

8/7906

TÖRTÉNELMI TÁR.

KIADJA

A M. TUD. AKADÉMIA TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGÁNAK

HOZZÁJÁRULÁSÁVAL

A MAGYAR TÖRTÉNELMI TÁRSULAT.

SZERKESZTI

DR. KOMÁROMY ANDRÁS.

UJ FOLYAM VII.

1906-diki ÉVFOLYAM.

BUDAPEST.

A MAGYAR TÖRTÉNELMI TÁRSULAT TULAJDONA.

1906.

M. N. MUZEUM

Levéltári Osztálya

Cs. Sándor Imre
gyűjteménye

1934. év 40. szám.

TARTALOM.

	Lap
Adatok II. Rákóczi Ferencz erdélyi fejedelemmé választásához. I—III. közlemény. Közli: <i>R. Kiss István</i>	1, 198, 408
Miskolczi Csulyak István zempléni ref. esperes (1625—1645) egyház látogatási jegyzőkönyvei. I—III. közl. Közli: <i>Zoványi Jenő</i>	48, 266, 368
Kerecsényi László levelei Nádasdy Tamáshoz. 1553—1562. I—II. közl. Közli: <i>Dr. Komáromy András</i>	103, 246
Adalékok nemzetközi érintkezéseink történetéhez a Jagelló- korban. I—III. Közl: <i>Dr. Iványi Béla</i>	139, 198, 321
Báró Wesselényi Miklóshoz írt politikai levelek. Közli: <i>Pap Károly</i>	231
Cserei történetbölcseleti műve. I—II. közl. Közli: <i>Dr. Szádeczky Lajos</i>	445
Anyakönyvi feljegyzések a XVI. és XVII. századból. Közli: <i>Thury Etele</i>	553
A gróf Festetics család hitbizományai. Közli: <i>Dr. Komáromy András</i>	(303) 563
Adalékok a XIV. századbeli magyar világi archontológiához. Közli: <i>Dr. Wertner Mór</i>	583

VEGYES KÖZLÉSEK.

Két levél a Bocskay felkelés első eseményeiről. Közli: <i>Jurko- vich Emil</i>	152
Az udvarhelyi vár történetéhez. Közli: <i>Dr. Vass Miklós</i>	314
<i>Név- és tárgymutató.</i> Összeállította: <i>Maróthi Rezső</i>	610

ADATOK II. RÁKÓCZI FERENCZ ERDÉLYI FEJEDELEMMÉ VÁLASZTÁSÁHOZ.

— ELSŐ KÖZLEMÉNY. —

I.

*Rákóczi Ferencz Radvánszky Jánoshoz, Duna-Ordas,
1704. május 20.*

Generose fidelis nobis dilecte.

Salutem et gratiae nostrae principalis propensionem. A mint ennek előtte is megparancsoltuk volt kgdnek, hogy a bányavárosokra repartióált summa-pénzt exigálta és táborunkba adminisztrálta volna, úgy most is serio parancsoljuk, hogy azon summapénzt exigálván, annak táborunkba való administratioját s maga eljövételét is accelerálja.

Coeterum eidem gratia nostra propensi manemus

Datum ex castris ad Duna Ordas positis, die 20. Maii
anno 1704.

Joannes Pápai.

F. Rákóczi.

Kívül: Generoso Joanni Radvánszky, consilii nostri aulici consiliario, necnon inclyti comitatus Zoliensis ordinario vicecomiti, fideli nobis dilecto. Besztercze.

Eredetije a br. Radvánszky-család radványi levéltárában.)

III. osztály, XXV. csomó, 12. szám.

II.

*II. Rákóczi Ferencz utasítása Radvánszky János részére.
Solt, 1704. június 13.*

INSTRUCTIO PRO SPECTABILI AC GENEROSO JOANNI RADVÁNSZKY DE EADEM, AULICO CONSILIARIO NOSTRO, NECNON INCLYTI COMITATUS ZOLIENSIS SUPREMO CAPITANEO IN INCLYTUM REGNUM TRANSYLVANIAE EXPEDITO.

Primo. Bémenvén kgd nemes Erdélyországában, investigálja, mennyi számú lovas és gyalog hadaink mentenek odabé

¹⁾ Rövidség okáért a Radvánszky-levéltárban levő eredeti levelek-nél csak a levéltári jelzést idézem.

innen Magyarországbul és most actu mennyin legyenek; azoknak kapitányokat, hadnagyjokat s egyéb tiszteket, kiknek directiojok alatt vannak, szorgalmatosan conscribálja alattok való hadainkkal együtt.

Secundo. Az kik azon nemes országban azoltátul fogva, az miolta bementek, praedálásokat, huzásokat s vonásokat követtek el s kitül mit vontanak el, per seriam inquisitionem menjen jól végire az nemes vármegyéktül, székely és szászszékek-tül, mely iránt levelünket is transmittálja és az megkárosított felektül requiráltatván, mindazokat restituáltassa; holott pedig distraháltatván nem restituáltathatnának, azon praedálók található javaikbül tegyen illendő satisfactiot ott bennlevő hadi tiszthíveink assistentiája által, kiknek is patens-parancsolatunkat praesentálván az iránt, a szeriint alkalmaztatni fogják magakat. Specialis arrúl való parancsolatunkat tekintetes, nemzetes Toroczka István generalis főtrázsamester hívünknek megadván, meg is büntethesse annak felette edictumunknak tenora szerint.

Tertio. Az kik pedig azon praedálók, huzók s vonók közül Magyarországra kijöttenek az elpraedált jókkal, menjen azoknak is jól végére, ki ezerébül és seregébül valók s holott találhatnak, vagy hol vagyon lakások s micsoda praedákat hoztanak ki. Mindazokat szorgalmatosan kitanulván tegye írásba, hogy az mikor hozzánk visszajön, mindazokrúl egész relatiot tehessen; addig is pedig ezen parancsolatunk végbevitelében, ha mi akadályi következnek, tempestive arrúl tudósítson, hogy veendő resolutionk szerint az iránt is magát alkalmaztathassa.

Quarto. Ezeket végben vivén, forduljon kgd Zalatra és Abrudbányára és azt is szorgalmatosan investigálja, micsoda oeconomia követtetett el eddig az kényeső készítésében és aranyváltásban és hogy az nemes országnak nagyobb s hasznosabb oeconomiaja lehetne mindazon kényeső készítettésben s mind aranyváltásban. mit kellenék elkövetetnünk, ahöz értő emberektül tanulja ki és mindazokat annak idejében előttünk írásban declarálja.

Mindezekben pedig valamit serény industriája által elköveteth ez nemes ország javára, bizattatik kgd dexteritására s hűséges industriájára.

Datum in castris ad Solt positis, die decima tertia Junii anno millesimo septingentesimo quarto.

F. Rákóczi.

Joannes Pápai.

III. osztály, XXV. csomó, 14. szám.

III.

II. Rákóczi Ferencz nyílt parancsa erdélyi hadaihoz, hogy a hadak által elkövetett károk vizsgálatára és megtérítésére kiküldött Radvánszky Jánosnak szükség esetén segítséget adjanak. Solt, 1704. jún. 13.

Nos Franciscus, Dei gratia princeps Rákoczy de Felső-Vadász, comes de Sáros, dux Munkácsiensis et Makoviciensis, dominus perpetuus de Sáros-Patak, Tokaj, Regécz, Ecséd, Somlyó, Lednicze, Szerencs, Onod etc. universis et singulis militiae nostrae tam equestris, quam pedestris ordinis, supremis et viceofficialibus militibusque gregariis ac aliis quorum interest, seu intererit, praesentes hasce nostras visuris, lectoris aut legi auditoris, salutem et gratiam nostram.

Nemes erdélyországi statusoknak előttünk tött aláztos supplicatiojokból értettük, hogy jóllehet istenes igyekezetünknek és naponként boldoguló hadakozásunknak sok rendbéli patens parancsolatinkban declarált akaratumk szerint nem a volna célja, hogy nemzetünknek akar nemes, neuntelen és akarmely egyéb rendű tagjai pusztíttatnának és praedáltatnának, sőt inkább, hogy az eddig az idegen nemzet által gyakoroltatni szokott s nemzetünk nyomorgatására kigondolt sokféle sánczoltatások (*így!*) fegyverünk ereje által tolláltassanak; mindazáltal sokan hadaink közül mind oly istenes szándékunkkal s mind penig sok rendbéli patens-parancsolatinkkal nem gondolván, minden praedálást, huzást s vonást, marha hajtást és egyéb tolvajságokat elkövettenek volna. Melyre nézve tekintetes, nemzeti vitézlő Radvánszky János tanács- és nemes zólyomvármegyei főkapitány úri hívünket küldöttük és bocsátottuk az említett országba a végre, hogy valakik parancsolatink ellen azon nemes ország akarmely rendű lakosin huzást s vonást s egyéb praedálást elkövettenek volna, azokkal a megkárosított feleknek satisfactiot és contentumot tétetne; parancsoljuk azért felül megírt hadi tiszteinknek és egyéb hadainknak mind közönségesen, mind személy szerint, hogy megnevezett tanács-hívünket látván és tudván, az előszámlált okokra nézve azon országba tőlünk küldetett hívünknek lenni, requiráltatván e patens parancsolatunk mellett azok ellen, kik parancsolatja szerint satisfaciálni nem akarnának, kívánsága szerint illendő assistentiával lenni semmiképen el ne mulassák, hogy az megkárosítottaknak egész contentumot tessen. Praesentibus perlectis, exhibenti restitutus. Datum ex castris nostris ad Solt positis, die decima tertia mensis Junii, anno domini millesimo septingentesimo quarto.

F. Rákóczi.

Joannes Pápai.

U. o. III. osztály, XXV. csomó, 13. szám.

IV.

Rákóczi Ferencz Teleki Mihálynak. Solt, 1704. június 14.

Illustrissime comes nobis observandissime.

Salutem et felices rerum suarum successus. Minthogy tekintetes, nemzeti Radvánszky János tanács- és nemes zólyomvármegyei viceispán hivünket küldöttük bé nemes Erdély országába oly véggel, hogy az kik (nek) azon haza lakosi közül hadaink által megbántódások és károsítottások eddig lett volna mindazokat orvosolja és comperta rei veritate tétessen is szükséges satisfactiot, kgdnek azért parancsoljuk, hogy megnevezett tanács- és viceispán hivünknek intertentioja iránt, mig odabé subsistál, tegyen a fiscalitásokból tisztességes provisiót; egyébiránt is, hogy ha mi költségre szüksége leszen, azt is erga quietantiam szükségéhez képest adjon.

Coeterum praenominatam dominationem vestram feliciter valere desideramus.

Ex castris ad Solt positis, 14. Junii, anno 1704.

Praetitulatae dominitionis vestrae benevoli.

(Másolat 2 példányban.) III. osztály, XXV. csomó, 16—17. szám.

V.

*Radvánszky János anyjához, Máriássy Johanna Katához.
Solti tábor, 1704. jun. 14.*

Bizodalmas asszonyom anyám!

Holtig való alázatos szolgálatomat ajánlom kgdnek. Méltóságos fejedelem parancsolatjából mai nap kölletik indulnom Erdélyben. Nem kis állapotú dolog, nem is kis munka! 5. Julii áll bé ottan az országgyűlése s talám fejedelem választás is. De hiszem Istenemet, nem lesz soká késésem ottan, és ha egészségben ő szent felsége megtart, augusztusban meg fogom láthatnom kgteket.

Az az vigasztalásom: nem kerestem magamnak ezt, sőt bizony nem is tudtam álmodoznom felőle; de uram parancsolatja, s így igaz utam lévén, hiszem kegyelmes Istenemet, megürezi lábaimat az küben való ártalmas botlástúl. Előbb penig úgy sem reménlhettem volna haza meneteletem, sőt ez által nyerhetek üdőt. Azért, édes jó asszonyom anyám, kgd is türelmesen kérem, szenvedje, Isten nem sokára meghoz s kgdet szerencsésen engedi látnom. Első alkalmatossággal is kérdé mindjárt a méltóságos fejedelem kgdet is s az atyámfiát is; most penig, hogy ezen órában elbúcsúztam kegyelmeségit kgdnek ajánlja, egyszersmind assecurálja, valamiben az üdő alatt

is megtalálná ő nagyságát, nem engedi megfogyatkoztatni dolgaiban.

Hellenbach administrator uramnak magam dolgaiban mit írjak, im megmagyaráztatván magának s bépecsételtetvén, nem különben maga kezivel subscribálván két párban kérem küldje meg kgd Selmezcze és mindaddig sürgettesse Ivánkovicsal és Sexti urammal, valameddig subscriptiójok alatt vissza nem adják az egyiket az 50 arannyal és az székkal együtt. Ha halasztának, bézvást lehet keménykedni, sőt kedvetlenséget is mutatni fenyegető szókkal. És valamint hutta körül való lakosoknak, az szerint mészárosnak is és az székek parancsol-tasson.

Petrőczyné asszonyomat megajándékoztam (*így!*) mai napon kaszai dominiummal. talám lehetne magunkot is valamivel; de üdőtül s Istentül várok. Az az szép dolog benne, hogy Pekri uram jelen van és semmit sem tud benne, mert mindjárt írigykedne és részt kérne.

Húgom asszonynak szeretettel való szolgálatomat ajánlom, prédicator uramnak is; imádkozzanak és semmit se búsuljanak ő kgmek. Ir sógor uram is maga dolgairul és útjairul is.

Az Úr Isten mind fejenkint áldja kgteket és éltesse jó egészségben.

Solthnál lévő táborban, 14. Junii 1704.

Kgdnek alázatos s engedelmes szolgálója s fia

Radvánszky János.

F. S. A contractust magyarul is, diákul is megküldtettem, ha mit gondolna kgd, lehet hozzá tenni. A diák nem szintén tetszik, s nincs időm, hogy hozzá láthassak, hanem Bohuss Ferencz komám uram vizsgálja meg, akár pedig Sexti Dániel uram, és úgy írják tisztába, amiut legjobban ítélik ő kgmek. Csak vegye meg kgd azon 50 aranyat a kamorán, az széket is el köll foglalni. Azon házaknak parancsolni köll ugyan. de nem úr dolgára, hanem légyen egy tizedesek, ha strására köll, vagy halászni, vagy holmi aprólékos szolgálatra. Ebben az esztendőben csak szokás szerint való censust adják meg.

Petrőczyné asszonyom levelit bépecsételvén bizonyos és siető ember által kérem küldje meg kgd ő nagyságának.

III. osztály, IV. csomó, 86. szám.

VI.

*Radvánszky Jánosnak a br. Petröczy Istvánné nevében
benyújtott kérvénye II. Rákóczi Ferencz fejedelemhez.
Solt, 1704. június 14. elvitt.*

Méltóságos Fejedelem, nagy jó kegyelmes Uram.

E Ngd dicsőséges munkájának elkezdését azért is, hogy onnét vigasztalásomat s az édes számkivetett uramnak megjövételét szévemszakadva reménylettem, mint Istennek irgalmát vártam, de eddég valóban kevés gyümölcsét e jó reménységnek vehettem. Az Isten s világ törvénye szerint is uramnak ő kgmének mindennemű értéke engemet illetve, más szedi azonban hasznát; holott ha özvegységemben csak nevét viselném is, én volnék asszonya. Könyörgök azért nagy alázatossággal, Ngd emléttet édes uram jószágát, akárhol Magyarország határiban találtassék, méltóztassék kegyelmesen énnekem adatni, egyszersmind pedig, hogy békességes birodalmában maradhassak, minden hatalmaskodók ellen protegálni méltóztassék Ngd.

Továbbra, Kegyelmes Uram tud(ja) Ngd, tudja az egész magyar haza: e nemzetnek ügye mellett, kit Isten kezére ada Ngdnek, az édes uramnak még az atya is mennyi munkát, veszedelmet s károkat vett fel,¹⁾ uram ő kgame pedig kiseded korától fogvást ez ügy mellett bújdosván, most is számkivetésben vagyok. Kérem azért alázatossággal Ngdát, vegye méltó tekintetben e mostani keserves sorsát, sok veszedelmét, sok kárát, sok munkáját az édes uramnak és az én ügyefogyott voltomat is s mindazoknak jutalmul azt az egyet engedje meg Ngd, hogy addig, ha míg az Isten meghozza ő kgmét, ne köllessék lovasokat jószágátul állétanom, minthogy a jószág igen pusztá s romlott, semmi hasznát még nem vehettem, mások pedig az olyan jószágtól, kinek hasznát vehették, hadakoznak. A mi pedig nagyobb ennél, most hadakozok, a mikor nyugottal az édes uram éjjel-nappal munkában volt. Nem lehet azért senkinek rövidségével, ha ennyi munkájáért, karáért leszen kevés korig pihenése kevés jószágának. Mely Ngd kegyelmességét az édes urammal együtt éltem fogytáig igyekezem megszolgálnom, maradván Ngdnek

Radvánszky János sajátkezü fogalmazata III. osztály. XXXVI. csomó 155a) szám.

¹⁾ *Áthúzza*: Elannyira, hogy abban az édes atya, két testvér atyafia uramnak ő kgmének életét végezvén, uram ő kgame maga is 19 esztendőből fogvást számkivetésben vagyok. A nemes vármegyék mégis mindezekre semmi tekintettel nem lévén, engemet lovasoknak előállítására kényszerítettek.

VII.

*Thoroczkaí István Radvánszky Jánoshoz. Nagy-Lak,
1704. június 24.*

Bizodalmas jó uram!

Kgd. 16. praesentis költ levelét becsülettel vöttem, kgd jövetelinek örülök. Hozza Isten kgdet kedves jó egészségben. Kérem, uram, kgdet előre, ne nehezteljen kgd jövetele és érkezése felől tudósítani, tudhassak ahhoz képest hol subsistálni, igyekeztvén kegyelmes Urunk ő Nga parancsolatja szerint kgdnek, az miben kívántatik, szolgálni és ha uram az gyűlés terminussáig, mely lészen 5-ta futuri mensis Julii, kgd beérkezhetik-e, tudhassam ahhoz magamat alkalmaztatni. Ezek után az Úr-Isten oltalmába ajánlom kgdet.

Kgdnek

szolgája

Thoroczkaí István.

Datum ex castris ad Nagy Lak positis, die 24 mensis Junii, anno 1704.

Kívül: Spectabili ac generoso domino Joanni Radvánszky, suae serenitatis principalis consiliario ac inelyti comitatus Zolyomiensis vice comiti etc. domino mihi colendissimo.

III. o. XXXII. cs. 15. sz.

VIII.

Gróf Teleki Mihály Radvánszky Jánosnak. — Beszterczei tábor, 1704. június 24.

Perillustris ac generose domine, domine mihi observandissime, salutem servitorumque meorum paritissimam obligatissimamque recommendationem.

Kgd levelét érdemlett becsülettel vöttem, édes hazamba való érkezését örömmel értettem. Kegyelmes urunk ő nga kegyelmes parancsolatját is vöttem, melyből a kgd bejövetelinek okait satis superque megértettem alázatosan. Eddig is olyan egy úri emberre szükségünk lött volna Erdélyben. Minthogy penig kegyelmes urunk ő nga kgtek intertentiója iránt parancsol, kgtek mind az iránt és egyebek iránt is parancsoljon a mint szükséges lesz, nyereségemnek tartom szolgálni kgteknek. In reliquo P. ac G. D. V. divino recommendans favori maneo

P. ac G. D. V.

Ex castris ad Bistricium positis, die 24. Junii, anno 1704.

servus obligatissimus

Michäel Teleki.

Kívül: R. János czíme latinul. III. o. XXXI. cs. 25. sz.

IX.

A gubernium megtiltja a II. Rákóczi Ferencztől hirdetett gyulafehérvári országgyűlésen való megjelenést. Szeben, 1704. június 24.

Patens ad comitatus sedesque civitates et oppida taxalia die 24. Junii.

Úgy halljuk, hogy Rákóczi uramnak mind privatus személyekhez, mind pedig az communitásokhoz, úgy mint vármegyékhez, székely és szász székekhez s taxás városokhoz levele érkezett, melyben arról ír, hogy mindenek egyben gyűljenek Gyula Fehérvárra *ad 5. Julii* és hogy más országgyűlését celebráljanak; azért mindeneknek, mind privatus személyeknek s mind felyebb említett communitásoknak vigore praesentim auctoritate guberniali parancsoljuk igen serio, mint-hogy senkinek is ő felségétől nem engedtetett ez hazában, hogy országgyűlését promulgálhasson, az guberniumon kívül, hogy senki is, se sub privato, se sub publico communitalis nomine az Rákóczi uram levelére oda az hova kívánja gyűlésben menni ne praesumálja, mert valaki elmegyen, hitesse el magával, hogy publicáltatik mint ő felsége rebellise és minden bonuma vagy confiscáltatik, vagy teljességgel elpusztittatik etc.

Országos levéltár: Liber regius Hungaricus a 9-na Novembris anni 1703. usque 6-tum Aprilis 1707. I. 197. I.

X.

Hunyad vármegyei táborban levő nemesség Radvánszky Jánoshoz. Vajdahunyadi táborból, 1704. június 29.

Mint bizodalmas jó urunknak ajánljuk kgdnek köteles szolgálatunkat. Isten kgedet kemes urunk ő nga szolgálatjára s megromlott hazánk javára sokáig szerencsésen éltesse, kívánjuk!

Akarók uram kgedet is bizodalmasan requirálni. Mi is vármegyéstül édes hazánk s nemzetünk, úgy az mi kemes urunk ő nga hűsége mellett Hunyad és Déva vára vára obsidiójára felülvén, Jósika István uram fungált az főispányi tisztben, de ő kge többet vigyáztván az privatumra, mint az publicumra, nem alkalmaztatta magát úgy, az mint az mi kemes urunk ő nga szoros szolgálatja és vármegyénk java kívánta volna. Mi ugyan nem exturbáltuk volna ő kgmét az mi kemes urunk ő nga újabb dispositiójáig, hanem az fejevári had leérkezvén vármegyénkben, ő kgmével igen visszaéltenek. Jósika uram is látván az inconvenientiát, az vármegye táborárul elment. Elmenvén, maradtak az dolgok annál is inkább nagyobb

confusióban, az mint ő kgme idejében voltak. Csáky András uram ő kgme pedig közinkben jövéen az táborra, kívánta ő kgme, hogy az előttünk álló dolgok jobban foljanak a mi kgmes urunk ő nga szoros szolgálatjában s nemes hazánk javában, constituálni magunk közül ahhoz értő becsületes vármegye tagját, a ki fungáljon a mi kgmes urunk ő nga újabb dispositiójáig. Mi azért egész vármegyéstül, a kik most egy corpusban vagyunk, látván az sok hátramaradást, per voces bocsátván az dolgot, constituáltuk tekintetes, nemzetes Kendeffy Mihály úrt, agnoscálván ő kgmét arra az munkára alkalmatosnak lenni, kérjük uram kgdet, kgd is nem difficultálván ezen dolgot, hogy annál is inkább vármegyénk előtte álló dolgaiban succurráltassék, approbálni neheznek ne tartsa uram kgd. E felett jeles militia lévén vármegyénkben, a victualék pedig mindennap kívántatnak, ha másunnat is nem succurrálgatok kgtek, félő, szegénységink pusztulást ne szenvedjenek. Ezek után az jó Isten oltalmában ajánljuk uram kgdet.

Kgd

kész köteles szolgálái.

Datum ex castris ad V. Hunyad positis die 29 Junii, anno 1704.

Hunyadvármegyei táborban
levő nemesség közönségesen.

Kívül: R. János czíme magyarul.

R. J. jegyzete: Exhibitae Albae Juliae 4. Julii. 1704.

III. o. XXXV. cs. 64. sz.

XI.

Gróf Csáky László Thoroczkaí Istvánhoz. Egerbegy, 1704. július 3.

Méltóságos úrnak ajánlom igaz kötelességgel való
szolgálatomat kgdnek.

Tővisi táboráról 3^{tio} praesentis emanált úri levelét itt Egerbegyen ugyan ma szokott kötelességgel elvévén, hogy az hadakat kgdhez expediáljam, engedelmesen megérttettem. De az úr talán oly suppositummal vagyon, hogy az beszterczei hadak (kiknek egy része Kolozsvár alá disponáltatott) immár is elérkeztenek, holott még csak hozzám való jövetelekről sem hallék bizonyost. Mindazáltal én az úr kétrendbeli levelét az hadaknak minden késedelem nélkül expediáltam teljességgel remélvén, hogy méltóságos parancsolatja okvetetlenül secundáltatik. Tartozóképen pedig tudtára kívántam adnom az

úrnak, hogy kegyelmes urunktól táboromból magához lött kiszólitásom alkalmatosságával annyira eloszlott az hadam, hogy csak kolozsvári ellenségnek se vagyok capax véle resistálhatnom, kit példaképen tegnap szerencsétlenül tapasztaltunk. Kijövé az német majd az egész ott levő táboromra (a ki is négy oláh seregen kívül csak három incompleta seregből áll) úgy megnyomta, hogy huszonötöt elvesztvén kezöle, az többit széllyelverte. Mind így lévén is, ha azokból is magához disponálni nem terheltetik az úr, parancsolatját elkövetem, de látja Isten, elromlik azon tájéka és az egész ploquada teljességgel felszabadul, melyet az urakkal Mikes Mihály és general Pekry Lőrincz uraimékkal ő kmgmekkel bizonyíthatok.

Holnap Fel-Vinczen hálunk meg; elvárom az úr parancsolatját, ha azon kevés ploquadából is szakasztást disponál. Irhatom azt is, hogy az úr Teleky Mihály uram Mikes Mihály uramnak ő kgmének szóló levelét, olvastam, kiben írja, hogy minden késedelem nélkül siet az Úr után. Ezzel maradok

Méltóságos Úrnak

Egerbegy 3^a Julii 1704.

köteles szolgálja, sógora

Gr. Csáky László.

Kívül: Méltóságos úrnak, Tekintetes, és vitézlő Thoroczky István uramnak (titulus pleno cum honore) kedves uramnak, sógoromnak ő kgmének irám. Ibi, ubi.

Cito
Citius
Citissime.

III. o. X. cs. 30. sz.

XII.

Thoroczky István Radvánszky Jánoshoz. Tóvis, 1704. júl. 3.

Tekintetes Úr, nékem jó Uram!

Isten kgdét szerencsésen éltesse, kívánom! Kgdnek két rendbeli levelét is becsülettel vettem. Az hunyadi németek punctumit láttam, nekem igen illetlen dolognak látszik, kihez képest én Csáki András és Barcsai Mihály uraméknak mit irtam, kgd uram megláthatja. Készebb vagyok magam is inkább esztendeig alatta ülni, hogy sem azokra az becstelen conditiokra menni. Azonban az éjszaka érkezék ujabb hirem az portásoktól, kit is kgd az úrtól, Vay László uramtól megérthet. Ez iránt is akartam kgd tetszését venni. Kérem hogy az urat ne tartóztassa, hanem hogy jöhessen vissza hamar jól

az hadak közé. Ezzel ajálnván Isten oltalmába az urat, maradok kgdnek

Datum ex castris ad Tövis positis die 3^{tia} Jul. 1704.

köteles szolgája
Thoroczkai István.

U. i. Az hirekre nézve az úr, Vay uram, be nem mehetett, hanem az levelét inclusában kgteknek beküldöttem. Ha mi kevés had megmaradott volna ott, kgd uram parancsolná meg, hogy arra Szász Sebes felé portáznának, mivel ezek nem érkeznek arra; Szász Sebesbe is írna kgd, hogy vigyáznának. Az leveleimet signanter pecsételtem, kérem az urat, megolvassván pecsételje be és adassa ezen katonák kezébe.

Kívül : Radvánszky János czíme magyarul.

R. J. jegyzete : Exhibitae Albae Juliae, 3. Jul. 1704.

III. o. XXXII. cs. 17. sz.

XIII.

Thoroczkai István Radvánszky Jánoshoz. Tövis, 1704. júl. 3.

Tekintetes ur, nékem jó uram!

Kgd levelét becsülettel vettem. Tegnap az meleg miatt az Kos Mihály uram hajdui megfáradván, Tövisen háltak, de ma jó reggel megindultak onnan; eddig úgy hiszem, hogy beérkeztek Fehérvárra. Én Kos Mihály uramat is bebocsáttottam egész instructiot adván ő kgame eleiben az oda be való dolgokról. Az portásink megérkeztek, az hirek is megcsendesedtek Medgyes iránt. Gróf Pekry uram is elment portára az maga hadával, én is küldöttem ma újabb portást, tegnap is küldöttem. Kérem az urat is, hogy ha mi had maradt volna meg ott Fehérvárott, kényszeritse portára menni arra Szász Sebes és Szerdahely felé. Azonban nem tudom, ha az mai leveletem adták-e meg az úrnak, avagy nem, két hunyadvármegyei katona?

Ajálnván ezzel az Úristen oltalmába az urat, maradok

Datum ex castris ad Tövis positis die 3^{tia} Julii 1704.

Kgd
köteles szolgája:
Thoroczkai István.

Kívül : Radvánszky János czíme magyarul.

R. J. jegyzete : Exhibitae Albae Juliae, 3. Julii, 1704.

III. o. XXXII. cs. 16. sz.

XIV.

Vay László Radvánszky Jánosnak. Tövési tábor, 1704. július 3.

Bizodalmas jóakaró uram.

Jóllehet tegnapi napon igrtem vala magamat, hogy kgteknek Fejérvárt mai napon udvaroljak, midazáltal minémű hireink medio tempore interveniáltak, úgy hiszem, generális uram ő kgame leveléből¹⁾ megértette kgd. Kikre nézve még most, míglen újabbak nem érkeznek, be nem mehetek, hanem minthogy portásink mindenfelé vannak, reménlem bizonyosan, mi karban légyen a dolog, referálják. Kik ha engedi, azonnal bemegyek.

Szintén magam is jelen voltam generalis uramnál, midőn ezen kgdnek szóló inclusa érkezett, kit hirtelen nem nézvén titulusát, az úr fel tanált szakasztani, de meg sem olvasta. Kit akartam kötelességem szerint bizodalmas jó uramnak kgdnek általköldenem, kérvén kötelességgel kgdet, hogy ottan levő becsületes hadnagyomat, Újvári Györgyöt és Sinka Mihályt vélek levő katonákkal együtt mindjárt kiküldeni ne terheltségük kgd. Ajánlván ezzel magamat kgd megismért sincera affectiójába, maradok kgdnek

Ex castris ad Tövis positis, die 3. Julii. 1704.

igaz, köteles szolgája

Vay László.

U. i. Az gyöngyöm iránt kérem, legyen reflexióval kgd.

Kívül: R. J. czíme magyarul.

R. J. jegyzete: Exhibitae Juliae, die 3. Julii 1704.

III. o. XXXIII. cs. 21. sz.

XV.

Gr. Teleki Mihály Radvánszky Jánoshoz. Kentelke, 1704. júl. 4.

Perillustris ac generose domine, domine observandissime.

Salutem servitiorumque meorum paratissimam commendationem. Kgd levelét érdemlett becsülettel vettem; kgd insinuatiója szerint az inspectoroknak megirtam, hogy mindjárt menjenek Fehérvárra. Midőn magam is ad praeifixum terminum 5um Julii igyekeztem volna lemenni, kegyelmes urunk ő Nga két rendbeli commissióját vettem, hogy Kolosvár alá

¹⁾ Thoroczkaei meg azt írja, hogy Vay Lászlótól értheti meg. Így aztán sem Radvánszky, sem mi nem értesülhetünk róla.

menjek bloquardázni, melyeket is kgdnek in veris paribus elküldtem, kgd megláthatja.¹⁾

Csáki László uram is írja, micsoda szerencsétlenség esett az ő kge me keze alatt levő hadan, lecsapván benne; azért szükségesképen oda kell sietnem az haddal, ott jó dispositio alatt hagyván az hadat, mindjárt sietek lemenni, a mennyire tőlem lehet, kegymes urunk ő Nga dolgainak kgtekkel együtt való folytatására.

Mind Földváry György inspector uramnak, mind az oda való udvarbirónak megirtam, hogy kgd iránt tisztességes pro- visióval legyenek. Thorda vármegyebéli inspector uramnak is megparancsoltam, hogy az Thordán maradt kgd szolgálóra pro- videáljon. Továbbra is, uram az kgd szolgálatjára, mire elég- ségesnek itél engem lenni, kgd bizvást parancsoljon nekem, kgd szolgálatjára kötelezem magamat.

In reliquo P. ac G. D. V. divinae tutelae recommen- dans maneo

P. ac G. D. V.

Ex castris ad Kentelke positis, die 4. Jul. 1704.

servus obligatissimus
Michael Teleki.

Kívül: Perillustri ac generoso domino Joanni Radvánszki, sere- nissimi ac celsissimi nostri principis excelsi consilii bellici consiliario, inelyti comitatus de Zólyom vicecomiti etc. Domino mihi colendissimo.
III. o. XXXI. cs. 26. sz.

XVI.

*Gróf Teleki Mihály Radvánszky Jánosnak. Suki tábor,
1704. júl. 4.*

Ajánlom kgdnek, ismeretlen jóakaró uramnak köteles szolgálatomat.

Szintén három órával ezelőtt érkeztem kevés számú directióm alatt levő hadakkal, minthogy sok rendetlenséggel találtam ezen hadakat, kik blokvádáztak Kolozsvárt. Ma és holnap jó rendet csinálván intertentiójok és egyéb alkalma-

¹⁾ Az 1704. jún. 24. Solton kelt parancs erre vonatkozó része: »A Besztercze alatt levő hadakat pedig szedje össze és mind ennek utánna jó dispositio alatt hagyva azon várost, menjen velek Kolozsvár alá; holott is a bloquadát elkezdve, annak végbe vitelibe a nemes ország szolgálatját igyekezze secundálni.« — Az 1704. jún. 27. szintén Solton kelt parancs szerint pedig: »Majos János kapitány hívünket pedig kgd bocsássa Kolozsvár alá, mivel egyébaránt is Kos Mihály kapitány hívünknek Fejérvárhoz, Vajó András kapitány hívünknek pedig parancsolatunkból Szatmár alá kellett jöni, sőt kgd is a besztercei capitulatio meg- lésén, Kolozsvár alá vegye útját.« (III. o. XXV. cs. 19. sz.)

tosságok iránt sietek magam bemenni, kgddel ismeretséget vetvén (melyet tartok egész nyereségemnek), mindenekben egyet értvén kegyelmes uramnak s hazámnak szolgálni; kívánván levelem kgdet friss jó egészségben találja.

Ex castris ad Suk positis 4. Julii, 1704.

Kgdnek köteles, ismeretlen szolgálja
Teleki Mihály.

U. i. Az úrnak, Száva uramnak, szolgálatomat ajánlom.

Kívül: R. J. czíme magyarul.

III. o. XXXI. cs. 24. sz.

XVII.

Thoroczkai István Radvánszky Jánoshoz. Tövis, 1704. júl. 4.

Tekintes úr, nékem jó uram!

Kgd levelét nagy becsülettel vettem. Én ma is irtam Teleki Mihály uramnak, csak jőne. Azonban Csáki uram is ide érkezvén Felvinczre, megirtam hogy visszatérjen, mivel ott is az ott való bloquárdia igen rosszul van, az mint az ő kgme leveléből megláthatja az úr. Teleki Mihály uram hadaiból is két sereget kellett oda disponálnom. Én mindjárt küldök portásokat innen oldalul az szebeni útra. Az fehérvári hadak is ott vadnak Fehérváratt, hanem gróf uram is portáztosson arra fel Szeben felé. Azonban egy czimert küldöttem uram kgd parancsolatjára.

Ajánlván ezzel Isten oltalmába az urat, maradok

Datum ex castris ad Tövis, die 4. Julii 1704.

Kgd köteles szolgálja:
Thoroczkai István.

Kívül: R. J. czíme magyarul.

R. J. jegyzete: Exhibitae Albae Juliae, 4. Julii 1704.

III. o. XXXII. cs. 18. sz.

XVIII.

Thoroczkai István Radvánszky Jánoshoz. Tövis, 1704. júl. 4.

Tekintetes úr, nékem jó uram!

Kgd levelét becsülettel vettem. Szintén most hozának Száva Mihály uramnak és kgdnek szóló levelet, melyet kgteknek elküldöttem. Azonban kgtek tudósítását várom, hogy mikor kívántatik nekem bemennem. Noha alig hiszem, hogy hétfőig az gyűlés beálljon, mindazáltal várom ez iránt is kgd parancsolatját, az mikorra kgd fogja parancsolni, hogy bemenjek.

Pekri uramnak szóló leveleket elküldöttem. Egy becsületes fehérvármegyei Forsztó Sigmond nevü embernek adtam kezébe, az ki az zászlóra visel gondot, úgy hiszem, hogy felkeresik, ha feltalálják. Ajálván ezzel Isten oltalmába az urat, maradok Kgdnek

Datum ex castris ad Tövis positis die 4ta Julii, 1704.

köteles szolgája:
Thoroczkai István.

P. S. Az portásim is megjöttek, semmi nem volt abban az hirben, az kit ma hoztak volt.

Kívül: R. J. czíme magyarul.

R. J. jegyzete: Exhibitae Albae Juliae die 4. Julii 1704.

III. o. XXXII. cs. 19. sz.

XIX.

*Csáki András Radvánszky Jánoshoz. Vajda-Hunyad,
1704. július 5.*

Méltóságos úr nékem érdemen felett való nagy jó uram!

Az kgd parancsolatja szerint ezen gyalogságot mindjárt inditanám fel, de az hunyadi vár deditiója alkalmatosságához most fogtam legjobban; úgy hiszem az Istent, csak hamar által esem rajta. Ennekem Törökországból Erdélybe jött, immár eddig jobb részint Fehérvárott praesidiariuskodó hadak commendóságára s főkapitányságára az én kegyelmes uram, méltóságos fejedelmünk, felső vadászi Rákóczi Ferencz ő ngátúl vagyon kegyelmes collatiom s donatiom s mind arra is hogy az gyalogját ide Déva s Hunyad várai vételére Fehérvárrúl lehozzam, a melyet mind a nemes vármegyén publicáltattam, mind pedig ezen hadnak megmutattam s úgy hozhattam le. Immár mikor majd a dolgot végre hajtánám Hunyad vára kézbe ejtése alkalmatosságával, ennyi sok munkánkkal, fáradtságunkkal s költségeinkkel, micsoda nagy kára forgana benne mind ez hazának, mind vármegyénknek és kegyelmes urunk ő nga dolgai folytatásának, ha medio tempore re infecta ezen gyalogság innen amoveálódnék. Alig tudok benne igazodni, kitől kelljen függeni, akarám, uram, tudni az függés iránt, a kgd parancsolatját venni; de mihelyt Isten adja ezen hunyadi váran való általesésünket ezen gyalogság is felmegyen. Ezzel ajánlom uram a kgd életét Isten oltalmába és maradok

Ex castris ad Vajda-Hunyad positis 5. Jul. 1704.

Kgd mindenkori köteles kész szolgája

Csáki András.

Kívül: Méltóságos Úr, Tekintetes Radvánszky János uramnak, kegyelmes Urunk Felső Vadászai Rákóczi Ferenc ő Nga belső tanácsosának, Erdély országába delegált plenipotentiariusának, nemes Zólyom vármegye főkapitányának, nagy jó uramnak alázatosan.

R. J. jegyzete: Exhibitae Albae Juliae, 6. Julii 1704.
(III. osztály, X. csomó, 2. szám.)

XX.

*Csáki András Radvánszky Jánoshoz. Vajda-Hunyad,
1704. július 5.*

Méltóságos nagy jó uram, Isten kgdet minden dolgaiban szerencséltetvén szegény hazánk közönséges javára éltesse, kívánom.

Nékem nagy jó uram, kgd nékem irott levelét alázatosan elvöttem, írását kgdnek értem. A mi a Josika István uram személyiben való dolgot illeti, hogy ő kgme mint turbáltatott, én annak oka nem vagyok; én magam tisztémhez látok. A mi pedig az ő kgme lovai dolgát illeti, parancsolatom a hajduknek nem volt. sőt tilalmaztam; de velek nem birok, a mint közönségesen bizonyoságot tehetnek felőle, hogy magamat is meg akartak lődözni. Én annak idejében kézben adom azon embe-
reket, fizessenek akkor cselekedeteikről.

Megengedem, nekem érdemem felett való nagy jó uram, hogy holmi sinistra informatiókkal terhelik kgdet felőlem; de az istenért kérem kgdet alázatosan, helt neki ne adjon mindaddig, míg én kgddel szemben nem lések. Keménkednem kell ilyen két várnak obsidiáltatása alkalmatosságával, a mint ezekről való kemény parancsolatját kegyelmes urunknak kgdnek megmutatom minél hamarább, csak Isten ezen két várnak dolgán vigyen által.

Most Hunyad iránt tractára küldtünk Toroczkaik uramhoz. Úgy hiszem Istent Hunyadon hamar átalesem, az gyülés alatt Déva felől is ngtoknak, kgteknek örvendetes hirt akarok vinni.

Kgd uram, énnekem szolgájának parancsoljon, nyereségnek tartom, uram, kgdnek szolgálni. Ezzel Istennek ajánlván uram kgdet, maradok

Datum ex castris ad V.-Hunyad positis, die 5. Jul. ao 1704.

kgd alázatos szolgája

Csáki András.

Kívül: Radvánszky János czíme magyarul.

R. J. jegyzete: Exhibitae Albae Juliae 6. Jul. 1704.
(III. osztály, X. csomó, 3. szám.)

XXI.

*Csáki András Radvánszky Jánoshoz. Vajda-Hunyad,
1704. július 5.*

Méltóságos úr, nékem érdemem felett való nagy jó uram, Isten kgdget szegény hazánk javára éltesse, szívből kívánom.

Akarám méltóságos uram kgdget ezen levelemnek tenorával tudósítani, az nemes vármegyének végezéséből expediáltuk tekintetes, nemzetes Csulay Balázs kapitány uramat, mind az punctumoknak replica szerint, mind a várnak micsodás munkába való vétele iránt. Most érkezvén követünk méltóságos generális Toroczkay István urantól, két három óra alatt elvállik dolga az várnak, hogy feladják-e, vagy vérrel kelletik megvennünk? Ha vérrel kelletik is megvenni, úgy hiszem, nem sok időt foglal magában. Méltóságos gróf Pekry Lőrincz uramat ő ngát, hasonlóképen gróf Mikes Mihály uramat levelem által mostan tudósítottam, holnap délig ha Isten életben megtart, mindjárt tudósítom uram kgdget, mind boldog s mind boldogtalan állapotunkról a vár iránt. Én uram kgdget alázatosan kérem, énnekem éjjel nappal parancsoljon. Ezzel Istennek ajánlván uram kgdget maradok

Datum ex castris ad V.-Hunyad positis, die 5. Julii anno 1704.

Kgd köteles kész alázatos szolgája
Csáki András.

P. S. Alázatosan jelentem uram, kgdnek, mivel most Kendeffy Mihály uram a főispán képe, én is ő kgmével levén erős, munkálódjon uram kgd, ha későn talál menni a gyűlésre, ne láttassék a regális ellen vételni.

Kívül: Radvánszky János czíme magyarul.

R. J. jegyzete: Exhibitae Albae Juliae. 6. Julii. 1704.

(III. osztály, X. csomó, 7. szám.)

XXII.

*Thoroczkai István Radvánszky Jánoshoz. Tövisei tábor,
1704. július 5.*

Tekintetes úr, nékem jó uram!

Akarám uram kgdnek értésére adni, hogy Kaszás Pál uram bement kgdhez, az ezer is követeket küldött kgdhez, de mi végre, én bizony nem tudom. Az éjszaka mi dolog történt, én észre nem vettem. Az Kállay uram sátorára réá mentenek, hogy levágják; most esmet egyéb dolgaim lévén, bizony észre nem vettem, az sátorára reá mentek és levonták,

az somlyai(?) seregben, az elsőben vitték. Azért ha ngtok, kgték másképen keményen nem fogja őket, egyáltalában ezek most esmét egy practicát inditnak, olyan confusiot csinálnak az országban, a ki soha nem volt, ebből pedig uram egyéb nem leszen, az mint azelőtt is megjövendöltem, az nagy confusionál, ennek pedig inkább az tisztak az okai. Én uram, látom immár, hogy egészen az ellenem való dolgok, de arra azért egy cseppet sem hajtanék csak ő nga s az magyar nemzet dolga ne maradna el. Azért uram kgd bölcsen megítélheti, hogy micsoda dolgok lehetnek ide hátra s legközelebb most, ha az ellenségnek hire leszen, az minthogy bizony leszen is, melyet, uram, kgteknek köteleességem szerint akartam értésére adni. Ajálnván ezzel Isten oltalmába kgdet,

Datum ex castris ad Tövis positis, die 5ta Julii 1704.

Kgd köteles szolgája
Thoroczkaiz István.

Kéül: Radvánszky János czíme magyarul.

R. J. jegyzete: Exhibitae Albae Juliae, 5. Jul. 1704.

(III. o. XXXII. cs. 20 sz.)

XXIII.

*Csáki András Radvánszky Jánoshoz. Vajda-Hunyad,
1704. július 6.*

Méltóságos úr, nékem érdemem felett való nagy jó uram!

Kivánom, hogy csekély irásom kgdet találja szerencsés órában, jó egészségben. Nem tudom Méltóságos Úram mihez tartani magamat, midőn kegyelmes urunktól ő ngától kemény parancsolatom vagyon a Törökországból bejött mind lovas, úgy gyalog hadak felől, hogy commendérozsam. A lovas mivel énnekem nem kell, csak a gyalogját hoztam le, most Ngtok kgntek mi okra nézve parancsolja, hogy felmenjenek, nem tudhatom, oly kárával az egész országnak, hogy az idén el nem érjük. Azért, méltóságos uram kgdet alázatosan kérem, vizsgálja meg kgmetek és kicsiny valami dologért a hadat innét ne amoveálja, midőn már szinte feladásában volna a vár és midőn már a dévai német is nagy részint megijedvén, ennek alkalmatosságával nagy szívet ne emeljen magának. De ha ngtok kgmetek mostan innét ezen hadat amoveálja, úgy megerősíti magát és a körül való falukat és városokat elégetvén, embereit úgy levágja, hogy megemlegethetjük.

Küldök méltóságos uram kgdnek négy oka sós vizát, egy oka kávét és egy oka dohányt, ezekről méltóságos uram

kgdet alázatosan követem és uram kgdet alázatosan kérem
nékem szolgáljának parancsoljon. Ezzel a jó Istennek ajánlván
méltóságos uram kdet, maradok

Datum ex castris ad V. Hunyad positis, die 6. Jul. ao 1704.

alázatos szolgája

Csáki András.

Kívül: Radvánszky János czíme magyarul.

R. János jegyzete: Exhibitae Albae Juliae 7, Julii. 1704.

(III. o. X. cs. 5. sz.)

XXIV.

*Thoroczkai István gr. Mikes Mihály és Radvánszky Jánoshoz.
Tövis, 1704. július 6.*

Méltóságos Urak!

Én is az urak parancsolatjára bementem volna, de mint-
hogy az úrnak, Vay uramnak is be kell jőni, így senki sem
marad az hadak között, mivel Kaszás Pál uram még ki nem
jöve az estve. Azért kérem az urakat, hogy küldjék ki ebédig.
hogy ebéd után mü is bemehessünk. Ajánlván ezzel Isten
oltalmába az urakat

Datum ex castris ad Tövis positis, die 6-ta Julii 1704.

Kgtek köteles szolgája:

Thoroczkai István.

Kívül: Méltóságos gróf Mikes Mihály uramnak és Tekintetes
úrnak, Radvánszky János uramnak, (cum pleno honoris officiorumque
titulo) nékem jó uraimnak 5 kmeknek.

(III. o. XXXII. cs. 21. sz.)

XXV.

Zilah városa Radvánszky Jánoshoz. Zilah, 1704. július 6.

Méltóságos úr, alázatosan ajánlván kgdnek szolgálata-
tunkat, Istentől jó egészséget, dolgaiban való boldog előmenete-
telt kívánunk kgdnek.

Alázatosan kellek kgdet levelünk által megtalálni.
reménkedvén ngdnak, mint nagy jó urunknak, méltóztassék
szegény városunk mellett mostani megromlott állapotjában
assistentiáját megmutatni. Az nemes országnak alázatos instan-
tiánk által terjesztettük eleiben megfogyatkozott állapotunkat
mind a sextalitásnak leszállítottása iránt, mind az sok jövő-
járóktól való könnyebbítettésünk iránt, mely hogy nagyobb
jóvára legyen szegény városunknak, alázatosan reménkedünk
kgdnek, méltóztassék szegény városunknak igit felvenni és

ajálni. Mely kgd jóakarátjának meghálálására mi is közön-
ségesen kötelezzük magunkat; kgd peniglen ha kívánja sze-
gény városunknak instantiáját közönséges terhünk iránt, magá-
nosan is megláthatja, sőt meg is tekinteni, kgdnek alázatosan
reménkedünk.

Ajánljuk az jó Isten kgmes oltalmában kgdet.
Zilah, 1704. 6. Julii.

Kgd alázatos szolgálja

Igjártó János,

zilahi főbíró tanácsos híveivel együtt.

Kívül: R. János czíme magyarul.

III. osztály, XXXV. csomó, 61. szám.

XXVI.

*Kaszás Pál Radvánszky Jánoshoz és Száva Mihályhoz.
Koslárd, 1704. július 7.*

Ajánlom mint uriamnak, ngtoknak alázatos szolgálatomat.
Sziunte most estve érkezék, hogy az német Fogaras mellől
eljött és ment a szebeni sánczba. Igyekezetek, mint értettem
légyen, Fejérvár felé való próbánkra, mostan penig újobban
portásokat vastagabban bocsátottam igen szorgalmatos és
vigyázó instructióval. Ha mi más bizonyosabb hírem érkezik,
ngodat tudósítani becsülettel el nem mulatom.

Ezzel Isten oltalmába ajánlom ngtokat és maradok
Ex castris inter Gáltó et Koslárd positis 7. Julii 1704.

Ngtoknak alázatos szolgálja

Kaszás Pál.

Kívül: Méltóságos uraknak, tekintetes, nagyságos Radvánszky János
és Száva Mihály uraiméknak (cum pleno honoris ac officiorum titulo),
érdemem felett való jó uraimnak, ő ngoknak. Fejérvár.

III. o. XVII. cs. 76. sz.

XXVII.

*A Kaszás Pál ezerének kérése Radvánszky Jánoshoz.
1704. jul. 8. előtt.*

Hogy Istenünk elalélt nemzetünknek reménysége felett
az magyar nemzetben kglmes fejedelmünk munkája által ilyen
gyűlési congregatiót engedett, szívesen örüljük, melyben, hogy
ő Főlsége nagyobb előmenetelt engedjen és hova hamarabb
mind nemzetünk hasznára czélozó dolgaiban kglmes urunkat
hazánknak minden rendivel kívánt végihez boldogúl vezesse,
alázatosan kívánjuk!

Az melynek, hogy jobb futamottja legyen ezen hazában is, ez alább megírt panaszinkban dolgainknak orvosoltatását alázatosan várjuk.

1-mo. Jóllehet nemzetünk hasznára, mindazonáltal házainkon kívül kellett mindeddig kglmes urunk ő nagysága parancsolatjából hadakoznunk (az kiért még lábainak meg csókolásával s érette való vériünk kiontásával is életünk fogytaig mindeneket egész készséggel cselekszünk) melyre nézve mind próbáinkra, avagy csak munkánkban az ebben az hazában lett első út írtásra nézve, az rendes reánk való provisiót megérdemlettük volna, s mindeddig a provisió iránt sok fogyatkozásink voltak. Ennek orvosoltatását alázatosan várjuk.

2-do. Hogy az nemes ezer mostani restauratiójával egyező szívvvel rendesebben pályáját vihesse, minthogy tek. nemzeti kapitány Kaszás Pál urammal elsöben lett hitbeli mutua relationk után jöttek ujabb seregek is ezerünkben, hogy most jobb módjával ezen dolog közönségessé legyen, alázatosan kívánjuk.

3-tio. Melyre nézve, hogy az ezerünkbeől elvitetett, s akármi okkal elment seregek remittálódjanak (de quibus verbis) alázatosan kívánjuk.

4-to. Kállai István uram mind az hódoló helyekről való taxának felvételében, mindazon taxának ajándokért való leengedésében, mind az extraordinaria kotyavetyéből eredő discretionk felvételében s annak alkalmatosságával való vásárlásoknak leengedésében (hütös lévén az nemes ezerhez) s kiváltképpen az hadak között való rendeletlen kemenykedésben sok fogyatkozást találván az nemes ezer, hogy elsöben az dolog igazításban menjen, annak utánna (minthogy maga ő kglme tetszése is az) az nemes ezertől elbocsáttatik.

5-to. Kovács László főhadnagy atyánkfiának ezerünkben már nagy időt fogva lett viselt dolgairól s mellette levő vitézeknek dicséretes fegyverviselésekről készen kglmes urunkat ő ngát magunk expressusi által megtaláljuk. És mivel elsöben főhadnagyságot is ezerünkben vett, s most is kapitány uram zászlója előtt járó sereg, közülünk ki nem bocsátjuk, sőt, hogy minden eddig ő kglméhez praetentált tiszték az ő kglme s katonái mortilisatiójátúl supersedeáljanak, alázatosan meg kívánjuk. Igy Bartha Abrahám atyánkfiát is magunk közül kimenni nem patialjuk mert urunk ő nga is az mi ezerünknek semmi részében való megbontakozását is nem parancsolja, sőt kgd committál kapitány úramnak az hadnak számosan való egyben gyűjtése s az egybengyülteknek serényen való együtt tartása felől.

6-to. Fáj az szívünk, s ujjabb-ujabb szomorúságot indít bennünk, hogy sok fáradságos munkáink után szívesen ebben az hazában való fegyverviselésünkért mind szóval, mind írással bectelen seonniakkal némely főrend bennünket mind közönségesen, mind külön-külön mortificálni meg nem szünik, melynek ha most orvoslása nem leszen, általán fogva (hogy nagyobb gonoszt elkerüljük) panaszunkat urunk ő nga eleiben is elviszszük.

7-mo. Az hódolt helyekről megígért summáknak és ugyan ott találtatott jóknak felszedését és ezerekre való kiosztását, hogy mentül hamarább az főtisztek munkában vegyék, alázatosan megkivánjuk, hogy lehessen az vitézeknek csak mi szükségéről is tenni.

8-vo. Felesen vagynak az mi ezerünkben az Szilágyból s több körül való vármegyékből is vitézek, az kik köztünk hadakozván otthonlevő cselédjek az vármegye közé való felülésre adigáltatik; így az kik az jobbágyi rendből is édes hazánk mellett fegyvert kötöttek azoknak cselédjeik s javaikkal az földes urak mind egyre szolgáltatnak. Hogy azoknak orvoslásában nagyságtok, kgtek urunk ő nga lött recommendatiot tegyen, alázatosan várjuk.

9-no. Történik ilyen dolog is, hogy egy, vagy más helyen való akármely excessusáért (ha mikor oly esik) akármely vármegye, vagy székbeli emberek is fogton fogják az vitézeket és magok szabad akarattok szerint az hol akarják, tömlő-czözik; melyre nézve (igaz dolog, hogy mi semmi törvénytelenségnek nem patrocínálunk) hogy az rend megtartassék, megkivánjuk alázatosan, hogy az oly malefactorok hozattatvan magok zászlajok alá, az hadi törvény szerint cselekedeteknek méltó büntetését vegyék el.

Ezek mlgs uram, megbántódásinknak méltó panaszai, melyeknek orvosoltatását nagy alázatosan várván kegyelmedtől maradunk

Kgd alázatos kész szolgálói
tekintetes, nemzetes kapitány, Kaszás Pál uram
keze alatt levő nemes ezer közönségesen.

Kívül: Ad perilustrem ac generosum dominum, dominum Joannem Radvánszky, serenissimi ac celsissimi domini principis Francisci Rákoczi de Vadász D. D. nostri clementissimi intimum consiliarium, inelyti comitatus de Zolyom comitem nec non loci eiusdem et praesidii capitaneum utrobique supremum dominum nobis colendissimum Humillimum Memoriale introscriptorum.

XXVIII.

*Radvánszky János válasza a Kaszás Pál ezerének kérésére.
Gyulafehérvár, 1704. július 8.*

Méltóságos Erdélyországának választott fejedelmének (tit.) kegyelmes urunknak ő ngának commissiojábúl nemzetes vitézlő Kaszás Pál kapitány uramnak, több nemes vitézlő főtiszteknek és közönségesen az vitézlő ezernek praesentibus válaszképpen significáltatik :

Hogy Isten a vitézlő ezert, kgl's urunk ő nga igaz hűségiben megtartsa szolgálatajára edictumit observáló készséggel (a ki nélkül nem is lehet) és ellenségünken való győzelmekkel, nemzetünk boldogulására áldja kgteket továbbra is, viszont szívbül kívánom.

Ad primum. Hogy a vitézlő rend, aki a közjóért életit kockára veti, mindennapi szükségés provisiót meg nem érdemlené, tagadhatatlan (sőt ezen kívül nagyobb kegyelmességit várhatja urunknak érdemesen) de soha oly tábor s armada nem volt sehohol is, hogy valaha vagy egyben, vagy másban mi fogyatkozást nem érzett volna : annál inkább megengedhető dolog, hogy itt is eddig való rendetlenség közt esett olykor mi olyas.

Láttam magam is vagy két nap ezen az táboron kenyérnek szükít, jóllehet akkor is bőven volt az hús; kenyér dolga is reparáltatott csakhamar. Mindazonáltal, minthogy szűveket egy akaratra hajtó hatalmas Istennek rendelésibül ezen nemes haza is a mi kgl's urunkat fejedelminek választotta mai napon, és tovább is országos dolgait folytatni szándékozik: ennek alkalmatosságával teszünk oly dispositiót, hogy továbbra se kgteknek, se a több vitézlő rendnek panasza intertentiója iránt ne lehessen. Kiki egyébíránt azt magának persvadeálván, hogy még Isten fegyverben tart bennünket s méglen sorsunkat kívánatos békességre nem hozza, mértékletes tartással megelégedjék.

Ad 2-dum. Hogy a vitézlő ezer maga kapitányának, nemzetes vitézlő Kaszás Pál uramnak hütit s juramentumát praetendálja, nem tudom mi okbül cselekeszi? Azért-é, hogy tisztí authoritásával éljen, a ki mástól van megadva, vagyis hogy a vitézlő rendtül maga függjen ő kgme, a ki bizonyára illetlen dolog? Az a ki urunk ő kgmit kapitánysággal föltisztelte, meg is eskette azon tisztre, instructiót is, edictumot is adott, mind conservatiójára s mind jó rendben és hadi regulában való megtartására a vitézlő ezernek. Kiben ha mit elmúlatna ő kgme, ugyan a mlgs fejedelem előtt számadással tartozik. Ez azért praepjudicálván urunk fejedelmi authoritásának, úgy mint szokatlan dolog nem admittáltatik.

Ad 3-tium. Szerte a két nemes hazában kiadott parancsolatja kgl's urunknak a lévén, ezen vitézlő ezerre is extendáltak; bizvást azért kikeresheti kapitány uram mindazokat az kik fegyvert fogván legelsőbbben is ő kgmének concredált zászlók alá eskettenek.

Ad 4-tum. Kállai István fő strázsa mester uram ellen lévén praetensioja az vitézlő ezernek, tegye papírosra és liquidálja értelmesen maga keresetét s adja az szerint kezemhez, kire tartozni fog befelelni és minden helyes adósságit complanálni és megfizetni.

Az ezertül való bucsúzását a mi illeti, ha oly szándékkal léssen, nem fogjuk denegálhatni; de hogy a vitézlő rend magátül egy főtisztit degradálhassa, minekelőtte panaszt ellene tévén, törvényt az iránt nem veszen, azt meg nem engedi a mlgs fejedelem.

Valóban botránkozó dolog az is, hogy midőn ezen causáját előttem kezdi folytatni a nemes ezer, némelyek. — és az ki nagyobb — tiszték hére nélkül reá mennek sátorára, azt lerángatják és nem tudom mi praetextus alatt el is viszik. Nem csak a közigazság, hadi rendtartás, ezerbéli tiszték bücsületi ellen, sőt a mlgs generalis Toroczky István uram nagy és jeles meg sérődésivel, kinek szálló helyin, sátora mellett, hére nélkül esék ezen hatalmaskodás. — Tiszt azzal ment nem lehet, hogy nem parancsolta, de vétessé tette magát, hogy meg nem büntette azt, a ki vétett; sőt hogy az sátort is be fogadta szállására. Azért intem közönségesen tiszt uraiméket, hogy ezen excessust büntessék meg azokon, az kik elküvették, generális uramat megküvessék és az sátort tétessék azon helyre bizonyosak lévén benne, ha nem Kállay uramé az sátor, avagy tartozik az árával, megtéríti, vagy megfizette a több adósságival egyetemben, kit a mlgs fejedelemhez tartozó obligatiójak alatt injungálom kgl'teknek. — Ebben értem Béró János strázsa mester uram dolgát is,¹⁾ ki ha miben impingált, tészünk róla generalis urammal; de a tisztékben a közrendnek ennyire válogatni nincs s nem is léssen hatalmában.

Ad quintum. Kovács László uram főhadnagyságát, hogy a nemes ezer expressusa által akarja kgl's urunkkal confirmáltatni, igen jó tanács, mert ő ngánál az hatalom, hogy akárki zászlója alól is tisztre emelheti más ezerben az érdemest.

Barta Abrahám hadnagy uram maga adott okot mlgs gróf Pekry Lőrincz uramnak (az mint ő ngátül vettem válaszul) hogy ezeriben vegye, mert insinuálta magát, hogy oda való.

¹⁾ Ettől kezdve nem a Radvánszky János írása.

Mindazonáltal a nemes ezer respectusáért, hogy emlétett generalis uram abban hadja praetensioját íránta, érte leszék.

Ad sextum. Hasonló panasza ennek a nemes hazának némely főrendeinek illetlen és utálatos mocskolódási ellen némely haditiszteknek; ki hogy egy karlan forgó nemzetünkben kiirtassék és helyében az igaz szeretet plántáltassék, e mostani gyűlésnek alkalmatosságával minden tehetségem szerint érte leszék. Praemonealván kglmeteket is, hogy azt observálja illendő respectussal, még kglmes urunknak tetszik ezen vitélő ezert itt ben meghadni.

Ad septimum. Nem tart ellent a mlgs generalis s a több fő tisztt urak, hogy a közre menendő nyereség igazán ki ne osztassék az ezerekre, is mihent ezen országos foglalatoságtul (a ki nem soká tart) mentek lesznek, kivánt effectusban veszik; úgy mindazonáltal, urunkat illető fiscalítások urunk dispositiojátul függjenek.

Ad octavum. Nem köll semmit is tartani attúl, hogy további dispositiojáig kglis urunknak Szilágyságbul s nemes vármegyébül álló nemes katona rend zsoldosok előállítására, vagy penig személyek szerint a nemes vármegyék által attraháltassanak. Mert hérére adom eziránt való kglis determinatioját urunknak. A kik penig jobbágy rendbül való, valamint hogy az országos intertentioibeli impositioiktul mentek pro nunc, az szerint jövendőbeli promotiokra, kik érdemesekké teszik magokat, kglmes urunkhoz vesznek tőlönk alázatos recommendatiot kglis urunk ő naga specialis parancsolatja szerint.

Ad nonum. Czégéres excessusokban deprehendáló katona rend iránt extálnak kglis urunk sok rendbéli parancsolati s edictumi és azokban kegyelmesen parancsolt modalitás, kire a nemes országot e gyűlésben emlékeztetni fogom; kgltek is, hogy ahoz tartsa magát, hitves kötelessége tartja. Egyébiránt botránkozásra való, hogy sok világos panaszok eddég a főtiszték által nem remedeáltattanak. Sok a példa, de aprajátul kettőt hozok elő:

Nemzetes vitélő Gyaluy Sándor és Bagotay István, nem de nem kurucságokban károséttattanak-e? És kik által? Nem de nem kapitány uramnak constál-e? Nemde nem a satisfactio eddig is protrahálódott-e?

Toroczky Péterné (kinek édes ura ez igaz ügyért most is kemény rabságot Szebenben viselt) Matoczi által megkárosítása iránt való instantiája valjon meghallgattott-e s remedeáltatott-e?

Néhai Gutti kapitány halálának alkalmatosságával megkároséttatott szegény legények paripái, fegyverek, portékájok (ki iránt sokszor requiráltatott Kaszás Pál kapitány uram) miért meg nem adattanak mindekkoráig is?

Mindezeket és ezekhez hasonlókat, ha találkoznak, tartozik megírt kapitány uram complanálni s el se múlassa. Kivel nekem is, magának is munkát szerez, ha továbbra halad.

Ex commissione serenissimi principis. Albae Juliae die 8. Julii anno 1704.

Radvánszky János.

Fogalmazat. III. osztály. XLIII. csomó, 49. szám.

XXIX.

Több sereg főhadnagyainak kérése az országgyűléshez a jobbágyok érdekében. 1704. július.

Tekintetes, nagyságos urak!

Ngtokhoz, kgtekhez. kglmes urunktól szegény hazánk fogyatkozásainak megorvosolására küldettetet uraimhoz, alázatos instantiájok egynehány seregeknek főhadnagynak.

Méltóságos Urak!

Alázatosan értjük kglmes urunknak, ő nagyságának hozzánk mostan legközelebb való jóakarátját; ez iránt, hogy, ha mi fogyatkozásunk és bántódásunk volna, mostan specificálván, megorvosolhatnánk.

Kglmes urunknak, ő nagyságának ebbeli kegyelmességéhez folyamodván, jelentjük ngtoknak, kgteknek ez megbántódásunkat, hogy mi seregeink nagyobb részent és más seregek is jobbági rendekből állanak, kiki szabadságnak megnyeréséért biztattatván, először fogtanak fegyvert; de mostan sokaktól, mind úri rendektől s mind közemberektől ijesztetnek, hogy csak hiában fogott volna az jobbágyság fegyvert, mert mihelyt az had száll, ismet ugyan csak jobbágyok léznek. Mely beszéd annyira elolvasztatta sokaknak szíveket, és meglankította sokaknak karjokat, hogy az fegyvert letették, vagy, ha még le nem tötték, letenni igyekezik és az tábort kerülni. Ugyanis, ha véreket kiontván (ezt mondják) csak az lesz jutalmunk nekünk, hadviselő embereknek, mint az otthon magok dolgát üző s nem fáradozó embereknek, az jobbágyság, micsoda haszna fegyver kötésűnknek egy részent, ha csak jobbágyok lészünk, mint mostan is mi hadban szolgálunk, feleségünket, gyermekinket mindenféle szolgálatra üzik, hajtják, mint az kővári udvarbíró is.

Könyörgünk annakokáért ngtoknak, kgteknek, mint kglmes urunktól. ő nagyságától ilyen megbántódások eligazítására deputáltatott uraméknak, méltóztassék ngtok, kgtek minket ezen dologról bizonyossá tenni és arról assecurálni, hogy az mely jobbágyok kglis urunkat fegyverekkel híven

szolgálják, jobbágyok ez után nem léznek — mind az kik leültek, felkelnek, mind az kik mostan így fegyvert nem fogtak, fegyvert fognak és kglis urunknak hívségesen szolgálnak. Méltóztassék nagyságtoknak legközelebb erről is parancsolni, hogy ha mi magunk itt hadban szolgálunk, otthon házunk népe idestova ne hajtassék, minden terehviseléssel ne terheltecsék.

Mely ngtoknak s kgnék úri hozzánk mutatandó gratiájáért Isten nagyságtokat, kglteket áldja meg.

K. V. V. N. s. k.

III. osztály, XLIII. csomó, 99. szám.

XXX.

A marosszéki jobbágyok kérése az országgyűléshez. 1704. július.

Legyen dicsőség az nagy Űristennek neve érette, hogy Isten ngtokot, kgtket ennyi hadakozásban s ennyi romlisokban megtartotta, megtartván mind ennek az szegény megnyomorodott hazának igazgatására s mind penig az sok szegénységnek, árváknak és özvegyeknek gyámolítására ngtokat, kgtket éltesse szűvünkéből kívánjuk.

Nemes Marosszékbén lakó szegény, megnyomorodott igaviselő jobbágyoknak alázas suprikatiója (*így!*) nagyságtokhoz, kglmetekhez.

Méltóságos Urunk!

Hallottuk az mü kglmes urunknak ő ngának kegyes jó igiretit, hogy valamely jobbágy ő nga mellett fel ül, kardját fel köti, szabadságot ad nekie, ha Isten ő ngának boldog élémenetelt ad, az országot megbírhatja; mü is azért szegény igaviselő jobbágyok a mü kglmes urunk mellett készek vagyunk életünk fottáig szolgálni országot és fejedelmet, mivel ennekelötte az mü szüle atyáink is szabadsággal élő emberek voltank, az mint némelyikünknek igazságunkból is kitetszik s donatiós levelünk is megmutatja. Hanem alázasan remékedünk nagtoknak, s kgtkeknek, hogy az kiknek levelünk vagyon, méltóztassék meg olvastatni, az kiknek penig levelünk nincsen, istenes méltó igazításban dolgainkat venni és mü nekünk jó választ ngtok, kgtk méltóztasson adni, mely ngtok s kgtk istenes jó tettéért és jó válasz adásért mü is, tehetségünk szerént, dücsöjtük a mü jó Istenünköt, hogy ennek az meg romlott elpusztult országnak igazgatásában az Isten az ő szent Lelkével ngtokot s kgtket építse és koronázza meg, szűből kívánjuk.

V. V. V. V. V. V. V.

III. osztály, XLIII. csomó, 117. szám.

XXXI.

*A malomárki jobbágyok kérése Radvánszky Jánoshoz.
1704. július.*

Méltóságos úrhoz nagy alázatosan nyújtott könyörgő supplicatioja a Beszterczevidéki malomárki elromlott és elnyomorodott falusi szegénységnek ez alább meg írt punctumokban.

Méltóságos Úr!

Igen alázatosan kellett nagy megbontódásunkat és nyomorúságos állapotunkat kdg kegyes fülei és istenes ítéleti eleiben terjesztenünk. Mivel a feljebb való időkben, mikor egészen a német kezénél volt a haza, megszállván a mi falunkban is egy Andre nevű német commissarius, — talám vagyon a becsületes város akaratajából — olyan fundusra, melyről velünk együtt akarminemü rendbeli embernek adózni kellett volna, sulyos szolgálatot vetvén reánk, magunkat mint jobbágyit úgy tartott; szántóföldeinket, réteinket elfoglalta, erdűket elpusztította és nem hogy könnyebbségünkre lött volna, de úgy el rontott, hogy alig maradott két ember közöttünk az ki valamennyire bírhatja magát.

De még most is az megírt commissáriusnak felesége (nem gondolván azt, hogy az ura labancz és Colosvárbá van) semmit nem szünik; szolgálatunkat kívánja, azonban, hogy éléssel tartsuk szüntelen kényszerít, ebeknek, kutyáknak szid, német világgal fenyeget — hogy ne bízzunk a kuruczvilágban, mert nem sokára fellül fordúl a német s akkor úgy bánik velünk, hogy soha emberek nem leszünk. Erről reménkedünk alázatosan, tanáljon módot az mlgs úr, hogy tétessék le nyakunkról, ne terhelteessünk tovább ez iránt is.

Falustól lévén minékünk egy malmunk, melyet is az akkori sulyos portiozás miatt kéntelenítettünk idegennek elzalogosítani in flor. 100. melyet is látván az említett commissarius, megegyezett velünk, hogy váltsa ki és bocsássuk kezéhez, leteszi nekünk a pénzt tali conditione, hogy a vámnak fele menjen interesbe minden méretesen, a fele pedig a summa pénzben mind addig, míg ki telik az summa és azután redeáljon az malom kezeünkhöz.

Első vám méretesen felit elvötte a vámnak interesbe, felit kezünkben bocsátotta és pénzen el adván egy néhány forintot az summából le szállítottunk.

Ezt látván a megírt commissarius, hogy a summa pénz hamar le száll, conturbálja magát és azótától fogva (kinek is van már öt esztendeje) mind elvötte a vámat, nem engedte, hogy a méretéskor mi is jelen legyünk és pénzünket leszállítsuk.

És most is az említett comissariusné praetendálja a vámot, holott, ha szinte adósok volnánk is, úgy értettük, hogy Besztercze feladása alkalmatosságával jelen levő németeknek sem engedtetett meg, hogy adósságokat fel szedhessék, annál inkább más labancz partun levőknek.

Könyörgünk ezen is alázatosan az méltóságos úrnak, méltóztassék mikezünkben hadni malmunkat vámostól együtt és parancsolni, hogy az iránt is ne háborgattasunk.

Készek leszünk tekintetes, nemzetes fő kapitány Pongrácz György uram előtt bizonyos napon megbizonyítani, hogy a summa pénz szállott a sok vámoknak elvétélivel.

Sok esztendőől fogva lakván falunkban, semmi portióval nem segétt megírt commissarius uram ő kglme, holott pancsolatja is, avagy csak intimatiója is volt ő kglminek, hogy segítette falunkat, minthogy ő kglme vötte határunknak több hasznát.

Tanáljon azért a mlgs úr olyan utot és módot, melyen a mennyit megmutogathatunk, hogy tartozott volna a faluért letenni: fizettség meg (mivel már úgy elromlottunk, hogy szintén alkalmatlanuk vagyunk kglis urunk ő nga hiveinek segítségekre.) alázatosan reménkedünk.

Méltóságodnak eziránt való atyai s úri grátiájáért Istenünket alázatos könyörgésünk által megtanálni, hogy Isten mlsgd életit terjeszse és szerencsésen boldogítsa, el nem mulatjuk.

Kívül: Ad illustrissimum duum, dnum Joannem Radvánszky de Radván. Humillima supplicatio introscriptorum.

III. osztály, XLIII. csomó, 118. szám.

XXXII.

*A mező szentjakabi jobbágyok Radvánszky Jánoshoz.
1704. július.*

Mezőszentjakobiaknak alázatos könyörgő instantiánk méltóságodhoz, Isten után nagy jó fautorunkhoz!

Igen alázatosan akarók mgdnak jelenteni, mivel miólta ennek az falúnak dominus terrestrise Szebenben beszorult, azólta hol kglmes urunk ő nga számára foglaltanak el bennünket, mostan penig Orbán Elek uram tart számot reánk, mely sok változások mia annyira elnyomorodtunk, hogy nincsen lelkinknek hova folyamodni éjjeli és nappali sok húzás vonás mia.

Ha mgd olyan jövendőbili nagy jó reménsséggel biztatna bennünket, hogy az jobbágyság alól meg szabadulhatnánk, mi kglmes urunk vitézi seregiben zászló alá állnánk.

Mely dolog iránt igen alázatosan reménelünk az mlsgs úrnak, ezen dolog iránt méltóztassék nekünk assistentiával lenni, melyért az Isten is meg áldja az méltóságos urat.

J. V. V. A. M. V.

III. osztály, XLIII. csomó, 118. a) szám.

XXXIII.

*A rengeti jobbágyok kérvénye Radvánszky Jánoshoz.
1704. július 12. előtt.*

Kegyelmes urunk personalisához, Radováczki (*így!*) János urunkhoz, Rengeten lakó kglmes urunk szegény jobbágyinak alázatos könyörgő instantiánk.

Igen alázatosan akarók az úrnak keserves és siralmas állapotunkat jelenteni, mivel az téli alkalmatosságkor amaz kegyetlen tirannus égető németek reánk ütven, setét hajnalban tüzet vetvén falunkban, annyira elégettenek bennünket az tűznek erejével, minden féle javainkban, hogy lelzig testig semmink sem maradott, még csak változó fejér ruhánk sem maradott; azon felyül az minden napi szolgálat, sok adózás, mindenféle contribúió, taxázás. Mint szintén az meg maradott ép faluk úgy contribuálunk mindenekben.

Azon instálunk az méltóságos úrnak, mutatná annyi istenes grátiáját irántunk, hogy bár csak az contribúiók alól immunitálnának egy darab ideig az meddig az úrnak tetszenék és magunk is sok karunk után elő mehetnénk dolgainkban, de ha az úrnak irgalmas és kglmes grátiája irántunk nem accedál, semmi úton módon dolgainkban elő nem mehetünk.

Melyet, ha mlgd megcselekeszik irántunk és oly remediumot talál megpihenésünk iránt, az melyben respiriumot vehetnénk magunknak, amaz nagy napon boldog megjutalmaztatását fogja tapasztalni az úr. Mi is könyörgésünkben könyörgei Istenünk előtt az úr életéért meg nem szününk.

A. M. U. I. V. V.

Jegyzet: Ezen instansok dolgát a tekéntetes nemes ország statusinak alázatosan recommendálom.

Radvánszky János.

Vagyon articulus effélékrül, tartsák ahoz magukot.

Albae Juliae in generalibus regni comitiis, die 12. Julii.

1704.

Extradatum per magistrum Andream Bartha (m. p.) protonotarium.

III. o. XLIII. cs. 87. sz.

XXXIV.

*Radvánszky János II. Rákóczi Ferencz fejedelemhez.
Gyulafehérvár, 1704. július 9.*

Albae-Juliae 9. Julij 1704.

Méltóságos Fejedelem!

Nagy jó kegyelmes Uram! Ennek az hazának gyűlése be állván, első sessióban, tegnapi napon unanimitate voce Nagyságodat legitimus fejedelminek Istennek tetszése szerint választotta, sokan könyvezvén örömeiben dicsőséges fejedelmi elei boldog emlékezetire.

Tódult az vox, sőt annak rend szerint való folytatását nehezen tűrhették az Statusok fölkiáltván uno ore et corde. Nagyságod méltóságos nevet. Elmondottuk azonnal az szerencsés vivat; most hadi solemnitással celebrálja az örvendetes napot »Te Deum laudamus«-sal, kit hogy az Ég és abban lakozó mindenható Úr hathatossá tegye és e fejedelmi diademát világ fottáig méltóságos maradékin nemzetünk szerencséire hagyja meg, buzgón kívánom.

Seregenkint jönnek szállásom eleiben az székelyek. Ki tett most magáért Gr. Pekri Lőrincz uram; látom Gr. Mikes Mihály uramnak is szíves munkáit.

Ebben az országban be jöven, instructióm szerint minden úttal gondom mindenekre. Nem occurrált oly specialitas kirül méltó volna Ngodat tudósétanom. Hogy Pekri uramat Toroczkai István generalis urammal egybe hozhassam, az urak: Mikes, Száva, Vay László uraimék principaliter segítettek. Utólján durioribus mediis is bántam, tandem türethető egyezségben hozván (kinek én egyéb okát nem látom, hanem hogy erdélyi generalis Toroczkai uram) minthogy mindenekben türeelmesen viselte magát Toroczkai uram, Pekri urammal a praecedentia ahoz (?) székit s vármegyéit ő ngának kiadván (a kit Szász-Sebes felé nem messzi innen szállétott törökországi hadnak egyik részivel) most annyira comportálják magokat, hogy semmi külső láttatja idegenségnek nincsen.

Toroczkai generalis uram penig a maga táborát, a ki az úr Vaj László uram ezeribül, Kaszás Pálébül, Ecsedyé circiter 300, Gyárfásé egy sereget nem tenne és Maros-Székiekbül álló, szállott Gál Túhez.

Teleki Mihály uram avval az haddal, a kivel Besztercze alatt volt, azóta sem hihattuk ide Ngod kegyelmes dispositiója szerint, hanem most circiter 500 emberrel jün, holnap be érkezik ő kglme. Kós Mihályt circiter 400 hajdúval ide a

várban szálléttuk. Csáki András uram a törökországi hajdúkkal sem akar el jünni Hunyad alól még a várat (avagy a benne való prédát) kézhez nem veszi. Siránkoznak a ben szorúlt magyar rendek, hogy német mindenit takaríkosan kivívén, magokon 4 ezer forintokat praetendál.

Igen lassú generalis uram dispositioinak foganatja; a Besztercei capitulatio tenorát eddig sem tudja, mert nem is communicáltatott ő kglmivel. Kaszás ezere is sok bosszúval illeti, kit ugyan alkalmasint kezdém remediálni. Nagyságod sok módot talál az ő kglme authoritása stabilimentumában, de talám ha kegyelmes akaratja accedál hozzá, az is jó volna ha a megirt generalis, Toroczkaí uram által parancsolni méltóztatna a több ide való hadi tiszteknek relatiokat is ő kglme által venne.

Pekri uram egy elein igen kivánta szaporítani hadait, voltak is a mezeiek közt insinuatíok, de erre és a grófné dolgában Furstemburghoz Szebenben járó postára principalis gondom volt, legtöbbet Vaj László uram assistentiájihoz bizván. Nagy particularis hostilitásra fakadt Rabutinnal, az elsőben penig alább hagyott. És hogy ne recrudescaljanak ezek, azon vagyok, hogy újobban ország követségiben expediáltattassék Nagyságodhoz; meg is lesz.

Törökországiak keménységít hanem ha a kerék töri meg. Kerekes és Varga Pál hadnagyok moderatusak, de már tehetetlenek köztek. Baj László uram kapitánysága iránt való Ngod kegyelmes parancsolatját Toroczkaí generalis uram általam praesentáltatta nékiek. Korán hivatam magamhoz a tiszteket, de minek előtte pálinkátúl meg nem részegedtenek volna, nem jüttek; tandem circiter harminczan compareálván karabélyosan és pisztolyosan, midőn szép praemonitio után a decretumot exhibeáalom s olvassák Pekri és Vay László uraimék jelenlétiben, csaknem reá támadnak Száva uramra, hogy ő dolga és végig sem olvasván azt, tumultussal minden bucsú vétlen ki tódultak zugolódva.

Elmarad Kerekes és Varga ugyan, deprecálván a többinek gorombaságárúl s az italra vetvén, de ugyancsak most is abban vadnak és azt üzenik, hogy egyáltaljában Baj uramat nem acceptálhatják, hanem mást akárkit parancsol Ngod. Erüvel ha introdocáljuk, bizonyára nincs életinek securitása az átkozottak közt; azért mi tévők legyünk Baj László urammal, Ngod kegyelmes parancsolatját elvárom. Aligha ebben is nem volt praevie mi munkája Pekri uramnak. A bizonyos, hogy ezek resolátusak a támadásra, kire és egyéb ratiokra nézve is jónak itélném, ha ezer füzetett hajdut méltóztatna Ngod bé küldeni hova hamarább.

Generalis Toroczkai és Vay László kapitány uraimék nagy kücséggel élnek, a tiszteket magok asztalánál a potiori tartják, kémekekre s postákra is kültettek már felest, s jószága egyikének pusztá, másikának igen távul és az mint vettem észre, várnák Ngod kegyelmes dispositióját. Ha azért Ngodnak, kegyelmes uram, úgy tetszenék, lehetne annyit, a mennyit parancsol, ő kgcnek sub manu adnom, úgy hogy más hasonlót ne praetendallasson, méglen fizetett hadat nem erigál Ngod, kire ezen haza is aligha contributiót nem fog offerálni.

Ezentúl hadak mustrájának continuálására és az bányák revisiójára térek, midőn látom hogy a N. Statusok azokon, kik Ngod méltóságos fejedelmi személyit és hadak intertentióját illetők, átmennek.

Kivánkozván hova hamarább az én kegyelmes uramnak udvarlására alázatosan megjelenem.

Sajátkezű fogalmazat III. o. XXXVI. cs. 124. sz.

XXXV.

*Gróf Teleki Mihály Radvánszky Jánosnak. Keresztesi tábor,
1704. július 9.*

Bizodalmas jóakaró uramnak ajánlom kgdnek köteles szolgálatomat.

Minekelőtte juthatnék kgd ismeretségében, csak kezem alatt levő igen elszéledt, rendeletlen (*így!*) hadak miatt leérkezném, praevie kgd látogatására expediáltam nemzetes vitézlő Király Sámuel uramot, ő kgmét. Bizony dolog, előre, jó dispositióval, ha az hadakat elhagyhatnám kgdvel való conferentiám kedvéért le kellene mennem, de eddig is Isten tudja, hogy hoztam, az kik még megmaradtak sok egyenetlenségekre nézve, kiket kgdnek megírt expressusom declarálhat. Az Isten meg ne áldjon, ha úgy nem vagyok, mintha a tövisen ülnék; én is rendemhez képest az nemes ország s kegyelmes uram servitiumát, a mennyiben kötelességem tartja s tölem lehet, minél szívesebben s leghamarébb kgdvel való conferentiám szerént nem effectuálnám, de az megírt ok remorál. Ha Isten engedi, holnapután kgdnek udvarlok. Kivánom Istentől, kgdet találhassam jó egészségben s maradok kgd

Ex castris ad Keresztes positis, die 9. Julii, anno 1704.

köteles szolgálója
Teleki Mihály.

Kívül: Radvánszky János czíme magyarul.

III. o. XXXI. cs. 27. sz.

XXXVI.

Gróf Teleki Mihály levele gróf Pekri Lőrincz, gróf Mikes Mihály, Toroczky István és Radvánszky Jánosnak. Orbó, 1704. július 10.

Bizodalmas uraimnak, bátyám s apám uraiméknak ajánlom kgteknek köteles kész szolgálatomat.

Isten jóvoltából kevés hadaimmal én eddig elérkeztem, kgteket nagy becsülettel követem, hogy eddig igyekezetem szerint kgték közé bé nem érkezhettem. Bizony ha jobban siettem volna, s a jó rendnek elkövetéséért eddig nem mulattam volna, mind Beszterczen nagy kár s confusio lett volna, mind a hadakat csak ennyi számmal is el nem hozhattam volna. Majos János uram is szintén most érkezék utánam. maga hadait Torda táján hadván, kik is úgy elszéledtek, hogy csak egynéhányan maradtak, azok is utánam jönnek. Holnap Isten engedelmeből én is hét vagy nyolcz óra tájban bé igyekezem kgték udvarlására, addig pedig a velem való hadakat, kik velem vadnak. hová tegyük, mivel intertentálják magokat, lovakat, kérem kgteket valami jó dispositiót tenni ne nehezteljen, kik is vadnak velem circiter 900.

A' Pongrácz uram ezre még hátra van; de ez is úgy hiszem, ha holnap nem is, de holnapután elérkezik. A besztercei németek iránt Rodai László uram mit írjon, kgteknek uram azt is his acclusis elküldöttem; erről is micsoda dispositiót téssen uram kgték, álljon kgték tetszésében. Továbbra kívánom Istentől, találhassam kgteket örvendetes állapotban jó egészségben.

Ex castris ad pratum Orbaiense positis, 10. Julii 1704.
Kgték köteles engedelmes szolgálja,

öcscse, sógora, fia
Teleki Mihály.

U. i. Kérem az urakat, disponáljanak az vásárhelyi németekről, mert periculum in mora.

Kivül: R. János czíme magyarul.

III. osztály, XXXI. csomó, 28. szám.

XXXVII.

Teleki Mihály naplójából.

Octava. (Julii, 1704.) Veszem az úr ipam Thorotzkai uram levelét, hogy hagyjam jó dispositióban az kolozsvári bloqvada dolgát és mentül felesebb és jobb haddal menjek Fejérvárra az országgyűlésére, mert Rabutin kikészül és az ország-

gyűlését confusióban akarja hozni. Jóllehet énnekem regalisom különösen nem jött, hogy az országgyűlésen compareáljak; mindazáltal mihelyt tudtam az felséges fejedelem fejedelemségre való választása akkor leszen, nem kívántam elmellőzni a parancsolatot, hanem jó dispositióban hagyván az Kolozsvár alatt levő, blocvada dolgát s mentest indultam 11 zászlóval magam regimentjebeliakkal; de az fejedelem választásának napjára az kolozsvári és beszterczei dolgok mia el nem érkezhettem, mely okon az én szerencsémnek akadályoztatói, gyűlölköim azt fogták reám: szántsándékkal mellőztem el az alkalmatosságot, hogy ott ne lehessenek akkor, a mikor fejedelemségre választatik ő felsége. Te tudod Istenem, hogy hazudtanak. Itéld meg Istenem az ő tökéletlen gonosz gondolatjokat.

Nona. Megindulván azért 11 zászlóalja magam regimentjebeliakkal, szállottam az Keresztes mezejére. Hadadi Gyurkát elé találom. Urunkhoz ő felségéhez megyen hirt tenni, hogy Erdély országátul fejedelemmé választatott. Bizony valakitül sült, szép reverentia: ország bolondjátul tenni hirt az uraknak ilyen materiában. Ha ott lehettem volna, akkor bizony ez nem lött volna.

Decima. Az orbai rétre.

Undecima. Az váradgyai hídhoz az úr Torotzkai uram corpusához nem messze.

Duodecima. Ismerkedtem meg Radvántzki János urammal, kit urunk ő felsége bizonyos dolgokban expediált volt. Ez nap Száva Mihály lévén generalis commissarius, az hadainknak tőle kenyeret s lust kérek. Nem hogy ígérte, embertele nélkül bánik velem, kiért az sirdi házára egy v. hadnagyot 40 magával akarván küldenem, megijed és provisiót teszen.

Decima tertia. Száva Mihály iránt parancsolatom jön, hogy sóinspectorrá tegyem, az melyet is az ő felsége commissiója szerint véghez vittem. Jól szolgált, jól lopott . . . labancz. Ez is már nálamnál hitelesebb kezd vala lenni.

Decima 4-ta. Néhai Pekri Lőrincz generalis és generalis Torotzkai uramék competálván egymással, melyre okot szegény Pekri uram adott, parancsolja az úr Torotzkai uram egy hétig még legyen ott az hadaimmal ő kglme mellett. De mivel egyenes parancsolatom volt ő felségétül, hogy az kolozsvári operatiókra szorgalmatos gondom legyen, azonban Száva is nem akart provisiót tenni az hadaimért, nem lehetett ezen parancsolatnak engedelmeskednem, hanem

Decima quinta. Vissza indultam Kolozsvár felé; hálni mentem az vajasdi mezőre.

Az eredetiről vett másolatot Kelemen Lajos úr szívességéből közlöm.

XXXVIII.

*Munkácsi János Radvánszky Jánoshoz. Hátszeg, 1704.
július 12.*

Méltóságos úr, érdemem felett való nagy jó uramnak ajánlom alázasos szolgálatomat nagy jó uram kgdnek!

Én Csáki András bátyám uram ó kgme javalásából, a mint megirtam volt az úrnak Karsova (*így!*) felé megindultam volt, el is mentem volt Karánsebesig; de az átkozott török által nem bocsátott a Dunán, hanem Tömösvárra igazított. Az mely becsületes hadnagy Tót Miklós uram velem volt, felküldöttem egy más emberemmel az úrhoz, szóval is tehet az úr előtt relatiót. Én azért várom az úr és több méltóságos uraknak felőlem való dispositioját, mitevő legyen utazásom iránt; mert már más mód nincsen, hanem Havasalfölde felé. Azért kérem a méltóságos urakat, méltóztassanak az vajdának egy levelet írni mellettem és vagy két emberséges embert mellém rendelni, a ki ott ismerős — — — — — hogy a Dunáig jöjjön — — — — — emberrel együtt, hogy tehessen relatiót az Dunán bizonyos átalmenetelem felől az uraknak; mivel már egyáltaljában csak arra kell útamat fogni; mert semmiféle passus a tömösvári pasa hire nélkül egy cseppet sem használ.

Csáki András uram assecurált volt, levelet is irt a tiszteknek, semmit sem hajtottak rá. Azt felelték, hogy rajtok semmi sem áll; mert ők a fejeket féltik. Azért mégis alázasos kérem az urat, méltóztassék mentül hamarabb ezen alázasos levelemre választ adni és ha velem valamely emberséges embereket méltóztatnak az urak rendelni, hadd jöjjön is ezen becsületes hadnagy emberrel, hogy mentül hamarabb követessem útamat, az én kegyelmes uramhoz ó Ngához az úr gratiajából, mivel igen hosszú időt mulattam el. Kérem az urat azon is, hogy méltóztassanak az urak írni a vajdának ó Ngának, hogy adjon egy passust is maga pecsétje alatt, hadd lehessen securusabb útamban, mely Ngtok s kgték gratiaját holtom napjáig alázasos szolgálatommal megszolgálhassam. Ezeknek utána Isten gondviselésébe ajánlom az urat és maradok — — — — — [mindene?]kben méltatlan legkisebbik szolgálja:

Dátum Hátszeg, die 12. Jul. 1704.

Munkácsi János.

P. S. Csáki András uramat is hivassa az úr, mivel ő kgmének is irtam ebben a materiában, én pedig itt Hátszegen megvárom az urak resolutióját és gratiaját a velem jövő emberek iránt, csak disponáltassanak jót mellém.

Kívül: Radvánszky János czíme magyarul.

Rongált eredetije a radványi ltárban. III. o., XXI. cs., 122. sz.

XXXIX.

*A gubernium kérése a Gyulafehérváron egybegyűlt kuruczokhoz.
Szében, 1704. július 12.*

Fejérváratt a más párton lévő uraknak die 12. Julii.
(1704.)

Hazánkhoz való szeretetünk, a szegénység megmarasztásában való telleyes igyekezetünk a lévén, miként a hazát s annak lakosit utolsó romlástól s pusztulástól conserválhassuk, irtunk volt Toroczka István uramnak, hogy keze alatt lévő hadaknak a pusztítást, faluk felverését, marha hajtásokat interdicallya, mi is méltóságos generalis uram előtt munkálódgyuk, hogy az ő kegyelme protectióját amplectáló faluk az ő felsége vitézitől meg ne károsíttassanak, de nemhogy valami effectuma lett volna az iránt való requisitionknak, sőt csak választ sem érdemlettünk ő kegyelmétől.

Im azért azon ő kegyelmének írt levelünk párját kegyelmeteknek is accludálljuk, a mellett kegyelmeteknek intimálljuk s intyük, minthogy bėjövele alkalmatosságával is azt hirdette, hogy a haza megmaradására és a szegénységnek conserválására jött bé, emlékezzék meg maga hazafiuságáról s ahoz való kötelességéről, ne munkálódgya tovább is romlott hazánk utolsó pusztulását, mellyet kegyelmetek elkerülhet, ha az itt körül lévő falukat nem praedáltattya, pusztítottattya, marhájokat nem hajtattya; mi is egész reménsséggel vagyunk, méltóságos generalis uram előtt hasonlat obtineálhatunk és a kegyelmetek protectióját amplectáló faluk is kár nélkül maradhatnak, másként ebben kegyelmetek a haza megmaradását ha postha-beálván a praedálást ugyan mégis continuáltattya, méltóságos generalis uram is retaliáltattya és a kegyelmetek protectióját amplectáló faluknak nemcsak marhájokat hajtattya, hanem egészen porrá tétetteti, mely romlásnak is Isten, ez világ s a posteritás előtt kegyelmetek leszen oka, nem mü. Példa kegyelmetek előtt elég vagyon s több is lehetne, ha a mi interpositionkra generalis uram is sokszor nem revocálta volna a maga orderjeit.

Meglássza azért kegyelmetek, hogy az hazára több pusztulást s magára, maradékjára átkot ne vonnyon, a mely is, ha kegyelmetek nem supersedeál, infallibiliter meg is leszen.

Azt is értyük, hogy kegyelmetek az itt körül lévő gabonákat szándékoznék elégettetni vagy vesztegetni, mely munkával nem egyebet, hanem sok helyeknek keserves romlást s utolsó pusztulást szerez kegyelmetek.

P. S. Erről pedig kegyelmetek resolútióját minél hamarább elvárjuk, minthogy a szegénység mindennap szenved és romlik.

Egykorú bejegyzés az Orsz. ltár erd. főkegyelmeztől osztályában. Liber Regius Hungaricus 1703—1707. I. fol. 199.

XI.

A szász natio követeinek kérése Radvánszky Jánoshoz. Gyulafehérvár, 1704. július 13. előtt.

Méltóságos úr, nekünk nagy jó urunk!

1-mo. Minthogy a hét bírakit illendő jószágoknak praprietását és örökös jussát (arról való és Szebenben levő privilegiuminknak defectusa miá) literaliter most nem comprobálhatjuk, tehát, ha azon hét bírának jószágát méltóságod kezünkben bocsátja, documentis humanis et fide dignis hozzá való igaz örökös jussunkot megbizonyítjuk, eo usque pedigen assecuráljuk a méltóságos urat ő kmet pecsétes assecuratióval, hogy a dolog nincsen különben.

2-do. Megbizonyítjuk azt is, hogy a szebenieknek egyéb közik nem volt s nincsen is hozzá a hét bírakit jószágához, hanem hogy mivel ő kmetek a szász natióknak primatesi lévén, csak inspectiójuk alatt volt a jószág; esztendőnként pedigen a szebeni polgármester tartozott vele, hogy a szász natióknak catharinalis generalis gyűléskor a hét bírakit esztendőnként számot adjon azon józágnak mindennemű proventusáról és erogatiójáról is.

3-tio. Megbizonyítjuk azt is, hogy a hét bíróságban levő tiszteteknek, úgy mint polgár mestereknek, király- és székbírakitnak, notáriusoknak deputált fizetéseket, salariumokat ezen józágnak proventusiból szolgáltatatták ki szebeni uramék.

III. osztály, XXXV. csomó, 54. szám.

XII.

A hét szász bírakit birtokainak felsorolása.

Specificatio bonorum dominos 7 iudices concernentium.

In processu comitatus Albensis superiori: Rüs, Aposdorf, Szászkeresztúr. Messe, Miklóstelke, Rukurd, Földvár, Kulund. Kércz, Hortobágy.

In processu eiusdem comitatus Albensis inferiori: Szilisz, Csályis, Pilliske, Válya, Szibiel, Kakáva, Szecsel, Orlad, Sina.

In processu comitatus de Küküllő inferiori: Bolkács, Sitve, Nagy-Ekemező, Kis-Ekemező, insuper Nagy-Talmos, Kis-Talmos, Boicza, Porcsesz, Alsó-Sebes, Felső-Sebes, Rakovicz.

III. osztály, XXXV. csomó, 54. szám melléklete.

XLII.

Radvánszky János II. Rákóczi Ferencz fejedelemhez. Gyula-Fehérvár, 1704. július 13.

Albae-Juliae 13 Julii 1704.

Méltóságos Fejedelem!

Nagy jó kegyelmes Uram. Az ország gyűlésének Istennek hála szerencsésen végit értük, az egy hogy mai napon dél tájban itt a külső városnak nagyobb része ki égett. Honnan és hogy támadott a tűz, én bizonyosan nem asserálhatom még.

A Ngod szerencsés electioja után választattanak ország képiiben bé hozattatására Ngodnak G. Pekri és Mikes uraimék. Difficultálta nagyobb része a gyűlésnek a két urat következő hadi operatiókra nézve, (de Pekri uram, hittel fogadván, hogy Mikes uram nélkül nem mégyen),¹⁾ de voxok beszédése után is, non vi institutionis nec ullius interessentiae (az mint ottan beszélém) Nagyságod méltóságának és e haza böcsületinek argumentumával persuadeáltam ezt placide az országnak, tartván alattomban attul, ne a kihez sok munkával jutottam, kivált kimenetelem után, a két generalis barátsága recidivat szenvedjen; más okom is volt hozzá. Már most Ngod kegyelmes akaratján áll, hova és mikorra parancsol compareálni e két grófnak. Az üdő alatt lesz gondom reájok.

Praescribáltatott nyomban a gubernium, Szebenben lévő három Status pecsétje is (kinek mását itt csináltattuk meg) invalidáltatott.

Reconciliáltam alkalmasint egynéhány propositióim által a N. Statusokkal a vitélő rendet is. Való annyi a panasz és ok nélkül való megkárosítás, hogy épen lehetetlen azokat complanálni. De ezek is haza szeretetiért el engedvén benne, procedálok az dologban a mint lehet. Csekély munkámat nem exaggerálok, de egy órányi nyugtom nincs. Nincs is a keresztenség közt ily modus agendi mert száz propositióhoz fognak perfunctorie s egyet sem terminálnak.

Constituált az ország commissariusokat is a hadak intertentiojának praevisiojára. Száva Mihály uram a fő, ahoz 3 natióból álló egy egy nevezetes ember. Bizony Száva uram industriusus s punctualis ember s már most sokak privata interessentiajat impediáló.

Remélni az ország, hogy Ngod is a fiscalis gabonának nagyobb részit ezen szükségre kegyelmesen deputálni fogja, a ki máskint is rendetlenül kél és fogy. Vide notam. | ²⁾

¹⁾ (. . .) törölve.

²⁾ Hiányzik a mellékelt jegyzék.

Már az hadak mi operatióhoz fogjanak, hogy mi hasznost determinálhassunk, holnap korán G. Pekri, Mikes, Teleki Mihály, Száva uraimékkal ki megyünk Toroczkai uram táborára ebben fáradván köztünk mai napon főkapitány Vaj László uram; mit determinálunk további Ngod kegyelmes dispositiojaj, alázatosan tudtára adom Ngodnak.

Magam a hadak mustráját continuálom ezentúl, ezt sürgetvén a commissariatusság is. Azt Isten véghez adván vinnem, föl megyek az bányákra, alig várván, hogy Ngod méltóságos személyinek mentül hamarább alázatosun udvarolhassak.

A fiscalitasokat látom indifferenter minden ember éli és distrahálja. Szükség, a természet is hozza-e, nem tudom? Hogy retrahálhassam a mennyire lehet, offensa nélkül requiráltam Teleki Mihály uramat, hogy közönségesen hozzák meg az számtartók az ingó inventariumoknak extractusát, láthassák mihez onnan bírhatni, de nehezen succedál: Nem recedálok placida modalitate ettül.

Száva uramra bízott só aknák inspectioját Teleki Mihály uram mondgya, hogy nem controvertálja, de ugyan alattomban sajnálja és dependentiát manifezte megkívánja, kiben Száva uram ellenkező is. Járt hozzám Teleki uram s megmondám, hogy én nem hallottam parancsolta volna Ngod Száva uramnak az ő kglmitül való dependentiát, magával bizonétom az sok fiscalis jószággal ezerivel, mennyi gondja légyen azon kívül is. Ugyanis kegyelmes uram igen jól eshet ez, mert az sóbéli fejedelmi jüvedelmet praescindalván fiscalítások jüvedelmitül, amaz arany váltásra deputaltathatik (kiben eddig is jeles kárát hallom Ngodnak, máskint is minden 3 forint folyó pénzül álló kücségen a kín egy aranyat lehet váltani, két forintot vesz Ngod). Ezt pengig úgy, mint a jószágok jüvedelmít, mennyire viheti az administratio és kitelik-e a tisztartók fizetése belőle, számvétel nélkül is világosan meg fogja látni Ngod.

Ma negyed napja a szebeni német kijüvén, innen egy mérü füldnire két falúbül elhajtott egy nihány száz marhát; volt utánuk Pekri uram a törökországiakkal. el is hagyatott a némettel az marhában, de nem kapott belé, feles lévén a német s ezen kívül is jüvén eleiben taraczkos succursusa. Elíg az, hogy csak nem adgyuk. alá üsse (?) egy német nyereséggel.

Talán jó volna kegyelmes Uram ezen törökországiakat meg cserélni, ha minapi alázatos írásom szerént vagy ezer füzetett hajdút helyekben méltóztatna beküldeni; mert utálatossakká tészik magokat ezen haza előtt a kibül nagy könnyen sok rossz emergálhat.

Petrőczj uram tegnap jüve bé; kíván udvarlani Ngodnak valamentire reparálhatja magát. Orlainé asszonyom nálam

tött insianuatioját (kit mással is bizonétnak) alázatosan transmittálom, kérvén Ngodat, kegyelmes uram. méltóztassék erre is, minapi alázatos levelemre is fejedelmi tetszése szerint kegyelmesen resolvalni. Kegyelmességiben ajánlván méltatlan vóltomat maradok

Méltóságos Fejedelem, Nagyságodnak.

Sajátkezű fogalmazat. III. osztály, XXXVI. csomó, 125. szám.

XLIII.

Radvánszky János anyjúhoz. Gy. Fehérvár, 1704. július 13.

Ajánlom alázatos szolgálatomat édes asszonyom anyám kgdnek.

Itt, Istennek hála, kegyelmes urunk ő nagysága dolgai szerencsésen folynak; még ama nagy praesidiumokbul is, Szebenbüil. Brassóbül gyakran szökik közinkbe a német, aki igen jó jel. Nagyját dolgaimnak már véghez vittem, de rettenetes munka most is rajtam; ételem s álmom sem nyugodalmas, legalább három hétig még eltart.

Elégett ma délben itt a külső város, most is teli füsttel a szobám. Olly közöl volt a tűz, hogy az urakkal, Petróczy s Pekri uramékkal nem álhattuk szállásom ablakjain nézvéen a tüzet, de még sem gyuladott meg a házom, jóllehet utóljára lóra kellett ülnünk.

Valóban nehezem, hogy egynéhány naptúl fogva se hazám, se kgtek felől semmit sem hallhatok. Magam élek túrhetű egészségben kgd szolgálatjára. Az Ur Isten kgdet is éltesse szerencsésen.

Petróczyné asszonyom nem fogja bänni, ha oda szóló leveletem felszakasztja kgd, de kérem, sietséggel és bizonyos alkalmatosság által szolgáltassa kgd kezihez ő nagyságának. Az úr igen szeléd és modestus. Megtetszik rajta az sok gond és hosszú számkivetés. Igen sóhajtja az asszonyt.

Fejérvár, 13. Julii. 1704.

- Kgdnek alázatos szolgálja s engedelmes fia holtig
Radvánszky János.

III. osztály, IV. csomó, 88. szám.

XLIV.

Az erdélyi commissariatus által Besztercze városára kirótt adók jegyzéke.

Tabella victualium et curruum sedis Saxonicalis Beszterce, in rationem militiae Transsylvanicae impositorum.

Debet prohic et nunc:

Tritici cubulos 910.

Avenae cub. 622.

Pecora num. 193.

Currus num. 26.

Ex quibus tritici cubuli 610, pecora 150, curris 18 administrari debent in magazinum Bonczidaiense, et necessitatem ibidem. Avenarum cub. 622 administrentur in magazinum Albense. Residuum vero tritici cub. 300, pecora 43 et currus 8 apud se retineant militiae ibidem si necessum foret convertenda.

Quibus sic administratis et quietantia superinde producta in defalcationem praefatorum impositorum acceptabitur.

Albae Juliae 14. Jul. 1704.

Ex commissariatu Transsylvanico
per *Michaelem Száva* supremum
commissarium.

Joannem Szilvási commissarium
comitatum

Nicolaum Kereszturi commissarium
Petrum Auner.

III. o., XVII. cs., a 26. sz. melléklete.

XLV.

Gróf Teleki Mihály Radvánszky Jánosnak, Gyulafehérvári tábor, 1704. július 14.

Köteles szolgálomat ajánlom uram kgdnek.

Kgd levelét érdemlett becsülettel vöttem; mit írjon, úri levelét praesentáló officialis által, megértettem. Énnálam, uram, nincsen pénz; ma az németeknek kifizettem, hanem Száva uram 2500, vagy még több pénzt eripiált az portusi tisztektül, ő kgme fizethet. Bizony uram ezentül nem is fizethetek én, mert Száva uram azt confundálta. Másként is én ezentül csak két pénzt is nem leválok, hanem felséges urunk ő nga tovább való dispositiójáig perceptoré; az erigáljon. Nem is rendi —, sem én, sem Száva uram affelett percipiáljon. Eddig is kén-telen cselekedtem. Kgd úri levele szerint 180 magyar forintokrúl disponáltam, his inclusis elküldöttem. Az jó Száva uram excontentálhatja, énnálam bizony pénz nincsen. Isten éltesse uram kgdet jó egészségben.

Ex castris ad Albam Juliam positis, 14. Julii, 1704.

Kgdnek köteles szolgálója
Teleki Mihály.

Kívül: R. János czíme magyarul.

R. János jegyzete: Teleki Mihály, Pongrácz György, Csáki László, Majos, Harbovszky, Zilahy Péter — Vai László, Kaszás Pál, Maros szék. Udvarhely szék, Fejérvármegye, — Küküllővármegye — Pekri uramnál vármegyéje, széke, — törökországi.

III. osztály, XXXI. csomó, 29. szám.

XLVI.

*Radvánszky János fogalmazata Constantinus Cantacusenushoz.
Gyula-Fejérvár, 1704. július 15.*

Domino Constantino Cantacuseno
s. R. i. c. principis Trans-
alpinae intimo consiliario.

Albae Juliae 15. Julii 1704.

Illustrissime sacri Romani imperii comes domine,
domine summe colende!

Fama, quam Europa celebrat regnumque hoc depraedicat, Illustrissimae D.-is V.-ae me ad obsequium hocce literale haud invitum coëgit, hoc unicum aegre ferens, quod iam hic in vicina existens tantam virtutem contemplari ac in persona eidem famulari nequeo. Interim, dum eandem felicitatem spero, praestolorque in futurum, ut de facto hoc in passu temeritati meae parcat, Illustritatem Vestram oro.

Necessitudinem gloriosorum praedecessorum a principibus et dominis nostris gratiosissimis nunc revocari ac cum omni bona intentione restabilire magnum genti nostrae solatium. Ac certe pro tranquillatione animorum nostrorum sufficit elogium celsissimi principis Transalpinae, quod in discessu a serenissimo principe nostro audivi, nunc vero et recens legitima electio in principatum huiatem et moderna ablegatio excelsae aulae Bukaresianae incrementa confidentiae infallibilia quam in perpetuum duraturam faxit Omnipotentissimus.

Interim (vicio, secundum Tacitum, parvis magnisque civitatibus communi existente) si qua occasione motus ac belli nostri abutentes finibus celsissimi principis Transalpinae incommodare ac ibidem praedas agere praesumerent, obsequiose rogo. dignetur Illustritas Vestra excessus tales eo facto mihi, aut huius inclyti regni primariis dominis officialibus notitiae dare illico cum omni satisfactione morte puniendos. Ceterum ut Illustritas Vestra claritudinem nominis cum optata incolumitate valetudinis suae in longum provehat, cupio.

Datum Albae.

Fogalmazat, javítva Radvánszky Jánostól.

III. osztály, XXXVI. csomó, 30. szám.

XLVII.

*Radvánszky János fogalmazta a havasföldi vajdához
1704. július 15. körül.*

Celsissime princeps domine, domine mihi gratiosissime perpetuorum servitorum meorum promptitudinem in gratiam vestrae celsitudinis principalis humillime-recommendo.

Bizonyossá tétetvén ez nemes haza is, méltóságos fejedelmünk s jó kegyelmes urunk ő nga felőle való szives maga declaratióját s assistentiáját (*igy.*) az elviselhetetlen idegen nemzet igája alól való kiszabadításában (melyet Isten ő Felsége, úgy tapasztaljuk, időnként üregbit is) továbbra is jó kegyelmességéhez ő ngának ragaszkodván ez ország gyűlésében fejedelemmé választotta, alázatos szolgáját, engemet, deputálván ezen nemes haza statusihoz. Megvallom, nagy szerencsémnek tartottam volna, ha méltatlan személyem ngod ismeretségében juttathattam s ngodnak alázatosan udvarollhattam volna, de terhes dolgaim impediálnak, melyről ngodat követem alázatosan. Kérem ngodat, ez hazának egyik nagy oszlopát alázatosan, ez hazának is szomszédságos jó correspondentiáját contestálni s continuálni méltóztassék, ez lévén az mi kegyelmes urunk ő ngának is egész intentuma, hogy ngodat s azt az nemes országot semmiben is meg ne szomorítsa. Ajánlom az nagy Istennek oltalmában ngod életét, magamat pedig ngod fejedelmi grátiájában.

Eredeti fogalmazat javítva Radvánszky Jánostól.

III. osztály, XXXVI. csomó, 31. szám.

XLVIII.

*Gróf Teleki Mihály Radvánszky Jánosnak. Orbói tábor,
1704. július 16.*

Bizodalmas urannak ajánlom kgdnek köteles szolgálatomat.

En már in marsu vagyok kevés, elszéledt directióm alatt levő hadaimmal. Későn érkeztem ki az táborra az estve. Szánom az úrral generális Toroczka urammal nem beszélhettem akkor este, ma oda mentem, nagy indignatióval nehezeltette ő kgme Kolozsvár alá menetelemet; holott látom, semmi hadi hamarvaló operatióban nem fogtunk, mely mia kegyelmes urunk ő nga kétrendbeli kegyelmes ordere ellen késhettem volna. Mit véthettem, nem tudom. Hogy okosabb nem akarok lennem az urannál, kinek hűtes vagyok, azzal nem vétettem senkinek is. Az kolozsvári dolgokra intendálnom kell, arról

számot is tartozom adni, már fenyegettetem az urammal, ki ellen nem vétettem, sőt kegyelmes parancsolatnak bételjesítője kívántam lenni. Kérem uram kgdet, kötelezzen engem maga szolgálatjára, ne maceráljanak ő kgmek, mert hogysesm ilyenket szenvedjek, urunkhoz ő ngához is elmenni kényteleníttem. Találom én is helyes mentségemet, melyet nem örömost tennék közönségessé. Nagy Gáspár iránt is ő kgme indignálódik, nem-hogy helytelen praetensióját corruáltatná Kaszás uramnak, sőt ő kgme adanimálja inkább; ő kgme hírével kértem, jól tudta ő kgme, mégis most más intendál ő kgme. Ajánlom magamot kgd affectiójába, kgd úri személyét Istennek oltalmába s maradok

Ex castris ad Orbó positis, 16. Julii, 1704.

Kgdnek köteles szolgálója

Teleki Mihály.

Kívül: R. János czíme magyarul.

R. János jegyzete: Exhibitae Albae Juliae, 17. Julii 1704.

III. osztály, XXXI. csomó, 31. szám.

XLIX.

A commissariatus Fongrácz Andrást generális hadi commissariusnak nevezi ki. Gyulafehérvár, 1704. július 17.

Az haza szolgálatja s kegyelmes urunk parancsolatja az lévén, hogy az erdélyi hadak jobb rendben vétettethessenek, az commissariatus minden hadi szükségis dolgokról nem csak disponáljon, sőt azt haza tagjai által admaturáltassa is, mint-hogy pedig az commissariatus mindenütt jelen nem lehet, nem is az rendi. adja tudtára mindeneknek az kiknek illik haza és kgl's urunk nevel, hogy vitéz Pongrácz András uramot rendeltük hadi commissariusnak. kinek is az Erdélyben levő magazenumok provisiója és az hadaknak mindenütt számban való vétele dispositiója alá bocsáttatott. Ki is, hogy előtte haza és kegyelmes urunk dolgaiban jobban procedálhassan, per praesentes ex officio minden rendbeli embereknek intimáljuk és imponáljuk is, akár holott valami assistentiája, vagy vármegeye tiszteinek, vagy falukénak kívántassék, minden haldék nélkül praestálják sub poena gravis executionis.

Actum Albae 17. Julii. 1704.

Ex commissariatu Transylvanico per me

M. Sz. S. C.¹⁾

Száva sajátkezű fogalmazata.

III. osztály, XLIII. csomó, 38. szám.

¹⁾ Michaellem Száva supremum commissarium.

L.

*Gr. Teleki Mihály Radvánszky Jánoshoz.
Torda, 1704. július 18.*

Bizodalmas uramnak kgdnek köteles szolgálatomat!

Kgd úri levelét érdemlett becsülettel vettem. Az én viszálkodásom sem az mi kegyelmes urunknak, sem édes hazánknak kárt és romlást nem causál; én okosabb nem leszek kegyelmes urunk orderinél. Ha valójában Kolozsvártt bloquardázzuk 6000 embernek is gondot ad; kérem uram szintén ismerjen meg engemet is, ki nem kívánom magam gondolatit, mint uram parancsolatit véghez vinni. Ma Sz. Pálról elérkezének az németek. mihelyt megláttak, mind kuruczczá löttek. Vagyon már 260 német kezem alatt.

Úgy látom Száva uram mind commissariatust, mind az fiscalis dispositiokat ugy megzavarta okosságával, abbúl nehezen gázolunk ki. Becsületemért kikelni kénytelenítettem. Tudom én azt, hazámnak mivel tartozom; hazafia vagyok, azt is oltalmazom, de ratio belli nem engedi annyira koplaltassam az hadakat. Az vajdának kgd levelét elküldöttem; jó alkalmatosság jött. Tovább is, ha kgd nekem parancsol, bizony kgdnek igaz szolgálója leszek.

Méltóságos Petróczy uram iránt parancsoltam Sz. Pálra és kgdnek elküldöttem. Isten oltalmába ajánlnom kgdet. kgdnek Torda, 18. Julii 1704.

köteles szolgálója:
Teleki Mihály.

Kívül: Radvánszky János czíme magyarul.

R. J. jegyzete: Exhibitae Albae Juliae 19. Julii 1704.

III. osztály, XXXI. csomó, 32. szám.

II.

*Orbán Elek Klein Jánoshoz. Puszta-Szent-Miklós,
1704. július 22.*

Mint jóakaró uramnak ajánlom kgdnek kész szolgálatomat. Isten kgdet sok jókkal megáldlja!

Az úr, Száva Mihály uram az mely repartitiokat tött az Kolozsvár alatt való militia intertentiojára öt holnapra, az két hétre sem elég; mert itt úgy megszaporodott az had, napról napra is szaporodik. Csak németünk regularis három compania gyalog és egy compania lovas. Harmad nap alatt hat ezer hadnál több leszen itt. Az hadak pedig az fejevári confusionalis dispositio miatt úgy megfogyatkozott, hogy kenyerünk, semmi vágó marhánk nincsen. Az kegyelmes urunk ő

nga és az az haza kárára ezek miatt az hadat el nem oszolatjuk; mert az szükségűtől viseltetvén az had az táborhoz közel való falukra excurrál, szekereit fű, fa hordani behajtja, vágó marháinak csordáit behajtja és így két hét alatt két mélyföldig az tartomány végképen elpusztul.

Azért kgd Beszterczeszékrűl intra quinque dies ide a táborra a mi quietantiánkra cubulos trici 1200, avenae cubulos 250, 1040 mázsa húst administráltasson, minden mázsát száz fontra intézvén. Ha nagyobb marha lesz, per libras többre deputáljuk, ha tinó per consequens. A főtiszt urak s más egyéb tisztviselők asztalára, úgy a mi kezűnk alá tyukot, ludat, eczetet, hagymát, egyéb kerti veteményt, szalonnát, valami fűszerszámot is administráltasson kgd, másként az had szükségűt, késedelmet nem szenvedvén, instructiojában van Pralukai Mihály uramnak, minthogy az vágó marha legszorgosabb, Beszterczeszékben akármelyik falunak minden marháját hajtassa el az fenn specificált mázsa számig, egyébből pedig ha mi fogyatkozás lesz in administratione, bővebben küldűnk kgdtekre katonákat, kikkel is az had szükségűre valókat kénytelenítettűnk megvételni. Jobb volna pedig kgdteknek ad singularem requisitionem administráltatni; mert jól tudja Kgđ, az katona excessus nélkül nem jár. Fű, fa hordó szekér ötven kell, kaszával, fejszével, villával, ezenkívűl húsz szekér eleibe tésálás ökör hat hat ökörrrel. Kgđet követem búsitásomról; evvel tartozom, meg kell lenni.

Ezzel maradok kgdnek

Datum ex castris ad Pusztá Sz. Miklós pcsitis, 22 Jul. 1704.

kész szolgálja

Orbán Elek

Kolosvár alatt való hadak commissariususa.

Klein János egykorú másolata.

III. osztály, XVII. csomó, 126. szám melléklete.

Közli: R. Kiss István.

MISKOLCZI CSULYAK ISTVÁN
ZEMPLÉNI REF. ESPERES (1629—1645.)
EGYHÁZLÁTOGATÁSI JEGYZÖKÖNYVEL.

— ELSŐ KÖZLEMÉNY. —

I. Az 1629. évi egyházlátogatás.')

*Bodrogkereszturiensis Ecclesia visitata est
Anno 1629. 9. Maji.*

Pastor: Joannes Kassai. Diaconus: Stephanus Dobrai.
Rector: Andreas Ruszkai. Judex: Joannes Békési. Aedilis:
(üres hely). Praesentibus Reverendis viris Matthaeo Szepsi,
Matthia Komjáti, Martino Pelejtei, Andrea Liszkai.

Tentata est pacificatio cum nobilibus et civibus de primario retinendo, verum adeo in unam rem conspirarunt, ut extrema dicant se tentaturos magis, quam ut recipiant, aut locent in primariatum. Pronunciatum est a nobis reverendum generalis deliberatum. Illi protestati sunt se nolle Ecclesiae ipsum pro pastore agnoscere neque persolvere velle, etiamsi invitis ipsis obrudat Ecclesia. Neque Domino Kassai est animus ulterius illic manendi, sed velle alio indultu Ecclesiae proficisci etiam cum jactura aliqua rei familiaris, quam inter ingratos cum honoris sui dehonestamento vivere.²⁾

Visitatio Liscensis instituta 14. Maji.

Az kiket az tanács Ecclesia-követésre itél, őmaga modificálja, hányszor álljon fel, és ha csuklyában kell-e elől állani vagy nem; annak az dolognak minden circumstantiáját az

¹⁾ Három egyházé közölve van belőle Szuhay Benedek »Az egyházlátogatás« cz. művében, de szerfelett hibásan és hiányosan.

²⁾ Ez az egész pont át van húzva utólagosan, de azért bizonyosan megtörtént dologot tartalmaz.

tanácsnak engedje, hogy az ministerium ne terheltessek külső és nem reá tartozó teréhvél.

Tisztem szerént prohibeáltam az tanácsot, ne nyuljanak az Isten kenyeréhez, melyet az ő boldog elejek az mesternek rendeltenek, és régi praescriptio is vagyon benne. Prohibeáltam az notariust is, hogy ha szintén az tanács adná is azt az levélírásnak jutalmát, hozzá ne nyuljon. Tiltottam fejedelmünkre és vármegyénkire, hogy ezt az követ ne mozdítsák, mert scorpio fekszik alatta, és jövendőben mind ő F., mind az n. vármegyét requiráljuk felőle.

Simándi István dixit: Az prédikátorok mikor elsőben közinkben jönnek, nagy szeliden viselik magokat, de azután elhiszik magokat. Ez mondásra indította az én inhibitióm ötét.

Hora 4. profecti sumus ad Erdőbénye, quae Ecclesia per nos visitari potuisset, sed per cives dilata fuit in diem sequentem, quia eo die propter jus administratum tunc prandium ad seram vesperam prorogarunt.

Erdőbénye, ante solis exortum 15. Maji visitatio institui coepit.

Pastor: Matthaeus Szepsi. Rector: Paulus Kaposfalvi. Judex: Petrus Maklin. Aedilis: Joannes Szóts protoplastus.

Az templomot foldozni kell, mert az derék romlás csepegésen kezdődik el. Az házat is csinálni kell s megigirték. Az Mándoki házára való sövény semmire kellő. Az zselléreknek bíró Uram megparancsolja, hogy megcsinálják; Bay Gáspár Uram is az ő Kegyelme részéről való sövénynek viselje gondját.

Az formint szólóban az zápor gyakorlatossággal nagy kárt teszen, melyet csak kőgát csinálással állathatni helyére. Az Deák Györgynél való tiz forinttal igirték, hogy kőgátokat csináltatnak benne.

Az árok mellett való földet országutává csinálják, nem gondolnak véle, hogy megárkoltatja az pásttor. Az falu büntetése meg az kit rajta talál, de elsőben tiltassa meg.

De rectoris reditu. Valamely bényei embernek ültetés szólóje vagyon, melyből még az Urnak dézmát nem ad, ha annyi bora terem benne, tartozik az is az mesternek másfél köből bort fizetni, ha szintén dézmát nem ad az földesurának is. Statutum est Bényén.

Az extraneusnak ültetése felől az tanács ezután végez.

Szalókai András Uram egy mosdót igért az baptismusnak kiszolgáltatásához.

Deák György mivel az más visitatiókor obloquált Máthé Uramnak, ezt mondván, hogy bizony az tiz forintot Máthé

Uram kezében adta, annak utána azt mondotta, hogy ő kiadta azt az pénzt kezéből. Erről Máthé Uramot megköveti, s azért maradjon abban az dolog. Máthé Uramnak nem kellett volna megengedni neki az Ecclesia hire nélkül, mert ha hírével lőtt volna az Ecclesiának, politice is megkellett volna azért az obloqualásáért büntetődni Deák Györgynek.

Vasárnap délest és hetedszaka ritkán mennek az férfiak az asszony állatoktól elválva az templomban concióra és precesre.

Az sacramentomokkal kevesen élnek.

Az hosszú szőlőből az kőnek kihordását és két lector veremnek ásását s annak az földének az Ecclesia szőlőjében való hordását az mint elvégezték volt, törvénnyel exequálják. Promiserunt hoc facturos.

Az mely difficultasokról Máthé Uram conditiókat írott volt. megigérték ő kegyelmének; ha az Ecclesia előtt azont ígirik-e az conditiókra.

Borbély Pál zelotypia laboravit contra scholarcham, sed convictus A., innocens pronunciatu est f., et A. mulctatus sex florenis.

Az csűr miatt megböcsülhetetlen károkat szokott az parochus vallania. Annakokáért, mivel az fáját is meghordoták, immár ígéretek szerint csináltassák meg.

Horváti, visitata hora X diei.

Pastor: Martinus Gyarmati. Rector: Stephanus Nagyodi. Judex pr.: Vadász János. Aedilis: Stephanus Helmeczi.

Fundamentum templi fortificandum et coeno extrinsece liniendum, quod nisi praestiterint ad festum visitationis, incurrent in censuram Ecclesiae.

Az sanctuariumot is bepadolják az következő visitatióig, mert ha meg nem csináltatják, az Ecclesia illendő büntetést vet reájok szó fogadatlanóságáért.

Az schola építését is örömet megcselekednék, de az nagy szegénység miatt nem lehet, mivel az evő falatot is drága pénzen kellett távol venni.

Az temető kertet megcsinálják, az másik visitatióig ha szintén el nem végezhetik is, azon igyekeznek.

Az ló istállónak héjazatja leszakadott. Ha Isten reá segéti, őszig megcsinálják.

Az két rétet az bokor igen felfogta és írtást kívánna.

Cives de pastore: Az prédikátor fia kezdette el kiskarácson napján az lelkével való szitkozódást, az bíró botja alatt valókat kézi kalodában tötték. Intést töttünk, hogy az lélek-

mondóknak az nyakokat tegyék az kalodában. Placuit Ecclesiae, ut si pater non puniverit filios convitatores, committat politicae castigationi, ne sint scandalo rusticis, ne fecerint, in ipsum gravissime animadvertet Ecclesia.

Monendus, ut curet fodere vineam; opitulabuntur ipsi in labore auditores quoque.

Monendus est, ut domi se contineat, nec levibus de causis Ecclesiam negligat.

Pastor de civibus: Vasárnap reggel el negligálják az conciót, ebéd után annál inkább. Kimennek az faluból Tolcsvára, Liszkára nem részegeskedésért, hanem az mint az aedilis mondotta, ki szakmány fogadni, ki pedig kenyér venni.

Az Komlóskán lött fattyaknak megkeresztelésétől látott irtózni az pásztor. Az Ecclesia meghagyta, hogy inkább ő Kegyelme keresztelje meg, hogy sem az batykok kereszteljék meg, és keresztelés nélkül meg ne halljonak.

Két ízben adják meg az pásztor jövedelmét, mert igen nagy kárára vagyon, hogy gyakorta az aedilis eljár, de csak egy fillért is nem hoz. Három napot rendelték, az Ecclesia is ráment.

Az lélekmondókat még mindenestől meg nem büntessék.

Rector: Az mester az faluban egynehány emberrel öszve háborodott. Az dézmán inkább igyekezett az maga hasznára, hogy sem az pásztor quartájára. Annak okáért az dézmában úgy viselje magát, hogy sem az falunak, sem az pásztornak ne ártson.

Tolcsva visitari coepit post horam quartam.

Pastor: Matthias Komjáti. Rector: Paulus Szerdahelyi. Judex: Johannes Kis. Aedilis: Máthé Pál.

De pastore: Az parochia háznak kertelése hitvány, melyet eddig is megcsináltak volna, ha fájok és vesszejek volna.

In quaestionem vocálta az mester, miképen lehessen az, hogy az örökséglevél irástól az itt való egy köből bort ad, az vidéki pedig egy forintot, mert láttatik az itt való többet adni az vidékinél, de itt ez az értelem, hogy régenten az egy köből bor huszonöt pénzt ért. Az levelet pedig valamig meg nem pecsételték, helytelen volt, esztendő telve pecsételték pedig meg és úgy tartoztak az levélért fizetni.

Valaki idejében vagyon az adás, az vétel, annak kell az levelet írni, és annak béreinek is az ő kezében kell menni az ő successorától.

Az uj scholát ő Kegyelme aratásig elvégezik, azt igérték.

Az mestert kéri, hogy az Ecclesia még az harmadik esztendőre is megmaraszsa.

De auditoribus pastor: Az atyafiak és sógorok között nagy egyenetlenség szokott lenni, mely miatt kevesebben járnak az communióhoz, hogy sem az parochus reménlené.

Egy ember taláztatott, az ki azt mondotta, hogy méltatlan pirongattam legyen meg ötet az Isten székiből, — és az ő Kegyelme feddését békételesen szenvedte. Mikor Act. 9. az szent Péter visitállásáról prédikált volna, mikor az tisztviselőket vigyázatlanságokért feddette volna: publicum erat scandalum (mert Gönczről kipelengézték őket és ide jöttek lakni) et nemo poena affecit ipsos. Számosan jöttek igen jó reggel precesre való harangozás előtt az pásztorra, és úgy obloquált, az kinek neve Homlitó Tamás. Formalia (?) méltatlan és helytelen szólott Kegyelmed tegnap, mert mi meg akartuk, meg is akarjuk azt büntetni.

Az lélek és keresztelte mondást gyengén büntetjék. Az nyakát tegyék az kalodában, melyet ha cselekesznek, az horvátiak is az szerént cselekesznek.

Az egyházfú intetessék meg, hogy főképen az parochialis szőlő építésére viseljen gondot.

Az czégéres bünösöknek büntetésekben serénybek legyenek.

Vámosujfalu, visitata 16. Maji mane.

Pastor: Franciscus Halászi. Rector: Petrus Halászi.
Judex: Stephanus Parlagi.

Az temető kert deszkáit meg kell többíteni, ne legyen hiányos.

Az templom mennyezeti deszkáit meg kell szöggel erősíteni.

Ha az parochiát Sarlós Boldogasszony napjáig mindenestől meg nem csinálják, az Ecclesia animadversiója leszen rajtok.

Az mely hét szántó föld vagy az alsó nyomáson, melyből az ujfalusi prédikátornak csak dézmát adnak, ecclesiasticum bonum leszen, noha mostan az tolcsvai nemesek úgy birják, mintha sajátjok vagyon. Bónis Györgynél kettő vagyon. Nagy Györgynél is kettő vagyon. Thót Andrásnál is kettő. Semsei Szabó Jánosnál is egy. Tetszik az Ecclesiának, hogy elsőben azokat az embereket egy prédikátor és egy polgár ember certificálja, hogy jőjenek az generalis eleiben és edoceálják, azokat az földeket minemű igazsággal birják elegendő bizonyossággal, melyet ha nem cselekesznek, az Ecclesia elfoglalja tőlök az földeket.

De pastore populus. Pecuniam conquirat et vinearum diligentem habeat curam, ne inculta pereat.

Gregorius Kecskeméti ujfalusi mester korában fedetlen

hagyta volt az mester szőlőjét az tavalyi visitatorok hat forint mulctát imponáltak vala reá, mostan misericordiával élvén f. 3. kívánunk rajta, avagy hogy az szőlőt bekapáltassa, és ezt meg is ígerte.

Pastor de plebe. Régen igen megbüntették az szitkozódókat s elhagyták volt az szitkot, de tavaly és mostan remittáltatott az disciplina és az szitkosok is megsaporodtanak.

Az huszonöt pénzért nem is mívelnek, nem is fizetik meg, azonképen az özvegyek is vászonnal nem fizetnek.

Sára visitari coepit hora media nona.

Pastor: Mart. Pelejei. Judex: Nagy János. Aedilis: Lukács deák.

In quaestione fuit, mennyit adjon az pásztornak az vidua. Az falu ugy végezte, hogy az ki guslyával keresi, 3 sing vásznat adjon, de az ki örökséges, tüzes, házas, jól birja magát, tartozik hatvan pénzt fizetni.

Az férfinak ha meghal felesége, vagy házasodik meg vagy nem, de ugy mint gazda tartozik f. 1. p. 20. fizetni, de az mester béri az husz pénze.

Auditores de pastore. Dominicalia Evangelia dominicis diebus enarrare debet. Az baptismushoz ígérik, hogy egy kannácskát vesznek. Az hétköznapi prédikációt gyakorta elmulatja.

Az szőlőt felnötte az cseplye (!). Simpliciter mindazáltal nem vádolják, mert pénzére mívest is nem talál, az mikor mívelteti, szakmányossal mívelteti, az kik adósok, azokat is nem veheti az munkára.

Bibliothecam non curat, caret libris maxime commentariis, libros pulvere fortassis decennali obsitos habet.

Pastor de auditore. Ez elmúlt esztendei jövedelmének egy része mégis oda vagon, igyekezzék rajta az bíró az aedilissel.

Egy pénze nincsen, az szőlőt nem míveltetheti, tavaly 8 cub. bor volt benne, harmadévi 3 cub. volt, egy kapálását 3 f. cselekeszik. Kívánja, hogy az őmaga pénzéért mívelje az falu.

Szöts Boldizsár adósságot f. 3. sárai prédikátornál megtartotta az Ecclesia erejével az sárai bíró.

Olaszi, visitata hora media 2-da pomeridiana die Mercurii.

Pastor: Andreas Liskai. Rector: Michaël Szikszai. Judex: Pesti Pál. Zsadányiensis judex: Stephanus Éles.

Egy zsadányi polgár ember felesége, Bordás Imréné, kit

Barlok Demeter vitt volt Zsadányban férjhez, testamentomában hagyott az scholamesternek egy szőlőt, mely vagyon az olasi Darnó nevű hegyen, de elsőben hagyta volt az maga atyafiának, annak holta után az oskolamesternek, Anno 1627. tavaszi időben, mely megérne f. 100., ha megjobbítanák, öt avagy hat hordó bort termene. Kivánnák, hogy ha reá mehetne az Ecclesia, ha mater ecclesiájává lenne Zsadány, tehát az is szőlő lenne az zsadányi mesteré.

Az temető kerten nincsen kapu, az barmok belé szoktak járni.

Az első szobának belül fűtő kemenczéjét kívül fűtővé kell csináltatni, hogy az gőz miatt feje fájdalmat az pásztor ne szenvedjen. Radonai István Uram igrte, hogy megcsináltatja.

Az ecclesiai parochialis földeknek régi gazdájok megváltoztanak és az mostani gazdái nem szántják, ez az parochusnak nagy kárára vagyon, mert dézmát nem adnak belőle.

Az scholának építésére nem érkeznek, de télben, ha Isten engedí, hozzá kezdenek.

Aud. de pastore. Utensilia instrumenta pro administrandis Sacramentis acquirere.

Mikor az bűnös embernek feddéséhez kezd, igen elmegeyen benne, nem nézi senkinek böcsületit, és nem csak az vétket kárhoztatja, hanem az személyt is kemény beszéddel terheli. Notet 1. Tim 5. 1—2.: Senioreme ne increpato, sed hortare ut patrem, juniores ut fratres, mulieres natu grandiores, ut matres, juniores ut sorores cum omni castitate.

Rixose vivit nonnunquam cum vicinis, tandem redibit in gratiam. Két szomszédnak kellett az szomszédságból elmenni nyughatatlansága miatt.

Az mester azt mondotta, kurva legyen az anyja, az ki az szőlőt az mesternek hagyta és pénzt nem hagyott hozzája, mert én szegény legény vagyok és nem miveltethetem.

Pastor de auditoribus. Az délesti concio előtt mennek az hal ivására. Ősz ember szitkozódott, az feddette, s azért obloquálták. Az szitkozódókat lágyan büntetik. Az proventnek kiszedésében tunyák. Ez időn vallotta az gondviseletlenség, az későn való hordás miatt 16 kereszt buza kárt. Resp. Az asztagnak nem jól való rakása volt annak az oka és az fedetlensége.

Szász Péterné gonoszt mondott az pásztorról vagy familiájáról; agat cum ea in foro politico.

Szász Istvánné hóhérnak mondotta az pásztor, az nyereségét fertelmességnek, hóhérságnak mondották.

Szöts Boldizsárnak Andreas Liszkai adta el egy béllését f. 8. sógorának, azt mondván, hogy szabadon hagyta el, ha 8 forint adhatja el is. Tagadja ezt az Szöts, az Privigyekkel bizonyítaná meg, de nincs itthon. Szöts Boldizsár esküdjék

meg, hogy kilencz forinton hagyta eladni, nem 8. f. Ha meg-
esküszik, tartozik András Uram ad quindenam megfizetni az
9 forintot. Ha pedig meg nem esküszik, az mint A. Uram
fateálja, f. 8 adja meg, az mint maga fateálja, hogy eladta.
Azon kívül az p. 75., melyet maga is A. fateál, hogy adós
vele, azt is adja meg.

Hotyka, visitata 17. Maji a. precibus matutatinis.

Pastor: Matthias Fonyi. Judex: Gregorius Kömpe.
Aedilis: Mathaeus Kerékgyártó.

Az templom föle felette szükölködik megsindelyezés
nélkül, mostan hasogatnak zsindelet, melylyel az haranglábot
egészben megsindelyezik, az templomot pedig megfoltazzák.

Anno 1628. Vajda Pál egy szántóföldet hagyott a felső
nyomáson, szomszédja délről Feksz Mihály, fölül az Szabó szőlő
alatt Béczi Uram parlaga.

Ugyanakkor Györke Mihály is egyet hagyott az felső
nyomáson az kovács kutjánál alá járó föld, szomszédja Demjén
András napenyészetről, belől Rózsa Tamásé. Asztalos Mátyás
volt akkor főbíró, de ez esztendőn jött kézhez.

Thót Mátyás az pestiskor Anno 1622. egy szőlőt és egy
kertet hagyott volt, az szőlő az köves hegyen vagyon, nap-
nyugatról Czelle István, napkeletről Sáfrán Márton; az kert
az patakon túl vagyon, de így hagyta, hogy egy leánya vagyon,
ha az mag nélkül halna meg, úgy devolváltassék az Ecclesiára.

Audit. de pastore. Üveg pohár vagyon, melylyel élnek
az Communiónak idején. Két kannát vegyenek, egyiket pro
Baptismo. másikat pro Coena Domini.

Singulis septimanis, si potest, singulas habeat conciones
diebus aut Mercurii, aut Veneris.

Conjugum copulatio horis matutinis fiat.

Az szegény embert megverte Pente Imrét, csak azt
mondotta, miért zálogoltatott meg K., hiszen megalkudtam
kegyelmeddel. Resp. Az pásztorra jött, cigánynak mondotta,
feddőzött és egyszer ütötte.

Cum Beiczio solet venatum abire. Az puskásokkal is ki
szokott járni.

Sáfrány Márton feleségével egyetemben mind az falu
székin mindaz Pataki székin vesszőzésre ítélte, mivel az ura.
akarattjából paráználkodott az felesége. Az Uram Beiczi Uramra
vötték mindketten az törvényt és három esztendőttől fogva nem
láttak törvényt reá, azonban az felesége bejár az templomban.
Erről intettük Beiczi Uramot, és törvényt ígért, hogy pedig eddig
törvény nem lehetett reá, az sok idestova való járás az oka.

Batka András pápista pappal esküttette meg magát feleségével, az templom kívül hallgassák az ígét, et compareant in generali synodo.

Pastor de auditoribus. Innepszegők; úgy vagyon, hogy tilalomban vagyon az innepnapon való tereh-hordozás, de vadnak, kik az tilalommal is nem gondolnak.

Az lélekmondókat p. 25. büntetik. Az kereszteltével való szitoknak nincsen büntetése. Az asszony állatok az loncsosával és kurvával szitkoznak.

Az zsellérek nehezen akarnak fizetni. Az biró revideálja az régi usus szerént való fizetést: egy házhelytől mennyit kelljen fizetni.

Az ivóban ne járjanak; hogy karácsonban és az több innepekben is hordóval veszik az bort sert, és reá gyűtnek az ifjak s majd egy hétig is úgy isznak.

Becstelenül szólnak pásztorok felől, tikmonyos papnak mondották, hogy az lőrés borban tikmonyát tötték s úgy próbálták az bort.

Az cinteremből ortsák ki az töviset.

Az horváti pásztor erkölcstelen fia felől inquirálni kell. Erős Tamás futosó biró azt mondja, hogy az ebét az tikára huszította és megölette.

Ujhelyinum pervenimus hora 2. pomeridiana, visitatio coepit 3. merid.

Collegae: Johannes Bényei, Michaël Láposi. Rector: Valentinus P. Vári. Aedilis: Nicolaus Erszénygyártó. Judex: Valentinus Takács.

Az templom zszindelyezése igen hitvány, mostan abban munkálkodnak, hogy egészen megszindelyezik. Immár is hordottanak fákat az cinteremben.¹⁾

Az nemesek nem akarják az temető kertet deszkával építeni, melynek az elei jó, és lakat vagyon az ajtaján is, de az hátulja pusztá.

Az János Uram házának egy néhány zszindely héja. Az Mihály Uram háza fedél és tapasztás nélkül szűkölködik. Az kémény is nem jó és tüztől retteg.

Mihály Uram panaszkodik, hogy ugyan országutat csaptak az köveshegyi szőlőjére.

De primarii pastoris parochia. Resp. Pünkösdig el is akarják végezni.

De schola. Foldozzák meg az scholát.

¹⁾ Széljegyzet: Texarunt hoc eodem anno.

Az alsó rétet erdő nőtte fel.

Az bor fizetés úgy vagyon, hogy egynehány izben elválogatják az hordós bort, és azután csak az hitványat adják az Ecclesiának.

1624. esztendőben adtak tiz hordó bort az főpásztor reditusából az parochiának építésére, azután semmit nem adtak, hanem mind oda maradtanak. Anno 1624. adtak tiz köből búzát is azon parochialis háznak építésére, de azt is azután nem adták meg.

Az körös patakra járóban az borsi háton három földet mond Paszadi.

Az főprédikátor számára az körös patakának innet az feketében vagyon öt föld, kinek szomszédja napkelet felől Nagy Miklós, délről ut megyen el az végén.

Az káplánsághoz való szőlők nagyobb részére puszták.

Az köveshegyi szőlőknek csak az aljában vagyon tő, az több része pusztá.

János Uram modotta, hogy Joannes Iratosi toronyai pásztor tavalyi esztendőben egy szekér szalmát vitt az házához és őmaga hajtotta az ökröt, cum dedecore ministerii.

Az harangozók szőlője az vár alján elpusztult. Hartai Gábor Uram 60 forintos szőlőt ígért érette, mivel ő Kegyelme szomszédja napnyugatról.

Auditores de Baptismo. Pro administratione Baptismi carent cantharo, sed quali quali instrumento usi sunt. Jussi sunt ab Ecclesia, ut peculiare instrumentum habeant.

Sacram coenam tribus vicibus solent administrare; pluribus facere jussi.

Diaconi videntur scandalosi esse, non vivunt concorditer. Mihály Uramné Hartai Uram házánál azt mondotta, hogy János Uram azt mondotta volna, hogy kimarja innet. Farkas Imre egyházfü szájából hallotta ugyanazt János Uramnak. Coram Ecclesia data dextra redierunt in gratiam.

Diaconi diligentiossem habeant culturae vineae rationem. Mihály Uram nyereségre veszen bort és az feleségével árultatja ki. Ita olim, jam nunc fit.

Az catechismusra tanítsa az az ifju embereket, az ki az déleesti prédikációt teszi, melyért az János inkább segítse az szőlő miveltetésben.

Civibus dicendum. Ha az parochiát pünkösdig el nem kezdik építeni és ez nyáron el nem végezik; im előttünk az generalis, azon leszünk, hogy az mely prédikátortok vagyon is, azokat is elveszszük.

Collegae de auditoribus. Hétköznap mind prédikációra mind könyörgésre kevesen járnak.

Paszadi Tamás soha urvacsorájával nem élt. Reprehensus, mivel eczetest eszik, noha bort nem iszik.

Egy megszenteltáztatott asszonyt fedett meg Mihály Uram, de az elszökött; az házára ment volt.

Az szitkozódóknak kezeket teszik az kalodában.

Dézmakor fél-fél köblöt szednek az itt valókon az prédikátor számára. János Uramnak négyet adnak belőle, énnekem semmit nem adnak, bátor csak egyet adjanak, hogy gyámolíthassa elől vele az szőlő mívét. Az község azt tudja, hogy mind az kettőnknek szolgáltatják az birák azokat az borokat.

Bányácskaienses non interfuerunt visitationi. *Borsienses* comparuerunt.

Borsi perlustrata hora 7 (templum) matutina 18 Maji.

Szölöske 18. Maji die Veneris hora 9.

Pastor: Gregorius Csepregi. Rector: Gregorius Szécskereszturi. Aedilis non est. Judex: Joannes Kovács.

Interdictum ne funera sepeliantur ad latera templi in pagi medio, sed extra pagum.

Az ó parochialisnak felső oldala romlandó. Igéri magát az biró, hogy télben meghordatja az fáját. Ez időn az templomot megmenyyezették és szép kart is csináltak. Lőistálló nincsen, melyről az megyét is inteni kell, hogy közönségesen építsenek.

Az borsi határban az prédikátor földé lábujában az erdő felől az akasztófánál vagyon egy irtvány. Várja az falu, hogy hadd irtsa Kupai Tamás és elfoglalja, letevén az irtásnak jutalmát.

Az mester azt mondja, hogy az kamarának egyik oldalát tapasztani kell. Resp. Az mely ember tapasztotta volt, csak elhányta, elnagyozta, de azon leszen az falu, hogy jobban tapasztassa.

Ludmocienses adfuerunt. Judex: Kerékgyártó János. Sed ademerunt proventum vinealem a parochia.

Szomotorino adfuit Judex, Berczeli János. Ezelőtt negyedik esztendőben egy kereszt buzát rendeltének az mesternek jó akaratjokból. Pénzt husz pénzt rendeltének.

Vécsienses neglexerunt nec visitationi interfuerunt. contumacia ducti.

Utensilia pro administratione sacramentorum comparanda sunt.

Kivánná ő Kegyelme, hogy serénybek volnának az Isten házában való menetelben.

Kevesen élnek az sacramentommal, az concio után mintha ostorral üznék ki az auditorokat, ugy mennek ki.

Az véteknek megfeddéséért zúgolódni szoktanak.

Szólóskén vannak lopók, nem egy, sem kettő, kiket nem büntetnek. Ladmoczon is vannak, ónálok nyilván való lopók, de kiváltképen egy ifjú legény október állattal, tinóval vétkezett, az ki már nem ott lakik, hanem másuva ment. Az ifjunak az atyjának neve Séra Bálint, és az földesurat futja, hogy büntetetlen maradjon. Az fia Séra Istók, az földesura Darholz Ferencz. Resp. Nincsen szavatosa. Es ha az bíró leszen szavatosa, az ur kiveszi kezéből.

Ugy hallotta Csepregi Uram, hogy Ladmoczf. 12. váltotta meg magát, hogy egyik embert az másakra ne esküdtesse az vármegye ispánja. Ez dolog felől vármegye ispánjának, Butkai István Uramnak irtunk, és ő Kegyelme mit felelt legyen, in serie az levelek között vagyon az irás.

Ladmocyra két atyánkiát credentionalis levelünkkel által kell küldeni, és kérni kell, hogy fából avagy kőből csináljanak auditoriumot az Isten igéjének és az sacramentumoknak kiszolgáltatására.

Szomotorienses admoniti, ut scandalarum templi habeant renovationem. Promiserunt per Joh. Rákóczi opera id se perfecturos.

Az vármegye vice ispánjának irtunk levelet az ladmoczi ifju legény felől, mely az bestiával latorkodott.

Ivó vagyon Ladmoczon.

Ladmoczon egy ifju megházasodott és meghirdettetett, de senki meg nem mondotta, hogy parázna legyen, azonban megeskütték. Immár kívánja az Ecclesia, hogy politice büntetessék meg, és addig az pásztor be ne bocsássa az Ecclesiában, míg meg nem büntetődik.

Az lélekmondókat miképen büntessék meg? Resp. Kezket kalodában teszik. *Delib.* Az kéz nem szitkozódik, hát nem illik kalodával büntetni, hanem az nyakat tegyék belé. Ha egyszer mondja el az lelkét vagy kereszteltét, míg tart az concio, addig legyen nyaka az kalodában; ha másodsor elmondandja, félnapestig legyen kalodában; ha harmadsor elmondja, meg kell ugyan az kalodában az farát lapoczkával pricskelni.

Kenézlő, visitata 21. Maji die Lunae hora XI. 1)

Pastor: Johannes Paczali. Judex: Stephanus Gaal. Egyháziat igittek az pásztornak.

Az templomnak egy részecskéje zsindeleyetlen és pad-

¹⁾ Domo ad Viss navi sumus avecti, hinc rheda ad Kenézlő, illinc ad Zalkod portati, inde rursus navi ad meos reducti sumus.

latlan. Bay Mihály Uram ajánlotta magát, hogy keressenek mestert, az ki megszindelyezze, és ő Kegyelme az munkásnak megfizet.

Az cinteriomon egy ajtó vagyon, de semmi egyéb kertesége nincsen. Az temetőkertnek kertelését dicsérik, de azért disznókat találtunk benne.

Az hátsó házat akarják szobának csinálni, mert kisebb és kevesebb fával fül meg, fazokast hozatnak; kívánják, hogy az vissiak legyenek egyenlő segítséggel.

Az kertnek sövénye is nem jó.

Tehenének semmi eresze, enyhelye nincsen, télben az havon fekszik.

Ez volt kívánság, hogy az kenézlőiek az kertet kerteljék, az vissiak az udvart.

Auditores de pastore. Bay Mihály Uram ígért, hogy veszen egy keresztelni való kannácskát.

Az házások esküvése ebéd után vagyon, előtt szokott volt lenni, az Ecclesia az reggeli órát rendelte arra.

Viss similiter filialis hora XII. visitata.

Judex: Fazekas Mátyás. Botos András.

Pastor de auditoribus. Bay Gáspár Uram impatiens correctionis, jobbját küldi az pásztorra, azt izeni, hogy egyébkor is voltak ilyen prédikátorok.

Az szitkcződókat nem büntetik. Egy leány, nádasdi Boldizsár Jánosé az lelket elmondotta, melyért senki meg nem büntette. Az pásztor kipredikállotta, az anyja az pásztorra jött, feddőzőtt érette.

Bay Gáspár Uram adós f. 4., Bán Mihály f. 1. p. 50., Bay Ferenczné f. 1. p. 90. Sérafi ez két esztendő alatt semmit nem fizetett. Az falu f. 3. adós.

Bay Gáspár Uramnak házastüzes szolgálai nyolczan vannak, az udvarház kívül laknak az faluban, de semmit nem fizetnek, holott Bay Mihály Uramnak két szolgálja vagyon és mind az kettőt fizetésre erőlteti.

Méh lopók voltak, Ecclesiát nem követtek, polgári büntetéssel megbüntették, nem tudom, ha száz pénzt-e vagy mennyit ad, de ittanak reá.

Vagyon olyan ember, az kinek gabonája vagyon, pénzt gabonát nem ad. Sakara Tamás.

Két terminusa legyen az fizetésnek. Egyik legyen Sarlós Boldogasszony napja.

Zalkod, visitata a prandio hora 4.

Pastor: Steph. Varannai. Judex: Lövei Pál.

Az templom három helyen csepeg. Az parochialisnak napnyugatról való szarva héjazatlan. Az udvarnak sövénye egy részéről elfogyott, egy darab sövényét az kertre csináltak.

Auditores de pastore. Pro administratione Baptismi cantarum vel amphoram comparent. Rozsos István promisit se empturum.

Coenam pastor administret etiam finita messe.

Tavaly Bodrogkereszturból bort hozott és házánál árultatta ki.

Néha-néha kimegyen az Ecclesiából, mely korán szokott lenni az auditoroknak. Még csak hurré sem teszi.

Az sövény helyben volt az istállóval együtt, de ő kegyelme beégette, az mint maga is nem tagadja. Hét szekér fával adósok, ha meghozzák, megépíthetik vele.

Tavaly az tilalmasból behajtotta szolgájával az marhát, és az templom kerítésében berekesztette.

Az maga tehenét az cinteremben rekeszti, mely illetlen dolog.

Admonitus de istis et promisit emendationem, quod ni fecerit, censura ecclesiastica objecta.

Pastor de auditoribus. Vasárnap Liszkára mennek reggelre nyárban, az ki estvére haza jöhet jóval, jó; télben többen frequentálják az templomot.

Macsi Gáspárra való képest kevesen communicálnak. Prédikációra nem jár Macsi Gáspár, miólta az leányát eladta. Reprehensus, cum pastore rediit in gratiam.

Az nemes ember házánál lakó szitkozódókat az nemesek is nem büntetik, az polgároknak is büntetni nem engedik.

Az lélek és kereszteltével szitkozódóknak csak kezeket teszik az erősségben.

Az fizetésnek nagy része hátra vagyon. Rozsos István tavalyival is adós. Macsi Gáspár adós f. 7., cub. 2 tritici, 2 szekér fával, egy verő ártánnyal.

Az vétkesekre bort isznak.

Visitatio Processus Varanó.

Junii die sexta iter exorsus sum cum Reverendo Andrea Liszkai, pastore Olasziensi comite, et ad horam 4 pomeridianam appuli in pagum.

Csörgő. (Legenye, Mihalyi filiales.)

Pastor: Martinus Bári. Rector: Georgius Zempléni unipes et uxoratus. Judice carent.

Az templomnak napnyugat felől való része hitvány és ritka zszindelyes. Az cinteremnek az deszkáit az régi mester megégette, mostan marhátlanok és erdőtlenek, nehezen csinálhatják meg. Meghagytuk, hogy árokkal kerítsék meg és tövis-sel megrakják az tetejét.

Ajtó nincs az muzeumon az parochiában.

Csörgő megengedi, hogy az pásztor minden harmad vasárnap kimenjen Mihalyiban prédikállani, csak ő Kegyelmek is segítséggel legyenek az építésben, az csűr csinálásában, rét kiortásában. Resp. Magoktól semmit nem igirhetnek, hanem az falu eleiben támasztják.

Auditores de pastore et rectore. De rectoris crudelitate et negligentia erga pueros queruntur. Másutt lakott az pásztor s idestova való küldözése miatt nem taníthatott.

Az evangeliumot könyv nélkül mondja el az pásztor. Summálja be az conciót, hogy az mit elfelejtett, inkább eszében jusson a populénak.

Pastor de civibus. Az legenyei nemesek és leányok restek az Isten házában való járásban. Legenyén egy elsőben kevesen éltek az Urvacsorájával. Csörgön többen éltenek.

Toronya visitari coepta 7. Junii die Jovis hora sexta matutina.

Pastor: Joannes Iratosi. Rector: Georgius Ujvári. Judex: Joannes Kovács. Aedilis: Joannes Kocsis, Michaël Kocsis. Filialis: Kistoronya. Judex: Nicolaus Szabó. Aedilis: Andreas Szabó.

Az csörgei rétet felnötte az gaz, ezt az kistoronyaink megirtsák.

Az mester szőlője elpusztult az régi téli idő miatt. Az két tornyaiak kétfelé mérjék, és mindenik falu az övét felvágassa és megcsinálja.

Az deákok az szőlőt és az gyümölcsöt bántják. Inhibitum: menjenek oda, de emberséggel egyenek benne és semmit el ne vigyenek kezekben.

Kistoronyán nem tudja János Uram, ha az szitkozódókat megbüntetik-e vagy nem?

Az scholának fedelét megújtsák; és az deákoknak az harangozásért rendelték jóakarajokból, az ki mit adhat buzát és bort kévéstől és iczéstől, de az prédikátor kétannyit ígért, mint az mennyit egy ember ad.

Egy Pütkös napján ivó volt.

Szécséni István felől gonosz hír futamodott volt, mintha nem jámbor személylyel ment volna el, melyért bujdosóba is volt még miatta; eddig semmi törvény nem lött reá, még sem igazította magát. Resp. Eljárnak az birák dolgokban.

Velete, visitata eodem die hora 10.

Pastor: Johannes Szekeresi. Rectore caret. Judex: Valentinus Thót. Filialis: Gercsely. Judex: Johannes Fazekas Kelecsen filialis non comparuit, ad Kazsur volunt se applicare.

Az coemeterium kerítése mellé hordják az szemetet. Admoniti, eltiltsák onnat az kik azt cselekeszik.

Az udvarnak alsó részének egészben nincsen sövénye. Az csürnek is hitvány a fedele. Dictum. Az sövényt három részre oszszák, azonképen a parochiának, csürnek és istálló-nak fedését kiki az ő részét csinálja meg és dicséretet nyer, az ki negligentiában találhatik, correctiója leszen.

Auditores de pastore. Gercselyben Szeredán ritkán megyen prédikállani. Beteges és néha az vizek nagyok.

Copulatio conjugum horis matutinis fiat. Az falusiak az ő régi ususokat praetendálják.

Az felesége az asszony állatokkal egyenetlenkedik.

Catechisationem neglexit isto anno. Beteges volt, és semmi hálája nem volt.

Pastor de auditoribus. Convitatores tantum secundum manus puniunt.

Gercselyben adósai vannak. Ivó vagyon, mostan Pütkös napján az kastélyban volt. Az házat meg nem csapják, meg nem fedik a csűrrel egyetemben. Fát ígirték, de mégis háta-mon kellett hordanom. Az gercselyiek csak egy szekérral adtak.

Lasztócz visitata, sumpto eodem die prandio, hora 3.

Pastor: Basilius Tölcséki. Rector: Stephanus Sárói uxoratus. Judex: Johannes Orbán. Nobilium judex; Lasztóczy István deák. Aedilis: Martinus Balogdi possessionalis homo.

Kázmér filialis abfuit.

Az temetőkert romladozott, nem annyira restégek miatt, mint az marhának emelgetőssége miatt. Igérik ez esztendő-n való megcsináltatását.

Az háznak Füzér való részének egyik része igen meg-bomlott, az oldala is igen megveszett, mert egynehány helyen kilátni.

Keresztelő kannát ígért, hogy veszen Bakai Márton Uram.

Auditores de pastoribus (*így!*). Későn kezd az prédikáláshoz és majd délben végezi el, főképen hétköznap, az mikor ember dologra mehetne.

Réggel esküdjének meg, még pedig az templomban, az kik kézfogáskor meg nem eszközsznek.

Vasárnap senkit meg ne esküssön az pásztor. Az nemes embernek szolgáját és szolgálóját parasztnak tartván az közönséges szokás szerint meghirdesse megesküsse az pásztor.

Catechisationem diu neglexit. Resp. Magok hagyatták el az dologért. Injunctum est, ut a pomeridiana concione catechiset.

Pastor de auditoribus. Az innepekben az nemesség resten él az Communióval.

Convitatores impuniti sunt. Az parasztok kézi kalodában nem teszik az szitkozódókat, hanem egy pint borral büntetik.¹⁾ Az házat megtapaszsák és megköttessék zsuppal.

Kalmár Mihály az 4 kereszt tisztá buzát meg nem adta.

Az ivóra egy cseber bort avagy sert vesznek az innepnek második napján ebéd után, de akkor is az déleesti conciora való harangozáskor elhagyják. Interdictum penitus.

Redmecz hora 6. matutina 8 Junii visitata.

Pastor: Stephanus Barsi.²⁾ Rector: Michael Györkei. Judex: Andreas Kapcsi; *mátyásházi*: Andreas Fekete. *Alsó-redmecz* filialis; judex: Albertus Timár. *Mikóháza* filialis; judex: Nikolaus Szabó. *Vily* filialis; judex: Emericus Ferencz primarius.

Auditores de pastore: Sacra vasa pro sacramentis administrandis non habente injunctum est, ut quam possunt, cito comparent.

Az szőlők naponként pusztulnak. Az pásztor azt mondja, hogy mivest nem talál. Az község is menti az pásztor és azt mondják, hogy ők nem mivelhetik, bátor fizessen is az pásztor, mert az ur dolga sok rajtok és az magoké is az sok ur dolga miatt elparlagul. Replient alii. Ha egyszer nem talál mivest, másszor talál.

Pastor de auditoribus. Convitatores secundum manus puniunt. Resp. Secundum collum puniant.

Az sövények hitványok.

Rector concionatur bona spe moti de illo. Cujus uxor clam discessit, cogatur ad requirendum eam.

¹⁾ Széljegyzet: Hos. 8. 9. Peccatum bibunt.

²⁾ Széljegyzet: Anno 1632. mortuus.

Vily filialis. Judex secundarius: Szabó György.

Az házasságokat reggel esküttesse, elsőben könyörgésre harangoztasson, könyörgést tegyen, az esküvőre feljövén az menyegzősök s úgy esküdjenek.

Az vitányi pásztor az redmeczi pásztornak czédulájára vagy izenetire kereszteljen, az nélkül ne.

Magok emberségét megtekintvén, ez az három ember azon leszen kézzel-lábbal, hogy az falubelieket ha reá birhatják úgy kapóját megadják az szőlőnek.

Pastor de populo. Márton Uramnak jó akaratjokból igirtek az viliát, hogy 4 földét megszántják, de mivel ő Kegyelme fogyatkozott állapottal vagyon és többé maga meg nem szánthatja, kéreti mi általunk az viliákat, hogy legyen egész az munka mind az bevetéssel ez esztendőn.

Vilyban Husvétban ivó volt.

Vitány visitata hora 10.

Pastor: Martinus Ujhelyi. Rector: Joannes Fonyi. Judex: Stephanus Kovács. Aedilem non habent.

Vágás filialis. Andreas Ujlaki. *Radványienses*, filialis, tardius venerunt.

Az oltár maradékaért Vitányi Istvánné asszonyomnak nehézsége volt az pásztorra. Az keresztelő pénz felől veszekedett az rectorral; megbékéltettem.

Az vágásiaké az csűr-fedés, de hitvány az fedele. Az radványiak sövénye nem jó.

Az pásztor reditusa felől az mit találtunk az Ecclesia könyvében, az patrona in dubium vocálja, tagadja, hogy tizedet adtak volna, hanem jó akaratjok szerént fizettének. Akartuk volna az vén embereket megesküttetni, ha hogy löttek volna. Esküttetni kell Király Pált, Huszti Mihályt, Sándor Gergelyt; Vilyből Balog Gergelyt, Filep Lukácsot, Thót Istvánt.

Aud. de pastore. Reggel esküssön minek utána precest teszen; az leányt harmad estén keddre kérjék haza. Vágáson 3 vasárnap nem volt. Az nagy víz volt oka. Régenten hétköznapi kipótolták, kívánják, hogy ő Kegyelme is kipótolja. Az vágásiak az esztendő innap napon egy prédikációnál többet kívánnak, vagy egy délest. Resp. Ha jó akaratjokat látja, cselekeszik valamit.

Radványba gyakorta elébb megyen, hogy sem Vágásra, maga az volna az ordinarium, hogy Vágásra menne előbb, ha Vitányban megleszen az prédikáció. Kipótolta másszor.¹⁾

¹⁾ Ez a pont keresztül van húzva, bizonyára mert egyik későbbi pont tartalmában történt a megállapodás.

Igirte volt, hogy az szőlő mivet megadván, köznap is prédikállani fog, de ő Kegyelme nem prédikállott. Resp. Nem igirte.

Az Hegedüst az scholában ne tartsák, mert vásott ifju. Az mely istálló az ház előtt volt, bánják az falusiak, hogy elromlott.

Az régi usust kívánják az radványiak, hogy megtartassék, egyszer Vitányból Vágásra, másszor Radványban menjen prédikállani. Ita faciet.

Pastor de auditoribus. Az szoba ajtajától fogva Vágás felé akar dőlni az ház. Tavaly admoneáltattak volt az építés felől, de semmi nem tölt benne.

Az vágásiak gyermek leánykával fertelmeskedtek, az leány Ecclesiát követett, az pajkosokat Ecclesia követésre elől nem állatják. Resp. Meg kell lenni.

Kajatam visitavimus hora 5. vespertina 9. Junii die Veneris.

Pastor: Stephanus Vári. Rector: Petrus Kecskeméti. Aedilis; Ferencz Péter. Judex: Daika István. *Biste* filialiis; judex: Georgius Hutka. Pálháza filialis; judex: Georgius Szabó.

Kajatán fonó volt és ivó is volt. Utrumque interdictum, promiserunt correctionem.

Qui currum lignorum ad festum Gregorii non, solverit p. 25.

De caeteris quaestionibus tacitum est, quia pastor fuit novitius.

Olim negligens fuit in informandis puerulis in schola rector.

Kápolnam appulimus 9. Junii hora matutina.

Pastor: Petrus Hejzei. Rector: Stephanus Nyiri. Aedilis: Stephanus Ondi. Judex: Petrus Sebők. *Nyiri, Borsva* filiales.

Hic praeterea actum est nihil, quam Stephanum Balai cum pastore in gratiam redire voluimus. Pastor vero profectus est tertio post visitationem die in aliam dioecesin Alparinum.

Füzér visitari coepta sumpto prandio hora 1. 9 Junii.

Pastor: Matheus Kausai.¹⁾ Rector: Michaël Berekszászi.²⁾ Aedilis: Thomas Istók. Judex: Joannes Kajati, Jancsó György.

Pusztafalu (judex: Thomas Thót), *Komlós* (judex: Georgius Matusz) filiales. Sese absentarunt.

¹⁾ Széljegyzet: Noviter supervenit.

²⁾ Széljegyzet: Abiturit.

Fűzértt az tavalyi esztendőben való fizetése az pásztornak az fából ugy intéztetett el az visitatióban, hogy valaki szent Gergely napig meg nem hozza, tartozzék huszonöt pénzzel. Az bíró azt mondja, hogy az fáért p. 12 adjon, de ha meg nem akarja adni, az bíró p. 25 büntetheti meg.

Az schola sövényét felégette az mester, okát azt adja, mert kénytelen volt vele, nem vittek fát neki. Resp. Non causa est, mert ugyen nem kellett volna bántani. Két szekér fa adósságát tartotta meg érte az Ecclesia.

*Kozma visitari coepit 10 Junii Dominica Trinitatis hora
7. matut.*

Pastor: Albertus Felnémeti. Rector: Andreas Nagyidai uxoratus. Aedilis: (üres hely). Judex: Buga András, Szürke István. *Kolbása* filialis; judex: Ószi Pál.

Az temetőkertnek egy darabja pusztá, ígérük megépítését; vannak némelyek, az kik arra tiltják magokat, de ugyan megbüntetik az felől.

Asztalt ígértek venni az pásztornak az kozmaiak.

Az első ház az kolbásiaké, megigirték az kemenceze csinálását.

Thót Mihály ajándokon adott az parochiához magától ortott egy hold földet az kis ligeten, délről szomszédja Német Andrásé, napkeletről Varga Pál ortványa, napnyugatról is Varga Pálé az fölben.

Kozmai Péter adott egy hold földet az csonkafarkon. Buga András szomszéd napnyugatról, napkeletről Thót Mihály.

Plagai Ambrusné adott két hold földet, az szőlőre jár véggel, az másik végi az utra, napnyugatról az kik rá fordulnak: Szürke István és Szürke Mihályé, napkeletről mind Plagainé asszonyom földei vannak.

Kozmai Boldizsárné egyet adott az aranyoson, szomszédja Tolnai Jánosé napkeletről, napnyugatról Kozmai Istváné, főlészérről Kálmányoknak az réte arra fordul az a föld.

Sacra vasa pro administratione Sacramentorum promiserunt empturos.

Auditores de pastoribus (*így!*). Secundum morem consuetum in filiali habeat concionem. Az filialisban reggel tegyen könyörgést és azután esküsse meg az menyegzősöket.

Szécsi köbüllel és itczével szoktanak élni, ő Kegyelmét megintették, hogy ő Kegyelme is olyannal mértékkel éljen; ígérte magát arra, de találatott hiba az itczében, mind az bor, mind az ser dolgában; azután, hogy megszólítottuk, szécsi itczével élt. R. Az falu itczéjével megmérték, de igen kicsinyt

hibált, és nem az prédikátornak kell azt tulajdonítani, hanem az feleségének.

Tavaly a catechismust nem tanította, de ez időn tanítja.

Ha mi vétket hall, elsőben tudósítsa meg az Magistratust felőle, és ha el ki nem keresik, úgy prédikálja osztán ki. R. Az csűr csinálásról megintette, de nem fogadták, és úgy szólt publice. Hites embertől menjen elsőben végére.

Pastor de auditoribus. Az kereszteltével való szitkozódókat nem hallotta, hogy megbüntették volna.

Az patronusok hibásan adják meg az proventet.

Ital birsággal büntetik az bünösöket.

Lator szolgálót büntetetlen akarnak behozni, és csak kalodával s ecclesia követéssel akarják büntetni, mely illetlennek látszik. Az parázna asszonyt addig be ne bocscsa az Ecclessiába az pásztor, mignem polgári büntetés esik rajta.

Szilvásujfalu visitata 10. Junii hora 10. antemerid.

Pastor: Michaél Csicseri. Rector: Joannes Nagytályai. Aedilis: Paulus Vágó, Joannes Sipos. Judex; Georgius Anderko. *Kausa* filialis; judex: Marcus Máthé.

Az kausaiak viselik gondját az schola építésének és azok is fizetnek az mesternek.

Audit. de pastore. Ujfalusi Gáspárné asszonyom ígérte, hogy kannát veszen.

Az Coenat esztendőben 4 administrálja legalább.

Mikor az megyében megyen, veszteg hallgat, talán ex rancore. R. Szereti az hallgatást.

Pastor de auditoribus. Convitiores secundum collum puniendi.

Az pincze oldala bedőlt, meg kellene csinálni, mondotta az birónak, de nem cselekedte. Fát hoztak immár neki.

Fonó, ivó felettébb is vagon. Utrumque interdictum.

Ujfalusi Pál az több atyjafiai képében az uton való kisírésében kért, hogy Mihály Úramat megintsük, hogy minek utána immár mind az atyfiak egymással, mind az prédikátorral megbékéltek, sem beszéddel, sem irással okot ne adjon tovább az összevezésre. És minek utána esztendejét eltölti, békével elbocsátják, és magára viseljen gondot.

Ujváros visitata hora dimidia quinta die Dominico 10. Junii.

Pastor: Georgius Cserepi. Rector: Thomas Kemecei. Aedilis non est. Judex: Valentinus Szécsi. *Ujszállás* filialis; judex: Joannes Juhász (abfuit). Szalánczváralja filialis; judex:

Joannes Mező (abfuit). Szalánczka filialis; judex: Jacobus Balko.

Szuszékek¹⁾ vannak az templomban mind itt alatt, mind az padláson; kihordják, injcuntum est.

Az czinterem deszkái elpusztultanak az templom csinál-
tatásától fogván.

Temető kertet másutt csináljanak, mert az templom mel-
lett való temetés káros leszen az új templomnak.

Az parochia fedele kívül való tapasza az végénél nem jó.

Az prédikátorsághoz való földek keskenyek, az szomszéd-
ságban levők szélesek, hihető, egyszer is másszor is elszán-
tottak benne. Injunctum est, hogy az 12 tanács az mezőre
kimenvén, az szomszédet megmérjék. és ha kisebb az prédi-
kátoré, egyenlővé tegyék ming az szomszédét, mind az prédi-
kátorét.

Auditores de pastore. Copulatio hora matutina fiat.

Pastor de auditoribus. Vannak vagy hárman öregemberek,
kik az templomban fel nem járnak. R. Ha meghalnak, cere-
monia nélkül temettessenek.

Az sacramentomokat kevesen frequentálják. Az váral-
jaiak gonoszok. Az szalánczkaiak jobbak mindeniknél. Con-
vitiatores impuniti. Parochiam negligentissime curant.

Ivó vagyon. R. Interdictum.

Az törvény ellen vétkeződőket borral, serrel büntetik.

Szécskeresztur visitata XI. Junii die Lunae hora 6. matutina.

Pastor: Franciscus Szécsi. Rector: Thomas Lipóczi
Turóczyensis. Aedilis non habetur. Judex: Thomas Fazekas.
Egyres filialis; judex: Stephanus Sinko.

Az egyházfiat senki nem érte közülök, hogy volt volna;
hallották, hogy Tarso Kelemen volt régen, de ők nem tudják,
hogy volt volna.

Oltár darabok vannak az templomban, ki kell rontani.
Igirték magokat reá.

Intettenek, hogy az temető kertet kivigyék az templom
mellől. Az muzeumot immár megkészítsék három esztendőől
fogván.

Az sövényt raggatnia kell, hogy mindenestől el ne romoljon.

Auditores de pastore. Az Communióra való pohár, kanna,
tányér régen elveszett Johannes Váczi prédikátor idejében, de
nem tudhatják, ha az prédikátor vagy az bíró vesztette el.
Vasa pro sacramentorum administratione non habent.

¹⁾ Szuszék = magtár.

Ducs Gergelyné az Communióhoz adott volt egy szép vékony abroszt, de Michaël Komáromi elvitte. Admoneálják, hogy restituálja; ha nem, megszégyenül propter sacrilegium. Copulatio horis matutinis fiat.

Pastor de auditoribus. Convitatores secundum manus puniunt. In usu sacramentorum alias diligentiores fuerunt, quam festo die proximo praeterito.

Fonó, ivó felettébb is vagon. Laptáznak az ifjak az lányokkal. Vetita omnia.

Nagyazar visitata fuisset hora media decima XI. Junii.

Pastor non habetur. Rector: Michaël Szepsi. Aedilis non est. Judex: Stephanus Szabó. *Kisazar* filialis.

Az elment pásztort vádolják, hogy mind az szobában, muzeumban és pitvarban való székeket elpusztította, és az kemencze szája fölött való vasát is hova lött, nem tudhatják, gyanakodnak felőle, hogy talán maga vagy háza népe vonta ki onnat.

Az muzeumban járt iprikélni (*így!*).

Postulatum de reditu a pastore. Mind az két Azarban vagon olyan udvarház, melyből régenten az atyjok nyolcz keresztet adtanak; az olyan udvarnak némelyike négy részre oszlott és annak egyik részétől is megkivánja, hogy 8 keresztet fizessen. Vannak olyak is, az kikre az udvar oszlott, hogy másutt laknak, mint Csicseri pater Uram és Raszlaviczai, és azoktól is megkivánja, hogy 8 keresztet adjanak. Találtatott olyan, az ki az egy részről 3 keresztet küldött, holott de jure 2 keresztel tartozott, de mégis visszaküldötte és el nem vötte. Gombosné asszonyom noha másutt lakik, mégis 3 keresztet küldött. Resp. Mivel az pásztor nem compareállt, de nem tudjuk, mi okon, tetszett, hogy ez dolog generalis gyűlésre haladjon, és az pusztítás felől is ott mentse magát az pásztor, avagy adja okát cselekedetinek, holott magunk is láttuk, hogy az fenyő deszkákat elvagdalta és az berenás kapura szögezte nagy illetlenül, magunknak is úgy tetszett, hogy az boszuság viselte ötet akkor. Az elment possessoroknak vegyék elméjeket, ha akarnak-e valamit fizetni az pásztornak avagy nem. Ha nem akarnak fizetni, az nemes vármegyén instáljanak és adatassák meg. Az mennyi részre ment az udvar penig, az possessorok egymással úgy végezzenek, hogy az régi usus szerint teljék ki az nyolcz kereszt, ne fiat pastori injuria. Ha Kegyelmetek erre obligálja magát, prospiciálok felőletek s visszatértemben Varanórol Gálszéciben választ adok Kegyelmeteknek. Respondit Tassy Mátyás. Az nemes vármegye törvénye ez, hogy

az hova az jószágot birják, ott fizessenek az prédikátornak, de az mennyi helyen vagyon az jószág, nem tartozik mindenik helyen fizetni az prédikátornak, hanem csak az holott lakik.

Kérik az Ecclesiát, hogy megintse Steph. Várit, imitt-amutt ne traducálja és ne gyalázza őket.

*Visnyó visitata Gálszécsini 12. Junii die Martis hora
6 matutina.*

Pastor: diaconus szécsiensis. Judex: Bárány János.

Templo carent, sed in Sztankócz sese conferunt. Sacra vasa pro administrandis Sacramentis jussi sunt habere.

Optimum testimonium perhibuerunt de Reverendo domino Johanne.

Pastor de auditoribus. Bárány István sipos ember mindenkor meg szokta az Miatyánknak végét guggolni. R. Dominus Tholnai megbüntesse, holott az mint hallotta János Uram, még puskát is fogott hozzája éjszaka.

In omnibus pagis habetur fonó, ivó.

Kincses.

Kicsiny falu, csak hat ház benne, hora 6. matutina 12. Junii.

Ide három vasárnap jár prédikállani.

Judice carent, unus Brosa János solus est pro omnibus. *Albin.*

Unus homo. Judex: Bányász Mihály.

Pastor de auditoribus. Egy asszony elhagyta urát; meghalván az ura, Albinban férjhez ment és mivel hitetlenségben találtatott volt, Ecclesia követése előtt nem esküttem meg, hanem batykóval esküttettették meg magokat. R. Pagani civiliter puniant propter obloquentiam.

Bacskó.

Unus homo. Judex: Köntös János, másik részről Bacskó Balázs.

Zsupos templomok vagyon, az is leszakadozott. Volt egyház pénze nálok, azt is elköltötték.

Valak Antal feleségét elhagyta. Az felesége Polyánkán lakik, Valak Antalnak is ott kellene lagnia.

Molnár Janicsko Iván megházasodott, 3 hétre gyermeke lött, melyért elüzte. Mihály deák addig szólt János Uramnak, hogy Ecclesiát követett, azután meg elüzte feleségét és immár csak maga él.

Varanó.

Huc appulimus hora XI. 12 Junii die Martis, visitatio coepta hora quarta.

Pastor: Johannes Tholnai. Diaconus: Petrus Bergerus. Rector: Demetrius Verbiczenus. Aedilis ad templum superius: Joannes Megis. Judex: Benedictus Gyurik.

Mind az két templomban sok szuszékok vannak. bíró uram ígérte, hogy az korcsolyásokkal kihányatja.

Koporsókból kirázzák az testeket az tót templomban, és az koporsóját az templomban tartják. Interdictum, jussi. ut terrae mandent.

Temető helynek kívánják az parochia szőlő alatt való földében egy darabot. Non consensimus.

Vagyon Varanón régi antiquitas kereszt és kelyhek. melyhez magoktól nem mernek nyulni, félvén a pápistáknak ellenek való dühösségöktől. holott immár is ennek előtte kettőt az Tanács közül székre citáltak volt. Instálnak az Ecclesiánál, hogy Nyáry asszonyom ő Nagysága előtt törekednénk. abból szakasztana valamit az templom építésére, mert nem tudják mivel építeni az templomot.

Auditores de pastore. Sacramentum Coenae tribus vicibus administrat. Jussus est 5 vicibus.

Petrus Bergerus nonnunquam solet die dominico copulare conjuges. Nonnunquam extra templum. Ita et domini Johannis filiam in parochia. Pervesperi nonnunquam copulantur conjuges. Cultura vinearum diligentior esse debet.

Catechisationem non instituit, non enim habet puellas, quae templum domini Johannis frequentarent; plures dominum Bergerum audiunt.

Magno cum auditorum scandalo discordes sunt inter sese.

János Uram magáéból adjon valamit Bergerus Uramnak, vessen valamit az torkában, hogy békeségesen élhessenek és panaszkodás ne legyen közöttök.

D. Bergerus non comparuit in generali synodo in Bénye.

Pastores contra aud. Bergerus Uram az Alba felől azt mondja. hogy Váci Uram akaratjából vötte fel és az elébbi usus szerént él vele, mert ugy találta volt. Akarná, ha az Ecclesia communi autoritate per formam visitationis Varanóra jöven, őmaga el kivetné, mert őneki is ellene vagyon és semmit nem gyönyörködik benne. Váci Uram azt mondotta volt Bergerusnak Mikoházán Máriássy György előtt, hogy ha fel nem veszi az Albát, tehát Varanón nem lakhatik. mert ott fel szokták venni, és ha elsőben fel nem veszi, tehát felette nagy háboruságot szerez.

Pastores de auditoribus. D. Bergeri auditores negligentes sunt in concione et precibus. Joannis vasárnap kevesen, heted-szaka kevesebben.

D. Bergerus dicit se nihil frequentius audire, quam illud

Lélek dicunt, unum bonum verbum et sequitur statim Lélek. Tilalmas; elsőben f. 1. másodsor 3. vetnek rajta, ha többször, toties quoties.

Nobiles non ita pridem...¹⁾ solvunt decimam. Requiratur Comitatus, ut cogat ipsos ad solutionem. Meghagytuk az pász-tornak, rectornak, harangozónak, hogy az ki nem fizet, egyik is ne szolgáljon annak.

Conventus puellarum nocturnus nentium.

Computatione solent dies festos celebrare. Interdictum.

Cantor slavonicus ante diem festum Pentecostis vesperi frondes cum candela introduci curavit in templum insciis pastoribus. Graviter increpui et verbera minitatus.

Cantor slavonicus inobediens. Rectori perhibetur.

Visnyó visitata in parocciá varanoviensi 13 Junii die Mercurii hora matutina.

Judex: Joannes Barany.

Csáklyó.

Pastor. Casparus Thuróczi. Rector: Martinus Benedicti.

Aedilis: Georgius Smars. Judex: Michaël Hartus.

Cives non comparuerunt, quidam Cassoviam, quidam Ungvarinum iverunt.

Filiales: *Vehécz, Komorócz.*

Sókut.

Pastor: Martinus Glosz. Rector: Matthias Nemcziczenus.

Aedituus: Georgius Kaszarovszky. Judex non est, sed sunt duo sculteti: Joannes Zavoda, Lucas Corvinus.

Filialis: *Zamutó*; ligneum templum.

Nyáry Uramat ő N. kelletik az Ecclesiának megtalálni, hogy az latorságnak fészket: az ivót és az fonót uri méltóságával tiltassa meg, mert az falusiaknak arra nincsen erejek, hogy megtilthassák.

Agyagas.

Pastor: Petrus Berzeviczei. Rector: Michaël Galli (Rutkai Ferencz jobbagya). Aedituus: Matthias Zoka. Judex: Andreas Krisan. Templum ligneum.

Filialis *Jesztreb* lapideum. Filialis *Mernik* ligneum.

Horreum non habet pastor. Rutkai Uramat kérem, hogy csináltassa meg.

Auditores de pastore. Ter solet Sacram Coenam administrare.

¹⁾ A rácseppent tinta miatt olvashatatlan egy szó.

Nuptiales non solet promulgare.

Palinkam bibere solet.

Arare non debet, potius solvat colonis cerevisiam et arabunt.

Pastor de auditoribus. Concioni et precibus raro intersunt.

Sacramenta negligunt.

Mogyorós.

Pastor: Johannes Molitoris. Rector: Georgius Litolensis.

Aedilis: Jacobus Horke. Judex: Antonius Palinka. *Feketepatak* filialis; judex: Simon Polyák; extra pagum lapideum desolatum. *Mihályók* filialis; judex: Georgius Scultetus; templum lapideum.

Auditores de pastore. Nuces emit et dividit. Affinis tradiderat ei pecuniam, illa emit ab auditoribus et tradidit eidem, cujus erat pecunia.

Pastor de auditoribus. Conventus puellarum nocturnus hyeme. Interdicitur.

Izsép.

Ligneum templum. Pastor: Georgius Teutolipsensis.

Rector: Johannes Thuroczensis viduus. Aedituus; Nicolaus Petrenko. Judex: Paulus Hudi.

Kvakócz filialis; ligneum t.; judex: Petrus Sculteti.

Tótkajnya filialis; ex lapidibus; judex: Ambrosius Varga.

Auditores de pastore. Honestum perhibent testimonium de eo.

Pastor de auditoribus. Segetes quia parte dant fruges (*szórol-szóra így*)!; promittunt nunc dimidium ex autumnalibus, totidem etiam ex vernalibus. Sed protestatur pastor, ne semel hoc pro semper usurpent. Megkevesedtek és nem birják az fizetést. és adtak egy földet neki.

Non fuit convicium interdictum.

Superest Dobra, Nagydomása, quae Tholnai relinquuntur visitanda.

Szacsur visitata hora 7 vespertina 13. Junii die Mercurii.

Pastor; Matthias Turóczy. Rector: Thomas Sinapius.

Aedituus non est. Judex: Michaël Bucsai soltész.

Szuszékokkal rakva fatemplomok. Jussi sunt exportare, quod ni fecerint intra duas septimanas, interdicitur pastori sacra peragere.

Az Ecclesiához vagyon egy rét, melyet ha az pásztor meg akar kaszáltatni, egy forintot kell adni, melyet az egyház építésére költenek. Halott temetéstől d. 40, ha két conciót

teszen, d. 80. Ezt a matriculában kell írni. Esküttéstől egy czípellőrsre való pénzt adnak. Az kereszteléstől egy-egy pénzt adnak az komák az rectornak.

Auditores de pastore. Optimum perhibent de vita et officio pastoris.

Pastor de auditoribus. Difficulter acceperunt repraehensionem pastoris, cum reformationem urgeret templi.

Convitiatores apud scultetum vincire solent.

Mulier quaedam adulterium commisit, maritus dissimulavit, tandem ubi aperuisset, uxor discessit, et maritus eam subsecutus est. Veretur hunc pastor, ne noceat.

Bracinam habent.

Hic noctem egimus.

Polyánka visitata est hora 5 matutina 14. Junii die Jovis.

Pastor: Christophorus Hederi. Rector non est. Aedituum non habet. Judex: Georgius Fonya, non est juratus.

Utálatos büdös az templom az sok szuszékoktól és az gerendában köttetett szalonnáktól. Intra duas septimanas si non exportaverint, pastor sacra non peragat.

Az haranglábnak Szécs felől való részének az oldaláról lehullott az földél.

Csontos György az pásztornak két darab földét megugarolta és kenderföldét is elvötte. Két atyánkfíát küldöttünk oda, kérdvén okát, miért vötte el az földeket, és kértük, hogy visszabocsássa. Deszkák is és zszindelyek is volt az Ecclesiához, az deszkákat Kövesdre vitette, az zszindelyt az udvarházra verette. Replica. Az kenderföldeket megganajoztatta, de ugyan visszabocsátja az felől. Csapi Ferencz vötte el, mert az ő földéből szakadt volt ki.

Auditores de pastore nihil male referunt.

Pastor de auditoribus. Az concióra resten járnak és az precesre. R. Mert olyanok, mint az rabek, mindennap az ur dolgán vannak.

Az prédikátor földei felől hárman esküdtek meg: Fonya György, és Domonkos András, Kabát Mihály, és azt vallották, hogy az prédikátorsághoz két föld volt, Csapi Jánosnak és Sós Istvánnak földesuraknak az földei közepette. Bánták azt az földesurak, és egyező akaratból arra mentenek, hogy mind az két patronus szélről adjon egy-egy földet, és ugy adták azt a két földet az kert alján, melyet tárnoknak hínak. Szomszédi az földeknek az urak földei.

Parnó visitata hora 7 matut. 14. Junii die Jovis.

Pastor: Albertus Bohemus. Rector non est. Aedituus: Stephanus Kruca. Judex: Joannes Kalmár.

Magyar Pál azt mondja, hogy ő nem fizet ugy, az mint az matriculában vagyon irván az pásztornak.

Septem ex auditoribus solenniter jurarunt et haec retulerunt.

Egy özvegy asszony hagyott volt az sacramentomhoz egy ezüst pohárt, mely volt Tussai Miklósnál, de Lőrincz deák, az Melit Péter Úram porkolábjá mintegy négy esztendővel ezelőtt elvötte. Nem tudják, holott lakják az a Lőrincz deák.

Vasárnap egyszer szokott prédikállani. R. Ita et antecessores docuere. Diebus festivis tres habet conciones, sequente die nullam, tertia die semel.

Pogányoknak mondotta az auditorit.

Pastor de auditoribus. Sacramenta non frequentant et propterea vocavit eos pogányszki. Proventum recte non solvunt. dicentes malle se carere pastore, quam 52 manipulos solvere.

Nocturni conventus puellarum nentium.

Contra leges peccantur vino et pecunia puniunt. Falu szükségére költsék azt az pénzt. ne igyák meg.

Cum injunxissem pastori ut ad visitationem usque remaneret, in templo obloquenti veniam abeundi dederunt, ex voluntate praefecti Bacskói Mihály deák.

Az Ecclesia számára vagyon egy rét (de az falubelik azt mondják, hogy nem tudják bizonynyal, ha az templomhoz való legyen-e), az mely rét az ur kerte mellett vagyon, ennek az füvéért Thussai János az templomhoz esztendőnként egy-egy forintot fizet.

Más rét is az templomhoz való, bosliczai malom felé Kolova mellett, kinek szomszédja napkelet felől Szabó Balázs réte, napnyugat felől az másik rét az templomhoz való, dél felől Császár Mihályé.

Kovács Pál hites ember azt mondja, hogy Bacskói Mihály deák azt izente tőle az pásztornak, hogy 15 napra mindenével kiköltözzék.

Szécs; quia novitius nondum supervenerat pastor, visitata non est.

Rector: Martinus Somosi. Judex: Joannes Sztanyo. Aedituus: (üres hely).

Pelejte visitata 14 Junii die Jovis hora media tertia.

Pastor: Basilius Kolbási. Rectorem nunquam habuerunt. Judex: Nicolaus Kontor. Aedituus a parte populi idem, a parte nobilium Petrus Kovács.

Vagyon az egyházhhoz egynehány föld, melyet másnak adott szántani az pásztor, az kinek adja, egy kakast és egy kenyeret adnak, hogy sem parlagon maradjon, mint most is, az pásztor is szántson benne.

Auditores de pastoribus (*igy!*). Synaxin quatuor vicibus administrat.

Pastor de auditoribus. Baranyi Ferencz impatiens correctionis, mavult nebulonem in domo pati, quam correctionem Bolha Péter, Baranyi Ferencz gyilkos. Promisit Baranyi jure acturum, dummodo templo non excludatur.

Az keresztelte mondást nem tudja, ha tilalmas-e. Az lélek mondóknak az czekeket teszlik az kalodában.

Az nemesek közül némelyek csak egy kereszt rozst adnak, mint Possai András. Vég Mihály.

Izsép visitata paulo ante hora 6 vespertinam 14. Junii.

Pastor: Stephanus Jesztrebi. Rector: Johannes Vilyi (abituritus). Aedituus: Michaël Nagy. Judex: Johannes Nagy.

Cselej filialis. Judicem certum non habent. Aedilis: Michaël Keszi.

Az templom mellett ne temetkezzenek, mert tele vagyon testtel az izségi cinterem, hanem az falu kívül temetkezzenek, mind az mater, mind az filialis ecclesia.

Az scholának napkelet való része az cseleji rész hitvány az fedele. Az cinteremnek cseleji része hitvány. Az muzeumnak az kemencze fölött való padlása megszakadozott, megromlott az sok eső miatt. Az csűr is semmire kellő, főképen az cseleji rész.

Az izségi részről egy darab sövény ledőlt.

Auditores de pastore. Izségi László János egy pohárt adott és kannát is ígért az communióhoz, hogy veszen.

Azelőtt nem volt csűr, megígírte, hogy feljár Cselejben, addig kijárt, mig meg nem építettük, de hogy megcsináltak, nem járt ki.

Izségi János uramat ok nélkül prédikállotta. Inteni kell, hogy másszor azt ne cselekedje. R. Botránkoztató személy volt, sógorát meg akarta ölni és az ablakon szaladott el.

Az copula reggel legyen prédikáció avagy könyörgés után. Catechisationem negligit. Mert tavaly kender nyúni és

széna gyűjteni nem mentenek. R. Nisi diligentia sua resirciat, poena dignus erit.

Felettből való haragos.

Testimonia Izsépiensium de servitute pastoris. Szomju István annorum 53 hiti után azt vallja, hogy az ő tudására minden 3-d vasárnap ment ki az prédikátor Cselejben, hanem Andreas Nárosi idejében szintén így villongottak az megye az szolgálaton, de akkor is semmit nem végeztek felőle, hanem az cselejjeknek sok törekedésére arra ment az Ecclesia, hogy minden második vasárnap menjen ki, azaz itt Izsépben egyik vasárnap reggel, másik vasárnap reggel Cselejben. de ebéd után soha nem tudja, hogy Cselejben prédikált volna, hanem Martinus Újhelyi idnap napban felmenvén, ott marasztották ebédre, osztán kérték, hogy étel után immár haza ne menjen, hanem itt prédikáljon. Idnap napban reggel Izsépben prédikált és urvacsoráját osztott azután ment oda osztán prédikállani. Másnap ismét Cselejben ment, ott sacramentomot osztogatott, nagypénteken és áldozón is reggel volt Cselejben az concio; haza jövén, ebéd előtt és ebéd után itthon tanított.

2. testis László János nemes ember. Idem fatetur.

3. Patkó Mihály. Idem fatetur.

4. testis Nagy János az főbiró. Idem fatetur, quod superior.

Cselejben István Úram nemes ember zsellérét az dézmán megtartotta volt, hogy nem fizetett, és az ura azt mondotta, hogy ha valamit nem nézne, melléje tartatná az pásztort. Tavalyi egyháziut (*így!*), Derecskei Péternek azt mondotta, bestye kurvafi aggeb nem szégyenled-e köszönni. és ezt az bestye kurvafi aggebet kétszer mondotta.

Pastor de auditoribus. Izsépi János miolta itt lakom sem az precesre, sem az délesti conciora, sem az communióra nem ment. In summa az nemes uraim tunyák.

Az nemesek feleségekkel együtt Fekete Jánosnétól elválva, nem élnek az Coenával. Husvétben Mislei András élt, de többször nem.

Bánják az vakosok az feddést.

Az kereszteltének nincsen tilalma, polgár ember is elmondja.

Az cselejjek csonkán fizetnek.

Az egyházi Cselejben Keszi Mihály az ő jövedelmét maga erejével megtartotta, még a kívül egy köből buzát kíván, az itt volt egyházi is ugyanazont kívánja. Interdictum est dare.

Ivó pünkösöd másod napján volt.

Terebes visitari coepta est 15. Junii die Victi Veneri dicato.

Pastor: Johannes Kállai. Rector: Georgius Szécsi. Aedituus non est. Judex: Stephanus Sigmond.

Párics filialis; judex: Andreas Nagy. Hardicsa filialis; judex: Georgius Tóth.

Az terebesi temetőkertben fogyatkozás vagy az hardicsai részről. De az hardicsai temető hely teljességgel pusztá.

Az scholának az fedelét elhányta az szél. Az mázolás hija, mert hogy decemberben építették, az dér leötte az tapaszát.

Az parochia sövénye az hardicsai részről hitvány.

Az csűrnek és az háznak fedelét elhányta az szél.

Auditores de pastore. Sacra vasa non habent pro Sacramentis. Optimum de pastore perhibuerunt testimonium.

Pastor de auditoribus. Tunyák hetedszaka az templomban való járásban. Csizmadia János az asszony poharát, ellopta volt, hittel mondott róla, azután ugyan kitudódott. Az polgárok gondját viseljék.

Parochiae aedificationis diligentiorum habeant rationem.

Ivó volt tavaly, és hogy megprédikállotta, bánták.

Conviciatores puniant.

Az mester egynehányszor megverte az fiát, lánczra is vetette. Traducálta az pastort. Az szécsi vargákkal virradtig itta az pálinkát. Hogy meg nem marasztották másik esztendőre, az schola ablakát eltörte, az mázolását levakarta. Vasárnap után való éjszaka hogy bucsut adtak neki, együtt is másutt is ivott, az parochia ablaka alatt megállott és ott szerelem éneket mondott. Az puerek azt mondották, hogy az lélekével szitkozódott, és magamat is szidott, de azok az gyermekek immár elmentenek. Az filialisokba is négyszer alig volt vele az innepekbe is. Addig itatta az gézengúzokat, hogy azok kezét vötték be, hogy esztendőre is megmaradjon, az polgárok is osztán reá mentenek és az prédikátor akarátja ellen és az elébbi bucsu adás ellen megmarasztották. Az fiának mendikását elcsalogatta tőle. — Pronunciavimus de rectore secundum articulum Abaujvár artic. 22.

Tobiam pastorem slavonicum, quia compertus est quasi supplantator alius pastoribus, jussus est facessere ex nostra dioecesi.

Kazsu visitari coepta hora 10. 15 Junii die Viti.

Pastor: Ambrosius Macsi Transylvanus. Rector: Nicolaus Trinciniensis. Aedilis non habetur. Judex: Johannes Szinyér.

Schola carent, sed promittunt aedificationem, dum modo de loco aliquid certi constituent.

Auditores de pastore. Sacra vasa non habent, promisit Generosus Dominus Stephanus Sztropkai in persona aliorum curaturum instrumenta sacra.

Hetedszaka nem tött prédikációt, hanem csak kétszer vagy háromszor esztendőben.

Sacramenta tribus vicibus administravit. Catechismum doceat.

Pastor de auditoribus. Kilencz nemes ember vagyon, ez elmúlt idnepen csak kevesen communicáltak.

Dobronoki István 4 hold vetését adta el és az tized oda vagyon; sem ő, sem az ki megvötte, nem akar fizetni belőle.

Az nemes emberek kényszerítsék az jobbágyokat az fizetésre.

Alvinczi Uram Sztancson csűr ágasait ígirt, melyből oldal kamorát csinálhatni, intettessenek, hogy hozzák ide. Admonui praesentes in visitatione.

Ujlak visitata 15 Junii die Veneris hora 3 pomerid.

Pastor: Johannes Miskolczi. Rector: Nicolaus Berei. Aedituus: Lucas Thót. Judex: Joannes Kerekes.

Kásó filialis; judex: Ladislaus Nagy-Bene. *Barancs* filialis; judex: Valentinus Thót. *Garany* filialis; judex: Ladislaus Thót.

Az templom padlásán szalonnákat tartanak. Jussi sunt hoc alias non debere tentare.

Az scholában két kamorának nincsen ajtaja. Az kásóiak restségétől vagyon az.

Az két ház közinek tetejéről alá szolgál az viz az fedelén. R. Zsindelylyel és csatornával vehetni eleit annak.

Vagyon olyan atyafiú, ki az ő bátyjának feleségével elszökött, immár az patrona gondviselőit mellette fogták, és azt kívánják, hogy ez legyen az büntetése annak az incestuosusnak, hogy két nap álljon az kalodában (az mely meglőtt) és két nap kövesse meg az Ecclesiát csuklyában. R. János Uram ne admittálja az Ecclesiában. Mert ugy hallatik, hogy az asszonyi állat is igen kívánkozik haza jöni.

Az város végén való rétnek kertelésére segítséggel vannak az megyebeliek, de nagy részét az pásztor csinálja be sövénynyel, melyet difficultál. Kívánja, hogy az város és az megye tartaná sövénynyel, avagy árokkal kerítse környül. R. Mostan kicsiny híja vagyon az kertelésnek, az bírő megcsináltatja mostan s ezután gondot viselnek reá.

Az barancsi nemes emberek nem fizetnek az mesternek köből hort.

Az kzsui prédikátort embertelennek mondotta. Nagy Gáspár barancsi nemes ember, melyről protestáltunk; ezt azért mondotta, hogy fiának temetésére addig ki nem ment, míg meg nem fizetett.

Auditores de pastoribus (*így!*). Vivente superstite domino Vacino fere integra septimana concionem et preces non instituit, propterea quod sepe non circumdederint pratum. Minus recte factum.

Scholastici vineas petunt et arborum frugiferarum ramos perdunt.

Pastor de auditoribus. Az barancsi nemesek ritkán járnak az templomban.¹⁾

Convitatores secundum collum puniant, non secundum manum, ne illic combibant.

Farsangosok vannak, álorczát vesznek fel. Interdictum.

Az cseresznye hordók és az fája rontók megfogattasának és az scholában vivén őket, az mester megbüntesse törvény szerént.

Az deákok ekketig nem tartozás szerént jártak ki az filiában, hanem az pásztorhoz és mesterekhez való jóakaratsjokból, ha azért kívánják szolgálatjokat, többítsék fizetéseket.

Jesztreb visitata 15. Junii hora media 7-ma.

Pastor: Joannes Sartoris Gönczi. Rector: Michaël Németi. Aedilis: József Mihály, Horvát András. Judex: Török János. *Kiszte filialis.*

Az templomban tartják az szalonnát. Jussi exportare.

Auditores de pastore omnia bona dixerunt.

Pastor de auditoribus. Az parázna ifjakat nem engedik ekléziát követni. R. Az templomban be ne bocsássa. Ha megházasodik, meg ne eskütsesse. Ha meghal, tisztességesen nem temetik.

Convitatoribus non manum manicam imponant, sed collum.

Rector ad captum, puerorum se accommodet, satis est illos tribus horis et ante et post meridiem esse in schola.

Imreg visitata est 16. Junii hora media octava matutina die Sabbathi.

Pastor: Michaël Váradi. Rectorem non alunt. Aedile carent. Judex: Paulus Hodó.

Szürnyeg filialis: judex: Juhász Mihály.

¹⁾ Széjjegyzet: Kőszögi Mihály.

Szürnyegi részről való sövény rosszias.

Auditores de pastore. Bort árultatott, de az ő Kegyelme itczéje kisebb volt mind az falu mind az urak itczéjénél.

Az mit szavahihető embertől hall, arról tegyen feddést avagy intést ex cathedra.

Az ivó felől azt mondotta: bátor az az ser átkozott volt volna, hogy sem az jeles innepet ugy fertéztették volna vele.

Pastor de auditoribus. Resten járnak az templomban. Causálják az sok rajtuk való ur dolgát.

Vannak, kik az Urvacsorájával megátalkodásból, vakmerőségből nem élnek. Az feddést békételenül szenvedik némelyek. Az szitkozódóknak kezeket teszik az kalodában. Az jövedelemnek megfizetésére vékony gondviselések vagyon, kiki amit hoz, és ugy adja meg, az mint akarja.

Fonó, ivó vagyon. Interdictum.

Az vétkeket nem testében, hanem erszényében büntetik, borral.

Czéke post prandium visitata hora 12. 16 Junii.

Pastor: Michaél Mosóczi. Rector: Georgius Kereszturi. Aedilis: Nicolaus Tóth. Judex: Stephanus Kassai. *Kisfalud* filialis; judex: Nicolaus Veres.

Az nemesek részei az cinteremen réses. Az pásztor kamorája hitvány. Az pincze leszakadozottan vagyon.

Az Ecclesia szántóföldén Sós András házat építtetett volt, melyért más földet ígért volt, de meg nem adta. Más házat ugyanott mellette hely földén építtettek, de azért mást adtak. R. Az falubelieket intették, hogy Sós Pétertől kérjék meg.

Azt mondja az plebs, hogy az pásztor földé szintén annyi, mint az egyéb földek, de mostan az szomszéd földéi nagyok, az Ecclesia földéi pedig kicsinyek.

Auditores de pastore. Mane copulet conjuges, ita et in filiali.

Másunnan bort árulni másszor ne hozzon. Maga fogja az ekét.

Pastor de auditoribus. Convitatores non secundum manum puniant.

Kemenczét csináljanak in museo. Oldalkamora semmire nem jó. Az pítvar földé leszakadozottan vagyon.

Fonó; ivó az elmúlt innepekben is volt.

Pénzzel, borral büntetik az gonoszokat.

Kisbári visitari coepta est 16. Junii hora media quarta die Fr.

Pastor: Michaël Miskolczi. Rector: Basilius Szerdahelyi uxoratus. Aedilis non est. Judex non est, sunt enim tantum quatuor nobiles, quatuor rustici.

Nagybári filialis; judex: Gregorius Thót. *Csarnahó* filialis; judex: Petrus Nagy.

Az scholának az padlása és az oldala megromladozott. Az külső ajtónak nincsen két sarkvasa.

Az pásztor kamoráját későn tapasztolták, és lehullott az tapasz.

Az csarnahai részről egy kapu vagyon hátra.

Csúrt kíván, hogy csináltasson az falu. Nem igríhetik szegénységek miatt.

Auditores de pastore et rectore. Sacra vasa non habent.

Reggel legyen az házásoknak esküttetése etiam in filialibus.

Pastor de auditoribus. Az csarnahaiak reggel eljönnek, de az délestire ritkán jönnek mind férfiak, mind leányok, mind asszony állatok.

Conviciatores plagis excipiunt.

Szabó Márton vagyon esztendeje, hogy prédikációra nem jár, mert kölesön adott volt neki zsákokat, és egyet megtartott benne, és sok kérésére is meg nem adta; az jövedelemnek és harmadát megtartja magának.

Charnahai ifjak munka fejében egy hordó lőrét vötenek volt, és ugy ittak, tánczoltak, hogy az utczára is kikerekedtek. Farsangolás is volt Csarnahón az ifjaktól.

Az innepben Thót Tamásnak halottja volt, és haragudt, hogy az pásztor nem prédikállott, holott ő köből bort ad.

Az mester mivel az juhásznak ebét meglőtte, hogy az felesége ruháját megszakasztotta, annak okáért az az ember az mestert eb-peczérnek hívja.

Finivi hunc visitationis processum, spacio XI dierum, redii die Dominico hora 3 pomeridiana, cum nondum pomeridiana concio finita fuisset.

Visitatio processus mesopotamicus.

Decimo die Septembris a precibus matutinis rheda Patakinum sum profectus coelo satis pluvioso, ubi assumi Reverendum virum Michaëlem Láposi templi Ujhelyinensis collegam et prius prandio apud Reverendum dominum Georgium Bakai sumpto, hora decima Patakino digressus ad horam dimidiam primam appuli

Lukam, ubi

Pastor: Petrus Wég Csengeri. Rectorem non habent.

Aedilis: Thomas Bedő et Michaël Kapros. Judex: Stephanus Nyuzó (sese absentavit). Filiali caret.

Templo penitus carent. Si pacem et opportunam hyemem Dominus largietur, promittunt ex Karád lignorum computationem et aedificationem. Coemeterium longioribus palis aedificari jussi sunt, ne sit pervium porcis. Schola carent.

Az prédikátor kemenczjének hitvány az feneke, meg kell verni. Patak felől való része az parochiának kerteletlen, télben az pásztor az falu engedelmeiből égette meg, ígérik megcsináltatását. Az parochiát ujabban kell megfedni.

Az szénáját az pásztor más ember kertében rakta. Azt mondja az falu, hogy hegyes helyen vagy az parochia és szénatartó kertet nem csinálhatni rajta. Az parochiához közel kívánjuk, hogy csináljanak.

Sacra vasa pro administrandis Sacramentis non habent. Promiserunt se comparaturos.

Auditores de pastore. Hetedszaka néha-néha nem prédikál, hanem szőlőjéhez megyen. Az könyörgést is elmulatja. Estve felé szokott eskütni, mert az gazdák reá nem készülnek. Catechesin non docet, és azt mondja az pásztor, hogy erre az fizetésre ő nem tanítja az leányokat.

Pastor de auditoribus. Mikor az földesuraknak nagy dolgok el nem mulattatja, frequensek az templomban.

Vannak némelyek, kik az Coeuával mégis nem élnek.

Num conviciatores puniant, ignorat. Descripsi modum puniendi.

Bereczki visitata hora 6 vespertina ad candleam, ubi noctem ejimus.

Pastor: Georg. Rátkai. Rectorem nunquam habuerunt. Aedili caret. Judex: Paulus Gyarmati. *Vajda, Agócz* filiales non comparuerunt.

Templo carent, quod aedificari jussi sunt. Székely Ferencz promisit se daturum operam. Etiam pagani conantur.

Corpora demortuorum ad sepulturam Vajdam apportant.

Se szántófölde, se réte nincsen az parochialis háznak. Parochia sepes habet admodum viles.

Cantharum pro baptismo et sacra synaxi paratum non habent.

Auditores de pastore. Az szerdai prédikálásban fogyatkozást mondanak, kívánják nagyobb diligentiaját. Az vasárnapi déleesti prédikáció is néha elmúlt. Ha lehet, kiváltképen nyárban el ne muljék.

Az menyegzősöknek esküttetése reggeli órán józanon legyen.

Catechisationem hactenus prorsus neglexit.

Vajda és Ágócz mioltától fogva az parochiát csinálták. azoltától fogva semmi segítséggel nincsenek az parochiának kertelésében, melyet az mater panaszképen jelent. Akarták volna, ha szemben szólhatott volna velek. Mihály Uram Ujhelyből általmenjen és végére menjen az filiák absentiájoknak.

Pastor de auditoribus. Neglexit concionem divi Mercurii propter absentiam auditorum praesertim tempore messis; diligentiam promittit. Non catechisavit, quia in aula solet instituere concionem. In parochia fiat.

Convitiatoribus manus imponunt vinculis.

Kivánja, hogy közönségesen kerteljék az parochiát, ne legyen osztás szerint, mert úgy főképen az nemesek nem építik.

Az zsellérek Vajdán nem fizetnek. Az gazdák is egynehányszor nem fizettek az megigért napra, az szénát is be nem rakták.

Az bereczki nemesek, Székely Ferencz, István deák az egy-egy forintot, az kötött napra meg nem adták.

*Szerdahely propter filialium tarditatem post horam X visitata
XI septembris die Martis.*

Pastor: Gregorius Balog Höveinus (!). Rector: Nicolaus Pálházi. Aedilis modo non habetur, Judex: Andreas Thót.

Filiales: *Felsőbereczki*, judex: Andreas Benők (Hic rector solet concionari); *Szög*, judex: Joannes Szarvas (absentes); *Káros*, judex: Mathias Atyval.

In templo szerdahelyensi larida dicuntur teneri, exportari jussi sunt una cum cumeris.

Az temető kertnek kertelése az szögi és karosiak részéről hitvány.

Az gabonáját nem rakhatja kertében az sok ganaj miatt az pásztor. Intettük az csürnek csinálására, hogy közöljék az megyével az szándékot, és mire mehetnek, tudósítsák meg az prédikátort és az engemet edoceáljon.

Az pap tavában az kik kereskednek, nem igazán kereskednek. Az udvariak felszedik az tóban való vétereket, és az mely halból, csikból harmadot kellett volna az pásztornak adni, azt elviszik belőle, és így sem az kereskedőnek, sem az pásztornak semmi nem marad. Ez felől meg kellene ő Nagyságát találni, hogy ő Nagysága is vegye ki kezét belőle, és az szolgálit is tiltsa meg az violentiától. Szörös Ferencz ez egész nyáron mind halászott, csikászott, de semmit nem adott az pásztornak. Ez az constitutio az tóra, hogy három vagy négy

embert szabadítson az halászatra. és csikászatra esztendő által az pásztor, azok kívül az kiket ott találnek, megfogja bíró uram és büntesse meg, mint lopót.

Auditores de pastore. Keresztelő kannájok nincsen és az Coenához. Mikor esztendeje eltelik és marasztják, ne tartsa szóval. marad-e meg, nem-e, hanem egyáltalában választ adjon.

Pastor de aud. Convitatores secundum manus punire solent. Az paráznáknak lágy büntetése vagyon, vesszőt adnak kezekben és felkiáltják.

*Karcsa media quarta coepit visitari XI. Septembris 1629.
die Martis.*

Pastor: Franciscus Szentiványi Rector. Stephanus Piskolti uxoratus. Aedilis: Stephanus Sárosi. Judex: Johannes Peres.

Páczen filialis; judex: Emericus Pap, aedilis: Nicolaus Lajos.

Az templom szép faragott kőből épített nagyobb részére, igen szép kívül, de belül nincsen padlása. Azon vagyon minden szándékok, hogy ez jövő télben meghordják az padlásának való deszkáját. Az páczeni templomot épen kellene héjazni, azt mondja az pásztor; annak építésére is igyekeznek.

Az scholában semmi defectust nem mond lenni az rector.

Auditores de pastore. Sacra vasa, cantharus, poculum non habent, promiserunt et mater et filia se curaturos.

Nuptiales mane copulet et quidem sobrios.

Az mesterével néha öszveszólalkodik és az mestere fél tőle. Catechisationem quidem inceperat, sed desiit.

Pastor de auditoribus. Az mestert reprehendálta az pásztor, hogy szokatlan éneket szokott az templomban énekelni. azon az mester obloquált.

Az páczeniak serények, az karcsaiak tunyák az templomba való járásban.

*Kövesd propter inhabitantium tarditatem a coena visitata
XI. septembr.*

Pastor: Andreas Ujhelyi. Rector: Stephanus Ladányi. Aedilis: Joannes Molnár. Judex: Michaël Petri.

Filialis: *Kiskövesd*; judex: Petrus Major, Matthaeus Szabó.

Az pásztor oldal kamorájának fala és fedele megavult, Cseterteket egyik falu, az másik Pénteket napozta meg, és megcsinálják.

Az sövények és néhol néhol megavult. Jobbítását ígérték. Az schola kéményét is ugyanakkor fogják megcsinálni.

Auditores de past. Cantharum pro Baptismo et S. Coena non habent.

Nuptiales horis matutinis copulentur.

Pastor de auditoribus. Restek hetedszaka az templomban való járásban.

Prédikációt akarván az pásztor hétköznap tenni, kima-radnak; ha esős az idő, akkor jobban reá jönnek.

Az szitkos öreg emberen egy pénzt vesznek, az gyermeknek az kezét teszik oda.

Az szent János tüzét az falu közepin kezdték volt rakni, melyet környül vöttek és ugy fontak. De erről elszoktattak.

Kiskövesd non comparuit, 13. septembr, hora 12 advenit Geresinum.

Rad 12. septembris 1629.

Postquam hilare prandium exhibuit Generosissimus Dominus Joannes Rákóczi, patronus zétényiensis ecclesiae, hanc radiensem ecclesiam visitavimus post horam 2. eo vocatus ad parochiam zétényiensem.

Pastor: Joannes Vinnai. Rectorem non habent. Aedilis non est. Judex: Joannes Wég.

Szinyér filialis; judex: Joannes Ádám.

Az templomot nem régen héjazták meg, vaklatlan még és meg nem meszelték.

Az pásztor kamorájának az oldala hitvány, semmire kellő Csűröske nélkül szükölködik. Szinyéri Szakács Ambrus azt igéri, hogy azon leszen, hogy az maga falujával is az felét megcsináltatja az csürnek.

Auditores de pastore. Sacra vasa non habent. Jussi sunt comparare.

Nuptiales jejunos copulet si fieri poterit, ubi sacra peraguntur.

Catechesin docere debet. Puellae non habentur, quas doceat.

Pastor de auditoribus. Coena Domini rarissimi utuntur.

Az pásztor feddőzéséért reá támadott Thót György kétszer hamisan esküdt meg, azután lopásban találatott, és felette igen haragszik az pásztorra.

Az szitkozódókat kalodában teszik, Ecclesiát követ, és hármat ütnek rajta.

Az auditorok meg nem büntetik az paráznákat, tolvajokat, hamis hitüket.

Az pásztornak öreg réte vagyon és annak nagyobb részét Csetneki György elkaszálta, haza is hordotta. Két réte vagyon, egy Fűzesben való rét, másik Körtvélyes felé való rét.

*Zétény (mater ecclesia facta 1624.) visitata est 12 Septembris
1629. hora 4.*

Pastor: Nathanael Oktinai. Rector non habetur. Aedilis:
Johannes Szabó. Judex: Mathias Albert,

Csúrt csináljanak az pásztornak nagy büntetés alatt.

Cantharos pro Sacramentorum administratione non
habent. Comparabunt.

Auditores de pastore optimum perhibuerunt testimonium.

Pastor de auditoribus. Conviciatoribus manus manicis
irretiunt.

*Szentes visitata est 13 Septembris a percibus matutinis
Anno 1629.*

Pastor: Nicolaus Helmeczi. Rector; Joannes Somosi
Aedilis: Gregorius Csörgő. Judex: Georgius Adám.

Téke filialis (sese absentarunt).

Az templom az torony mellett igen meghasadott. Az
cinterem romladozott. Az parochia ház fala meghasadozot. Az
kemence miatt csak ki nem gyúl néha-néha az ház. Igérik
az építését.

Az dézmát nem szolgáltatják igazán ki, hanem csak azt
adják, az mit akarnak, mert az főbíró nem jár el az kiszedésében
tishti szerént. R. Az Ecclesia dézmást keres és azt az abusat
tollálja. Hanem ez az kívánság, hogy az ki szőlejét megszedi,
hírré tevén, az bíró oda menjen, lássa meg, miből és mennyiből
fizet, hogy az decima igazán kiadódjék. Az nemesek is nem
adják meg az dézmát, azt mondván, hogy az császár az ő
armalisokban megengedte nekik az decima fizetést. Erről az
nemes Vármegyén panaszt teszen az Ecclesia.

Mivel az szentesi mezőt az árvíz miatt nem vethetik,
az abaházi földet szántják, és onnat nem fizetnek az pásztornak,
hanem az földesurnak adják mind az nonát, mind az
decimát.

Az nemesek paraszt embertől vesznek dézmára való föl-
deket, melyeket minek utána bevetnek, semmit nem fizetnek
belőle az pásztornak.

Minek utána megdézválja az pásztor, az colonus elsőbe
is az magáét hordja be, és azután hozza be az pásztorét.

Az kerülők bort nem adnak. R. Tartoznak vele s meg
kell adni. Az földesurnának nem ad, mert az földesura nem
szolgál az kerülőnek, de az prédikátor szolgál.

Auditores de pastore. Copulatio nuptialium mane fiat.
Az parochialis szőlőre nagyobb gondja viselése legyen.

Pastor de auditoribus. Vasárnap reggel az helmecki vásárért kevesen vannak az templomban. Horvát György falu hallattára Thót Miklósnét kurvának szidta, melyről mikor az templomban emlékezett az pásztor, ellenséggé tétettek, és sem Horváth György sem Thót Miklós feleségestül nem járnak az templomban. Si penitus emanserint, honeste non sepeliantur.

Convitatores plagis emendant, cum audiunt vice comitem appropinquare.

Az fonó tilalmas az keresztyének között. Occasio mali. Ivó is vagyon, az is penig tilalmas.

Az paráznáknak büntetésében nagyobb disciplinának kell lenni.

Boly duodecima Septembris hora quinta vespertina visitata paucis propter novitium pastorem.

Pastor: Basilius Szolnaki, novitius homo. Judex: (üres hely).

Templum dimidia parte scandulis tectum, altera parte fissuris plenum.

Nagygéres visitata hora XI, die 13 Septembris.

Pastor: Georgius Bozinkai, Rector: Joannes Gönczi. Judex: Andreas Radi, Filialis: Örös.

Ideig meg vagyon engedve, hogy háboruságnak idején az templomban hordozkodjank, de mihelyt megszűnik, legottan mindent kihordjanak, ne ex templo Dei fiat spelunca latronum.

Az parochiát ujonnan fedik meg, az tiz esztendőől fogván rajta való szalmát lehányják. Az örösiek nehezen építenek az parochia felől.

Kétszer tartoznának szántani, de nem szántottak mostan. hanem csak ugaroltak, magok immár vetnek, az pásztor penig nem vethet.

Régenten az nemesek az szerént fiztetnek, mint az község, immár peniglen 4 kereszt gabonánál többet nem adnak. Ez az deliberatum, hogy az pásztor az verbumtól ne arceálja, de sem eskütés, sem temetés dolgában ne szolgáljanak nekik, valamig az régi usus szerént nem fizetnek. Az mester is az templombeli szolgálat kívül semmiben ne szolgáljon nekik, hanem ha az szerént fizetnek, mint az község.

Az szántás felől ugy végezzenek, hogy az kik időnek javán nem szántauak, azoknak is ne szolgáljon, az egy prédiálás kívül.

Örös propter non comparentiam, addig az pásztor ne prédikáljon nekik, míg engemet nem requirálnak és nem complacálnak.¹⁾

Csűrnek való fát igirtenek, hogy ez jövő télen meghordják. Az örösiek egyeztek ebben.

Auditores de pastore. Néha lakodalomban megrészegedik, de senkinek semmi gonoszt nem szól, nem is cselekedik.

Copula nuptialium matutinis horis fiat. Vasa sacra non habent et alia.

Az mesternek sok helyen vagyon szállása. Genge az éneklése.

Pastor de auditoribus. Correctionis impatiens Jászai Péter nemes, homicida, beszédével fenyegetőzött, és kezét is felhúzta ellene. Kotán Mihály is bánta az admonitiót, de ez bejár az templomban, amaz előbbi nem jár a délutánra 2 Trinit.

Conviciatores non secundum manus, sed collum puniant. Némely bűnösökre isznak et tales peccatum bibunt. Az polgárok fiai parázñaságban találtattanak, kik politice meg nem bűntetettek, hanem csuklya nélkül követték meg az Ecclesiát.

Örös filialis; judex: Michaël Pocsai.

Hora 2 pomeridiana Géresinum advenerunt Örösienses.

Vasa sacramentalia non habent. Intempestivum est copulare nuptiales a meridie.

Az gerepsi mezőn való paprétet három felé osztották, Székely Ferencz, Tibai Ferencz, Váncsodi László számára. Varga Imre azt mondja, hogy Andreas Ujhelyi az oka, hogy elesett kezétől, mivel az ő kértére csak egy Miatyánk mondani is nem ment oda hozzája Gerepsére. Az Ecclesia gondját viseli az rétnek. Az szántóföldet és az tótsenki prédikátor híre nélkül ne élje, mert olyan embert biz az Ecclesia rajta, hogy valakit ott találjanak az Ecclesia jószágán, senkinek ne tulajdonítsa, az mi rajta esik.

Kisköresd comparuít tandem in Géres, sed reprehensi sunt.

Az templom tornácának talpfái megkezdettek indulni.

Az templomot Sós István hagyta az Ecclesiának és átkot pincze fejére, az ki azt az Ecclesiától elvennie. Bolthajtásos vetett van alatta, de Sós Péter bírja. Sós Albertné mondotta, hogy az pinczének az torkát betöltsék, s ugy is kellene lenni.

Apacs István maga vallotta, hogy egy lator asszonyi állattal gonoszul élt.

¹⁾ Széljegyzet: Postea comparuerunt.

Bacska visitata 13. Septembr. die Jovis hora media sexta vespertina.

Pastor: Joannes Balog Szentmiklósi. Aedilis nunquam fuit. Judex: Michaël Thót.

Kaponya filialis perpetua. *Marásza*, *Kistárkány* filiales non perpetuae nec in Bacska nec in Battyán compareunt.

Reditus ex minori matricula in majorem erit describendus.

Az templomot zsindelezni, lécezeni akarják és készségek is vagyon reá. Parochia régi, az héjazatján sok esztendőttől fogván való gaz miatt az szarufái is romlottak. Az temető kertnek palánkja alávaló. Megigérték volt, hogy az gyümölcsös kertet körül kerítik, de semmi nem tölt benne.

Mészáros János, Ujlaki János jobbágya, mikor az bíróval és az kívül két emberrel, kinek egyike volt az gondviselő, compareált, nagy dérrrel durrall, végre embertelen szavával exacerbálván bennünket, ex consessu felkölt s kiment az parochiából; mi is felkelvén re infecta, szekerünkre felültünk és Battyánban mentünk, 14 Septembris die Veneris hora 8.

Helmeecz visitata 13. Septembr. die Jovis hora sexta vespertina.

Pastor: Stephanus Kaposi. Rector: Martinus Pápai. Aedilis: Georgius Jómives. Judex: Gregorius Szabó.

Az templomot ujonnan héjazták harmadévi.

Auditores de past. Cantharos pro Baptismo et Coena non habent, promiserunt se daturus operam, ut habeant.

Délesteri precatio nem szokott itt lenni. Sok időtől fogva nem katechisált. Mind az kettőt peng megkívánják.

Az délesteri precest ő Kegyelmetől olyan szorgalmatosan nem követték, az mint mostan hallja, de ha hűséget és háladó voltokat látja, örömet megcselekszi; eddig még nem találták volt meg, de legyenek szorgalmatosbak az építésben. Megesufolták volt az katechisatiót, midőn néha az concio közben valami quaestio catechaticát kérdett, voltak, kik azt mondták: szerettem bizony tanítását, de mihelyt az lyukas prófétákat felállatja s kérdi, szintén olyan, mintha varju vágná ki az fejemből, mindjárt elfelejtem. Ez volt oka, hogy megszűnt volt az katechisálástól. De Isten vele, hogy ujabban elkezdli. Másik oka volt, mert az kiket az előtt tanított volt, azok ige tudósok voltak, de mind meghaltak és csak az fiatal maradtak.

Pastor de auditoribus. Vasárnap inkább kimaradnak az vásárka kedvéért, de az délestire felesebben mennek.

Az kereszteltével való szitkozódásért nem büntetnek,

hanem csak az lélek mondásért, az kalodánál lefektetik és 3 ütnek rajta.

Az parochiára szorgalmasban viseljenek gondot, hogy panasz felőle ne érje az Ecclesiát. Az kamora oldala kidől, későn tapaszták és az dér leeszi.

Gondviseletlenek az schola körül is. Kemenczét is kell csinálni, de hamarabb szokásoknál, hogy állandó legyen az építés.

Az bíró uram az aedilis mellé embert adjon és az tavalyi 24 pénzből álló jövedelmet az ideivel együtt exequálja.

Kisgéres filialis, 14 Septembris mane a precibus comparuerunt.

Judex: Martinus Nagy.

Vasa sacra non habent pro administrandis sacramentis. Mane copulentur nuptiales. Rector rarissime solet exire, quod querulando protulerunt. Dominus pastor vehementer laudat diligentiam in frequentando templo. Cum sunt tranquilli, communicant.

Az templomot körül kerteljék, ugy, az mint legjobban lehet. Az scholának építéséből ki ne vonják magokat.

Battyán visitata 14 Septembris die Veneris hora dimidia undecima.

Pastor: Joannes Baracsi. Rectore carent. Aedilis non habetur. Judex: Paulus Kun.

Ágcsernő filialis; judex: Georgius Kis.

Csernőben mostan kezdettenek fából templomot építeni. Csetertek nap szokott ott concio lenni, annak okáért az házasoknak esküttetése is akkor legyen concio után mindjárást.

Sacra vasa pro Sacramentis administrandis quia non habent, jussi sunt comparare.

Ligna non habet, neque jumenta, quo portet, petit ligna a matre et filiali ecclesia. Promiserunt se curaturos ligna.

Battyánienses dicunt. Tárkányi Uramnak f. 8. adtak az templom építésére, és még az mester jövedelmét is oda akarja fordítani, mely miatt az templom egy részének nincsen zsindelezés az tetején.

Sacra vasa non habent. Matutina fiat juramenti depositio.

Pastor de aud. Battyánienses esztendő által alig vagyon 25 ember mind prédikáczió, mind könyörgésen. Az Coenát is nem frequentálják, nem adnak bort, hanem az pásztort erőltetik az borra, gyakorta pedig nem találtni, hanem Leleszről és Helmeczről kellett propriis numis curálni.

Kaszás Tamás Bocskay Uram ő Nagysága gondviselője azt mondja, hogy sokat járt költ, de hálátlanb embereket az Isten igéjéhez nem látott, mint az Battyániak. Vagyon olykor, hogy az templomban csak maga vagyon az pásttorral, és az pásttor tudományt teszen az kőfalaknak.

Conviciatores manicæ injiciunt et plagis puniunt.

Az patronus az paráznákat nem bünteti. Egy leányzó fattyat vetett, most is az udvarban vasban jár, és az süt fekete kenyeret.

Tavaly 3 földében, mostan 2 földében vetése volt Tárkányi Uramnak, de az pástornak ki nem adta az övét.

Az malomból 40 cub. kellett volna adni az Ecclesia deliberatuma szerént, de nem adja meg, hanem csak valami gazzal fizet. Az 80 kereszt buzából ez időn semmit nem adott, hanem 16 keresztet küldött volt, de azt is nem vötte el az pásttor. Abból 64 keresztet mondja az mester számára, hogy megtartja, de mestere nincsen, az pásttor mesterkedik, mégis nem adja meg a pásttorét. Hoc facere jure non poterat, mert ötet az Ecclesia dispensatorrá nem tötte. Adja meg azt az gabonát az pástornak és mestert keres reája.

Ha egyházia nincsen, tartozik az biró vele, hogy az pásttor jövedelmének viselje gondját; ha pedig az biró nem akarja, rendeljen arra egyházfiat, mert illetlen dolog az pástornak házanként járni.

Ez két esztendő alatt senki egy földét sem mutatta meg; az ki megszántotta, elvitte az quintát és semmit nem fizetett. Az magok szántóföldét az jobbágyok negligálják, és avagy más falu földén szántanak, avagy az ur földét vetik be, és azt mondják, hogy nem tartoznak abból kalongyával az pástornak.

Harmadévi egy ember Márton prédikátornak megmutogatta volt az prédikátorsághoz való földeket, de keservesen megsiratta.

Tárkányi Uramnak jelen létünket megizentük Michaél Láposi és Joannes Balog által, akarván érteni, mivel vádolnák az pástort, és miért nem adta volna meg reditusát, de audientiát nem adott. Én protestáltam az auditorok előtt, hogy oka ne legyünk mi, ha avagy prédikitora nem leszen az helynek, avagy micsoda alkalmatlan dolog esik az Ecclesián.

Tárkányi visitata 14 Septembris hora quinta.

Pastor: Joannes Békési (non adfuit, parat abitum).

Rector: Basilius Liptoviensis uxoratus, qui 19 annis vivit hic. Judex: Thomas Gerepszi.

Az templomon pléh nincsen. Az schola pusztá vagyon.

4 esztendeje, hogy mester nem lakott benne. Az parochia is elhagyatott. Az pásztornak semmi takarmányát meg nem adták.

Minden dolognak kiszolgáltatására ajánlják magukat, valami defectus találtatott.

Az tárkányi rétről irtam Nyiri Péternek és Korcsma Jánosnak, hogy jobban viseljenek gondot az templomra, melynek zárja nincsen, — az scholára, mely teljességgel elpusztult, és az pásztornak megígért jövedelmének megadására.

Agárd 1629. visitata 15 Septembris die Saturni hora quinta matutina, ubi noctem egeramus.

Pastor: Joannes Vissi. Rectorem nunquam habuerunt. Judex: Petrus Tisza. Aedilis: Michaël Bodnár.

Leányvár filialis; judex: Petrus Török. Non comparuit propter tempus serotinum.

Az templomnak padlása nincsen, zárja is nincsen, melyet 8 esztendőből fogva fel nem szögeztek, várván az nemesektől. Promiserunt aedificationem.

Sacra vasa, quia non habent, jussi sunt comparare. Copulatio mane fiat conjugum. Catechesin docere debet.

Pastor de auditoribus omnia bona dixit. Plurima laude sunt digni pagani isti.

Perbenyik visitata est hora media nona antemeridiana 15 Septembris die Sabbati.

Pastor: Benedictus Tölcséki. Rector non habetur. Aedilis non habetur. Judex: Stephanus Nyakó. Secundus judex: Michaël Sapos.

Lácza filialis; judex: Stephanes Thót.

Az Sennyei Uram ispánja Majer András egy földét megszántotta volt tavaly az pásztornak, az falunak hírére adta, és az D. conseniornak, de az mi lött, csak meglött. Azon Majer András egy darab rétét az pásztornak Dobra felé elvötte. Azt az rétét az meddig az pásztor azelőtt kaszálta, ezelőtt két esztendővel nem engedték addig kaszálni, és az rét kaszálatlan maradt. Ugyanazon Major András az Bikarét mellett való rétének is valami részét magának akarja tulajdonítani.

Az mesternek vagyon egy réte, melyet sem az láczaiai, sem az perbenyiek kérésére meg nem mutattanak az pásztornak; immár két esztendeje mostan, hogy Alföldi István láczaiai megkaszálta és az pásztor üresen maradt. Meghagytuk, hogy kikeressék és megmutassák az prédikátornak.

Az perbenyiki templomban minden ocsmányság talál-
tatott, hordó, ruha és egyébféle, melyet az uton járóktól
való féltekben hordottanak oda. Ha egy hónap alatt ki nem
hordják az hol valót az templomból, ne prédikáljon az pásztor.

Az cinterem kerítésének hija vagyon. Az sekrestyének
az héja nem jó; ígérlik, hogy bezsupolják. Az pásztor háza
csorog. Vagyon olyan ember, az ki három esztendőttől fogva
nem hozta meg az szekér fát. Az pásztornak némelyek nem
adnak szekér fát, hanem tíz pénzt adnak. Contra Matriculam
Ecclesiae fecit pastor, cum percepit, alias hoc non attentet,
nisi velit incurrere animadversionem Ecclesiae.

Némelyek pápasták levén, nem fizetnek, azt mondván, én
nem járok az Kegyelmed prédikációra (*így!*). R. Semmi szol-
gálatlalt az pásztor ne legyen az olyan embernek.

Auditores de pastore. Mikor alkalmatlan az idő, háznál
administrálja az Coenát. Sacra vasa non habent. Az pásztor
ad bort az Coenához. Az szerdai és pénteki conciót majd
esztendeig is nem teszi, sőt négy esztendeig talán háromszor
alig prédikállott. Ez időn könyörgést nem tött közönségesen.

Mane fiat copula conjugum. Catechismum penitus neg-
lexit hactenus.

Pastor de auditoribus. Szerdán itt prédikálna, azt mondja
az pásztor, de nincsen auditora; ok nélkül való ez dolog.
Sőt két Nagypénteken nem prédikállott, mert nem volt kinek.
Az könyörgésre is harangoz, de senki nem megyen reá, és el
kelletett osztán hagy尼亚. Az eskütést reggel cselekedné, de
nem engednek neki. Az catechisatióra nem jönnek. Ha meg-
kérdem néha az leányzókat az Miatyánkra, azt mondja az
anya, hogy szégyent tött az gyermekemen. Az itt valók közül
csak egy communicál. Másszor hol egy, hol kettő.

Majer András az templomban okádott, az felesége az tem-
plom oldalát huddozta, azért feddőzvé, igen mozgolódott ellene.

Negligenter curant pastorem.

Az lélek, keresztelte mondás itt nem tilalmas, hanem
az jobb, az ki inkább szidhatja, verheti egymást. Az fonó
éjjel szokott lenni. Meghalt itt az törvény. Ezek semmi jóra
nem íykeeznek. Semmi büntetés itt nincsen.

Vasárnap szoktak halászni. Valaki olyan halászatban
találtatik, az tapogatót vonják az fejében és ugy hallgassa
majd az prédikációt; ez akaratjok, az kik az visitation jelen
voltak.

Nb. Az pásztor lován ígérték volt, hogy utmutatót adnak
Rozványig, de midőn elindultunk volna és az lovat ahhoz az
emberhez vitték volna, elment előttünk, és így kisíró nélkül
utunk vesztésével jöttünk Rozványig. Homines nequam sunt isti.

Nagyroványi visitata 15 Septembris hora 2 pomerid.

Pastor: Georgius Komáromi. Rector: Georgius Simonis uxoratus senex. Aedilis nunquam fuit. Judex: Joannes Bene.

Kisroványi filialis. Non comparuerunt.

Az templom héjazatjának némely részét aratáskor az szél felszakasztotta, melyet ha idején meg nem csinálандnak. az szél nagyobb kárt fog benne tenni. Az temető kerten rés vagyon, még az deszkája is nincsen. Az prédikátor házának hátulsó szobája fedél nélkül, az első szoba tapasztás nélkül szűkös. Refectionem omnium mature promiserunt. Az schola is tapasztatlan.

Az pap réti, melyet pap erdejének hívnak, elveszett ugyanynyira, hogy nem kaszálhatni; kíván György Uram, hogy az helyütt avagy egy darab rétet rendeljenek, avagy baglya szénát fizessenek. Ha Isten megmarasztja őket és az víznek miatt nem kaszálhatnak. ígérnek ő Kegyelmének rétet hogy avagy szakasztanak, avagy baglyát adnak.

Auditorium de pastore testimonium. Sacramenta in templo exercenda. Sacra vasa non habent, sed comparabunt. Copula nuptialium horis matutinis fiat. Catechisatio neglecta.

Pastor de auditoribus. Az templomot gyakorolják (*így!*).

Pajkos legények vannak az faluban, még az ős fiak közül is, és törvénytelen nem büntetik meg politice. az Ecclesiát is nem reconciliálják, mert, ugymond, ős fiakat nem illik közönséges helyen gyalázatosan büntetni.

Fonó szokott lenni más ember házánál az leányoktól. menyecskéktől.

Gonosz hírű asszonyok ha bejőnek az faluban. büntetetlen ne hagyják, hogy gonoszul ne haljon miattok az falu. Az egyik udvarban Salamonról egy lappangó személy jött volt, de elküldette az asszonynyal onnat.

Ricse

Pastore caruit. Judex: Erdélyi Balázs. *Senjén* filialis hujus Ecclesiae.

Huc perveni 15 Septembr. circa solis occasum, ubi noctu quievi apud judicem pium virum, et sequenti 16. die Dominico primum a Michaële Láposi concione instituta discessi Czigandinum.

Templum habent ligneum in monticulo pagi satis commodum.

Vasa sacra pro Sacramentorum administratione quia non habent, jussi sunt comparare. Conviciatores vinculis injiciant et plagis excipiant.

Czigánd.

Két Czigánd ez is, 2 mértföld Karádtól. Ingressi sumus hunc pagum 16. Septembris hora X antepomeridiana die Dominico.

Pastor: Martinus Kálmáncsai. Rector: Georgius Szilák uxoratus. Aedilis: Paulus Kovács. Judex: Matthias Lenhard, Mathias Vastag.

Musaeum pastor non habet. Az scholát kell tapasztani. Az kemence leszakadott, az boltja is nem jó.

Auditores de past. Sacra vasa pro Sacramentis non habent. Copula nuptialium mane in templo fiat.

Pastor de auditoribus. Ha valamely nős ember avagy polgár elmondja az lelkét vagy kereszteltét és az kalodában nem akar menni, f. 1. isznak reá. Az kit oda tesznek, secundum manus prédikációig ott áll, és azután 3 ütnek rajta.

Az jövedelemnek beszolgáltatását ígéretek szerint praestálják és kétszer legyen. Mikor az buzámat megadják, az pénz fizetésnek is felét akkor szolgáltatassák be. Az másik részét Virágvasárnapjára adják meg. Az szegénységet praetendálják. hogy kétszer nem fizetnek, mert nem találnak jövedelmet.

Az buzának beszolgáltatására erőtelen az egyházfü. Vannak, kik az egy köből gabonáért csak 40 p. adnak, mivel más falu földén vetnek. Prédikátor Uram buzát kíván. Hogy pengig erősek legyenek az egyháziak az beszolgáltatásában, kívánja az birák, hogy mellette legyenek. Ezt nem engedik meg.

Az kinek buzája másutt vagyon, ideje korán való megadásra kényszerítsék. Csak tiz ember vagyon, az ki kalonyát adott.

Az parochia udvara kertelésére nagyobb gondot viseljenek.

Az házat is fedni kellene, mert sok helyen csorog, az gabonának káros.

Az mester is kívánja, hogy jövedelmét két izben adják meg, hogy pénzzé tévén, maga szükségére inkább elköltesse.

Az scholát megtapaszzák. Az kemenczéjét megcsinálják.

Az fát resten hordják meg az prédikátornak és az mesternek. Az más utczabeliek az prédikátor instantiájára is az mesternek semmit nem conferáltak jóakaratajkból, hogy valami illendő felső ruhát csináltathatott volna magának.

Az ifjak az leányzókkal és menyecskékkel idnep nap együtt szoktak játszani, az mely illetlen dolog. Egy házas ember lopásban találtatott, ittanak reá.

Az egyháziakat vádolják az falubeliek, hogy nem curálja ugy az pásttor jövedelmét, az mint kellene, de kalodában teszik.

Karád visitata est 17 Septembris a precibus statim matutinis.

Pastor; Georgius Mali. Rector: Stephanus Vékei uxoratus. Aedilis: Basilius Salya, Michaël Biró. Judex: Lucas Nagy.

Az mely széken ülnek az asszony állatok, annak az alsó gerendáját alább kell szállítani. Az parochia szükölködik fedél nélkül. Promiserunt reparationem. Scholam non habent; si aliquem locum a patronis impetrare peterunt, parabunt.

Auditores de past. Ha az kis gyermek megkeresztelésekor puxtrekot csinálnak, vasárnap ne kereszteljen.

Sacra vasa non habent pro administratione Sacramentorum.

Conjugum copulatio horis matutinis fieri debet. Catechismum doceat.

Pastor de auditoribus. Az szitkozódóknak nyakokat tegyék az kalodában. Az vétkesre ne igyanak, hanem más büntetésnek nemét találjanak.

Rákóczi György uramtól ő N. kérjenek scholának való földet, helyet. Nem lehet az, mert az ő N. jobbágyi alj helyen laknak és gyakorta az árviz felveszi őket.

Innét házamhoz tértemben, utamban balkéz felől az berczeli erdőn vagyon egy jegenyefa, melynek az dereka nekem 8¹/₂ ölnyi nagy.

Patakinensis visitatio 4 Decembris die Martis.

Pastores: Michaël Suri, Georgius Bakai, Stephanus Károlyi. Aedilis non est. Judex primarius: Paulus Nagy.

Az templom ruinái helyben vannak, de az jó ép ablakokat megfoldoztatták, csináltatták. Az ruinákat sok ezer forinttal csináltathatni meg, az uraságnak ő Nagyságának elméjét vegye arra, hogy ígéreti szerént építesse meg.

Az schola zsindelyezése igen lehullott, ígérik, hogy az számtartótól 3 százat foldozni kérnek. Az schola kerítésének megcsinálására is ígérik magokat.

Az Suri Uram háza csorog, mostan szenvedhető mindazáltal.

Causálják az sok ur dolgát és az szállókat, kik miatt elől nem mehetnek szent szándékokban. Aedilist és leánykérőket ígérnek. Protestál Suri Uram, hogy ha hites leánykérő nem hirdetteti meg az házásokat, meg nem esketteti, fel sem hirdeti.

Hogy az köből bort az bírának, kerülőknek meg kellessék az káplánoknak adni, az böcsületes tanács végez felőle, Auditores de pastoribus optimum perhibuerunt testi-

monium, simul et de rectoribus. De scholasticis suspicio est ipsos asseres coemeterii noviter a parte Bodrogi aedificatos clam auferri.

Pastores de suis auditoribus. Vasárnap frequensek az templomban; kívánnák, hogy hétköznap is annyin volnának.

Az lélek, keresztelte mondást eléggé tiltják, de az hajduk s udvariak nem fogadják. Az gonosztevőket, az kik az város kezében akadnak, megbüntetik. Az disciplinát inkább megtarthatnák, ha csak egy rendbeli emberek lagnának az városban, de az sok elegy-belegy ember között nehéz megtartani.

Rectores. Az tavasz idején lött új reformatiót nehezen veszik be az deákok; érkeztek az feriak, innepek és kánikula, az kik eloszlottak, szüretig is alig jöttek haza. Leczkére csengetnek, de be nem mennek. Nagy részre in suspenso voltak, az seriest várták, immár mostan helyben levén, Isten segítségéből dolgokhoz látnak. Az scholának építetlensége is tartóztatta őket, ez volt legnagyobb impedimentum.

5. Decembris.

In parochia Reverendi domini Georgii Bakai, in praesentia Reverendorum dominorum pastorum Matthaei Szepsi, Andreae Liszcai, Stephani Albensis et quatuor scholae rectorum.

Ad puram conscientiam kezdtük az mestereket az seriesnek állapotjáról, mint tessék ő kegyelmeknek, mivel halljuk az deákságtól, hogy nemcsak ő nekik nem tetszik, hanem még az d. praeceptoroknak is. Rendszerént az d. mesterek azt mondták, hogy azok az mik az seriesben irván vannak, mind helyesek cathegorice, de az időre, az deákságra és némely circumstantiákra nézve, hogy mindenben megállhasson, nem látják módját, mert nem applicáltathatnák az deákságra, — successu temporis az ifjuság reá törődnék, és ugy lenne helyesebb, de az deákság egyszer felháborodván és idegen levén az seriestől, ha nem molliálják valamiben, megátalkodottságokban meg fognak maradni, melyből aztán nem emolumentum származik, az melyet intendálunk, hanem detrimentum.

Az mestereket kiküldöttük, hogy bona conscientia mi tetszések, az ifjuságnak emolumentumára notálják, helyben maradván az series, hogy megruminálván, Suri Uraméknak intimaljuk, ne legyen oszlása az ifjuságnak.

Rectoribus in suum hospitium digressis, ego cum d. Mathaeo Szepsi ad d. Csanakium visendi et colloquendi gratia sum profectus, a quo inter alia etiam sciscitatus sum, quomodo sibi placeret nova scholae reformatio, et num aliquid illi aut addendum aut detrahendum seu defalcandum videretur; paucis respondit constitutiones illas non videri sibi com-

mode per omnia scholae Patakinæ applicabiles, puta, quae magis serviunt profectui adolescentum, quam jam ex ephebis excessorum, quam illorum enim profectui et existimationi nihil derogat ordine per inferiores scholas ad superiores scholas ascensus, prout sit in gymnasiis et scholis illustribus regnorum exotericorum, sed longe est alia studiosorum patakinensium ratio, puta quibus unice propositum est non omnes disciplinas et artes apprehendere, contenti logica, rhetorica et theologica; ineptum ergo videtur invita Minerva quempiam in illam scholam locare et aetatem illic terendo illam artem discere cogere, quam ne quidem gustare desiderat, a cujus vel solum nomine abhorret. Caetera plura hanc in formam locutus, rectores convenimus, qui mentem suam scripto comprehenderunt, prout jam sequitur :

Quandoquidem auditores nostri metam scholarum omnium perfecte attingere et assequi non potuerint propter hactenus usitati docendi modi deploratam confusionem; qui in rhetoricam promoti sunt, logica maxime indigent; qui publici auditores sunt logica et rhetorica, multi etiam syntaxi indigent, ideo series exhibitae, licet absolute et in se minimae sint implorandae; habita tamen ratione circumstantiarum loci et temporis et maxime profectus et emolumenti studiorum nostrorum studiosorum, nobis non per omnia videntur consistere posse. Quo circa quod pro ingeniorum nostrorum facultate divinitus nobis concessa, hac in re commodius animadvertere possumus, praemoniti a Cl. d. seniore cum praesentibus suis visitoribus Reverendis dominis fratribus secundum conscientiam breviter sic declaramus.

Scholas omnes inferiores usque ad poësin suo loco relinquendas utile esse censemus, et prout in serie breviter notatum est, logicam et rhetoricam saltem generaliter ibi docendam judicamus. Simul studiosorum novitios stricta lege ad scholam grammaticam, syntacticam ac poëticam, pro ratione profectus, dum fundentur solidius in grammaticis, frequentandam obligandos.

Quia vero neque in gymnasiis Germaniae et aliorum regnorum etiam celeberrimis logica et rhetorica perfecte docetur, sed contenti sunt generalia saltem inculcare, specialiter vero et perfectius, tum in academiis, tum in scholis illustribus logica et rhetorica publice docetur, et studiosorum nostrorum commoditas id ipsum necessario requirat: logicam et rhetoricam cum adjunctis textibus praelegendis publice docendam censemus, secundum seriem exhibitam, quam fieri potest proximum omnem laborem accommodantes, ut singuli studiosi nostri sese in iis, quibus maxime indigent, exercere possint.

Caeterum studiosis omnibus, etiam qui in scholis inferioribus sunt, ad publicas lectiones audiendas facultatem concedendam esse, ac publicos quidem ad omnes audiendas legibus scholae adigendos, eos vero quin scholis sunt, pro suo arbitrio et libertate relinquendos.

Horas pomeridianas dierum Mercurii et Saturni relaxandas postulamus, et pro arbitrio nostro, prout commodum fuerit visum collocandas. De horis disponendis consilium Reverendorum D. expectamus.

Rectores scholae.

Placuit nobis hoc Cl. d. rectorum iudicium, verum in incio d. Surio aliquid attentaremus, placuit etiam consensorum nostrum et dominorum rectorum intimare. Quo audito d. Surio nonnihil incanduit et in haec verba erupit: »Hunc consensum admittere nihil esset aliud, quam coeptam constitutionem penitus annihilare, quod in derogamen Illustris Suae Magnificentiae et simul Clar. virorum illorum, qui constitutioni illi non interfuerunt solum, sed et praefuerunt. Quia vero series extradata nihil diversum a priori constitutione continet, sed saltem illius pleniorem explicationem, lectionum simul et horarum notationem, ut ut tumultuetur scholastica juvenus, manere debet in suo vigore.« Cum vero dicerem, nonnisi profectus scholasticorum esset spectandus hac in re, ideoque opera danda, ut satis jam antea exulceratam scholasticorum mentem ad tranquillitatem adducamus, ne fomes accensus in incendium excrescat et schola dissipetur: respondit se contentum esse decem scholasticis, dummodo sint boni, coeteros non curaturum, etiamsi schola exeant ad stivam. Ego contra, velle me, dixi, ex uno scholastico decem, ex decem centum facere, et propter tales sermones hoc tempore ipsum apud complures male audire. Mihi longe alia mens est, nam sicut olim Pericles dixit, propter se nullum pullam vestem induisse, ita ego nolim, ut propter me vel unicus scholasticorum schola exeat. His et caeteris ultro citroque locutis, tandem eo descendit, ut physica et hebraica lectio ad tempus poterit omitti, et illis horis publice logica et rhetorica proponi. Sed tamen ne quid praescribere videremur Clarissimis viris dominis gymnasii reformatoribus, placuit, ut ad Clar. d. Michaëlem Szepsi Tarczalinum excurrere, haec omnia suae pietati notificarem, et si fieri posset, adhuc ante ferias, ipse quidem cum domino Körtvélyesi et Prágai Reverendiss. vero d. Benedictus Szegedi cum szikszoviensi pastoribus Patakinum ascenderet, et quod in rem meliorem cederet, communi consensu aliquid certi et solidi decernatur. Reversi ex urbe, Clariss. d. rectores primum ad

d. Bakai advocati sunt, postmodum ex scholasticis sex. illos sui officii fideliss. praestandi monuit Ecclesia, hos vero in hanc fere formam compellavi: »Ornatissimi domini scholastici! statueram apud me, ut Ecclesiam patakinam una cum gymnasio visitare plenarie, illam quidem absolvi, utinam vero melius absolvissem; quod vero scholam visitare non potuerim, plurimum me angit, partim quia paucissimo numero sum hic relictus, et schola vestra numerosiorem comitatum postulet, partim quia subito revocor; dabo tamen Deo dante operam, ut ante ferias adhuc nativitatis Christi vos visitem. Interea quaeso pietatis memores, obedite dominis praeceptoribus vestris, non debetis tumultuari, sed secundum seriem antea coepta studia vestra continue, Dominum orantes, ut studiis vestris cumulate benedicat.«

Haec pluribus inculcatis, unus scholasticorum, senior aut quis, prolocutor obnixè coetus nomine Ecclesiam oravit, ut habita ratione hactenus jacturae, qua sunt in studio onerati, demus operam, ut schola pristinae restituatur statui, quem ante reformationem habuerat;¹⁾ nam se ordinationem illam gymnasii ad tempus saltem recepisse, donec animadverterent, num in profectum juventutis vergeret. Quia vero vident, nulli bono esse futuras illas constitutiones, puta qui a septem mensium spatio parum aut nihil in studiis profecisset, ideoque se posteriore istam seriem lectionum hybernalium nullo modo recepturos; et hoc tribus vicibus dixit prolocutor. Cum vero viderem juventutem scholasticam pluribus nos onerare velle sermonibus, jussi illos tacere, quiescere et in gymnasium ad studia redire.

Et sic Patakino discessum est.

Közli: ZOVÁNYI JENŐ.

¹⁾ Felülírás miatt olvashatatlanná vált szó.

KERECSENYI LÁSZLÓ LEVELEI NÁDASDY TAMÁSHOZ.

1553—1562.

— ELSŐ KÖZLEMÉNY. —

Zrinyi Miklós bán és kevendi Székely Lukács a Dersffy Farkas halálával megüresedett szigetvári kapitányságra 1554 július 23-án Nádasdy Tamás nádorhoz írott levelükben *Kányaföldi Kerecsényi Lászlót* ajánlották »hoc quidem pacto, ut et praefectura ipsam habere arcemque ipsam cum honore decoraque suo conservare posset, neminem autem ad obeundem ipsam praefectura magis idoneum et sufficientem ipso in hisce partibus videmus.«¹⁾

Mint hogy az ajánlat nem igen történhetett Kerecsényi tudta és beleegyezése nélkül, Nádasdy pedig László urat, a kivel különben sógorságban is állott, jól ösmerte és becsülte, könnyen ment a dolog, mert az udvar csak örvendhetett, ha a nagy felelősséggel járó szigeti kapitányságra olyan ember vállalkozott mint Kerecsényi, a kinek kipróbált vitézsége, gazdagsága, előkelő összeköttetései, legfőképen pedig a Habsburgokhoz való tántoríthatatlan hűsége ország-világ előtt ösmeretes vala. Ferdinánd király tehát 1554 augusztus 12-én aláírta a kapitányságra vonatkozó *instructiót* és Kerecsényi *augusztus* (vagy *szeptember*) *15-én* már jelenti Nádasdynak, hogy az *éjjel* bejutott Szigetbe.²⁾

Az új kapitány rendkívül nehéz körülmények között vállalta el ezt a fontos tisztelet, mert a várórség, fizetetlen volta miatt, már Dersffy Farkas idejében nagyon megfogyatkozott és azokat, a kik kénytelen-kelletlen bennmaradtak, a döghalál irgalmatlanul megtizedelte. Alig mult nap, hogy egy-két drabant ki ne szökött volna Szigetből, s a vitézlő rend végkép elkese-

¹⁾ *Barabás Samu*: Zrinyi Miklós, a szigetvári hős életére vonatkozó levelek és okiratok I. k. 244. l.

²⁾ Az utasítás a *Lib. Instr.* IV. l. 105. lapján *aug. 12.* datum alatt van bevezetve, a kapitány részére kiadott okmány másolatán pedig *aug. 15-iki* datum olvasható.

redett, mert a török szerte-széjjel száguldott a környéken. fölégette, megrabolta a falvakat és mert a király azt követezte a kapitányoktól, hogy a békét ennek daczára is fenn-tartsák, még bosszút sem tudtak állani a pogány ellenségén. Minthogy pedig a várban szolgáló, népek sem tűrhették sokáig hogy javaik, családi tűzhelyük, gyermekeik védtelenül maradjanak, a legszigorúbb tilalom daczára is kitortek néha a várból és alkalomadtán keményen rá ökleltek a törökre, a minek aztán csakhamar komoly következményei lőnek.

Mert a basák és bégek, míg egyfelől nagy zajt ütöttek a portán a szigetiek békeszegése miatt, másfelől a vitézek künt lakó családján állottak véres bosszút és erőnek erejével azon voltak, hogy minden utat elzárjanak a vártól. Elfogdosták, levágták az eleséget szállító pórokat és kegyetlenül lakoltatták a várhoz tartozó falvak jobbágyait, ha a vár jövedelmét be akarták szolgáltatni. Ilyen körülmények között az őrség hovatovább nagyobb szükségét látott és semmi áron sem lehetett a megszökött, vagy pestisben elhullott drabantok helyébe a környéken másokat fogadni, részint a várban uralkodó dőghalál miatt, de legfőképen azért, mert csak szép szóval, ígéretekkel tartották őket, *se pénzt, se posztót* nem adtak, úgy hogy némelyek kijártak koldulni a várból, hogy éhen ne veszzenek.¹⁾

Kerecsényi nap-nap mellett való könnyörgésének végre mégis csak lett anyyi foganatja, hogy mikor már valami *ezer* ember kipusztult a várból és egyetlen pattantyús sem maradt, a király megparancsolta, hogy 200 drabantot fogadjanak és küldött nekik egy *hónapra való* fizetést. De szokás szerint megkésett vele, mert már akkor az elégületlenség, az elkeseredés olyan fokra hágott, hogy a kapitány nem bízott többé a környéken lakó emberekben »mert minden nemzetek terek birtoka alatt vadnak«, és árulástól tartva, azt tanácsolta, hogy hozzanak a vár védelmére Tótországból »fizetett haramiákat«, mert az 1555-ik év tavaszán már azt jelentették a kémek, hogy a török aratás alatt megszállja Szigetet.²⁾

Kerecsényi 70 frtot kapott a kémek tartására, de azt állítja, hogy 700 frtnál is többet költött azokra a sajátjából, mivelhogy, írja 1552 október 12-én a nádornak, »*fejemet és tisztességemet szeretem inkább marhámnál.*« Anyi bizonyos, hogy gyors és többnyire pontos értesülései voltak mindenkor a török mozdulatairól és azt, hogy ilyenkor — mint mondani szokás — félreverte a harangot és elárasztotta rémes hírekkel, segítséget sürgető levelekkel az udvart, a nádort, a bánt s a

¹⁾ L. XVIII. sz. levelet.

²⁾ L. XVI. sz. levelet.

szomszédos várak kapitányait: gáncsolni, gunyolni, vagy pláne gyávaságnak tulajdonítani, mint némely történetírók teszik, valóban oktalanság, ha nem kétségtelen rosszhiszeműség.

Erre a kérdésre különben még vissza fogunk térni közleményünk befejező részében, a hol Kerecsényi gyulai kapitány-ságára nézve is megteszszük majd észrevételeinket s most csak azt jegyezzük meg, hogy a kémeek nem hazudtak, mikor Szigetvár közeli megszállásáról beszéltek s csak annyiban tévedtek, hogy a török nem aratáskor, hanem szüret tájban jelent meg a vár alatt, minthogy előbb *Kapost, Babocsát, Korotnát* hatalmába akarta keríteni. Az alább következő levelek minden ellenkező vélemény daczára is nyilván bizonyítják, hogy ha Kerecsényire hallgatnak és tanácsát megfogadják, ezek a Sziget sorsára nézve rendkívül fontos kis várak nem kerülnek az ellenség kezére.

Istvánffy azt beszéli, hogy Babocsa elfoglalása után a budai pasa a Dráva mentén Pécs felé közeledett, de Szigetvárát nem merte megszállani, s mindössze is egy éjszakát töltött nem messze attól az Almás vize melletti táborában és fölvirradván, békével útra kelt, *mialatt Kerecsényi nagy féltelmek között szorongott Sziget várában* s a veszedelemből kiszabadulván, csakhamar le is mondott a kapitányságról.

Erre vonatkozólag Kerecsényi 1555 október 12-én azt írja Nádasdy Tamásnak, hogy a török péntektől szerdáig, tehát *öt napig* volt Sziget alatt, de látván a helynek erős voltát s a maga hitvány készülését, rendes ostromhoz nem mert kezdeni, hanem a várból lovagok és puskás gyalogok naponként kitortek és erősen harczoltak, mialatt a bentlévők folytonosan tüzeltek, úgy hogy a budai pasa a vár ellenében kezdett kastély csinálását is kénytelen volt félben hagyni és ötödnapra szégyenszemre visszavonult. ¹⁾

Minthogy józan észszel föl sem lehet tenni, hogy Kerecsényi a nádort — a kinek Sziget megszállása felől bizonyára más, pontos értesülései is voltak — félre akarta volna vezetni: Istvánffy a történetíró elfogulatlanságáról és igazságérzetéről — a mint ez vele többször is megesett — el talált felejtkezni; azzal pedig, hogy Kerecsényit még gyávasággal is vádolja, csak rosszhiszeműségének és rágalmazó természetének adja tanubizonyosságát, mert Kerecsényi, a kinek személyes bátorságához kétség nem férhet, csak egy esztendőre vállalta el a szigeti kapitányságot és utasítása értelmében, az esztendő lejárta előtt három hónappal, tehát már *1555 május havában* bejelentette lemondását a királynak, de éppen azért nem hagyta el a várat, mert bizonyosan tudta, hogy a török ostromra készül és jó hírét,

¹⁾ L. XXVIII. sz. levelet.

nevét, tisztességét életénél is többre becsülte. Azt írja a többek között 1555 szeptember 26-án a nádornak, hogy Szigetvárában *haláláig akar szolgálni a keresztyénségnek* és csak azután sürgeti fölmentését, miután a török eltakarodott a vár alól, de nem gyávaságból, hanem azért, mert belátta, hogy a helyzet tarthatatlan, minthogy a vitézek — a kik 8 hónap óta nem kaptak fizetést — megzendültek, és kijelentették, hogy mind egy lábíg elhagyják a várat.

De Bécsben igen sokáig húzták-halogatták a dolgot, jól tudván, hogy nem egykönnyen találnak majd olyan kapitányt mint Kerecsényi, a ki szükség esetén a magáéból fedezte az őrség fizetését s ha pénze elfogyott, jószágát is zálogba vetette, hogy a katonák pártütését s ezzel a várnak utolsó veszedelmét eltávoztassa. Így történt, hogy a fölmentést még 1555. évi november hó végén sem kaphatta meg, s mialatt *Horváth Markóval* alkudoztak a kapitányságra nézve, az alatt Kerecsényi sok ügygyel-bajjal megakadályozta, hogy a vitézlő rend odahagyja a várat, sőt egy alkalommal Szent Lőrincz kastély alatt még egy török csapatot is megvert, s a szigetiek jó nyereséget szereztek maguknak.¹⁾

Kerecsényi további sorsáról és tragikus haláláról közleményünk végén szólunk.

I.

Bécs, 1553. augusztus 15.

Nagyságos és énnekem mindenkoron bizott kegyelmes uram.

Az én erekké való szolgálatomnak ajánlásom után adom kegyelmednek tutttára mibe áll az én dolgom. Királ ő felsége tegnap ez választ teve az kamarások által, úgymond, *meg értettem mit ír Ugnod az teb commisariusokkal, de én semmiképen — ugymond — Uyvárat nem adhatom senkinek, mert — ugymond — vettem nagy szigsegemkört kis olasznak. Az pénz pedig, az hat ezer frt, kit az commissariusok irnak, az — ugymond — énnekem nem teccik, mert — ugymond — a te várad igen nagy végbe vagyon, hanem — ugymond — én az te váradat Zokolt megadom, ilyen ok alatt, hogy keress Magyarországba fő urakat, kezeseket hogy te mind néppel, mind egyébb szerszámmal ugy tartod az te váradat, hogy soha török miá el nem vész, mert — ugymond — ha az elvész, azbul Korontál ország is elvész.*

En ezre ő felségének ez választ tém: hogy megelégettem vele, hogy ő felsége az én házamat meg adja, mert én eleitől

¹⁾ L. XXXI. sz. levelet.

fogva csak azt kívántam, de én azról ő felségének soha kezeszt nem vetek, hogy soha török meg nem veszi, mert az soha Magyarországra nem volt szokás, hogy ember az ő maga jószágáért vetne kezeszt, hanem — mondok, — valamennyire értékem leszen, az én magam hasznáért ugy tartom az mint jobban fog lehetni, mert — mondok — ez elmúlt esztendőbe az ő felsége birodalmába sokkal jobb várak vesztek annál el, ha pedig ő felsége kezeszt nélkül meg nem akarja adni, bizony én soha érte kezeszt nem vetek, ottan, ha ő felsége sokalja az Commissariusok becsülését és *Uyvárat* sem adgya. ottan ő felsége magyarországi decretoma szerint *erek becs szerént* becsültette meg és vagy jószágot ad érte az mire becsülik vagy pénzt, kész vagyok fel vennem. Ezt irva kérék be és én beadám. Most ezbe vagyon dolgom, nem tudom ezre mi választom léssen.

Ezre is kéret vala királ, hogy mig valahonnan jószágot adhat, addig *lennék* békével és az mint eddig fizetett esztendőnként per fl. 100, azt meg adná. De én nem tudom, ha *lenne* az, mert mihelt valahonnan jószág *írül*, azonnal tíz fele is kérik, hanem az kinek igen jó barátja volna itt udvarnál, ki rá emlékeztetné királt, mikor valami jószág rá szállana.

Ezt akartam kegyelmednek tuttára adnom, mint kegyelmes Uramnak, mi tanácsot ad Nagyságod benne. osztán ez *kis olaszszal* is kellene végezni mikor megadná az jegy ruhát, ha meg vennéje az élést és az várbeli álgyut és egyéb szerzsámot és barnot. juhot. Inkább mind együtt adnám neki, kinek *lagistromát* im Nagyságodnak kiltem és mindenbül tanúságot várok Nagyságodtul

Kelt Bécsbe 15 augusti 1553.

V. S. et M. D.

servitor

Ladislaus Kerechenj mpr.

Kívül: Ez levél adassék Nagyságos és énnekem mindenkort kegyelmes Uramnak Nádasdy Tamás uramnak kezébe.

Eredetije fél íven, az egész Kerecsényi László saját kezével, hátlapjának felső szélén a következő jegyzettel: *»Ez András uram levelét az posta hozá Erdélyből.«* Minden bizonynyal Kerecsényi sógorának, Somlyai Báthory Andrásnak, leveléről van szó.

II.

Bécs, 1553. sept 8.

Nagyságos és énnekem erek kegyelmes Uram, szolgálatomnak ajánlásom után.

Én királ ő felségével egyéb véget nem érheték dolgomba, hanem az én váramat *Zokolt* ígéré vissza, immár csak az levelet várom. Uyvárat semmiképen nem engedé és sem

pénzt sem más jószágot nem ígére érte, mert sokalja az árát az én váramnak az mibe becsülték, sem az német commissariusoknak, *Ugnol* uramnak nem hiszen sem az magyar uraknak, kikkel most Posonba megbecsülteté. De én azt látom rajta, hogy azért *el hídnéje*, de csak az pénz bünes, mert igen szűken vagyon. Mihelt az levelet ki szerzem azontul kegyelmedhez sietek, ma kiltem el innét Bécsből Tót országba, hogy az szekerekkel *ezten napra* Kányafelden legyenek. Mihelt kegyelmedhez jutok, valamely napra kgd parancsollja akkor indétom és mindenbe csak kegyelmedtül várok minden tanúságot, mint kegyelmes uramtul, az én erek szolgálatomért. Ereik Isten kegyelmedet minden jó szerencsével meg tarcsa.

Kelt Bécsbe, Vasárnap kis asszon nap után 1553.

V. S. et M. D.

servitor

Ladislau Kerecseny mpr.

Vagy Szerdán vagy Cseterteken ha kiszerezhetem az levelet nagyságodnál leszek.

Kívül: Spectabili et magnifico domino domino Comiti Thome de Nadasd, perpetuo terrae Fogaras, et Comitatus Castriferrei comiti, Judici Curiae et Consiliario Regiae majestatis etc. domino meo gratiosissimo.

III.

Kányafölde, 1553. decz. 9.

Nagyságos és énnekem mindenkor bizott kegyelmes Uram. örök szolgálatomnak ajánlásom után.

Im ezen órába hozák *Zekel Lukács* uram levelét, kibe ő kegyelme parancsol, hogy k. kilgyem az ő kegyelme levelét. mondván és azt irván, hogy k.- az *Gesztí* uram dolgárul ir és egyéb titok dolgairól, kérvén azon, hogy az ő kegyelme levele meg ne nyitassék. Azért az mint én, az ő kglme levelét látom és esmerem (mert mikor hozák itt vala *Dersffj Farkas* uram és bátyám *Kerechenj Mihál* uram) *nyitott levélnek kell lenni*. Azért irom kegyelmednek az *én hitemre és tisztességemre*, hogy én hiremmel sem az én emberem miatt meg nem nyitattott az levél, azt nem tudom ki miatt esett, énnekem *Gesztij* uram külte ez leveleket. Ezt akartam kglmek mint kegyelmes urumnak tutára adnom. Ezzel egyetembe ajánlom kgdnek erek szolgálatomat.

Kelt Kányafeldén, Szerdán Bódog asszon nap után 1553.

V. S. et M. D.

servitor

Ladislau Kerechenj mp.

IV.

Hely és idő keltezés nélkül, de kétségtelenül 1554 év aug. 12. előtt.¹⁾

Kegyelmes uram, az én örök szolgálatom után. Az miről imént szólék, Nagyságodnak most is azt mondom, hogy énnekem Isten után minden bizodalمام csak Nsgodban vagyon, azért kérem Nagyságodat, mint kegyelmes uramat, hogy Nsgod gondolkodjék róla, ha tecczik Nsgodnak, hogy rá menjek ez gondviselésre, ez tisztartóságra, ha Nsgodnak teccik, kész vagyok rája, ha pedig nem, ahoz is kész vagyok.

Ha Nsgodnak tecik, hogy fel vegyem ez gondviselést, tehát Nsgodnak ugy kellene írnia királ ő felségének, hogy kgd eleget tractált Mérey urammal, de Mérey uram nem akarja vennie az *nedelcei* harminczadot, hanem, hogy azt is itt *Szempcen* adják meg, ugyan ezen tizenhárom ezer frtot veszi, kit királ az végbeliek fizetésére deputalt mindenek előtte és hogy Mérey uram azt kívánja, hogy az ő embere legyen az szenci harminczadon, hogy addig senkinék semmi ne járjon az harminczadból, mig az ő pénze ki nem jó belőle. Annak felette ezt kívánnya — ugymond Mérey uram — hogy *Kerecheny László* kösse magát neki, hogy ha valami módon ellenség miatt meg pusztulna az harminczad, hogy az ő pénze teljességgel ki nem jöhetne belőlle, tehát a mi héja volna, tartozzék Kerecheny Mérey uramnak megadni.

Ezre pedig Kerecheny, akarván felségednek szolgáltni kész rá kötni, csak felséged ü neki adjon oly biztató levelet és mutasson bizonyos helyet: Ha ez harminczadon az ellenség miatt meg nem jöhetne az Mérey uram fizetése és ő neki valamit kellene fizetni, honnan várja az ő pénzét, kit ő barátitól készerétetnék kölcsön venni?

Ha osztán királ ezre rá állana és jó biztató levelet adna, tehát én most az *nolcz ezer* ftnak szerét tenném, az *öt ezeret* az harminczadon venné fel Mérey uram. Mert hogy pedig nekem királ fl. VIII m. adós, mikoron Mérey Uram az öt ezer fl. kivenné, ha az többi megjöne, azt ő kgylme énnekem adná meg.

¹⁾ Zrinyi Miklós bán 1554. jul. 23-án kelt levelében arra kéri Nádasdy Tamás nádort, Ormosdi báró Székely Lukácssal együtt, hogy eszközölje ki a királynál, hogy a *szigetvári kapitányság* Kerecsényi Lászlónak adassék. Minthogy Kerecsényi instructioja 1554. augusztus 12-én kelt, nyilvánvaló, hogy azt a levelet, melyben a kapitányság elfogadását a nádor tetszésétől teszi függővé, *julius 23 és augusztus 12. között* írta. L.: *Barabás Samu*: Zrinyi Miklós életére vonatkozó levelek és okiratok. I. k. 243 és 572. l.

Ha pedig Nsgodnak nem tecik, hogy felvennem ez gondot és szerencsét, csak ahhoz tartom magamat, az mit Nsgod elémbé ad, az ur Isten után. Isten akarattýából . . én magam szólok többet Nsgodnak ezról.

V. S. M. D.

servitor

Ladislaus Kerechený mp.

Kívül: Az én kegyelmes Uramnak, Nádrispán uramnak adassék, uram ő nsga tulajdon kezébe.

V.

Sziget, 1554. (augusztus vagy szeptember) 15.

Nagyságos és énnekem erek kegyelmes uram, az én szolgálatomnak ajánlásom után, ezt irhatom Nagyságodnak, hogy *ez éjjel ide bejutottam Szigetbe*. Ezek előtte meg irtam vala Nagyságodnak, az minemű hireim voltak míg be nem jutottam vala. Im hogy bejuték, juta egy kémem, hogy az terek had eloszlott, az ki ide ez várak alá készült volt. *Dervis bég* és az *soklyósi héj* azok még együtt vannak, de azok nem sokat tehetnek, azok várat nem szállhatnak, hanem az ember azt mondá, hogy akarnáják csináltatni *Somogy* várát, de ezt nem tudá bizonyval mondani. Im elkültem mind Budára, Fejérvárra, Péccsé és Söklýósrá, ha valami igaz hirem jut azontul Nsgodnak tuttára adom.

Továbbá kegyelmes uram, itt az terek semmi békességet nem tart, ide míg én kívül voltam, háromszor száguldottak az váralá és erősen harczoltak, ez itt valókban is vannak sebesek, az terekbe holt meg, de ugyan el hajtották az város barmát, mert sokan voltak. Nem tudom mit parancsol Nsgod, mihez tartsam magamat. Az mit minap is irtam vala Nsgodnak az erősséget én megvehetném, ha királ Ó felségétől mer-ném, csak Nsgodtól várok. Az erősség nevét most okom vagyon, hogy meg nem irtam. Minap ám megirtam *Kaposujvárából* Nsgodnak. Én ugy értem, hogy esmég valami rablást akarnak mielni; az minapi rablást érti Nsgod, az Márton porkoláb erősségét mint rablották.

Itt az halál erősen vagyon naponként az várba és városba. csak az kegyelmes Ur Isten markába vagyok. Immár kevés héja, hogy *ezer ember* nem holt meg. Kenyergek Nsgodnak, mint kegyelmes uramnak, hogy Nsgod szóljon királ ő felségével az vár szízségeiért, kit immáron ennehányszor bőségesen megirtam Ó felségének, hogy Ó felsége szolgáltatónája be azokat, Első az nép fizetése és hogy mind lovag, gyalog többet kellene ide fogadni, és hogy azoknak bizonyos fizetések volna. Másod az *pattantýusok*, azután ón, vas, álgyu, szakálás, apró puska,

por és az több vár szigsege. Az commissariusoktól ő felsége megértheti, mert mind irva vitték fel.

Az lovagnak, az kik megholtak nagynehezen szerét tettem, de az gyalognak még vagy 50 héja, azok nélkül az kik betegen feküsznek; maga az hon találhattam mindenféle fogattam még ez koráig gyalogot, de jót nehéz találni, aztán az *deg közibe* nem is mernek jöni. Én magam is, ha Nsgod királ ő felsége akarattából engednéje és ha valami félő idő nem volna eremest vagy *Kaposvárúba* vagy *Babolesán* laknám ez deg előtt. Ide pedig mindenkoron, mikor hertelen kellene három órára bejühetnék. Ha pedig ő felsége akarattya az, hogy ugyan itt legyenek, vagy élek vagy halok, aznak ugy kell lenni az mint Isten után ő felsége parancsolja. Kegyelmes választ várok.

Ajánlom kgdnek erek szolgálatomat, mint kegyelmes uramnak.

Kelt Szigetbe 15 napján ¹⁾ (*igy!*) 1554.

V. S. et M. D.

servitor

Ladislaus Kerechenj mpr.

VI.

Csáktorya, 1554. október 9.

Nagyságos és énnekem erekül kegyelmes Uram, az én erek szolgálatom ajánlásom után. Minap mikor Szigetbül ki jöttem vala Nsgodnak tuttára attam vala. Most Nagyságos uram, im ezen órába juta emberem Szigetbül és az minémü hirt hozza, az levelet in specie királ ő felségének kültem, az mássát im Ngodnak kültem. Azért kegyelmes Uram, ha szinte az vár ez országnak ilyen nagy veszedelmébe nem járna, csak tulajdon emagamé volna is, mégis Isten után Nsgodba volna minden bizodalمام. Mostan ezt irhatom Nsgodnak, hogy az drabant nagyobb részére mind ki holt az várból, az tebbi pedig, az kik meg nem holtak ez kóráig is, betegek (*igy!*) és óránként hálnak, anyira, hogy az ház igen megfogyatkozott, az szolgáló lovag nép is igen hal. Én azt végeztem vala királ ő felségivel, hogy ha az nép megfogyatkozik, gyalog és lovag, tehát Nsgod *Svorcia* urammal adna népet Pápáról és Győrről, ez koráig azra nem bántottam Nagyságtokat az néppel, hogy apránként mind találgattam az várba gyalogot és lovagot, de azok is, az kit találék, mind kihálnak, immár pedig

¹⁾ E levél tartalmából s az előbbi levélhez tett jegyzetből kétségtelen, hogy *augusztus* vagy *szeptember hó 15-én* iratott.

sohol egyet sem találhatok. Ha pedig ez népbe egy sem halna meg, nem hogy az vár megtartására, de csak az vár jövedelme beszülgáltatására is kevés volna; annyira elidegenültek az faluk, kik Pécs és Soklyós táján vadnak, hogy még csak egyet sem hajthattam semmi dologra az várba, még ez koráig csak hozzám sem hihattam őket, hogy csak élémbe jöttek volna is. Ha szinte az tereknek szándéka nem volna is, értvén az terek, hogy az nép ki halt mind az várból mind az városból: bizonyal hidje Nsgod, hogy én rá várom az várra az tereket. Azért kérem kgdet az Istenért is, mint kgyelmes Uramat, hogy Ngod éjjel-nappal sietessen beküldeni népet, gyalogot és lovagot, mentül több lehet, és az lovag előtt lenne valami fő nép és Nsgod szerezne az vármegyékbül is népet, hogy ha bizonyal látják, hogy ránk indul az terek, adhatna Nsgod azok közül is az várba segítséget. Mert tudja Nsgod, hogy *Eger várába* ha kívül való segítség nem lett volna, az ott való fizetett néppel keveset értek volna benne. Az mint most az várba és városba az Isten ostroma rajtok vagyok, ha meg szállják az várat, bátor se lüjjék és ostromolják, csak alatta üljenek, mi magunk kihalunk belölle az menyin megmarattunk, azok is pedig fizetetlenek, hanem erővel tartom őket. Menyire félek az ellenségtül, annyira félek azoktúl is.

Más az. kilencz mása ónot találtam benne, vasat pedig semmit nem találtam, pattantusim mind ki holtak, egy sem maradott. Ezt régen, még mig *Gerchykár* az mustra mester ben volt Szigetbe és az commisariusok, még akkor mind megirtam vala *Maximiliános* királynak ő felségének, kiről még mai napig sincs rólla választom, nem tudom mit mieljek semmi-ből. Im én bemegyek és két halál előttem, egyik az deg halál, másik az ellenség, én Istenre hattam magamat, *én kész vagyok meghalni tisztességem és hitem mellett*, de ha egyéb segítség, kit megirtam, nem leszen, azért ugyan nem leszen meg az én halálommal, kit kgd jól tud, mint kegyelmes Uram. Im, királ ő felségének szórul szóra megirtam és felkültem, Istenre és Nagyságodra biztam magamat. Im Svorceia uramnak is megirtam és ugyan ezen legén viszi neki is az levelet, az kitül Nsgodnak kültem.

Uj hirt ezt irhatom Nsgodnak, nem tudom ha bizon, fogoly mondja, hogy ez királ ő felsége követit Konstantinápolba fogságra vetették, és az frigyet, megirták ide az végekbe, hogy ne tartsák, de addig ki ne mondják, mig rablíst nem mielnek, és hogy terek császár novembernek tized napjára haza jő, az fogol ezt beszéli, valami haramiak fogták volt, kik fizetésen nincsenek. Az élő Istenért Nsgod viselje gondját ez vár veszedelmének, hogy Isten után az Nsgod

segétségével megtartassák. Adja Nsgod királ ő felsége eleibe. Ajánlom kgdnek erek szolgálatomat és kegyelmes választ várok.

Kelt Cháktornyán 9 die octobris 1554.

V. S. et M. D.

servitor humillimus
Ladislaus Kerecheny mpr.
praefectus arcis Ziget.

VII.

Sziget, 1554. november 7.

Nagyságos és énnekem mindenkor kegyelmes uram, az én szolgálatom ajánlásom után, megértettem az Nsgod levelelől, kit Nsgod énnekem irt *24. augustin* ez Dese András felől; ő az levelet kísén (*így!*) hozta én hozzám, *2 die novembris*, mind az által én az mint tartoztam engednem az Nagyságod parancsolatjának, be fogattam.

Továbbá kegyelmes uram, most *Orosztonj Miklós* az itt való rovó mondja, hogy ő neki semmi tanusága nincsen az ból, hogy az ő *baronyjai vármegye* adóját az én kezemhez adnája, énnekem pedig az én instructiómba ugy vagyon írva, hogy én beszolgáltassam és az vár szikségére kelcsem szám szerént, és mig Orosztony Miklós be nem jött vala az én instructióm mellett az én udvar biróm be'is vett volt benne az vár szigségére, miután ő bejött, én azóta nem akartam semmihez ártanom magamat az Nsgd hire nélkül. Azért kegyelmes uram, ha Nsgod engedi, hogy az királ ő felsége instructiója mellett az baronai adót ez vár szigségére kelcsem, kész vagyok hozzája, ha pedig Nsgod egyebet parancsol, én hátra hagyván mindent, az nagyságod parancsolása szerént cselekszem. De ha lehetséges kenyergék Nsgodnak, hogy Nsgod ne tartana ellent ezbe, hogy kelteném ez vár szikségére az instructio mellett, mert bizonynal kegyelmes uram, hogy ha három ennyi volna is, volna szigsége ez várnak. Az én instructiomnak az mását *Chánj Acatius* uramnak küldettem volt és igen kérttem levelem által ő kegyelmét, hogy Nsgodnak irt volna ez adóról. Im most es urunk ő felsége azt írja, hogy pénzt kildett ide alá, hogy az kik megholtak azok helébe mást fogadjak, az mustra mester pedig azt mondja, hogy neki azra való pénze nincsen, nem tudom mit tegyek belőle. Im esmég irtam ő felségének róla, bizon ha mind épen megtartaná az népet is, igen kevés ez helre, kit Nsgod jobban érti. *Az vár tartományu hat-hét mérfeld*, az várhoz kevés népet dulni nem küldhetnék, ha sokat küldek esmég az vár és város meg szikül nép nélkül,

dulás nélkül pedig egy falu sem akar beszolgálni. Pattantyusom csak egy sincsen, mind megholtak, eleget irtam róla királ ő felségének, ez koráig még nem kültek, kenyergek Nagyságodnak, mint kegyelmes uramnak, hogy Nsgod írnia róla ő felségének.

Azt es parancsolja ő felsége, hogy értsem magamat az koroknaiakkal, kaposiakkal és egyebekkel, hogy segítséggel legyenek; ezdig még az kaposiak voltak segítséggel, de az tebbi nem akar, mert mindenik azt mondja, hogy nincs mivel, mert nincs fizetések.

Nagyságodnak mint kegyelmes uramnak ajánlom erek szolgálatomat és kegyelmes választ várok. Az kegyelmes Isten megtarcsa Nsgodat minden jó szerencsével.

Kelt Szigetbe 7. novembris 1554.

V. S. et. M. D.

servitor

Ladislaus Kerecheny mpr.

Elébb is irtam vala Nagyságodnak, hogy terek kastél vagyon kit Isten akarattából biznám, hogy megvehetném, másikat is megkésérteném, ha Nsgod engedi; nám ők az mit mielhetnek, mind el mielik, itt pedig (olvashatatlan szó) mely nap hogy nem száguldanak ez vár alá. Valamit Nsgod parancsol ahhoz tartom magamat. Az kastélnak *Szent Lőrincz* neve.

Kívül: Ez levél adassék az én Nagyságos kegyelmes Uramnak Nádasdy Tamás uramnak, Magyarország fő Nádrispányának, énnem mindenkor kegyelmes uramnak.

VIII.

Sziget, 1554 nov. 10.

Nagyságos és énnem mindenkoron kegyelmes uram, erekké való szolgálatomnak ajánlásom után.

Az Nagyságod levelét az királ ő felsége levelével együtt mai nap meg adák, az békesség felől, hogy megtarcsam; szinte o(1)vasom vala az királ ő felsége levelét, hogy ide az vár alá szágulda az terek és 20 harmot elhajtja. Utánna voltam, de nem érheténk, mert messze vették volna el az barmot az mezőbe, ők soha az békességet meg nem tartják, akár mind fogadtak is, jólehet bizonz innent is esik valami benne Somogyból, az hon *fizetetlen hajduk*at tartanak, azok soha, akár mind parancsoljon királ Ő felsége meg nem állják az frigyet. Im most is ír rájok Dervis bég, ő azt tutta, hogy innen valók voltak, maga hitemre, innen egy sem volt benne, mert én az királ ő fsge parancsolatja szerint meg irtam volt Dervis bégnek, hogy ha ő megtartja, én is meg tartom az békességet.

Továbbá kegyelmes Uram, ez somogyi *haramiák* énnekem úgy mondák mai nap, hogy az *korotnaiak*, de jobban végére mennek és Nsgodnak tuttára adom. Isten ellen való dolgot cselekesznek, Nsgodtul bocsánatot kérek, az szegénség így panaszolá, hogy falukat égetnek, embereket ölnek és asszon állatokat férjök mellől kivesznek és leányokat és úgy szégyenítik és királ adóját szedik magoknak. Mihelen jobban végére mehetnek, azontul Nsgodnak tuttára adom. Kimondhatatlan dolog, mindenfelé mennyi nyavalyáját értem a szegén kességnek.

Továbbá kegyelmes Uram, irtak ide az kamarás uraim az contra scribánok és az ravónak Orosztony Miklós uramnak, hogy az raváspénzt az váraasi polgároknak adnák, az mellett Nsgod is irt Miklós uramnak, de tudom, hogy Nsgod az kamarás uraim szavára irt. Ezbe engem az kamarás uraim ugyan megcsufolnak, mert jól tudják minemű instructióm vagyon énnekem az baranyai adóról, mert ugyan *Nitray* ¹⁾ uram attá kezembe az instructiót, kinek mása ő nállok maradtott. Az instructióba úgy vagyon írva, hogy én az baranyai adót ki szedjem és az nép fizetésére és az vár szigségére kelcsem. Az én instructiomon pedig királ ő felsége pecsété és kezeírása vagyon és én az mellett az vár szigségére az mint minap is ezről irtam vala Nsgodnak el is keltettem az pénzbe, az contra scriba látására, mert bizonyjal kegyelmes uram ha tiz ennyi volna is ez pénz, volna mire kelni, annyi szigsége vagyon ez haznak, kit ha Isten engedi, mikor szembe leszek Nsgoddal, en magam meg beszélek.

Azért kegyelmes Uram, csak Nsgod ellen ne legyen, ha tiz levelet irnak az kamarások es, soha annyit nem irhatnak, hogy én az én instructióm mellől, kit királ ő felségével végeztem, meléle el áljak. Mert hogy nem mind engem így jácztasanak az kamora és mindennap ujonb-ujonb instructiot szabjanak énnekem az ellen, kit én egyszer királ ő felségével el végeztem, hitemre készebb vagyok az tisztet is az kamarás uraimnak engedtem, csak Nsgod ellen ne legyen, mint kegyelmes uram ellen, mert énnekem Isten után minden bizodalmam csak Nsgodba vagyon, és én azdig semmit az kamarára nem irok, míg Nsgodtul választom nem jó, mihez tartsam magamat, és kenyergék is Nagyságodnak mint kegyelmes Uramnak, hogy Nsgod ne tartana ellent benne, had járnék el az én instructiom mellett, osztán mikor az én időmből telik számoz adok én azkor, mire kelt az adó. Megismeri ő felsége, ha hasznos vagy káros keleség volt, én csak ahhoz tartom magamat az mit Nsgod parancsol és tanácsot ad.

¹⁾ T. i. a nyitrai püspök.

Im irtam az kamarásoknak is, kérem N. mint k. uramat lássa meg Nsgod, ha jól vagyon írva, tehát Nsgod valamely, szolgálja pecsétével pecsételtesse be és az én inasom had vigye fel kamarásoknak, ha pedig másképen kell iratni, megszolgálom kgdnek, mint kegyelmes uramnak, hogy N. irassa meg, had vigye fel az én inasom. Kinnyi (*így!*) az kamarás uraimnak az házba vesztég ilve szabni más más instructiot, de énnekem jár főmbe és tisztességembe *Sziget*. Ha nem félnék Nsgodtul más módon írnék nekik. Kegyelmes választ várok kgdntül mint k. uramtul.

Az kegyelmes ur Isten tarcsa meg Nagyságotat minden jó szerencsével.

Kelt Szigetbe 10. novembris 1554.

V. S. et M. D.

servitor

Ladislaus Kerechény mpr.

Nagyságotnak az Dervis bég levelét oda kiltem.

Ha Nsgod magáru is írna egrül az kamarásoknak, megszolgálom Nsgodnak mint kegyelmes uramnak, mert bizonynyal, ha Nsgod ellen nem lészen, én soha az instructiom mellől el nem állok, mert látom az várnak oly szükségit, kikbe halasztás nem lehet semmi módon.

IX.

Sziget 1554 nov. 11.

Nagyságos és énnekem erekül kegyelmes uram, az én szolgálatom ajánlásom után. Irtam eunnihánszer (*így!*) Nsgodnak, hogy itt az terek semmi békességet nem tart, hanem minden nap száguld az város alá, az mit elkaphat elviszi, kit az királ ő felsége mustra mestere is szemével látott. Én igen irok az bégeknek, hogy ha megtartják az békességet én is megtartom, mert meg vagyon énnekem parancsolva királ ő felségétül, hogy meg tarcsam. Ők mondják, hogy megtartják, de azért semmi nincsen benne.

Tegnap délkorba, mikor szinte az vásár eloszlik vala, az népre rá itének (*így!*) az város mellett, csak azra, hogy az vásár inent el veszen és embereket fogának, egyet le is vágának. Én osztán nem türhetém ez minden napi boszút, utánok menék, lest vetettek vala *Patánál*, ott meg érem őket, ugy adá Isten, hogy mind *lesestül* meg verém őket, és mind az *Geresgáli kapuy* üzém, az kaput is felvonatám velek. Elevenen tebb nem esék *egyénél*, az is halálra sebes, mert ha elmehet vala, fel küldöm vala Nsgodhoz, ha meg nem hal ezután is felkildem, mert ez azt mondja, hogy ugyan az bég-

tül vagyon megparancsolva az *Soklyósitul*, hogy minden nap ide száguldjanak. Az terekbe mennyi holt meg igazán végére nem mehettek, azt is megirom Nsgodnak, az mienk kezil egy fő legén *Budasijch János* rokona, teb sebes sincs keztiunk ember, de lovunk ennihány vagyon sebes.

Azért kegyelmes Uram, ide tebb nép kellene mind gyalog, mind lovag, mert az tartomán annyira elidegenül, hogy dulás nelkül semmit be nem akarnak szolgálni, az minden napi dulásra és az vár és város erzésre ez néppel soha be nem érik. Továbbá kegyelmes uram, az én egyik kémem az ő . . . kezével az minémü hirt irt, im Nsgodnak kültem. Ajánlom Nsgodnak erekké való szolgálatomat.

Kelt Szigetbe Szent Márton nap után Hétfőn 1554.
V. S. et M. D.

servitor
Ladislau Kerechény mpr.

Még sem küldenek pattantyust, csak egy sincs, hanem én magam az uraimval vagyok pattantysu, nem győzek érette írnom.

X.

Kanizsa, 1554. december 18.

Nagyságos és énnekem erekül kegyelmes Uram, az én szolgálatom ajánlásom után adom Nsgodnak tuttára, hogy én tegnap jöttem ki Szigetbül, ide *Zelinára* megyek házamhoz ennihán napra.

Uj hirt egyebet nem irhatok Nsgodnak mint k. uramnak, hanem egy kémem nyilván izente, az ki be ment volt az tanácsba, hogy *Hederbelbe* az kolostromba bele akarnak szállani az terek. Immár *tizeneted* napja vagyon, hogy el kültek portára ez végül, mihelen emberek meg jó azontul bele szállanak. Azért kegyelmes Uram Nsgod azra viseljen gondot és N. teresse el, mert *azontul Sziget utát el rekesztik* és Somogyhoz is kezelebb kelteznek. Más szentegyházat is akarnak kezel Szigethez eréséteni, de még nem tudom melyiket. Ez napokba az felől is hirem jó, azt is azontul Nsgodnak tuttára adom, mint kegyelmes uramnak. Ezzel egyetembe ajánlom Nsgodnak erek szolgálatomat, mint kegyelmes uramnak.

Kelt ez levél *Kanisán* kedden, Szent Tamás nap előtt 1554.

V. S. et M. D.

servitor
Ladislau Kerecheny mpr.

XI.

Csorgó, 1555. január 29.

Nagyságos kegyelmes uram, örökül való szolgálatomnak ajánlásom után, ezek előtte elég béven tuttára adtam vala Nagyságodnak mint kegyelmes uramnak, hogy az várhoz való tartomán semmiképen nem akar halgatni az várhoz és semmi jövedelmét nem akarják beszolgálni. Most az én képebeli emberem, az én ott nem létembe *Zalaj Miklós* reá küldet volt egy falura dulti az jövedelemért, ott az pórok rá támattak és vagy három *grabantot* meg eltek, ezek aztán megbirták az pórokat és vagy három házat elégettek az faluba, egyébbfele is, valahová küldünk mindenfele reá támadnak az királ ő felsége népére. Azért kegyelmes uram, ha ezféle büntetéssel meg nem rettentik az népet, ezentul mind el hajol az nép, királ ő felsége pedig igen parancsolja fejemre, hogy ne hadjunk égetni, énnekem azt kell mielvem az mit ő felsége parancsol, de bizonynyal ő felségek minden jövedelme kin marad, azután én oka ne legyenek.

Továbbá kegyelmes uram ezt nyilván irhatom Nagyságodnak, hogy az portáról parancsolat el jött, hogy bele szálljanak az *Hederhely* kalastromba az terek és megerésítsék és mihelen valamennyire megszárad az feld rá mennek és megerésítik. Azért kegyelmes Uram Nsgod aznak viselje gondját, azt el kellene hányatni, mert mind Sziget üdövel azbul vész, mind az teb feld ide az fele.

Én immár vagyon egy heti, hogy itt vártam az mustra mestert, hogy be kísérném Szigetbe, de nem jöve el, immár nem várhatom, hanem be kell mennem. Én nem tudom, hogy ki kíséri be, mert az nép mind *Korotnán* mind *Kaposba* fizetetlen, *Babolicsán* pedig az fizetést letették, soha semmi segítségem *(így!)* nincs Istennél teb, nem tudom mint leszen végre dolgom, mert az fizetetlen nép azt mondja, hogy nincs mivel járni. Eznek előtte pedig ezek minden tisztartók idejébe segítséggel voltak, most nincs mivel. Ajánlom Nsgodnak örök szolgálatomat.

Kelt Csorgón, Kedden Szent Pál fordulása után 1555.
V. S. et M. D.

servitor

Ladislaus Kerecheny mpr.

XII.

Kanizsa, 1555. január 30.

Nagyságos kegyelmes uram, az én erekké való szolgálatom ajánlásom után, adom Nagyságodnak tuttára, az mint ennek elette is meg irtam Nsgodnak, hogy ez koráig én előttem

az mely tisztartók voltak Szigetbe, mikor valami szigiségek volt mindenkoron *Korotnáról, Babolcsáról, Kaposujvárból* volt népből segítségek. Most énnekem sohonnan ezek közül nincs, ez koráig még mind addig kenyergettem nekik, hogymes (*ügy!* talán *mégis*) volt segítségem, de immár most semmi segítségem nincs tőlek, ezután sem várom, mert hogy fizetetlenek, azt mondják, hogy nincs mivel be járniok. Im most is kegyelmes Uram, azért jöttem vala ide *Kanisára*, hogy értem, hogy valami kevés pénzzel alá jó Szigetbe az mustra mester, itt az Nsgod szolgálait kérem vala, hogy be Szigetbe kísérnék, de Nsgod hire nélkül nem merik mielni, hanem kenyergék Nsgodnak mint kegyelmes urannak, parancsoljon Nsgod ide alá az uraimnak, hogy késérjék be az mustra mestert és mind most, mind ez után mikor valami szigiség leszen, parancsoljon Nsgod az én erek szolgálatomért, hogy mikor meg lelem az Nsgod szolgálait, legyenek segítséggel.

Továbbá Nsgodnak azon is kenyergék, mint kegyelmes Urannak, irjon Nsgod királ ő felségének, hogy ő. f. külgye valami főemberit alá, kiknek szovát ő felsége meghiszi és lássák meg az várnak szükségit és az népet, és ha látják, hogy ez néppel be érik, ezen kész vagyok megmaradnom, ha pedig látják, hogy azzal be nem érik. lássan ő felsége oly kegyelmesen az ő. f. végházához, a mint az ő felsége országa szüksége kívánnya, mert bizonynal kegyelmes Uram, ha csak felével ennek kik most vadnak, ha be érhetném, soha ő felségét nem bánatanám ennyi kenyergésemmel.

Ezen is kenyergék Nsgodnak, mint kegyelmes urannak, irjon N. kegyelmesen ő felségének az korotnaiakért, kaposiakért, babolcsaiakért, hogy lenne meg fizetések és az mellett lenne erős parancsolattjok, hogy mikor valami szikség volna, lennének segítők az ő felsége házához. Kegyelmes választ várok.

Kelt Kanisán, Szerdán Januariosnak harmincz napján 1555.

V. S. et M. D.

servitor

Ladislaus Kerechény.

XIII.

Sziget, 1555. február 12.

Nagyságos és énnekem kegyelmes uram, az én szolgálatomnak erek ajánlásom után, meg érttettem az Nsgod levelét, kibin Nsgod énnekem parancsol, hogy én megeresszem az *Petne János* jószágért, kit ide az királ ő felsége házához birnak, azért kegyelmes uram, én mindenbe kész vagyok az Nsgod parancsolattyának engednem, az mint tartozom is, de ha

Nsgodnak teccik, N. szerezne királ ő felségétől én reám egy parancsoló levelet, hogy én megeresszem az jószágot, és ugyan azba menedéket, ha pedig Nsgodnak az nem teccik, valamint Nsgod parancsolja, az mit én mielhetek kész vagyok Nsgodnak szolgálnom, Ezből Nsgodtul választ várok.

Továbbá az paizstartó felől, az kiről Nsgod parancsol, im szólok az városiakkal és valamint szerét tehetem kiszerezem tülek és kikísértetem az Nsgod parancsolatja szerént.

Továbbá az én vice ispánom,¹⁾ *Ibaffalvay Ferencz* deják kenyerreg Nsgodnak egy nemes udvar helért, hogy Nsgod neki adná *magvaszakat neven*, én is kenyergek Nsgodnak, mint kgyelmes urannak, hogy Nsgod neki adna az én szolgálatomért, jólehet elég pusztába vagyon. — Ezzel egyetembe ajánlom Nsgodnak erek szolgálatomat.

Kelt ez levél Szigetbe 12 februarii 1555.

V. S. et M. D.

servitor

Ladislaus Kerechény mpr.

Az udvarhelnek neve és az királ népének megvagyon írva az czédulában.

Kívül: Spectabili et magnifico domino Thome de Nadasd Palatino ac Locumtenenti Sacrae regie Majestatis in regno Hungariae etc. domino et patrono meo gratiosissimo.

XIV.

Sziget, 1555. márczius 13.

Nagyságos és énnem erek kegyelmes Uram, az én erek szolgálatom ajánlásom után, most az én kémem egyik az mit irt, im Nsgodnak kültem, az várnak minden szükségét sokszer (*így!*) királ ő felségének írva kültem és kenyergettem, hogy idején ő felsége megszerzené, most is csak azon kenyergek, hiszem, ha valamit ő felsége ide ad, ha szükség nem leend, itt is el nem vesz. Első szükség az teb nép, másod az fizetés, harmad álgyuk és ahoz való szerszám, mert az itt való álgyu kevés, az kiket én idembe egy kis taraczkot ide kültek egyikbe sincs egy mázsa vas, egy jó *szakúlos* jobb annál. Egyébb szükségéről mindenről ezelőtt elég béven irtam, kiről még választom nincs, most sem tudok egyebet kgnnek írnom, mint kegyelmes urannak, hanem csak Nagyságodtul várok. Ez fizetetlen nép éjjel-nappal rám kiáltnak az fizetésért, el is szektek immár

¹⁾ Kerecsényi, mint szigeti kapitány, egyszersmind Baranya vármegye főispánja is volt.

bennek ennehány, én semmit róla nem tehetek, mert éjjel-nappal irok királ ő felségének, semmit nem szerezhettek.

Az kegyelmes Ur Isten tarcsa meg Nsgodat minden szerencsével.

Kelt Szigetbe 13 marcii 1555.

V. S. et M. D.

servitor

Ladislaus Kerechény mpr.

Az hederheli kalastrom csinálást el hatták az terekék. azt izente budai bassa Dervis bégnek, ugymond — *várd meg addig míg az én emberem meg jő az portáru, nem szikség azt csinálnunk, hanem menjünk az várak alá.*

Az hayduk, én nem tudom honnan valók de csoda dulást és kinzást mielnék mindenfele az szegénségen.

XV.

Sziget. 1555. Nagy-Péntek.

Nagyságos és énnekem erek kegyelmes uram, az én hiv szolgálatom ajánlásom után, adom Nsgodnak tuttára mint kegyelmes uramnak. hogy az itt való nép anyira megrettent az fizetlenség miatt, hogy mióta az mustra mester kiment innent, immáron ennyi számó grabant szektett ki az várból és városból, mindennap ha három ha négy el szekik benne, én eleget fogadok nekik, de semmit nem használok vele, mert semmit sem hisznek benne, hogy az *Dersffy* idejébe is sokkal maradtak neki adósok, semmit nem hisznek semmi szép szónak. Im máron ki sem merem őket az királ ő felsége szolgálattára küldöznen, mert minden uttal el maradnak bennük, hanem ugyan érzetnem kell őket az kapukon. Ám lássa Nsgod minémü szolgálatot tehet ember szigség korba ez féle fizetetlen néppel. Im mint lovag, gyalog fel választottak királ ő fsgéhez, kenyergék Nsgodnak mint kegyelmes uramnak, irjon ugy N. ő felségének mellettek, ki ez szegén, nyomorodott országnak használattára legyen. Látja az Isten eggyel-mással immáron tebet osztottam az enyemből az fő uraimnak ezer flr. érőnél, és azzal marasztottam ez koráig őket, mert az királ ő felsége fizetésén, itt az mint immáron ez feld népe elpusztult, senki meg nem maradna, elébb jobb volt az szolgáló ember dolga, mert az feld ép volt, az szegénség gazdak (*így!*) volt, mindent béven hordottak az vásárra. Mostan az nép nagyobbára el holt, az ki pedig megmaradott is annyira elszegényedett az két fele való fizetésbe, hogy az kenyérbe sem ehetnek.

Kiráj ő felsége azt irta vala, hogy kétszáz grabantot fogadjak és az pénzet is egy hóra valót alá küldet vala; más levelébe

ő felsége esméig azt írta, hogy békével áljon az pénz ő felsége más tanulságaig. Azért az pénz egy óra az 200 grabantra itt vagyon, de bizon dolog, hogy itt azokat meg nem találjuk, ha pedig meg találánk is, az mint Nsgodnak elébb is meg-irtam, meg nem merném fogadnom, *mert minden nemzetek terek birtoka alatt vadnak*, hanem ám Tót országba elég *haramia* vagyon, azokból kellene ide késedelem nélkül küldeni az 200 grabantot, vagy pedig egyébünnen, az honnan Nsgodnak jobban teccenek.

Az *Tahy* uram száz lovagja még sem jöve be lakni, ha be akarnának jöni, ideje volna, én immáron irtam *Tahy* uramnak, de még semmi választom nincs tőlle.

Az pallér mestert ő felsége még sem küldé alá, sem az cseh ásókat, az idő pedig mind el jár. Nsgtok kenyergék, mint kegyelmes uramnak, írjon Nsgod, ha ő felsége el küldi, tehát szintén ideje volna. — En bizon nem is várhattam az palérokot, most két bástyát keztem csináltatnom, én bizon az Úr Istenbe, mikor az ő felsége paléra meglátja az én bástyáimat és az elébeli tisztartóékat (*így!*) is, nem kezdem szégyenlenem.

Nagyságodnak kenyergék mint kegyelmes uramnak, az mit szóval meg mond Nsgodnak *Morgay János* uram, Nsgod meghidje szovát és mindenbül k. választ várok, mint k. uramtul.

Az hatalmas Úr Isten meg tarcsa Nsgodat minden jó szerencsével.

Kelt Szigetbe *Nagy Pénteken* 1555.

Im Nsgodnak az királ ő felsége leveli mását oda kültem.

V. S. et m. D.

servitor humillimus
Ladislaus Kerechény mpr.

Az szegén nyomorodott városbeliek mellett N. legyen kegyelmes és jó szószólók (*így!*) mert bizon soha semmi képen, ha segítségek nem leszen, itt meg nem maradhatnak, az város is pedig mindenestül fogva el rodhattott (*így!*), kit az commissarios uraink szemekkel láttak.

Nsgodnak kültem két hordó baronyai bort, egyik veres, másik fejér. Nem arra kültem, hogy Nsgodnak jobb borai nem volnának, hanem csak arra, hogy innét való bora is legyen Nsgodnak. Kérem N. mint kegyelmes uramat. N. vegye jó néven.

Most juta hirem, hogy *Tahy* uram ez más héten leküldi szolgálait.

Itt kegyelmes uram, semmi frigyet nem tart az terek, most az soklyósi *Almat* (*így!*) bég ide jött Geresgálba és ez mai nap ide az vár alá száguldottak vala. Utánnok voltam *Patáig*, de nem adának harczot. Itt nekünk egy tál(?) frigyenk

sincs miattok, az más hétbe is inkább minden nap itt voltak, kit az commissarios uraim és a Nsgod szolgálai is szemekkel láttak, mert hogy bejöttek, azkort is reájok ütöttek volt *Kálmáncsehnél*.

Hirem kegyelmes uram most nincsen egyéb, hanem minden bizonyal azt irják emberim, hogy ha az frigy meg nem leszen, első vár szállása ez leszen.

Nsgod tiltattassa meg az somogyi *hajdukát*, kik sok helen lagnak, hogy az éktelen dulásokat hadnák 'el és szegén nép kénzásokat, mert soha az Ur Isten ezt el nem szenvedheti. Most immáron Zalába is támattak *haramiák*, kik csodálatos gonoszságokat cselekesznek. Letenyén vagyon szálások, az előtték járónak *Kenéz Ferencz* neve. tebbet Morgay mond meg Nsgodnak.

Ez palér mester im mind irva vitte Nsgodnak az Sziget dolgát, de bizony ideje volna, ha ő felsége immáron az derék palér mestert, ki ugyan itt *laknéjék*, régen minden szerszámmával alá külte volna, mert jól tudja Nsgod kegyelmes uram, hogy az idő mind el jár dolgába. Nsgodat kérem, mint k. uramat, irjon ő felségének, az minek kell lenni, lenne idején.

XVI.

Zelina, 1555. április 29.

Nagyságos és énnekem erekül bizott kegyelmes uram, az én szolgálatomnak ajánlásom után, minap Nsgodnak minden szigségét az szigeti várnak megirtam vala és szóval is megizentem vala *Morgay János* által, im most ezt irhatom Nsgodnak, mint kegyelmes uramnak, hogy nagy szigségimért ki kellették jönnem ide házamhoz, mer ez mostani octáván *Zábrágot* oly tervényem vagyon, az ki jószágomba jár és mikor ki jöttem Szigetből hatszáz frtot osztottam az nép kezibe, kit az én zálogomra vettem, kivel megmarasztottam őket addig, mig a királ ő felségétől választom jó az fizetés felől, mert bizonyal ők immár semmi fogadásnak sem szép szavamnak semmit nem hisznek. Mióta minaptul fogva az mustra volt, immár azután LX grabant szökött ki az fizetlenség miatt, mert ennihánya, kinek ott háza nincsen, éhel hálnak, mert bizonyal, ha ott a fizetés hórul óra meg nem leszen, és ha meg nem eregbetik az nép fizetését, soha az nép ez fizetésen ot meg nem maradhat, ha pedig most ezt mielik, ha valami gonosz dolgok leszen, azkor meg az kinek fizetése vagyon is sok nem álja meg, nem hogy ilyen fizetetlen nép.

Most pedig hirt egyebet nem irhatok Nsgodnak, hanem az kém, kiról minap izentem vala Nsgodnak, *Palaticsj János*

uram által, minden bizonyal azt izente, hogy királ ő felségének tuttára adjam és Nagyságtoknak, hogy császár megparancsolta, *hogy ez aratásba megszállják Szigetet*, és ott volt az Dervis bég tanácsába, mikor megolvasták az császár levelét, kibe azt parancsolta császár az bégeknek, hogy ez napokba felmenjenek Budára az basához, és ott vele tanácsot tartván végezzenek az vár megszállásáról.

Az két száz grabant felől írja ő felsége, hogy megfogadnám, bizonyal mióta az első parancsolatom jutott azután mind kerestem, de még *használ* tebet nem találtam, mert az kik kiszektek mindenfelé elhirdették, hogy hitván fizetések vagyon, senki rá nem akar menni.

Itt esmég mindenfelé soldot kiáltatok, de énnekem azba semmi reménségem nincs, hogy találhatnék, hanem az mint eléb is megirtam ő felségének, egyéb várakból kellene kivenni aprónként és ugy kellene alá küldeni, vagy pediglen innét Tótországból az *fizetett haramiákból* kellene alá küldeni, mert itt mindenkort hamarább találhatnának helekbe, az itt való Staier ország fizetésére.

De mit használ ha alá küldik is az népet, ha jobb fizetések nem leszen, azok is mind elszeknek az kik ott vadnak, mert N. nilván vagyon mely igen nehezen élnek ott az szolgáló nép, ha szinte fizetések volna is ott, ugy kellene, hogy esztendőre való fizetés állana minden korosként és mikor kitelnék havok az népnek azontul meg volna fizetések. Ezt látja Isten nem az én hasznoméért mondom, hanem az ő felsége és az vár megmaradásáért, mert én nem sokáig akarok Szigetbe lennem, ha Nsgod akaratyá leszen, tudom, hogy ő felségének elég szüzsége vagyon és sok végházai vadnak, de egyik véget meg kellene az másiktól választania. Ő felségének így volna hasznosb, ha egyszemint küldené alá egy esztendőre az fizetést, mert esztendőbe ennihánszer küldi ő felsége alá az fizetést nagy kelcséggel, kire az be küldésre ennihán hópénz rá kell. Im, mindenül irtam ő felségének, Nsgodnak kenyergek, mint kegyelmes uramnak, hogy legyen kegyelmes terekedő az vár szüzségébe.

Az *Tahy* uram szolgálait, ha ott ben akarja királ ő felsége tartani, tehát azoknak parancsolni kellene, hogy ha szállása leszen az várnak, akkor ki ne mennének, mert azzal az teb népnek is eszeket vesztenék.

Az kegyelmes Ur Isten meg tarcsa Nsgodat minden jó szerencsével.

Kelt Zelýna 29 die aprilis 1555.

V. S. et M. D.

Servitor

Ladislaus Kerechény mpr.

XVII.

Sziget, 1555. jun. 22.

Nagyságos és énnekem erek kegyelmes uram, az én erek szolgálatom ajánlásom után, ennihánszer valamikor valami hireim voltak megirtam Nagyságodnak és ennek előtte is egyebet nem irhattam, hanem azt az kit az kémekek irtanak, mostan is csak azt irhatom Nsgodnak. Im ez órában is az minémű hirt ira egy kémem Nsgodnak in specie kültem. Én ezután is csak azt tartozom Nsgodnak hirrre tennem, az mit értek. Én királ ő felségének minap *Chorgórol*, mikor ide bejövék vala mindenről elég béven irtam és kenyergettem. Az mint értem, az mivel *Morgaj János* most alá jó, jobb volna, ha alá sem jött volna. — Azért kegyelmes uram, szóljon Nsgod az urakkal, ő felségének mindenről a mint N. legjobban tudja, mert én immár tebet nem tudok írnom, az kit ennek előtte is elég béven megirtam ő felségének minden szigsegről. Erővel semmit nem vehetek. Ajánlom Nsgodnak erek szolgálatomat.

Kelt Szigetbe Szombaton, Szent Iván nap előtt 1555.
V. S. et M. D.

Servitor

Ladislaus Kerechény mpr.

XVIII.

Sziget, 1555. jun. 27.

Nagyságos kegyelmes uram, az én erekké való szolgálatom ajánlásom után, ez koráig az minémű hireim voltak Nsgodnak megirtam, im most esmég ezen órába az minémű hirem juta Nsgodnak mását kültem, az levelet pedig in specie királ ő felségének kültem, kit f. megért. De azért szóval ugyan azt izente az én kémem, hogy mind addig magamra várjam az hadat, mig nem meg látjuk hova indul, mert — ugy mond — sok csalársága vagyon az tereknek. Azért kegyelmes uram, most is kenyergek Nsgodnak mint K. uramnak az Istenért, hogy szóljon Nsgod királ ő felségének, hogy sietséggel küldené alá ő. f. az fizetést, mert bizonyal kegyelmes uram, hogy az nép tovább nem türheti, mert éhel halnak. *Sok vagyon az grabantokba, hogy kódulásokkal élnek.* Ezzel pedig, kit most Morgaj hozott mind pénzt, mind posztót, csak egy óra sem érik meg teljességgel vele. Az adósság pedig, kívül adósok az népnek *Dersffy* idejébe teszen tebbet három hó pénznél, én időmbe pedig im etediy (így!) hóra szolgálnak, kire egy pénzt sem adtak nekik. Az Istenért kenyergek, hogy Nsgod

szóljon, értsen ő felsége ez nép dolgáról, mert bizonyal kegyelmes uram. most sem mertem megmondani az népnek, hogy csak az egy hó pénzt hozták, mert az nép elszeknék, mert nem tűrhetik az éhezést, hanem azt montam, hogy ezt csak az mustra mester külte ide alá előtte, ő maga pedig az mustra mester az egész fizetéssel utba vagyon, ezzel csendesítettem le az népet.

Az én emberemet Morgait ezentul esmég Nsgodhoz bocsátom, aztul mindenről bévebben irok és izenek, mert bizon igen felette nehezen vagyon dolgom, az fizetés miatt éjjelnappal rám kiáltanak, én csak az sok fogadással tartom őket, de hogy immár aznak sem hisznek semmit. Most esmég az kémhez bocsátottam emberemet, valami hirrel érkezik Nsgodnak azontul tuttára leszen.

Ezzel egyetembe ajánlom Nsgodnak mint kegyelmes uramnak erek szolgálatomat.

Kelt Szigetbe Szent László királ napján 1555.

V. S. et M. D.

Servitor

Ladislau Kerechény mpr.

XIX.

Sziget, 1555. július 12.

Nagyságos kegyelmes uram, erekké való szolgálatom ajánlásom után. az Nsgod levelét megértettem az ló felől, látja Isten, ha itt érte volna az lovat az Nsgod levele, azon órába N. kültem volna, de az Nsgod levele előtt hatod nappal kültem elébb el az lovat Érsek uramnak, mindazáltal ez napokba gondját viselem, hogy én szerzek jobb lovat Jacab uramnak.

Továbbá kegyelmes uram, az *Zabó Benedek* felől, csak az vársiakkal végezhessek felőle, mihelen ez terek el indul, mely felé akarand az had menni, kész vagyok kieresztenem, csak az várassal végezhessek, de bizon igen nehezen bocsátják el kezülek, mert eznél jobb szabó nincs keztek, ez *céhmestere* az szabóknak.

Továbbá kegyelmes Uram. izentem valami dologról, az frigy megtartása felől Nsgodnak Morgaj János által,¹⁾ kérem N. az én szolgálatomért, hogy N. meghidje szavát.

Kelt Szigetbe 12. jülí 1555.

V. S. et M. D.

Servitor

Ladislau Kerechény mpr.

¹⁾ Morgay János várnagy volt Szigetben.

XX.

Sziget, 1555. september 1.

Nagyságos és énnekem erekül kegyelmes uram, az én szolgálatom ajánlásom után, im ma esmég az minémü hirt irt az én bizonyos emberem, in specie királ ő felségének kültem, az mását Nsgodnak kültem, azért kérem Nsgodat mint kegyelmes uramat, hogy N. irjon királ ő felségének, hogy sietséggel küldene ide pénzt és teb népet, mert sokszor megirtam ő felségének az nép szükségét, és port és egyéb szerszámot is. Nságodnak, az mi segítséggel lehet népbül megszolgálom, mint kegyelmes uramnak és egyébül is. Hamar és kegyelmes választ várok és ajánlom Nsgodnak erekké való szolgálatomat mint k. uramnak.

Kelt Szigetbe Septembernek első napján 1555.

Ma Eszékről száz szekér *golóbost* (így!) vittek Péccsésé.
V. S. et M. D.

Servitor

Ladislau Kerechény mpr.

XXI.

Sziget, 1555. sept. 5.

Nagyságos és énnekem erek kegyelmes uram, az én szolgálatom ajánlásom után ez órába az minémü hirem juta, im Nsgodnak kültem az mását, az kém levelét pedig in specie királ ő felségének küldtettem. Azért kegyelmes uram Nsgod ide külgyen tebb népet és irjon ő felségének N. hamarsággal az egyéb itt való szigségről. Mind királ ő. f. mind Nsgodnak ez napokba elég béven irtam az nép fizetéséről és porról és szerszámról és teb népről. Mindenből hamar és kegyelmes választ várok.

Kelt ez levél Szigetbe, Cseterteken kisasszon nap előtt 1555.

V. S. et M. D.

Servitor

Ladislau Kerechény mpr.

Nagyságod az feled népét hirdettesse fel, mert bizon ezek félnének ha volna kitől, Isten után pedig, ha Nsgod ez szegén országhoz nem látna, tudja Nsgod, hogy nincs kihez bizok (így!) Ajánlom Nsgodnak örök szolgálatomat. Valamennyi nép lehet, de Nsgod ide segítsen hamar néppel, az mennyi Nsgod jó akarolja, még királ ő f. ide hozzánk lát néppel, mert ez város igen felette nagy helen . . Tebbet Nsgodnak *Tahy* uram ir meg az nép dolgáról.

XXII.

Sziget, 1555. sept. 7.

Nagyságos és énnekem erek kegyelmes uram, az én szolgálatom ajánlásom után, ez koráig az minémű hireim voltak mindenkoron megirtam Nsgodnak. Most azt irhatom Nsgodnak, hogy az terek *Kaposvár* alá szállott és szándékok az, — kit az Ur Isten ne adjon — hogy ha megvehetik Kaposvárat tehát ide Sziget alá jönnek és az tanácsba azt végezték, hogy — ugymond — ha szinte az várat meg nem vehetnék is, — ugymond — az várását megvehetjük és elpusztíthatjuk, és ugymond, szolgáló nép nem lakhatik benne osztán, ugymond két felől két kastélyt csináljunk az vár mellett. Ilyen formán minap is megirtam vala Nsgodnak, azért kegyelmes uram kenyergek Nsgodnak az ur Istenért, hogy Nsgod sietséggel vessen népet ide, mert az menyi helyen az város vagyon, sok nép kell azra és az mit Nsgod akar mielni, azzal Nsgod ne késleljen, menyivel hamarabb anyival hasznosb. Nagyságodba vagyon Isten után minden bizodalom, királ ő felségének száma nincsen hánszer irtam minden nemű dolgainkról, kit Nsgod jól tud, azért én Isten után csak Nsgodtul várok minden kegyelmességet. Továbbá, ha az főlegényekbe Nsgod be küld nekem, ugy teccenék, hogy az grabantokkal együtt jönének be katonájok, ő magok pedig egy-egy vagy két-két lovon jönének be mert most is lovunk és paripánk sok vagyon itt ben, nem tudom mi tanácsot ad Nsgod, ha külgüink benne; osztán aszony álat és gyermek igen sok vagyon, ha Nsgod adná tanácsul és Nsgod valami késéröt küldene érettek, azokba is idején ki kellene küldenünk. Valami Nsgodnak legjobbnak teccik, Nsgod igen hamar kegyelmesen irjon énnekem.

Még az had *Tolnánál* vala, hogy nyelvet fogni kültem vala. Ez órába hozának valami terekeket, kik Nándor Fejérvárról Budára mennek volt, ezeket én ugyan *kén alatt* megkérdeztem ez had felől, ők azt mondják, hogy ezek kezett sohannan semmi had nincs az budai basával, hanem csak ez budai basához tartozó bégek és — ugymond — nem jó is ez idén teb had hozájok eznél. Azért kegyelmes Uram, Nsgod ha rá gondol, Isten kegyelmes voltából most ezeket bizon könnyen meg bírhatja királ ő felsége. Osztán jó volna, hogy Nsgod írna a felfeldi uraknak, hogy ők is valami terek várat szállanának meg, ezeknek azontul eszek veszne és ez szegén feldnek nagy segítsége volna az. Én igen sietséggel kegyelmes választ várok Nsgodtul mint kegyelmes uramtul. Datum ex Sziget 7. septembris 1555.

servitor

V. S. et M. D.

Ladislaus Kerecheny mpr.

XXIII.

Sziget, 1555. september 12.

Nagyságos kegyelmes Uram, az én örök szolgálatom ajánlásom után egyéb hirt Nsgodnak nem irhatok, hanem im esmeg fogának nyelvet egy *oda basát*, ki az eszéki alajbéggel megyen volt ez hadba, azt meg kénzattam, azt vallja az is nilván, hogy szándékok az, hogy ha megvehetik az várakat, az után ezek az városát akarják megvitatni, ha pedig meg nem vehtik is ez várakat, ezek az városára rá jönnek és két felöl két kastélt akarnak csináltatui, azért kegyelmes uram, az én kémeim is mind ezt írják, kenyergek Nsgodnak mint kegyelmes uramnak, hogy sietséggel vessen Nsgod teb népet ide az váras megtartására, mert k. Uram, bizon igaz oly nagy gondot kel viselnünk az váras megtartására mint az váréra, mert az nép azontul nem lakhatnék itt (kiszakadt hely) el pusztul az váras, kit Isten ne adjon. Hamar és kegyelmes választ várok Nsgodtul. Kelt Szigetbe 12 septembris 1555.

V. S. et M. D.

servitor

Ladislaus Kerecheny mpr.

Mióta megszállották Kapos várat immár *nyolczadly* levelem ez, kit irtam királ ő felségének és Nsgodnak, és népet kértem ez váras tartására, nem tudom, ha meg atták vagy nem.

Be kültém vala két legént Kaposba, de semmiképen be nem mehettek, ott feküttek az berekbe két nap, bizon az mint beszélük, igen nehezen vagyon dolga az kaposiaknak, azért kegyelmes Uram, ha az urak valamit akarnak mielni, bizon igaz ideje.

Továbbá kegyelmes Uram, ha Nsgod irna az felfeldi Uraknak, hogy ott fen valami várat meg szállanának most, az ez feldnek igen használna, mert ezek is azontul megrettenének.

XXIV.

Sziget, 1555. september 13.

Nagyságos és énnekem kegyelmes Uram, az én szolgálatom ajánlásom után ezt irhatom Nsgodnak, hogy ez mai napon jött *Péccsé* az fejevári *Barján bég* két száz lóval, hónap megyen ez hadba.

Ma hozának egy foglyot Kaposhoz, csakugyan ottan fogták, az várat igen megtérték, de még ostromot nem tettek, de ha lehetséges Nsgod ne késsék nekik az segítséggel, mert okát értem, de levélbe nem irhatom etc.

Továbbá, kegyelmes Uram, immáron sokszor irtam királ ő

felségének és Nagyságodnak és kenyergettem. most is kenyergek az Istenért is, hogy Nsgod sietséggel vessen több népet ide az vár és jelesben város megtartására. mert azt bizonyal hidgye Nsgod, hogy ezek az városára rá jönnek. ezek én végére mentem. Ha pedig az ellenség értené. hogy új nép jött be segítségre, ő is megtartoznék. Hamar és kegyelmes választ várok Nagyságodtul, mert Isten után csak Nsgodba biztam. Az több uraknak is mindenfelé irtam segítségért, de senki csak választ sem tén rá, hanem Bán uram küldé ide négy fő szolgáját, eznél több segítséget még senki nem küldett, hamar és kegyelmes választ Nsgodtul.

Kelt Szigetbe 13 szeptembris. (Évszám nélkül.)

V. S. et M. D.

servitor

Ladislaus Kerechény mpr.

XXV.

Sziget, 1555. september 18.

Nagyságos és énnekem erekké kegyelmes uram, az én szolgálatom ajánlásom után, emlékezhetik azon Nsgod, hogy én ez mostani terek hadat királ ő felségének még ez télbe meg irtam és azután tebbet irtam meg *százszernél*, de ő felsége soha nem hívé, csak az frigybe bizék. Im kegyelmed látja, mint essék mostan. Nagyságodnak egyebet nem irok, hanem kenyergek Nagyságodnak az Isten haláláért, hogy az miről ez napokba ennihánszer irtam Nsgodnak és királ ő felségének, hogy azt Nsgod sietséggel éjel-nappal külgye be, ha nsgod nem... (titkos jel). Az legén felől kiről Nsgod irt. meg érti Nsgod.. (titkos jel) Hamar és kegyelmes választ várok.

Kelt Szigetbe 18 szeptembris 1555.

V. S. et M. D.

servitor

Ladislaus Kerecheny mpr.

XXVI.

Sziget, 1555. september 23.

Nagyságos és énnekem erek kegyelmes uram, az én szolgálatom ajánlásom után, ezen órába az minémü hirem juta im Nsgodnak oda kültem, azért Nsgod lásson hozzá, ez szegén ország maradására az mint Isten tanétotta Nsgdat, és az miről én is kenyergettem sokszor Nsgodnak mind királ ő felségének, azt Nsgd külgye be az én erek szolgálatomért sietséggel, tebet Nsgodnak nem tudok irnom, mert ez napokba ennehánszer bőven megirtam és ennehány emberemet kültem

N. nem tudom hová lének. még sem jöve egyik is meg. Hamar és kegyelmes választ várok, az kiról sokszor irtam Nsgodnak az város megtartásáért etc.

Ajánlom Nsgodnak erek szolgálatomat.

Kelt Szigetbe 23 szeptembris 1555.

V. S. et M. D.

servitor

Ladislaus Kerecheny mpr.

Továbbá az mustra mester *Perlakra* jött az pénzzel és posztóval, és ma értem *Tahy* uram leveléből, hogy esmég hátra akar menni *Potolba*. Azért kenyergek Nsgodnak mint k. uramnak, hogy Nsgod irjon, hogy ne menjen Potolba, hanem jöjjön ide Kanisára és Nsgod külgye be sietséggel mert tudja N., hogy ennihánszer irtam N., mint vagon az pénz szígsége. Im én is irtam az mustra mesternek. Továbbá még is kérem Nsgodat mint k. uramat, hogy Nsgod sietséggel külgye be az város szígségére és váróra, az teb (titkos jel) kiról immáron sokszor irtam, most is bévebben írnék, de Nsgod jól érti (titkos jel).

XXVII.

Sziget, 1555. sept. 26.

Nagyságos kegyelmes uram, erek szolgálatom ajánlásom után. Emlékezzék reá Nsgod, hogy én még ez karácsontul fogva irtam meg ez mostani török dolgot királ ő fsgének, és mind az uraknak, és azután anniszer irtam meg, kinek számát nem tudom, de senki nem hiné, azért k. uram az az (*igy!*) Cristusnak haláláért kenyeregeg (*igy!*) N, hogy Nsgod sietséggel külgye be azt, az miért Nsgodnak ez koráig kenyergtettem. Mióta megszállották Kapost csak azóta is ennihány szolgámat kültem N., de mind ez mai napig sem jöve egyik is meg, sem az nem lén, az miért kenyergtettem sem ők nem jövének be. Királ ő fsgének irtam vala ez dolog felől, ő fsége azt ír, hogy Nsgodnak adott azról tanuságot, hogy majd azt bévén megadja az miről irtam ő. f. és Nsgodnak sokszor. Mán megizentem vala Nsgodnak *Palaticij János* uram által, hogy énnekem oly kémem volt, ki igazat tudott mondani, megizentem vala *Felpécij Ferencz* által királ ő fsgének, de nem használá semmit, mert senki nem hivé. Még is kenyergek Nsgodnak az *megfeszült Cristusért*, hogy Nsgod ne hadjon az nélkül, az miről Nsgodnak kenyergtettem nagy sietséggel. (Oldal jegyzet talán Nádasdy kezével: »*propria petitio prefecti de Zijgeth.*») Továbbá kegyelmes uram ennehánszer irtam az itt való sok asszonnépért, gyermekért, azból sem jöve semmi tanuságom, most is várok Nsgodtul.

Továbbá az terek ezt végezte, hogy ha megveheti *Babocsát* tehát ide ránk jó, ha Nsgod valamit akar melni igaz ideje, ez terek bizon igen kevés, csak az Ur Isten haragja ne volna rajtunk, mind jó, gonosz nincs hétezernél feljebb, mindebe sincsen viadalhoz *három ezer*, de ha senki sem támad rájuk, ezek is eljárhatnak.

Továbbá k. uram ezbül is tanácsot kérdek Nsgodtul mint k. uramtul, mit tegyek, ez itt való faluknak én ugy végeztem vala az itt való uraimval, hogy egy mérföldig elégetném, hogy ne lenne szállása az pogánnak benne és élése, mert csak Patába is, az *Lukács*(?) uram falujába tebb vagyon száz háznál, ezből tanuságot várok Nsgodtul és mindenbül mint k. uramtul. Énnekem Isten után minden bizodalmam eleitől fogva N. volt, és mind holtomig vagyon, és az k. Isten után azt az kit kgd nekem szerzett vala¹⁾ esmeg Istennek és Nsgodnak ajánlom az az Nsgod társának, az én kegyelmes asszonyomnak. *Én is itt, ha az ur Isten k. akarattja az leszen, halálíg akarok szolgálnom az keresztyénségnek.*

Erek ur Isten tarcsa meg Nsgodat minden jó szerencsével.

Kelt Szigetbe, Cseterteken Szent mihály nap előtt 1555.

Az felfeldi magyar urak is segíthetnek vala az szegén országnak, csak ott fenn valami várat szálanának vala meg. Ezen órában hozák imez kém levelét, mindenkor ettül féltem én, ezért az k. Cristus halálájért siessen Nsgod beküldeni az miről irtam, az élő Istenért kenyergek N. mint kegyelmes uramnak és az mi leszen, ez emberrel együtt legyen.

Hamar igen hamar és kegyelmes választ várok Nsgdtul mint k. uramtul és Nsgod csak egy nap se' tarcsa az én emberemet ott, had siessen hozám mind azokkal, az kikiről Nsgodnak mind eleitől fogva kenyergettem ez betudja hoznia, még is Isten után k. választ várok Nsgodtul m. k. uramtul.

Ez *Kálmáncsehet* is elégetem, ha Nsgod ellent nem tart benne, mert sok gonosz ember vagyon benne.

Tudja Nsgod, hogy az *Eger* dolgához nem vala rest az egész ország (titkos jel) tebbet irnék, de (titkos jel) ez után az terek szándék nyilván ránk vagyon.

(Egy féliven, melynek mind a két oldala sűrűn tele van írva Kerechényi saját kezével, a ki azonban *nevét* elfelejtette aláírni. Maga a levél többszörösen össze van hajtvva, nyilván hogy mennél kisebb helyet foglaljon el; két újjnyi széles helyen a következő címkezés: *»Az én kegyelmes uramnak Nádrispán uramnak adassék ez levél. Cito. citissime.«*)

¹⁾ Feleségét, Somlyai Báthory Erzsébetet, éri.

XXVIII.

Sziget, 1555. október 12.

Nagyságos és énnekem erekké kegyelmes uram, az én terek szolgálatom ajánlásom után egyebet nem írhatok Nsgodnak, hanem az mit Nsgod szemével lát, ez elmúlt karácson naptul fogva az én kémeim mind irton írák, hogy az terek rá jó ez várakra, én is mind irton írák királ ő felségének, de ő f. soha nem hívé, még azt írá, ő fsge, hogy soha ezt nem hiheti, hogy az terek ez frigy alatt ezt mielnéje, és ahhoz képest ő fsgénél semmi kenyergésemnek hele nem lén, most immáron látja ő fsge, ha igaz volt az én kémem. O fsge nekem *hetven fl. rh.* adott kémre és tebbet keltettem *hét száznál is* kémre, mert fejemet és tisztességemet szeretem inkább marhámnál. *Oly kémem is volt, ki mindenkoron az bégek tanácsába ült,* kit Nsgodnak megizentem vala *Palaticij János* uramtul, királ ő felségének is megizentem vala *Felpecij Ferencztül,* de ő fsge soha nem akará hinnie, az kém pedig csak ott szolgálhat, az hon valamennyire hisznek neki.

Az terek ránk jött vala *ezten Pénteken,* hogy megszálla *Szerdáig* volt alattunk. Harcunk minden nap erős volt, de álgyuval nem lüteté. nem akara hozzá kezdeni, hogy látá az helnek erős voltát, ő magoknak kevés voltát, mert feljeb nem volt terek — pórtul megválva — *öt ezernél,* és bizon éltembe. ha láttam rosszabb szerrel való népet eznél. Isten akaratjából két ezer lovag és ezer puspás meg vitt volna velek. Másod nap, hogy megszálották vala *harminczkét lovagot* küldek harczra és *száz puskást,* mind az egész had rajtok volt, soha be nem izhették az mienket az városba.

Mert semmi puskása nem vala ez tereknek, az terekbe sok hala meg puska miatt, az miénkbe pedig Istennek hála egy sem vesze. Osztán az terek csinálni kezdé az kastélt, az vár előtt, addig levénk rá harmadnapig, hogy elhagyák isten segítségével. Immáron az árokját is megásták vala.

Eznél egyebet mást nem tudok Nsgodnak írnom, hanem csak az hatalmas ur Istennek adok hálát, az ki megtartott bennünket, mert árulók voltak köztünk, az mint énnekem mindenfelől az én kémeim írták, mindenha pedig én ettül féltem és mindenkoron irtam királ ő fsgének, hogy idegen népet is vessen kezünkbe, mert ez népnek minden nemzetek terek birtoka alatt vannak, de ő fsge soha azzal nem gondola. Parancsolá ő fsge, hogy két száz grabantot fogadjak ez nyárba. majd fél esztendeje vagyon, hogy megfogattam, azoknak is két hó pénznél tebbet ő f. nem adott, azután mind az enyimmel tápláltam, míg marhámba tartá mind zálogba hántam. Immá-

ron azok is szekten szeknek, hogy nincs mit adnom nekik. Az elébeli grabant is szekik, mert azoknak is *nolez hópénzzel adósok*.

Az lovag pedig tisztán mind el szándékozik, és bizon dolog, hogy ha *tíz rénest(?)* adnának is meg nem marad. hogy ez várak elveszének, mert nős legények, feleségek, gyermekek ott kin vannak, immárom pedig ki nem járhatnak, mert mindenfele utok be vagyon rekesztve. Ez előtt is pedig, hogy hitván fizetések volt mind bucsut vettek volt ő fsgétől, és ugyan megmonták és tudománt tettek király ő f. előtt, -- ugymond —: *Im értjük, hogy az terek ránk jö, azt megvárjuk és halálunkkal híven akarunk szolgálni, de — ugymond — ha megmaradunk, tovább Szigetbe szolgálni nem akarunk.*

Most mihelen az terek elmene alólunk azontul ki akarnak vala menni, csak alig kenyergettem azdig nekik, míg királ ő f. tuttára attam. Az kik semmiképen meg nem maradnak, im az neveket Nsgodnak irva kültem, az lovagnak; az uj grabantba is csak egy sem marad meg. Azért Nsgod irjon ő fsgének, hogy ő f. ezre viseljen gondot, bizon dolog pedig, hogy ha akarná is az lovag itt nem lakhatik, ha *Kapost, Babocsát, Korotnát* hátra(?) nem veszik, mert az élést mind elégeték itten kezel, meszünnen pedig nem hagyják hozni, mind vágják az népet az terek, más felől én égetem, eznek mind el kell pusztulni.

Az én dolgomról kegyelmes Uram, egyebet nem irhatok az én esztendőmnek előtte három hónappal meg irtam vala *Maximiliános* királ ő felségének, az én k. uramnak, hogy meg irnája királ ő f., hogy küldene alá, az én esztendőm míg betelik, commisariusokat, kik végezzenek velem, ha kell megmaradnom az tisztbe vagy nem, mert azt is megirtam vala ő f, hogy soha olyan ok alatt, mint azkoráig voltam, itt nem maradok. Az mit irtam vala azkor ő f. Nsgodnak azkor is mását kültem vala, im esmég mását kültem. O felsége senkit nem küldé, ki velem végezett volna, sem az uraimmal.

Im két hónapja, hogy kített esztendőm, bizon az, hogy mihelen kitelék esztendőm, hogy senkit nem küldé ő fsge, azontul elbucsozom vala ez tisztból, mert látám, hogy nem ugy lát ő fsge ez várhoz mint kellene: de tisztességgel nem férék az bucsuzáshoz, mert szinte azkor juta hirem, hogy az terek ránk készül. Im ezt elvárám, míg az terek eljőve és haza ment, mert immárom irtam ő fsgének, hogy más tisztartót külgyen helembe, együtt az mustra mesterrel, az ki az nép fizetését behozza, mert bizonyal soha tebbé tartani

nem akarom, mert látom, hogy az mit irok csak héjába. Más az, ha akarnám sem lehet, mert nincs kívül, mert az szolgáló nép mind ki megyen. *Féltem főmet anyira mint illik embernek, de hídje Nsgod az én emberségemnek, százszer inkább féltem tisztességemet.* Azért tudja Nsgod mint k. uram, hogy énnekem Isten után Nsgodba vagyok minden bizodal-mam, kenyergek Nsgodnak mint erek kegyelmes Urannak, hogy N. terekedjék, hogy ő felsége vennéje el harag nélkül tőlem az tisztet. Ha lehetséges egyéb szolgálattal kész vagyok ő f. holtig hiven szolgálnom; ő f. pedig szabad velem, ha bűnem nélkül rám haraguszik én mihelen ez kevet meg jó ő fsgétül, főmet azontul ő. f. eleibe viszem, de ez bizon dolog, hogy soha tebbé tartani nem akarom, sem tartom, mert tisztességemet féltem, mert én látom az itt való nép szándékát, kit még ez koráig csak az k. Ur Isten nem atta véghez menni. Az városi birót megfogtam egy polgárral, mert szó vagyok hozzá. Kegyel-mes választ várok.

Kelt Szigetbe 12 octobris 1555.

V. S. et M. D.

servitor

Ladislaus Kerechény mpr.

Plura V. S. et M. D. dicet Morgaj.

Az egész ívre terjedő levél második lapján a következő oldal-jegyzet:

Nagyságod jól érti, hogy az minapi pénzt és posztót be nem hozhatták, az posztó pedig, az mint énnekem írja a mustra mester, semmire kelő, im az levél mását is Nsgodnak kültem, ide immáron posztó nem kell. Kenyergek Nsgodnak mint k. urannak, hogy írna Nsgod ő felségének, hogy siet-séggel külgye alá ő fsge az fizetést, ha az vár veszedelmét nem akarja ő. f. Az adósság enyi: *Dersffy* idejébe három hó pénz, én időmbe az elmúlt esztendőre három hó pénz ez mostani uj esztendőre két hó pénz, *nolcz hó pénzt teszen*, a kétszáz uj grabantok nélkül, azok fizetését is ő fsge külgye meg és más grabantokat külgyen ő fsge azok helébe, mert bizon azok mind el szeknek, nem szokták az véget.

XXIX.

Sziget, 1555. november 14.

Nagyságos és énnekem erek kegyelmes uram, szolgálatom ajánlásom után minap kenyergettem vala Nsgodnak mint k. urannak, hogy Nsgod az én dolgomat jó végre vinné királ ő f. előtt, hogy ő fsge én töllem harag nélkül el venné az

tisztet, kibe bizom Nsgodba, mint k. uramba, hogy N. én nekem kegyelmesen cselekedik.

Továbbá, hiszem, hogy ha ő fsge más kapitánt küld én helembe, tehát valamelyet ő. f. az ő fsge szolgálói közül választ. kik hadnagyságot tartanak, azért ha ő fsge valamely hadnagyát küldi ide, ki száz lóval vagy etven lóval volna. kérem Nsgodat mint kegyelmes uramat, hogy annak az helét Nsgod szerezze az én öcsémnek *Kerechény András* uramnak, kit én Nsgodnak éltig meg akarok szolgálnom, mint k. uramnak.

Új hirt Nsgodnak mást nem tudok semmit írnom, hanem az nép tisztán fel rohant az fizetésért, tübet N. nem merek írnom.

Az terek az egész feldet el tiltotta, hogy be ne szolgáljon, és az kik bejönnek valamelyiket kaphatják mind levágják. *Másfelől én immáron tebbet égettem el negyven falunál*, semmit nem használ, ez feidnek el kell pusztulni. Mióta az terek had itt volt, sem várba sem városba semmi élést be nem hoztak, csak az kész kel. Valamint adja Isten ezután, valakit királ ő fsge ide az tűzbe küld, népet hozzon magával és jó fizetést az népnek, ha tisztességét szereti.

Ennekem Isten után minden bizodalمام Nsgodba vagyok. Ajánlom Nsgodnak erek szolgálatomat.

Kelt Szigetbe Oseterteken, Szent Márton nap után 1555.
V. S. et M. D.

servitor

Ladislaus Kerecheny mpr.

XXX.

Sziget, 1555. nov. 19.

Nagyságos kegyelmes Uram, az én erek szolgálatom ajánlásom után, minden Nsgod kegyelmességét meg értettem, kit Nsgod én hozzám jelentetett Morgaj János által és *Tremec Mihály* által, kit adjon az hatalmas Úr Isten, hogy én Nsgodnak mind erekké megszolgálhassak.

Továbbá k. Uram, ezt adom N. tuttára, hogy az Nsgod szolgálói Isten akaratjából ez éjel ez kevés pénzzel békével be hozták az Mustra mestert, de bizon dolog, ezbe elég eszveszés (*így!*) leszen, mert ez semmi ez fizetés. En immáron nem tudok mit írnom, az mit tuttam, mind ki irtam és izentem. királ ő felségének, csak ezen kenyergek N. mint k. uramnak. hogy Nsgod szóljon királ ő f., hogy külgyen más tisztartót helembe, mert az mint minap megirtam, én hiteure, tovább nem tartom ez tisztet, az okát elég béven megirtam ő fsgének. azról nem szigség tebet írnom ő. f. Ő felsége lássa. kit küld bele, mert én bizonynal tovább nem tartom. azért kérem Nsgo-

dat, mint k. uramat, hogy Nsgod szóljon Ő f. hogy tovább ne tartóztasson ő. f. ez tisztébe, külgyen mást helembe, mert ha akarnám sem lehet tovább az tisztartás, az okokból, kiket elébb irtam ő fsgének. mert az nép nem marad. Hamar és k. választ várok Nsgodtul, mint k. uramtul.

Kelt Szigetbe Kedden Szent Erőebet napján 1555.

V. S. et M. D.

servitor

Ladislaus Kerecheny mpr.

XXXI.

Sziget, 1555. nov. 21.

Nagyságos és énnekem erekké bizott kegyelmes Uram, az én szolgálatom ajánlásom után, tegnap megírák Nsgodnak, hogy az Úr Isten békével hozta be az uraimat, *kedden reggel, teynap*, meg nyugottam őket és az éjél el menék velek *Szent Lerincz* alá és lest veték nekik, az terekeknek, mert az budai basa, az terekekhez, kik elébb itt laktanak száz válogatott *deliákat* hagyott volt itt. Ugy adá Isten, hogy lesre hozók őket és megverénk. Elevenen kilenc esék kezülek, halva bizon nem tudom, hány, mert egy nagy erdőbe essék ez viadal velek, de ilyen szerencsétlenség esék rajtunk, hogy éjél mentünk az les helre az erdőkön valami katona elszunyadott volt és az uraim nagyobbára mind el szakattak vala tőlünk, ugyannyira, hogy *hetven lóval* nem marattunk vala, az kik az terekre találkoztunk. Az tereket ki két száznak mondja az foglyok közül ki tebbnek, ki kevesebbnek, de bizon ha láttam szebb szerrel kevés tereket, mint azok valának. Voltak két annyian mint mi, az kik meg vivánk velek. Ugy adá Isten, hogy az Nsgod fő szolgálái egy sem szakadott vala el tőlünk, hanem mind velem voltak. Bizon dolog, hogy ha az mi gonosz szerencsénkkel az uraim elől el nem budostak volna, soha kevés népnek jobb nyeresége nem esett volna, mint nekünk, mert szinte Isten, kedvünk szerént kezünkbe hozta vala. Négy *aga*, két *vajda* volt előttek az viadalba. Mi kezülünk is három vesze, mert hogy láták, hogy kevesen vagyunk, ők is bizon erősen tarták magokat, de az Úr Isten meg veré őket.

Az viadalma (*igy!*) egy fő szolgálám hala meg, Simerj (?) Menyhár, másképen *Cwetko Menyhárnak* hiták, ki *Tremec*¹⁾ *Mihálnak*, az én szolgálámnak, kit minap kirül ő fségéhez kültem vala, kit Nagyságod gyermeksége óta tartott fel, ez Tremec Mihálnak hités és keteles atyafia volt, ki egész Tót országba

¹⁾ Tremetz Mihály Kerecsényi vicze-kapitánya volt.

nilván vagon az nemes uraim kezett, káptolonba is. Ma az terekek megölék az viadalba, kit sok jámbor láta, hogy oly vitéz módon vesze, mint szokott vitéz embernek, (így!) és őneki immáron magva szakadott. Az mi kevés jószága vagon mind Tót országba és Horvát országba *Keres és Zábrág* (így!) vármegyébe, mind az sem teszen *husz ház jobbágyot*, azt is pedig Zábrági Pispék uram öcse *Amborus deják* uram atta neki, mert az jószágot eléb megkérte vala Amborus uram *magva szakatt néven*, osztán jámborok szerzésére megadá neki egy részét, a tebbit Amborus uram magának marasztá.

Azért kérem kgdet mint k. uramot, im irtam királ ő fsgének rólla, kenyergek Nsgodnak mint k. uramnak, hogy Nsgod az Tremec Mihált tekéntvén, hogy Nsgod tartotta fel és ez jámbor vitéz halálát, kit az királ ő fsge szolgálatján szenvedte, szerezz meg, hogy az *Cwetko Menyhár* jószága, kit Amborus Deják uram engedett neki jó akaratjából és egyéb jószága is Zábrág és Keres vármegyébe szálljon ez Tremec Mihálra és az ő maradékira, az ő haláláért, nem feljebb husz ház jobbágnál, mind pusztával egyetemben, de anyi sincsen, mert ezek minden jószágokat egybe ketették volt. Ehez képest más jámbor is inkább veti fejét ő felsége mellett halálra, én is megszolgálom Nsgodnak mint k. uramnak, mind ő felségének. Hamar és kegyelmes ¹⁾ várok N. ezből.

Továbbá k. uram, én magam fel megyek az napokba királ ő felségéhez, mert látom, hogy az én dolgomat ő fsge csak halogatja, ez fő legényeket pedig, kiket most Nsgod be küldött holtig megszolgálom Nsgodnak mint k. uramnak.

Kelt ez levél Szigetbe Szent Erzsébet nap után Cseter-
teken 1555.

V. S. et M. D.

servitor

Ladislaus Kerechény mpr.

Kívül: Ez levél adassék az én bizott erek kegyelmes uramnak, Nádasdj Tamás uramnak Magyar(ország) fő Nádrispánjának, énnekem erek kegyelmes uramnak.

Közli: KOMÁROMY ANDRÁS.

¹⁾ Kimaradt: *választ*.

ADALÉKOK NEMZETKÖZI ÉRINTKEZÉSEINK TÖRTÉNETÉHEZ A JAGELLÓ-KORBAN.

— ELSŐ KÖZLEMÉNY. —

Valamint a társadalomban élő egyén nem zárkozhatik el az elől, hogy embertársaival ne érintkezzen, épügy hazánk is, mióta a keresztény civilizált nyugati államok mellé sorakozott és ezek közt illő helyet foglalt el, természetszerűleg nem zárhatta el magát kínai fallal a többi államok elől, hanem már saját jól felfogott érdeke is azt kívánta, hogy a szomszédos államokkal folytonos és állandó érintkezést tartson fenn és ne éljen elszigetelt életet.

Már a vezérek korában magyar követség jár külföldön (a quedlinburgi); Géza, de még inkább az első szent király élénk összeköttetésben állnak a bajor és szász udvarokkal. A kereszties hadjáratoknak a nemzetközi érintkezést fellendítő hatása nálunk is érezhető volt, ehhez járult még a görög udvarral való összeköttetés stb. Ugy, hogy a nemzetközi érintkezés folytonossága nyomról-nyomra már kezdettől fogva kimutatható.

A keresztény-magyar királyság megalakulása óta élénk az összeköttetés a Szentszékkal is, melynek bizonyítására ugyan a XI., XII. századokban elég gyérek az adatok, de már a XIII. század második feléből származó oklevelekből kitűnik, hogy egyik pápai követség a másikat éri Magyarországon.

Az Anjouk, Zsigmond, Hunyadi Mátyás korában hazánk sok ízben a nemzetközi élet központja, fejedelmek gyülekező helye lőn, a kik hozzánk, a vezérszerepet vívő államhoz jönnek Európa ügyeinek megvitatására és rendezésére.

Hunyadi Mátyás királyunk alatt a diplomáciai szolgálat már művészet számba megy. Mint ekkor sok egyében, ugy ezen is meglátszik az olasz befolyás, a hol pedig tudvalevőleg a diplomácia a XV. században éli classicus korát. Ha végig forgatjuk a Mátyás korabeli diplomáciai emlékeket, bámunk kell azon fényesláng elmén, a ki a nemzetközi érdekek

szövevényes utjain oly kiválóan eligazodott és oly művészettel tudta a kedvező és kedvezőtlen nemzetközi conjuncturákat nemzete javára kihasználni.

Utódai a Jagellok alatt, bár a nemzetközi érintkezés roppant élénk, színvonala már nem oly magas, és épen nem nevezhető a magyar diplomácia fénykorának. De másrészt, azt is meg kell vallani, hogy az e korból fennmaradt diplomáciai emlékek nem mondhatók teljesen érdek nélkülieknek.

Mig az Anjouk és Mátyás alatt Magyarország főleg nagy hatalmi állásának és vezető szerepének köszönhetette azt, hogy a nemzetközi érintkezés oly sűrű volt, addig a Jagellok alatt főleg a szükség, a folytonosan fenyegető török veszedelem kényszerített arra, hogy a magyar követségek sorba járják az európai udvarokat, előbb csak szövetségeket keresve, utóbb azonban pénzbeli és egyéb segély után kunyorálva, aminek elintézéséhez nagyszabásu diplomáciai talentum nem is kellett.

*

Magyarországnak 1526-ig úgy az activ, mint a passiv követségi joga, azaz jog követet küldeni és más államét elfogadni, — megvolt. Ezt bővebben bizonyítani fölösleges lesz.

A követet mindig az államfő, nálunk természetesen a király küldi. Ő adja a követnek a megbízást. Megtörténik azonban az is, a mint nálunk például 1523-ban előfordul, hogy az országgyűlésen egybegyűlt rendek és a király biznak meg követet, egy és ugyanazon személyt ugyan, de külön-külön megbízólevéllel. 1523. június 12-én II. Lajos a nürnbergi birodalmi gyűlésre nagylucei Dóczy Ferencz bars megyei főispánt és királyi tanácsost küldi követül, ugyanezen a napon a magyar országgyűlés, »praelati et barones ac proceres et nobiles regni Hungariae in dieta et conventu praesenti profesto b. Georgii martiris nomine tocius regni Budae celebrata constituti,« a maga részéről szintén Dóczy Ferenczet küldi Nürnbergbe követül, a mint a megbízó levél mondja: »*nostro nomine* agendi, tractandi, concludendi . . . etc.«, és mindazt a mit Dóczy az ő nevükben végez, a rendek magukra nézve is kötelezőnek tartják.

A király a maga megbízó levelében Dóczyt nemcsak »a mi,« hanem az ország, »regni nostri Hungariae«, követének is mondja, a tárgyalásokat a király és »regni nostri nomine« fogja folytatni és a mennyiben valamit a király és az ország nevében megtárgyalt, az a királyt is meg az országot is kötelezni fogja.¹⁾ Más alkalommal azonban a király mindig csak a maga nevében küldi a követét, a kit »orator, procurator etc. *noster*«-nek nevez.

¹⁾ Ld: a XII. és XIII. sz. oklevelet.

A mi a követ nevét illeti, a régebben használatos, »ambaxiator« elnevezés a Jagelló-korban alig fordul elő, e helyett általánosabban használt lesz az oklevelekben az »orator« név. Azonban »nuncijs, internuncijs, procurator, legatus, commissarius, orator et consiliarius« stb. elnevezések is előfordulnak írott emlékeinkben. Van rá eset, hogy például mig II. Ulászló Velenczébe küldött követét, Lónyay Albertet, »procurator noster specialis«-nak nevezi, addig Lónyay ugyanakkor maga magának az »orator« nevet adja.¹⁾ Szóval a szavak és kifejezések használatában a középkor nem következetes.

A követségnek neve rendszerint: legatio.

Mig más külföldi államokban, például Velenczében, már ekkor törvények szabályozzák a követségi jogot, nevezetesen azt, hogy ki lehet követ, melyek a személyi és egyéb kellékek, amelyek ahhoz szükségesek, hogy valaki követ lehessen, addig mindez nálunk teljesen szabályozatlan még e korban.

Nálunk azt küldötte ki követnek a király, a kit akart, akit bizalmával megtisztelt, mégis annyit megállapított a gyakorlat, hogy követségbe csak papot vagy nemes embert lehetett küldeni, már például polgárt nem.

A mi a követek egyházi vagy világi rangját illeti, az a legkülönbözőbb.

Az *egyházi* rendből való követek közt szerepelnek a Jagellók alatt:

1. Érsekek (pl: Szathmáry György esztergomi érsek 1522-ben).²⁾

2. Püspökök,³⁾

3. Prépostok,⁴⁾

4. Kanonokok.⁵⁾

A *világiak* közül szereplő követek közt van:

1. Nádor,⁶⁾

2. Vicenádor,⁷⁾

3. A királyi bíróság személyes jelenlétének helytartója, röviden személynök (Verbóczy),⁸⁾

4. Tárnok mester⁹⁾

¹⁾ Magyar Tört. Tár XXII. k. 10. és 26. l.

²⁾ Ld: a XXX. sz. oklevelet.

³⁾ Ld: a IV. és XXXV. sz. oklevelet.

⁴⁾ Ld. az I. és XXXIV. sz. oklevelet, Magy. Tört. Tár XXII. 85. 96., Tört. Tár 1891. 565-6. l.

⁵⁾ Ld: a XIX. és XX. sz. oklevelet.

⁶⁾ Ld: a XXX. sz. oklevelet.

⁷⁾ Ld: a XXXV. sz. oklevelet.

⁸⁾ Ld: a XXX. és XXXV. sz. oklevelet

⁹⁾ Ld: a IV. és XXXV. sz. oklevelet.

5. Királyi udvarmester,¹⁾
6. Erdélyi sókamara ispán,²⁾
7. Királyi kamarás,³⁾
8. Királyi tanácsos,⁴⁾
9. Főispán,⁵⁾
10. Az aulicusok kapitánya,⁶⁾
11. Királyi várnagy⁷⁾ stb.

Mindezek tehát az egyházi és világi rend magasabb méltóságai.

A személyi kellékek közé kellett tartozni annak is, hogy követ csak az lehetett, a ki a latin nyelvben járatos volt, mert hiszen ez volt akkor a diplomatiái nyelv, még a török is ezt használta. Az egyházi rend tagjai természetesen mind beszélték Ciceró nyelvét, de mesterileg kezelte ezt nem egy világi ur is, mint például a már ekkor is híres Werbőczynk, vagy pedig nagylucei Dóczy Ferencz, a kinek meg kellett ezt tanulni gyámjától és nevelőjétől, a Mátyás alatt oly nagy szerepet játszott tudós főpap és humanistától, — Nagylucei Orbántól.⁸⁾

Ahhoz, hogy valaki követ lehessen, nem kívántak meg bizonyos életkort. Nem volt erre nézve sem szabály, sem megállapodott szokás. Így például nagylucei Dóczy Ferencz alig volt mindössze 26 éves, midőn már, mint királyi kamarást, II. Ulászló 1504. október 17-én követül küldi az oppelni herczeghez,⁹⁾ viszont a XV. század hatvanas éveiben már életben lévő és szereplő czoborszentmihályi Czobor Márton még 1513-ban Konstantinápolyba megy követségbe, pedig ekkor már 60 éves, sőt talán több is lehetett.¹⁰⁾

¹⁾ Ld: a XXX., XXXIV. és DL. 24405. sz. oklevelet.

²⁾ Ld: a VI. sz. oklevelet.

³⁾ Ld: a IX. sz. oklevelet és Katona: *Historia Critica* XVIII. 571—2. l.

⁴⁾ Ld: a XXX., XXXI. és XL. sz. oklevelet.

⁵⁾ Ld: a XL., XLII. és XLIV. sz. oklevelet.

⁶⁾ Ld: a Tört. Tár 1891. évf. 505. l.

⁷⁾ Korláthközi Osvald 1507-ben Tata és Komárom királyi várak várnagya (Soproni Oklevéltár II. 603) és 1510. augusztus 17-én ezen felül Komárom vármegye főispánja is (DL. 22058, 22059.)

⁸⁾ DL. 19108.

⁹⁾ Nagylucei Dóczy Ferencz egy 1486. január 21-én kelt oklevél szerint nyolczadik évében volt (DL. 19108), tehát 1504. október 17-én nem lehetett több huszonöt évesnél, legfeljebb huszonhatodik évében volt.

¹⁰⁾ I. Mátyás Czobor Mihály fiai, János kir. udvarnoknak, továbbá Imre és Mártonnak 1469-ben engedélyt ad arra, hogy Czoborszentmihályon kő v. fa várat építhessenek. Czobor Márton 1513-ban konstantinápolyi magyar követ. Ld. ezeket: Dudás Gyula. A Czobor család és birtokviszonyaik Bács-Bodrog vármegyében című cikkben, Turul: XII. évf. 25. l.

Daczára annak, hogy a követi állás, arra nézve, a ki elfogadta, nemcsak hogy jövedelmező nem volt, de sőt egyenesen anyagi veszteséggel járt, még sem találtunk elvet vagy szabályt arra nézve, hogy a király csupán olyan egyént nevezhet ki követül, a ki vagyonos és gazdag. Bár másrészt el kell ismernünk azt, hogy a királyok rendszerint olyanokat küldenek követségbe, a kik földi javaik bőségénél fogva a követi állással járó utazási, repaentationális stb. költségeket elbirták, illetve a különbözetet mely a követi sallarium és a tényleges kiadás között mutatkozott, meg tudták fizetni. Van azonban a magyar királyi kincstár szűk napjaiban arra is eset, hogy a magyar követek pénzügyi helyzete egyenesen kétségbe ejtő.

Igy például Marsupini Ferencz, a magyar király római követe 1522. augusztus 8-án azt írja jelentésében, hogy mivel már három hónap óta sem levelet, *sem mást* nem kapott, noha havi ötven arany sallarium lett neki ígérvé, már hiányzik majdnem minden szükséges dolga (deessentque mihi penitus omnia necessaria) és mivel már a hitelezők nagyon szorongatják, ne hogy »scandalum« történjék, »removi itaque me ab eorum conspectu« — mondja — és Flórenczbe szökött, a honnan majd csak akkor tér vissza, ha pénzt kap.¹⁾

Még sivárabb helyzetben lehetett Brodarics István, a későbbi szerémi püspök és cancellár, a kit II. Lajos 1522-ben mint pécsi prépostot szintén Rómába küldött, a honnan szeptember 1-én kelt jelentésében a maga pénzügyi körülményeinek jellemzésére a következőket írja: »Expensas ego nullas penitus habeo, Deus immortalis scit, quod non solum vehementissime angor sed et supra modum admiror, quod vestra maiestas ita me sine expensas relinquerit.« És ha hiába való volna minden könyörgése, és még sem kapna kiadásai fűdőzésére pénzt, akkor — ugymond — »Deus scit, nescio quid faciam, nisi forte ut vendam omnia que mecum habeo, habita mutuo redeam cum uno famulo ad vestram maiestatem incognitus.«²⁾ Mindezek hazánk ekkori pénzügyi viszonyaira is szomorú világot vetnek.

Kérdés már most, tartozott-e valaki ilyenformán a követi megbízást elfogadni? Erre egész határozott feleletet adni nem tudunk, de valószínűleg: *nem* tartozott elfogadni. Legalább erre következtethetünk a következő esetből. 1504. augusztus 20-án II. Ulászló kövendi Székely Miklóst az aulicusok kapitányát, továbbá Péter, szentlőrinczi prépostot kinevezi velencei követté és meghagyja nekik, hogy Szt. Mihály napján (szeptem-

¹⁾ Ld. a XXXIII. sz. oklevelet.

²⁾ Ld: a XXXIV. sz. oklevelet.

ber 29-én) legyenek készen Scardonába utazni. 1504. szeptember 16-án azt írja II. Ulászló ugyancsak Székely Miklósnak, hogy azon levélből, melyet Székely György váradi püspökhöz intézett, megtudta, hogy a velencei követséget nem hajlandó elfogadni. Mivel azonban — írja a király — az idő már rövid arra, hogy mást küldjön ki, ennél fogva mégis fogadja el a megbízást és induljon Velenczébe. Megnyugtatóul hozzáteszi, »commisimus autem et nos fideli nostro magnifico Stephano Thelegdy thesaurario nostro, quod ipse tibi de expensis, de taxa vestra vobis primitus exsolvenda, ubicunque volueritis, provideat.«¹⁾ De úgy látszik még ekkor sem fogadta el Székely Miklós a követi megbízást, hanem Ulászló Beriszló Pétert küldte el helyette, mert 1504. szeptember 27-én Marino Sanutonál azt olvassuk: »Item domino Petro Beriszló vien orator ala Signoria«²⁾ Tehát a követi megbízást nem kellett elfogadni. A király ennek elfogadására senkit sem kényszeríthetett sem erőszakkal, sem pedig valamely törvényes sanctio kilátásba helyezésével, egyszerűen azért, mert ilyen kényszerítő törvényünk nem volt.

Ha a király által felszólított a követi megbízást elfogadta, kiállították részére a követi megbízó levelet, mely az illetőnek követi mivoltát, megbízatását és személyét igazolja. A megbízó levél rendszerint hártýára iratik, ünnepélyes formában, és a király függő pecsétjével lesz megerősítve.³⁾ A megbízó levélnek e korban már megállapodott formulája van, melyhez következetesen ragaszkodnak. A formula, ha a megbízatás teljhatalmú, a következő:

Mi X király, ebben és ebben az ügyben ide és ide designavimus et deputavimus fidelem nostrum oratorem« vagy »fideles nostros oratores« névszerint ezt, vagy ezeket és ezeket, »de quorum fide et integritate, dexteritate ac prudentia, rerum agendarum experientia ad plenum confisi, eisdem plenum mandatum, plenamque et omnimodam facultatem, auctoritatem et potestatem dedimus et concessimus, damusque et concedimus per presentes.« hogy ezzel és ezzel, erről a dologról a mi nevünkben, »agendi, tractandi, concludendi, disputandi . . . nos obligandi et nostro nomine promittendi« ugy, mintha mi »personaliter interessemus.« Mindazt pedig amit követeink ezzel és ezzel nevezett ügyben végezni fognak »simul vel divisim«, azokat »ratum gratum acceptumque habebimus, firmiterque et inconcusse et observari faciemus atque omnia eorum promissa, confederata, ligata et

¹⁾ Tört. Tár 1891. évf. 505. l.

²⁾ Marino Sanutonál. Magy. Tört. Tár XXIV. k. 129. l.

³⁾ Ld. pl.: a XXX. és XLII. sz. oklevelet.

obligaciones nostro nomine faciendas sine dolo et fraude aliquali adimplere curabimus cum effectu. Kelt. stb. Aláírás.¹⁾)

Ha a meghatalmazás nem ad »plena potestas«-t, akkor meg van mondva, hogy X, Y-t ezen ügy elintézésére ide meg ide követül küldjük, melynek elintézéséhez »claram et abunde habetis informacionem« vagy »instructionem«, vagy, pedig mindjárt a meghatalmazó levélben van leírva annak terjedelme.

Az is előfordul, hogy a követek teljhatalmu megbízást kapnak ugyan de *titkos* tárgyalásra, a mikor a formula így módosul »plenam et omnimodam dedimus facultatem *secrete* item nomine nostro tractandi . . . etc.«

Ha a követ nem kap teljhatalmat, hanem csak korlátolt megbízatást, akkor a megbízó levélhez utasítás »instructio«, vagy »informatio« van csatolva. Ezekből a megbízó levelekhez csatolt követi utasításokból tanuljuk meg főleg azt, hogy a diplomáciai szolgálatnál a hazudozás az ámitás művészetének nagy szerepe volt. Nyilvánvaló tények letagadása, egyes állításoknak, szemszenszedett hazugságokkal való vakmerő bizonyítása, költött dolgoknak tényként való szerepeltetése, a terveknek minden eszközzel való leplezése a diplomatiában a mindennapi dolgok közé tartoztak. XI. Lajosnak ama mondása, melylyel köveit szokta elbocsátani: »Ha nektek hazudnak, ti hazudjatok még nagyobbat,« vérré vált e kor diplomatiában. Az álnokság, ravaszság, hitegetés, titkolódzás mellett az ellenfél érdekeinek kipuhatólása és ennek eszközként való felhasználása, ezek jellemzik a XV. század végén, a XVI. elején a diplomatiát. Hü képet adnak nekünk erről az e korbéli követi utasítások és jelentések, melyek közül azonban — sajnos — magyar követnek szóló, illetve magyar követtől eredő, csak nagyon kevés maradt reánk.

A követi utasítások, megbízó levelek stb. mellett nagy szerepet játszanak a követeknek adott ajánló levelek is.

Az ajánló levél rendszerint azon országnak, a hova a követ menni fog, valamely előkelő befolyásos emberéhez vagy embereihez van intézve, a kit, vagy a kiket tanácsos az ügy számára szöszlőlnak már előre megnyerni.

Az ilyen okirat lepecsételt zárt levél formájában adatik ki, melyben X király ennek és ennek üdvöt és szerencsét kívánva előadja, hogy »mandabimus« ezen és ezen követünknek, vagy követeinknek, »ut ad vestram dominationem fidelitatem tuam, accedat, accedant, *priuatumque* vestram (eam)

¹⁾ Ilyen és az alább közölt megbízó levelekre plák: a XXX. XLI. XLII. sz. oklevelek, vagy »Archiv für Kunde österr. Geschichts-Quellen 1849. II. 467-68. Magy. Tört. Tár XXII. 10. stb.

de x negociis informat, edoceat, edoceant (*privatim* nonnulla dicturus est, dicturi sunt), hortamur, requirimus vagy rogamus itaque dominationem vestram vagy fidelitatem tuam, ut quicquid idem orator noster (oratores nostri) tibi nomine nostro dixerit, fidem adhibere vagy credere et exequi in quo scias te nobis rem gratissimam facturum«. Datum. Aláírás. Kíviül czímzés.

A mint a követ megkapja a megbízó levelet (és esetleg az utasítást és ajánló leveleket) tényleg és hivatalosan is követte lett és mint ilyent bizonyos jogok illetik meg, illetve bizonyos kötelességei vannak.

E követi jogokat és kötelességeket törvény egyöntetűen nem szabályozza, azonban mégis bizonyos jogra nézve már a XV. század második felében és a XVI. század elején hozott törvényekben találunk intézkedést. A külföldre menő követnek ugyanis joga van összes pöreit, — ha vannak — elhalasztatni, a mi észszerű is volt, mert hiszen távollevőtől nem lehetett megkívánni, hogy itthoni pöreit is vigye. Ézt az elvet, úgy látszik mint már megállapodott szokásjogot, az 1464: VI. törvényczikk mondja ki először, hogy perhalasztás joga — prorogatio — azoknak adható meg. »qui progredierentur in legacionibus nostris (t. i. regiis) et regni nostri per provincias extraneas.« A miből tehát kitűnik, hogy csak a király és az ország követeit illette meg ez a jog, a magánköveteiket nem. Továbbá a király vagy ország követeit is csak akkor, ha »per provincias extraneas« szolt küldetésük, azaz külföldi országokba. Persze, hogy ez alatt mit értettek, azt ma már bajos eldönteni, mert feltehető a kérdés, hogy például a Mátyás által meghódított morva vagy cseh területre küldött követ »provincia extranea«-ba ment-e vagy nem? megillette-e ezt a perhalasztás joga vagy nem? Ismétli a fenti rendelkezést az 1486: VII. törvényczikk, azonban a külföld »provincia extranea« elhagyásával csak annyit mond, hogy perhalasztás joga azoknak jár csak, a kik »in legacionibus regiis vel regni fuerint«. Ezt az intézkedést megismétli az 1492: LXXI. törvényczikk.

Hogy a perhalasztás mennyi időre szóljon, azt egyik törvényszakasz sem érinti. Úgy látszik azonban, hogy a követ urak a törvénynek ezt a hiányosságát a maguk javára használták ki, úgy hogy ha egyszer valahová követségbe kiküldték őket, »ad graecas kalendas« vagy határozatlan időre szóló »mandatum prorogatorium«-ot eszközöltek ki maguknak és a pör elhalasztva maradt még akkor is, mikor már régen itthon voltak. Ugy látszik tehát, hogy ezen visszaélés meggátlását célozza az 1495. évi XIV. törvényczikk, pótolni akarva a fenti törvényszakaszok hiányosságát, midőn kimondja, hogy pör-

halasztás csak azoknak adható meg, a kik »in legationibus regiis et regni extra regnum necessariis occupantur, solummodo *infra tempus occupationis* eorundem prorogatio suffragetur«. Tehát azok a követek, kik birodalmon kívüli és az országra nézve szükséges követségben vesznek részt, élhetnek csak e pörhalasztás jogával, de csak azon idő alatt, a míg ezzel a követséggel tényleg el vannak foglalva. Hogy a küldetés *szükséges* voltát ki dönti el, nincs ugyan megmondva, de valószínűleg a király, a kinek nevében a perhalasztó parancsot kibocsátják.

Még az 1504 : XIV. és 1507 : IX. törvénycikkek intézkednek a követek eme kiváltságos jogairól, az utóbbi törvénycikk ezt a jogot kiterjeszti azokra is, a kik külföldre záránkolnak.

A perhalasztás tényét a király gyakorolja a mandatum prorogatoriummal, melyben a király az ország összes birói forumainak meghagyja, hogy miután »*misimus fidelem nostrum*«, ezért és ezért ehhez követünkül, ki így távolléte alatt »*prosecutioni causarum suarum commode superintendere non potest*. Ob hoc nos universas causas ejusdem . . . interim, quod idem in huiusmodi servitiis nostris (vagy in dicta legatione) extra regnum occupabitur, differendas et prorogandas duximus«.

Ha a követ nemes emberekből álló kíséretet is vitt magával a király egyúttal ezeknek esetleges pereit is elhalasztotta. Példa erre az 1498 februárjában a Törökországba követül menő czoborszentmihályi Czobor Imre esete, ki 9—10 nemes emberből álló kíséretet vitt magával, a kiknek pöreit, mert »*similiter in huiusmodi servitiis nostris cum Emerico Czobor occupantur*«, a király szintén elhalasztotta.¹⁾

Ezen felül a követi joghoz tartozott az is, hogy az uton lévő követ továbbításáról, úgy oda-, mint visszamenet, a helyi hatóságok, megyék, városok stb. gondoskodni tartoztak. Lovakat, kocsikat kellett nekik készen tartani, hogy a követ utazása halasztást ne szenvedjen. Ezen felül, ha az utak bizonytalanok volnának, fegyveres kíséret is jár a követnek, »*comitiva*«, még pedig »*usque ad loca tutiora*«.

Erre nézve is a király adott parancsot, mely vagy általános volt, vagy csak egy-egy hatósághoz pl.: valamely város-hoz volt intézve.²⁾

A követ utazása közben mentve volt mindenféle harminczad, vám, stb. fizetése alól, a mire nézve szintén királyi parancsot vitt magával.³⁾

¹⁾ Lásd a II. sz. oklevelet.

²⁾ Lásd a XL. sz. oklevelet.

³⁾ Lásd a XL. sz. oklevelet.

Ezekkel szemben a követ kötelességeit semmiféle szabály vagy törvény elő nem írja, úgy hogy ezekről egyet-mást csak az oklevelekből tudunk meg. Így a követnek kötelessége volt rendeltetési helyét minden késedelem nélkül a legrövidebb uton a leggyorsabban elérni. Legalább ezt látszik bizonyítani az alábbi eset. 1501. júniusában czoborszentmihályi Czobor Imre erdélyi sókamara-ispán azt a megbízatást kapta a királytól, hogy bizonyos ügyek elintézése végett siessen a moldvai vajdához, de úgy, hogy a szintén oda igyekvő török követet megelőzze. Czobor el is indult, azonban a megbízatásnak eleget tenni nem tudott, mert a mikor útközben Váradon megszállt, a váradi káptalan két kanonokja, Bornemissza János és Szebeni Péter, a káptalan tudtával és beleegyezésével, megrohantatták a követnek a piacon a királyi hadiadószedők szállásán lakó szolgálait, a kik ellen több rendbeli hatalmaskodást követtek el, a mi miatt öt útjában késleltették. Erről Czobor 1501. június 15-én a váradi káptalan előtt oklevelet vétet fel, melyben mindazok le vannak írva, a végén pedig kijelenti, hogy »non tepiditati vel negligencie sue«, hanem a váradi káptalannak köszönhető, hogy elkésett.¹⁾ A miből kitűnik, hogy a követnek késlekedni nem volt szabad, ha pedig megtette, igazolnia kellett a késést.

A követ, ha megbízatása hosszabb időre szólt, tartozott jelentéseket adni. Így például Brodarics és Marsupini Rómából jelentéseket küldenek és bizonyára jelentés kíséretében küldték Prágába II. Lajoshoz a magyar követek a nürnbergi birodalmi gyűlés 1522. június 15-én kelt válaszát is, melyre azután szeptember 29-én utasítást kaptak.²⁾

Míg a magyar követségi jog szabályozására alig talált időt a magyar törvényhozás, addig külföldi követek dolgával inkább törődött, bár meg kell vallanunk, hogy erre első sorban a viszonyok kényszerítették őseinket.

Mátyás halála után követő trónvillongásoknál az idegen követek annyira mentek, hogy eljártak az országgyűlésre, belebeszélve a rendek dolgába, problematikussá tették a szabad királyválasztás jogát, egyúttal intrikáikkal sok kellemetlenséget okoztak. Ezért az 1498 évi XXXV. törvényzikk elrendeli: »Quod ecedente rege Hungariae sine haeredibus, si quando regnum hoc, regia dignitate vacare contigeret, quotiescunque universitatem regnicolarum, pro eligendo novo rege convenire continget, nullus oratorum forensium (qui saepenumero plures a regibus et principibus ad seducendum dominos et universi-

¹⁾ Lásd a VI. sz. oklevelet.

²⁾ Lásd a XXXII—XXXV. sz. okleveleket.

tatem advenire solent) *ad ipsam conventionem admittatur: ut eo commodius de novo rege provideatur.*» Az 1525 évi IV. törvényczikk 3. pontja pedig kimondja, hogy a velencei és császári követek az országból kiküldendőek.

Kérdés már most, hogy a követek szolgálataikért kaptak-e valami javadalmazást, fizetést? Erre határozott igennel felelhetünk. Már 1504. szeptember 16-án írja II. Ulászló kövendi Székely Miklósnak, hogy fogadja csak el a velencei követiséget, ő már meghagyta kincstárnokának, hogy kiadásait fődözzze.¹⁾ A követnek ha nem is volt mai értelemben vett fizetése, de legalább joga volt ahhoz, hogy kiadásait a királyi kincstár megtérítse neki. Ha az ezen korból fennmaradt számadási könyveket végig forgatjuk, azt fogjuk tapasztalni, hogy a követek utazási és egyéb költségeik és kiadásaiak megtérítésére roppant nagy összegeket, az akkori fogalmak szerint néha egész vagyont kaptak, és néha még az sem volt elég a rendszerint nagy számú és sok tagból álló kísérettel utazó és természetesen az államfőt méltóan reprezentálni akaró követkiadásainak fedezésére. Hogyha elgondoljuk, hogy 1525-ben Budától—Olmüczig négy kocsinak a fuvar-bére 44 forint volt,²⁾ akkor nem fogunk csodálkozni azon, hogy a nagy (60—70 főnyi) kísérettel utazó Werbőczynek a 1522-iki nürnbergi birodalmi gyűlésre magával vitt 1000 forint nem volt elegendő kiadásainak fedezésére, hanem Ferdinánd főhercegtől kölcsön kellett kérnie 300 forintot, hogy haza tudjon jönni.³⁾

Ugyanakkor egy 1522 szeptember 9-éről fennmaradt egykorú számadás szerint, a többi követek közül csebi Pogány Zsigmond »pro expensis ad Newrembergam« kapott ötszáz forintot valami Vegey (vagy Kegei?) János nevű⁴⁾ szintén 500 forintot.⁵⁾ Kenderessy Mihály »ad legacionem et viam Neremburgensem« szintén 500 forintot kapott, míg Gözthonyi János győri püspök csak 100 forintot kapott⁶⁾ úgy látszik, hogy a különbözetet a püspökség jövedelméből kellett fedeznie. Ez a követség tehát körülbelül 4—5000 forintjába került a kincstárnak és eredménye semmi sem volt.

1525 február 6-án Dóczy Ferencz kir. udvarnok »per suam maiestatem in legacione ad dietam seu conuentum dominorum Bohemorum in Olomocz edictum misso« kap pro ex-

¹⁾ Tört. Tár 1891. 506 l.

²⁾ Magy. Tört. Tár XXII. k. 73 l.

³⁾ Fraknoi: Werbőczy István életrajza 179 l.

⁴⁾ *A ki nem lehet más, mint Gethey János vicenádor.*

⁵⁾ Dl. 26284.

⁶⁾ Id. Werbőczy számadáskönyvének töredékét a budapesti egyet. könyvtárban »Litt. et Epist. No 29.«

penis kétszáz forintot, ugyanekkor négy kocsijának fuvardíja Budától Olmüzig 44 forint. A követség ára tehát 244 forint.¹⁾ Ugyanez év február 22-én a Rómába menő Brodaries István doctor, pécsi prépost és királyi titkár, e követség költségeire kap 247 forintot, ugyanekkor Marsupini Ferenc számára, a ki állandóan Rómában tartózkodik, visz 360 forintot.²⁾ Ugyanezen a napon Statilius Jánost a király Zsigmond lengyel királyhoz küldi követül, a kinek pro expensis 347 forintot fizetnek ki.³⁾ Tehát csak ezen az egy napon (február 22-én) a királyi kincstár követi salláriumokra 1054 forintot fizetett ki.

1526. június 20-án Trepka Andrászt »ad dominos Morauos in Morauiam« küldi a király, a kinek kiadásai fedezésére 150 forintot adnak.⁴⁾

Látni való mindezekből, hogy a követküldés e korban roppant drága dolog volt. A királyi udvartartás nem került egy héten át annyiba, mint némely követnek utiköltsége, a mely haszontalan pénzpocsékolássá vált, ha a követség eredménytelen maradt.

Hogy a magyar követek az elfogadó külföldi államfőnek vendégei-e vagy sem? erre határozott feleletet adni nem tudunk, de valószínű, hogy az egyes udvarokhoz küldött követek az illető fejedelem vendégei valának. Következtethetjük pedig ezt abból a körülményből, hogy a magyar király is némely ország követét vendégül látja mind addig, a míg megbízatásának eleget téve, távozik. Így például Lengyelország követét formálisan eltartja a király. 1525 május 13-án Budára érkező Czabowsky⁵⁾ prépost lengyel követ, ki július 10-éig Budán maradt, hetenként »ad conservationem coquinae et equorum« 140 forintot kap, úgy hogy az egész időre 1150 forintot fizet ki neki a királyi kincstár.⁶⁾ 1526. május 23-án Lipchich Miklós lengyel követ érkezik Budára, a kinek sáfárja Belyna Szaniszló élelmezésre és lótartásra naponként egészen június 9-ig, 12 forintot kap a kincstárból az egész 19 napi itt tartózkodásra tehát, hozzászámítva még a szállásért, istállóért és egyéb apró dolgokért fizetett 2 forintnyi összeget, 230 forintot kap a kincstárból.⁷⁾

Már most fel kell tennünk, hogy ha Lengyelország nem

¹⁾ Magy. Tört. Tár XXII. 73 i.

²⁾ Magy. Tört. Tár XXII. 82 i.

³⁾ U. o.

⁴⁾ Dl. 27405.

⁵⁾ Nevét a számadáskönyvében 9 helyen 6 féleképen írva találjuk.

⁶⁾ Magy. Tört. Tár XXII. 170.

⁷⁾ Dl. 24405.

követte volna a magyar király példáját, akkor II. Lajos sem tett volna ilyen drága szivességeket, vagy viszont. Tehát e tekintetben valószínű a két állam közt a viszonyosság.

A nemzetközi jog művelői közt sok vitára adott alkalmat az a kérdés, hogy vajjon mikor honosodtak meg Európában az állandó követségek? A kérdés körül egész irodalom fejlődött már ki, a nélkül azonban, hogy pozitív eredményre jutottak volna, egyszerűen azért, mert majd mindenik író más-más szempontból fogta fel a kérdést.

Magyarország az egész középkoron át állandó követséget nem tartott. Csak a Jagelló-kor utolsó éveiben látunk állandó követség, jobban mondva ügyvivőség felállítására irányuló törekvést. Ugyanis kimutatható, hogy hazánknak 1522-től a mohácsi vészig Rómában a Szentszéknél állandó diplomaciai ügyvivője, olyan »chargé d'affaires«-je volt, a kinek kötelessége lehetett a Szentszék politikai magatartását szemmel tartani és erről időnként jelentést tenni. Ez a diplomaciai ügyvivő pedig Marsupini Ferencz volt. Már 1522. elején vagy — tekintve, hogy a Curia viszonyait már ekkor nagyon jól ismeri — lehet, hogy már 1521-ben Rómában van. Legalább erre kell következtetnünk egy jelentéséből, melyben X. Leo haláláról és az 1522. január 9-én végbement pápaválasz társról ír.¹⁾ Hogy Marsupini állandóan volt szerződötve, az kitűnik azon jelentéséből, melyben 1522. aug.-ban írja a királynak II. Lajosnak, hogy daczára annak, hogy havi 50 arany sallárium járna neki, már három hónapja semmit sem kapott.²⁾ Hogy 1523-ban is Rómában volt-e, arra bár nincs adatunk, de valószínű, 1524-ben, 1526-ban állandóan Rómában van, sőt onnan jelentéseket is ír.³⁾ (Pl. Burgio báró 1525. február 13-án jelenti Rómába: »Poi sono venuta lettere dal Marsupino.« — 1525. december 10. »Et trovo, che anchor Marsupino *non* have scritto a Sua Maesta« (Clissa ügyében) stb.)³⁾

Közli: DR. IVÁNYI BÉLA.

¹⁾ Ld. a XXXVII. sz. oklevelet.

²⁾ Ld. a XXXIII. sz. oklevelet és Magy. Tör. Tár XXII. 85, a hol Marsupini mint »orator regie maiestatis in Urbe apud summum pontificem in negociis huius regni agens« szerepel, tehát állandó jellegét ez is bizonyítja.

³⁾ Relationes oratorum pontificiorum. Monum. Vaticana Series II. tom II. 151—513. lapig.

VEGYES KÖZLÉSEK.

KÉT LEVÉL

A BOCSKAY-FELKEELÉS ELSŐ ESEMÉNYEIRŐL.

Zólyom vármegyére s vele együtt a nyugati bányavidékre is elég szomoruan köszöntött be az 1604-ik esztendő. Nagy aggodalmat okozott a vallon katonaság lázongása s a vidéken egyremásra végbe vitt rablása és erőszakoskodása. Érthető volt tehát a besztercebányai polgárság öröme, midőn febr. 14.-én Pfeffer Lukácstól, a zólyomi várnagytól, azt az értesítést kapta, hogy a vallonokat lefegyverezték, az ellenállókat kapitányukkal együtt lekaszabolták, s a főczinkosokat biztos őrizet alá helyezték. A hír hatása alatt a polgárság most már komolyan akart a régóta épülő körfal végleges befejezéséhez látni, hogy minden eshetőségre készen legyen. Intézkedett is a szükséges anyag elkészítése, beszállítása s az alapok megásása iránt, gondoskodott a körülbelül 2000 frtnyi költség előteremtéséről is, de az építkezés még május hóban sem akart megindulni. Ennek egyik oka az volt, hogy a közvetlen veszély elmúlt, másika pedig, hogy az egyházi ügyek rendezése, főleg a plébánosválasztás, a tudós Halvepapius halála után, nagyban foglalkoztatta a tanácsot. De királyi privilegiummal is szeretne volna a szabad vallásgyakorlatot biztosítani, s mivel körmőczi szomszédai is hasonló ügyben készültek a prágai udvarba, ők is oda akarták emberüket küldeni. Még jobban megzavarta azonban őket Szuhay püspök váratlan megérkezése s egyházi ügyekre vonatkozó vizsgálata, a melynek alig hogy vége szakadt, jöttek már a hírek a délvidékről, a török hadak felvonulásáról, a nyomukban járó pusztulásról s Esztergom ostromáról. Rögtön hozzáfognak a fegyveres készülődéshez, hadi szemlét rendelnek el a polgárság és a városi jobbágyok felett, betiltják a zenét, a tánczot s minden egyéb istentelen vigasságot. De november közepe táján már észak felől is vész hírek kelnek szárnyra. A breznóbányaiak már közlik velük, hogy a Murány alatt álló hajduk csatlakozásra szólították fel őket, de ők nem tudják, mihez fogjanak. Ő felségéhez is hívek szeretnének maradni, de a hajdukkal sem akarnak összetűzni. Adjanak hát ők, mint jó szomszédokhoz illik, jó taná-

csot. De ennek bizony a beszterczebányaiak is szükiben voltak. Ók is aggodalomban töltötték napjaikat. Levelet kaptak Kassáról, a melyben a császáriak veresége, Belgiojoso futása Kassára, innét Szepesvárra, a hajduság hatalmának növekvése s a kassai németiség keserves sorsa közvetlen tapasztalatból volt leírva. Ez nagyon leverte a polgárságot, a melyet a vármegye abbeli eljárása is nagyon elkeserített, hogy semmiről sem tudósította, sőt a gyűlési határozatokat is titokban tartotta előtte. Hogy már közelinek s nagy bajnak kell lenni, azt abból is sejtette, hogy az alispán tanácsára Radvánszkyné is sürgősen csomagoltatott s elköltözött. jöllehet csak röviddel ezelőtt jött ide, hogy biztonságban lehessen.

Az említett kassai levél (lejebb I. alatt) november 8-ikáról van kelezve. Kihez van intézve, az nincs megmondva. Hogy nem a beszterczebányai tanácsnak szól, az bizonyos. Kitészik ez abból is, hogy a városi számadási könyv sehol sem jegyzi fel a küldöncz- nek fizetett díjat, a mi más alkalommal a »Bottenlohn« rovatából soha sem szokott hiányzani. Minden esetre magánlevél, a melyet valószínűleg a kassai kamara valamelyik tisztviselője itteni kortársának írt. Sőt az is valószínű, hogy csak mint az eredeti levélnek másolata került a levéltárba, minthogy az írás nagyon hasonlít az akkori jegyzőnek, Oswald Plotschiusnak kezeírásához. Hogy a levél a maga általános s részletekbe nem bocsátkozó tartalmával nem elégítette ki az aggódo polgárságot, az bizonyos. Részleteket várt mindenki az északi megyékben már javában kitört felkeléstől. Olyasvalakihez kellett tehát fordulni, a ki az események részese, vagy legalább is közvetlen tanuja. Így jutott a II. szám alatt közölt levélhez, a melynek írója valamelyik Szentiványi volt, a ki Liptóban, talán Szentivánon lakván, elég közel volt az általa leírt események színteréhez. Erre mutat a város ugyanezen évi számolási könyvének november 29-én bejegyzett tétele is, a mely a küldönczökről szól: Einem boten so mit schreiben zum h Svatojanszky wegen der heyduken gelauffen den. 75.

A levél eredetileg tótul volt megírva, a min éppenséggel nem lehet fenakadni, ha a beszterczebányaiak akkori szomszédjainak, a Beniczkyek, a Révayak s másoknak a levéltárban őrzött tót leveleit ismerjük. Ránk csak egykoru német forditása maradt, a mely bizonyára Kollonics Siegfried vagy Basta számára készülhetett. Kelte nincs, de tartalmából kivehetjük, hogy november 20-ika után íródott.

I.

Ausz Caschau Vom 8 Novembris a 1604.

Freundlicher Gott hat mir wunderbarlicher weis aus dem Veldt Läger geholffen, Viel Christlicher Seelen seindt inn stich blieben, Vnd werden noch ie lenger ie mehr der deutschen wo

sie angetroffen werden von den heyduggen niedergehaut vnd erschlagen. Sie haben Vns das Curre Cito gemacht, dasz wir kaum auf Caschau khomben. der Veldoberst ist nit inn die Stadt khomben, sondern wie ich verstehe auf Zipserhausz zum Turzo begeben, Vermeint sich daher wieder zue rechnen vnd den heyduggen Zue restiren, aber wie man sagt, sol er schon inn der heyduggen handt Von dem Turzo sein geben worden vnd soll hieher gebracht werden, den andern Tag ist die Frau feldoberst auf einem Gutschi Item die Jesuiten ihnen nachgezogen vnd unterwegs aller sachen blünderet vnd beraubt worden. Die Statt ist von Irer Majestet abgefallen Vnd sich dem Botschkej ergeben müssen, die Pfaffen neben andern Kaufleütten sonderlich so Papisch seindt aller sachen blünderet worden, Sie aber helt man auf bisz der Botschkej so sich für einen fürsten von Siebenbürgen Vnd herrn eines theil des hungerlands nennt vnd schreibt (wie man dan heut seiner hieher gewarten.) Khombt alsdenn wirdt man vernehmen was er mit ihnen für einen Procesz fürnehmen wirdt, Inn Summa es gehet hie zue, dasz es möcht einen stein erbarmen. Es ist wol sub praetextu religionis der Tumult angefangen, aber es ist nit, dasz es nur auf die deutschen, dasz man sie allenthalben ausrotten will angesehen, vnd dasz der Botschkej könig inn Vngern werden will, Ich hoffe zue Gott, dasz dieses Unser Röm: Key: Mtet nit wird also stehen vnd stecken lassenn, Nuermehr hat sich dem Botschkej das ganze land fast ergeben, Callo hat sich stracks ergeben, Allein Toggay helt sich noch zimlich, herr Rueber hat einen auszfall gethan, vnd zimlich heyduggen vnd Burger zue Toggay niedergehaut, Er aber ist in den Arm geschossen worden, Inn die lenge kan ers nit halten, den klein Proffandt mehr darinnen, so hat er kein hülf zuegewarten. Vnser herr Gott stehe ihm bey, Er kombt doch mit dem leben nit darvon. Hie hat man ihm auch all sein guet, dasz er gehabt Plündert vnd liederlich verkauft. Mir ist mein Zimmer bey den liechten Tag aufbrochen Par geld fl 81 vnd alle sachen plündert worden, vnd selbst mit dem leben khaum davon khomben. Wie vnser frombe vnd guette herr Mustermaister Teutsch hauptman, vnd andere mehr sambt weib vnd kinder abzogen, Vnd villeicht vnter wegs erschlagen, ist zuerbarmen, herr zalmaister mit seinem Verwalter werden diese Tag auch weg ziehen, mit ihm will ich auch fort, wenn wir anders mit der hilf Gottes durchkhomben können.

Der Botschkej hat einen genzlichen frieden gemacht, mit den Türgken auf 10 Jahr darf keinen Triebut geben vnd wen er einer Türgken hilf begeren würde, will man ihme dieselbe alle Zeit geben von Türggen und Tattern.

Zagyway hat drey Tausendt Taler straff geben vnd Kys

Lukach ain Tausendt. vmb ein Zweymal hundert tausend gulden werth, hat man zue Caschau allein plündert. wer weisz wie es weiter gehen wirdt.

Auf Wardein vnd Zagmar hat ein anzahl heyduggen zue berennen geschickt, die werden sich inn die lenge auch nit aus halten können Jez sain sie ihn Zipsz vnd zihen immer weiter, ich vermaint sie werden euch auch bald haimbsuchen, schauts vnterredts euch bey Zeiten. vnd bitt euch vmb Gottes willen, lasset eüch nicht leichtlich vberreden sondern haltet eüch starck. so lang es immer kundt. den ich hoffe zue Gott dasz Vnsz Ir Key: Mtt nit wirdt lassen. Ich weisz er wirdt ein mahl aufwachen. dasz Ire Mtt wirdt wenig von diesem Tumult gewist haben. Wer deshalbn mein rath dasz es den Stedten auch dieses mit theiletet, und richtet, dasz sie sich nicht liederlich ergeben Viel wer zueschreiben davon aber ich hab nit der weil vnd will den boten auch nicht aufhalten. Ist auch zue fürchten. dasz er den heyduggen nicht inn die hende khombt mit dem schreiben, hiemit Gott befohlen, Caschau den 8 9bris Ao 1604.

Dein bott ist gestern abendts vmb 3 Vhr alhie ankomben. vnd nit herein gedörfft. bin alsbaldt hinaus inn die Vorstatt zue ihm, Von ihme verstanden desz Pauln betrübüsz. Wolte Gott dasz alle meine Kinder vor Gott weren, damit sie nit grösser Vnglück sehen vnd erleben, Wan ich euch den ganzen Verlauff schreiben, müst ich viel Zeit darzue haben. vnd darf den boten auch nit hir lenger aufhalten, Sondern kürzlich Vnser bruder Martinus Gott lob frisch vnd gesund. is heut 14 Tag haimb khomben. aber all sein sachen inn stich blieben, Ich bin zur selben von Zikzo aus der Musterung vnd Zahlung gen Liszka geraist, vnd bin kaum davon khomben. dasz ich den heyduggen nicht inn die hende khomben bin. Als nun die schlacht vber die Teysza geschehen, vnd herr Veldoberst mit den seinen die flucht genomben von Grosz Wardein herauf seind die heyduggen ihm nach bisz gen Toggai geiagt das Pegisch Regiment vnd 4 fahnen Schlesische Reüter sambt den Ratzen darnider gehaut, bisz an Toggaische Vfer vnd her Veldoberst mit sein Vberbliebenden Kriegsleüten kaum herüber khomben, dort nichts gesaumet, sondern herauf nach Caschau her die heyduggen vberall nachgeiagt, viel Teutsche vnder Tollya. Zantho vnd Günz herumb niedergehaut vnd geblündert vnd vberall grosz schrecken gemacht.

Der Veldoberst lag nur ein Nacht vor Caschau auf der Wiesen zueg also fort nach Epperies bisz sein Weib khamb, welche den dritten Tag von dannen mit grossem spatt hinweg gar gegen Abend oberhalb Böckj ist sie darnach beraubt worden, vnd umb alles khomben, vnd also fort bisz auf Zipszer hausz, wo er nit schon geschlagen ist, so entgethet ers doch kaumb. Inn dessen

haben sich die heyduggen Vnten haufig gesanlet, vnd die ganze gegend vmb Toggay vmbfangen, vnd immer nach Caschau herauf, dachten doch nit, dasz sie auf das khämen, vnd die Stadt begerten oder das land einnemen, Jederman ist ihnen bald zuegefallen, Wellichen sie auf der gassen ertapt, hat schweren vnd mit ihnen gemüszet, er sey wer er wölle, und weil die praetension fürnemblich war die Religion vnd des Lands freiheit ist iederman willig vnd fro gewesen, fürnemblich die bauren, vnd ob wol man sich alhier hat wollen zue wehr sezen. wie auch das Kriegsvolk vnd Officirer zusamen geschworen, aber ihr zue wenig gewesen, Vnd die deutschen Stadtleüt mit den Vngern nit wenig waren, wie du selbst wol weiszt, dasz dieselben alhie die reichisten vnd mechtigisten sein, ohne Zweifel disz schon lengst gekocht gewest, Zwischen ihnen, (wie man sagt ihm Sprichwort) nur dasz mans hat sollen auftragen, Seindt also auf gewisz ding hieher khomben, vnd bald vbergeben, da war grosz iammer vnd noth, als volt es alles vber vnd vber gehen, Vnd ob sie wol zuesagt und versprochen, sie wolten niemand gewalt noch schaden thuen, so ists doch nicht darbey blieben sondern alsbald sie denn vergangenen Sonabendt, Acht Tag vergangen herein seind khomben, da gings alsbald ahn auf die Pfaffen vnd andere Catholische an zu plündern vnd aus zue suchen, Wo herr Basta Veldoberst vnd ander frembden leütn gütter eingelegt gewesen zue sehen, vnd hinweg zue nemen vnd ein Vnmünglich schatz bekhomben, dem Armen Lukin all sein haab vnd guet weg genomben, des herrn Veldoberst diener schendlich prosequirt vnd vbel tractirt, wie dan auch Vnserm Martino. Vnd wie ich vermain wans zum Plündern khombt, so wirdt man der Vugern häuser verschonen, vnd wir der deutschen heüser herhalten müssen, saind also nicht mehr Kaiserisch, sondern Backkaisch, bisz auf weiteren bescheidt, Es möcht einem das herz im leibe zerspringen, was für iammer vnd noth fürhanden, Alhie seindt 100 zu Rosz vnd 200 zue fuesz, haben ihnen schon auf Zway Monat bezalt.

Der arme herr Mustermaister vnd andere haben alsbald den 3. vnd 4. Tag ihre heüser vnd Losamenter raumen vnd mit grossem spott vnd schanden fort ziehen müssen, wellicher sich hatt wollen schreiben lassen, den haben sie aufgenomben, der herr Zalmaister ist auch hir, wartet des Bochkay ankunfft, was des Kaisers Tuch vnd waaren gewesen, sambt wenig geldt, bleibt alles ihm stich. . . . Leutenandt vnd doctor Rizeral vnd herr Zalmaisters D. . . bleiben hie, wiewol wir bechlossen, mit einander weg zue ziehen, aber vernemen gewisz, dasz man keinen Passiren lest sondern vnterwegs das gar aus mit mit (*kétszer*) solchen die da fliehen wissen deshalb nicht wo aus oder ein, herr Mustermaister macht, sambt andern ist schwerlich mit dem leben davon khomben, Vnser

herr Gott stehe Vns allen beÿ, Ist mir nur vmb mein Weib vnd Kinder zu thuen, Gott der Almechtige schicke es zum besten, vnd erwecke doch ein mahl Ihr Kay. Mtt, Ich kan nicht mehr schreiben, den ich weisz schier nit wo ich bin, Ist also das land fast inn 14 tagen gar eingenomben worden, das mag wohl ein plözlich Mutation sein, herr Oberst Pez ist gefangen worden, noch dort vnten im scharmüzel, vnd hat grosse Eisen an füszen. zue Debrezin oder wo er mag sein,

Die Cammer ist in Vorigen esse, Vnser herr Bischoff praesident ist hir, aber man hat im auch seine Sechs Ross genomben, vnd wirdt noch von ihme grosse Summa gelds begert, wer weis ob er mit dem leben davon khombt, andere Pfaffen haben sich inn der Zeit verlofften vnd die Kirchen verlassen, etliche sein hir. auch der fromb alle Jungen Ecclesensis, aber dürfen nirgendts hin, der Mihalizkho geht daher wie ein heÿdugg, hat sein Mantl abgelegt. der Raiz Loios hör ich will heÿraten,

Der Orlo ist Praesident Petrics Mladesowith vnd Kapronzaj sein Collisae aber usque ad tempus, die Camer Partheyen sein auch noch alle aber noch nicht geschworen, ohn die Camer.

Zendro ist hinweg, mit Togaÿ wissen wir auch nichts gewisses Einige sagen Patak sey bestiegen, vnter dessen, weil sie beym Botschkai ihre gesandten gehabt vnd sich ergeben wollen, Sie seind des fiernemben das sie ihm früelling die Vngerische Cron suechen wollen, Nur Gott weis was die sach vor ein ausgang wo anders vnser Kayser nicht bald darzue thuen wirdt.

Ich hoff der Kaiser der wirdt einmal aufwachen, vnd ihnen nicht mehr durch die finger sehen, Mich verdreist mehr zue schreiben. Caschau den 8 Novembris 1604.

(Beszterczebányai városi levéltár fasc. 274. nr. 74.)

II.

Zeitung wegen Caschaw vnd Zipser haus

Aus einem windischen schreiben den 26ten 9bris 1604 vertirt.

Erstlich belangendt das Zipser haus, dasselbe ist der Zeit noch von dem fuszvolck so in die 1300 starck belägert vnd hat sich zu demselben verschanzt, gleich an dem ort, da man vnterm Schlosz das holz pflegt abzulegen. die Schrancken sindt alle verbrent, auch die gail vorm Schlosz. Im Schlosz sollen verschlossen sein bey 300 vnd ihr wenig mehr, darinnen sindt stattliche herrn, herr Thurzo, herr General (Belgiojoso?) mit 40 Wallonen, herr Dom Pirgrof, welcher das regiment der heyducken aufgebracht, herr Kornisch, herr Zegney Pongratz, vnd sonsten 2 herrn, so man mir nicht hat nennen können, die seindt bede Wallonen, vnd fürneme Leüt, vnter ihnen Markho Weida, dieselben haben sich starck wieder-

setzt, vnd wollen sich bis zum todt wehren. Alda seindt auch frawen. fraw Thursin, welcher. wie wir hören, ein Kindt (Knäblein) in vielen schrecken abgangen, des Generals fraw mit seiner schwester, welche nit allein hiebevordurch herrn Catay, als sie von Caschaw aus sich weg gemacht beraubt, sondern auch, wie wir gehört haben, vnterwegs genotzücht worden. Vnd andere sindt auch im bemelten schlosz verschlossen. Man schisst inn das schlosz an ietzo, nur mit 2 stückl. den 2 stückl sindt ihnen zersprungen. aber aus Caschaw fiert man ihnen zu. 2 singerin vnd das dritte stug, so der Baur Tanz genennt wirdt, welche stuck, wie wir hören, zimlich grosz, vorgestern, das ist den vergangenem Mitwoch, haben sich die haiduchen zum Sturm begeben vnd nur etliche kleine löcher durchgebrochen, aber sie haben nichts ausrichten können, der Sturm hat gewert von 7 vhr bisz halb zehen abendts, die leitern haben nicht erreichen können, auf ein Kopy lang, Ausm schlosz hert man mit stuchen. hacken und röhren inn die heyduckhen zu schieszen. Am meisten mit groszen hölzern. vnd steinen thuet man ihnen schaden zue füegen, so man auf sie herunter lest vnd wirft, Es sindt ihr viel beschedigt, aber der erschlagenen sollen nur sein, wie die heiducken selbst melden bey fünfzig. was ihr hoffen, ob sie baldt das haus erobern werden, kan man nit wissen, werdens aber erfahren. wan die stuck dahin gebracht werden. Die Kugeln gehn schon durch die Zimmer. so herr Thurzo bewohnt, aber der Thurm helt sie auf. in denselben schieszen ietzt die heiducken, vnd ist schon etlicher massen an einem ort verdorben, Man wehrt sich aus demselben noch zimlich. die heiducken verhoffen das haus inner acht Tagen zuerobern. Aber vnser herr Gott, der die vberwindung in seinen händen hatt. wer weisz, wie ers wenden möchte, Anstatt des lippay ist der Oberhauptman des fueszvolcks hinterlassen herr Tarjanj. Betreffend die Stewer vmb Caschaw wie ich hab khennen von meinen herrn vnd gunstig Patronen verstehen. berichte ich. dass 11. Artickl hergebracht sindt so man daselbst beschlossen. morgenden Tages der Spanschafft praesentirt werden. Von einer jeden Porten soll mann geben ein Khübl haber vnd 10 brodt. Von 20 heusern 1 reiter. Item von einem ieden hausz p fl 1. Item haben beschlossen dasz man zum wichtigen Regimenten andere nit befürdern solle nur allein die hungrischen herrn vnd Praelaten auch andere supremae nobilitatis et prosapiae celebris vom adel vnd geschlechter, die Andern habe ich nit gehört, wan ich sie bekomen vnd abschreiben, will ichs als baldt dem herrn mit meinem eignen boten vberschicken, Vielleicht kann ichs durch mittl der herrn, welche dem herrn wolgeneigt vnd für ihrem gueten steen halten dahin richten. Mehrers habe ich nicht so wichtig were, den herrn zu schreiben.

De Capitolio. Ich hab das auch wollen anzeigen. In der kirch drinnen hatt man alles aufbrochen, die Altar vnd stüel zerbrochen. vnd ist nur das vorderste verblieben. aus welchem man nur die bilder genomen. die Orgeln verderbt. auch die Todten gräber nicht zu ruche gelassen. herr Lippai hatt sich ausgeredt. dasz ers nit hette befohlen, und hat ihr zween lassen die Köpf abschlagen. die häuser im Capitel sindt alle geplündert worden. vnd von etlich die Dächer abgebrendt, das Treidt pflegen die heiducken auszudreschen, auch disz ihr wesen gefelt mir nicht. Beinebens habe ich zue warung hinzusetzen wollen, so die heÿducken in Liptaw khomen möchten, dasz der herr seinen Vnterthanen rathe, damit sie ihr ros z inn die Wälder, so weit sie können. auszm weg schaffen vnd sich mit etliche Puxen versehen, dan die heÿduckhen auch in den Wäldern die güeter blinde vnd lahme ros z. wie sie bekhomen können. suchen vnd weg nehmen. Victualien. kleider. hütt. rock auch stifteln mögen sie dieser Zeit schlecht haben vnd halten. dann die haÿduckhen Pflegen ihr viel leut auszihlen vnd auszschuchen. vnterwegs vnd inn häusern. Die Jungen kinder kan man in des herrn hof aufhalten. Ich khans mit guetem gewissen aussagen. dasz die heiducken Zehen mahl erger sindt, als die deutschen. der herrn moecht auch ein jeder ders thun khan Theils beiseits legen. den auf eine nacht. auf 5 oder 6 ros z, Sÿ ein fuder heu auszstreyen, welches die ros z verderben, summa. wer etwas hatt, der verwache es wol:

Des Bischofs gueter. welche er auf Dunayetz gehabt. hatt man alle weg genomen. haben kuttewetta zu Toporc z gehalten, auf 50 ros z. einen ieden ist khomen 100 vnd dritthalb ducaten Silberne Schuszeln, löfeln, Pecher. flaschen. und andere verguldt sachen chauben von Zobelu hatt man alles in der Kuttewette gehabt, so inn die ain hundert Tausendt fl angelauffen, wie selbst gerait.

Des herrn Thurso seine 90 ros z, sambt andern Vieh hatt man ausz den Slawkowern Waldt weg getrieben zu Kirchdorf das breuhausz nieder geworffen. 600 kübl gersten allda bekhomen vnd ander getraidt lest man auszreschen auch alles, was sie erfahren, so dem herrn Thurso gehörig, wird weg genomen. Das Dorf hotkowitz ist gar öd gemacht, vnd die häuser in den schantzen verbrendt, auch die Dörffer Petrowetz vnd Zehra werden vielleicht zu nichts werden. Die hungrischen herrn haben zu Caschaw im Landtag gebeten, dasz herr Botschkay nicht wolte lassen das Zipser haus vnd arme leüt verderben, dieweil andere 2 Brüder an solchem haus ihr theil gleichfals haben, hat geantwortet, er wolte sich besinnen, was er thun möchte.

Der Tittel herrn Botschkay ist dieser:

Illustrissimo Dno, Dno Principi Transylvaniae, Walachiae,

Prussiae, Moldoviae, Siculorum Comiti perpetuo, Dno unius partis Hungariae.

In dem Landtag zue Caschaw ist des Türckischen keisers legat gewesen Redej Ferencz, Bey solchem landtag ist kein statlicher herr gewesen, auch nicht ihre Abgesandten, der herr Tekheli will ihme auch nicht schweren, vnd darumben hett er ihme den Marckt Keresztur genomen bis er solches thue, Als auch der Stuel den herrn Bathorj nachgefragt, hat Botschkaj geantwortet, er zweifelt nicht seinetwegen, dasz Bathorj nicht thun möchte, was er von ihme haben würde. Noch eins, so ich schirr vergessen hette. Er hatt zugesagt in kurtzen so baldt die zunahenden Deutschen würden geschlagen oder entsetzt, dasz er ein Generalem Diaetam oder allgemeinen Landtag bestellen würde, auf welchem man wie ich verstehe einen hungrischen König zu wehlen und zuerkhiren vermeinet. Dieses habe ich einmischen wollen, darumb, dasz mir nicht alles eingefallen, was ich ferner von der Zeit an erfahren oder hören werde, dasz will ich mir alles annotiren vnd verzeichnen.

Kivül: Novalia Scepusiensia circa Zipser Hausz.
(Beszterczebányai városi levéltár fasc. 257. nr. 26.)

Közli: JURKOVICH EMIL.

ADALÉKOK NEMZETKÖZI ÉRINTKEZÉSEINK TÖRTÉNETÉHEZ A JAGELLÓ-KORBAN.

— MÁSODIK KÖZLEMÉNY. —

Hogy Marsupini nem volt rendes alkalmi »orator«, az bizonyítható azzal, hogy daczára annak, hogy ő Rómában van, a fontosabb ügyek elintézésére külön királyi követ megy Budáról (legtöbbször Brodarics), a kinek egy ízben Marsupini fizetését is magával kellett vinni. Maguk a hivatalos iratok ugyan »orator«-nak nevezik Marsupinit,¹⁾ hanem ő úgy látszik csak diplomaciai »agens«-nek tekinthető. Magamagát sem nevezi »orator«-nak. Marsupini Ferencz volna tehát az első, a ki Magyarországot a szentszéknél hosszabb időn át (4—5 év) állandóan képviselte. Sajnos, működéséről, életéről stb. még eddig nagyon keveset tudunk, mert hazai forrásaink alig emlékeznek meg személyéről.

Nem lesz érdektelen végül a Jagelló-kori követek némely nevezetesebbjének pályafutását végig kísérni.

Werbőczy István életrajzát már megírta Fraknói Vilmos, megemlékezve annak velencei, római, wormsi, nürnbergi követségeiről is.²⁾

Sokat szerepelnek mint magyar követek II. Ulászló alatt a czoborszentmihályi Czobor testvérek, Márton és Imre.³⁾ Már 1469-ben szerepelnek, 1472-ben Mátyás király nekik és a Patai családnak adja Baja városát.⁴⁾ Az idősebbik, Imre 1480. szept. 29-én azt a kiváltságot kapja Mátyástól, hogy pozsonyi házában az ő engedélye nélkül sem a király sem a királyné udvarához tartozó egyén meg nem szállhat.⁵⁾ 1484.

¹⁾ Magyar Tört. Tár XXII. 85. l.

²⁾ Megjelent a Tört. Életrajzok XV. kötetében.

³⁾ Czobor Mihály

Imre, Márton, Mihály N. R. A 307: 33—34. és 353: 42.

⁴⁾ Ld. Dudás Gyula cikkét a Turul XII. évfolyamában.

⁵⁾ Dl. 18413.

február 14-én a két testvér Mátyástól Bekölczei Simon és Balázs Heves-megyei birtokainak felét kapják,¹⁾ 1488. okt. 3-án Czobor Imre Pozsonyvár főispánja lesz.²⁾ 1490 augusztus 28-án a magyar urak a cseh országnagykok számára, kik IV. Ulászló koronázására jönnek, menedéklevelet adnak ki, a kiilítók közt szerepelnek Czobor Imre és Márton is.³⁾ Márton 1493. november 25-én mint belgrádi bán hozzájárul a pozsonyi békéhez.⁴⁾ 1498-ban Bodrogszeg főispánja, majd kir. kamarás lesz, és mint ilyen szerepel még 1507-ben is,⁵⁾ mint tudjuk 1513-ban még török követségbe megy. Imre az 1500-as években erdélyi sókamara ispán, több ízben megy Moldvába, Havasalföldre, Lengyelországba, Konstantinápolyba követségbe. 1514. május 3-án mint az oppelni hercezség kapitánya, a hercezséget Oppeln várával és városával és a többi várakkal stb.-vel együtt átadja Kázmér tescheni hercegnek.⁶⁾ Egy 1519. július 19-én kelt oklevél, már mint néhait »condam« említi.⁷⁾ Ugy látszik mindkettő »orientalista« volt, mert csak Keleten vagy legföljebb lengyel követségben szerepelnek.

Nagy szerepet játszó diplomatája e kórnak nagylucsei Dóczy Ferencz, a Jagellók kedvence. Duszgazdak főúr, ki kora gyermekesétől majdnem utolsó perczéig a király és a haza szolgálatában tölti életét. 1478-ban született és Nagylucsei Orbán volt gyámja és nevelője, mivel szülei, úgy látszik, korán elhaltak. 1494. január 22-én II. Ulászló Dóczyt védelmébe és pártfogásába fogadja.⁸⁾ 1498-ban, tehát alig 20 éves korában már királyi kamarás,⁹⁾ a mi minden esetre »carrière« számba ment. 1499-ben (június 2.) »de bona gratia et voluntate nostra (regia) in exteris regnis pro curatione et sanatione sui corporis occupatus extitit«,¹⁰⁾ a mikor bizonyára alkalma nyilott a külföldet megismerni. Mint tudjuk, már 1503-ban követi küldetést kapott. A XVI. század első és második évtizedében vagyonilag is rohamosan emelkedik, a mennyiben a Jagellók számos birtokkal adományozzák meg. 1515. június 28-án Arad vármegye főispánságát kapja,¹¹⁾ de már 1516. április 5-én Csanád megye

1) Dl. 18927.

2) Teleki: A Hunyadiak kora XII. k. 417.

3) Dl. 37671.

4) Archiv für Kunde österr. Geschichts-Quellen 1849. II. 546.

5) Dl. 21927. Katona: Historia Critica Regum Hungariae XVIII. kötet 571.

6) Dl. 22848.

7) Dl. 23067.

8) Dl. 20135.

9) Dl. 20658.

10) Dl. 20854.

11) Dl. 22702.

csak királyi kamarás mesternek czímezi,¹⁾ mint ilyen 1517. augusztus 25-én a kassai harminczad jövedelmekből 125 forintot kap, fizetés czímén.²⁾ 1519. október 21-én Bars vármegye főispánjává nevezi ki a király.³⁾ Mint barsi főispán 1521. február 1-én átveszi Óvár várának kapitányságát,⁴⁾ melyet az után csak 1523. április 6-án ad át Thurzó Eleknek.⁵⁾ 1521. augusztusában a megszorult királyt segíti ki 2000 forintnyi kölcsönnel, de már szeptember elején maga is kénytelen Hispanus Jakab budai kereskedőtől 1000 forintos kölcsönt fölvenni.⁶⁾ 1523-ban II. Lajos elrendeli, hogy Dóczy Ferencz Bars megyei főispánnak, mind addig, a míg a király neki más állást adni nem tud, évenként 600 forint pénzben, 300 forint sóban, továbbá egy téli és egy nyári aranyos selyem ruha adassék sallárium fejében.⁷⁾ 1524-ben Várdai Pálnak kölcsön ad a végvárok fenntartására 500 forintot.⁸⁾ 1519. májusában kövendi Székely János esztergomi kanonoknak 25 forintot adott kölcsön, melyet becsületvesztés terhe alatt Székelynek záros határidő alatt meg kellett volna fizetni.⁹⁾ Azonban elmúlt több mint öt esztendő és Székely még sem fizetett, erre Dóczy fogta magát 1525. márczius 16-án felségfolyamodványt írt, melyben a becsületét vesztett Székely János helyére a még most a krakkói gymnasiumban tanuló Nagylucei Jánost kéri kineveztetni, a mit a király meg is ígér.¹⁰⁾ 1525. szeptember 10-én II. Lajosnak és Máriának azon jótétemények fejében, melyben őt részesítették, örök hűséget és engedelmisséget fogad.¹¹⁾ Részt vett a mohácsi csatában is, a hol úgy látszik csak megsebesült,¹²⁾ de a mibe bele is halt 48 éves korában, özvegyet Forgách Margitot és három gyermeket hagyva maga után, kik I. Ferdinánd alatt később nagy szerepet játszottak.

Mint tanult és utazott embert már korán használják diplomáciai szolgálatra, és azt úgy látszik nemcsak eszével,

¹⁾ Dl. 22765.

²⁾ Dl. 22960.

³⁾ Dl. 23248 és 23264.

⁴⁾ Dl. 23508 és 23509.

⁵⁾ Dl. 23571 és 23581.

⁶⁾ Dl. 23581.

⁷⁾ Dl. 23816.

⁸⁾ Dl. 23942.

⁹⁾ Dl. 23169.

¹⁰⁾ Dl. 24109.

¹¹⁾ Dl. 24187.

¹²⁾ Következtetjük ezt ama körülményből, hogy 1526. október 6-án gymesi Forgách Ferencz és Zsigmond levelet irnak bizonyos ügyben »egregio domino Francisco Doczy de Rewysthye, comiti comitatus Barsientis«, ezeknek pedig mindenesetre nagyon jól kellett tudni azt, hogy Dóczy él-e még vagy nem? (N. R. A. 1662 : 22.)

de pénzével is győzte. Kizárólag nyugati követségekben látjuk szerepelni.

A Korlátköziak közül két diplomata is jut e korra, az egyik Korlátközi Oswald, Korlátkő, Kékkő, Nádas, Schandorf, Leszkó, Jabloncza stb. ura,¹⁾ a ki Ulászló alatt lengyel követ volt, továbbá a XVI. század első évtizedében Tata és Komárom kir. várak kapitánya, majd Komárom vármegye főispánja,²⁾ a másik ennek fia Péter, később kir. udvarmester, ki a nürnbergi birodalmi gyűlésen volt követ. Ráskay Balázs szintén II. Ulászló alatt kap követi megbízást. Már a XV. század 80-as éveiben szerepel,³⁾ 1490-ben (június 29.) már budai udvarbíró és várnagy⁴⁾ és mint ilyen járul hozzá 1491-ben a pozsonyi békéhez⁵⁾ (ugyanezen év márcz. 16-án), 1493-ban királyi udvarmester lesz és ez marad 1498-ig⁶⁾ 1499-től 1518-ig pedig Magyarország tárnokmestere,⁷⁾ 1500 körül lengyel követségben szerepel.

Csebi Pogány Zsigmond 1504-ben Kassán harminczados,⁸⁾ 1507-ben a sárosmegyei Makovicza vár revisiójánál szerepel Werbőczyvel, mint biztos.⁹⁾ Bent volt az országtanácsban is.¹⁰⁾

Deésházy István, Kelemen fia 1519-ben »administrator proventuum archiepiscopatus Strigoniensis«, 1522-23-ban királyi tanácsos,¹¹⁾ 1526-ban megbízatást kap, hogy a király részére Slavóniában a Száva mellett 80 sajkát csináltasson, a miért 100 forintot kap.¹²⁾

Gyáli Kenderessy Mihály 1525-ben, »assessor sedis iudicialiae regiae maiestatis.«¹³⁾ Bent volt az országtanácsban a 16 nemes között az 1518 : XXXIX. törvényezikk alapján. A cseh eredetű Trepka András (de Obraczowicze) 1520 körül a Báthori nádor és Zsófia mazoviai herczegnő közt létrejött házassági szerződés megkötésénél mint II. Lajos követe szerepel és itt, mint »Andreas Trepka de Obraczowicze capita-

¹⁾ N. R. A. 964 : 14. és 20.

²⁾ Soproni Okl. tár. II. 603. ; Dl. 22058 és 22059.

³⁾ *Csánki*: Magyarorsz. Földr. a Hunyadiak korában, Zemplén megyénél.

⁴⁾ Teleki Okl. tár. II. 172.

⁵⁾ Archiv für Kunde stb. 1149. II. 512., 529. l.

⁶⁾ Liber dignitar. saecularium 149. Gelcich. Diplom. Ragusanum 651. l.

⁷⁾ Orsz. Levéltár: Liber dignitar. saecul. 108—9. l.

⁸⁾ Budapesti egyet. könyvtár: Litt. et epist. 3. b.

⁹⁾ Budapesti egyet. könyvtár: Litt. et epist. 7.

¹⁰⁾ Dl. 31020.

¹¹⁾ Dl. 28036.

¹²⁾ Dl. 24405.

¹³⁾ Dl. Magy. Tört. Tár. XXII. 79. l.

neus et orator regis Vngarie« írja magát alá.¹⁾ 1525—1526-ban mint királyi udvarmester szerepel.²⁾ Elesett Mohácsnál³⁾ stb. stb.

Az egyházi rendből való követek közül kiváló szerepet vitt később Brodarics István, kinek életrajza már ismeretes.⁴⁾

Statilius János örsi prépost,⁵⁾ majd 1525-ben II. Lajos titkára,⁶⁾ 1526-ban pedig budai prépost lett.⁷⁾ 1526-ban János király erdélyi püspöknek tette meg, de csak 1528-ig viselte e méltóságot.⁸⁾

Szóval, látjuk azt, hogy a Jagellók az egyházi és világi rend színét-javát válogatták ki arra a szolgálatra, mely mindig egyike volt a legfontosabbaknak és legkényesebbeknek. Láttuk azt is, hogy a Jagellók, bár néha nem tudták, hogy miből fizessék meg az udvartartás legelemibb szükségletét, nem kíméltek költséget, ha arról volt szó, hogy fontos érdekek ügyében fényes, hazánknak még Mátyás-korabeli rangjához megfelelő követséget vonulasson föl a nemzetek nagy színpadára. Azonban nem használt e kor szellemi nagyságainak minden ékesszólása, minden diplomáciai ügyessége, minden vagyona semmit. A végzetet föltartóztatni nem lehetett. Meg volt már írva és elkerülni nem lehetett ama halálos, nemzetpusztító csapást, melyet kiheverni még ma sem tudunk, melynek gyászos következményeit még ma is szenvedjük és, úgy látszik, *átokként fog ezen a nemzetten maradni — örökké.*

* * *

Míg a nemzetközi jog történetével foglalkozó az Árpád, Anjou és Mátyás királyok korabeli nemzetközi életünk történetére vonatkozó anyagot már összegyűjtve és kiadva találja a megfelelő gyűjteményekben,⁹⁾ addig nehezebb a dolga annak a ki a Jagelló-kori nemzetközi viszonyaink történetével foglalkozik, mert az illetőnek az idevágó anyagot nagy fáradtsággal kell a különféle forrásmunkákból, publicatiókból, oklevéltárakból, továbbá könyv- és levéltárakból összeszedni.

¹⁾ Dl. 24656.

²⁾ Magy. Tört. Tár. XXII. 57. l.

³⁾ Magy. Tört. Tár. XXV. 390. l.

⁴⁾ Megírta Székely a Tört. Tár. 1888. évi folyamában. De rövid életrajza megvan az egyetemi könyvtárban Pray kéziratgyűjteményében is: Tomus XXV. Nr. 49.

⁵⁾ Magy. Tört. Tár. XXII. 96.

⁶⁾ Magy. Tört. Tár. XXII. 15.

⁷⁾ Dl. 24405.

⁸⁾ Fraknoi: Werbőczy életr. 304. — Liber dignitar. eccl. 166.

⁹⁾ Pl. Az Akadémia által kiadott: Diplomáciai emlékek az Anjou-korból, 3 kötet. — Diplomáciai emlékek Mátyás király korából, 4 kötet és Fraknoi: Mátyás király levelei 2 kötet.

Annak például, a ki az ezen korbeli magyar-lengyel kapcsolattal akar foglalkozni, kitiünő szolgálatot fognak tenni, sőt egyenesen nélkülözhetlenek lesznek az »Acta Tomiciana« kötetei, melyek 1507-el kezdődnek és 1526-ig nyolcz nagy folio kötetben magukban foglalják »Epistolae et legationes, responsa, actiones, res gestae serenissimi principis Sigismundi ejus nonimis primi regis Poloniae, magni ducis Lithuaniae etc.« Az első kötet 1852-ben jelent meg. E munkában szinte tömérdek a száma azon nagyérdékű okleveleknek, melyek hazánk és Lengyelország e korbeli nemzetközi viszonyát világítják meg.

A német-római birodalommal való nemzetközi kapcsolatra nézve sok adatot találunk egy a múlt század ötvenes éveiben megindult vállalatban, a »Monumenta Habsburgicá«-ban, melynek e korra vonatkozó kötetei: Chmel József: Actenstücke und Briefe zur Geschichte des Hauses Habsburg im Zeitalter Maximilians. 2 kötet, továbbá: Dr. Karl Lanz: Actenstücke und Briefe zur Geschichte Kaiser Karl V. ugyanezen vállalatban. (1. kötet.) Ehhez járul újabban: Kluckhohn és Wrede által kiadott: Deutsche Reichstags Acten unter Kaiser Karl V.

A németekkel, különösen Miksával való kapcsolatunkra vonatkozólag bő anyagot ad Firnhaber: Beiträge zur Geschichte Ungarns unter der Regierung Wladislaus und Ludwigs II., megjelent az »Archiv für Kunde östereichischen Geschichts-Quellen. 1849.« II. évfolyamában.

Nálunk leggazdagabb anyaga van nemzetközi vonatkozású oklevelekben a M. Tud. Akadémia történelmi bizottságának másolatgyűjteményének, melynek regesztáit Óváry adta ki. »A M. Tud. Akadémia történelmi bizottságának oklevél másolatai« czimen. Eddig három füzet jelent meg. Ezen kívül a Hazai Brüsszeli, Londoni oklevéltárak (Hatvani, Simonyi stb. publicatiói) szintén tartalmazznak néhány korunkra vonatkozó ilyen oklevelet.

A »Monumenta Vaticana« II. sorozatának I. kötete, »Relationes oratorum pontificum« czimen a szentszékkal való viszonyunkat világítja meg; a kötet báró Burgio Antal pápai követ jelentéseit tartalmazza. Legbecsesebb azonban hazai kiadványaink közül Marinó Sanutonak naplóját tartalmazó és különösen Velenczével való szakadatlan érintkezésünket megvilágító kötetei a Magy. Tört. Tárnak, (a XIV., XXIV. és XXV. kötetek) melynek XXII. kötetében jelentek meg a Lónyay Albert zenggi kapitány velenczei követségére vonatkozó oklevelek.

Újabban a Történelmi Tár 1905. évfolyamában Dr. Pekár Károly közölte II. Lajos király három levelét Brandenburgi

Kázmérhoz (159. l.) és I. Miksa császárnak három magyar vonatkozású levelét. (295. l.) Ugyancsak a Történelmi Tárbán, ennek 1901. év folyamában jelent meg Székely Miklós velencei követségére vonatkozólag két oklevél (505/6 l.)

Hodinka Antal a Könyvszemle XIV. kötetében Giustiniani velencei követ jelentéseit közli, a »Századok« 1905. évi folyamában Berzeviczy Egyed értekezése: »Magyarország az 1521-iki wormsi birodalom gyűlésen« tartalmaz némely adatokat. (452. l.)

Régebbi irodalmunkból Katona: »Historia Critica Regum Hungariae« című hatalmas műve még ma is nagyon jól használható, becses és tömeges adatközlései folytán. Korunkra a XVIII. és XIX. kötetek vonatkoznak. Így például a XVIII. kötet 39. oldalán Czobor Imre 1496-iki követi utasítását találjuk, a 160—178. lapokon a lengyelekkel 1498-ban kötött béke actáit olvassuk, a 196—243., 338—359., 384. és kk., 439—459. stb. stb. lapokon a törökkel, a lengyelekkel, Velenczével, a francziákkal stb. való érintkezésünkre vonatkozó oklevelek és adatok halmazát találjuk. A XIX. kötet 16—28., 62—75., 162—170., 234—263., 300—312., 421—437., 554—568., 577—588. oldalain Werbőczynek Velenczében és Rómában való követi szereplésére, a nyugati, lengyel, török stb. érintkezésekre találunk bő adatot.

Régebbi íróink közül Pray György: Epistolae procerum Regni Hungariae 1806. című művében az I. kötet 1—271. oldalán az 1490—1526-ig terjedő levelek közt nem egy nemzetközi vonatkozást találunk.

Mіндеzen nyomtatásban megjelent adatokat kivántuk kiegészíteni azzal a néhány oklevéllel, melyet az alábbiakban közlünk.

I.

1498. január 16. Buda II. Ulászló meghagyja Bártfa városának, hogy Miklós egri prépostot, kit János Alberthez, Lengyelország királyához követségbe küldött, lovakkal és mindenféle más dolgokkal úgy odamenetkor, mint visszatértekor segítse.

Wladislaus Dei gracia rex
Hungarie et Bohemie etc.

commissio propria domini regis.

Prudentes et circumspecti fideles nobis dilecti. Misimus in certis et arduis rebus nostris et regni nostri hunc fidelem nostrum reverendum Nicolaum prepositum sancti Petri de castro Agriensi ad serenissimum principem dominum Joannem Albertum Polonie regem etc. germanum nostrum charissimum, qui vt ad ipsum dominum regem ocius peruenire et ad nos

tandem redyre possit, mandamus fidelitatibus vestris serie presentencium firmissime vt dum ipse Nicolaus prepositus vestrum in medium peruenerit et vos cum presentibus requisivit, eidem continuo de equis, curru aliisque rebus et si opus fuerit eciam de comitiua decenti usque ad loca tuciora tam in transitu, quam eciam reditu providere modis omnibus debeatis et teneamini. Secus nullomodo facturi. Datum Bude feria 3^a proxima ante festum beate Prisce virginis. Anno etc. LXXXX^m octavo.

Kívül: Prudentibus et circumspectis iudici et iurati ceterisque ciuibus et toti communitati ciuitatis nostre Barthfa, fidelibus nobis. dilectis.

Eredetije papiron, kívül a király záró pecsétjének töre dékével Signatarája M. O. D. L. 38749.

II.

1498. február 2. Buda. II. Ulászló meghagyja az ország összes egyházi és világi biráinak, hogy a török követségbe küldött czoborszentmihályi Czobor Imre és Márton s társaiknak mindenféle peres ügyét, addig a meddig követségbe vannak, halasztászik el.

Wladislaus, Dei gratia rex Hungarie et Bohemie, fidelibus nostris reuerendo in Christo patri domino Dominico episcopo ecclesie Waradiensis, personalis presentencie locumtenti, item spectabili et magnificis Stephano de Zapolya comiti perpetuo terre Scepusiensis et regni nostri Hungarie predicti palatino necnon comiti Petro Gereb de Wingarth iudici curie nostre vestrasque in iudicatu vicesgerentibus, pretere magistris prothonotariis curie nostre, item comitibus vel vice comitibus et iudicibus nobilium quorumlibet comitatum cunctis etiam aliis regni nostri iudicibus et iusticiariis ecclesiasticis videlicet et secularibus presentes visuris, salutem et gratiam. Misimus in certis rebus et negociis nostris et regni nostri, fidelem nostrum egregium Emericum Czobor de Czoborzent Myhal, ad cesarem Thurcorum qui in huiusmodi legacione nostra in Thurcia per certum tempus debet necessario occupari, obhoc ipse ac Martinus similiter Czobor frater eiusdem carnalis, propter cause vnionem necnon nobiles Benedictus Saroghdy, Michael Hangách, Georgius Horváth de Dragh, Ladislaus de Wassad, Laurencius de eadem, Franciscus Peczek, Benedictus Chwkath, alter Benedictus de Aracza et Mathias de Chymor, qui similiter in huiusmodi seruiciis nostris cum eodem Emerico Czobor occupantur, prosecutioni causarum suarum commode superintendere et invigilare non possunt, ideo fidelitati vestre

et vestrum cuilibet harum serie strictissime mandamus, quatenus acceptis presentibus vniuersas et quaslibet causas prefatorum Emerici et Martini Czobor, tam per ipsos contra alios, quam per alios quospiam contra ipsos coram vobis vel altero vestrum motas vel mouendas interim quoad ydem in dicta legatione nostra occupabuntur, differre et prorogare modis omnibus debeatis et teneamini. Secus nullomodo facturi presentibus perlectis exhibenti restituti. Datum Bude in festo purificationis virginis Marie. Anno Domini millesimo quadringentesimo nonagesimo octauo.

Commissio propria
domini regis.

Eredetiye papiron, belül a király rányomott pecsétjével. Signatúrája M. O. D. L. 20645.

III.

1500. Szeged. II. Ulászló meghagyja a külföldi minden rendű és rangú hatóságoknak, hogy a Loreto és Rómába zárandokló gersei Pető János, György és Ferenczet semmiféle harminczaddal, vámmal, adóval ne terheljék, őket szabadon közlekedni engedjék, sőt ha szükséges, addig, míg biztos helyre nem érnek, nekik fegyveres kíséretet adjanak.

Wladislaus Dei gracia rex Hungarie et Bohemie etc. Vniuersis et singulis principibus ecclesiasticis et secularibus, ducibus, comitibus, baronibus, nobilibus, armorum capitaneis et nauigiorum prefectis. Item potestatibus castellanis ipsorumque vicesgerentibus, preterea ciuitatibus communitatibus oppidis et villis earumque rectoribus et iudicibus, necnon tricesimarum et theoloniorum ac gabellarum exactoribus pontiumque et portuum custodibus, alterius eciam cuiuslibet status gradus et conditionis hominibus presencium noticiam habituris, salutem et sinceram conplacendi voluntatem, subditis vero nostris gratiam nostram regiam et omne bonum. Proficiscuntur peregrinationis causa ad gloriosissimam virginem Mariam de Loreto atque ad Urbem Romanam fideles nostri nobiles et egregii Pethew de Gerse ac Georgius germanus et Franciscus filius eiusdem carnales quos vnicuique vestrum sincero commendantes ex affectu, amicos et beniu[olentes nostros] rogamus, subditis uero nostris strictissime precipimus et mandamus, quatenus dum ipsi Johannes Peth[ew de Gerse et] Georgius germanus ac Franciscus filius eiusdem carnales ad vos terrasque et dominia vestra ac tricesimarum et theoloniorum siue gabellarum aut aliarum quarumcunque exactionum loca peruenerint eosdem [tam in]eundo, quam redeundo vbique fauorabiliter et humane excipere ac in illis locis

in quibus eis placitum [sit] simulcum sua familia et comitiua morari et stare, ac tandem absque omni penitus exactione et impedimento abire et redire permittere et permitti facere velitis, dicti vero subditi nostri debeant et teneantur, providendo nihilominus eisdem . . . ubi necesse fuerit, de vestro saluo et securo conductu nostri contemplacione usque ad loca tuta et secura. Presentes autem post earum lecturam semper reddi petimus et mandamus presentanti. Datum Zegedini in festo Sancti Anno Domini millesimo quingentesimo. Regnorum nostrorum Hungarie etc. anno [decimo Bohemie vero] tricesimo primo.

Ad mandatum
Regie maiestatis

Eredetije papiron, melynek alsó része nedvesség folytán megrogálódott, itt-ott szövege is vízfoltos. Belül a királynak papirra nyomott pecsétjével. Signaturája M. O. D. I. 25405.

IV.

1500 körül, valamely ünnep utáni vasárnapon. Buda. II. Ulászló levelének töredéke Gábor bosnya püspökhöz, Ráskay Balázs tárnokmesterhez, mint Lengyelországba küldött követeihez.

Maga a papirra írt levél annyira rongált és töredékes, hogy csak első négy sora, és egyik töredéken a cím olvasható még csak el.

Wladislaus Dei gracia rex
Hungarie et Bohemie etc.

Reuerende in christo pater, ac magnifice fideles nobis sincere dilecti. Quemadmodum nos in nostro a nobis discessu vobis significatuos et perscriptuos diximus quicquid per dominos oratores quos ad serenissimum dominum regem Polonie fratrem nostrum charissimum miseramus, conclusum et tractatum foret, ut secundum id etiam ibi in imperio in rebus vobis per nos commissos agere et procedere sciretis, ita nunc scire vos volumus, quod iidem domini oratores iam reuerterunt et omnia pro voto et desiderio nostro cum ipso serenissimo fratre nostro concluderunt, firmamque ac perpetuam pacem inter nos et regna ista firmauerunt. Woywode eciam Moldauiensi et prouincie sue perpetuam pacem ac tranquillitatem disposuerunt, ita, quod denuo securus ab ipso domino rege Polonie et absque omni metu et formidine stare viuere et manere potest. Et quia inter alia conclusionum aliqua subsidia vel auxilia ab aliquibus principibus sew potentatibus christianis videbuntur petenda, illa per communes oratores tractari debeant. Significamus igitur ipsi sere-

nissimo domino Polonie regi quod iam etc. etc. (az oklevél innen fogva fogyatékosága miatt nem közölhető.)

Kívül: Reuerendo in christo patri domino Gabrieli episcopo ecclesie Boznensis, necnon magnifico Blasio Raskay, thauernicorum nostrorum regalium magistro. Oratoribus nostris fidelibus nobis sincere dilectis.

Eredetije elrongyolt papírfoszlányokon. Signaturája M. O. D. L. 32538.

V.

1501. április vége táján. A magyarok és a törökök közt kötött egy évi fegyverszünet pontjai.

Anno Domini millesimo quingentesimo primo. Articuli induciarum per vnus anni integri reuolucionem a prima videlicet die mensis maii praeterita vsque ad vltimam aprilis proxime venturam, vtroque die inclusa obseruando editi et firmati.

Item in primis vt vtrinque penitus cessetur ab armis.

Deinde posteaquam tempore induciarum que interposite erant a vicesima secunda januarii ad vicesimam secundam aprilis vtroque die incluso plures ab vtroque parte easdem inducias violenciis occupacionibus et depredacionibus violarunt citra principum voluntates et mandata et vt hec inducie tanto firmissime obseruentur, talis modus datus est procedendi contra eosdem.

Ordinentur quattuor commissarii viri boni et probi ita quod quilibet principum duos ordinet, qui conuenient in Strigonio diei Johannis Baptiste cum pleno vtriusque principis mandato et omnis querentis iusticiam ratione depredacionum tempore induciarum siue praeteritarum siue presentium detendant citationem et vocent ad presenciam eorum, illum contra quem queritur et simpliciter audiant et procedant ad definitam iuxta prudenciam et conscienciam illorum non obstante ordine iuris regni.

Item quilibet principum teneat ad minus quingentos pedites et trecentos equites qui exequentur ea, que dicti commissarii diffinierunt et si necessitas postulat, vterque principum addat suis tormenta bellica secundum quod videbitur pro condicione et opportunitate commodo.

Item quilibet principum poterit suos qui suis vel ipsi principi iniuriam fecerint aut in principem suum quitquam commiserit aut inobedientem se exhibuerit corrigere et punire secundum voluntatem suam et alius princeps nullomodo se causa alterius subditis intromittat vel defendendo vel iuuando vel acceptando illum in fidelitatem alterius principis et hoc bone fide.

Item vbi vero oritur differentia ratione castrorum ciuitatum oppidorum vel villarum et ceteris huiusmodi quis fuerit possessor tempore illo quo inducie trimenses et presentes ceperint et quis ratione induciarum debite possidere debeat iam dicti commissarii habeant vt alia diiudicare. (*sic!*)

Item liceat omnibus mercatoribus et aliis priuata agentibus et nunciis quoque publica agentibus libere per dominia alterius peragrare non minus sit liberum per utriusque dominia ire redire libere eciam sine saluo conducto oratoribus et nunciis ab vno principe ad alium eciam ad sacram Romanorum caesaream maiestatem et summum pontificem.

Item omnibus mercatoribus vtriusque partis sit liberum in vtriusque regni principatibus et dicionibus omnes merces qualescunque sint et ex antiquo fuerunt emere et vendere ducere pellere vehere per terram et aquam sine omni impedimento et interdicto vtriusque principis aut eorum locumtenentium aut quorumcunque officialium solutis tamen soluendis, vti est consuetum.

Item, quod nullus subditorum ob alterius cuiusuis debita vel excessus arrestetur, impediatur vel interteneatur sed unusquisque actor sequatur forum rei et iudices nullomodo protrahant iusticiam querentibus administrare non obseruatis illis prolixis terminis iuris sed procedant simpliciter et de plano sine strepitu iuris, si autem quispiam iudicium indubite protraxerit aut denegauerit iusticiam, tunc ille lesus bono fundamento deducat illud coram locumtenente vel palatino sui principis et domini et tunc locumtenens vel palatinus bene informatus poterit dare illi literas vt sit liberum arrestare aliquem de altera parte alias minime.

Item post susceptas inducias vero ab vtraque parte debeat vtraque pars in regno Hungarie illos omnes comitatus arces ciuitates et omnia fortalicia aliaque bona quecunque ad diem induciarum in sua potestate habebit per totum tempus induciarum libere tenere et possidere.

Item quod incole possessionatique omnes iure suo in bonis et possessionibus quas tempore susceptarum induciarum obtinebunt libere vtantur non obstante eciam, quod sint vnus aut alterius partis adherentes aut seruitores.

Item quod partes predictae in comitatibus omnibus prouentus camere regie iustos et legitimos interea percipere ab incolis suis et suorum omnium possint et debeant tam ex integro, quam particulariter.

Item, quod inducia in causis hereditariis et aliis antiquis suspensa maneant, lites vero et diferencie, que de nouo emerterint post susceptas priores et presentes inducias hoc

modo dirimantur vt quando res agenda venit inter eos, qui parcium sint aduersarum, tum hiis qui iniuriam patitur pro ea agat coram comite illo in cuius comitatu ambo resident. Comes tamen adiungat sibi alium comitem vicinum, qui sit de parte querentis iusticiam inter eos vero qui vnus partis tantum sunt, fiant iudicia more solito.

Item in exactionibus vero dicarum et subditorum cum in multis comitatibus vtraque pars partem habeat et obhoc disputatio vel differencia de diuersitate subditorum oriatur, asserens scilicet vna pars esse suam, altera quoque suam, inueniendus est iste modus, quod videlicet ex illo comitatu vbi est differencia accipiantur ex vtraque parte duo vel quatuor probi et honesti viri, qui rem ipsam differentem inter ipsos diffiniant, in quo arbitrio et sentencie illorum standa erit.

Item, quod durantibus premissis induciis et treugis presentibus, nemo fidelium et subditorum partis alterius cum castris, castellis et quibusuis aliis fortaliciis et bonis ad partem reliquam deficere et neque per eam partem quoquomodo acceptari aut in suam partem allici vel seduci debeant vel possint.

Kívül: A bentihez hasonló irással: Amicis suis reuerendis conuentui ecclesie de Bela.

Más irással: Articuli induciarum unius anni cum Turco 1501.

VI.

1501. június 15. A váradi káptalan előtt Szentmihályi Czobor Imre erdélyrészi kir. sókamaraispán megjelenvén, bizonyosságlevelet vesz arról, hogy mint a moldvaországi vajdához küldött követ, azért nem előzhette meg az ugyanoda küldött török követet, mert a váradi káptalan emberei hatalmaskodván, útjában öt késlettették.

Nos Capitulum ecclesie sancti Stephani prothomartiris de promontorio Waradiensis. Memorie commendamus, quod egregius Emericus Czobor de Zenthmyhal, camerarius salium regalium parcium Transilvanensium coram nobis personaliter constitutus, per modum protestacionis nobis significare curauit in hunc modum. Quod ipse pro nunc in singulari legacione serenissimi principis et domini domini Wladislai Dei gratia regis Hungarie, Bohemie etc. domini nostri naturalis graciosissimi per eundem ad wayuodam Moldauiensem deputatus fuisset et dum die hesterna ad civitatem Waradiensem peruenisset et in suo hospitio descendisset, extunc eodem die honorabiles magister Joannes Bornemýza et Petrus de Zeben decanus, canonici ecclesie Waradiensis ex commissione et voluntate honorabilis capituli dicte ecclesie Waradiensis studiose et ex preconcepta

malicia ad hospicium familiarum suorum, vbi videlicet dicatores regii hospicium habuissent et tenuissent, in teatro Waradiensi descendantium, armatis manibus et potenciariis, more predonico et hostili irruissent, ibique hostiis confractis alios ex eis occidissent, alios vero diris vlnorum plagis et letalibus affecissent et nonnulla bona et res familiarum suorum vlneratorum abstulissent et quo ipsorum placuisset voluntati fecissent et mox post vlnerationem huiusmodi eosdem captiuassent et nonnullos ex eis eodem die de captiuitate, propria eorum voluntate amisissent, sequente vero die datarum scilicet presencium rursus eosdem familiares suos taliter validatos captiuassent et captos tenuissent. Et cum regia maiestas ipsum Emericum Czobor protestantem, cum nonnullis pocioribus ac electis familiaribus suis pro exequendo legacione huius videlicet regni Hungarie in succursum et defensionem christiane religionis ad ipsum wayuodam Moldaiuensem predictum destinasset ex aduerso autem imperator Turcorum modo simili nuncium suum in legacione ad eundem wayuodam Moldaiuensem transmisisset, igitur, casu quo ipse prestando celeri cursu ipsum nuncium imperatoris Turcorum praeuenire et ipsum wayuodam Moldaiuensem adire et accelerare ac ex sua tarditate ratione discordiarum predictarum in ciuitate prefata Waradiensi motarum, suam legacionem, debito et oportuno tempore ipsi wayuode Moldaiuensi ante aduentum nuncii imperatoris Turcorum explicare et perficere non posset, extunc non tepiditate vel negligencie sue, sed prefato capitulo ecclesie Waradiensis merito poterit imputari. Super quaquidem protestacione premissa presentes literas nostras protestatorias eidem protestanti duximus concedendas. Datum in festo beatorum Viti et Modesti martirum, anno domini millesimo quingentesimo primo.

Eredetije papiron, hátlapján a káptalan rányomott pecsétjének némi maradványával. Ugyanezen ügy négy évig húzódott, míg végre a felek 1505. szeptember 9-én (M. O. D. L. 21478.) Szentgyörgyi Péter országbíró és erdélyi vajda előtt kiegyezvén, Czobor Imre panaszát visszavonta. Signatúrája M. O. D. L. 21478.

VII.

1503. oct. 16. Buda. II. Ulászló levele Sándor lengyel királyhoz a Moldvaország felé megállapítandó határról.

Ad dominum regem Polonie.

Wladislaus Dei gracia rex Hungarie et Bohemie etc. Serenissimo principi domino Alexandro eadem gracia Polonie regi etc. fratri germano nostro charissimo salutem et prosperorum successuum incrementa. Accepimus litera maiestatis vestre iucundo fraternoque animo, quibus eius mentem, simul

eciam desiderium in causa recuperacionis illius terre occupate plane cognouimus, nos qui hactenus pro virili nostra omnem possibilem fauorem ac fraternam charitatem erga maiestatem vestram et totum illud regnum ab inicio in cunctis rebus semper ostendere conati sumus et re ipsa vt par fuit ostendimus sumusque vel deinceps hoc tenore caritatis vsuri, ita in presenti causa pro reuisione illius terre, per Stephanum wayuodam nostrum Moldauiensem temere vt causatur occupate, omnem certe operam medio oratorum nostrorum sciat nos nauasse et quemadmodum idem wayuoda noster superioribus his diebus per internuncios suos obtulerat se voluntati nostre in hac parte morem gesturum et terras illas remissurum, pro vt eciam maiestati vestre freti verbis illorum meminimus scripsisse putauimus animum wayuode hac in re non immutaturum et pro oblacionibus suis nobis omnino satisfactorum, verum cum pro causa istius remissionis et progressu vltiori aliorum negotiorum cum oratoribus maiestatis vestre in formam articulorum redactorum ad ipsum Stephanum wayuodam specialem oratorem nostrum, unacum notario quodam suo, pro mutua ordinacione subito post illorum discessum expediuissemus. Tunc primum in reditu eiusdem oratoris nostri cognouimus terram illam contra priores oblaciones suas wayuodam ipsum nescitur quibus ex causis motus remittere noluisse, id quod quam molesto animo tulerimus nos ipsi soli sumus conscii, verum meminisse poterunt oratores maiestatis vestre, prout eciam eidem ab eisdem relatum esse non dubitamus ad unum articulorum id pro futura occurrencia tunc additum esse quo si wayuoda ipse nequiret per oratorem nostrum ad restitutionem terre occupate induci, saltem inducere conaretur, vt manus suas et suorum omnium de illis exciperet relinquereque liberam sub quadam neutralitate, id quod post habitus vtrocitroque difficultates spopondit se oratori nostro facturum sic et eomodo vt quam primum noui oratores nostri ad metas Moldauię applicarent, e uestigio suas manus et suos omnes officiales esset de terris illis excepturus et sub neutralitate relaturus, quid aliud noui orator ille noster preter continencias et mentem articulorum istic constituent prorsus ignoramus. Ceterum non fuit eciam mentis nostre, vt maiestas vestra scribit, quomodo nos contra continencias articulorum hic cum oratoribus suis confectorum ad reuisionem illarum terrarum oratores nostros pro arbitratoribus mitteremus, sed tanquam bonos mediatores et honesta pacis media sicque et hac facultate potestateque tantummodo et non alia nouos iam oratores nostros iam pridem expediuimus, qui profesto omnium sanctorum... iuxta habitam hic concordiam cum oratoribus suis

in Kolachyn inducto eciam ad id ipso wayuode sunt omnino constituturi. Quare rogamus eandem maiestatem vestram, velit cognita sedulitate et diligencia nostra quam in causa hac pro ulteriori tranquillitate sua et totius regni sui prestiturus huius nauate opere nostre habere rationem et de oblata neutralitate pro isto tempore contentari, suosque oratores sew consiliarios ad premissum diem et locum celeri cursu expedire et omnino transmittere nec quauis ratione pro ulteriori conseruacione honoris utriusque nostrum conuentum semel indictum et quidem salutarem vt putamus partibus futurum negligere, quos quidem oratores suos nostri vel post premissum diem sunt istic in loco omnino expectaturi, ne tantus conuentus et per loci distanciam satis partibus laboriosus sine optato aliquo fine, contra omnium expectationem dissoluatur et animis wayuode nostri ab ista reuisione data occasione alicuius negligencie postea distrahatur abalienaturque et tum sciamus maiestatem vestram pro suo grauissimo consilio res suas et regni sui via pocius concordie quam belli componere consueuisse taliter vel in presenti causa secum constituat vt prorsus belli cogitationibus ad partem sepositis pacem et concordiam ob utriusque nostrum quietem futuram amplam velit et de summendis armis animum auocet ac via armorum nichil prorsus attente speramus, nanque nos confisi in oratorum nostrorum industria ac diligenti studio bonum aliquem exitum concordie habituros, et post hac eciam velit sibi persuadere maiestas vestra nos non desisturos et omnes vias possibiles et modos necessarios quesituros ac tentaturos, quo differencie oborte, via honeste concordie non armorum sedentur et in alter utrum recte complanentur. Ceterum quid nouissime cum oratoribus maiestatis vestre hic in causa ferendi auxilii egerimus ac tractauerimus, non dubitamus eandem ex illorum fidis relatibus plane iam cognoscere potuisse. Quam et bene feliciterque valere semper optamus. Datum Bude in festo sancti Galli, anno Domini (*hibásan*) 1530 (*1503.*) Regnorum etc.

Eredetije a budapesti egyetemi könyvtárban »Litterae et epistolae Nr. 3.« — A margón ez a megjegyzés: »Stephanus Moldauiae vaiuoda, Vngaris subiectus«.

VIII.

1503. october 16. Buda. II. Ulászló Thelegdy Istvánt, Balassa Ferenczet és Czobor Imrét a moldvai vajdához követekül küldi és nekik bizonyos utasításokat ad.

Ad Stephanum Thelegdy, Franciscum Balassa et Emericum Czobor, oratores ad Moldauiam etc.

Magnifice ac egregii fideles nobis dilecti. Quamuis in ea

re que per nos pronunc ad fidelem nostrum spectabilem et magnificum wayuodam Moldauiensem missi estis qualiter videlicet istic in negotio ipso procedendum per vos sit, claram et abundam habeatis informacionem, post vestrum tamen discessum superuenerunt certe litere maiestatis fraterne serenissimi domini regis Polonie, quibus sua maiestas significat oratores suos ad diem pro conuencione illa vt scitis constitutum festum videlicet omnium sanctorum in loco ad id deputato ob breuitatem temporis constitui non posse. Cui quidem maiestati fraterne ad intimata huiusmodi sua nos respondentes rogatam eam habemus, ut suos oratores mittere nullo modo negligat, quam eciam iuxta concordiam superinde habitam facturam non dubitamus. Quare si iidem oratores fraterne maiestatis quos ipsa illo est missura ad diem ipsum constitutum ob breuitatem vt prefertur temporis ipsius vt contingere potest applicare illo non possent, instetis vos nichilo minus apud wayuodam ipsum Moldauiensem, inducatisque eum et omnino cooperemini, vt ipse oratores prefatos dicti domini Polonie regis per aliquot dies expectet, conuencionemque infra aliquot dies ob eorum absenciam non dissoluat, ne res ipsa tota incomposita et in dissensione maneat. Aliud non facturi. Datum Bude in festo sancti Galli, anno 1503.

Eredetije papiron a budapesti egyetemi könyvtárban »Litt. et epist. Nr. 3.«

IX.

1504. október 17. Buda. II. Ulászló meghagyja az ország összes bírónak, hogy a Zsigmond Oppeln hercegéhez követ-ségbe küldött Dóczy Ferencz királyi kamarásnak összes pöreit halasszák el.

Wladislaus, Dei gratia rex Hungarie et Bohemie etc. fidelibus nostris, reverendissimo in Christo patri domino Thome tituli sancti Martini in Montibus sancte Romane ecclesie presbitero cardinali Strigoniensi, summo et secretario cancellario nostro ac reverendo domino Stephano episcopo ecclesie Sirimiensis, personalis presentie nostre locumtenenti. Item spectabilibus et magnificis Emerico de Peren, comiti perpetuo Abawywariensi, palatino regni nostri Hungariae, necnon comiti Petro de Bozyn et de Sancto Georgio, iudici curie nostre ac waywode nostro Transilvaniensi, vestrasque in iudicatu vices gerentibus, preterea magistris prothonotariis curie et regni nostri ac sedis nostre iudicarie assessoribus, necnon comitibus vel vicecomitibus et iudicibus nobilium quorumlibet comitatum, cunctis etiam aliis quibus vis regni nostri iudicibus et iusticiariis

ecclesiasticis videlicet et secularibus, presentes visuris, salutem et gratiam. Misimus celeri admodum cursu fidelem nostrum egregium Franciscum Doczy, cubicularium nostrum, in certis et arduis rebus ac negociis nostris ad illustrissimum principem dominum Sigismundum Oppaue ducem etc. germanum nostrum charrissimum, propter quod, ipse prosecutioni causarum suarum comode superintendere non poterit. Ob hoc nos vniuersas et quaslibet causas eiusdem, atque generose domine Margarethe, genitricis ipsius propter cause vnionem, tam per ipsos contra alios, quam per alios quospiam contra ipsos coram vobis vel altero vestrum motas vel mouendas, interim quoad idem Franciscus in huiusmodi nostris seruitiis, extra regnum occupabitur, differendas et prorogandas duximus, immo differimus et prorogamus presentium per vigorem, quocirca fidelitati vestre harum serie firmiter mandamus, quatenus visis presentibus prescriptas vniuersas causas prefati Francisci Doczy et dicte sue genitricis tam, vt prefertur, per ipsos contra alios, quam per alios quospiam contra ipsos, coram vobis aut altero vestrum motas vel mouendas, interim quoad idem Franciscus in huiusmodi nostris seruitiis premissomodo occupabitur differre et prorogare ac pro dilatis et prorogatis habere et reputare debeatis et teneamini. Secus non facturi, presentibus perlectis exhibenti restitutus. Datum Bude feria quinta proxima ante festum beati Luce ewangeliste. Anno Domini millesimo quingentesimo quarto.

Commissio propria domini regis.

Kivül: Prorogatoria Doczy.

Eredetiye papiron, belül a király papirra nyomott pecsétjével.
Signaturája: M. O. D. L. 21352.

X.

1505. július 15. Trencsén. Hedvig tescheni hercegnő Zápolyai István nádor özvegye és fia Zápolyai János szepesi gróf mezthegnyői Szerecsen Györgyöt és társait, mint teljhatalmu követeket Corvin János herceg özvegyéhez Frangipani Beatrizhoz küldik, lármí néven nevezendő ügy tárgyalására és elintézésére.

Nos Hedugis, ducissa Thesseniensis, illustris condam domini Stephani de Zapolya comitis perpetui terre Scepusiensis ac regni Hungarie palatini et iudicis Comanorum etc. relicta, necnon Johannes de predicta Zapolya similiter comes perpetuus dicte terre Scepusiensis etc. filius eiusdem. Memorie commendamus per presentes, quod nos confisi de fide et fidelitate prudentiaque et legalitate egregiorum Georgii Zerechen

de Mezthegnyew, Pauli de Dombo, magistri Ade de Horwath et Georgi de Gersenyae familiarum et consiliariorum nostrorum, misimus eosdem ad illustrissimam dominam Beatricem de Frangaepanibus illustris condam domini Johannis Coruini Lyphthouie ducis etc. relictam, quibus nos plenum mandatum et liberam facultatem nostram dedimus et concessimus ymmo damus et concedimus per presentes, cum ipsa domina Beatrice ducissa, de omnibus et singulis factis et negociis nostris, quomodocunque vocatis, loquendi tractandi atque plenarie concludendi, omnia et singula faciendi, que nos ipsi faceremus ac si nos personaliter cum eadem domina Beatrice essemus, promittendo fide nostra Christiana, vt quitquid per predictos Georgium Zerechem, Paulum Dombay, magistrum Adam et Georgium Gersenyae nomine nostro et secundum informacionem nostram, cum dicta domina Beatrice actum factum dispositum, ordinatum et conclusum fuerit, ratum et gratum atque firmum habebimus ac inuolabiliter et inconcusse obseruabimus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in castro nostro Trenchiniensi in festo diuisionis apostolorum. Anno Domini millesimo, quingentesimo quinto.

Eredetije papiron, alul a herczegnő papirra nyomott gyűrűs pecsétjével. Signaturája M. O. D. L. 37775.

XI.

1506. április 16. A Mura melletti Bruckban. Miksa császár levele II. Ulászló magyar királyhoz, melyben kéri őt, hogy bizonyos ügyek megbeszélésére hívja meg Budára Misericordia vasárnapjára az országnagyokat, a hová ő is el fogja küldeni a maga követeit és tanácsosait, a királylyal és a meghívottakkal való tanácskozás végett.

Nos Maximilianus, Dei gracia Romanorum rex, semper augustus etc. Serenissimo principi et domino domino Wladislao eadem gracia Hungarie et Bohemie regi etc. nostro dilectissimo affini fratri et principi electori etc. Amicabili et fraterno amore nostro premissis. Serenissime Rex affinis ac frater et elector noster. Acciderunt et obiecerunt se nobis certa negocia, que nos et vestram maiestatem et sanctam Christianitatem et vtriusque nostrum regna et dominia notanter concernunt. Propter que nobis sew inter nos mutuo tractare et colloquia habere in omnem viam necesse est. Quapropter optamus a maiestate vestra amice et fraterne ac seriose petendo, maiestas vestra velit euestigio aliquos electos ex pocioribus et intelligencioribus omnium ordinum et statum corone Hungarie.

signanter dominorum prelatorum et baronum procerum et nobilium ciuitatum et regnicolarum, ad dominicam Misericordias domini proxime affuturam ad maiestatem vestram Budam seriose conscribere et convocare. Tunc nos volumus nostros oratores et consiliarios similiter ad eundem diem et locum ad maiestatem vestram et ad predictos electos et congregatos mittere, cum ea commissione vt ipsi ea negocia maiestati vestre et dictis electis et convocatis declarent ac referant, et id non velit difficultare aut differre, sed maiestas vestra velit se in hoc adeo amice et fraterne et bone voluntatis siue beniuolam ostendere, quemadmodum nostra et utriusque nostrum ac totius christianitatis et regnorum nostrorum vtilitas atque necessitas requirit, prout maiestas vestra clarius intelliget. Et habemus in maiestate vestra nullum dubium. Id accedit nobis ad amicabilem fraternalem et acceptabilem complacenciam et id eciam in omni amicia et fraterne pro maiestate vestra elaborabimus recognoscere et non obliuisci et quamvis plene speramus maiestatem vestram nobis in hoc satisfacturam, nichilominus optamus super hoc a maiestate vestra non reiectum sew abscisum responsum, vt habeamus nos secundum hoc dirigere. Datum in nostra ciuitate Pruk penes Muram XVI. die aprilis, siue feria quinta proxima post Resurrectionis Domini, anno Domini etc. Quingentesimo sexto, Romani imperii XXI. Hungarie XVI. annis.

Copia literarum serenissimi domini Romanorum regis de verbo ad verbum ex alemanico in latinum translatarum et manu sua propria subsignatarum.

Eredetiye papiron egyszerű másolatban. Signaturája M. O. D. L. 21572.

XII.

1506. április 18. Buda. II. Ulászló levele Csetneki Jánoshoz, melyben a Miksa császár követével való tárgyalás miatt Budára hívja őt.

Wladislaus, Dei gracia rex
Hungarie et Bohemie

commissio propria domini regis.

Egregie fidelis nobis dilecte. Nunc nunc et hac ipsa hora allate sunt nobis litere serenissimi principis domini Maximiliani Romanorum regis etc. hanc formam verborum presentibus inclusam ex germana lingua in latinam translata in se continentes, in quibus, vti intelliges, rogat nos, vt pro tractandis arduis quibusdam rebus vtrumque nostrum ac vniuersam christianitatem atque regna et dominia, vtriusque nostrum

concernentibus, potiores et electos ex omni ordine et statu huius regni ad proximum diem dominicum Misericordia Domini conuocaremus ad quem diem et terminum, eciam sua maiestas notabiles suos oratores est missura. Vnde nos uolentes occasionem et datam opportunitatem alicuius boni quod Deo auxiliante ex huiusmodi tractatibus exurgere posset negligere, maxime cum sua maiestas uehementer nos rogat, ne id postponamus. Rescripsimus maiestati sue nos id libenter facturos. Tempus tamen conuencionis huiusmodi ex quo nimis breue nobis visum est, vsque ad octo adhuc dies hoc est vsque dominicam iubilate siue ad festum Inuencionis Sancte Crucis ad proximam uidelicet dominicam post prefatam dominicam Misericordia Domini prorogauimus et libenter ad longiorem terminum distulissemus, sed sua maiestas uehementer rogabat ut id non differremus, negociis igitur ac rebus communis boni et quietis huius regni, ita expostulantibus te inter alios proceres et nobiles huius ipsius regni ad quos similiter scripsimus, ad nos venire elegimus fidelitati igitur tue harum serie firmissime committimus et mandamus, ut ad predictam diem dominicam Iubilate festinanter huc Budam ad nos venire debeas, ut aduenientibus dictis oratoribus ipsius domini Romanorum regis intelligamus quid afferent et ut valeamus pro conseruatione regni pro que communi bono superinde tecum et aliis predictis proceribus regni una tandem tractare et consulere, nam alias si aliquid per hoc negligetur et regnum hoc aliquod detrimentum postea sustineret, non nos sed vos ipsos inculpabitis. Aliud igitur in hoc si et in quantum salus huius regni et patrie uobis chara est nulla ratione facere presumas Datum Bude, Sabbatho proximo ante dominicam Quasimodo Anno domini millesimo quingentisimo sexto.

Kívül : Egregio Johanni de Chetnek, fideli nobis dilecto.

Eredetije papiron, kívül a királyi zárópecsét nyomaival. Signaturája M. O. D. L. 21550.

XIII.

1507. márczius 22. Szandecz. Dmossiczei Erzsébet levele a Lengyelországba küldött magyar követséghez, melyben kéri őket, kényszerítsék elégtételadásra azon lublói harmanczadost, a ki az ő emberének fiát megölte.

Spectabiles ac magnifici domini, amici nobis dilecti. Accipimus ex certa et ueridica relatione uestras magnificas dominationes a serenissima regia miestate Vngarie speciales nuncios ac oratores esse deputatos ac delegatos in Wronow occasione aliquarum certarum iniuriarum, ex parte Vngarie et Polonie regnorum utrimque illatarum et factarum. Obinde que nos

eciam rogamus vestras magnificas dominaciones pro nostro subdito presencium ostensore, qui quidam tricesimarius in Lubowla occidit et defacto trucidavit filium suum, dignetur eciam predictum tricesimarium cogere, pro satis factione nostro subdito pro filio occiso, qui idem homo vestris dominacionibus planius et lacius de tali negocio declarabit. Confidimus de vestris dominacionibus tanquam de amicis charissimis id in vim nostre petitionis graciose facturos et nos eandem felicissime valere optamus. Datum Sandecz feria secunda post dominicam Judica. Anno domini 1507.

Elizabet de Dmossicze palatina Cracoviensis et capitanea Sandeczensis.

Kivül: Spectabilibus ac magnificis dominis oratoribus a serenissima regia maiestate Vngarie in Vronow deputatis et delegatis, amicis dilectis.

Eredetije papiron zárópecsét nyomaival. Signaturája M. O. D. L. 25477.

XIV.

1508 szeptember 26. Buda. II. Ulászló utasítása Péter, bazini és szentgyörgyi gróf, országbíró és erdélyi vajdához, melyben meghatározza azon módokat és feltételeket, a melyek mellett Mihlye, Moldvaország vajdája a magyar király és utódainak hűségesen szolgálni tartozik.

Wladislaus Dei gracia rex
Hungarie et Bohemie etc.

Spectabilis et magnifice, fidelis nobis syncere dilecte. Quali legatione egregius Paulus literatus familiaris vester presencium ostensor ad nos a vobis missus fuerit, plane et ad unguem intelleximus, optavitque nomine vestro, vt eum quamprimum expediremus, relacionemque nostram in scriptis daremus. Et quamuis paucis ante diebus nos fidelem nostrum egregium Emericum Czobor plena nostra informatione istuc ad vos et eciam fidelem nostrum Važuodam Moldaue expediuerimus, de hisque omnibus per eundem plene intimauerimus, quem iam istic esse existimamus. Nihilominus placuit nobis, quod vos rursus pro vestro debito officio singularique vestra erga maiestatem nostram fidelitate de rebus presertim Transalpinis nos certiores reddideritis. Itaque date operam omnibus modis quibus potestis habita bona et sufficienti ratione honoris nostri regnorumque nostrorum, vt ipse Myhne važuoda, prout constituit facere, oratores suos insignes speciales auctoritate, officio et honore ornatos, in suo nomine et voluntate ac consensu omnium Boyaronum et consiliariorum tocusque illius prouincie nostre ad nos plena instructione, integra auctoritate potestateque et facultate mittat, et como do eoque apparatu et honore quo ad maiestatem nostram

mittere debet, postquam ipse, vt iam ab omnibus dicitur, vtque intelligimus est paratus vna cum illo regno nostro nobis liberis et successoribus nostris regibus Hungarie ac huic sacre nostre corone, more predecessorum suorum perpetuo fideliter integre et constanter vel etiam melius servire, quod autem ipse oratores suos mittere debeat, hoc ex nostra voluntate processisse, neque ipse, neque etiam sui vlllo pacto intelligant. Cum autem prefatos oratores miserit et tales quales taliterque qualiter mittere debet, miserit, fidelitas vestra eosdem istic non retineat, neque cum eis quicquam concludat, sed ipsos mox et incontinenti ad nos mittat, qui cum venerint legacionemque ipsam nobis exposuerint et interea eciam absque dubio ipse Czobor redibit, vel qualiter in rebus nostris processerit nobis litteris aut nunciis significabit, videbimus postea quid nobis faciendum erit. Itaque fidelitas vestra poterit eidem Vayvode Myhne significare nomine suo, qualiter iam diu fidelitas vestra et per se et per suos amicos secundum ipsius voluntatem ad suam petitionem pro ipso apud maiestatem nostram intercesserit vt ipse consensu et confirmatione nostra in prefato regno nostro Transalpino vti verus et legitimus vayvoda permanere possit, presertim postquam intellexit hoc quod ipse omnia sit paratus facere vna cum suis omnibus boyaronibus et cum tota illa nostra prouincia quecunque maiestas vestra regia voluerit, sitque paratus iurare vt promittere ac etiam perpetuo omnia inuiolabiliter vna cum suis obseruare et nunc quoque fidelitas vestra apud nos per suos speciales oratores presencium scilicet exhibitores intercessit et quod credit fidelitas vestra immo quasi etiam pro comperto habet, quod postquam nos mentem et animum suum ab oratoribus fidelitatemque et debitam obedienciam ac paratam bene fideliterque seruendi voluntatem intellexerimus, quod nos ipsum a nobis non alienabimus non abiiciemus sed fortassis vestra intercessione eius seruicia acceptabimus et supplicationibus suis tandem locum relinquemus. His et aliis rebus pulchro modo sanoque consilio, quibus fidelitati vestre pro rei et temporis condicione melius et consulcius videbitur inducat ipsum per oratorem et nuncium suum vt suos oratores decernat eo modo, vt iam premissum est, vel eciam meliore et ad maiestatem nostram mittat, uolumus enim vt omnem spem eidem de nobis promittatis neque vt eum in omnibus nostro nomine assecuratis neque vt eidem spem iam conceptam et eidem qualitercunque promissam adimatis, et cum sui oratores venire inceperint, visum fuit maiestati nostre admodum quadrare, vt etiam vos aliquem specialem vestrum hominem eidem adiungeretis, medio cuius rursus supplicaretis nobis penes

voluntatem, ipsius et hoc etiam eidem intimare potestis, quod vos ita facere statuistis quando ipse suos miserit oratores, iudicio nostro non esset malum, vt vos quoque ostenderetis ei, quod sicuti alias pro eo libenter intercessistis apud nos ita etiam nunc quando oratores sui apud nos erunt intercedere uultis, quantum vero ad occlusionem illius vie communis Transalpinum versus attinet, vt negociatores vltro citroque more alias consueto quiete pacifice negocia sua exequi possint, volumus omnino vt quamprimum aperiatur, quo ipsi mercatores libere agere possint, nec prius quantum nobis videtur claudi debuisset nisi interea aliquid aliud emergat, quod hanc nostram voluntatem inmutare deberet, illud committimus iudicio et voluntati vestre, de rebus autem nouis nobis per hunc suum familiarem et nuntium intimatis, agimus fidelitati vestre ingentes gratias, rogamusque ipsam et requirimus vt etiam deinceps quicquid audire et intelligere poterit vel ab Thurcis vel Zophÿ Tartarisue aut ab aliis quod nos pro regnorum nostrorum tuicione et provisione facienda scire debeamus, fidelitas vestra suo consueto studio et diligencia nobis quamprimum significet, vt Dei clementissimi gracia et adiutorio, pro nostro summa et incredibili quodam desiderio omnibus in tempore occurrere et prospicere possimus, quod ipsam diligentissime et vigilantissime pro maiestatis nostre erga se singulari perpetuaque gracia et beneficencia facturam non dubitamus. Datum Bude feria tertia proxima ante diem sanctorum Cosme et Damiani martirum. Anno Domini millesimo quingentesimo octavo.

Commissio propria
domini regis.

Kívül: Spectabili et magnifico comiti Petro, comiti de Bozyn et de Sancto Georgio, iudici curie nostre ac vauode parcium regni nostri Transiluanarum. Necnon comiti Sicolorum etc. fideli nobis syncere dilecto.

Eredetije papiron, kívül a királynak papirra nyomott zárópecsétjével. Signaturája M. O. D. L. 21783.

XV.

1508. Bajazid szultán oklevele, melyben II. Ulászló magyar király követének Jurisits Horváth Máténak közbenjárására, Zsigmonddal, Lengyelország stb. királyával békét köt, melynek pontjait is megállapítja.

Exemplum et copia earum litterarum quales ipse orator noster pro negocio serenissimi domini regis Polonie Turco debeat reportare.

Solthan Bayazyth, Dei gracia etc. Notum facimus omnibus, quod veniens ad nostram presenciam nobilis et generosus Mattheus Horvath Jwrysyth, orator serenissimi et excellentis-

simi principis domini Wladislai Hungarie et Bohemie etc. regis, marchionis Morauie et vtriusque Slesie ducis etc. amici fratris vicini et confederati nostri charissimi nomineque predictae maiestatis nobis aliqua verba retulit et quesivit, quod illam amicitiam et pacem qualem nos cum quondam serenissimis regibus Polonie habuimus, eciam hoc tempore pro fratre suo vterino carissimo serenissimo domino Sigismundo rege Polonie moderno et magni Lythwanie Ruscie Pruscieque domino ac pro suis dominiis et subditis iterum et denuo renouaremus acceptaremus et ratificaremus, quam similiter iuramento nostro et litteris nostris ad voluntatem et desiderium prefati serenissimi et excellentissimi domini Wladislai Hungarie et Bohemie regis confirmamus et corroboramus et sic predictam pacem vel treugam amicitiam fraternitatem et confederationem pro voluntate serenissimi domini regis Hungarie presentibus litteris nostris cum prenominato serenissimo domino Sigismundo Polonie regi et cum suis dominiis confirmamus et corroboramus, que incipit a data presencium a die presenti anni millesimi quingentesimi octauis et debeat firmiter et inuolabiliter inter nos et sua dominia durare eo vsque, quo pax et fedus nostrum percussum et iuramento et litteris firmatum inter nos et predictum serenissimum dominum Wladislaum regem fratrem nostrum carissimum durabit hoc pacto et his condicionibus sequentibus. Primo intra tempus superius expressum pacem et amicitiam supradictam cum prefata maiestate regi Polonie domino Sigismundo confirmabimus et providebimus ne per nos aut per nostros subditos aliquid mali aut dampni predictae maiestati aut suis subditis et dominiis faceremus aut aliquomodo facere iuberemus. Primum renovamus et confirmabimus iusticiam et mutuam charitatem inter nos et subditos nostros. Aduoque oratores vtriusque tociens quociens opus erit libere secure possint et debent ire et venire sine aliqua violencia. Aduoque serui et captiui ex vtraque parte libere possint seruire in dominiis ambarum parcium. Et qui fuerint in dominiis nostris et fuerint Christiani, si redimere volentes concordando se cum patronis suis de precio secundum qualitatem persone se redimant et quod interim stante presente pacis treuga quicumque ambarum parcium fuerint capti, mittantur libere sine aliquo precio. Aduc volumus, quod predicta pace et amicitia durante inter nos et maiestatem regiam serenissimi domini regis Polonie, omnes mercatores et negociatores de dominiis ambarum parcium possint exercere mercancias et negocia sua in dominiis dictis cum illorum commoditate sine preiudicio et grauamine seruata, consuetudine antiqua locorum in quibus res suas

peragunt mari vel terra ac theloneis siue vectigalibus iustis solutis. Aduc, si aliquis dictorum mercatorum de dominiis predictae maiestatis moreretur in nostris dominiis, res et pecunie dictorum mercatorum debent seruari per nos vel per nostros subditos, quousque aliqui de affinis mortui cum litteris regie maiestatis, faciens testimonium quod mortuus erat propinquus suus, venerit, cui omnia restituentur, et huic simile debet facere regia maiestas. Aduc si durante dicta pace et amicitia aliquod dampnum aut predacio in illis dominiis et terris vnus ab alio aut per nos aut per nostros subditos aut per maiestatem regiam aut per sue maiestatis subditos aperte aut occulte aut per alios maleficos tunc tales debent detineri et puniri sine aliqua excusacione secundum qualitatem maleficii et quod illis, qui dampnis perceperint debent omnia restitui et maxime pro conseruanda pace et amicitia ambarum parcium, omnes homines quicumque fuerint capti, sub aliquo colore aut dolo libere vtrinque mittantur. Aduc si fuisset aliquis in dominiis nostris, qui haberet aliquem adire ex subditis regie maiestatis ille qui vult consequi suum, debet venire ad nos aut officiales nostros et debet ius poscere et ministrabitur sibi iusticia et hoc idem debet seruari in terris et dominiis predictae maiestatis regie, quod iustus non paciatur pro peccatore. Omnes has supradictas res et condiciones nostra imperialis maiestas firmiter et inuiolabiliter, mediante iuramento promittimus obseruare et iuramus in hec verba; quod totas predictas condiciones propter amicitiam que inter nos et serenissimum dominum regem Wladislaum et prefatum dominum regem Polonie et inter dominia nostra est, firmare in bona fide et tenere et obseruare sine fraude, sine aliqua excogitata cauillacione remotisque omnibus insidiis volumus tenebimus et conseruamus et omnibus subditis nostris quocumque modo nuncupentur, eodem modo conseruari et tenere mandabimus et procurabimus. Ideo cauemus et iuramus per Deum vnium et nostram legem, quod nihil in contrarium praedictis pactis et condicionibus a nobis peragetur, sed ille qui transgreditur et non seruauerit et erit causa periurii, hoc idem Deus omnipotens competenter puniat et faciat indignum omnis prosperitatis et hoc idem iuramentum nostrum dedimus ad manus strenui nobilis et generosi Mathei Horwath Jwrysyeh oratoris predicti serenissimi domini regis Hungarie et presentibus litteris supradictas condiciones et pacta et amicitiam cofirmauimus de manibus in manus ac si maiestas sua ibidem foret. Datum.

Eredetije papiron a budapesti egyetemi könyvtárban. Signaturája
 »Litt. et. epist. N.º. 8.«

XVI.

1509 január 24. II. Ulászló utasítása Zsigmond lengyel királyhoz küldendő követe Korláthkői Ozswáld számára.

In nomine sancte et indiuidue Trinitatis. Instructio legationis ad serenissimum dominum Sigismundum regem Polonie etc. Ab serenissimo et graciosissimo domino nostro Wladislao Hungarie et Bohemie etc. rege medio egregii domini Osvaldi de Korlathkew etc XXVIII die Januarii 1509. Ex Thyrnauia.

Item in primis premittat orator noster nomine nostro illi fraterne maiestati salutem fraternali amore refertam, gratulacionem sanitatis, boni status et omnis felicitatis, cupiatque omnia felitia illi maiestati etc.

Item excusatio tarde missionis, alleget multa grauia et varia negotia nostra et regnorum nostrorum.

Item deinde reducat orator noster in memoriam illi maiestati fraterne, qualiter superioribus annis dum scilicet illa maiestas apud nos agebat, inter alia beneficia nostra in eam fraterno amore collata annueramus (itt belejavítottak a szóba) illi maiestati per literas, vt ducatum Oppauie in aliqua pecuniarum summa impignorare possit. Narret preterea, (*kihúzza*: quid cum ipso ducatu factum fuerit) in quo statu fuerit relictum negocium ducatus. (*Kitörölve*: Et qualiter negocium se impresentiarum cum Strozcka habeat.)

Item postea incipiat narrare eidem fraterne maiestati nostra (*kitörölve*: pene infinita et maxima) in eum collata beneficia ab initio et quidem semper fraterno amore dicatque qualiter neque maiestas sua debet nostra beneficia in eam collata ita locare ut nobis liberis regnisque nostris ali-quod discrimen vel damnum inde periat.

Item post enarrata (*kitörölve*: omnia maxima multiplicitia) beneficia nostra, que a nobis semper sincero et cordiali amore perfecta et debita charitate summa et fraternali affectione in eam profecta sunt postponendo nos (*kitörölve*: regnis honoribus auctoritate) etc. et illi tamquam fratri nostro carissimo in omnibus fauendo nobisque anteponendo et tantopere eam ornando ingrediatur taliter sicut sequitur.

Item demum ingrediatur quo pacto iam nobis apertum est qualiter illa maiestas conaretur prefatum ducatum nostrum Oppauie a nobis a filio nostro ab hoc regno nostro alienare et in manus scismatici vel heretici tradere, quod si hoc sua maiestas faceret, cederet in magnum et perpetuum damnum nostrum, filiique et huius regni nostri et perpetuam

Hungarorum displicentiam, quod vt illa maiestas ne faciat etc. atque etiam eandem nomine nostro hortetur et obiiciat eidem semper benefacta nostra ampliando aggerando melius quam fieri poterit.

Item reducatur maiestati fraterne et carissime in memoriam, quanta nos pro ea fecerimus et perpetuo facere optemus ets desyderemus. Nam etiam eo tempore, quando ducatum dedimus illuc vt eidem maiestati sue statum hoc aliquem procurare possemus, spoliauimus nos bonis quondam fidelis nostri magnifici Matthie Pong[rác] et alteri illa bona fuerimus coacti dare, vt maiestatem suam illo ducatu ornare possemus. Quam ob rem iterum roganda erit illa maiestas, ne hoc pacto nobis damnum facere et prefatum ducatum in tam graui summa alienare velit, presertim ad manus infidelium et hereticorum de quorum manibus fortasse nunquam redimetur et hoc cedet etiam in non mediocrem grauationem animarum maiestatum nostrarum si eum ducatum de manibus christianorum ad manus scismaticorum trans tulerimus.

Sit igitur maiestas sua contenta de aliqua tolerabili summa, quam vtique nos eidem disponemus, vt habeat aliquid si aliud facere noluerit et non velit propterea ducatum illum ad manus alienas obligare et potissimum infidelium, vnde multa et prope infinita mala sequi et oriri poterunt que fortasse eciam maximo ac diurno labore vix extinguere valebunt. Nam nos liberum ei dedimus, rogandaque et omnino inducenda est illa maiestas, vt iterum liberum saltem pro aliqua summa restituat. Neque maiestas sua post tot et tanta accepta beneficia honores cumulatissimos a nobis et ab hoc regno alienet sine quo eciam maiestas sua vix carere poterit addatque omnia alia ad propositum seruientia, vt remoneat ipsam fraternam maiestatem ab suo proposito et reducat eandem omnibus modis quibus poterit ad nostram. Et ad minorem summam quam poterit in primis agat de $\frac{M}{XII}$ florenis, deinde de sedecim et pestremo vbi nulla via modi aliud esse poterit de viginti milibus, neque eam summam $\frac{M}{XII}$ florenorum transcendat.

Item (*kitörölve*: de oratoribus ad Thurcum mittendis dicat . . . következik üres hely az utasításnak).

[Item] de coronatione serenissimi domini Ludouici filii nostri carissimi.

Item de pace confecta cum Moskowythis.

Item de oratore mittendo ad Thurcum.

Item de Vayuoda Moldaue.

Item de vauoda Transalpino. (Minden sor után üres hely hagyva a kidolgozandó utasítás számára.)

Kívül: más írással »Instructio Osvaldi Korlathkewy ad regem Polonie.«

Eredetije, mely csak egyszerű fogalmazvány, papíron. Jelzete M. O. D. L. 36351.

XVII.

1511 deczember 16. Buda. II. Ulászló levele II. Gyula pápához, melyben a keresztény fejedelmek közti egyenetlenkedésekről, egy megtartandó zsinatról, a törökök elleni hadjárat szervezéséről is szól.

Ad sanctissimum dominum Julium papam II. nomine serenissimi domini Wladislai regis Hungarie et Bohemie.

Beatissime pater et domine domine mi clementissime!

Post deuotam et humilem mei commendationem, ad pedum oscula sanctitatis vestre beatorum. Quum multa et assidua meditatione mecum ipse horum temporum dissensiones intestinosque principum christianorum tumultus cogitassem, fateor ingenue pater beatissime, me in tantum merorem non unquam detrusum, vt sepe ingemiscens aliquam salutem et consolationem his rebus christianis afferri posse subdubitarim, equidem aduertebam ingentem per hoc hostibus religionis semendi, latiusque fines suos propagandi occasionem suppetere, christianorum vero opes his mutuis conflictibus ita frangi, vt ad nihilum tandem videantur recisire. Qui enim stabile aut diuturnum id esse potest quod inter se dissidens et a pacis commertio est semotum? huic sepius mecum admiratus sum, qua animi feritate nonnulli omnis pietatis obliti, apostolica mandata contra veterem deuotionem et animorum sanctitatem optimorum christianorum detractare et in communem religionis parentem ceruices erigere atque diuina pariter et humana simul misceri, remque publicam christianam ea potissimum parte, qua maxime florebat, in apertum periculum conicere non erubuerunt, sed opportune aduenit reverendus dominus Johannes Staphileus, sanctitatis vestre orator, vir eximius profecto et singularis omniumque gracia et beneficiorum accumulacione dignus, a quo propensum eiusdem sanctitatis vestre in me et regna mea animum, summumque amorem, quodque imprimis in optatis meis erit, pacem per sanctitatem vestram cum nonnullis principibus christianorum factam cognoui. Que res vsque adeo me leti[cia] expleuit, vt me ex mesticia summa in incredibilem hilaritatem proiceret. Nulla enim christiane reipublice sancteque Sedis apostolice presidia firmiora ce....., quam que ab principum concordia et vnione

proficiscuntur. Et ego exinde non mediocrem in spem veni reliquos principes nunc utcumque a voluntate sanctitatis vestre dissencientes, breui hanc eandem pacem amplecturos. Idem ipse orator sanctitatis vestre multa de pace ipsa fouenda et amplectenda grauiter copioseque mecum disseruit, ut scilicet sanctitatis vestre partes cum serenissimo domino rege Polonie fratre meo charissimo vna alacriter strenueque capescerem, iure quidem beatissime pater gloriari possum, me maiorum meorum vestigiis inherentem, qui pro tutanda ornandaque sede apostolica indefessi semper excubuerunt, meas vires, studia, omnesque conatus, ad eiusdem sancte sedis arbitrium semper accomodasse, quantum enim exhortacionibus et mandatis sedi apostolice semper tribuerim, vel proxime exacti anni facile documento esse possunt, quum licet regna mea in altissima pace conquiescerent, quo tamen Alexandri pontificis maximi diue memorie voluntati obtemperare, expeditionem in Thurcas alienissimo tempore, rebus satis dubiis suscepi, paratus non modo opes effundere, verum etiam meorum omnium vitam fortunisque potius in discrimen adducere, quam apostolice Sedis auctoritati refragari. Rursus vero, dum idem pontifex mutato consilio rebus publicis melius consultum iri sibi persuasisset, si qua cum Thurcis bellandi dilacio fieret, mox arma de manibus abieci et militem iam, in acie assidue versantem, pedem referre coegi. Ratus quecumque ex ipsius christi vicarii iussu egissem totius terrarum orbis testimonio fore comprobanda solidioremque gloriam in obsequendo sedi apostolice quam in quauis vel pace vel belli victoria esse collocatam, hunc animi mei tenorem, hunc vite mee cursum vel deinceps sequi sum paratus et iam scripsi oratori meo reverendo domino Petro electo Wesprimiensi, secretario et consiliario meo, apud cesaream maiestatem agenti, ut mox ad pedes sanctitatis vestre aduolet, animumque eiusdem circa presentes res apercius intelligat meque de eo quamprimum cerciorem reddat, et quicquid pro amplitudine et conseruacione status sanctitatis vestre et sancte Sedis apostolice cum prefata fraterna maiestate serenissimi domini Polonie regis et vniuersis regnis nostris absque incommodo nostro et regnorum nostrorum facere vnquam poterimus, paratos nos offerimus et eandem nunquam deseremus, pro ut de his lacius sanctitas vestra ex eodem nostro et item sanctitatis vestre oratore intelliget. Quod vero concilium generale sanctitas vestra indixerit id mirum in modum commendo, eidem enim et nemini alteri id facere congruebat, quo nihil profecto hac tempestate utilius salutariusve reipublice christiane excogitari potuisse arbitror. Animaduertit enim sanctitas vestra (que sua est ingenii altitudo) in hoc conuocandi concilii ratione.

spes christianis esse sitas et collocatas. vt scilicet religio vt ecclesia sancta Dei in capite et membris reparetur et communi ope periculis ab infesto hoste palam ingruentibus subueniatur et illius rabies, que passim per tot regiones totque populos inpune jampridem debachatur, vniuersa in vnum christianorum insurgente manu tandem elanguescat. Quid enim tamdiu audimus, quam clades, quam excidia alia super alia christianorum? quibus, qui non tangitur misericordia eum exmisit omnem humanitatem iudico. Est igitur omnibus vobis expetendum vt id aliquando per omnes qui christiano gloriantur nomine constituatur, quo seuissimis communis hostis conatibus pro se quisque prius obuiam eat, quam totus illius in nos impetus erumpat. Nam si eruperit, verendum est, velut perfracto magni fluminis aggere, nulla mole nullisque obicibus possit contineri, facit itaque vestra sanctitas, quod omnes eam facturam et pro sua dignitate et pro suorum salute speramus, ut priuatis simultatibus per eam sublatis, cadenti religioni et prope iam ex desidia et discordia principum christianorum iacenti, manum dorsumque apponat. Non dubium autem, quod cum moderator omnium Deus eiusmodi consilia pro humana salute suscepta, clementissime semper foueat, hoc communis salutis opus sua diuina ope sanctitas vestra ex sententia perficiet, vbi vero sanctitas vestra optat et me hortatur vt prelatis aliisque proceribus regnorum meorum ad hoc concilium celebrandum liberum commeatum, liberamque potestatem proficiscendi concederem. Nec hanc quidem voluntatem sanctitatis vestre posthabendam censeo, sed egre per ista tempora, talibus personis carere possum. Necessitas enim et pericula regni mei exquirunt, vt cum meis omnibus, ad omnes euentus semper paratus sim et instructus, presertim illo ipso tempore concilii, vbi et quando procul dubio filii moderni imperatoris Turcarum aliquid contra christianitatem et ista regna ipsis vicina attentabunt. Nam idem paterna senectute excitati validissime copias pro se quisque comparat, quasi mox de imperii successione dimicaturi, qui vbi vel positis odiis simul concordabunt vel eorum aliquis victor summa rerum potietur procul dubio christianum sanguinem et precipue in hec regna mea finitima, quibus veluti rapacissimi vltures inhiant, eorumque faucibus sunt pene obiecta, rabiem illam, gladios illos, acies illas conuertere, que discrimina vel instautia vel iam prope imminencia ita me preuidere decet, vt ad omnes euentus instructus paratusque insidias illorum procul armaque propellam. Opere precium igitur esse duco et ita etiam sanctitati vestre supplico, vt tempus huic concilio celebrando aliquantum decernatur prolixius, ne videlicet ob hanc spacii

breuioris angustiam et a tam sepositis inter sese longe semotis regionibus, minus commode conueniatur. Et ex hac festinatione aliquid forte tumultuosum . . . publica dignitate constituere sit necesse, addo quod interim . . . orum principum animi qui ab hoc concilio destinato dissentiunt alienioresque vident forsitan mollientur, et ad sanctitatis vestre voluntatem imperiumque (vt par est) accedent, vt sic scilicet, veluti vniuersus christiane reipublice (vt sic dicam) senatus tantis rebus consultandis intersit, quod si quid etiam tale forsitan eueniret, ut hoc generale concilium prorsus soluatur. Nichilominus tamen de hac ipsa sancta expeditione per oratores vltro citroque mittendos agitari ac constitui poterit, quam si a sanctitate vestra susceptam etiam nouerit. Ego et frater meus serenissimus Polonie rex, cum robore regnorum nostrorum in vnum collecto, quicquid potencie, virium firmitatis, facultatum, opum in vtroque nostrum est, id totum ad hanc sanctam expeditionem obeundam, in qua sedis apostolice dignitas (*sic!*) atque adeo totius christianitatis salus continetur, propensissimis animis conuertemus, dummodo a sanctitate vestra et sancta illa sede apostolica reliquisque christianitatis principibus, nobis pene solis a tot annis contra hostes fidei laborantibus, et iam exhaustis, prout sepe pollicitum est, iam tandem subueniret. Nam nisi id fiat, verendum profecto est, ne ad aliquas condiciones istis treugis siue induciis, ad quas certe, vel nunc inuiti deuenimus, longe iniquiores cum eisdem hostibus, quod certe nollemus, deuenire cogamur. Qu[od] siue concilium huiusmodi sequatur siue differatur, aut penitus etiam tollatur, nichilominus sanctitas vestra hoc ipsum negocium generalis contra hostes fidei expedi[onis] felicibus auib[us] in Dei optimi maximi nomine aggredi dignetur. Sperare namque licet sanctitatem vestram hoc preclarum et sanctum fidei nostre opus ex se confecturam, atque fessis et languentibus rebus christianis salutem, hostibus terrorem, sanctitati vero vestre nomine eternum decusque celeste parituram, quam Deus ipse maximus ad incrementum reipublice christiane, religionisque sue sancte propagationem diutissime sanam et fecissimam conseruare dignetur. Datum Bude XVI. decembris, anno Domini millesimo quingentesimo vndecimo, regnorum meorum Hungarie etc. anno vigesimo secundo, Bohemie uero quadagesimo secundo.

Eredetije papiron lévő egyszerű másolat. Signaturája M. O. D. I. 30991.

XVIII.

1515. május 2. Augsburg. Miksa császár Máte cardinálisnak, olaszországi helytartójának, kit a magyar és lengyel királyokhoz bizonyos ügyek tárgyalására követül küld, teljes meghatalmazást ad.

Maximilianus diuina fauente clementia electus Romanorum imperator. semper augustus, ac Germanie, Hungariae, Dalmatiae, Croatiae etc. rex, archidux Austriae, dux Burgundie Brabantie etc. Comes palatinus etc. Recognoscimus tenore presentium. Quod cum nuper reuerendissimum in christo patrem, dominum Matheum, sancti Angeli dyaconum cardinalem Guercensem etc. locumtenentem nostrum in Italia generalem destinaverimus ad serenissimos principes dominos reges Hungariae, Boemiae et Polonie, fratres et consanguineos nostros charissimos pro tractandis nonnullis arduis et magnis rebus, concernentibus commune omnium nostrum beneficium et exaltationem reipublice christianae ac necessitatem et conseruationem communium regnorum serenissimorumque filiorum ac subditorum et prouincialium nostrorum, praefatusque reuerendissimus Guercensis cum vtraque serenitate tantum effecerit, quod pro felici omnium rerum conclusione ad easdem suas serenitates descendere et coram cum eis agere debeamus. Cumque sint adhuc nonnulli alii articuli non vulgares ac multum importantes, qui necessario debent expediri et absolui per praefatum reuerendissimum cardinalem, iuxta comissionem nostram sibi a nobis desuper traditam priusquam congressus ille noster fiat. Iccirco dedimus et concessimus prout tenore praesentium damus et concedimus eidem reuerendissimo domino cardinali plenum mandatum et omnimodam auctoritatem facultatem et potestatem nostro nomine et loco tractandi conueniendi, colloquendi, disserendi promittendi pollicendi et concludendi super praefatis articulis cum serenissimis fratribus nostris predictis, quae promissa et conclusa, acta et facta per reuerendissimam suam paternitatem, nos non aliter tenebimus obseruabimusque ac si propria persona huiusmodi articuli cum vtraque serenitate praefata per nos fuissent promissi et conclusi, quos ex nunc prout ex tunc et econtra pro ratis et acceptis habemus, ipsosque articulos prout concludi illos contigerit eorumdemque tenorem et continentiam debitae executioni dabimus et exequeremur in verbo nostro cesareo. Harum testimonio literarum sigilli nostri appensione munitarum. Datum in ciuitate nostra imperiali Augusta, die secunda mensis mai, anno Domini millesimo quingentesimo

quinto decimo. Regnorum nostrorum Romani tricesimo, Hungariae vero vicesimo sexto
per reg. pro s.

Ad mandatum cesareae maiestati
proprium

Serntein (!) mp.

Eredetije hártján, melyen hártyaszalagon pecsét függött, de a pecsét már elveszett. Signaturája M. O. D. L. 22676.

XIX.

1515. május 13. *Manlianae, Portuensis dioecesis.*

X. Leo pápa levele Báthori István temesi comeshez, melyben megemlíti, hogy »mittimus per presentem *nuntium nostrum Bernardum cantorum Agriensem* viginti milia duces, pro prefati regni tutela et manutentione etc.«

Eredetije hártján. M. O. D. L. 22680.

XX.

1516. április 4. *Róma.*

X. Leo pápa levele Báthori István temesi comeshez, melyben említi, hogy »scribimus ad dilectum filium *Bernardum cantorem Agriensis, nostrum et apostolice sedis in isto regno nuntium*«.

Eredetije hártján. M. O. D. L. 22764.

XXI.

1516. június 6. *Buda. György neuenburgi prépost, Folkisdorff Gáspár Ausztria marsallja, Maraksy János drensendorfi kapitány és Cuspinianus János Bécs város tanácsának elnöke, Miksa császár részéről, továbbá János Lengyelország érsek-prímása, Schydlowycz Kristóf nádor, Krakói főkapitánya, Lengyelország kancellárja és társaik a lengyel király részéről a Zápolyai János, továbbá György brandenburgi örgróf közt főleg Solymos és Lippa várak birtoklása felett folyó viszálykodás kiegyenlítésére II. Lajos királyhoz küldött követek a két viszálykodót egyezsége hírván, ezt az egyezséget pontokba szedvén írásba foglalják és pecsétjeikkel megerősítve kiadják.*

Nos Georgius prepositus claustris Neoburgensis, Gaspar de Folkisdorff marschalcus Austrie, Johannes Maraksy capitaneus in Drensendorff et Johannes Cuspinianus senatus Vien-

nensis prefectus oratores inuictissimi cesaris et domini domini Maximiliani, ac Johannes archiepiscopus Gneznensis, legatusque natus et primas regni Polonie et Cristoferus de Schydlowycz palatinus et capitaneus Cracouiensis generalis ac eiusdem regni Polonie cancellarius, vnacum generosis et strennuis Nicolao Czikowsky Polanecensi et Nicolao Wolsky Sochaczouiensi castellanis oratores ad serenissimum dominum Ludouicum Vngarie et Bohemie etc. regem missi, recognoscimus ac tenore presentium significamus quibus expedit vniuersis, quod cum a prefatis maiestatibus legationis munus esset nobis iniunctum ut pro felici statu perhennique incremento eiusdem domini Ludouici regis unacum eiusdem maiestatis regni Vngarie consiliariis mutuo consultaremus, cumque inter cetera in mandatis haberemus prout habuimus ut partes nostras exactissime interponeremus quo discordia ac similtas inter illustrem principem dominum Georgium marchionem Brandenburgensem ac spectabilem et magnificum dominum Johannem comitem perpetuum Scepusiensem, vayuodam Transilvaniensem occasione duorum castrorum Solymus et Lyppa suborta tolleretur, eaque sublata mutua vniio parque utrinque charitas succederet, quam etiam differentiam prefatus dominus rex Polonie superiori conuentu Rozoniensi dirimere et componere studuerat cuius maiestatis regie Polonie illi compositioni tametsi suum non erat sortita effectum, tamen utcunq; ei innitentes nos oratores prefati adhibito nobis reverendissimi domini Georgii episcopi Quinqueecclesiensis regni Vngarie cancellarii consilio et auxilio quam spectabilis et magnificus, dominus Emericus de Peren perpetuus comes et palatinus regni Vngarie intuitu ac contemplatione prefati domini Ludouici regis Vngarie, quo videlicet sue maiestatis negocia hac vnione secuta tranquillius fructuosiusque hic et vbique peragantur, ac animadvertens ipse dominus palatinus partis vtriusque predictae dissidio plura mala ac incommoda in vniuerso isto regno Vngarie posse pullulare, latiusque diffundi, nec minus propensissimo animo studens prefatis dominorum predictorum oratorum maiestatibus regiis quibus eam concordiam cure esse nouerat obsequi ac gratificari, vniuersum totius rei pro parte prefati domini vaywode onus in sese assummendo, sicque tam suo, quam domini vaywode prefati nomine, ibidem et prefatus dominus marchio etiam pro parte sua in nos vnanimi voto compromiserunt, uelut in arbitros arbitratores et amicabilem compositores omne ius omnemque facultatem huius negotii arbitrato nostro transigendi nobis vltro deferentes, nos mutuo diligentique habito consilio omnibus ritte et legitime pensitatis in hunc modum sumus arbitrati. Imprimis ut omnes similtates odia, discordie,

que quacumque ratione ac causa inter prefatos dominos Marchionem ac vaywodam uertebantur, sint penitus extincta, deleta radicitusque ex vtriusque mentibus euulsa sopita et extincta, pro ut nos quoque illa ipsa odia simultates et discordias sopimus et extinguimus, arbitantes et decernentes, quod deinceps fraterna beniuolentia mutuaque charitate se inuicem ament et complectantur ac ut boni et fideles subditi prefato domino regi Ludouico concordia sententia studiosius et alacrius inseruiant. Item decreuimus ut nostra in presentia dominus vaywoda actu et effectualiter predicta duo castra Solymus et Lyppa eorumque possessionem realem cum omnibus iuribus pertinentiis et bonis ac emolumentis annexis in manus domini marchionis predicti resignet ac ipsam omnem eorum possessionem et detentionem tam iuris, quam facti a se abdicet et in ipsum dominum marchionem transfundat, idque fiat honorificis uerbis ut fame ac honoris vtriusque ratio uicissim habeatur, ita ut dominus vaywoda sit astrictus et obligatus predicta castra sine ulla difficultate domino marchioni resignare, immo de facto resignet. Postremo uero dominus palatinus, qui ut premisimus, omne onus in se assumpsit, pro ipsis castris uiginti duo milia florenorum in moneta vngaricali centum denarios pro uno quoque floreno computando, domino predicto marchioni modo infrascripto persoluat uidelicet sexdecim milia florenorum ad festum sancti Johannis Baptiste proxime futurum, sex autem milia florenorum ad diem natalis domini proxime uenturum, qui dominus marchio uicissim omni iuri tam hereditarie perpetueque proprietatis, quam possessionis, quod in illis castris habet in fauorem eiusdem domini palatini et heredum successorum suorum legitimorum resignet, et illi omnino perpetuo renunciet, transferens iura omnia quecumque in prefatis castris habet in personam dicti domini palatini ac heredum et successorum suorum, insuper ipse, dominus marchio coram iudice ordinario regni eiusdem Vngarie quando a domino palatino fuerit requisitus iuxta consuetudines eiusdem regni faciat fassionem, ita, quod dominus palatinus et sui heredes de hiis castris ut ueri ac legitimi domini et possessores libere agere ac disponere ut de re sua propria possint ac valeant. Que omnia et singula prefate partes rata grata et firma seruare coram nobis promiserunt inuiolabiliter tactis manibus ac data fide, si qua uero partium aliquem uel aliquos ex hiis articulos obseruare recusaret extunc eo facto penam soluendorum quadraginta milium florenorum incurrat, quorum una pars prefato domino regi Ludouico, altera parti premissa obseruanti et tenenti, tertia pro tuicione castrorum finitimorum regni Vngarie contra infideles cedat

et nichilominus hoc arbitramentum nostrum ualidum et fir-
mum esse censeatur et maneat. In cuius rei testimonium pre-
sentes literas nostras sigillis nostris consuetis prefatis dominis
marchioni palatino regni et vaywode Transiluanie pro cautela
iurium ipsorum duximus concedendas. Actum et datum Bude
sexto die mensis iunii, anno Domini millesimo quingentesimo
decimo sexto.

Eredetije egy ív papíron, a szöveg végén 2 sor pecsét látható, az
első sorban van a német, a második sorban a lengyel követeké. A német
követek gyűrűs pecsétei vörös viaszba vannak nyomva és az egész sor
pecsét egy papírlappal le van ragasztva. A lengyel követek közül Schied
lowiecz Kristóf a pecséteket borító papírba nyomta pecsétjét, a többiek a
papír alatti vörös viaszba. A pecsétek ugyanolyan sorrendben nyomattak
a papírra, a mint a követek az intulatióban következnek. Signaturája
M. O. D. L. 37990.

XXII.

1516. június 9.

A budai káptalan a fenti (Dl. 37990. számu) oklevelet
György brandenburgi örgróf kérelmére átírja.

Eredetije hártján, a káptalan függő pecsétjével. Signaturája M. O.
D. L. 37991.

Közli: DR. IVÁNYI BÉLA.

ADATOK II. RÁKÓCZI FERENCZ ERDÉLYI FEJEDELEMMÉ VÁLASZTÁSÁHOZ.

— MÁSODIK KÖZLEMÉNY. —

LII.

Komlósi Sándor, Radvánszky Jánoshoz. Brád, 1704. július 25.

Méltóságos uram.

Kegyelmes urunk ő nga parancsolatjából bejövén az Körösbe, hogy magam melléi (*így!*) vévén Fonaczi Mátyás, Hátszegi Márk, Jenei Sámuel, Szudrucván István és Csurulya János kapitány uraimékat alattok levő hadakkal együtt az hazára rácz ellenségnek való kiütése ellen vigyáztassak, kirül is sok rendbeli kegyelmes urunknak parancsolatját vöttem; minthogy nincs is ebben az nemes hazában egy passus is oly veszedelmes, mint a kire én vigyáztatnék, az mint ngtok is bőven megérthette, ha kegyelmes urunk ő nga sok rendbeli commissiója szerint az hadakat előbbeni zászlójok alá erdélyi tiszt uraimék kiadták volna.

Az mint elsőbben is Fonaczi kapitány uramat Csáki András uramhoz küldvén egy szófogatatlan Pap Mihály nevü főhadnagyért, mely hadnagy el nem akarván jöni, irtam alá- zatosan kegyelmes urunknak eloszlott hadak végett, mely leve- lemre ujonnan felül említett kapitány uraiméknak hadak ösz- vegyütisire pátenst kegyelmesen adni méltóztatott, mely kegyel- mes urunk patensével elküldvén egynihány tiszteimet már említett Csáki András uramhoz, mely tiszteimmal úgy bánt (s azon felül megveretvén őket), a kit ellenségünkkel sem kellett volna cselekedni.

2-do. Panaszolkodnak az hadak, hogy nemes uraimék egyes katonáknak fölesigeeket úr dolgával és szokott jobbágyi adókkal aggravalják.

Gyulai István főhadnagyon Teleky Mihály méltóságos uram hadai között seregestül, zászlóstül vonta meg magát.

Diószegi Ferencz, Jenei kapitány uram hadnagya, seregestül Erdélyben egyik kapitánytól másikhoz kóborol.

A ki legközelebb 21, praesentis Szudricsány kapitány uram küldvén egy hadnagyát egynehány katonákkal Fekete Kőrösben elszéledett katonáinak összegyűjtésére, mely dolgot megértvén belinyesi kapitány, Makai uram és katonáim után küldvén 30 katonáját az katonáimat, a kik kegyelmes urunk parancsolatja szerint jártanak megfogatván s megveretvén, úgy bánatott vélek, mint természet szerint való ellenségünkkel, mely katonáimat most is erős arestumban tartja Belényesben. Az katonáknak igen nagy panaszuk vagy on elvont részekről tiszteire, a kit fegyverekkel kerestek.

Mely dolgokat, ha csak az méltóságos úr meg nem orvosolja, igen nagy s szenvedhetetlen károk, nem csak ezen nemes vármegyében, de még másutt is, félő, ne legyenek, az mint méltóságos úr is, nem kétem, érthette ide alább való ellenségünknek szüntelen réánk való igyekezetit. Ezzel Isten sok számos esztendeig éltesse az urat, kívánván maradok

Az úrnak

engedelmes szolgálja:

Brád die 25. Jul. 1704.

Komlósi Sándor.

Kívül: Méltóságos Randvanczky János uramnak, kegyelmes Urunk ő Nga personalissának és Zólyom főkapitányának etc. etc. (tit) nagy jó uramnak becsülettel adassék.

III. osztály, XIX. csomó, 28. szám.

LIII.

A commissio replicája a Komlósi S. levelére.

Böcsületes tisztit küldje Komlósi uram az commissióval és Csáki uramot examinálni fogja az commissio, úgy van-e? nincsen? Ha úgy lesz, az commissio auctoritate officii de satisfactione condigna provideál.

2. Erre van már mind az vármegye tiszteinek in genere parancsolatjuk, ne cselekedjék úgy, in particulari az hadaknak is resolútiójok.

3. Gyulai és Diószegi hadnagyok restantiájokról az commissiónak lesz gondja, csak Komlósi uram küldje emberit az commissióval.

4. Az Kőrösben lőtt casusért már van Szudricsan uramnak resolútiója.

5. Comprobálják az katonák, ki mit vont el tőlük, leszen satisfactiójok; az mikről praetensiót formáltak, lösz kívánatos resolútiójok; servato bono ordine attól várjanak.

6. Macskási uram ménese hajtására küldött Komlói uram katonái elől elvétette Csáky uram az ménest, sőt hadnagyát arestálta, azért kér Komlói uram satisfactiót. Erre az replica:

Audiatur et altera pars, tandem comperta rei veritate az pretendensnek leszen satisfactioja.

Fogalmazat az előbbi levélen a Száva Mihály írásával.

LIV.

Klein János levele Radvánszky Jánoshoz. Besztercze, 1704. július 26.

Méltóságos úr.

Az minapiban az nemes országtúl felvetetett naturalék repartíáltatván városunkra és districtusunkra, az includált tabella szerint főcommissarius uramtúl ő kgmétől, teljes tehetőségem szerint alázatos kötelességemmel mindenekben igyekeztem magamat submittálni és minél hamarább ezen quantumnak szerit tenni. Intervenialván hirtelen Orbán Elek uram ő kge me kemény missilis levele, melyet is uram kgdnek ezen inclusában in paribus elküldvén megláthat, az melyben is ő kge sokkal többet kíván administráltatni, hogynem mint az méltóságos commissariatustól repartíáltatott tabella exprimál, mely is — jól tudom — az nemes ország egyenlő akaratjából ment ki. Kérem az méltóságos urat, mint az mi kegyelmes urunk ő nga erdélyi plenipotentiariusát, méltóztassék ezen dolgot remedeálni és ez iránt parancsolni, melyik assignatiot tartasuk elsőbnek, az nemes országtól rendeltetett főcommissarius assignatióját-é, vagy penig az Orbán Elek commissarius uramét? Én úgy gondolom, talán az kit az nemes ország választott főcommissariusnak, azé áll meg. Én ugyan, hogy az hadak miattam fogyatkozást ne szenvedjenek, disponáltam az falukra egy hamarjában circiter mintegy 100 vágó marha iránt, az kiket is minél hamarább lehet administrálják. Úgy hiszem nem késvén velek, két három napok alatt az táborra elérkeznek velek. Az méltóságos uramnak irtam, hogyha valami confiscált búza és zab itt az városban volna, ad interim méltóztatnék ő kge nekünk succurrálni, addig mig valahonnét búzát és zabot érkezethetnének; mivel itt ezen az földén az aratás oly derekason be nem állott, melyről az úr, Vaji László uram ő kge is attestálhat.

Az mely executor katonákat, peniglen ide expediált Orbán Elek uram, alázatosan kérem revocáltatások felől parancsolni méltóztassék uram kgd, úgy hogy az mely száz marháat egy

hamarjában disponáltam, azokkal ha practicabile menjenek vissza.

Kgd úri gratiájában magamat alázatosan recommendálván. maradok életem fottáig

Datum Besztercze, die 26. Jul. 1704.

Kgd alázatos szolgája:

Klein János.

Kívül: Spectabili ac generoso domino Joanni Radvánszky de eadem, suae celsitudinis principális aulae intimo consiliario, necnon inelyti comitatus Zoliensis supremo capitaneo et in Transsylvaniam delegato plenipotentiario dno et patrono mihi gratiosissimo. Albam Juliam.

R. J. jegyzete: Exhibitae Albae Juliae, 1. Aug. 1704.

III. osztály, VII. csomó, 126. szám.

LV.

Vay László Radvánszky Jánosnak. Besztercze, 1704. július 26.

Édes bátyám uram.

Nemes Besztercze városa becsületes főbirája jelenti nékem, hogy micsoda confusióban vagyon ezen megromlott vidéknek dolga. Úgy tudom, az nemes ország, kgd consensusa is accedálván, választá Száva Mihály uramot főcommissariusnak; ő kgmek az ő kgme dispositióját engedelmességgel effectuálni készek, csak-hogy Orbán Elek uram azon Száva uram dispositióját, a mint látom, bontogatni akarja. Kgd maga meg fogja ismérni, micsoda ember legyen, én pedig jól tudom, ő kgme ki legyen. Kgdet kérem, tekintse meg ezen vidéknek mind az obsidio miatt megromlott állapotját, s mind pedig másként is terméketlen, sovány voltát, parancsoljon felőle. Mert a mint ő kgme az executorokat küldi, elpusztíthatja hamar ezen vidéket. Kgd előtt az ő kgme embere szóval is bővebben fogja detegálni, mindazáltal most ő kgmek disponáltak száz vágó marhát, melyeket is megindítottak. Azonban irhatom conscientiose, hogy ezen vidéken még nem is aratnak, másként is kevés búza vagyon. Disponált ő kgme búzát igen felesen, lehetetlen, hogy most annyit adhassunk.

Kérem, édes bátyám uram, az odaki való occurrentiákról engem tudósítani ne sajnáljon. En igen nehezen épülök, Isten könnyebbítvén nyavalyámat, mindjárt indulni kezdek, nem is mulatok, kgd pedig merre fog divertálni, örömet akarnám tudni. Ajánlom Isten oltalmába kgdet és maradok

Besztercze, 26. Julii, 1704.

Kgd köteles szolgája, igaz atyafia

Vay László.

P. S. Minapi kgd levelére nem tudom, jött-e uruuktól ő ngtül válasz. avagy nem; örömet érteném. Kgd atyafiságában ajánlván magamat, kérem, ne felejtkezzék el.

Kívül: R. János czíme latinul. — Ex Enyed die 30. Julii hora 4 vespertina.

R. János jegyzete: Exhibitae Albae, Juliae 1. Augusti 1704. III. osztály, XXXIII. csomó, 23. szám.

LVI.

Gróf Mikes Mihály Radvánszky Jánosnak. Al Doboly, 1704. július 27.

Tekintetes úr, kedves jóakaró uram.

Akartam kgdtem levelem által látogatni és egyszersmind magamat kgdtől teljességgel elfelejtett jó akaróját kgdnek eszébe juttatni. Kívánom levelem köszönthesse kgdtem szerencsés órában, jó egészségben.

Nem tudom mire vélni, hogy mitől fogva kgdtektől eljöttem, semmi tudósítást nem vehetek, az mi kegyelmes urunknak ő ngnak is parancsolatját nem vettem. Nem tudhatom, mi karban legyenek dolgaink. Kgdtem kérem, ha mi velem közölhető hiri vadnak, ne nehezteljen engemet tudósítani. Kívált urunk ő nga hol legyen, miben foglalatos, mint folyának oda fel az dolgok? Az idebe való dolgokról tudósíthatom kgdtem, hogy az hadak igen eloszlottanak volt, most gyűjtetem egyben őket. Isten velem lévén, harmad nap alatt Brassó körül próbálok. Reméllem Isten jóvóltából itt consolatiónk lenne, csak az szebeni segítség ellen lehetnének securusok.

Kgdtem kérem, ne nehezteljen kgdtem arról is tudósítani, mikorra érkezhetik ide be közünkbe jőni, had téssek ideinkorán dispositiót róla. Mindenekről kgdtem tudósítását elvárom. Ajánlom Isten oltalmában kgdtem.

Datum ex castris ad Al Doboly positis die 27. Julii, anno 1704.

Kgdtem igaz jóakarója kész szolgálója.

Gróf Mikes Mihály.

Kívül: R. János magyar czíme.

R. János jegyzete: Exhibitae Albae Juliae, ultima Julii 1704. III. osztály, XXI. csomó, 86. szám.

LVII.

Gr. Teleki Mihály Radvánszky Jánoshoz. Pusztá Szent Miklós, 1704. július 27.

Bizodalmas uramnak ajánlom kgdtem köteles szolgálatomat.

19, 20. irt úri leveleit uram kgdtem érdemlett becsülettel s kötelességgel vettem. Az mi az fiscalis jóságokban való tisz-

teket illeti, ország törvénye szerint jó residentiás személyeket kellett tenni, kik ha károsan szolgálnak, fizethessenek; de hogy supervacaneo tettem volna, Isten oltalmazzon. Ne is adja Isten, hogy hazámnak igaz fia lévén, én abstraháljam, sőt az hadviselőknék inkább számokat szaporítsák, kívánom. Extractusokat az fiscalis inspectores, az mi vagyon, most készítenek, Isten idehozáván kgd-et, készen találja.

Az vizsgálkodás és egyenetlenség, hogy Erdélyben uralkodik az való. Részemről szégyellem; annak orvoslója az Isten s kegyelmes urunk ó nga. bizony dolog. Én velem miért altercalódnak és vizsgálkodni kívánnak, nem tudom; én okot ráá nem adtam, kit tud Isten s sok emberséges ember. Én kgdre nem panaszkodhatom, mert még meg sem ismerkedhettünk, melyen búsulok és tartom szerencsétlenségemnek. Igaz szolgálja kívánnék kgdnek lenni, várván kgd úri reciprocitóját.

Abrukbányán Bágyoni uram industriáját tapasztalhatja kgd, ha az én előmbe reputált informatio meg nem csal. Én uram az mire érkezhetem, uramnak s nemzetemnek indefesse szolgálók. Kgd is uram nékem parancsoljon constanti animo vagyok és maradok kgdnek, bizodalmas uramnak

Raptim ex castris ad P. Sz. Miklós positis, 27. Julii 1704.

köteles igaz szolgálja:

Teleki Mihály.

Kívül: Radvánszky János czíme magyarul.

R. János jegyzete: Exhibitae Albae Juliae 1. Augusti 1704. —

1. Gyógyi árenda. — 2. Orlainé asszonyom, örményi. — 3. Priz arany vál. III. osztály, XXXI. csomó, 33. sz.

LVIII.

II. Rákóczi Ferencz Radvánszky Jánoshoz. Szeged, 1704. július 27.

Spectabilis ac generose fidelis nobis dilecte.

Salutem et gratiae nostrae principalis propensionem. Kgd levelét vettük. Hogy személyünknek erdélyi fejedelemségre való választatásában concurrált, nagy kedvesen vettük. Tovább is azon legyen kgd, hogy hadainknak megmustrálások és excessusoknak orvoslások alkalmatosságával, a mint instructiója is tartja, a mit el tud követni, kötelessége szerint el is kövessen.

Az abrud-bányai állapotok miben legyenek, kgd mentül hamarább investigálván tudositson.

Mínthogy hadainknak fizetésekre feles pénz kívántatik, az ország lakosa penig, hogy pénzbeli impositiókkal ne terheltesse, lévén egyébiránt is a mostani revolutiók alkalmatos-

ságával feles terhelhetési, az aknákon a sónak ára hogy 60 pénzig augeáltatnék, nem ártana kgdnek a nemes ország statusival ezen dolgot közleni, szabados kereskedések következvén az ország lakosinak is a sóval, a minthogy a máramarosi aknákon is egy sónak az árát 50 pénzre limitáltatván, a sóval való szabados kereskedést egész Magyarországon kegyelmesen megengedtük. Nem kétljük az erdélyi statusok is erre fognak accedálni, mely ha meglészen, kgd tovább való dispositionkig az urakkal tekintetes nagysígos Száva Mihály inspector hívünk jelenlétében tegyen arról rendelést s addig Szluha György hívünk a só szállátatását meg ne indítsa, sőt meglévén, azon parancsolatunkat hagyja félbe s jőjjön táborunkra, melyről is vagyon parancsolatja.

Csáki Andrásnak nem hogy négyezer forintokat, de még egy forintot is ne engedjen kgd adni az Hunyad várába szorult magyar rendeknek, mivel nem az intentumunk, hogy a kik hűségünket amplectálni akarják, vagy amplectálják, oppri-máltassanak, hanem inkább megoltalmaztassanak.

Ertjük azt is, hogy Törökországból kijött hadaink nemzetes, vitézlő Baji László hívünket kapitányoknak ismérni nem akarnák, minthogy pengig akárki is jól tudja, hogy nem a szolga parancsol az urának, kik legyenek közöttük refractariusabbak, bennünket tudósítson, hogy azoknak büntetésekrül tehessünk dispositiót, a mint errül vagyon mind gróf Pekri Lőrincz, mind tekintetes, nemzetes Toroszkai István generalis strázsamester hűveinknek parancsolatjok.

Az hadak mustrája meglévén a tiszteteknek s hadaknak neveket küldje hozzánk, hogy fizetések iránt tehessünk dispositiót, fizetett hadakat akarván mind Magyar-, mind Erdély országában erigálni s ennek utánna tartani, hogy így mind a közjó jobban folyjon s mind a földesurak is magok jószágoknak hasznát vehessék. Mely dologban is kgd tekintetes, nemzetes Toroszkai István generalis strázsamester úri hívünkkel értsen egyet. Említett Toroszkai István generalis strázsamester hívünknek is adjon kgd hatszáz aranyat, nemzetes vitézlő Vaji László kapitány hívünknek pengig háromszázat, ugy mindazonáltal, hogy a több tiszteinknek hirekkel ne legyen.

A fejevári házaknak micsoda fogyatkozási vadnak, melyrül is vagyon parancsolatja gróf Teleki Mihály úri hívünknek, investigálván kgtek, reparáltassék, minden apparamentumokrül és élésrül is provisiot tétessenek, hogy a mikor magunk béme-gyünk, mindeneket készen s jó dispositióval találhassunk.

Igyekezék kgd mind instructiójának eleget tenni, mind pengig egyébiránt is, a melyek a közjóra czéloznak, dexteritása szerint elkövetni.

Caeterum praetitulatam dominationem vestram feliciter valere desideramus.

Ex castris ad Szeged positis, die 27. Julii, anno 1704.
Praetitulatae dominationis vestrae benevoli.

F. Rákóczi mp.
Joannes Pápai mp.

Kívül: Spectabili ac generoso Joanni Radvánszky, consiliario nostro, fidei nobis honorando.

R. János jegyzete: Exhibitae Albae Juliae, die 5. Augusti 1704. III. osztály, XXV. csomó, 21. szám.

LIX.

*Marosvásárhely hatósága Radvánszky Jánoshoz.
Marosvásárhely, 1704. július 28.*

Illustrissime domine, domine ac patrone nobis gratiosissime, servitiorum stb.

Az úr, Teleki Mihály uram ó kgme parancsolt vala kgmes urunk ó nga fejevári házához kívántató holmi faedények felől, melyeket levelünk presentáló becsületes atyánkfiától el is küldöttünk. Továbbra is parancsolván ngtok, kgtek alá- zatos engedelemmel vékony erőnk szerint effectualni el nem mulatjuk. Caeterum his nos gratioso illustritatis vestrae com- mendamus favori.

Marosvásárhely 24. Julii anno 1704.

Eiusdem illustrissime D. V-ae

servi humillimi

Martinus Berkeszi iudex ac iurati
cives civitatis Marosvásárhely

Kívül: Illustrissimo domino, domino Johanni Radvánszky celsi- tudinis suae principalis in regno Transsylvaniae personali etc. etc. domino, domino et patrono nobis gratiosissimo — Albae Juliae.

R. János jegyzete: Exhibitae Albae Juliae 2. Augusti 1704. III. osztály, XXXV. csomó, 55. szám.

LX.

*Radvánszky János válasza Marosvásárhely hatósága. 1704.
július 28-án kelt levelére.*

Generosi, prudentes ac consultissimi domini, mihi colen- dissimi, salutem stb.

Az úr, Teleki Mihály uram dispositiójából a famívet kgtek megküldvén, jóllehet nem hivatalom, de approbálom ez iránt való kgtek készségeit. Megparancsoltam számtartó uramnak, hogy kgmes urunk békjövételéig tartsa intacte azokat itt a várban.

Caeterum nékem in privato semmi szándékom, hogy magam szükségire legkisebb költséget is szaporítsak e nemes hazában, inkább szolgálni kívánok az ok nélkül megkárosítottaknak.

Esett értésemre, hogy Elek Lakatos István házán egy igen botránkozottató hatalmaskodást követett volna el kgték bizonyos concivise. Kgték azért azt azonnal fogattassa meg és rendi szerint való törvényes revisio után meg is büntesse. Holott pedig nem akarna élni iurisdictionójával, tehát nevemmel arestálja s küldje hozzám, hadd mutassam meg nekie, hogy kgtmes urunk ő nga uralkodása alatt istent s felebarátját sértő hatalmaskodások tilalomban legyenek. Caeterum servet deus praetitulatas D. V-as salvus et bene valentes.

R. János fogalmazata III. osztály, XXXV. csomó, 55. szám.

LXI.

*A gubernium a Szeredahely és Újegyház széki tiszteteknek.
1704. augusztus 1.*

Commissiónkat vévén kegyelmetek azt az emberét, a ki Fejérváratt a gyűlésben volt, minden késedelem nélkül küldje bé ide Szebenben és ha meglesznek, a Fejérváratt lévő végezéseket is hozza bé magával. Assecuráltatik pedig per praesentes mind méltóságos generalis uramtól, mind mü tőlünk, hogy nem leszen itt semmi bántása. Ha pedig kegyelmetek elmulatná béküldeni, bizony tüzet és fegyvert várhat érette magára; mert itt nem lesz semmi bántódása annak az embernek, hanem visszabocsáttatik.

Orsz. Itár. Erdélyi főkormányzéki osztály. Liber regius Hungaricus 1703—1707. I. folio 200.

LXII.

Hunyad vármegye sérelmei. 1704. július.

Difficultates inelyti comitatus Hunyadiensis.

1. Az bukovai ráczok dolga hogy megfordíttatnék és ha ugyan militiának kelletik ott lenni, vármegyénekbeliekből subordináltassanak.

2. Ha lehetséges, az vármegye maga helyett fizetett hadat állítson fel.

3. Az nemes vármegye legyen maga dispositiója, commendója alatt és nem mástól való függésben praeter generalatum.

4. Déva várának megvétele után vármegyénk ne aggrváltassék más helyekben táborozni, hanem maga vármegyéjében in passibus maradjasson.

5. Az mely adósságokat szedtek fel hadak vezérei, tisztei, azoknak refusiójáról instálni.

6. Ha hol marháink és egyéb nemü javaink találtatnának hazafiainál, adattassanak vissza.

7. Főtisztet sollicitálni, kitől függése legyen az vármegyének, indisposite, mint eddig, ne legyen végső veszedelmivel.

8. Mely jobbgáink zászlók alá állottanak, otthon levő atyjok, bátyjai dominus terrestrissit szolgálni nem akarják.

9. Viszont az mely jóságos s jóságtalan nemes emberek, nemtelenek is zászlók alatt vadnak, azoknak feleségei házoknál lévén korcsomálnak szabadosan más nemes emberek praejudiciumára, az olyan korcsomákon gyülekezvén az vitézlő rendek, ott alkalmatlankodnak, az szegénységet fű hordásra, gazdálkodásra cogálják, verik és rongálják.

10. Ha mely jóságos nemes emberek nem vármegye zászlója alatt, hanem más zászlók alatt vannak, az olyan személyeknek praebendájok ne adattassék; minthogy közönségesen az vármegyebeli nemesség is nem fog az mezei hadon kívül.

Radvánszky János felelete. Gy.-Fehérvár, 1704. augusztus 3.

Tekintetes nemes Hunyad vármegye difficultásira való replica.

Ad primum. Ha a nemes vármegye assecurálja az országot, hogy az bukovai passust elégségesképen megtarthatja, rendeljen annyira való hadat oda, a mennyi szükséges, az ott levők pedig térjenek meg a magok ezeriben.

Ad secundum. Kegyelmes urunknak ő ngának alázatosan repraesentálni el nem mulatom ebbeli instantiáját a nemes vármegyének.

Ad tertium. Nem látom semmi ellenkező dispositióját kegyelmes urunknak ő ngának a nemes vármegye postulatumával. Azért igenis nem mástúl, hanem méltóságos generalis Thoroczky István uramtúl vagyon a hadi állapotokban dependentiája.

Ad quartum. Eadem ratio, quae puncti secundi.

Ad quintum. Időtől s kegyelmes urunktól várjon a nemes vármegye, a ki a hadi rend megtartása mellett a nemes ország statusit is szívesen kívánja conserválni. Holott pedig valaki megkárosítottatott volna illetinekben ngtok, kgmtetek közül liquidálván abbéli kárát, várhatja most in instanti satisfactióját.

Ad sextum. Ezen nemes haza tiszteit illető dolog lévén ez, tessék a damnificatusoknak ott magokat insinuálni.

Ad septimum. Ezt az nemes vármegye már pro interim véghez vivén, suo tempore urunk ő nga kegyelmesen providéál az iránt.

Ad octavum. Nemes ország gyűlésében is, hadak közt is, mind szóval, mind irás szerint explicáltam abbeli kegyelmes urunk resolútióját, hogy tudni illik: nem egyéb, hanem a vitélő rend házastársai és tulajdon magok cselélje eximáltassanak pro interim, haza szolgálatjára nézve és nem más okból.

Ad nonum. Még senkinek magános szabadságát és privata libertasát kegyelmes urunk ő nga nem emelte annyira, hogy másnak praejudicáljon. Azért is az hadakozásnak színe alatt senki se venticáljon residentiájának nagyobb privilegiumot, mint a kibén ezelőtt volt És így a kinek ezelőtt korcsma folytatás iránt való jussa nem volt, azt az possessor urak eltiltsák tőle s meg se engedjék.

Ad decimum. Placidáltam ezt szóval tekintetes vármegye közt létemben; azért is reménlem, nem nagy importantiajú, se nem soká tartó dolog e lévén, nem fogja ngtok kmetek difficáltani. Caeterum hogy az Úristen a tekintetes nemes vármegyét ngtoknak s kmeteknek kegyelmes urunk ő nga s tulajdon maga fegyvere által hamar időn boldog békességre juttassa, szívből kívánom.

Datum ex commissione suae serenitatis principalis Albae Juliae, 3. Aug. 1704.

Fogalmazat III. osztály, XXXV. csomó, 33. szám.

LXIII.

*Horvát Ferencz Radvánszky Jánosnak. Szent Pál,
1704. augusztus 1.*

Mint nagy jó uramnak, ajánlom kgdnek kötelességgel való alázatos szolgálatomat.

Tudván uram kgdnek feles gondjait és sok foglalatosságit, hosszas írással nem terhelem kgdet. Kérem csak arra nagy bizodalommal, hogy ezen Jánoky uramnak szóló levelemet bizonyos alkalmatossággal méltóztassék hová hamarább megküldeni, noha annál jobb volna, ha kgd maga sem sajnálná ő kglminek ennéhány szóval írni, hogy pro interim is. míg Isten kgdet ki viszi, munkálkodnék ő kglme (a mint, s a mikor az alkalmatosság hozná) in facilitandis negotiis nostris etc. mert a mint szokták mondani: qui prior tempore, potior jure. Így *gyakorta a serény hamisság a rest igazságot meg szokta nyomni.* Noha mi e világon semmitül sem tartunk, csak törvényesen procedáljanak velünk, s ne úgy, mint Thökölyi

uram ő nagysága szokta. Kit ugyan nem is supponálok, mert kglmes urunkat ő nagyságát mindenektől törvényes fejedelemnek hallom.

Ezzel kgdet Isten oltalmában, magamat pedig jó affectiójában s gratiájában ajánlván, maradok míg élek

Szt-Pál, 1. Augusti 1704.

Kgd igaz kötelességgel való
alázatos szolgálója

Horvát Ferencz.

Kívül: R. János czíme magyarul.

R. J. jegyzete: Exhibitae Albae Juliae, 2. Augusti 1704.

III. osztály, XV. csomó, 38. szám.

LXIV.

*Gróf Teleki Mihály Radvánszky Jánosnak. Szamosfalva,
1704. augusztus 4.*

Bizodalmas uramnak ajánlom kgdnek köteles szolgálatomat.

Hadadi uram hozzá uramnak commissióját, az melyben parancsolja ő nga kegyelmesen, hogy elforduljak Fejérvárra, itt az építésen szorgalmatoskodjam, élést is hordassak. Én uram el is megyek, de hirtelen nem lehet, mert Istennek hála, itt jobb s jobb reménységben vagyunk; másképen is Büdeskúti Boldizsár uramat expediáltam majd egy hete udvarhoz, itt várom újabb orderét ő ngának.

Mint generalis Toroczkai uram, úgy Kaszás infestálnak Kállai uramék iránt; kgd parancsolatjából vadnak itt, nekem tulajdonítják, sőt Kaszás uram embertelen terminusú levelet ír. Kérem kgdet, parancsoljon. ő kgme csendesítse magát, sőt magának az úrnak¹⁾ is írjon azon dolgok felől.

Én uram mindenek felől dispositiókat tettem, teszek is, az Fejérvár építése iránt hasonlóképen, ismétlem, ma-holnap disponálok. Isten éltesse uram kgdet jó egészségben.

Ex castris ad Szamosfalva positis, 4. Augusti, 1704.

Kgd igaz köteles szolgálója
Teleki Mihály.

III. osztály, XXXI. csomó, 35. szám.

¹⁾ Thoroczkai Istvánt érti.

LXV.

*Horvát Ferencz Radvánszky Jánosnak. Szent Pál,
1704. augusztus 5.*

Mint nagy jó uramnak, patronusomnak ajánlom kgdnek kötelességgel való alázatos szolgálatomat.

Kgd levelit nagy becsülettel vettem; hogy Jánoky uramnak szülő levelemet, instantiám szerint megküldeni méltóztatik. Isten áldja meg jóakaratajéért kgdet, s engedje, hogy én is kis tehetségemben alázatosan szolgálhassam meg kgdnek.

Én, uram, nem csak azt hitettem el magammal, hogy az öreg fejedelem ő nagysága még ott benn kíni fog, de azt is tudom ex certa scientia, a mint a portit esmerem, hogy ez idén ki nem jű, mert bizony a porta ő nagyságát soha ilyen formában ki nem küldi, hanem ha ugyancsak arra kell a dolognak menni, magával együtt hozza; de annak oztán az ídes Magyarországom bizony egy cseppet se örüljön, mert akkor a porta nem más kosarába, hanem a magáéba szedi az eperjet. De ezt én most tovább nem szélesítem, mert nem is rám bízták.

Ubrisi uram itt nincsen. Ami penig a hintók dolgát illeti. volt itt kettő igen szép; az egyik brandaburgumi, a másik erdélyi hintó, de azt mind a kettőt lovaival, hámjával együtt Radnótra vitték. A mint hallottam, egyiket a fejedelem s másikat Bercsinyi uram számára tartják.

Ezzel kívánom Isten adjon jobb egiszsiget kgdnek maradván míg élek kgd

Sz. Pál, 5. Augusti 1704.

alázatos szolgálja
Horvát Ferencz.

*Kívül: R. János czíme magyarul.
III. osztály, XV. csomó, 39. szám.*

LXVI.

*Br. Petröczy Istrán Radvánszky Jánoshoz. Szent Pál,
1704. augusztus 5.*

Mint bizodalmas uramnak, kedves sógoromnak ajánlom kgdnek kötelességgel való atyafiságos szolgálatomat.

Kgd levelét az hirekrül való tudósításával együtt kedvesen vettem. Kérem továbbra is szeretettel, ha mi oly hirei lesznek, kivált a mint levelében írja, kegyelmes urunk ő nga dolgai s úgy az otthon valók felől is, ottan ottan tudósítani ne nehezteljen kgd.

Alig várnám, hogy már magam is beszélhetnék kgddel, annyival inkább ha együtt utazhatnánk igen akarnám, mert bizony én is meguntam már itt a heverést.

Ujvárosyék Fogaras alatt próbálván, tegnap valának nálam a tábor után menvén; kik is erre jövetelekben akadtak egy Szebenből jövő emberre, melyet is elfogván, találtak nála feles punctumokból álló valamely projectumokat (Bethlen Miklós munkájának mondják).¹⁾ Az embert magát Toroczky uramhoz küldötték, mivel ezek semmit sem vehettek ki belőle, a punctumokat pedig kezembe adták, kiket is im elküldöttem kgdnek. Kgd is azért elolvastván mentől hamarább küldje meg Toroczky uramnak, hogy valamint ne apprehendáljon.

Stolnik Constandin uram levelét vettem e napokban. kiben volt includálva a követnek Száva uramnak szóló levele is, melyet ugyan sógor Pekri uram kezéhez küldöttem, mivel kgd ott létét nem tudtam. Kgdet azért szeretettel kérem, ha még el nem küldötte volna Pekry uram, kgd jó alkalmatossággal ne neheztelje elküldeni Száva uram után, kegyelmes urunk táborára. Ezzel kgdét Istennek ajánlom és maradok

Sz. Pál, 5. Aug. 1704.

Kgd igaz atyafia, köteles szolgája:

Petrőczy István mp.

Kívül: Radvánszky János czíme magyarul.
III. osztály, XXIV. csomó, 2. szám.

LXVII.

*Thoroczky István Radvánszky Jánoshoz. Küküllővár,
1704. augusztus 5.*

Tekintetes úr, nékem bizodalmas jó uram!

Most vettem Csáki András uram levelét Déváról, melyben írja ő kgme, hogy Tömösvár felé az passus felszabadult volna és arra Szeged felé hamarébb volna az leveleknek kivitele, mint az merre eddig expediáltattak. En irtam kegyelmes urunknak ő ngának, mindazáltal csak az elébbi dolgokról és levelekről, melyekkel ő ngát tudositottam volt, mely ő ngának szóló levelemet uram kgdnek küldöttem. ő ngát kgd is tudosithatja, az mikről akarja. Irtam Csáki András uramnak is, hogy az leveleket oly bizonyos emberére bizza azon passusra, hogy valamint kár az levelekben ne legyen, és sietve válasz is jöhessen. Irjon kgd is ő kgmének, hogy szorgalmatosan procu-

¹⁾ Columba Noë.

rálja azon leveleknek kivitelét. Ezek után Isten oltalmába ajánlom uram kgdet.

Ex castris ad Küküllővár positis, die 5ta Aug. 1704.

Kgd szolgálja:

Thoroczky István.

Kívül: Radvánszky János czíme magyarul.

III. osztály, XXXII. csomó, 30. szám.

I.XVIII.

*II. Rákóczi Ferencz Radvánszky Jánoshoz. Szeged,
1704. augusztus 6.*

Spectabilis ac generose fidelis nobis honorande.

Salutem et gratiae nostrae principalis propensionem. Kgd leveleit vettük; azokban declarált nemes Erdély országában való dispositióit aprobáljuk.

A kolozsvári, fogarasi s egyéb ott benn lévő bloquadabéli hadainkat tovább is serio investigálja s igyekezzék mindeneket minél jobb karban és rendben venni. Szükségesnek itéljük penig, hogy Belényes felé legyen egy corpora hadainknak, a kik az aradi s egyéb ott körüllevő rácz ellenség excursiójára vigyázzanak, annak az alkalmatosság úgy hozván nemcsak resistálhassanak, hanem confundálhassák is lévén correspondenter váradi bloquadában lévő tekintetes, nagyságos Palocsay György hívünkkel azon tiszt hívünk. A mint penig ennekelőtte is kgdnek megirtuk, odabenn lévő hadaink mustráját igyekezzen tovább is mennél jobban lehet continuálni s mennyi nationalis had telhessen penig onnan ki, egyszersemind mennyi mezei fizetett hadat itélne kgd azon ország oltalmára elégségesnek adjungálván az iránt maga opinióját s egyet értvén tekintetes, nemzetes Toroczky István generalis főstrázsamester hívünkkel is ezen dologban, annak is specificatióját és repartitióját küldje hozzánk, hogy azoknak szükséges fizetések s egyébiránt való alkalmatosságok iránt is azon specificatio és repartitio szerint dispositiót tehessünk.

Ment parancsolatunk gróf Pekri Lőrincz generalis főstrázsamester hívüinkre is, hogy hozzánk való kijövetelit admaturálja s elhittük, fogja magát ahhoz alkalmaztatni s azon alkalmatossággal az lett confusio tolláltatik.

Hogy penig a szegénységet holmi excessusok kikeresésének színe alatt nemes Fejérvármegyében vexálják, kgd semmiképen is meg ne engedje.

Az fejérvári házak repartiójában kgd legyen industrius, egyetértvén gróf Teleki Mihály uri hívünkkel.

Az aranyváltást kgd továbbra is az elkezdett modalitas szerint folytassa, hogy penig az rossz consequentiáknak eltávolztatására nézve továbbra is az aranyat Tömösvárra ki ne hordják, kgd serio inquiráltasson, az kik eddig is intentálták s az passusokon rendeltessen oly strázsákat, az kik az olyakat arceálják, igérvén bizonyos részt maga prudentiaja szerint, az kik olyat intercipiálnak. A kiket penig megfogathat, tartassa tovább való dispositionkig fogságban.

Caeterum praetitulatum dominationem vestram bene valere desideramus.

Ex castris ad Szeged positis, die 6. mensis Augusti, anno 1704.

Praetitulatae dominationis vestrae benevoli.

F. Rákóczi.

Joannes Pápai.

Kívül: Spectabili ac generoso Joanni Radvánszky de eadem, consilii nostri aulici intimi consiliario, fideli nobis honorando.

R. János jegyzete: Exhibitae Albae Juliae, die 16. Augusti 1704. III. osztály. XXV. csomó, 22. szám.

LXIX.

Thoroczkai István Radvánszky Jánoshoz. Küküllővár, 1704. augusztus 6.

Tekintes úr, nékem jó uram!

Hadadi uram is már elérkezvén, Urunk ő nga mit parancsoljon, kgdnek in veris paribus inclusában elküldöttem. Parancsolja ő nga azt is, hogy némely dolgokban kgddel egyetértsek, melyet kgd megláthat, azért csak tudhassam, hogy hol és mi formában legyen, ez iránt vehessem kgd tetszését, tudósítását; én mindenkben kész vagyok kgddel egyetérteni és az ő nga szolgálatját végben vinni. Az törökországi hadak iránt mit parancsoljon ő nga, azt is kgd megláthatja. Kgdet uram kérem, hogy ne neheztelje uram kgd a tiszteket felhivatni és proponálni ezen dolgot nekik; ha fogadják jó, ha nem fogadják, notalván azon refractarius tiszteket. Kgdd uram engemet tudósítani ne nehezteljen, hogy én is urunkat ő ngát alázatosan tudósithassam.

Ajálván ezzel az Úristen oltalmába uram kdet.

Datum ex castris ad Küküllővár positis die 6-ta Aug. 1704.

Kgd köteles szolgálja

Thoroczkai István.

U. i. Szintén most hozák bizonyosan az portásim, hogy három száz német ment be Fogarasba. Az n. sinkiek is írják.

egyébről is irnak, melyet kgdnek elküldöttem, választ nem töttem réa kgtek hire nélkül.

Kívül: Radvánszky János czíme magyarul.

R. J. jegyzete: Exhibitae Albae Juliae, 7. Aug. 1704.

III. osztály, XXXII. csomó, 34. szám.

LXX.

*Gróf Teleki Mihály Radvánszky Jánosnak. Szamosfalva,
1704. augusztus 7.*

Bizodalmas uramnak ajánlom kgdnek köteles szolgálatomat.

Semmi oly hireim nincsenek, melyekről kgdlet tudósíthatuám. Ha Isten engedi, holnap alája szállok az úrral gróf Csáki László öcsém urammal együtt Kolozsvárnak; reméllem, az mint az benn való dolgokat hallom, sokáig nem fogják tartáni és magokat opponálni. Már Istennek hála Betlen reszválta magát az accordára, itt lévén nálam Buday Zsigmond nevü becsületes főember.

Ertettem, kgd Háromszék felé fogott; egy részént igen akarom, mert az helységnek távolléte miá sem az inspectorok kötelességekben, sem az tisztek el nem kívánnak járni, sok confiscált marhákat magok az tisztek distraháltak, kivált gabonát felesen vesztegettenek el. Szükség kgdnek, uram, circumspective alkalmaztatni magát, az inventariumokat Udvarhely, Háromszék, Maros, Csik, Gyergyó, Kászon székek inspectoritül kívánni és az confiscált marháknak, gabonáknak gondviselésére ő gkmekeket adhortálni.

Már, uram, 3. compagnia német gyalogság bővebben vagyon itt, 15. Augusti fizetni kell; 1500 R. forint erogálódik reájuk. Az kamarákon nincsen pénz, nagy confusio leszen, nekik nem fizethetek. Száva uram és Szluha uram hasonlóképen confundáltak az dolgokat, egy pinz nincsen az aknákon; eddig, ha Szluha uram nem expediáltatott volna, 16.000 forint volna az akuákon. Én urunknak ő ngának ez szerint megírtam, soha bizony nem tudom, mit csináljak vélek.

Én, uram, mikor várjam ide kgdlet mustrára? Urunk nehezteli árestomokat az beszterczei németeknek. In primordio, mikor árestálták, generalis uramék végezték, én jelen sem voltam; mit tehetek én róla? Már ki akarna némely ember mosdani belőle. Mikor elsőben árestáltak, én későre tudtam meg, későre jöve világosságra az accordának tőlök való violatiója; miért nem hagytak békét nekik, az mint én accordáztam. Isten éltesse kgdlet jó egészségben.

Ex castris ad Szamosfalva positis, 7. Augusti, 1704.

Kgdnek igaz, köteles szolgálója

Teleki Mihály.

P. S. Elvégeztem volt levelemet, érkezik kgd tudósító levele, melyet is kötelességgel elvévén olvastam. Isten úgy áldjon meg, az privatus (?) piz énnám nincsen; experiálhatta kgd, csak az aknáktól jó az pénz, de az is megakadott. Az úr, Toroczkai uram is pénzt kér, sőt azt írja ő kgme, jószágomat foglalja el ő kgme, de attól nem tarthatok, csak sajnálhatom az olyan morsus stylust. Kállai és Biró uramékért is reám haragszik ő kgme.

Semmi hirem nincsen; az dolgok az postákon azért nem folyhatnak, hogy urunk ő nga igen beteg lévén, — az expediók suspendáltattak volt. Tegnap jött meg a főhadnagyom, kit udvarhoz Besztercze alól expediáltam volt; az is beszéli ez szerint az ráczokon történt triumphust, sőt úgy hiszem, az szegedi operatio iránt is eddig urunk ő nga secundálódott.

Az Orlainé asszonyom dolgában parancsolok az besztercei harminczadosnak. Jó szívvél ő kgmének szolgálók. Az gyógyi arenda iránt kgd parancsolatja szerint cselekszem. Az oláh papok dolga nem áll rajtam. Száva uram folytassa, az mint kedve tartja, én igen javallom az kgd tetszését. Fejérvár iránt úgy hiszem, fát eleget visznek. Bágyoni uram most eleget szállíthatna; nekem levelemre választ sem teszen. Kgd is uram irasson Bágyoni uramra, leirja az udvarbíró, micsoda fák kívántatnak.

III. osztály. XXXI. csomó, 36. szám.

LXXI.

*Gróf Mikes Mihály Száva Mihálynak és Radvánszky Jánosnak.
Szent Péter, 1704. augusztus 9.*

Méltóságos urak, bizodalmas kedves jóakaró uraim.

Panaszom bizony nagy volna, hogy kgtek levelét nem vehettem, hanem ma az úr, Száva uram 3. Augusti irt levelét. De minthogy kegyelmes urunktól ő ngától lévén parancsolatom, hogy Majos János uram ezerét kezemhez vegyem, az úr Toroczkai István és Radvánszky uraimék előtt megmustrálván, írtam generális Toroczkai István uramnak, hogy ad 20. praesentis az úr Toroczkai uram táborára megyek.

Kgteket azért kérem, tudósítson engemet, ha akkorra oda jöhet-e, minthogy az urnak Radvánszky uramnak ott kell lenni, s Száva uramat is kérem, ne sajnálja addig való fáradtságát, minthogy kgtekkal másképen is bizony nagy beszédem volna. Kgteket kérem, tudván, hogy a posta arra hamarébb jár, ezen includált leveleimet ne neheztelje elküldeni, bárcsak Csáki András uramnak, minthogy urunknak levelét nem tudnám megmondani mikor vöttem, hanem ma Hadadi György

uram által. Örömet érteném, ha az úr, Radvánszky uram az én kimenetelem előtt alázná meg magát ennek a tábornak mustralására, vagy peniglen együtt jöjjünk bé. Innen semmi oly hireket kgteknek nem írhatok, mint hogy itt minden nap gazdálkodik commendans uram álgyúkkal, szép czipókkal.

Ezzel maradok kgtek elfelejtett

igaz jóakaró kész szolgálja
Gróf Mikes Mihály.

Datum ex castris ad Sz.-Péter positis, die 9. Aug. 1704.

Kívül: Száva Mihály és R. János magyar czíme.

III. osztály, XXI. csomó, 87. szám.

LXXII.

*Gr. Teleki Mihály Radvánszky Jánoshoz. Szamosfalvi tábor.
1704. augusztus 9.*

Bizodalmas uramnak ajánlom kgdnek köteles szolgálatomat!

5. Augusti Fehérvárrúl irt levelét kgdnek kötelességgel elvévén olvastam, hasonlóképen parancsolván kegyelmes urunk ő nga énnekem is, hogy bizonyos számú hadaimat adjam Toroczky uram ő kgme commendója alá és magam Fehérvárra menvén s kgddel correspondeálván ott procuráljam az fejedelmi alkalmatosságokat s élést is oda szállitassak, melyet uram én kgddel magával is bizonyithatok, hogy még ott együtt létünkben mindenekről disponáltam, melyet úgy hiszem. hogy eddig jó részint meg is indult és munkában van. Igen örülök is azon, hogy nékem azon munkában oly jó segédem akadt, mint kgd. És már, uram, kgdnek, — minthogy azon munkában együtt vagyunk — kgdnek, uram, igen szükséges udvarbiró, Ráczy István uramot magához hivatni és ő kgmétől végére menvén minemü s mennyi fák kívántatnak, a szerint Bágyoni uramnak parancsolni, hogy azokat a fákat minél hamarébb szállitassa le. Zsendely, uram, Zetalakán s Oláhfaluban vagyon mintegy százezer, melynek leszállításával magok tartoznak; ézenkívül deszka is vagyon három ezer, ezt is tartoznak leszállítani. De ezeken kívül is vagyon deszka hatezer, melyet pénzen kell megvennünk, — annak leszállításáról nem ártana uram kgdnek az uraknak gróf Pekry Lőrincz és Mikes Mihály uraiméknak írni, hogy totis viribus igyekezzék alattvaló székekkel elszállitását minél hamarébb promoveálni, különben elszállitításában fogyatkozás leszen.

Vas iránt az hunyadi udvarbirónak parancsoltam, az inspectornak pedig, Földváry György uramnak az zsendely és lécz szeg csináltatások iránt.

A pénz dolgát a mi illeti, hogy három ezer forintot

adnék az arany váltásra, bizonyosan irhatom uram kgdnek, nem hogy három ezer forint; de három krajczár sincsen kezemnél. Eddig is magam kevés költséggel segitettem az expensát, most is 15. Aug. kellene az németeknek fizetnem, mely is már complete vagyon három kompanya, azoknak miből fizessek, a fejem füstöl belé. Itt, uram, egyébből semmiből is proventus nem jött az egy sóaknákon kívül, azt is Szluha uram alkalmatossága meggátolta, onnan is már semmi sem proveniál, melyet Száva uram is recognoscálhat. A harminczadokról sem jó semmi is. Hunyadvármegyéről a mi jöhetne, azt Csáki András uram magának occupálta, noha kegyelmes urunk ő nga egynehányszor decernálta, hogy csak a dévait engedte ő kgmének, sőt parancsolt is énnekem ő nga, hogy a többiről provideáljak, de Csáki uram praetendálja, hogy sok expensái voltak, azoknak recompensatióját akarja az harminczadokból suppleálni.

Elvárom uram kgd válaszát mindenekről. Éltesse Isten kgdet sokáig jó egészségben.

Kgdnek köteles szolgálja:

Teleki Mihály.

U. i. Én uram a magam csekély opiniómat includáltam a só iránt; mindazáltal nem ártana uram kgnek egy patenst kibocsátani közönségesen az országban és declarálni abban, hogy kegyelmes urunk ebben nem akarja a hazát szomorítani, sőt javát munkálódni, hogy a mostan felvett ő nga expeditiója ne frustrálódjék, Isten ő szent felsége pedig az ő nga felvett expeditióit boldogítván s kívánt végít adván az elébbi valorára remittáltatik.

Ex castris ad Szamosfalva positis, 9 Aug. 1704.

P. S. Miért nem mehetek el, megérti uram kgd. Jó szívvvel megyek, mert meguntam az sokféle ordert. Az mire innen elmozdulok, akkorra meg fogja kegyelmes urunk tapasztalni haszontalan szolgálatomat. Minden órán Büdöskuti uramat várom, ugy Colos és Doboka vármegyét is — — —

Kívül: Radvánszky János czime magyarul. Albae.

R. J. jegyzete: Exhibitae Albae Juliae 11. Aug. 1704.

III. osztály, XXXI. csomó, 37. szám.

LXXIII.

Radvánszky János válasza gróf Teleki Mihály augusztus 7. kelt levelére. Gy. Fehérvár, 1704. augusztus 10.

Bizodalmas uramnak kötelességgel való szolgálatomat ajánlom kgdnek.

7. praesentis datált úri levelit vettem ugyan kedvesen,

de hogy semmi pénzt nem küldhet, valóban elbúsultam rajta. Nékem ugyan kevesebb gondom már ezentúl, de hogy urunk parancsolatiban annak fogyasztása miá nem progrediálhatok, Isten s világ előtt ment lesznek; hanem recurrálok mégis uram kgdhez, nem lévén proventus pénz kgdnél, kérem igazitson útban, kinél keressem? Lehetne valakitül az ország s urunk jövedelmibül valamit reménlenem? Bizony ki nem viuném, hanem ennek a hazának javára fordítanám. Só dolga iránt való proiectumát s abéli kegyelmes intentióját a méltóságos fejedelemnek közlettem kgddel, de semmi válaszom. És mint-hogy res non patitur moram, kérem, adja akaratját és sentimentumát hová hamarább scripto, satisfaciálhassak ez iránt ő nga kegyelmes parancsolatjának. Egyibiránt nem látom okát, miért köllene az uraknak abban contrariuskodni, mert, itt ingyen osztván a sót, mi magyarországiak fogjuk at megadni etc.

Kolozsvár megszállásának szívesen örülnék, a mennyiben nem tudnám urunk ő nga intentiója ellen valónak lenni, a ki talán még akkor nem constált az uraknak és minekutána innotescált, tudom, minden operatiók ahhoz szabattatnak, a nemes compagniák accomodatiója is.

Rabutin kiszállván, tudom minden practicája, hogy háta megett fölvehessék szebeniek az aratást; azalatt ha mit nyerhet, szolgál hadai animatiójára, de ellenben ha egy ország, ngtok kgtek, ily kevés számú ellenséget nem reprimálhatna, vagy inkább reprimálni nem akarna, nem nagy javára fordulna ezen nemes hazának, urunknak sem sok vigasztalására. Haec in confidentia.

Háromszéki utamnak nem az a czélja, hogy kgd úri tiszti hivataljának praeiudicáljak. Isten ójjon, abban immitáljam magamat. Igaz dolog, ha kgd parancsolatjából praesentálják a kívánt extractusokat az oda való tisztek, elveszem; de máskint kegyelmes urunk hadait mustrálni megyek s nem másért, s rendiben megyek, valamelre a hadi rendet hallom, kgdnek penig hova-hamarább udvarlani szeretnék sok beszélgetésre való materiára nézve is.

Beszterczei németek árestálása iránt való neheztelese urunknak, gondolnám, csak addig volt, méglen ő nga informáltatott, mert ha az accorda violatióját vagy annak nem tartja ő nga, vagy condonálja, bemehetnek. Az penig igen botránkozató dolog, hogy már is sokan ellenség előtt mentik az iránt magokat. Gróf Pekri uram volt indétója, Thoroczky generalis uram assentiált, én példát mutattam ob violationem accordae a munkácsi commendanson, kgdet Isten közinkben behozván meg is nyugodt rajta s magára is vette Pongrácz

György urammal, hogy clare demonstrálja, miben sértődött meg az accorda. Ez az szerint concludáltatott, megtartóztassuk urunk resolútiójáig. A ki is most ha informatus, ő nga mindennek véget vét.

Szeged megvétele után (kit Isten jóvoltából reménylünk) én úgy gondolom, urunk sohol sem késik, hanem bejün. Itt még a reparatióhoz nem is fogtak. Hoztak ugyan valamely szálfát. de a semmi; se ácsot, se kőművest, se egyéb mesterembert. se penig materiálét ezen egynéhány szálfán kívül nem látok. Mi illése (*így!*) légyen a praefecturának s hol? nem tudom; de bár én ne tudjam, csak légyen annak ideiben.

Egy hordó urunk borának sem járhatok végére, jölehet tülem nem köllene félteni bornemisszaságomra nézve.

Édes uram, ezt azért irom in tempore kgdnek, hogy megismérje igaz kötelességemet. Nékem semmi közem hozzá. csakhogy szeretem kgd böcsöletit etc. Az oláh papok dolgárúl csak annyiban irtam kgdnek, a mennyiben executióval fenegető levelit mutatták előttem, kirül kgdket követem.

Orlainé asszonyom dolgát kötelesen megszolgalom, a gyogyiakét is kedvesen veszem. Bágyoni Zsigmondnak igen alkalmatlan hirei kezdenek tülem lenni.

Caeterum éltesse az Úr Isten szerencsés jó egészségben kgdket.

Fejérvár, 10. Augusti 1704.

Kgdnek igaz, köteles szolgálja.

P. S. Kállay s Béró János uramék dolgában üzentem. irtam is hathatósan az úrnak, Thoroczkay uramnak; tudom. vége lesz a praetensiónak.

Fogalmazat. III. osztály. XI. csomó, 59. szám.

LXXIV.

*Darvas Ferencz Radvánszky Jánoshoz, Szeged, 1704.
augusztus 12.*

Bizodalmas jóakaró uram!

Akartam rövideden ez levelemmel udvarolnom kgdnek. Mi itt nem soká mulatunk, talám az hadak megpihennek egy nehány napokig. Itt vannak az császár követi; Okolicsányi Mihály uram eljött már Rádai Pál uram ott maradván, úgy hiszem ott az hol voltak, minden jót tapasztaltak. Hozzánk Forgách uram ma váratik. Adja Isten kgdket is találjuk Erdély-

ben rövid nap jó egészségben. Az lovamat iterato is recom-
mendálom kgdnek és maradok.

Ex castris ad Szöged, die 12. Aug. 1704.

Kgdnek köteles szolgája:

Darvas Ferencz.

Kívül: Tekintetes s vitézlő Radvánszky János uramnak etc. bizo-
dalmas nagy jó uramnak ő kmének. Ibi ubi.

R. J. jegyzete: Exhibitae Medgyesini 23. Aug. 1704.

III. osztály, XI. csomó, 3. szám.

LXXV.

Radvánszky János anyjához. Gyulafehérvár, 1704. aug. 12.

Ajánlom alázatos szolgálatomat édes asszonyom anyám
kgdnek. Az sok galiba s gondjaim közt is még élek türrhetű
egészségben; való, hogy Kóros mellől s Déva tájárul bomlott
egészséggel tértem meg, de már Istennek hála jobbulást vettem.
Áldom pedig az én Istenem szent nevit, hogy kgdnek türrhetű
egészségit hallom, és imádom ő szent felségét szerencsémre
való kgd jó egészségiért, s hosszú életiért.

Nékem. amint látom, valamint is — — tovább köll
ebben az hazában késnem, hogy sem elgondolom; mindazon-
által bizonyosan írhatom, fölettébb nem késem. Addig is kérem
alázatosan kgdnet distraháltassu praedicator uramékkal s egy-
gyel mással bús feleségemet. Fiaim betegeskedésin is elbúsul-
tam, mindazonáltal tudom, így nevedeknek a gyermekek. Légyen
Isten akaratja irántok is.

Szeged megvételit remélnjük naponkint; azontúl úgy vélem,
béjön ide a fejedelem. Ha béjön, azonnal megszabadulok;
holott pedig másfelé venné útját, ő nagysága után úgy is ki
köll relatióval mennem és így soká késésem nem lészen.
Adja Isten, láthassam hova hamarább kgteket szerencsésen.

Helenbach uram dolga bizony igen commoveált; im meg-
búsult voltomban mit írtam, a végre küldem volanter, hogy
kgd magának megmagyaráztatván, bépecsételje és bizonyos
ember által kezihez küldje ő kgmének. Még azt mondja, hogy
semmire való azon régi contractus. kit Schichmeier commis-
sioja is approbált! Tudnám örömet miért, talám, hogy ő kgme
concivis barátinak nem tetszik. Akar Ivánkovits, akar Sexti
uram menne le Selmezcze, a contractussokat igen is megmu-
tattassa kgd Helmbach uramnak, de ne pariáltassa ő kgme,
hanem megolvastván adja vissza; hiszem úgyis megvadnak azok
a kamorán. Kérem, édes asszonyom anyám, hadd legyen ez
így és jusson levelem kezihez. Megbocsásson ő kgme, nem aulica
többé, bizony nem praescribál; im ez iránt egy kis jegyzést is

tettem. Akarmi választ adjon, kérem adja tudtomra kgd, tudhassam itt megorvosolnom, jóllehet urunktól sem örömet kérek.

Azoknak pedig, akik Ihlacs táján laknak, legyen egy tizedessek és promiscue néha néha szolgáljon mindenike, mindazonáltal módjával s ha szófogadatlan találkoznék köztek, tétesse kgd tümleczre.

Itt Istennek hála szerencsésen folynak urunk dolgai; az erősségeket egymás után lassan lassan vesszük. Most Kolozsvár csakhamar földadja magát. E már negyedik lesz, miolta ben vagyok. Éltesse az Ur Isten szerencsésen kgdet.

Gyulafehérvár, 12. Augusti 1704.

Kgdnek alázatos s engedelmes szolgálja s fia

Radvánszky János.

Kívül: Néhai tekintetes, nemzetes Radvánszky György uram meghagyott özvegye, nemzetes markusfalussi Máriássy Johanna Kata, bizodalmas asszonyomnak anyámnak alázatosan ő kgenek Radvánban.

III. osztály, IV. csomó, 88. szám.

LXXVI.

Barcsai Mihály véleménye, a fejedelemség érdekében való teendőkről, 1704 augusztus 17. előtt.

Consilio adde moram, nam praeceps sententia fallit.

Midőn az isteni akaratok az emberi gondolatokkal meg egyeznek, szükség, hogy a mediumokat ember kikereshesse és azok szerint dolgait folytassa.

Erdélynek dolga, minthogy eleitül fogván, úgy az erdélyi fejedelmeknek megtartattatások, függött a török portával lévő jó correspondentiától, a mint példák reá közelebb a néhai méltóságos fejedelem, Bethlen Gábor, ki is porta hűségiben viselte el csendes fejedelemségit, úgy első Rákóczi György fejedelem, annak utána néhai ifj. Rákóczi György fejedelem, ki is Lengyelországban való bemenetelig dicsőséges fejedelemségit uralkodta, de midőn porta ellen Lengyelországba ment, kezdődött el mind Erdély s mind pedig a maga veszedelme, mivel a török nemzet a német nemzettel egyben szövetségvén az austriai ház küldött húszezer embert Krakkóhoz, a török porta pedig tatárhámját egész ereivel az szegény fejedelem ellen, maga kevéssé magával jöhetvén el az egész tábora oda veszett. Annak utána pedig a rakamázi sánczban Ves leni fejedelem palatinust küldve bizonyos számú német haddal a török portával lévő correspondentiából a tatár hámnak kelle tett bejöni Erdélybe vastálni, maga pedig a fővezir Jenő alá, kiknek a szegény fejedelem nem resistálhatván, kellett félreállani. Annak utána pedig ismét székibe bejövén budai vezér-

jét expediálván Gyalunál lett végső veszedelme, azért felix. quem faciunt aliena pericula cautum. Szükség azért attendálni a meglőtt dolgokra.

Mostani méltóságos fejedelem, Rákóczi Ferencz urunk ő nga választatván a nemes országtúl, illő dolog, hogy egy kis országgyűlése promulgáltassék és ő nga a statusok jóakarátját is megköszentesse. Ez úttal pedig propositiójában kívánja meg. a statusok három nemzetből álló követjéket portára expediálják, holott az ő nga confirmatióját sollicitálják, úgy a nemes ország athnaméját, annak utána békeséges uralkodását remélheti ő nga lévén jó facultása a magyar ügynek folytatásában. Még Thököly fejedelem ő nga a török nemzet közt benn léssen, munkálkodhatja általa nem kételkedhetvén se az ő nga személye az ügy és haza ellen kívánna ellenkezőt. Másként periculum in mora. Hitesse el magával, a más fél nem alussza el dolgát tartván a non putaremtúl. Kivántatik a jobb vigyázás nevezetesebben a verestornyai passusról. Irám obligatióm szerint etc.

Benn létemben elfelejtettem vala kgdnek jelenteni, kgmes urunknak írná meg, két órát, egyet a török császárnak, mást a fővezérnek asztalokra valót ő nga szereztetne valahol, melyet mikor az ország statusi bemennek a confirmatiójért, az ő nga embere repraesentálhatna. Ebbéli tudósétással semmit ne késsék kgd, mivel periculum in mora. A régi fejedelmek is efféle órával és egyéb raritással kedveskedtek, mivel ott az ezüstnek kevés böcsi, az ilyen pedig kevesebb költségben telik.¹⁾

III. osztály, XXXVI. csomó, 130. szám melléklete.

LXXVII.

Radvánszky János II. Rákóczi Ferencz fejedelemhez. Gyulu Fehérvár, 1704 augusztus 17.

Suae Serenitati.

Alba Julia, 17. Ang. 1704.

Méltóságos Fejedelem!

Nagy jó kegyelmes Uram. Dévárúl megtérvén betegen, a nyavalya is, de kivált a concurralt sok dolog eddig itt tartóztatott, az hol 27. Julii 6 et 7. praesentis Szeged alól költ kglmes parancsolatit alázasat engedelmességgel vettem.

Holnap Isten által indulok a hadak közé mustra continuatiójára, kirül való relatióimmal, parancsolt specificatiókkal,

¹⁾ Az utóbbi rész azt mutatná, hogy nem Radvánszky Jánosnál tette papírra e projectumot. V. ö. Radvánszky aug. 17-én kelt jelentésével.

repartitiókkal és együgyü opiniómmal, Toroczky generalis urammal ezeket conferálván, udvarlok nagy alázatosan, Kegyelmes Uram, Nagyságodnak.

Való, vagyok oly szándékkal, hogy a mennyire az ide való dolgokat capiálhatom, azokrúl omnes status bizonyos munkát tévén, praesentálhassam írásban Ngodnak; de mivel a bányai dolgot praemittálni parancsolja kglmesen Ngod, ím nagy alázatossággal megcselekvém, sub Ira D.¹⁾

Só árának az aknákon 60 pínzig való augeálásában Ngod kglmes intentióját közlettem már alkalmasint az statusokkal, assentiálnak rendiben (az egy Hunyad vármegye hogy extra spheram ratiocináskodik). Mostani utammal az szászvárosiakkal és az székelekkel conferálván (az hol Száva uram is jelen léssen) concludálunk. Hogy penig azon üdő alatt Szluha uram számára készített só az aknárúl ne distraháltassék és az só ára augeálásakor más ember azon hasznot ne percipiálhassa, tettem inspector Száva uramhoz intimatiót.

Törökországiakban refractariusabbakat nem tudok.

Toroczky István generalis és Vay László kapitány uraimék ő kglmek iránt tött Ngod kglmes dispositióját effectuálom nem sokára. Most újabban Nagy Bányára küldettem 3000 nehezéket fölverettetésre, a kit e napokban procuráltam.

Az fejevári házak reparatiója nehezen foly; sürgetem a tiszteket, meg köll lenni. Teleki Mihály uram pluribus intentus. Hogy Kolozsvár alól el jöjjen Ngod dispositiója szerint, ő kgmének nincs nagy kedve hozzá. Kolos és Doboka vármegye követjei járván ex dispositione az iránt hozzám, hogy csak admaturáltassék Kolozsvár dolga és Teleki uram el ne jöjjen onnan, meg mondám: minthogy nem az Ngod kegyelmes akaratja, életemmel sem érném föl. Látni való, hogy az Szebenben szorult urak Kolosváratt le tett depositumának reménsége praevaléal.

Mostani szebeni porták iránt való nekem irott relatióit a generalis uramnak, alázatosan transmittálom Ngodnak (Sub Ira E. F),²⁾ kibül hogy g. Pekri uram sebhen esett és mi gondolattal légyen, méltóztassa Ngod megérteni.

Es minthogy azonkívül is ki hivatja Ngod (ha ki mehetne) gróf uramat, úgy tudom van eddig parancsolatjában Thoroczky uramnak, ki commandója alá szálljanak eddig Pekri uram keze alatt lévő hadak.

Minap Barsai Mihály uram bé jövéen, hogy itt nem talált másszor is eljött. Sok discursussal volt ő kglme s kín-

¹⁾ A melléklet hiányzik.

²⁾ L. Orsz. levéltár. Missilisek.

szeréttét hogy megírjam Ngodnak. Papirosra tétettem projectumát, im ez saját keze írása ő kglmnek. (Sub Ira G.)¹⁾

Tudom, Kegyelmes Uram, túl van ezeken Ngod. mindazon által én el nem hallgathatom. Magam vékony elmém szerint attingált suppositumban ezt ítélném: *Ne késeltetné bé jövetelét Ngod, de itt se mulatna soká:* 1. magyarországi dolgok cur-susára, 2. ennek az hazának maga magát megemésztett s fölettéb megszükül voltára nézve. Ki iránt való temerítasomat Ngod kglmes gratiája, kérem. bé palástolja.

Koss Mihály uram hajdúí ebben az praesidiumban merű meztelen maradván, oszló s szökű félben. Hogy megtarthassam ezen residentialis helyben őket, Ngod fejedelmi authoritásának is ez iránt consulálhassak, gondoltam, nem incurralom indignatióját Ngodnak (kinél Isten inkább halálatom adja) ha egy hó pínzzel remedeáalom, és így meg is fizettetem pro hoc mense nékiek. Mivel penig héré nélkül esett Ngodnak (Lázár Ferencz s Büdeskuti uraimék által küldett alázatos leveleimre való kglmes parancsolatinak vétele előtt, kiket eddig sem lát-tam) nagy alázatosan bocsánatot várok.

Bécsi Sámuel condemnatus fejevármegyei nemes ember hogy eddig nem exequáltatott, 1. a damnificatusok, kik hogy általa magok intercedáltak mellette, 2. az sok s nagy interpositorok majd erővel kínszerítettek erre, hogy Ngod kegyelmességihez recurrálhasson (Sub Ira H.)²⁾ Bizony, félek kegyelmes uram, ezért is; de mindenekben Ngod kegyelmességi-vel biztatom magamot.

E mellett emlékezetemben lévén eljüvetelemkor való Ngod kglmes parancsolatja, hogy tudniillik instructiós dolgaim véghez vitele után, ne itt várjam Ngodat, hanem kimenjek oralis relacionnal, minthogy kglmes válasza vételéig reménlem azon munkának végit, alázatosan elvárom merre és hová men-jek, Nagyságod kegyelmesen mit parancsol?

Sajátkezű fogalmazat. III. osztály, XXXVI. csomó, 130. szám.

LXXVIII.

*Radvánszky János II. Rákóczi Ferencz fejedelemhez.
Medgyes, 1704 augusztus 27.*

Suae Serenitati.

Medgyesino 27. Aug. 1704.

Méltóságos Fejedelem!

Nagy jó kegyelmes Uram! Itt a mustra continuatiójának alkalmatosságával midőn só dolga iránt való Ngod kglmes

¹⁾ Másolata megvan, lásd LXXV. szám alatt.

²⁾ Nincs meg.

szándékának continuálom communicatióját, superveniált az idő alatt ugyan udvartúl oly tudósítása gr. Pekri uramnak, hogy gen. Toroczky és Vaj László kapitány uraknak bizonyos szükségbéli subsidiumot Ngod kglmesen deputálni méltóztatott, és hogy ő nga kihivattatása praetextuosus, ezeket pedig mind én alázatos relatióimra (a mint a levelet recitálta suppresso nomine hittel fogadván hogy Szeged alól Ngod udvarábúl kült) resolválta volna Ngod oly operatiók voltak, hogy gyűlölségben hozattassam dolgaimmal együtt az emberek előtt és az kik ennek előtte egy nagy kézséggel consentiáltak is, azok elvonattattanak, úgy hogy semmi egyenes resolutióját mind eddig sem vehettem az egyben gyült vármegyék, székek deputatusinak. Az urak egyenkint excusálják magokat. Ezek hol azt mondják, hogy kereskedők 60 pínzivel fizetnek, de a lakosok (nemes darabon kívül is) 12 pínzivel, a ki annyit tesz, hogy az ide való hadak fizetésire is csupán mi, magyarországiak contribuáljunk; hol pedig csak egymásra mutatnak. Engem gr. Pekri uram magának reconciliálni igyekeztvén, midőn sok meritumát és ahoz szerencsétlen voltát enumerálta, meg mondtam clare, hogy ezt is, az egész circumstantiát, ő Ngának tulajdoníthatják (jöllehet láttam én másnak is interestentiáját benne), kiben neutralissággal excusálja magát; ex eo, hogy neki ebben nem parancsolt Ngod, hanem Toroczky uramnak, világosan ki adván magát: ha vagy neki irt volna Ngod, vagy pedig magamon kívül senkinek, igenis secundálódott volna a dolog. Erre nézve (ha csak nem reflectálják magokat) hogy sem vagy mance, vagy mi zúgolódással precedáljon az dolog, én Kegyelmes Uram, jobbnak itélném, maradna in suspenso, méglen installáltatik Ngod. Azontúl pro benigno suo arbitrio disponál, mert semmi törvénye e hazának iránta.

Engem avval is alattomban confundálni akarnának, hogy Lázár Ferencz uram előtt némely jó uraim bestelenül emlékeztenek volna rólam és in submersionem mei Ngodnál laboráltak. De nékem, a ki csak a postán ülek, lelkiismeretben valóságom, Ngod kegyelmességiben érdemem fölett való reménségem, azon uraim felől más suppositumom; és ha szintén halál volna is előttem, Ngod szolgálatjában nem késettet.

Ezekről Isten kivéven (mivel az ország követjével Ngod kglmes parancsolatja szerint indulásom léssen) és több készített dolgokval is alázatos relatiómmal büvebben udvarlok. Engedje az Úr Isten láthassam szerencsés egészségit Nagyságodnak.

Sajátkezű fogalmazat. III. osztály, XXXVI. csomó, 131. szám.

LXXIX.

Tanuvallatás az 1704. júliusi gyulafehérvári országgyűlésen a szász ispán és hét szász bírák birtokügyében felmerült indítványra vonatkozólag.¹⁾ Segesvár, 1704. augusztus (?)

Spectabiles, generosi, amplissimi, prudentes et circumpecti domini, domini nobis colendissimi. salutem cum paratissima servitiorum nostrorum oblatione.

Primus: Amplissimus dominus Simon Matthiae, sedis iudex civitatis Schaessburgensis, annorum 63. fide senatoria mediante fatetur: Als bey der Kuruzischen Fürstenwahl die Stände so nacher Weissenburg anno et mense, — ut in Utro —, zusammen kommen waren biss 26. puncta aufgesetzt wurden. wie im Nahmen der Nation befraget, wass wir denn bey zu bringen hätten, weil wir alle schwiegen, stunde der Herr Lengyelfalvi von Szászváros auf und sagte: die Herrmannstadter Herrn, die thäten nur mit der Nation, wass sie wolten und seye es nichts neües, dehme auch vor diesem ein Comes ausser der Herrmanstadt gewesen, als solle man praetendieren, dass nicht wie biss dato die Herrmannstadter Communität auch praecise aus der Herrmannstadt. sondern die Nationsgenossen solten unter sich einen Comitem, er wohne, wo er wolle, wo sie ein wichtiges Subiectum antreffen thäten, erwählen. Über diess hätten auch die Herrn 7. Iudices zwar den Titel wegen ihrer Gütter, der Genuss fliesse aber einig und allein der Herrmannstadt zu. Dieses nach dehme es die Herrn Medienses, Herr Martinus Klausenburger und Petrus Auner approbierten. lobte es die Noblesse und wurd also in die Conditiones mit eingeschrieben.

Secundus: Amplissimus dominus Bartholomaeus Bartha iuratus senator civitatis Schaessburgensis annorum 56. fide senatoria mediante fatetur, uti praecedens hoc addito: Als der Herr Lengyelfalvi, wie oben bezeichnet, seine Rede vorgebracht, fragte der Herr Pekri, obs denn die Nation approbierte, stunden die Herrn Medienses auf und sagten: Allerdings. Hiesiger Herr Sedis aber sagte: Nein, denn es stunde nicht in unserer Potestät. Iterum addit: Ehe dessen, als mann ins Landhauss gegangen, seye die Nation zwar auch zusammen gewesen, es habe aber kein Mensch an obigen Discurs gedacht. Addit adhuc: als der Discurs wegen der bonorum 7. Iudicum gewesen, hatte die Noblesse vom Herrn Lengyelfalvi Beyfall gegeben und gesagt: Es seye wahr, dass der Genuss davon in

¹⁾ Valószínű, hogy a gubernium 1704. aug. 1-én kiadott idézésének és parancsának (L. LXI. sz.) hatására kelt.

die Herrmannstadt ginge; allein durch dieses Mittel, wann nemlich ein Comes ausser der Herrmanstadt erwehlet wurde, mögte denen Herrn 7. Iudicibus zu den ihrigten geholfen werden.

Tertius: Andreas Rhener, iuratus sedis Ujegyház, annorum 60. fide mediante fatetur uti praecedentes, hoc addito: Zu obiger wehnten Reden setzte der Herr Lengyelfalvi zu: Die Communität zu Herrmannstadt könne zwar wohl einen Regium Judicem erwehlen, aber einen Comitem solle die Nation erwehlen da, wo sie wolle, welches auf Befragen des Herrn Pekri zwar die Medienses gutt hiessen, aber der Herr Sedis Schaessburgensis contradicierte solches.

Quartus: Sigismundus Armbruster, iuratus secretarius liberae regiaeque civitatis Segesvariensis, annorum 40. fide mediante fatetur: Als der Interims Prothonotarius die Conditiones Principis eligendi in berührten Landtag aufsetzte, auch die Nation befraget, was sie denn bey zu bringen? Hierauf seye der Herr Lengyelfalvi aufgestanden und umb Erlaubniss zu reden gebetten, wesswegen der Herr Pekri das Land still zu seye geheissen habe, also von der Wahl des Herrn Comitibus, wie oben erwehnt, geredet auch ausdrücklich Müllebach und Reys bestimmet, wo selbst vor diesen Comites Nationis gessen und seye kein bequemerer Mittel denen Herrn 7. Iudicibus zum Genuss ihrer Gütter zu helfen; gestalten sie jetz und der blosser Titel, den Genuss aber die Herrmannstadt hätte. Auf dieses habe der Herr Pekri regenirt, er rede ganz Recht; obs denn auch die Nation approbierte, antworteten die Herrn deputati Medienses: Ja, man solle es immer mit einsetzen; hiesiger Herr Sedis aber contradicierte es, welchem mit Sfortreden (*így!*) Herr Petrus Auner von Mediesch, auch oftgedachter Herr Lengyelfalvi solches verwies: Er solle schweigen, wass wisse er davon; seye also auch dieses in die Postulata mit eingesetzt: (*Tovább nincs.*)

Másik oldalon: Bartholomaeus Seuler, Simon Scheipner sajátkezű aláírása és címeres pecséteik.

Eredetije Segesvár sz. k. város levéltárában. Nr. 1904.

LXXX.

Javaslat Erdélyország conserválásáról. 1704. augusztus vége, vagy szeptember eleje.

Az mostani ratio status szerint Erdélyországa így conserváltathatik; a méltóságos fejedelem magát így conserválhatja, praescindálván az tovább való dolgoknak folytatásától a mostanit, melyhez idő kell, a ki minden dolgoknak főmestere etc. tehát:

1mo. Kivántatik, a méltóságos fejedelem minek előtte bejöne, sine discrimine personarum parancsolna az haza fiainak főtisztei által, úgy külön magoknak is, hogy sine ullo personarum respectu minden ember viritim üljön föl hat heti provisiót vevén magával, kik is ad evitandam confusionem commandók alá így repartíaltassanak: Csik s Háromszék legyen az úr, Mikes uram commendója alatt, kiket is mig az úr bejön, commandórozhatja Csáki László uram; Marosszék Aranyosszék és az Teleki uram commandója alatt levő mezei had legyen Toroczkai uram commendója alatt; az vármegyék, Udvarhelyszék az mostani mezei hadaival együtt, úgy az Csáki András hadai is legyen gróf Pekri uram commendója alatt, kik közül az Csáki uram keze alatt levő hadaknak legyen statiója Szászvárosnál, az Pekri uraménak Keresztyén Szigetnél, az Toroczkay uraménak Vizaknánál, vagy Nagy-Csürnél, kik is úgy betehetik a kapuját Szebennek, hogy se éjjel, se nappal ki nem jöhetnek. Az Mikes uram hada legyen Brassónál Csáki László urammal együtt Kolozsvár megvétele után, sőt ha az méltóságos fejedelem arra bejövén obsideálná Kolozvárat, igen jovalanám.

2. Minthogy az székelység és vármegyék magok interteneálják magokat, megkivántatik: az megirt commendánsoknak menjen parancsolatja, hogy intra octavum accurata listát pecsét alatt adjanak az erdélyi főcommissariusnak kezek alatt levő mezei hadak számáról, hodd ahhoz képest tehessen repartítiót. Idem intelligendum de armada, seu corpore cum principe ingrediente. Az meg lévén

3. Megkivántatik mindezeknek directiójára az méltóságos fejedelem ad ulteriorem dispositionem, most pro ratione status becsületes consiliariusokat erigáljon, kik is Fehérvárott resideálván az haza dolgait accurate folytassák és az hadi generalisoknak, mit csináljanak, mihez alkalmaztassák magokat, ordereket adjanak és ettől a consiliumtól dependeáljon a generalatus és az haza. Ezek pedig az méltóságos fejedelemnek, ha valami oly seriumok nem occurálnak, mely dolgok nem csak arra adnának okot, hogy minden héten kétszer az ordinarián, sőt staféta alatt is, in illo casu, kellene az méltóságos fejedelmet tudósítani; de ha ilyen okok nem volnának, legalább minden héten egyszer, ha mik történtek, arról accurate, úgy magok expeditióiról s munkáiról írának. Kik legyenek azok az személyek, kik által ez a munka folyhasson és kiknek concredáltassék, álljon az méltóságos fejedelem dispositiójában, observálván az mennyiben ő nga kitanulhatja: puha, munkához nem szokott, kényes és interressatus emberekre ne bizza.

4to. Ha pedig Isten a méltóságos fejedelmet behozza,

megtekintvén az egész hazában levő hadakat, hogy úgy viritim felüljenek, ha úgy fog tetszeni, az is meglehet; de ha zsoldosokra ereszkednek, az méltóságos fejedelem két kézzel acceptálja ilyen modalitással: 1mo. Minden vármegyére repartíaltassék annyi zsoldos, az mennyire az nemesség sufficiálhat és annak utána az főispánok zászlókat erigálván, qua fizetett hadat, annyi számot ex gremio gyűjtsen öszve és azoknak fizetéséről, intertentiójáról, úgy vecturáiról jó dispositiót tévén megirt főispán tisztek előttök járókat praeficiálván nekik, szállítsa táborban, az hova parancsoltatik. És így ez nem zsoldos létszen osztán, hanem fizetett had, mivel ex cassa leszen fizetések. Ha a székelység ezt az modalitást amplectálni fogja, jó; ha nem, viritim üljen fel és ott, az hova az consilium disponálja maga kosztjával és vecturájával táborozzon. Az szász natio is tartoznék bizonyos számú gyaloggal, de minthogy alkalmatlanok épen az hadakozásra, tehát az vármegyék kapu számaival az külső hadaknak élésekről provideáljon. Ez meglévén

5°. Bizony dolog, az békesség, hogy végben mehessen minél hamarébb szükséges kegyelmes urunk arra disponáltassék; mert félő ez az haza, kinek is se bora, se buzája, se marhája, se zabja, se szénája, belső értékéből épen funditus evertáltatott levén, az hadakozást belé ne hagyja (mivel az jószága is elpusztult és pusztul naponként s magát onnét is nem segítheti) és idegen országokra ne bujdossék cum summo sui periculo ac prostitutione nationis. Az minthogy lehetetlenek is látom épen kiteleléseket, hanem ha az méltóságos fejedelem az künn levő követ urakat disponálni fogja idegen országiaktól az ország neve alatt bizonyos számú pénznek felvételét interesre ad tempus és abból az méltóságos fejedelem praeter copias patrias 6000 jó gyalogot állit, kivel Szebent bekeritse és azoknak abból fizet, abból szereztet idegen országról bort, buzát, húst etc. Úgy ugyan remélhető talán egy ideig elviselheti ez az haza az hadakozást, de különben absolute nem; ezt is úgy, ha elsőbben Kolosvárat, azután Brassót, Dévát benn létivel az méltóságos fejedelem megvéteti, az mely igen könnyen meglehet.

6°. Maga az méltóságos fejedelem minek előtte bejőne, szükséges volna, egy sedulus hazafiából álló universalis emberre bizatnék, az maga udvarának és udvarhoz tartozó vitézlő rendieinek provisiójokat az fiscalitásból procurálná és az hadainak számát bekülödvén úgy az commissariatatus is tenne provisiót jó idején. Ezek mindaz hadak rendbe állításáról, de tam ad praesens, quam futurum.

7mo. Megkivántatik, hogy az méltóságos fejedelem külső potentatus szomszédokhoz és távol valókhöz is ex gremio regni az haza dolgainak stabilimentumára bizonyos követeket kül-

dene, signanter pedig az Oláhországban és az Oláhország assistentiája által (kivel is erős ligát kössön az méltóságos fejedelem) az muszka czárhoz és az portához, úgy franciához és svédhez is s lengyel republicához küldeni el ne mulassa.

Ezeket az dolgokat pro hic et nunc vétesse az méltóságos fejedelem executióba, annakutána meg lesz, vagy nem lesz az békesség, ahhoz képest de futuris mitévők legyünk, az idő megtanit. Ha meglesz, annakutána leszen arról szó, mind magát az méltóságos fejedelem, mind az hazát micsoda directio mellett tarthassa meg; akkor tanálkozik, ki is ennek az hazának úgy alsó, középső és felső rendeken levőknek geniusit leirja. Elég okos és olvasott ember lévén az méltóságos fejedelem, az történt dolgokról való irásokat az mostaniakkal combinálván, csak az geniusát tanulhassa ki Erdélynek per synceram informationem, maga dolgai folytatásinak maga csinálhat ideát.

III. osztály, XLIII. csomó, 141. szám.

Közli: R. KISS ISTVÁN.

BÁRÓ WESSELÉNYI MIKLÓSHOZ ÍRT POLITIKAI LEVELEK.

E néhány nagy érdekű levél, mit az alábbiakban közlünk, Wesselényi benső barátjainak: a két Bethlennek (Lajos és János) és Bezerédy Istvánnak tollából való. A 30-as és 40-es évek politikai hangulatát, társadalmi és rendi mozgalmait úgy Erdélyben mint Magyarországon egy-egy szempontból erős világitásban tárják elénk. Sűrű kitérések a napi eseményekre és vezető alakokra (Wesselényi, Kemény Zs.) kortörténeti érdekük révén csak emeli becsüket; az erdélyiek levelében még azonkívül gondolkozás, stíl dolgában is van valami jellemző, székeley zamat. Hű másolatban — az eredetiek az Erdélyi Múzeum Wesselényi-Archivumában vannak — a következők:

I.

Gr. Bethlen Lajos levelei.

—3ik Augusti 1844. Kedves Miklósom, Eppen indulandó valék, midőn leveled tiszteltem, melyre rögtön válaszlok. Kedves Miklósom, egy nagy tömög nemesség seregelve áll udvaromon, kik kérelmed, kívánatod ellenére — vinnének a tsata mezőre — kik nem honfiak, nem kormány, hanem tisztjeik ellen — gyilokkal inkább — mint papirlapra iratt választási állirattal kívánnának fellépni — több *Ső*nél. — Ezen tsatára, nem pedig csendes, megfontolt értekezésre gyülemdő tsoportot — zabolán tartani, nem kis gondja — a Kemény Sígótól Eskimók, hős vezérinek nyilvánított *vérednek*, B. Lajosnak. — Vinnének, — de nem megyek mint gyilkosok vezetője — hanem megyek, mint a közép utat megtartani kívánó egyéne a megyének. — Tudom én azt jól — hogy mindennek eleget tenni lehetetlen; egy hatalmas bétsi — levél, — egy honfűi buzgalommal írt, sibói levél — hevernek békés állapotban író asztaloman egymás mellett. — Ha hivatalt ohajtanék 63om éves koromban (tébojottan), a bétsi levelet — tisztelet jelül

— látványnak üveg alá tenném — de így érzetimmel ellenkező lévén — vas levél nyomtatóm alá teszem, szabad magvarló idomba, hadd nyomja, míg meg halok. — A sibói levél — ha némely sorai érző inaimat hatóságokban gátolják és szorítják is — de némely szavai, azokat újra enyhíteni akarják — az a sibói levél mondom, maradjon, mint *szent reliquia*, maradékinak. Leveled tartalmából látom — lelki szemeid mégis belsőmíg nem látnak — nem D. megye zsarnokaitól való menekvés — tsak a mi ohajtatná vélem, hogy változtatás — történjen — hanem egy óvás melletti *kibékülles valahára — a kormánynyal*, — mert a honfiak örökös surlódása nöttönöteti örömteljes szivvel a tisztségek zsarnoki indulattyukat. — Az a surlódás az oka, hogy Dietáink — egy galitiai, cseh, vagy morvai Dietánál — egy tseppel se több érdekűek — szónokaink szavaik elhálnak a pusztába. Tudom én azt — hogy szabad változtatásunk nints már több — és talám nem is lesz — akár 3-mat akár 9-et küldjünk fel a Felsőséghez, mert nem a nemes választ már többet, hanem a pénz és a pálinka gőze — és a milyen agyagból gyurjuk tisztségeinket, így tsak olyanak is a tetteik. És ezt sirattya a hon szegénysége — és ezért átkozza mind a két surlódó félt. — Szovotalás uttyán dölhet el tsak most Dobokában ezen kérdés — kitsiny az én erőm erre nézve — mert én véleményért — Istenemre irom, soha se pénzt, se bort, se pálinkát nem adtam — nem is adok, gaz és huntzvut az ki pénzen vásárol — párthiveket, véleményeket. Egy év — nem a világ — a ki szenvedésben volt, egy év eltelésének rövidségét nem liheti — de elég van olyan ki nem szenvedett — és azok örömost elhalsztják jó reménység fejébe a választást. Én tudom a rescriptum tartalmát, tudtam előbb mint akármelyik főispány. De nem igen ijesztő még — eloszlottyák, ha nem választunk, a közgyűlést: a *semmi* — haza jövünk és hordotunk, vetünk, s nyugszunk. Azt is tudom, ezután minő rescriptum jó — pedig ministere a felségnek nem vagyok. Az a rescriptum olyan — lessz — milyent szokott adni egy kormány, mikor tudja hogy erő — hatalom — a kezében van. — és artza fontos talp idomú — mely nem pirul — és oly lélektől lelkesedik, melynek vétkeit egy ostoba csiki barát is meg bocsáthattya. Ily rescriptum képen áll írva — akkor az égnek fórumához hijába apellálunk — mert az égnek kapui *előttünk* be vannak zárva. Külemben, illetén rescriptumok eddig is szálltak volna honunkra. Ezeket tudva, néked kedves Miklósom őszintén nyilvánitom — ne vedd honfiaságtalanságnak *ha a kibékülést szivemből ohajtom*. Surlódás okozza a szikrát — szikra a tüzet. hol volt tüzvész — siralom nélkül? A hon boldogsága ha

függött valaha 3-tól vagy boldogtalansága 9-től, meg lehet akkor a hon irigyelhető helyezetbe volt, de hogy most nem ezen számoktól függ, ezt én hiszem és vallom. Itt egy 0^{ja} boldogítóbb lehetne — de ezen ohajtás is többekkel együtt, hogy tsak 0^{lává} lessz — ezt fájdolommol légyen irva: *láthatni*. Édes Miklós — kitsiny hatású a te hiv véred a megyébe — lehetett volna bizon az — nagy is, azt én bizonynyal mondom — mint nem. Teleki Lászlóként galvanismus erejétől buzgott mellettem a nép eddig is — hanem azért, mert látta hogy nem interesseből védem a nemesi jogot — éltem veszedelmével is. Már ezt emberiség elleninek — vagy ostobaságnak és maradiságnak is vegyék a szellem futárjai, a nekem mind egy (és hogy ez ne bántódjék, ezért ohajtom, hogy a hon rendei fogjanak valahára kezét a kormánynyal, mert ha egyszer meg foghatta, akkor meg is szorithattya — hogy vinnyoghat belé. De így — jaj, a honni haladásnak, boldogságnak. Édes Miklós, — én ha szólok is a közgyűlésen a választás mellett — tsak a törvényes választás mellett szólok. — Melyik a törvényes választás, vélemények szerint, határozza el az titkos szavatalásból kijött többség — de nem a Mánjafi pénzes felszámítása. V. Ferentz ötsénknek raktárjai el igazityák a többit — én a nemesség gyalázatára kitüzött eszközökhöz — nem nyulak. — A nem választások eshető terhébe, ha minden részésül — én is osztozom benne — de hidd meg, kitsiny érdekü az én hatóságom, mert ki bir most a gőznek ereivel, tsak menkő anyag lehetne, annak ereje lenyomására elég hathatós — avval pedig tsak a fellegeknek ura műkedhetik — de én nem. — És így akár hogy süil el a választási közgyűlés, akár most, akár másszor, engem se babér — se guny nem illethet. tsak ha a tsemlett a felbódult, eskimok között nem az, (Ostoba, maga érdekébe szerelmes Kemény Sigó — eskimók hős vezére! — Ha *fentarthatom* — azt az egész hon nékem tulajdonithattya — és ez lessz az min igyekezni fogok. — Edes Miklósom — egy anyagból külembező modorba formált vérek vagyunk — én béke uttyán — te ellentállás uttyán kívánod — a hon boldogságát. — A kormány gyengeségeit talán jobban látod nálamnál, de én talán jobban — azon módot, hogy lehessen birni véle — nézeteink külembezők — ha szívünk egyezők is. — Fájna, ha egyebet hinnél rólam betsületnél — honszeretetnél. Leveled olyan volt — mind egy kövekkal kirakott arany tokú gyilok — ék is — szuró is, — értettem én jól szavaidat — de azért én még is hiv barátod véred maradok holtig,

az öreg B. Lajos.

Kedves Miklósom!

Vége lőn a nagy kérdésű közgyűlésnek Bontzidán — azt gondolom, vége aggodalomnak is, melynek egyedül köszönhetem hogy leveleddel megtiszteltél. Két izbe egymásután — a béke angyala lebege fölöttünk — és az egyetértés adá meg nyugtát, keblünknek. Én ki a közut eltalálásába éjjelim feláldozám és nem kis ellenre találtam a megelőző konferenciákba — midőn nyilatkoztam, hogy vagy egészbe akár mely óvással — tisztujítás leend vagy alsó, felső tisztjeink in statu quo megmaradnak, mert az alsó tiszteket ha választandjuk, a felsőknek (akár mely simitat okoknak) elmellőzésével: — a kormány boszorkodásainak eredményétől félhennék — de így ha mind a felsők, mind az alsók iránti *szeretetünket* (ha a szent inquisitionak srófjaihoz, tsiptetőihez hasanló erőszak motivumokkal is) fatsarándjuk ki lelkünkől — nyilvánítólag, akkor — a nem választásról egyebet nem írhat vissza a kormány, — hanem azt — hogy mikor zsarnokainktól menteni akarjuk a megyét, — akkor legyen a mentő eszköz a királyi leirat. — Jó modoru választás, — ezt hijába akarák Uratsaink — máskép — mert én, a hátam megett seregelt — tömög — visszhangjától segítve, kivívtam — hogy minden, *de minden, úgy lett, mint akartam*, mert jót és jól akartam, hívén hogy ez az az közép ut — melyen elvem lámpáját követnem kell — és melyen ha botolhatok is — de salto mortálét nem vetek — sem én, sem követőim. — Ugyanis sem a Felsőnek újabb megbántását eszközteni — sem a hon kívánatinak öszverombolását siettetni, egy helytelen — gaz, corteskedéssel himzett — választással, *nem akartam*. És így kedves Miklósom — a te két leveled — és a bétsi levél egy pertzbe jött iratok oly tsendesen nyogosznak egymás mellett — mind két jó barát. — Én mind kettőre vetvén sokszor, szemeimet — gondolom: bizon bizon rendes a világ — hát még emberei — kedves Miklósom — vádol lelkedbe már most — ha megérdemlem elveid, és nézeteid szerint — tsak azt ne kívánd soha, hogy meggyőződésem ellenire tegyek valamit — mert azt nem teszem — önkéntesen — hanem ha, az emberi erőt meg holodó erőszak kényszerítne azt tenni. — Kívánatod — nagy kívánat elenire is — ha meg lett — tsupán ön meggyőződésem vitt arra hogy kivigyem, mert én a hon békességét ohajtom. — És így átment, a megrettent, vagy is, ijesztett f. Is. helyhetes ohajtása ellenire is — az, minek következése sokkal hihetőbb, hogy kedvetlen, mint öröm adó lessz. — Hanem már minden egy beszédem, tervem, nézeteim ellenfélre nem találván — a közgyűlés kézszorítások-

kal, eloszlott. Egy kujon adóíró biztosnak Intze Domokosnak — szemtelen tolvajságaért (mégis pártolva —) nyakát törtem, predicaljon felette az az ékesen szóló — fekete holló — de itt is a német monda bétölt, mert — a kis tolvajt fel akasztók — és a nagyot futni hagyjuk. — De hogy ne — mikor két Zejk — és egy B. Dani azt mondák, *hogy barátjai s a testvére tanácsos* — tehát, infallibilitását elismerte három — és a sokság — szegénység — nemesség — nyög alatta. — Ilyen a világ — ám légyen — én nem nyögök tudom, egy alatt is — míg B. Lajosnak hívják. A megyei tisztek iránt látom, ha panaszol valaki a fejedelem előtt — az olyan esemény — mely oly lármát üt, mintha egy farkas egy malasztot nyivogtatna, és egy nyáj disznó jönne *dühbe*. Mert méltó, igaz panasz, s panaszok, igaz tények igaz gyalumatlan szekrénybe küldődven fel, Lészai főbíróról még az író is, a panaszlót is, fiscalis actio alá akarja vetni — a tisztség. — De *akkor*, ha lesz még papírlap és toll és használni tudom én is azt — *ott a hol kell azokat*: ez lesz a keserve a helyhetes tisztségnek, a meg örökösödött sarnokoknak; — de fájdalmasabb az, hogy kik pártolták azok a haladás fiai — kiket a szellem szült Dobokába.

Ily állásába a honnak, boldogságát tsak a megtartott, megörökösített — tisztségek — nyerték el, kik neveték magokba a honfiak buzgalmit — tiszta nyereségeket könnyen összeszámítólag hálát adnak az égnek, hogy a vizsgálkodás angyala a béke angyalát a földről elűzhette. — Nem érdekli, őket a jogok sértése, de a nyúzás szabadalma bezzeg, — tudván ugy is — hogy nemzeti jogjaink *halál harangja már megkondult*, nem sokáig használhatják ily helyzetbe képzelt szabadalmokat. —

Kedves Miklósom, hol a világon az az erős vár — melyet ha kívül ellenség — belől az örök maguk ostromolnak, rommá ne omolják: — a kül ellenség — prédavágyból — a bel ellenség abból a nézetből, hogy jobbat és erősbet fog építeni — (még ha lenne mivel és kivel). Jaj annak ki jól befűtött lakját *télbe* lerontja azért, hogy tavasszal reményli, hogy olyant épít, melybe tűz nélkül is melegekedhetik. — Igy képelem én most honomat hazafias kormánya nélkül. — Mi pedig a belellenség vagyunk, leider(?) és hidd meg kedves Miklósom — ha ifjabb is vagy sokkal nállomnál — még is te is *meg nem ér* — hogy azoknak a tzelzatakknak — melyek közül az emberiség ürügye alatt oly sokak a honba aggodalmat — meghasonlást — félelmet és bosszút gerjesztettek — tsak 100 részébe is hatóságba jöjjenek. Ezeket hive, meggondolva, ha topogatva lépdegelek — nem pedig *rohanok* — nem kor-

mány iránti *curisalásnak* hanem megfontoltságnak végyed — és tudd meg kedves Miklósom — hogy nagyobb része azoknak, kik *lekedet* szivedet ismérve érzelmidbe részvényeseknek lenni mutatták és hirteltetik magokat, — küszöbeden kívül — lesodorva róllak a róka bőrös öltönyt a magak mezitelen-ségekre — mint az undok kétszinségnek eleven példányi, tsak ugy állnak a világ piatzán, és te hiszel, mi nem nékiek. — Jól tudom én azt, hogy leveled *consilium* következése volt — mert honi ügyek — ön bajaid — rég kizárták emlékedből — hogy egy hív véred — barátod létez a honba — ki ha nem is repül — de santikálva is halad. — Jól tudom, azon *consiliumnak* unszolását — is — de örvendettem, hogy elesmérték bennem hozzád való hív vérségi szeretetem — és reád bízták — hogy vigyem én ki azt, melyet bizon most ez uttal akaratom ellenileg, bajosan vitt volna ki a vágást közölve más. — Ezt kérdés nélkül iram — örvendettem tehát, hogy emlékedbe megújították személyemet, és te leveledbe, mint bizodalmas eszedbe jutást ugy nyilvánítál. — Örvendettem végre, a club általadi meghódítás reményének — mert el vagyok hitelve — hogy már hiszik — hogy guonyaik — piszkaik — fenyegetőztéseik — bennem tsak utálatat kelt irántók, de Isten ugy segélyen félelmet soha sem gerjesztettek — mert ki is félne, ki Weselényi vérrel, Bethlen anyagból gyuródtt *emberré* — s ki a halált egyedül hiszi, az embernek boldogítására teremtettek lenni. — Igy édes Miklósom — akár ösztönök — akár természetes vonzalom vitt téged *arra*, hogy bizodalmasan felszólíts, azt hiszem meg vagy elégedve vélem — és mindig is lehet, mert kivitetni vélem azt, mit én is törvényesnek hiszek és vallok — könnyü — de *semmit* nem, minek helyességébe én meg nem vagyok győződve. — Erőm is van — ha kell — ólom botok nélkül is — *1000-ek*, kevés ezek közül a borral, pálinkával, eltsábitható demoralisált nemes — de azok ugyis nem félelmesek — mert akkor tsak négykézláb állnak nékem ellen, és porba tapkodom őket mint a férgeket. — Büszke kifejezés — de elhiheted — légy megnyugodva szegény halálra sebzett oroszlány — ha a *sors* körmeidet, fogaidat, a halál görtseitől kinos tehetetlenségbe tette is — de él eszed — és hív barátid — mindég meg hallják ha fájdalomdba ordítasz — és készek érted mindenre. Ha ezek készek, hogy ne lenne, így véreit tisztelő szerető atyafi ki ugy érez mind.

Öreg hív barátod

Bethlen Lajos.

II.

Gr. Bethlen János levelei.

Kolosvár Majus 14-én 1834.

Kedves Barátom!

Tegnap előtt estve vettem leveledet, és az alkalmatoságot egy nap itt tartottam azért, hogy a' tegnapi Kolos vmegyei gyülésnek resultatumát is megirhassam. Nagyon sajnálom illy rossz időben történt betegségedet, melynek, ha még soká tart, szinte olyan rossz következése lehet, mint a' rossz regalisták kinevezésének. — Ezen új regalistákat ki nyomni, vagy azok kineveztetésekbe valamely változást eszközölni, lehetetlennek tartom — mert a) A fő-tiszteket, régi regalistákat, a' kik többnyire mind megyebeli emberek, és a' követeknek is nagy részét nem lesz képes arra venni, hogy az ország-gyülésnek majoritása ellen kikeljenek. b) Azon, magában tökéletesen helyes észrevételt, hogy a' törvénytelen főkormányzék ajánlhat főtisztet, a Tábl. assesor sat, de csupa dietalis tagot nem, a' század rész is alig érti és mindjárt azzal él majd mindenik: »hiszen a fő-tisztek és a' tabl. assesor sat. is dietalis tag és így maga magát belé veti a' vitiosus circulusba, melyből osztán vagy nem tud, vagy nem akar kivergődni. Ezen megkülönböztetés által értése és megesmerése nélkül pedig, azon kifogás, hogy a' törvénytelen gubern. ajánlása is törvénytelen, mindent a leg a' legnagyobb zavarban hoz — ugyanis akkor törvénytelen lesz a' főispán és törvénytelen az ő praesidiuma, törvénytelen az azon praesidium alatt választott követ sat, satb. — Annyiféle színű és szőrű, bőrű emberrel találkozom én itten, hogy valósággal meg kell győződve lennem a' felől, hogy az új regalisták elleni kifogás, kivihetetlen. — Hozzá járul még ezekhez az is, hogy ha az oppositio a' dieta szétosztatását eszközölné, vége akkor az ő további behatásának, mert ezen kicsiny intelligentiával bíró és a' kormánytól önként félre vezérlett ország, az egész felelet terhét a' régen várt *Dieta* meg nem születéséért, a különben is gyenge számú oppositóriá veti, és ezen nagy responsabilitas az oppositio eddigi munkálátját, befolyását öszvetiporja. — Szász Károlynak is volt az a' gondolatja, a' melyet te vélem közleni méltóztattál, de a mint hallám az unpraktisch oldalak miatt, arról lemondott. — Talám jó lenne barátom ha te bójönnél, állapotodhoz képest, minél előbb és itten előbb csak háramon vagy négyen, kiszemelnék vagy tiz individuumot, ezekkel meg egyeznének az iránt hogy »miként kezdődjék a' Dieta«, kik légyenek a beválasztott és intéző mesterek és több tárgyat egy-

szerre fel sem ölelnék. Ezen tíz emberre név név szerént réa' biznánk mindenikre hetet, nyolczat satb. egy szóval annyit, a' mennyire befolyása kinek-kinek a' tiz közzül lehet — kik és megegyezvén a' réajok bizottakkal a' fennemlitett kérdésekre nézve, azután egyben gyűlve mind a' szász vagy több is a' kész egyetértés végett. — Ilyen formán ha az első kérdéseket. a' legjobb móddal el lehetne döjteni, meg volna az ut nyitva a' majoritas megnyerésére a' többi tárgyakra nézve is. — Minden esetben sijess bėjönni, és hogy ezt tehess, kíméld magadat, mint egy viselős asszony — mint is olyan viselős gyenge asszonyon, a' kik oly drága és betses magot hordozzon méhében, mint a' milyennel a' te hazafi szived impregnálva vagyon. — Az én szegény Rósim újra nagyon beteg, a' mit én néked a' legszomorodottabb szívvel irok — nagy szenvedés réám nézve az ő állapotja és meghivd, a' kész dolgokba is azért nem vehetek olyan részt, a' milyent kellene vennem, és vennék, ha lelkem praecupálva szívem fájdalmaitól nem lenne.

Isten veled, barátod

B. János.

Égesd el leveleimet, én a' tieiddel hasonlót tések. — Szinte el, szinte elfelejttem írni a' tegnapi gyűlésről: helyettem Kvmegyei követ lett Bethlen Domokos, csak róla és Zeyk Jósiról volt a' szó — Zeyk Jósit sajnálom hogy ki maradt, ámbár a' Domokos bémehetését örvendem — de Zeyknél sok intelligentia, sok jó akarat, és beszélő tehetség van, továbbá Domokosra nézve volt még chance a' diaetai bécsuszáson, Jósira nézve nintsen, hane ha Közép Szolnok vmegye ignorálva a' Domokos itteni megválasztatását, őtet itten megválasztaná követnek, mert akkor Zeyk Jósi kolos vmegyei követ lenne. — Gondolj és csinálj valamit Te is Zeykre nézve, mert nagy kár lenne kinn maradása.

— 1. maj. 10. 848.

Tisztelt barátom! ¹⁾

Sietve irok, mert a' drági alkalom nem vár, örvendettünk ígért ide jövedelednek, sajnáljuk annak nem teljesedését. szál-lásodról gondoskodtam volt. Szék téged követének kikiáltott.

²
1) Wesselényi levelét, a melyre a' Bethlen Jánosé válaszul szól, levélmásolati könyvben szintén sikerült megtalálnunk. Így hangzik:

Wesselényi Miklós — id. Bethlen Jánosnak Zsibó 1848. május 9.

Természetes, hogy a' széki követséget fogadom el. Erdély, multja büneiért keserűn lakolandó. Semmi sem szükségesebb, hogy miundenkiről az oláhokkali egyetértést feltenni nem lehet; felfegyverkezze magát nemes, polgár, tanuló ifjúság. magyar paraszt úgy a' hogy lehet; láncát legkönnyebb nagy számban előállítani. a' mellé jó fokos, vagy hosszú

Udvarhelyszék hasonlólag megválasztott Bethlen és Pálfi Jánosokkal együtt. Mi téged arra kérünk, hogy fogadd el a széki követséget, mert mi Bethlen Jánost bajosan nélkülözhetjük, a szék pedig különösen ragaszkodik hozzá.

Veér Farkas megérkezett, Kaba és Szolnok között későre kapta a lovakat s ez okból nem érhetett téged utól. Ő neked azért nem válaszolhat ma, mivel terjedelmes leveleket kéntelen írni a mai postán Pestre. Későbbre írni fog.

Mi itt Erdélyben, de főleg Kolozsvárott egy kitörni akaró vulkán tetején állunk.

A lázadás és egy aggasztó, oláhok közti conjuratio, melynek csak irányát, de részleteit nem tudjuk, csak nem a város kapujáig terjed — itt katonaság majd semmi s a mi van is egyetlen egy Sivkovich-századot kivéve oláh ujonczokból áll s ezekhez hozzá járul az is, hogy az oláh agitátorok egyik főnöke Mikás nevű ügyvéd az itteni városháznál tartatik fogva polgári őrizet alatt s mintegy provocálja a ő neve és szenvedése által phanatizált népet, mindent elkövetni kedvenczök megszabadítására. A gubernator és commendirozó közt nincs egyetértés, mit csak abból is láthatsz, hogy a commendirozó Mikást statusfogolynak tekinteni és a fejevári várba katonai őrizet alá venni nem akarja és hogy a kolozsvári polg. őrseregnek Naszódról ígért 800 fegyver kiadását újból betiltotta azt adván okúl, hogy a székelyek önkéntes visszatérések által ő compromittálva lévén, addig a polgárságnak fegyvert nem adhat, míg a székelyek ki nem jönnek és magokkal a szebeni és sz. sebesi polgároknak szánt fegyvert ki nem

nyelű balta. Kiszegzett kasza is jó fegyver. Az oláhoknak sem lenne, ha felkelnének, vasvillán, kapán, csépen kívül egyéb fegyverek. Lőfegyver, puska és pisztoly pld. mindenesetre hasonlíthatlanúl több leend köztünk, mint köztök. Szörnyű dolog, hogy nincs erélyes egyén Erdély kormányán. Miket Puchnerről hallok, menthetetlen polgári bűn. Most egy eszélyes, de e mellett elhatározottan s szilárdul fellépő kir. biztos s király-császár nevében cél s népszerű proklamatiok sokat, mindent tehetnének. Irjatok fel sietve ha nem sokan is, de olyat kiknek nevök ismeretes a magyar ministeriumnak. Fessétek le az Erdély jelen állását s körülményeit, szólítsátok fel, hogy a magyar királynál vesse magát közbe, lépjen fel Erdélynek magyar korona számárai megtartása s annak végpusztulástól megmentése érdekében. Az orsz. gyűlés igaz már közel van, de addig is kiűthet a vész. Országgyűlés megnyitása után is, ha vagy elég katonai erő nem leend Kolozsvárt s környékében; vagy pld. az emittetem szellemi erő nem fog jó móddal felhasználtatni, úgy maga az országgyűlés sem lesz egy *Bertalan éj* vagy siciliai vespertől bátorságban. 22-én kell Kővárba gyűlést tartanom, de ha lehet még onnan fogok lesietni, csak szerezzetek szállást. Kérlek irj nekem megint mentől előbb. Áldjon az ég.

(Eredetije az Erdélyi Múzeum Egylet levéltárában levő Wesselényi levélmásolati könyve 1848, 35. kötet 119—122. lapjain.)

hozzák. Szóval ő minket büntetni akar azért, hogy a székelők visszatértek.

A székely dolog így áll: az első székelyektől kijött egy batallion, mely a mint tudom Sz. Régen, Medgyes és Ebesfalván sat. szállásol, hasonlólag a második székely ezerezből kiindult egy batallion; ebből két kompánia elment Brassóba s ma is ott van, 4 kompánia pedig Uzonból visszatért és 1500 darab fegyvert, melyet Szebenbe vala ki hozandó magával. Sz. Györgyre visszavitt és a székházhoz letett. Maga a katonaság pedig lakhelyére takarodott és mint halljuk oda nyilatkozott, hogy a commendirozó parancsára és a száz városok oltalmára ki nem jó; ellenben a kormányzó felszólítására és a magyarok érdekében jó szívvel megjelen. Mi innen guber. decretum nyomán Mikes Jánost, Zeyk Károlyt és Berdét. ki nekik kedvenc most választott követők, mint guber. biztosokat elküldöttük az ő persvasiójokra és kihozatalokra, mi is remélem annál bizonyosban sikerülni fog, mivel ezen kérdéses 4 kompániából kettő Thordára és kettő Enyedre van rendelve a commendirozó beleegyezése nyomán.

A dietáról azt írják — ámbár nem hivatalosan — hogy a kormány a máj. 29 terminust elfogadta és hogy a regia propositiók, melyeket a cancellária ajánlott hasonló kormányi sanctiót nyertek s a következők: *a)* Ünio, *b)* urbéri viszonyoknak kárpótlással megszüntetése, *c)* sajtó szabadság sajtó-törvények mellett, *d)* királyi táblai elnöki választás.

Dolgaidat, könyörgök, ugy igazítsd, hogy legfeljebb 20-ik és 24 közt itt lehess.

Nődet és kedves házaadnépét öelve Zsuzsikával együtt, maradok

tisztelő barátod

Id. Bethlen János.

U. i. A' Bétsi kormánynak a' M— dolgok elleni reactiója, itt is, ugy mint M. országon kézzel fogható.

Kolozsvár Maj. 12. 848. j. Maj. 13. 1848.

Tisztelt barátom!

Folyó hó 8 és 9-éről irt leveleidet tegnap egyszerre vettem. A mi szállásodat illeti én próbáltam számodra kényelmes követi szállást szerezni, de most csaknem kormány nélküli állapotunkban, midőn mindenki, csak ha tetszik — fogad szót, a dietalis szállások csinálása oly nehéz, hogy senki illetőségénél nagyobbat nem kaphat. Látván ezen körülményt, én az Apóháznál, mely a Monostor-utca szegeletén van, néztem számodra egy öt szobából és konyhából álló szállást, melynek ára félévre

120 p. forint. Ez is ugyan már assignálva vagyon az egyik ítélő-mesternek, de ezen nehézséget el lehet háritani. Wesselényi Ferenczcel e dolog iránt beszéltem és annak további részleteit reá bízam.

Dietánk a kormánytól lejtött — királyi biztos Puchner, — Regia propositiok: a) Cancellarius, b) Tabulae praeses választása, c) Unio iránti *tanácskozás*, d) urbéri viszonyok megszüntetés, e) közteher-viselés, f) az oláh nemzet iránti rendelkezés és a diszunita vallásnak a recepták közé való felvétele (ezzel ugy látszik paralizáltatni akar az unio eszméje), g) sajtószabadság és sajtó-törvények.

Szász Károly tegnap előtt megérkezett Pestről. Tegnap Enyedre utazott, onnan vasárnap a balázsfalvi népgyűlésre menendő. Oda számos katonaság és artilleria fog megjelenni, generalis Schuster vezérlete alatt. A szászok reactioja következtében, kik az oláhokkal kibékülve őket teljes mértékben a magyarok ellen fellázították, félő hogy a balázsfalvi gyűlés sok ezrekből fog állani. Bánfi Miklós a guberniumtól még egy más polgári biztost is kért, ki is consilarius Szabó Lajost oda rendelte.

Ugy látszik, hogy a bécsi camarillától tervezett anti-constitutionalis reactio a bécsi nép újabb demonstratiója és a Ficquelmont, Zanini és Hoyos lelépések által gyengül, minek a mi országgyűlésünkre is jó hatása lehet. Szász Károly azt mondja, hogy máj. 1-én három magyar minisztertől hallotta, hogy a Jellasich letétele és inactionáltatása bizonyos. Azomban hivatalos tudósítás ez iránt még nincs.

Kolozsvár környéke pillanatnyira csenedesedni kezdett, mit is a Béli Borsán tett erélyes fellépésének lehet köszönni; öt mi ketten Zeyk Józssival küldettettük ki a guberniummal Borsára, mert nekünk meggyőződésünk az, hogy az úrbéresnek önerejéni felszabadulása éppen oly veszedelmes lenne, mint a' milyen kívánatos, hogy az országgyűlés minél előbb a robotot megszüntesse. Néked ezen állítást nincs miért bővebben magyarázni, mert legjobban ismered a dolgok állását.

A székely nemzethez intézett felszólításod mind a három kolozsvári hirlapban részint ma, részint holnap kijövend. Ezen kívül kinyomatom azt minél gazdaságosabban 300 példányokban, melyből 50-t a közellévő székely huszárokhoz küldök, 250 pedig Bethlen Jánosnak adok által minél előbbi elterjesztés végett. Mikes a székelyekkel ma indul ki t. i. azon 4 századdal, mely Uzonból visszatért volt és Fogarasig elkiséri őket. A kérdéses puskákat is kiadták a székelyek és annak következtében a commendirozó is kiadatta a magyarok számára

a naszódi 1500 fegyvert, melynek elhozására a kolozsvári városgazda ma el is ment.

Lemény püspöknek szóló hivatalos leveledet még tegnap guberniális sürgöny által elküldöttem.

Nagy figyelmet érdemlő körülmény az, hogy mint Szász mondja, Pestről a Vasvári vezérlete alatt 500 fegyveres ifjú ember indult el, gyalog a mi országgyűlésünkre megjelenendő. Ezek a mi itteni ifjainkkal fraternisálván, előre látható, hogy az összes ifjúság közt licitatio lesz az iránt, hogy melyik kövessen el nagyobb extra-vagantiát. Vedd ehhez számításba a katonai királyi biztost, az ide jövő erős garnisont és érkezendő artilleriát és meg leendesz győződve, hogy a jövő dietán egy oly öszszekocczanástól, melyben ifjaink és polgáraink a kurtábbat fogják huzni, és a mely mindenestre a jó ügynek kárára léssen: félni lehet. Ennek véleményem szerint más óvszere nincs, mint az, hogy egy néhány derék ifjaink, a melynek például Bethlen Gergely az ifjú, Bethlen Gábor és Józsi s ha bejönne Teleki Sándor, tegyék magokat az ifjúság élére és igyekezzenek őket józanon vezetni.

Jere be tisztelt barátom minél előbb, mert én megvalom, hogy kifáradtam, és ha sikerül a csendet és békét az országgyűlése kinyitásáig, tehát még 18 napokig, fentartani, akkor mi ketten Zeyk Józsival oly nagy szolgálatot tettünk a hazának, melynél nagyobbat a tökéletes kormány nélküli állapotot tekintetbe véve tenniünk alig ha lehetett volna. Azomba, a kriticus napok még korántsem töltek el, mert hátra még a balázsfalvi gyűlés. Tegnap itt Kolozsváron mentek át a balázsfalvi nagy gyűlésre m. honi oláh papok. Ennek igen örvendek, mert azok az unio érdekében küldettek oda. Nődet és gyermekeidet Zsuzsikával együtt ölelve, maradok

tisztelő barátod
Id. Bethlen János.

III.

Bezerédi István levelei.

Hidja, December 21-én 1845.

Édes lelkem Miklósom!

Ez órában veszem az öröm-hirt — nemcsak én, az egész házam örvend — mindenkinek, kit meglátok, elmondom — légyen hálá az úristennek — az ő áldása pedig a' legjobb legyen a' kisdeden! és ti rajtatok! Üdvözöllek, üdvözöllek teljes szívűl benneteket — és szeretem szemlélni 's élvezem a' boldogságot, mely elöttetek nyílik — és jól esik hinnem, hogy

kedvesen gondoltok néha reá, mily részt veszek azon én-is. Köszönöm édes barátom! hogy e' részvétet nemcsak indulatban hagyod, hanem azonnal kötelességgé, joggá emeled — adja isten, kis fiunk javára keresztapjának élete cselekvése-is lehessen némi hatással. Tolmácsold kérlek, de szívesen, melegen, és bőven mindezt az én igen-tisztelt komámasszonynak — és emlékezzetek néha néha rólam is — midőn gyermekteknek örvendtek! — Kérlek ird meg nevét — Feleségedről oly hanggal szólsz leveledben, hogy egészségét legjobb állapotban hihetem. — Kérlek mégis a felül expresse tégy említést. Képzelem az örömet, melyet Budán fogok találni, hová a' héten elutazok, Karácsony estéjén már Pestre lévén érkezve.

És most isten hozzád, és kedves tieiddel édes kedves Miklósom! a' boldog anyával és kis fiunkkal, kit, még egyszer, az úr isten áldjon meg — és adjon nékie derült, boldog, méltó jövődöt — és nektek benne boldogságot! Szeresd

hív barátodat
Bezerédi Istvánt.

Pest Február 17-én 1846.

321. 26. Vsz. Mart. 5-én. Ujra irtunk Mar 30.

Édes Miklósom!

Nőttön növekedő sulylyal nyomott — és most, midőn iráshoz kezdek szinte elijeszt az időnek hosszú haladta — a miólta néked kedves barátom! nem irtam. Pedig kevés nap mult el, hogy arra ne gondoltam, azt tenni ne kívántam volna. Azomban azzal, hogy majd talán valami jócskát, vigasztalóbbat irhatok, csak halasztottam napról napra máig. — Deák tegnap ment el — és most már — kívülről legalább és legközelebben alig van mit várnom tovább levelemmel; és vajmi kevéssel kell a' hosszú várakozás után mégis beérnem.

Ferkónk a' mult hó utolsó napján jött — őt várva minden előleges megállapodást sőt tanácskozást is — mintegy praecupatiót kerülve — mellőztünk. — Annál többet beszélünk, értekeztünk azomban ő véle, mint elgondolod, állapotink-rul, és ugyszólván nervositásig törekedtünk valami módot, formát találni ki, mely szerént határozottabb, áthatóbb, elevenebb cselekvési pályára lehessen jutnunk, lépünk az ő vezérlete alatt. Ez azomban mostanra nem sikerült, — ha csak egy kis csirában nem szemléljük az eredményt — melynek kifejtésére folyton folyvást kell törekednünk, abban tudniillik, hogy megállapodás lön köztünk, hogy a' két nyári vásár első heteiben elvbarátok minél számosan és több helyről itten rendszeren és

közdolgaink feletti eszmecsere 's értekezésnek kitűzött céljára összefogunk jönni — és igyekezendünk összepontosulni a' felforgó kérdések, állapotokra nézve. Ebben az országgyűlésen kívül, közállapotainkra intézett összepontosításnak, szövetkezésnek bizonyos vezérlat alatt — kezdete megvan; — sok jó akarat és egy kis jó szerencse mellett talán fejlődhetik valamire a' dolog. — Ezen kívül a' Pesti Hírlap hatályosb működésére lessz tán hatása értekezésinknek, — miután egyetértve úgy találánk, hogy czélszerű, mikép minél több elvbarátink irjanak a' hírlapba. — A sajtónak röpiratokkali utilisatiójára is élénk hajlam mutatkozott — és a' medárdi vásárig történnének — is talán némi próbák, melyek után lehet talán majd ezen dolgot is összepontosított intézkedés és segedelmezés mellett használnunk. — Volt többször és a' dolog fontosságához képest szó arról, hogy ideádat és szándékodat, miszerént valamely külföldi hírlapot kellene ügyünknek megnyerni, valósítnánk, ez is azonban a' medárdi vásárkor várhat csak teljesülést, próbatétet legalább.

A még nem bukott megyékre nézve némi összepontosulás történt a' jelenlévők között. — miszerént körlevelek és közönséges pártolásra számított felszólításoknak leginkább csak a' törvényt — alkotmányt sértő legujabb kormányi fellépések és intézmények iránt czélszerű tétetni. — Ezek közül voltak leginkább, számos kisebb nagyobb körökbeni összejöveteleinknek értekezései — melyek valamely azonnali cselekvést tárgyaztanak; ezen összejövetelek, mint igen természetes, az eszmét, szándékot, kölcsönös érintkezést — adja isten cselekvést is többekben felelevenítették. — Medárdkor talán látunk némi gyümölcsöt — a' midőn, nem kell mondanom. bizonyosak vagyunk édes Miklósom! hogy te is köztünk leszel — és jelenlédnek, hatásodnak kedves, üdvös voltát élvezendjük.

Azokban addig-is — édes barátom! ki tudja mivel és miben zsákmányolják az időt ki elleneink? és ki tudja három hónap mulva lehet-e azt teanünk, és csak oly sikerrel vagy reménnyel is, mint most lehetett volna? Egy világos, hogy igyekeznünk kell és — a' közműködés hiányát magán polgári erény és erélyvel pótolva — kell igyekeznünk — hogy lehessen, lehessen akkor is, és inkább-inkább. Azok között, miket e' részben tehetnénk, azonnali közrehatással, és polgári állapotinkban, hol törvény nem teszi, magán cselekvéssel előidézendő igazság básián, és ezen basisnak megnyerése végett az úrbéri viszonyoknak megszüntetése — s az önkéntes adózás forog igen sokszor fejemben. — Ezokról azonban és sok másról majd szóval bővebben édes barátom! adja isten írásban is lehessen addig is bár csak egy kissé megfelelőt mondanom.

Ipadéktul, kiket többször meglátogatok és kiknek vidám, munkás, mindenben jó lelket és lelkületet mutató egyszerűségén mindenkor épülök, és Josikától jó egészségtekrül örülök folyton hallhatni. Szives leveledet — az 500 ftos utalvánnyal — melyet Wodianer ki is fizetett — Hidjárúl hol nem ért már, csak a' mult hó vígen vettem. Vártak haza — 's azért nem küldték utánam, — még Ferkót vártamban haladt haza menetelemen mostanra egészben felhagytam. Ha azomban nem is válaszoltam a' te 's tisztelt feleségednek szives és nekem oly igen jól eső szavaitokra, tudtad te édes Miklósom! még is — minő érzéssel olvastam és viszonzozom azokat. A napokban ismét átmegek Lux úrhoz és örömet hozok magamnak és Etelkának is, — ki igen szivesen tisztel, és kér feleségednek — is mondj tőle bár ismeretlentül szives köszöntést — a' te 's kis fiunk jóllétök felül. Ugy-e, nem fizetsz rosszért rosszul — és nem hagysz sokáig egyenes hír és jó hír nélkül is felöletek.

Az itteni állapotokról ugy sem vársz leirást ez alkalommal legalább tőlem. Gróf Batthyányiék szerencsétlenségét — melyet rég fogsz már tudni — emlitem mégis — mind kettőnk részvétünkhöz képest — ugy azt-is, hogy szegény Károlyné is — gyermekeinek egyikről a másikra szállt kék hurutja miatt kínos is aggodalmas heteket töltött. — Maga-is ugyan a' kék hurutban elég súlyos beteg lévén — javul mégis most már nála az állapot. Batthyányiék is inkább inkább felélednek. Károlyi grófnő mutatta leveledet, melyet még nyáron irtál nékie és melyben folytonosan eleven örömet talál.

Már csak kevés helyem vagyon, — azt kell még megmondanom pedig, hogy sógornómmal együtt egészségesek vagyunk — a' jövő héten akarok néhány napra haza menni — miután megírom majd — miben szeg házunk, mely és melynek környezetére nézve Lux urral folyton értekezésben vagyunk: a' költség számozással nem terhelem leveletemet, majd csak ha eljössz, lessz legalkalmasabb talán befejezetten átadnom és most isten hozzád édes Miklósom és kedves tieddel — öllelek meleg szeretettel! Szeressed

te is mint eddig barátodat
Bezerédi Istvánt.

Közli: PAP KÁROLY.

KERECSÉNYI LÁSZLÓ LEVELEI
NÁDASDY TAMÁSHOZ.

1553—1562.

— MÁSODIK ÉS BEFEJEZŐ KÖZLEMÉNY. —

XXXII.

Kányafölde, 1556. január 22.

Nagyságos és énnekem erek kegyelmes uram, az én szolgálatom ajánlásom után az Nsgod parancsolatja szerint én szembe voltam Chány Akatius urammal és eleget szólottam az lemenésről, csak jó vala az új kapitán, de én soha nem tudom hová lén. Azért kenyergek Nsgodnak, mint k. uramnak, hogy N. szóljon királ ő felségének, ha az várnak ő. f. veszedelmét nem akarja, tehát éjjel nappal siettesse alá az új kapitánt az pénzzel, mert az nép igen szekik. Egyéb különb különb gonosz hírek is óránként jönnek pedig Szigetből.

Immáron pedig ez levelet írnia keztem vala, hogy juta *Horvát Markó* levele, kibe im azt írja, hogy az mint ötet elkészétik *Szent Gyergy* napjára ha alá jöhet. Én kegyelmes uram semmit királ ő felségétől erővel nem vehetek, ha ő. f. ez szemlátomást való háza veszedelmével nem gondol, mert im majd vagyon két hónapja, hogy ő fsge én tőlem elvette az tisztet és Horvát Márkónak attá, sem ő nincs benne, sem én. Az híreket pedig Nagyságod jól érti, azért N. kenyergek, mint k. uramnak, szóljon Nsgod ő felségének, hogy ő. f. ha az vár vesztét nem akarja külgye éjel nappal alá Horvát Markót az néppel és pénzzel. Ha pedig fel nem küldik, tanácsot kérdek Nagyságodtól, mint kegyelmes Uramtól mit kelljen mielni, az én örök szolgálatomért, hamar választ várok.

Kelt Kányaföldén 22. Januarii 1556.

V. S. et M. D.

servitor

Ladislaus Kerechény mpr.

Czímezés: Az én kegyelmes uramnak Nádasdy Tamás uramnak, Magyarország fő Nádrispánjának adassék ez levél hamarsággal.

XXXIII.

Kányafölde, 1556. január 23.

Nagyságos és énnekem erek kegyelmes uram stb.

Im ezen órában az minemü leveleket énnekem hozának az gyalog grabantok vajdáitul im Nsgodnak mind oda kültem. Nsgod megmondhatja királ ő felségének, én ő f. ezrül sem irok sem izenek, mert semmit nem használ, ő f. lássa mind kárát mind hasznát. Csak azon kenyergek N. mint kegyelmes uramnak, hogy N. szóljon ő felségének, hogy sietséggel az uj kapitánt bocsátaná el az pénzel és az commisariusokat, had szabadulhatnék én ki onnan.

Továbbá az mint engem az uj kapitán késlel, én félek, hogy addig Szigetből Bécsbe fel nem érkezem, míg királ ő f. Bécsből el megyen, hanem kérem Nsgodat, mint k. uramat, hogy Ngod szerzene énnekem valami jó fizetést, ha N. jóvá teccenék. Im én supplicálni hattam királ ő. f., hogy ő. f. *két száz avagy három száz lóra és anyi gyalogra fizetne itt Somogyban, Komáromban*, ott Nsgodnak szolgálhatnék, mert ez idén nem eremest vennék sohon fel vártisztet, de mindazáltal az Isten után csak N.-ra hattam magamat, ott kell szolgálnom, az hon Nsgod parancsolja, Isten után minden szerencsémét N. ajánlottam. Irtam ezrül *Bán uramnak* is, tudom, hogy szól N. róla. Tebet Nsgodnak *Morgaj János* által izentem.

Kelt Kányaföldén 23 januarii 1556.

V. S. et M. D.

servitor

Ladislaus Kerechény mpr.

Nagyságodat kérem, mint kegyelmes uramat, hogy N. érjen valami jó véget Komárom dolgában *beszprimi pispék* urammal, míg Nagyságod ot fen vagon.

XXXIV.

Körmend, 1556. február 4.

Nagyságos kegyelmes uram stb. Jól emlékezhetik Nsgod, hogy száma nincs hánszer (*így!*) irtam és kenyergettem mind Nagyságtok, mind supplicatióm által, királ ő felségének, hogy sietne be küldeni az uj kapitánt. Immár vagon két hónapja, hogy más kapitánt tett ő. f. és soha nem gyézik (*így!*) be küldeni. Im ide jöttem vala hozia (*így!*) *Kermendre*, hogy be sietnék Szigetbe. Horvát Markó azt mondja, hogy ő kész volna, de az géry (győri?) nép és az commissariusok késlelik és még most sem tudja mikoron jönnek el. Ez estve juta Szigetből egy szolgálám, azt izente *Zeld István* uram *Zerény*

Jánossal, hogy Istennek szent haláláért sietnénk az új kapitánnyal és az fizetéssel, mert most is pártot akartak ütni az gyalogok, nehezen szálltatták le és immáron százig szekett ki az geri (*így!*) grabantokba, más az tót (?) grabantba igen kevés maradt, azt izenték, ugymond, — immáron csak azt várjuk, hogy egy nap az grabantok pártot itnek és minket mind le vágnak és pusztán hadják az várat, mert — ugymond — fejenként azt kiáltják, rabok nem vagyunk, hogy fizetésünk sincs, nincs mivel élni, éhel meg nem halhatunk. Ha be nem küldék enyi idétül fogva hogy érte kiáltok én erővel be nem vihetem, én mind Istennek, mind Nsgodnak és az országnak tudománt tettem róla, most is az Ur Isten haláláért kenyergek Ngodnak, szóljon Ngod az urakkal, királ ő fsgének, hogy sietséggel az népet küldenék be, hogy ne veszne ilyen szertelen az vár mind népestül, mert most is anyira késlelték az kapitánt, hogy csak az k. Isten adhatja, hogy bemehetünk, mert mindenfelől szántalan az terek, ki ránk les. Kegyelmes választ várok.

Kelt Kermenden, kedden, Gyertyaszentelő Bódog Aszon után 1556.

servitor

Ladislau Kerecheny mpr.

Nagyságodnak kültem vala minap az kém levelét, kibe írja vala, hogy *Hadumbasa* száz ezer emberrel megyen Budára, de addig nem megyen míg Sziget dolgát meg nem látja. Most nagy sietséggel ment *Dervisbég* Szenderő fele, én igen gondolom, hogy az had eleibe ment és Szigetrül tanácskozik, mert ha soha szándéka nem volna is Szigetet megszállania, hogy látja és érti mimódon (?) az fizetelenség miatt, és hogy kapitányok nincsen eszek veszett az népnek, én minden órába csak azt várom, hogy megszálljak, mert most valahon *pécsi, soklósi* és az teb szanchátságba mennyi szekér lehetett mind fel verték és *Pécsé* gyültek, onnan azt mondják, hogy az had eleibe mennek, azt nem tudom mire, de semmi jót nem várok benne, mert az budai basa is álgyuit úgy értem, hogy mind szekerekre rakatta.

Czímezés: Nagyságos és énnekem erek kegyelmes Uramnak, Nadasdy Tamás uramnak adassék, Magyarország fő Nádrispánjának . . . Uramnak, hamar, hamar, felette igen hamar.

A czímezés alatt: »Az Ur Istenért kenyergek Nagyságodnak.«

XXXV.

Zelina, 1556. május 3.

Nagyságos kegyelmes uram stb. Meg értettem az Nsgod levelét, kit Nsgod énnekem irt Bécsből az *Isák Mihál* lova felől, kiről én el nem feledkezen volt, mihlen jutottam. azon-
tul élembe hoztam vala és bizonyal semmi *járólovaságát* nem esmerem olyat, hogy N. való lett volna, kiről azonnal irtam is N., mert ha látom vala, hogy N. való, én azontul megkül-
dem vala Ngodnak. — Im esmeg megirtam, mert eléb is meg-
hatam vala *Isák Mihálnak*, hogy ha *Sárvárat* vagyon Nsgod, odavigye N, hogy lássa Nsgod az lovat. Ha pedig N. othon nem volna, meg irtam neki, hogy vigye *Chány* uramhoz és lássa Chány uram, ha Nsgodnak való, hogy mindjára meg-
szerzédjék és odaadja Chány uramnak. Tegnap előtt jöttem ide Tótországba, im minden fele elküldék keresni ezféle fejedele-
mnek való járó lovakot, ha valahon jót találók meghidje Ngod, hogy szüvem szerént érette leszek. — Ezzel egyetembe ajánlom Nagyságodnak erek szolgálatomat.

Kelt Zelinán 3 maji 1556.

V. S. et M. D.

servitor

Ladislaus Kerecheny mpr.

Szigetbe mindjára elkültem Horvát Markónak az Ngod levelét az poroszka felől, mihlen választom jó az két szigeti ló felől azontul N. tutára adom.

Mai napon négy foglyomat bocsátom Terekországba érete adja Isten hogy onan is hoznak, mert látja Isten igen érete vagyok, ha ezben szolgálhatnék Nsgodnak.

XXXVI.

Czelie, 1556. május 7.

Nagyságos és énnekem erek kegyelmes uram stb. N. emlékezett vala nekem az én szolgám felől *Zerenij János* felől az kanisai tisztért, mert hogy én mig élek nem hogy szolgálmat tartanám az Nsgod szolgálatjától, de én magam is szolgálni akarok Nsgodnak, oda engettem N, és ötet is reá birtam, de nem úgy mint Nsgod szavával, hanem én magamtul. de így szóla és kenyerge, ha — ugymond — az ur akaratja ez leszen, hogy nekem az kanisai tisztbe kelletik szolgálnom, azon kenyergek ő Nsgának, hogy engem semibe meg nem alázna, sem lózásból (?) sem egyéb fizetésből és szertartásból, az mint *Terjek Tamás* uram volt, én is azon kenyergek Nsgodnak mellette, ha Nsgod az ő szolgálatját kívánja, tehát úgy

legyen az mint Tamás uram volt, azból is sokat szóla, hogy az mostani idéhez képest teb nép kel és egyéb dolgokról is, de én azokat mind azkorra halasztottam, mikoron osztán joban megértem az N. akaratját, kérem is Nsgodat, hogy ne késlelne, tenne választ, ugy lehet, hogy én magam is vele egyetembe N. megyek, mert egyéb dolgaim is vadnak N.

Uj hirt mást Nsgodnak egyebet nem irhatok, im itt vagyok *Celien*, inkább hiszem, hogy az én fizetésem dolgából héjába járok, hogy sem valamit szerzenek, mert egyéb dolgokba sem látom, hogy semmibe jó módon álkodnának ez országok egymás kezét; ezbe ez fizetés dolgába semmi jót nem várok, én az királ ő f. szavához képest sok népet tartok és nagy kárommal vagyon, valamit ad az Úr Isten végre benne, valamint leszen dolgom mindjárt Nsgodnak tuttára adom, mert Isten után csak N. vagyon bizodalmam.

Továbbá *Erdedi Péter* uram mind el bocsátotta vala szolgálait, másfelől most anyira megbetegült, hogy senki nem hiszi, hogy soha tebet éljen, testamentumot tett, tegnap délután hozák császár várából az levelet, azontul oda siete *Tahij Ferenc*, mert testamentumba *Bán* uramnak és *Tahynak* hatta az lejárását és mind várait, ha meghal hiszem, hogy elfoglalják az várakat, tebet is sokat irhatnák, ha (titkos jel).

Isten k. voltából szembe¹⁾ hamar ennihán dologrul szólok N. — Az hatalmas Úr Isten tarsa meg Nsgodat, minden jó szerencsével.

Kelt *Celien* 7. máj. 1556.

V. S. et M. D.

servitor

Ladislaus Kerecheny mpr.

XXXVII.

Kányafölde, 1556. junius.

Nagyságos és énnekem erek kegyelmes uram stb. Emlékezhetik Nsgod róla, hogy Bécsbe nekem parancsolt vala N, hogy megértsem *Zereny Jánostul*, ha fel vennéje az *Terjek Tamás* uram tisztét *Kanisán*, én azontul én magamtul, az mint N. megirtam vala szoltam vala *Zereny Jánossal* és ő kész vala az szolgálatra. Im most, hogy N. megirá nekem, hogy *Chány Akatius* uramra hatta N. ez dolgot, én magam szombaton mind *Zereny Jánossal* oda mentem vala *Kanisára Chány* uramhoz, de az dolog ezbe vagyon, hogy valaki azt monta volt *Chány* uramnak, hogy *Zereny Jánost Székel Lukács* uram *Ormosdra* hivatá és hozája szerzedett volna. Ezt halván

¹⁾ Egy szó kimaradt.

Chaný uram, hogy ő el szerzedett volna és félvén ez mostani háboru idétől, nem várható Zerený Jánost, hanem *Zele Jakab* uramat fogatta az Terjek Tamás helére ez dolog ezbe mult el. Marasztja vala Chaný uram az porkolóbságnak fel részére (*így!*), de nem marada azra, hogy én eléb az Tamás uram helére biztatám vala.

Továbbá kegyelmes uram, azról is hiszem, hogy emlékezik Nsgod, hogy én N. szóltam vala Bécsbe *Nagy Antal* felől. ki énnekem Szigetbe hadnagyom volt, hogy én nálam meg nem akar maradni, hanem *Dersffy Istvánhoz* akar szerzédni. és szóltam vala Nsgodnak, hogyha Dersffývel meg nem szerződik, tehát N. szerzem. Ő Dersffývel meg nem szerzédhetett és im nálam vagyon, ha N. parancsolja, hogy Nsgodnak szerzzem, oda szerzem, ha pedig N. jó akarattja és engedelme volna magamnál es megmarasztanám, mert most szolgálaim nagyobára mind el akarnak hadni. Valamit Nsgod parancsol ahoz tartom magamat.

Továbbá k. uram valami szígséges dolgaimról irtam és kenyergtettem királ ő felségének, kit ha N. ot fen leszen az én supplicatiómból meg ért. Kenyergek Nsgodnak mint k. uramnak, hogy N. legyen segítségül, hogy lenne jó és hamar választom. Meghattam Kerechený János öcsémnek, *hogy dejákul fordécsia az én suplicatiómat* és N. megmutassa és valamint fog Nsgodnak tecceni ugy írja. Ajánlom Nsgodnak erekké való szolgálatomat, mint k. uramnak.

Kelt Kányafeldén Urnap előtt kedden 1556.

V. S. et M. D.

servitor

Ladislaus Kerechený mpr.

XXXVIII.

Varasdon, 1556. junius 23.

Nagyságos kegyelmes uram stb. Nagyságodnál nilván vagyon mikipen engem az száz lovon való legén fizetésejért királ ő felsége N. igazéta. Az mint értem *Botka* az N. szolgálja tegnap elett megvite az pénzt, azért kérem N. mint k. uramat, hogy N. írja meg mely nap mustrálják és N. adassa meg az egy hó pénzt, had oszam kezikbe, kit N. megszolgállok, mint k. uramnak. Mert látja Isten nem gyézem őket tartanom, mind el kezdenek oszlani, most es három fő legén ment el kezilek N. hamar es k. választ várok.

Kelt Varasdon Hétfen szent László királ nap után 1556.

V. S. et M. D.

servitor

Ladislaus Kerechený mpr.

XXXIX.

Csáktornya, 1557. április 2.

Nagyságos és énnekem bizot kegyelmes uram stb. Az Nsgod levélét megértettem, kit N. Pordánban irt 23 martii énnekem ma itt Csáktornyán adák meg 2 die aprelis. Bizon k. uram, ha bñnemet érteném rája énnekem igen nehéz volna az N. panasza, de hogy méltó magam mentését értem benne anyival inkább hiszem, hogy N. helt ad az én magam mentésemnek. Ugy vagyon, hogy az paripa jó egyébképen és elég szép, de felette igen retege, féleken (*igy!*), mert bizon k. uram, ha azt nem esmertem volna benne, nem volt volna szigség ezbüil az *Pete János* uram kommendacioja, én magam be commendáltam volna N. — Azért bizonyal hidje N. és hitemre irom, hogy én sokal inkább kívánom azt N, ha Ngod megszeretendi az paripát, mert az mihel tudnám, hogy N. valami keveset szolgálhatnék és N. kedvét tehetném az én hitem rajta, hogy szivem szerént szolgálók N. mig élek.

Az paripa *Zelinán* vagyon én ma juték ide Zrinj uramhoz, be kell mennem Szigetbe, hónap indulunk; az árvizek miat nehez es most elhozni, de mely órába Szigetből haza jutok azontul N. oda kildem Sárvárra. Szigetbe pedig semmit nem késünk, mert ha akarnánk sem lehet, mert sem széna sem zab sem szalma kivel ot késnénk.

Hon Nsgod ir az paripa ára felel, ezen kenyergek N. mint k. uramnak az én erek szolgálatomért, had szolgáljam meg N., hogy N. soha tülem sem lovat sem paripát pénzen ne kérjen, mert anyit mielt Nsgod én velem csak azt szolgálhatnám meg. Nincs. nem volt nem lészen es soha nekem anyi lovam kivel én csak azbeli Nsgod kegyelmességet meg fizethetném, *kit N. az én társom Ujvárból kihozásába* és azután mielt. De mig élek tehetségem szerént szolgálók N érte és ajánlom Nsgodnak erek szolgálatomat.

Kelt Csáktornyán 2 die aprilis 1557.

V. S. et M. D.

servitor

Ladislaus Kerecheny mpr.

Jól emlékezem rá, hogy N. montam taval, hogy lovakat várok váltságba és ha el hozniák N. eleibe viszem, ha mely N. való leszen. De bizon kegyelmes uram egy sántánál tebet azután nem hoztak. Maga Istennek hála elég foglyom vagyon és nem az én retségem miat vagyon, mert bizon untalan sollicitáлом őket, *kinek úját vágatom el, kinek szemét, kinek fület, kinek fogát, de aljfant (?) természetik sokat türhetnek,* nem akarnak változni, ha változnak N. hírével leszen.

· XL.

Bolter, 1557. december 15.

Nagyságos k. uram stb. Im az szegén szigeti bíró megyen az város szigsegejért kenyergeri N. az N. méltóságáért legyen segítséggel neki.

Továbbá k. uram az mint ma reggel szólék, ha N.^r szóland Horvát Markóval N. csak ugy szóljon az mint mondám N.. ugymond, ugy értem, hogy Kerecheny László társot akar kérni magának, azért ha akarod, megírom Kerechenynek, hogy téged kérjen társul. Osztán ha N. megérti, hogy akaratja vagyon hozá, tehát N. az én erek szolgálatomért írja meg énnekem, de addig N. semit ne szóljon Maximilianus királ ő f. ez dolog felel, *míg én Szigetbel ki nem jövek*, mert ha meg nem adják az vár szigségét sem társal sem az nélkül nem tartom, ha pedig megadják azkört kérek osztán társot. — Azdig N. semit ezrül ne indécson.

Az Ladonj (?) dolgát N. az én erek szolgálatomért el ne feledje és az hugom dolgát. Sárvárra, mihelt haza jutok, N. az járó lovat megküldem. Azkört ezrül es N. tebet irok. Ajánlom N. erek szolgálatomat.

Kelt Bolterba szerdán karácson kántorán 1557.

V. S. et M. D.

servitor

Ladislaus Kerecheny mpr.

XLI.

Zelina, 1557. december 22.

Nagyságos és énnekem kegyelmes Uram etc. Im oda kültem N. az Nagyságod régi szolgáját *Tremec Mihált* az ő nagy szigseges dolgaiért, kit N. ő tile (*így!*) megérti, kenyergek Ngodnak mint kegyelmes Uramnak hogy N. tegyen kegyelmes választ neki az ő kenyergerésére. N. Istentül is érdemét veszi én es Ngodnak megszolgálom mint k. Uramnak, az tebje (?) es az jószágnak N. után vagyon, az kinek az maradékjáéit most N. ment kenyergeri.

Az járó lovat, kit N. ígértem, *im hogy Szigetbül az commissarosságból ki jövek* menten mének N. és ugyan én magammal együtt meg viszem N. Ezel egyetembe ajánlom N. erekké való szolgálatomat.

Kelt Zelinán Szerdán Karácson nap előtt 1557.

V. S. et M. D.

servitor

Ladislaus Kerecheny mpr.

XLII.

Hidvég, 1558. márczius 8.

Nagyságos és énnekem erek bizot kegyelmes Uram stb. N. nyilván nagyon, mi módon ez télbe királ ő f. Nagyságod által és Kenchperga uram által engem az szigeti tisztre fogot vala és azt fogadták vala hogy valami szigségét találják az commissarios urak az várnak azt mind megadják. Én k. uram mind irva hoztam vala királ Ő f. az vár szigségét, az mint az commissarios urak meg irták vala, de azba per omnia semit meg nem adának, végre csak úgy kérem vala, az mint most *Farkasics* volt benne, de úgy sem adák, hanem azt akarják vala, hogy ezentul az ezer gyalognak négyszázát el bocsácsák és csak hatszáz maradjon benne és nagy nehezen birhatám vala azra, hogy csak kétszázát bocsácsák el és az másik kétszázát aratás után. Ezre immár mind rá állottam és sok egyéb hitván condiíókra csak az okáért, hogy ő f. nem mondhatta volna, hogy kész nem vagyok szolgálnom. Immár valamit magok tutták kívánni mendenre rá állottam vala, csak hogy ha immár el akarnak az népbe bocsátani, az tebit fizessék meg az én felmenésem koráig, ez koráig való adósságokról mindenestül fogva, azt es nem akarják és én láttam, hogy ugyan veszni hatták, én is el hagyám és királ ő f. akarattjából haza jövék. Látom hogy ő f. valami kevésé nehezelt rajám (*így!*) de látja Isten semminek oka nem vagyok, kit Ngod nyilván meg ért gyéri püspök uramtul. Én magam N. mentem volna, de iel-nappal kel sietnem *Zábrágra* az oktávára, mert nagy perem nagyon, Pénteken ott kel lennem. Itt *Hidvéget* éjél juték, nem találék papirust, hogy N. meg irhattam volna minden volta képen minémü fogásokat és fortélyokat mielték rajtam, ki bizon nem az Sziget megtartására való, kit N. két arkus papiroson meg nem irhatnék, de azkorra hagyom mikor Tótországból kijövek, azontul N. megyek és megbeszélem N. — Azon kezbe ajánlom N. erekké való szolgálatomat, mint k. uramnak.

Kelt Hidvéget Hétfen éjjel 8. martii 1558.

V. S. et M. D.

servitor perpetuus

Ladislaus Kerecsený mpr.

XLIII.

Bagod, 1558. november 10.

Nagyságos és énnekem mindenkoron kegyelmes Uram stb. Ezt irhatom N. hogy ugyan nem lelete egyéb benne, hanem az lén akarattja az fejedelemnek, hogy nekem el kel mennem

Augustába, kit lát az ur Isten, hogy nekem annyi kárommal esik meg, hogy nem hiszem, hogy ennihán esztendeig helére hozhassam. Aznak felette az nagy keltsék, kit oda járva keletik mielnem, de úgy kel lenni az mint az Ur Isten akarja és az után az fejedelem. Az én ithon nem létembe az én házam népét, minden morhácskámmal, jószággal egyetembe az Ur Isten után Nagyságodnak ajánlom, mint k. Uramnak mert nekem az Ur Isten után N. vagyon minden bizodalمام. Az indulatnak elette még N. megkeresem személ szerint, az indulatnak ugy kell lenni, hogy Karácson nap elett tizenetted nappal kell lennünk Bécsbe. Itt az utba az mit Nsgodnak szolgálhatok és N. után *Majlát* uramnak szolgálók, és ajánlom N. erekké való szolgálatomat, mint k. uramnak.

Kelt Bagodba Szent Márton nap estin Cseterteken 1558.

V. S. et M. D.

servitor

Ladislaus Kerecheny mpr.

XIIIV.

Komár, 1559. ápril 18.

Nagyságos és énnekem mindenkoron bizot k. Uram stb. Én Cristóf urammal egyetembe, én ugymint szolgál levén, az N. parancsolatja szerint békével be viök (*így!*) az császár ő f. álguyit és szerszámát, jólehet bizon sok veszedésünk lén az babocsi hidon, kit hiszem meg értett régen N. — Ot ben Szigetbe Cristóf uramot ő kegyelmét és Magyar Bálint uramot esmég Horvát Markó uramhoz küldem és kérem, hogy lenne ires az én jószágomtul és az mit el vett rajtok, hogy meg térétené. Ezt izente, ugymond: László uram ezen semmit ne sápolódjék se busuljon, hanem — ugymond — irjon egy suplicatiot királ ő f. én rám, és hozzon parancsolatot, kit — ugymond — én az számadáskort elé adhassak, én — ugymond — megadom az kit vettem az ő k. jószágán és — ugymond — ezután nem bántom. Bizon az, hogy immár császár ő f. kылtem, királ ő f. parancsolatját es kültem, de még ez koráig semmit nem használt. Im esmég, az mint ő maga hatta, ugy suplicáltam királ ő f., azért kérem N. mint bizodalmas kegyelmes uramot, hogy N. irjon esmég mellettem, hogy ne fáraszon és ne keltessen tebet velem, hanem adná meg az mit vön rajtok és ezután N. kedvéjért inkább oltalmaznája ezután (*így!*). Hiszem is, hogy ha Ngod jó módon ir neki, az mint ő maga es ajánlá magát megadná az mi pénzt vett rajtok.

Azt is N. megiratja neki, hogy legyen arra es valami tekénteti, hogy immár *Mihál* uram bátyám is Nagyságod szol-

gája¹⁾ és ha N. szolgálni akar innen tova inkább oltalmazni tartozik, hogy sem rontani jóságukat. Valamint N. értem mel. megszolgalom N. mint uramnak és k. választ várok.

Kelt Komárba 18 aprilis 1559.

V. S. et M. D.

servitor

Ladislaus Kerecheny.

XLV.

Kányafölde, 1559. június 7.

Nagyságos és kegyelmes Uram stb. Erekké meg akarom k. szolgálnom, mint bizott k. uramnak, hogy ez elmúlt napokban eleget terekedett Nagyságod Horvát Markónál az én kevés jóságomrul, ki dézma pénzt és szolgáltató pénzt vett volna rajtok, ki soha nem volt. Azkort véghez nem mehele az dolog, hanem hogy Nádasdy Cristóff uramval be mentem vala Szigetbe, ő k. által és Magyar Bálint uram által az választ teré, hogy kész mindent, valamit rajtok vett hátra adni, csak urunktul ő felségétől parancsolatot hozzak neki, kiben parancsoljon ő felsége neki, hogy az mit rajtok vett meg adassék. Én az parancsolatot meg kültem neki, nem egyet hanem kettőt, kit im Nsgodnak im specie felküldtem, kiből Nag. megérti, hogy elég nilván parancsol ő fsge, hogy mind az désma pénz megadassék mind az mit egyebet vett volna rajtok, ha az ő előtte való tisztartók és utánna való is nem vettek volna az én jóságomon, kik soha nem vettek semmit, meghidje Nsgod. Az minémű választ tett Horvát Markó azt is im specie felküldtem Nsgodnak, kibül ki tecczik, hogy semmi nem egyéb az ő halogatása, hanem csak hogy nehéz azt kiadni kezéből, az mit felvett. Azért im ismét ujab parancsolatért kültem supplicálni ő felségének, hogy adnája meg Markó az felvett désma és szolgáltató pénzt és ezután ne rontaná az szegin népet az féle szokhatatlan pénzvételékkal, kit soha egy tisztartó sem vett rajtok. Ő felségének ugy kenyergek, hogy ha soha nem vettek ez előtt való tisztartók rajtok ez fele pénzt, ő felsége most se engedje, hogy Horvát Markó ezt mivelje rajtam és így rójja az szegén népet, mert ha ő felsége ezt engedi, jobb hogy ő felsége az jóságot is elvegye tőlem, mert én ez esztendőbe egy pénz hasznát sem vehettem az szegén népnek, mert nem hogy nekem valamit adhatnának, de ha így leszen lehetetlen, hogy egy is az szegén népbe meg maradhasson. Azért k. uram kenyergek Nsgodnak, mint bizott k.

¹⁾ Kerecsényi Mihályról van szó, a kit Nádasdy Tamás maga mellé vett *vicepalatinusnak*.

uramnak az én erekké való szolgálatomért, hogy Nsgod legyen segítséggel ő f., hogy ő f. parancsoljon serio Horvát Markónak, hogy ha az ő előtte való tisztartók nem vettek az én keves jószágomon dézma és szolgáltató pénzt, ő se vegyen és az mit fel vett is adja hátra, mert ha ez ebbe megyen el, nem értem mit tennék én az jószággal. Mind ebbe, mind egyéb dolgaimba énnekem tisztán csak Nsgodba vagyon minden bizodalmam, mint Nagyságos k. uramba. Ebbe énnekem ő maga Horvát Markó bizonságom, hogy soha sem ő, sem előtte való tisztartók nem vettek efféle pénzt rajtok. — Az hatalmas Isten tarcsa meg Nsgodat minden javával.

Ex Kanyafelde 7. Junii 1559. servitor

Ladislau Kerecheny mpr.
de Kányafelde.

XLVI.

Kányafölde, 1560. január 12.

Nagyságos és énnekem erek bizott kegyelmes Uram stb. Ezen órába juték *Varasdóru*l és estve fele ugymint et óra korba hozák az N. levelét, kibe N. parancsol, sietséggel egy kocsin N. sietnék, kit látja Isten, hogy gyalog is kész volnék meg teljesítenem, mert mig élek azzal tartozom, hogy N. szolgáljak, de az német urak azt parancsolák, hogy esmég hónap estvére nállok legyek, mert *Lencovit* uramat várják és az szigeti bemenés felől akarnak velem szólni, az mint mostan be akarnak menni az commisarios uraim, *ez tervén tételre az párt ütés felől*. Im pedig levelet és adának az német urak kezembe császár ő f. levelét, az német urak akarhatja az, hogy ha valami segítséget kellek küldeni Horvát Markó mellé, hogy én mennék előttek, kit látja Isten, nem eremest mielnék, mert nekem Horvát Markó nem barátom, mert jószágomat elfoglalta, de nincs mit tennem, császár ő f. parancsolattyanak és az urakénak, ha szükség leszen, eleget kell tennem, azért kérem N. mint erek, bizott kegyelmes uramat, hogy Nsgod nekem megbocsásson, hogy mindjára oda nem mehettem, ez felül megmondott okokért. Im oda sietek és valamint lehet el kérözöm tőlek ez érsek uram *menyezgéjére (így!)* és ha elbocsátanak, tehát kedden vagy szerdán ott leszek Nagyságodnál és ugyan onnan megyek Sopronba érsek uramhoz. Ha pedig oly dolog, kit N. nekem levélbe megírhat, ha addig nem haladható dolog, mig én N. érkezem, írja meg Nagyságod és N. magam kémeletlen szolgálni akarok, mint erek bizott kegyelmes uramnak.

Ezzel egyetembe ajánlom N. erek szolgálatomat, mint k. urannak, az k. ur Isten legyen N.

Kelt Kányafelden 12 januarii 1560.

V. S. et M. D.

servitor

Ladislaus Kerecheny mpr.

XLVII.

1560. (*Hely és napi kelet nélkül.*)

Kegyelmes uram Nagyságotul bocsánatot kérek, hogy N. nem mehettem en magam, mert ezen órába juta meg bátyám *Kerecheni Mihál* uram és hozza egy levelet, kit Komárból hoztak, kit az kémek irtak, hogy az terek, ha ez koráig rá nem jöt is Komárra, rá jó és az töb apró erősségre és ezt látám, im leveleket irok, hogy valami puskást küldek oda és az mely szolgálaim vadnak, im azokat oda küldem ezen órába. azután oda N. megyek és megmutatom az mit irtak nekem. Ezt csak ara irám meg N., ha N. Kanisára vagy Szenyverbe akar valamit irnia, én elküldem.

V. S. et M. D.

servitor

Ladislaus Kerecheny mpr.

Kívül: Az én k. urannak Nádrispán urannak. Alatta Nádasy kezével: »Dom. Kerecheny redditur Vien 2. Julii 1560.«

XLVIII.

Nikolsburg, 1560. szeptember 29.

Nagyságos és énnekem bizodalmas kegyelmes Uram stb. Adom N. tuttára, hogy én az morvai gyülésbe elmentem vala és Császár ő f. segítségéből az morvai urak kezikbe venek és ez mai nap az Ur Isten szent nevében elfoglálám az várat *Nikilspurkot*, bizon, hogy sok szántalan kelcséggel és fárasággal, de legyen hála az Ur Istennek pedig egyszer vége szakadhata, de mast azon kenyergek N. mint k. urannak, ne hadjon N. meg az két ezer talér nálkil (*igy!*) vagy ketélre vagy jószágra és bátor revid napra, kit N. mint k. urannak mig élek meg akarom szolgálnom és esmég sem fejemet sem jószágomat sem semminémű morhámát Nagyságod parancsolatjára bizon soha meg nem kémélem, csak most ne hadjon N. ez mostani nagy szigségembe az én erek szolgálatomért és ezbil N. k. választ várok mint k. Uramtul.

Kelt Nikilspurkba Szent Mihál napján 1560.

V. S. et M. D.

servitor

Ladislaus Kerecheny mpr.

XLIX.

Polgari, 1561. január 16.

Nagyságos és énnekem bizott k. uram stb. Én mindenkoron az hon járok eremest szolgálnék N. ki bizonétok az egy erek Ur Istennel. Minap találkozám egy morvai nemes emberrel, kinek *Prasiczkij Sigmond* neve és emlékezém az N. betegségéről, az azt mondá, hogy N. jól esmeri és hogy N. eremest szolgál. Mikor N. Kanisánál vala az herczeggel a császár ő f. fiával és hogy N. népe ellen támattak volt az csehek, azkor mondá, hogy, N. megesmerete volt és hogy N. jó ura (volt?) és mondá hogy tud egy jeles orvost, ki Isten után segíthetne N., ki sokaknak segétt, kik ezféle betegségbe sok ideig kénzottak, az menyire én tuttam megbeszéltem neki, mindazáltal ha teccik N. jó volna neki irnia, hogy hozná N. az orvost, értvén N. mit szól az Nsgod betegségéhez meglátja N. mit kell mielni. Csak N. akarja és N. írja meg feleségemnek, az N. levelét feleségem azontul megkildi az jámbornak. Ezt N. akartam megjelentenem, mint ilyen igaz szibül való szolgálja N. és ajánlom N. erekké való szolgálatomat.

Kelt Pulgarini 16 die Januarii 1561.

V. S. et M. D.

servitor

Ladislaus Kerecheny mpr.

L.

Gyula, 1561. márczius 21.

Nagyságos és énnekem bizott kegyelmes Uram stb. N. egészségét igen kívánnám hallanom, mind az én K. asszonyométt az N. szerelmes társájét, egyetembe az N. gyermekével, kit adjon az felséges Ur Isten hallanom etc.

Az én állapotomról egyebet nem irhatok N., hanem oly pusztába szállottam mint ha az mezőn volnék, még egy részre ha tiszta mezőn volnék és népem volna, inkább biznám hozzája, ezt pedig oly igen nehéz megépíteni, hogy kinyebb volna akarhon mezében ujonan várat csinálni, mert ezt soha jó módton kilenben meg nem csinálhatják, hanem ha az árokját beteltik és azon menne el az fala, és azkivel más árkot ásnának, ki szántalan munkával lenne. Látja az Ur Isten, hogy rettenetes csak hozzája es kezdenem etc.

Más az, hogy Császár ő f. ahán jó városok, faluk voltak ehez, kiket *Makochy (így!)* ide birt azt mind Egerhez hatta ő f. hogy birják ha azt ő f. innen el szakasztja és ha ide nem

hadja birnia, soha ez mi (v) véghez nem megyen. Az comisarios uraim, kik itt ben voltak velem, látván ez háznak rettenetes romlását, mert ezt mindenestül fogva ujonnan kell csinálni, parancsolatot írva attak császár ő f. képébe, hogy az mi Tiszán innen vagy on ide foglaljam és ide es birjam és ez ő f. vég-házát építtessem vele, én azt mieltem és egri pispek uram igen haraguszik érette, maga immár az Ur Isten jó voltából elég megcsinált ház *Eger*, ez pedig pusztá. Ugy írja, hogy . . . irt és panaszlott császár ő f. Im meglátom mit ír ő f. róla, ha ő f. azt akarja, hogy megépítsem ez házat, hát tudom, hogy azba hogy az mibe comisarios urak hattak, ha pedig ő f. azt akarja, hogy pusztán áljon, azzal ő f. szabad, én az mire elég leszek ha az Ur Isten és az idő szenvedí, héjába nem ilek mig itt leszek.

Uj hirt N. semmit nem tudok irnom, még most bizont, mert az minemü kémekeket ilyen hamar szerezhettem, még azok meg nem jutottak, Virágvasárnapra várom üket, de im két fő pribég juta Szolnokbul, azok azt mondják, hogy az terek had megszálja Szigetet, ki én nem hiszek, mert *Sziget meg épilt és megcsinált ház*, hanem ha had leszen, én ide várom üket, ha mit értek N. azontul irok.

Én N. mint k. uramnak ajánlom holtig való szolgálomat, és minden hozzája tartozókkal az k. Ur Isten tarcsa meg N. minden jó szerencsével.

Kelt Gyulában 21. marcii 1561.

V. S. et M. D.

servitor

Ladislau Kerecheny mpr.

II.

Gyula, 1561. október 12.

Tekéntetes és Nagyságos Uram stb. stb. Az N. levelét megérttem, hogy N. az N. jóvoltából és kegyelmességébül nekem az jószágokat meg atta, kit ha élek mind a N. mind az Nsgod gyermekének, mint k. uraimnak igaz emberséggel meg akarok szolgálnom. Noha még most az jószágnak semmi vagy igen keves hasznát vehetem, de k. az Ur Isten kentalan meg meg kenyerül ez szegén keresztyénségen, ha ez feld meg térne hasznos jószágocskák volnának. Im esmég az teb donációhoz való királ emberit írva kiltem, maga bizon elébb es írva kiltem vala, valahogy tévesztette volt el az én szolgám, az kitől elkiltem vala. Adja az k. Ur Isten, hogy addig haladjon halálom, mig ezt én az mint megirtam, meg szolgálhassam mind Nsgodtok, mind az N. gyermekének. Az mit pedig N.

mielt *Jász Lukácsal* azt es meg szolgálom N. mint k. uramnak.

Az után ir N. hogy irnék Nsgodnak az ide alá való dolgokról. Innen N. egyebet gonosznál semmit nem irhatok, mert nagyon fél esztendeje, hogy mind irton irok Császár ő f. hogy az terek azt elvégezte tanácsokba, hogy ha erejek leszen megszálják *Gyulát*, ha nem leszen azra erejek, hogy kastélt csinálnak, *de soha nem akarák hinni, hanem még meg csufolának, mondván, hogy sok hireim vadnak, de ők azt jobban tudnák, ha az ugy volna* etc. Immár nem tudom, ha nagyon hírekkel és ha ők jobban tudják, de egy begler bég Sofiáig jöt vala ki, ide ki akart jöni, de az k. Ur Isten nem engedé, mert Kazul basa miatt lén bántása és vissza hiák őket etc.

Hogy az nem lehete, im most az mint nekem az én kémem megirta, szintén ugy lén, az terek fel gyile és im két kastélt csinálának, egyiket *Temerként*, az imár kész, másikat *Csongrádon*, az es ez hétbe kész leszen, ugy értem, hogy még harmadikat akarnak csinálni, de még azt nem tudom hon, mert még az bégek keztek, meg nem igyenesiltek rajta etc.

Szintén igy jártam vala Szigetbe es, hogy *Kapos*, *Korotna* és *Babacs* el vesze. maga azt es ennihán hónappal eléb meg irtam vala, de azokat csak ijetségre(?) vették vala, maga hitemre, egy vége sincs ő. fsgének, az hon job és igazb kémekeket tartanak, mert oly kimem nagyon, ki mindenkor az tanácsokba ül, mert én is szeretem életemet és tisztességemet és nem kémelem az kémnek való fizetést.

Az más párt felől N. ezt irhatom, hogy oda fel bocsáttották hadakat, az kastély helébe *Szalka* helyébe, kit Zay uram elvonatott vala, most mást csinálnak. Zay uram rájok készül, ez napokban megvinak, ki bizon elég kár, mert most elég keves ez szegén nemzet etc. Azért meg most az királ fiának mind soldot kiáltanak és innen mind szekten szekik az szolgáló nép, mert itt éhel meg nem halhat, mert semmi fizetések nincsen. Az Istenért irjon N. ő. f. hogy akarmi fizetést kilgyen ide, mert majd az fogytára jutunk az szolgáló népnek. Ez télre ide várják Váraddá az királ fiát teelni, mi szándéka legyen, még nem tudom, ha mit meg értek N. tutára adom.

Az terek szomszédságba ugy parancsol ő f. hogy békével éljünk, maga im ők csak azt nem mielik az kit nem mielhetnek etc.

Im azért alattunk rá gondoltunk és az k. Ur Isten ugy atta, hogy két terek vár ége el, egyik *Csanád* másik *Arad*, kibe mindenikbe bég lakik, hiszen az k. Ur Istent, hogy ez hétbe harmadik es el ég. Ezek mind kezünkbe lehetnek volna

practica által, de ő fsge mindenha azt írja, hogy *sub gravis indignationis pena* megtarcsuk az frigyét és semmibe nekik ne vétsünk etc. Isten haragja vagyon rajtunk. Ez után ha mi hireink lesznek N. megirom azontul.

Az N. parancsolatja szerint bizony vagyon fél esztendeje, hogy megszerzettem az ineket (ünöket?) de az terek semminemű barmot erkedig fel nem bocsátott. Im mostan megeresztették az utat, és im mai napon attam az turiak kezébe kétszáz inet és két ereg bikát, kit szintén Kanisára visznek, ménest es szerzettem etvent, azt mingyárást elkildem. Az aszonyom ő nsganak való szekeres lovakat megszerzem és meg kildem, de bizon az jova igen szik ide is, kit Nsgod mástul is megért etc.

Továbbá k. uram, nyilván vagyon N., hogy az én jószágomat *Danócot, Uyfalut* és *Veresmartot*, kit ő fsge adott vala és én az ő f. donációja mellett mind addig mig szigeti kapitán voltam szabad uraságába voltam. Azután, hogy Horvát Markó utánnam kapitán volt első uttal ő idejében is mind szabad uraságába voltam. Az után, hogy Horvát Markó elhagyá és utánna *Farkasics Gergel* lén kapitány az ő idejébe es mind szabad uraságába voltam, enni ideig birtam, hanem osztán hogy másodszer méne be az kapitánságba¹⁾ ugy foglalá el boszuságba erevel, hatalmával, kibe ez egész Baranya vármegye tudós és mind császár ő f. mind Nsgod, mert száma nincsen hánszer ő f. parancsolt és N. irt és szolgálait kilte, hogy megeressze, de soha meg nem ereszté. Im értem, hogy Nsgtok most tétet látást az Markó fia és felesége kezett, kérem N. mint uramat, N. az én jószágomat k. adassa meg, ki én tilem ilyen gonoszul veszett el, az mint jól tudja Nsgod, kit erekik megszolgálók N. mint. k. Uramnak és k. választ várok.

Kelt Gyulába 12 októbris 1561.

V. S. et M. D.

servitor

Ladislaus Kerecheny mpr.

LI.

Gyula, 1561. október 24.

Tekintetes és Nagyságos k. Uram stb.

Az N. parancsolatja szerint im mind ine barmot mind ménest szerzettem N. és immár egy heti vagyon, hogy válogatva két száz inet kiltem N. és az felett két ereg mag tehenet(?) Im az ménest is harmad napig el bocsátom, vagy etven vagy

¹⁾ T. i. Horvát Markó.

hatvan leszen, ez után az szekeres lovakat megkildem N. mentül szebeket talállok és mindenbe N. szolgálni akarok, mint erek bizott k. Uramnak, mindezeket az mibe N. jó és k. akarolja leszen azba vegye N., az felit N. megfizette és annak felette az N. kegyelmességét, kit én velem mielt N. mig ez világba élek igaz emberséggel meg akarom szolgálnom, mind N. mind az N. gyermekének, mint k. Urainnak.

Uj hirt N. egyebet nem irhatok, hanem az királ fia bocsátotta vala hadát, hogy az szalkai kastél helébe mást csináltak volna, azonkezbe *Zay Ferenc* uram készen volt az Despot hadával és rájok indul, az királfia népe el futamék, az kastél csinálást el hadja és *Kálót* az ő magok kastélát féltekbe ő magok el égeték.

Ide most csendességbe vagyunk az más párttul etc.

Az Despot elindult ugymint két ezer emberrel, Moldvai vajda is készen várja negyven ezer emberrel, az mint nekem Erdéltől bizott emberim hozták, immár meglátjuk mit ad az Ur Isten etc.

Az Tiszán tul az terek két kastélt csinála, egyik Csongrádon másik Temerként, kit én ez előtt négy hónappal is meg irtam vala, de senki vele nem gondola. Én innen hozzájok az Tisza miatt nem férhetek, onnan pedig sem Kasáru sem Egerről senki rá nem gondol, bizon az feldnek sok kárára leszen etc.

Ezek mostan az uj hirek, ezután ha mit értek N. azontul tuttára adom és ajánlom N. erekké való szolgálatomat, mint k. uramnak. Kelt ez levél Gyulában Pénteken Szent Demeter nap előtt 1561.

V. S. et M. D.

servitor humillimus

Ladislaus Kerecheny mpr.

LII.

Gyula, 1561. november 23.

Spectabilis et magnifice domine, domine mihi semper gratiosissime etc. Erekké való szolgálatom után, az N. levelét meg értettem. az mi illeti inek és ménes dolgát azok eddig Isten k. váltából Kanisán vadnak.

Az mi illeti az fő ló dolgát, látja az ur Isten, hogy én számát nem tudom mennyi ló ide esett ez idén, de még csak egy fő ló sem essék keztek teb, hanem az kit im Maximiliános urunknak ő f. kiltem. Hidje bizonyal N. hogy nincsen ez világon az ember, kinek jobb kedvel adnám mint N., azután Zrinj uramnak, de hitemre az fő ló nincs, egyéb lovam elég vagyon. — Ingen az minemü az legjobb vagyon azt N. kildem, mind az járó paripával, mind az szekeres lovakkal egyetemben.

Az leveleket, kit N. parancsolt, mind el kildezem és valahonnan mi választom jó mind küldem Nagyságodnak.

Az mit keltettek volt Majlát uramra az olasz felől és valami mordálság és egyéb dolog felel, kevetem N. — az mind hamis és hazugság volt és azba N. semmit ne higyen etc. — Bizon szintén itt es ez vala az hire, de osztán én szintén oda le kiltem vala emberemet, úgy menék végére, hogy hamis volt az hir.

Itt most semmi uj hirem nincsen, az terekkel untalan dolgunk vagyon, jolehet minekünk is esett valami kárunk, de legyen hála az k. ur istennek még es mindenha az nyereség miénk volt job; ezután is csak az k. Ur Istenben bízom és ajánlom N. erekké való szolgálatomat.

Kelt ez levél Gyulába 23. novembris 1561.

V. S. et M. D.

servitor

Ladislaus Kerecheny mpr.

Most jöve hirem, hogy Sándor vajda fejét hozák Despot eleibe és hogy le ment Módvába, ezt igen bizonyal mondák, de én még sem hihetem, ha joban meg értem, Nsgodnak meg írom.

LIII.

Gyula. 1562. január 25.

Tekéntetes és Nagyságos k. uram stb. Nagyságodnak ezt adom tuttára, hogy mikor én Bécsben az császár ő f. kamorájába bucsuzom vala, ő f, hogy ide indulék ugyan azkor emlékezem ő f, hogy ő f, adjon tanuságot, ha valamelyt hátra hihatnék az urakba az más pártrul az ő f. hivségére, ha kell hinom őket? — Ő felsége jóvá hagyá és ugyan parancsolá es, hogy járjak benne. En azuta az mint tuttam, érte vótam, im azért N. ezt adom tuttára; hogy *Bátorj Gyergy* uram kész az ő f. hivségére hajlani, de azt kívánja, hogy Nagyságod által legyen meg az gratia, hogy ha pedig ő felsége az Drágfj jószágot kezdenéje forgatni, azrul ilyen kívánságok volna: hogy mert hogy az nálkil es (*így!*) ileti az N. gyermekét az contractus által az Dragfj jószág, hogy ha az ur Isten akaratja az volna és te nagyságodé, *hogy az ő leányát az Nagyságod fiának adnája* és ne szakadna másra az jószág, hanem az N. gyermekére és az ő gyermekekre az az, leány gyermekre. Ehez én ugy hiszem, hogy készek volnának fizetni es az fejedelemnek csak az Nagyságod akaratját értenék.

Ezre pedig ugyan hitit atta, hogy engem szóba nem hagy, hanem ha N. graciát szerez neki, kész az ő f. hivségére, ha N. ezrül ir ő felségének, ugyan megirhatja Nagyságod.

hogy én irtam N. — Immár valamibe N. nekem tanuságot ad, én azba járok el és az mibe tudok, holtig eremest szolgálók N. — Ez leánya dolgát Gyergy uramné aszonyom felesége által üzente nekem, meg azután Gyergy uram kezével irt róla etc.

Ez után uj hireket ezeket irhatom N, hogy ide most nagy háboru vagyon, az János királ fia mellé valahon mi terek vagyon mind melléje készül most, hogy *Balassa* uram és *Bátorj Miklós* uram ide hajla, de bizon az uram, hogy az terek ha mit kaphat magának halász, nem az királ fiának. — Terek császár mostan Despot uramra rá kilde az tengerre innen az minémü hada vagyon. és egyik vezirét kilte előtte *Pertal passa* neve, három ezer jancsárt adott vele, valamint adaja (*így!*) az Ur Isten dolgot.

Ez után ha mi hireim lesznek N. esmég meg irom. Ezzel egyetembe ajánlom N. erekik való szolgálatomat.

Kelt Gyulába 25. Januarii 1562.

V. S. et M. D.

servitor

Ladislaus Kerecheny mpr.

LIV.

Gyula, 1562. február 14.

Spectabilis et Magnifice domine et patrone nobis gratiose, servitii nostri debitam paratissimamque commendationem. Ez előtt is könyörgöttem vala te Nagyságodnak egy szolgálóm felől, kinek igasságát is meglátta vala Nagyságod Bécsbe, azkor is Nagyságod kegyelmes választ tón. Azért most is könyörgök Nagyságodnak mint bizodalmas uramnak, az én örökké való szolgálatomért, bocsássa Nagyságod jó véggel, kit én Nagyságodnak ez után is ezer annyiba meg szolgálhassak. Az ő dolgát már tугya Nagyságod egy szőlő felől, ki *Berczeli Miklós* deákrul maratt reá, az mint igassága mutatja. — Azért még is könyörgök Nagyságodnak, tekincse meg az én szolgálatomat is az ő igasságát is. Továbbá az mi dolgokról irtam Nagyságodnak, ne késlelje meg N. In reliquo etc. Datum *Gulae* 14 februarii Anno 1562.

Spect ac Magn. Dom. V.

servitor perpetuus

Ladislaus Kerecheny.

(Ugy a levél, mint az aláírás idegen kéztől.)

Kívül: Spectabili ac magnifico domino domino Thomae de Nadasd, perpetuo terrae Fogaras ac Comitatus Castri ferrei Comiti, Palatino Regni Hungariae, Judici Cumanorum ac Consiliario S. C. Majestatis etc. domino nobis gratioso.

Közli: DR. KOMÁROMY ANDRÁS.

MISKOLCZI CSULYAK ISTVÁN
ZEMPLÉNI REF. ESPERES (1629 — 1645.)
EGYHÁZLÁTOGATÁSI JEGYZÖKÖNYVEL.

— MÁSODIK KÖZLEMÉNY. —

II. Az 1632. évi egyházlátogatás.

Olasziensis visitatio Anno 1632. 21. Aprilis die Mercurii.

Bis dicitur cathedram adscendisse, postea a concione graviter cives domi suae reprehendisse. Catechisationem puellarum in parochia docere non ad aliud quam quod D. Andreas docuisset. Az községet becsületben tartsa.

R. Télben házánál katechizált, alias templomban katechizál, mindennap egy órát adott az tanításnak.

Az mely ember fizetése p. 30, ha sem bort sem buzát nem adhat.

(Erdőbénye.¹)

. . . mind szőlő öröksége s mind egyéb jószágá elveszett volna. Az Máthé Uram pénzével veszi az molnár avagy az serfőző az árpát, abból főzik az sert és egy főzésből egy általagot adnak italára, az többit avagy hordóstól avagy itczéjével árultatja Kerékgyártó György az Máthé Uram saját házánál. Inti az Ecclesia, hogy az serfőzésnek nevét, ha lehet, magáról letegye.

Egy deákot mondanak Nádasdinak, az ki meztelen szablyával járt.

Deák György az f. 10. megadta, melylyel az hosszu szőlő nyárjasát ültették be.

Az délesti precest az egész falu kívánja, hogy ő kegyelme praestálja, mert csak kis faluban is bevétetett az az szokás. R. Ígírte magát, sőt ezelőtt is megcselekedte volna. ha egész

¹) A jegyzőkönyv eleje hiányzik. a község neve is.

faluúl kívánták volna, mint mostan, de ő Kegyelme is megkívánja az auditoroktól, hogy följárjanak.

Pastor de auditoribus. Az Pataki András deák Uram házánál az elmúlt szüret után két ifju sodomiát perpetrált, melynek két szemmel látott bizonyosága is volt. Az fogságban lágyan tartották az egyikét és büntetetlen elszaladott. Intetessenek meg, hogy ezután kemény fogságban tartsanak az olyan malefactorot.

A deákok kő hányni vetni szoktak kijárni az pástra.

Az formint szőlő nem hasznára vagyon az parochusnak, mert csak szívja és az több szőlőnek jövedelmét is megemészt. Akarja ő Kegyelme, hogy elcseréljék.

Az aedilis választása és tisztinek continuálása Máthé Uram hírével legyen; ha csak esztendeig viseli az tisztet, az garaspénzt is ki nem szedheti, és az szőlő körül is alig veheti észében esztendeig az provisiót.

Az scholában legyen az leczkéknek serie, órára osztatván legyenek az leczkék. Az pásztor megnézzé az seriest és meglássa, ha illendő és hasznára szolgáló legyenek-e az leczkék az deákoknak, avagy az mester csak az maga könnyebb-ségéért csak kótyomfity leczkét olvas.

Tolcsva visitata eodem 10. Junii die hora vespertina.

Pastor: Matthias Komjáti. Rector: Johannes Sára. Judex: Andreas Gyana. Aedilis: Paulus Dobos.

Az temető kerten sok helyen rés vagyon, az barmot által hajtják rajta; causálják, hogy az sok urdolga miatt nem érkeznek építeni, de ígérnek, hogy megépítik.

Panaszképen jelenti az tanács, hogy az nemesek az építkezésben nem segítik.

Az funusnál való conciót felettébb is urgeálják, de fizetést semmiképen nem ígérnek, azt causálván, hogy soha nem fizetnek és új törvényt, szokást magokra nem akarnak költeni.

Pastor de auditoribus. Az Sacramentom kiszolgáltatásakor az kik öregbek és nagyobb tekintet vagyon reájok az poli-tiában, kimaradnak, kikhez képest az alsó renden valók is ki szoktak maradni.

Méltatlan dolognak tetszik az, hogy ha mi nem tetszik az prédikátor dolgában az tolcsvaiaknak, sereggel mennek házára és sok kemény beszédekkel fojtogatják, mely ha nem tetszik, két vagy három emberséges ember által mind véghez vihetik akarataikat.

Az szitkosoknak csak az kezét teszik az kalodában és madárszedésnek nevezik nevetés által.

Az parochiának zszindelye igen elavult, mely miatt könyvei is megáztanak és fazokkal hordják ki esős időn az vizet. Az kertnek sövényét ha meg nem építik, az aratáskor csak barom számára rakja be buzáját pusztá kertiben.

Az funustól való fizetést az mi illeti, ő Kegyelme felveszi, de ily conditióval, hogy senki kedve ellen nem kívánja szolgálatját, hanem hagyják az maga emberségére, és az ki mit akar is akaratjából adni, nem ellenzik, sőt ha testamntumban hagy valamit, azt is nem bánják. Consenserunt.

Az aedilist sok klsó és tisztii ellen való dologra erőltetik, melylyel nem tartozik. Az pásztor tetszéséből eligálják és ne legyen esztendősz szolgálta, hanem ha jól viseli magát az tisztiben, rajta hagyják egy ideig.

Veres György egy darab szőlőt hagyott testamentomban az Ecclesia építésére; annak az szőlőnek procuratora az aedilis legyen, jól miveltesse, az költsége nála álljon, és minden esztendőben az pásztor és az tanács előtt számot adjon.

Horváti.

Pastor: Paulus Ibrányi. Rector: Joannes Szecsei. Judex: Georgius Kozma.

Visitanda fuerat decima Junii, sed quia sese non prae-paraverant, frustra ad eos iveramus, illinc reversi visitavimus Tolcsvam, et ipsorum visitatio instituta est XI. Junii horis matutinis in hanc formam:

Templi sanctuarium desuper asseribus non est tectum. Promiserunt tecturam.

Auditores de pastore. Catechisationem non diligenter instituit.

Pastor de auditoribus. Az lélek mondásnak és keresztelte szitokkal az kik szitkozódnak avagy egy forintot vesznek rajta, avagy kalodába teszik az kezeket. Azt kívánja az pásztor, hogy személyválogatás nélkül mindent megbüntessenek az lélek és keresztelte mondásért.

Vámosujfalu visitata XI. Junii hora 8 matutina.

Pastor: Franciscus Halászi. Rector: Thomas Szerencsi. Judex: Caspar Végh. Michaél Benk.

Az templomban sok hordók, szuszékok vannak, melyekben való buzára annyi sok egerek szoktanak, hogy az templomot undok bűdössé tették. Megintettenek, hogy kitisztíttassák. Igérték engedelmességeket. Új temető kertet láttunk csinálni, hogy az templom mellett valahol ki ne hányják az meghaltaknak testeket.

Auditores de pastore. Déleesti könyörgésnek instituálását kívánjuk. Bort iszik s szereti az bort, azt mondják, de részegen nem látták.

Pastor de suis auditoribus. Az szitkosoknak kemény büntetése legyen, hogy az büntetéstől való félelem miatt megszűnjenek az szitoktól.

Sára visitata XI. Junii hora 10.

Pastor: Johannes Paczali. Judex: Hóhozó István.

Auditores de pastores Preces pomeridianas, sicut incipit, continuet,

Pastor de auditoribus. Az szitkosoknak csak az kezeket teszik az kalodában, interim sokan elszaladnak s még dicsekednek vele.

Vékony az pásztorra való provisio. Az szőlőt öt ember miveli, szegény ómaga, és bátor pénze volna is, pénzéért is nem talál mivest. Az fizetést háromszor adják meg, mivel az munka is szaporodott, kaszálják s rakják be.

Hegedűs Mátyás nyilván való parázna.

Zsadány visitata XI. Junii hora 3. pomeridiana.

Pastor: Mathaeus Rozvádi. Rector: Jacobus Pataki.
Judex: Andreas Thót.

Auditores de pastore. Utensile ad Baptismum non habent.

Pastor de auditoribus. Az szitkosoknak kezeket teszik az kalodában.

Nagyobb provisiot kíván az ház dolgában és az ház kertelésében.

Szabadságában megháborították, midőn in absentia házára küldöttek az polgárok és feleségének azt parancsolták, hogy korcsomát kezdjen, mert ha mostan nem kezd és másszor kezd, tehát az csapját elmettik. R. Ez nem tanács izeneti volt.

Az parochialis földnek az gyepűjét hogy meg nem csináltatta, ittanak reá. R. Nem igaz.

Két szántóföld között vannak tövisbokrok; kívánja, hogy kiírtsák, hogy be ne csúszszon az bokor. Tar Mihály tavalyi esztendőben köből bort nem adott. Mikor nyilást osztanak, akkor adjanak ő Kegyelmének is részt benne, avagy külön szakaszszanak pásztor számára.

Pinczetöröket és egyéb vétkeseket pénzzel büntetnek. Az réten fogtak egy asszonyt és legényeket mellette.

Két vagy három ember kívül inkább mind adósok, ki buzával, ki fával.

Hogyka.

Pastor: Matthias Fonyi. Rectorem non habent. Judex: Martinus Kőmpe. Aedilis: Emericus Pente.

Vesperi pervenimus Hogykam et quia conjunx pastoris puerpera erat. devertimus ad judicem et coenavimus apud Generosum d. Steph. Bejczy, visitavimus postea 12. Junii hora 6 matutina.

Négy esztendőől fogván Bejczy Uram nem adta meg az 12 köből bort és az több proventet, mely kétfelé oszlott: Patakról az mi illik, igen megadják.

Auditores de pastore. Cantharos pro Baptismi et Coenae administratione non habent.

Pastor de auditoribus. Vajda Ambrus soha templomban nem jár, az communióval is nem él.

Az keresztelte mondásnak nincsen büntetése. Az lélek mondókat megbüntetik, elsőben p. 25., másodsor p. 50. harmadsor f. 1. Az Márton pap fiai az lelkével szitkozódnak.

Az aedilis meghalt és sok fizetése vagyon hátra s nem tudja kivel kiszedetni; némely meg is halt és örökségét más ember birja.

(Sárospatak.) ¹⁾

. . . quo tanto citius occupationum vestrarum brabeum apprehendatis, quanto velociori pede ad metam vobis praefixam currere donatum est. Altero quod sano in corpore sanam mentem inhabitare speremus. Parum enim aut nihil corporis valetudo proderit, si mens aegerrima. labores nauseando ocio immoriatur. Deum precabimur, hanc vobis animi corporisque sanitatem diutissime tueatur, vosque universos et singulas vasa misericordiae suae faciat.

Caeterum etsi nullum est nobis dubium, quin vos ad fanum Honoris, talibus praecipue Magistris lampada vobis praefertibus, impigre curratis, tamen Canonibus Ecclesiasticis obsecuti, ea, quae nos scire convenit in hac visitatione a vobis edoceri cupientes, amore, metu livoreque sepositis, ad quaesitum bona et Deo debita cum conscientia, qua coram tribunali Dei consistere velitis, nobis respondeatis, hortor et moneo. Istud est, utrum praeceptores vestri sint in docendo diligentes, in examinando fideles et siquid in ipsis dignum correctione esse judicatis, nobis exponatis. Daturus nos operam pollicemur, ut cum docentes tum discentes officium suum decenter faciant, inordinata *ἀνεξία* fenestra aut certe lata via ad effrenem licentiam aperiatur.

¹⁾ A jegyzőkönyv nagyrésze hiányzik a község nevével együtt.

Ujhely Anno 1632 visitata est 13 Junii die Dominico a concione matutina.

Pastores: Joannes Simándi, Joannes Bényei, Michaël Láposi. Rector: Georgius Csécsi. Judex: Emericus Farkas. Aedilis: Martinus Molnár.

Az templom üveg ablakit az szél megszagatta, ígérk megcsinálását.

Régenten éléspénzt szedtenek és abból fizetnek az mes-
ternek és az kiknek illet. Mostan az nemesek nem akarnak
fizetni, és az város nem tud miből fizetni az mesternek.

De schola. Hartai Uram azt mondja, hogy ő senkire
nem néz.

Horváth György Uramnak az magashegyen vagyon egy
pénzen vött szőlője, megszedvén ez esztendei termését, bírő
Uram az templom vagy schola épületire fordítsa az szőlőt
azután, mely ér f. 80.

Auditores de pastore. Correptio sedulior fiat pectorum.

Mihály Uram az szomszédját tavaly szidogatta. Mihály
Uram nem engedte meg kapálni az szőlőnek azt az darabját,
ahol szőlőtő nincsen. Az fésző szőlőtöket és rongyos demjén
töveket nyitatlan és mettetlen hagyta. Mihály Uram lakodal-
makban gyakorta olyan illetlen szókat szokott szólani, melytől
még az felesége is tiltotta.

Az catechisatiót megcselekedje Simándi Uram mind télben
nyárban. Szombaton reggel meglegyen az közönséges könyörgés.

Izsó György fiát mivel az üveg ablakból egy vagy két
tányért kitört volt, felette igen megverte volt, és azután nem
sokára meghalt.

Mikor egyebek az templomban vannak, az mendikások
az kő porticusban levén, poroznak az porticusban ülő emberek
nyakában. Az kő porticusban ne szemtelenkedjenek az deákok.
Az deákok, mikor János Uram prédikállott az temetőben.
nevettek; megszólította, de nem gondoltak vele. Hogy az
mester egy kobzot tört el. és az deákok közül némelyiket meg-
szidta, conspiráltak volt, hogy törvény kívül cselekedte volna.

Az kántort kívánják, hogy ugy szolgáljon az templomban,
az mint régenten szolgáltak. Gyakorta kimarad az templomból.

Az reggeli precesnek bizonyos rendelt órája legyen.

Pastores de auditoribus. Az bűnösöknek keményebb
büntetést kívánnak.

Mihály Uram egyik szőlőjében az bujtást el nem rakták.

Az lezet az magok akarátja szerént szabják meg deákok.

Az scholát kövel akarják építeni.

Discipuli de praeceptore. Gyakorta peregre megyen.

Borsi filialis; judex: Matthaeus Ujlaki. Pastor: Michaël Láposi.

Visitata Ujhelyini sumpto prandio.

Az templom csorog és épen meg kellene zsindelezni Tholnai István Uram tanácsul adta, hogy szerezzenek léczet, zsindeleyszeget és ácsot, kérjenek praefectus uramtól zsindelet, ha nem ad, irjanak az fejedelemasszonynak egy supplicatiót, ő mellettek ír, és az maga levelében csinálja be az borsiak supplicatióját.

Audit. de pastore. Die Dominico concionis tempore pomeridiane in vinea fuit, concionem tandem neglexit praetextens se dioeceseos seniores expectare. Az vétkeseket nem feddi, hanem inkább némely mellett intercedal. Szitkos.

Az bíró szolgálja megházasodott, eskütni ment, de mint-hogy hamarsággal nem lehetek készen, meg nem esküttette, hanem hazajött és az legény utána jött eskünni.

Ha polgár embert temetett, p. 16. tartoznak.

Mikor az 4-tát behozták, voltak 12 szekérrel, egy tál lencsét főzetett nekik, és vizet adott elejekben; bor czégére volt pengig, mégis lőrével sem gazdálkodott, maga azelőtti tanítók eleget adtak olyankor enni s inni. R. Mendacium dicit fuisse.

Catechisationem neglexit; keményen fogta s nagy kérdésekre kérte, mely az gyermek elméjét fölül multa. Az gyermeket kiczokigatta, ezt mondván: az anyád téhen, az apád ökör. R. Nem tud kit tanítani.

Emberséges embernél kívánják, hogy szállást tartson, nem annál, az kinél most tart. Borsi építsen az ujhelyi diakonusnak, mint szintén hogy az bányácskaiak építenek János Uramnak.

Toronya visitata est 14. Junii bene mane.

Pastor: Johannes Iratosi. Rector: Michaël Zétényi. Aedilis: Pál deák. Judex in Felsőtoronya: Szabó András, in Alsótoronya: Szász Mihály.

Az mester szőleje elpusztult, ígerte az két falu, hogy kétféle méri, kiki az ő részét kívágja, vesszöt szedjen hozzája, és beültesse. Mostan olyan száraz az föld, hogy fel nem vágthatni.

Auditores de pastoribus (*igy!*). Cantharum pro Baptismo non habent. Promiserunt empturos. Preces pomeridianas singulis diebus instituat.

Az deákokat nem bánják, ha az Isten törvénye szerint szőlőhegyre gyümölcs enni elmennek, de hogy mindennap oda

járjanak és tarisznyával elhordják az szőlőt, nem engedik. Annak okáért admoneáltassanak.

Pastor de auditoribus. Alsótoronya az szitkosoknak csak az kezét teszik az kalodában. Mikor valakit gengén akarnak megbüntetni, egyben gyűlnek s reá isznak, ha az kevés legyen, egymást megróják és részegségre isznak.

Az öreg Nánási házánál egy parázna asszony lakott, az hova az deákok szoktanak volt járni. Pecsétet adtam az deákoknak idézésére.

Csörgő visitata 14 Junii hora 8. mat.

Pastor: Gregorius Görgei. Rector: Joannes Kistályai. Judex: Michaél Nagy. Legenyei biró: Veres Péter; mihalyi biró: Szabó Pál.

Az templomhoz vagyon ezer zszindely, Bányácskai Nagy János hoz léczet, egy léczet két pénzért, és megzszindelyeztetik mentől hamarabb.

Az temető kertet avagy sövénynyel avagy árokkal igirték megkertetni. Azont kívánta az visitatio az legenyieiektől. Ha meg nem építik, büntetésben ejtik magokat.

Az mihalyiak az építésben restek. R. Az prédikátort meg kezdi fogni az Ecclesia az vasárnapi minden prédikálástól Mihalyiban.

Auditores de past. Mane nuptiales copulet.

Pastor de auditoribus. Czéke Istvánt az fia Czéke Gergely megszszidogatta; az pataki had között vagyon.

Veléte visitata hora 2 pomerid. 14. Junii.

Pastor: Nicolaus Berei. Rector: Georgius Zempléni unipes. Judex: Jakab Mihály. *Gercsely*; judex: Orosz János. *Kelecseny* sese absentavit.

Az urnak szóljanak az templom építése felől, mert igen elhasadozott, melyet az fedelének megújításával állathatnak csak helyére.

Az gercselyi templomnak nincsen héjazatja, hanem pusztá, az jobbágyok kevesen levén, nem építhetik. Az temető kert pusztá. Meghagyták az visitatorok, hogy megépítsék.

Az padlást tapasztani kell, mert aláhull az por. Az kéménynek lehullott az tapasza, kigyulástól félő. Tehén állást kíván csinálni, mert téli időn az hidegen nem alhat az barom.

Auditores de past. Cantharum pro baptismo et distributionis coenae non habent.

Pastor de auditoribus. Convitiatoribus manus in catasta stringunt.

Az mely emberre gyanakodik az pásztor, hogy az lovat kiadta az ménesből, törvénykezni akar. Az parochiát két eszten-dőtől fogva nem építették, hanem hogy az pásztor el akart Ráskára menni, úgy mozdultak meg.

Lasztócz visitata eodem die post horam 4.

Pastor: Johannes Figedi. Rector: Steph. Redmeczi. Aedilis: Mészáros Pál. Judex: Bernárd Mihály. Thót Mihály.

Az temető kerten egynehány embernek vagyou rése; ad visitationem Mariae valaki meg nem építi, az pásztor nomina-tim megnevezze és büntetésben esik. Az parochia környül való kertelést meg kell töviselni, hogy senkinek szabad be s kime-netele ne lehessen. Mindenre ígérík magokat.

Pastor de auditor. Sári András lopónak mondotta Kalmár Mihályt, aperte mondotta, mégis az templomban bejár. Bakai Márton embert lött meg. Az Sacramentumokkal igen ritkán élnek. Az lélekével és kereszteltével való szitkozódókat nem büntetik.

Kázmér: judex: Orosz Lukács. *Kiskázmér*: judex: Demjén Péter.

Visitata hora 5. ejusdem diei. Kiskázmér abfuit.

Instrumenta Sacramentorum non habent. Jussi sunt emere et promiserunt.

Az szitkosokat borral büntetik. Az nótelenek Ecclesiát nem akarnak követni.

Az füzérik egy rétet ígértek adni az prédikátornak, mely mind az háromnál jobb leszen. Inteni fogják az pusztafalusiakat és komlósiak (*így!*), hogy ők is adjanak.

Egy ifju juhót lopott és mindaddig is nem akar Ecclesiát követni, míg meg nem házasodik.

Kozma visitata est 16. Junii post horam X.

Pastor: Georgius Cserepi. Rector: Michaël Szepsi. Judex: Thót Pál István, Thót András. Aedilis non habetur. Jussi sunt facere.

Kolbási judex: Andreas Chioina.

Az kolbásiak azt mondják, hogy ha az kozmaiakkal meg nem alhatnak, tehát az prédikátor gondot viseljen magára. Az prédikátor ezt hallván, kártól fél és hogy kárt ne valljon, másuva való promotiót kíván.

Auditores. Itt néha az pénteki prédikáció elmulik. Az vasárnapit is elmulatja. Kolbásán is elmulatja az vasárnapot, néha igen reggel, néha igen későn; néha reggel kellene kimenni. ebéd után jó et contra. Catechesin rarissime docet.

Deli István szolgájától az 40 pénzt el nem vötte. hanem kiment az templomból, lóra ült és ugy akart elmenni.

Pastor de auditor. Az catechisatióra nem jönnek, melyről az atyákat és anyákat is pirongatta érette, hanem csak az igen aprócskák. Az eskütésért mennyit kellett adni, nem tudta. mert az Ecclesia könyvét nem olvasta. Vasárnap délest és az hétköznapi prédikációra és könyörgésre kevesen jönnek.

Egy asszony állat meggyalázta volt az prédikátor háza népét, és különben nem akartak törvényt tenni, hanem ha papságát lekötötte volna.

Az lelkével és kereszteltével szitkozódóknak csak az kezét teszik az kalodában.

Az innepnek 3 napján öszvegyülekeznek, sipolnak, tánczolnak. Fonó is nagyon.

Szilvásujfalu.

Visitata est 16. Junii, postquam prandium sumsimus in Kozma, hora 3. pomeridiana.

Pastor: Michaël Csicseri. Rector: Emericus Vilyi. Judex: Szabó András. Aedilis: Sipos János, Vágó Máté.

Filialis Kauzsa non comparuit.

Az templom zsindelezés nélkül való imitt:amott. R. Megtatarozzák.

Vágó Simon egész jobbágy levén azt mondja, hogy nem szántja az hely földet, azért nem ad 60 kévét. R. Akárhol szántson, tartozik megadnia. Kocsis Lőrincz is nem adott. Vámos János tavaly sem adott, ez esztendőn is nem akar adni.

Az nemesek tizeddel tartoznának, de az pásztort ki nem hívják, hogy az kalongyát megszámolják, hanem kiki ad, az mit ad. Az jobbágyok penig: Anderkó János, Anderkó György, Varga Imre azt mondják, hogy kihívták az prédikátort. és valaholott kiesett az, ott adták; mostan azt mondják, hogy az kit pénzen vött vagy zálogos földe, abból nem tartozik tizeddel, hanem csak az maga háza után való földekből.¹⁾

Harmadévi nem termett volt az szőlőhegy, mégis nem adták meg az tizenhat pénzt.

Az mester könyörgést teszen. R. Az pásztort büntetem meg, ha másszor megengedi.

¹⁾ Az egész pont át van húzva s szélére ez van írva: Hagyjon békét az pásztor neki.

Pastor de aud. Tunyán hallgatják az igét, az Sacramentumokkal is ritkán élnek.

Az szitkosoknak az nyakát nem teszik az kalodában.

Ujfalusi Gáspárné szolgálai gyakorta házasodnak, semmit nem adnak.

Ujváros visitata est post prandium hora media quinta.

Pastor: Johannes Kálnai. Rector: Johannes Lengyelfalusi. Aedilis non habetur. Judex: Simon János, Menyhért János, Laxas András.

Filiales: *Szalánczváralja* (Hardai István), *Szalánczka* (Orosz Ferencz), *Ujszállás* (Orosz István).

Az cinterim deszkáit elhordották; meghagytuk, hogy az ujszállásiakkal közönségesen építsék meg, és ezután osztán az ujszállásiak tovább nem kötelesek lesznek építeni. Uj temető kertet fogjanak, mert immár az cintermet tele temették.

Vagyon hét esztendeje, hogy Szaláncz várához tartozó majorságnak decimáját elvötte Forgács Zsigmondné Pálffy Kata.

Az mester feljárjon az megholtaknak temetésére.

Az ujszállásiak kívánják, hogy hozzájok elmenjen Coenát osztogatni, mert azelőtti prédikátor, György pap osztogatott. R. Az Ecclesia könyvében az servitus felől semmit nem olvasunk.

Servitutis ratio. Vasárnap itthon tanítson, azután Váraljára menjen, ebéd után ismét itthon prédikáljon. Hétköznap prédikáljon az két megyében bizonyos rendelt napon. Változtathatja Váralját, hogy hétköznap menjen oda egyszer, akkor más faluban menjen vasárnap.¹⁾ — Kétszer könyörögjön napjában. Catechismum doceat diligenter.

Karácson éjszakáján hogy minden faluban elmenjen, az Ecclesia könyvében nincs írva. Az Sacramentomhoz háromnál több nem acedált Váralján tavaly pünköszt napján.

Mikor megfeddi, mindjárt az pásztorra akarnak jóni Váralján, és az concióról, mikor kijőnek, egymást átkozzák és egymás jámborságát felhányják.

Az lélek és keresztelte mondásnak nincsen tilalma.

Hűső Pált hogy megpredikálta az prédikátor feleségével, leányával, hogy feleségének és leányának rutságát tudva mulatta, felfogadta, hogy addig prédikációra nem megyen, mig János Uram itt lakik.

Ívó vagyon, sert vesznek és sipolnak, tánczolnak. Omnia interdicta serio.

¹⁾ Széljegyzet: De ez kevés ideig maradhatott helyben az embereknek engedetlenségek miatt.

Szécskeresztur abfuit domo sua.

Azar.

Visitanda fuerat 17 Junii, sed propter absentiam dominorum pastorum, illius Patakini, hujus Ungvarini existentibus, neglecta est visitatio. Pernoctavimus in Keresztur, et mane transivimus in

Szécs ad horam 9 matutinam.

Pastor: Johannes Kassai. Collega: Albertus Bohemus. Rector: Gregorius Szécskereszturi. Judex: Johannes Sztanio.

A cinterimnek deszkái szükön vannak, akarnák megcsináltatni, de az nagy szükség miatt nem elegendek az építésre. Az scholának az palánkja fonást kíván. Keresztelő kannájok nincsen.

De pastore optimum perhibuerunt testimonium.

Pastor de auditor. Vasárnap felesen mennek templomban. Az könyörgést is az nemes uraim kívül nem frequentálják. Az Sacramentommal is nem igen élnek.

Az lélek és keresztelte mondásnak nincsen tilalma.

Ivó (toariska) vagon minden innepnapon. R. Az nemes emberek és az ő szolgájok szoktak szitkozódni, és az ivót is azok szokták cselekedni, melyet az bíró tilt, és meg is büntetne, de az nemesek nem engedik.

Pelete visitata est hora post prandium in Szécs sumptum secunda.

Pastor: Johannes Csákány. Rector: (üres hely). Aedilis non habentur (*igj!*). Judex: Izsó Gergely, Páldeák András.

Az cintermet nem deszkázták meg egészen.

Az szitkosoknak csak az kezét tötték az kalodában. Emendationem promiserunt.

Fonó is volt, azt is megjobbítani ígérték.

Pelejtén lakozó Szabó Gergely maga költségével vött egy pusztá helyet Bécsi Istvántól zálogban f. 300, melyről káptalanban költ levél is vagon, — melyen épség is vagon, — mely helyet noha az Vinnai János pap leányától vött volt, de az maga saját pénzén vötte. Azt az nemes helyet az ő halála után, míg az felesége és gyermeke élnek, éltig birhassa, de ha meghalna gyermeke, és máshoz menne az ő felesége, éltig birja, de el ne adhassa, ha pedig Bécsi István kiváltaná, az rajta való épületet ács mesteremberek megböcsülvén, az ára az derék summával az prédikátornak saját jövedelme

legyen, az nemes ülést pedig az pelejtei prédikátorsághoz való házhoz hagyja. Az mely dolog lött pelejtei visitatióban Anno 1632. 17 Junii ilyen becsületes személyek előtt: Steph. Miskolczi senior dioeceseos, Stephanus Károlyi pataki káplán, Joannes Iratosi toronyai Joannes Bényei ujhelyi kollega előtt, pelejtei Végh Mihály és Kovács Péter nemes előtt, pelejtei főbíró Páldeák András, Izsó Gergely előtt, Kontur Miklós, Gál István és Iszkra András esküdt emberek előtt.

Izsép visitata fuit 17. Junii hora 7 vespertina, ubi coenatur.

Pastor: Joannes Baracsi. Rector: Andreas Nagyidai. Aedilis. Michael Kozma. Judex: Michaël Rinót.

Az cinterium az cselejek részéről igen megpusztult.

Az museumban való kemence semmire nem jó. Igérik megépítését.

Az paraszt jobbágy ember zsellérnek mondja magát Cselejben és csak annyit fizet, mennyit egy zsellér. R. Az izsépiek intsék meg, hogy az szerént fizessenek, az mint az Ecclesia könyvében vagyon irva; ha ugy nem fizetnék, halott temetésben, eskütés dolgában ne szolgáljon neki; az pásztor csonkán el ne vegye az jövedelmet. Ezen törvénye az nemesnek is, az ki az elrendelt jövedelem szerént nem fizet.

Cantharum pro coenae distributione non habent.

Catechesin isto anno non docuit. Azt mondja, hogy leányok nincsenek.

Az coenával kevesen élnek. Az szitkozódoknak az kezét kalodázzák.

Hoc finita est visitatia, ubi coenae sumptio producta est a quibusdam visitoribus ad usque auroram dici sequentis. Proh pudor!

III. Az 1633. évi egyházlátogatás.

Visitatio Zsadányiensis 8. Juliä 1633. in praesentia domini pastoris tolcsvensis, horratiensis, ujfaluensis, sáraiensis, olasziensis.

Auditores de pastore. Coemeterium habet defectum in sepibus. quia est vicinus hortus templo, quem tres familiae possident. Statutum est, aut sepibus sepiant, aut in usum defunctorum donent. Hoc purgant facere posse.

Schola aedificari coepta, sed vix poterunt aedificare, carentes ligno, promittunt quidem.

Cantharum pro Baptismo nondum compararunt. Orbiculum non habent.

Vagyon olyan rossz kapás, kinek feleségét mikor házamhoz hívatom, nem jön, — ex cathedra mondotta.

Az törvényben egyszer bement és azt mondotta, hogy ezután is bemegeyen, de szólottunk neki és azután nem jött.

Torban, keresztségben öszve szokott veszni. R. Thót András megrészegedvén, pohárt hajított el az asztalról, arról tiltotta Máthé uram, és úgy veszett öszve az pásztorral, ezt mondván: mit gondolok tiz pappal is, én ugyan egy ember vagyok.

In catechisatione indiligens. R. minden concióm után tanítok, mikor feljönnek.

Az pásztor ellen az zsadányi bíró tanut esküttetett, melylyel senior méltóságában hágott, az senior el nem szenved, de mivel mostan csak visitatióban vagyunk, ez az a dolog az visitatiót superálja; mondják meg, ha mindnyájan akarták-e ezt, avagy nem; ha nem adják emberét, ki akaratjából, és azt generalisra citálja. Thót András, Czianko György voltak okai az zenebonának.

Olyannak tartom az paraszt embert, mint az ebet.

Szekérről leszedett vasát épen nem adhatott elől. Az hajduk tékozlották el.

Pastor de auditoribus. Thót András az bíróságában egyszer communicált. Az templomban is ritkán járt. Gyakorta egy férfi sincs az templomban, mikor prédikálok, mégis prédikálok az asszonyi állatoknak. Az délestíre, könyörgésre felesében járnak.

Az lélek, kereszttelte mondóknak az nyakát nem teszik az kalodában.

IV. Az 1634. évi egyházlátogatás.

Visitatio Olasziensis facta prima Maji die Lunae.

Pastor: Joannes Rozgonyi. Rector: Larentius Beregszászi. Aedilis non habetur. Judex pr.: Georgius Gazdag.

Funera ubi sepeliuntur, caret foribus, pervium animalibus.

In schola trabs fracta est, fores et furnus vetustate corrupti.

Auditores de pastoribus. Quod sit ebriosus, et bene potus cathedram conscendit.¹⁾ Emericus Kelőczy dixit Joannem N. a pastore percussam ad caput, ut sanguis efflueret; et fugien-

¹⁾ Szeljegyzet: Hoc fassus est.

tem insecutus est, postquam ingressus est, judicem Kelőczy hamisnak mondotta, az botot neki húzta, az hegyes törít is neki fogta, de kivőtte kezéből és az ágy alá vetette. Az bibliát is hozzá fogta és az fejéhez akarta verni, és azt nagy nehezen vőtték ki az feleségével kezéből; az szomszédságból segédet hittunk, minthogy magam voltam, de senki nem jött; az prédikátor osztán az mester előtt megkövette ugyanakkor. Az áldomást minék utána az parochiában megitták, onnat az bíró házához mentenek és napköltig ittak, sipoltatták is magokat.

Másszor nagy éjszaka reáment az bíróra, mikor immár egy jó álmodt aludt volt, hitta, hogy elmenjen és megkeressétek az feleségemet az kurvát, az bírót is szidta, és az bíró nem ment küldésére, mert igen részeg volt.

Tolcsván részegsége miatt az esküvésben is lött hiba. Ugyanazon utában.

Pesti Mátyásnak azt mondotta részegségében, hogy avagy ő adja neki az feleségét, avagy az pásztor adja amannak, de mi végre mondotta azt, ő nem tudja. Az szerszámát is kezében akarta az uton az pásztor azon Pesti Mátyásnak adni.

Maga az pásztor, mikor Pesti Mátyás intette volna, hogy az Istent kövesse meg, mert az bírákat rútul szidogatta volna s azt mondotta, hogy bezzeg fertelmes ember vagyok, ha azt cselekedtem. Melyre Pesti azt mondotta, hogy ha gyermek mondotta volna, kételkedhetném benne, de ő magok az bírák mondották.

Gaszna Péter tavalyi főbíró mostan Sz. György napján letévén az bíróságot, hiti után azt vallotta, hogy őtet hamisnak mondotta az ur előtt, ő visszamondotta, azután meg azt mondotta, hogy hazudsz abban bestye kurva fia. Akkor is részeg volt.

Az templomban azt mondotta, hogy összegyűltök és hamisat végeztek ellenem. Egy pénz ára böcsületet rajtunk nem hagy. Sokszor meghamisította őket.

Mikor az farsangot kérték, hogy kihajtsa, kimenvén az farsangosok, egyiket az bibliával ugy sujtotta agyban, hogy leesett az földre; maga az tulajdon magok ruhájokban vannak.

Hir nélkül, közvetlen az ur szénájából egy nyáláb szénát hozott el, melyért ugyan meg is szólította.

Azt is mondotta, jöszte te elől bíró, és te is esküdt ember, ki addig igyoroctok, vigyoroctok, hogy hamisat ítltek. Az bírótól azt kérlette, hogy vagydon bíró az te hited?

Tapolca Mátét az Ur asztalától eltiltott, kit lopónak mondott, ugyan az Ur házában.

Az körtvélyfa alá betért és egynehány diót is szakasztott, mikor az szőlő mellett elment.

Husvét napján prédikáció után és az Sacramentomot

is kiszolgáltatta és azt mondta, hogy az ki nem communicált, szálljon tűz reá az égből.

Juhász András juratus fassus est: az tárkányi és az füzéraljai prédikátorok az ő Kegyelme házánál mulattak, István papot megszigogatta, academus bestye kurva fiának mondta; azok elmenvén, Juhász András elkísírte őket, visszatérvén az parochiában gunyjáért, egy darab fával kétszer vagy háromszor megütötte.

Az mesterével is egykor táborban volt s másodszor is. Rectorem negligentissimum dicunt.

Az feleségét megfeddette, hogy az mesterét imitt-amutt setificálta, azt templomban ugyan ki is prédikálta.

Pastor de auditoribus. Sacramentommal némelyek három vagy négy esztendőttől fogva nem éltenek: Pesti Pál, Gasna Péter, Thót Györgynének az anyja, Szántó koldus. Az feddést nehezen szenvedik.

Mikor az embert fejben az tányérral ütötte, akkor Kelőczy az lelkét elmondotta. Hogy virradtig ittak, az volt az oka, mert az ablakot bedugták volt. Az Kelőczy meg akarta ölni és azért fogott féltében hozzá fegyvert, házához nem is hitta, hanem hivatlan ment oda, és az kerülő is fegyveres kézzel állott előttem, és ki nem bocsátottak, hanem azt mondta, hogy meghidd te pap, hogy addig el nem bocsátlak, meddig az iszakot teli nem rakod.

Az aprólék költségnék neki szoktunk, mint a cigány gyermek az aprólék vereségnék.

Hallatott olyan szó is, hogy ha prédikációt nem hallunk is, ugyan üdvözülünk a felől. Ha egy bokrot megrugunk, mindjárt találunk prédikátort.

Ha ezekkel innám, kedves volnék előttök, nem bánnék, ha az harangozást elhagynám is, csak innám vélek.

Az kik az Isten törvénye ellen vétkeznek, borral büntetik.

Az Szántó János koldus dolga felől tudakozni kell a plebe.

Deliberatum. Kár, hogy olyan két senior embernek ember-séges commendatióját meg nem böcsülted; és ennyi sok excessussal mind az Ecclesiára, mind magadra gyaláztatott hoztál, felette igen szegyenljük; annak köszönjed, hogy az Ecclesiának nagyobb büntetése nem esik rajtad, hogy az visitatio későn lött és ezelőtt ilyen vádolások felőled nem hallattatván, az Ecclesia nem admoneált. Mindazáltal ugyan nem maradsz ütetlen, hanem Olasziból ki kellekik menned, és magadra gondot kell viselned. Légy várakozásban, és ha hely találtatik Olaszitól távol, prospiciálok felőled, hac conditione, hogy ha inspectiómban csak legkisebbik excessus hallatik is felőled, fraternitasunkból ki kellekik menned. Interea, ha az várakozás sokáig lenne és

másutt találsz conditiot, bona cum venia elmehetsz. Mivel pedig minden excessus az részegségből és az felettébb való zelusból lött, mind az kettőt elhagyjad.

R. Hallván nyavalyás az Ecclesiának felőle való censuráját, maga is vallást tött az excessusok felől, melyekre részegsége miatt megemlékezhetett, és nagy zokogással, sirva köszönte meg, hogy az Isten miáltalunk nyilatkoztatta ki excessusát, hogy több rutságban ne keverné magát, hanem véget vetne fogyatkozásainak; annak felette, hogy holott ő nagyobb büntetéstől félt, az Ecclesia atyai képen cselekedett volna véle.

V. Az 1635. évi egyházlátogatás.

(Nagyazar?)¹⁾

... keresztelés kívül ne szolgáljon az minister neki.

Horvát János Nagyazarban az mocsolyára járó földeken két esztendeje vagyon, hogy egyet elfoglalt, melyet ezelőtt 12 esztendővel az falu kimutatta (*ügy!*) volt. Dobán Bálint mondja.

Az pásztor hosszan prédikál. Az Sacramentumokat az parochiában administrálja.

Az mester gyakorta absens; az lelkével szitkozódik.

Catechisatio nondum fuit.

Az ivó vagyon köztök. Karácsonban meg is vagdalkoztanak. Kotnyeles Jancsit oda vitték és várasoltattanak vele.

Varanó visitata 19 Febr. die Lunae, 1635.

Pastor: Joannes Jánki. Collega: Andreas Dulnikius. Rectorem non habent. Judex: Jurit Benedek.

Az schola teljességgel elpusztult, az csatorna elrothadt. Cantharos pro administratione Sacramentorum non habent. Imre deák cserép korsót ígirt az felső templomhoz.

Preces in die semel habent.

Jánki coenam annuatim 4, collega plurius admin.

Az mesterrel nem jól conveniál az mensa dolgából. Collega az hosszumezei reditust követi Jánkitól. Dilata causa ad generalem.

Bracinák vannak Varanón és az falukon is, melyért requiráltuk volt personaliter praefectus uramat, mint szintén az schola pusztaságáért, és hogy az csicsóki templomot az batykó violenter occupálta. R. Jó válaszuk volt alias,

¹⁾ Hiányzik a jegyzőkönyv eleje.

csakhogy azt mondja, hogy ha az jószág csak Nyáry uramé volna, az bracinát könnyebben elveszthetné.

Festa Sanctorum magis celebrantur ex denunciatione collegae, quam dies Dominicus. R. Privatim monui, ut abstineat.

Filiales Varanovienses: *Benkócz, Szedlicske.*

Benkócz habet templum ligneum et habet duo vexilla, quae omnibus defunctis sepulturae tempore praeferuntur. Judex pagi Soltész Benedek respondit non amplius uti velle vexillis.

Szedlicske. Judex: Balka János. Templum lapideum; vagyon itt templomhoz való föld, melyben varanai 4 köből buza megyen, az ur földei mellett, az szőlők alatt, melyet Báthory István adott; ennek az árából építik az templomot. Mostan Molnár Andrásnak, az csicsvai vár alatt való malomban lakozónak 8 esztendeig 40 forintba adtak; immár adott f. 10. Egy réttel együtt adták, mely az patak mellett vagyon, de már két esztendeje, hogy hasznát nem vötte.

Mind az két faluban az egész jobbágy 36 kévét ad, az fél jobbágy 18 kévét, zsellér és cséppel kereső két garast.

Csákyó eodem die hora 3.

Pastor: Caspar Thuróczy. Rector: Martinus Benedicti Turóczensis. Judex: Michaël Hartos, Michaël Soltész.

Pastor quia habet proprium aratrum, solus arat, ne cogatur dare prandium et cerevisiae vasculum, quia tamen unus actus non debet facere habitum.

Szacsur 20. Febr.

Pastor: Jacobus Stanislai. Rector: Matthias Crupina. Judex: Hober Mátyás és Joannes Szabó.

Az templom szuszékkal és portékával dugva, az Darholcz Ferencz Uram majorjában prédikálnak. Szándékoznak kőtemplomot építeni.

Az parochia és az schola csöpögő. R. Két esztendőn nem volt alkalmas gabonájok zsuphoz, mert ők azzal szokták az ház fedelét fedni.

Az sövényét az parochiának fogadják megépíteni.

Nobiles in filiali quia non solvunt, interdictum est a servitio, sed prius momentur per János deák et Hober Mátyás.

Debet concionari singulis diebus dominicis bis et die Veneris aut Mercurii. Diebus dominicis ne copulet nuptiales. Abstineat ab ebrietate. Rector pastori obediat.

Bracina habetur. Peccantes cerevisia puniunt. Nuptialium quidam nolunt se publicari.

Propter eluvionem aquarum visitatio fuit intermissa.

Szöllöske visitata die Benedicti.

Pastor: Martinus Csepregi. Rector: Mathias Bényei.
Judex: Joannes Kovács.

Ladmocz filialis; judex: Matthias Percz.

Orbiculum pro Sacramento non habent, promiserunt empturum.

Pomeridianae preces non habentur. Vineam parochialem intactam reliquit. Informatione juventutis ad catechismum difficilis est. Az ur dézmáját ki nem tudatja az király dézmásával.

Rector ex filiali non rediit ad funerationem Petri Fályán filiae.

Pastor equum mittit az tilalmasban, még az porgolatot is látták, hogy kihányta.

Varga János szolgáját 40 pénzzel büntettette, hogy az szőlő aljából kihajtatta az éjjel elszaladott marháját, holott kárt is nem láttatott az birákkal.

In *Ladmocz* saepe negligit pomeridianam concionem, eamque diebus festivis non supplet. Etiamsi mane exeat ad filialem, sero tamen redit ad pomeridianam concionem.

Az filialisokat egyben vesztette az materrel, hogy annyit vetett az materre, mint az három filialisra; és így annak is oka, hogy eddig az hátulsó ház meg nem készült.

Pastor de vinea: nem talált miveseket, és ómagok is nem jönnek hivatalára mivelni.

Pastor de populo. Conciones et preces negligenter fr. Sacramentis pauci utuntur. Propter reprehensiones male de pastore loquuntur.

Az schola mellett való házban hegedülő, ivó vargák vannak, kik intempestivisek.

Öt esztendőől fogván nyolcz forint vagon *Ladmocz*on csak az közönséges embereknél. Az szérüről nem fizetnek, az mint azelőtt fizettek.

Bénye visitata.

Pastor: Georgius Zemléni. Rector: Ambrosius Németi.
Judex: Szabó Márton. Aedilis: Kovács István.

Az cinteriomon sok rés vagon. Az csatorna ahol volt, két szer zsindey vagon rajta, de csatorna nincsen rajta.

Auditores de pastore haec retulerunt. Ez elmúlt vásárnap csak reggel prédikált, az felesége atyja volt itt. Az más vásárnap két deák prédikált, maga is az templomban benn volt. — Mivel az én prédikálásomat nem örömet hallgatják, új emberekkel akartam kedveskedni.

Néha Vasárnap elmulatja sokadalomban való meneteli miatt.

Első esztendejében az leányokat kezdette tanítani, azután elhagyta. Megintették volt az bényeiek, de haragjával vitt, és azóta nem tanít.

Hétköznap nem tudják, mi okon, 25 nem prédikált. András deák azt mondja, hogy tizszer nem. — Első esztendőben mind prédikállottam, azután nem, mert nem volt helye az tanulásra.

Az tisztviselőket ritkán inti tisztire, ezt mondván: nem mocskolódom vélek. Ita est.

Molnár János kérte kétszer is, hogy kilencz esztendőtől fogva sindő (*igy!*) gyermekéért könyörgést tegyen, de nem könyörgött. Száraz időt, esős időt, hogy Isten adjon, nem kéri.

Beteget látogatni, vigasztalni nem megyen. Mert nem hijják.

Pap Ambrust menyegzőben rossz embernek mondotta, hogy ő kilencz pohárt akarván meginni, Pap Ambrus tizet nem ivott, ő maga azért ugyan egynehány pohárral ivott. — Mert reá intett volt s azt mondotta az mesternek, igyál csak te is tizet, mint az prédikátor, nem leszesz roszzsul.

Az szolgálóját rútul szidogatta és haragjában osztán az maga leánykáját arczul verte.

Mikor az zsadányi pásztort elvitték, az zsadányiakat szidogatta, az bornak kötelét elmettette és az egy hordó bort ugyan levettette; tiltotta az esperestre, és azt mondotta, hogy ebben az dologban én vagyok az esperest, császár fejedelem. — Nem tagadta, mert egy a zsadányiak közül azt mondotta, hogy ha ő közül valaki az más feleségével hál, megölik, de ha prédikátor más feleségével hál, nem bántják. Azt kérdetta Zemléni Uram, melyik legyen az?

Az lovait bestye lelkeknek, kurva fia lovainak szidta.

Csüre Demeter kettővel terhelte: I. Hogy midőn pohár bort köszönt Zemléni Uramra, az maradékot kitöltette és az pohárt megmosatta. II. Hogy butkos korsó bort is köszönt reá, és belőle nem ivott.

Pastor de auditoribus. Néha hárman is alig vannak az templomban, akármik kicsinyért is elmulatják az Ecclesiát. Az asszony állatok közül sok keresztyének vannak, kik frequentálják. Csüre Demeter ritkán megyen az templomban, de elmegyen menyegzőben.

Az Sacramentommal való élés felől is derekas panaszom nem lehet.

Az feddőzésnek nálok semmi haszna nincsen.

Tilalma az szitkozódásnak vagyon, de ugyan szitkozódnak affelől az magok fiai és az szakmányosok.

Az parochia építését elkezdték, ígérik elvégezését.

Veres Pálnét megszidogatta Kassai Ferencz, ijedtében elszökött, mivel noha egymás között megbékéltek, de az bíró Uram törvénytelen nincs hozzá, ugy ment el ijedtében.

Az Ecclesia földével kicsoda bir: az falu bírója-e vagy az senior? Az Ecclesia erdejét elpusztították, egy részét rétnek, más részét szántóföldnek csinálták, és egymás között felosztották.

Tavalyi esztendőben napnyugati földeket meg nem szántották, és nem vethetett. Mostan is nem szántották meg, hanem hármát-e, négyet-e egyszer szántottak meg imigy-amugy, az többi ugy vagon.

VI. Az 1636. évi egyházlátogatás.

Mogyorós visitata XXI. Febr. ante prandium.

Pastor: Johannes Molitoris Aponyensis. Rector: Martinus Meszák. Judex: Antonius Palyenka. Aedituus: Joannes Sartor Válya.

Templum cumeris fere plenum; jussi, ut mundum conservent spatium. in quo conciones haberi solent.

Populus contra pastorem dixit, quod nonnunquam die Dominico conjuges copulet. R. Quia auditores urgent. Jussi ut diebus profestis horis matutinis copulet. secundum morem totius dioeceseos.

Pastor de plebe. Preces raro frequentat. Convitiatur per animam et baptismum. Nocturni puellarum conventus et bracina exercetur. Peccatores cerevisia puniunt. Interdixi; et promisit obedientiam.

Parnó visitata 22. Febr. die Veneris.

Pastor: Petrus Berzeviczi. Rector: Joannes Bohemus.

Scholam non habent et proventum pro rectore, sed pastor de suo sallario ex misericordii affectu aliquid ipsi largitur. Judex: Joannes Kalmár. Aedituus: Stephanus Draxa.

Populus de pastore omnia bona pronunciauit; itidem et pastor de auditoribus.

Terebes visitata eodem die.

Pastor: Gregorius Balog Hövei. Rector: (üres hely).

Populus laudavit pastorem ob fidelem diligentiam.

Templum ademit populo Comes Joannes Homonnai, quem

jussi orare et bene sperare de repetitione templi. quo licet careant, exercitium tamen pietatis non negligant.

Loca sequentia propter nivosam tempestatem visitare non potui, sed ad aliud commodius tempus distuli, et tertia hebdomada visitavi.

Kazsu.

Visitanda fuisset 5. Martii die Mercurii in Ujlak, sed praetor pastorem Georgium Cserepi et rectorem scholae Valentinum Sóvári comparuit civium nemo. Judex pagi: Rento István, de lopó s elszökött.

Ujlak eodem die visitata.

Pastor: Joannes Miskolczi. Rector: Joannes Vari, qui tunc nuptias celebravit profecturus ad Kápolna. Judex: Joannes Resko. Aedilis: Martinus Kerekes.

Schola praeter musaeum rectoris noviter aedificari coepta, sed nondum ad finem perducta.

Az kinek tiz keresztnél kevesebb gabonája marad, nem ad 40 pénzt, hanem 20, maga az matriculában 40 vagyon irván. Az kepe tik felől, melyet az mater most is fizet, az filialisok azt mondják, hogy nem említik, ha valaha fizették volna.

Populus de pastore omnia bona protulit.

Pro administrando Baptisma cantharum non habent, nec pro Sacra Coena.

Catechismum neglexit per anni spatium.

Az szolgálója tavaly terhben esett, de kitől kapta legyen, nem tudják; Kisruszkán hallatik lakni. Mikor elsőben János Uramhoz Patakról jött Gombkötő Józseftől, akkor is terhesen jött, melyet letevén poenitentiát tartott, de az másik terhével innen elszökött.

Pastor de populo. Mivel az elszökött terhes szolgáló, ötet szolgálván az gyermekét is szoptatta, terhes voltát eszében vevén, tőle elűzte, de szegénysége miatt szolgálatját meg nem fizethette, hanem elszökése után Szécsben vőtte meg az szoknyát és patyolatját, mégis egy posztó előkötőjével adós.

Az vasárnapi isteni szolgálatot gyakorta elmulatják az szőlőhegyen való italért és gyümölcsért.

Az szitkosoknak csak az kezeket teszik kalodában.

Vékonyan viselnek gondot az építésre.

Ivó is, fonó is vagyon, holott mikor az Innep második napján az concióra ment reggel, akkor is tánczoltanak.

A mester az filialisokban azért énekel rövideden, mert végben nem vihetné az concionálást, ha hosszan énekelnének.

Kásó és Garany semmit nem épít az scholán.

Hogy harangozót néha magával elviszen, és valamit munkálkodik az réten, azt mondták, hogy az pap miatt nem tarthatnak harangozót. R. Falsum, sőt inkább az étlenségért, melyet gyakorta az pásztor suppléal.

Jesztreb 4 hora vespertina.

Pastor: Matthaeus Kauzsai. Rector: Caspar Kardosfalvi. Judex: Daru Jakab. Aedilis: Zádor Imre, Török Pál.

Az scholát Kiszte építi, de héjazatját az zivatar igen elhányta. Miskolczi Uram¹ admoneálja de restauratione.

Auditores de pastore honestum perhibuerunt testimonium.

Pastor de auditoribus. Az lélek, keresztelte mondóknak csak az kezeket teszik az kalodában. Ivó, fonó vagyon.

Az temető kerten sok rés vagyon.

Borral büntetik az bünösöket. R. Pénzt vennének az apró vétekért és azt falu szükségére tartanak.

Az segestyében (*így!*) való ládákat feltörik. Az templom padján való szalonnát ellopják.

Imreg visitata in Czéke ad candelam.

Pastor: Martinus Bári. Scholarcham non habent. Judex: Kevély István. Aedilis: Veres András.

Az pásztor vén ember levén, az harangozást nehezteli. R. Az aedilis harangozzon.

Szürnyeg non comparuit, kinek kellene az fél házat építeni az pinczével együtt, de nem építi. Ugyanók az parochiát rosszul kertelik. Ugyanók az csürt is nem jól építik.

Instrumentum pro Sacramento Baptismi non habent.

Semel instituit preces.

Pastor de domesticis auditoribus imregiensibus honestum dedit testimonium.

Czéke visitata 6. Martii die fovis.

Pastor: Ambrosius Transylvanus. Rector: Nicolaus Veresmarti. Judex: Izsó Mihály. Aedilis: Fekete István.

Coemeterii asseres ablati magnam partem. Promittunt instaurationem.

Az templom körüláinak az tetejét az csepegése az eszterhának megbontotta.

¹) Ezt a jegyzőkönyvet t. i. nem maga Miskolczi esperes vezette, hanem a vele volt lelkészek valamelyike.

Az schola is romladozott.

Az csürnek negyedrészt az falu az mester számára építette. Azért ő is azt az részt szabadon birhatja.

Auditores de pastore. Tavaly karácsonban verekedett. Catechismum non docuit. Michaël Fábján retulit Stephani Bergeli conjugem ad se profectam, tota sua familia audiente pastorem turpiss. conviciis proscidisse, quam cum prohibuisset Michaël Fábján, conjugem Bergelii respondisse: caveat pastor, ne loquar aliquid, si verum locuta fuero, perditurus erit petasum. Rursus rogata, quid pastor fecerit, respondit: percussit meum maritum, sed dicere possum de eo, quod aliquando mejussit domum ingredi, et sollicitavit de stupro, sed non potuit me potiri. R. Conscientia punctus non negavit quidem factum, sed se ebrium hoc attentasse dixit.

Pastor de auditoribus. Conviciatoribus manum catastae imponunt. Karácsonban ivó volt.

Az király dézmáját az scholamester corrumpálja, midőn az mennyi az földesur nonájától megmarad, igazán fel nem írja, hanem sokkal kevesebbre és így az pásztor kárban ejti. Ez az oka, hogy az plebs igen faveál az mesternek.

Catechismust tanított az házánál való tornácban.

Zemplén visitata ejusdem diei hora 10.

Pastor: Martinus Helmeczi. Rector: Georgius Komáromi. Judex: Pásztor András. Aedilis non habetur.

Az mester házának és az communitasnak héját az szél elhányta. Az pásztor óla és sövénye építés nélkül szükölködik. Nisi propediem aedificarint, mulctam Ecclesiae non subterfugient.

Instrumentum pro baptismi administratione nec zemplénienses, nec szentmárjenses habent.

Catechismum non docere dicitur pastor.

Pastor de auditoribus. Profestis diebus templum negligunt ob servitute dominorum terrestrium.

Jussi sunt, hogy az lélek mondóknak nyakokat tegyék kalodában.

Az mester reditusából egy itczét, az harangozókéból egy meszelyt defalcáltak. R. Mert az ispán parancsolatjából az nagy köblöt közönséges köbölre kellett szabni.

Szölöske hora 4 vesperi.

Pastor: Nicolaus Berei. Rector: Stephanus Kövi (absens fuit). Judex: Varga János.

Coemeterium destituitur asscribus. Schola stillat.

Az temető kert sok helyen deszkázatlan. Az pásztor kertelése is hitvány. Omnia promittunt redintegrare.

Audit. de pastore. Háromszor osztogat Coenát. Egyszer teszen könyörgést. Catechesin aestate docuit.

Pastor de audit. Az lélek, keresztelte mondóknak csak kezeket teszik kalodában. Ladmoczon nem tudhatja, ha büntetik-e, mert az tavalyi birák is elmondották az gonoszt.

Az uj házat és az pinczét nem építik.

Ladmocziensium nullus comparuit.

Bári

non potuit visitari, quia cives ejus loci non apparuerunt praeter pastorem Petrum Csengeri et quendam csarnahaviensem, quem in discessu obvium habuimus.

VII. Az 1638—9. egyházlátogatás. ¹⁾

Anno christiano 1638. ecclesiarum visitatio inchoatu est a Bodrogkeresztur 23. Novembris die Martis.

Pastor: Urbanus Kisfaludi. Collega: Georgius Suri. Scholae rector: Stephanus Szentpéteri. Judex: Joannes Békési. Aedilis: (üres hely.)

Notanda in Ecclesiae matriculam. Harmadik szőlő az templomhoz való az kővágón, az felső renden. Szomszédi: északról Nyilas Pál, délről Zsenge Mihály.

De pastore quidem omnia bona fassi sunt. At de collega, quod nonnunquam plus bibit.

Pastor de auditoribus. Az könyörgésre való feljövételben restek.

Vasa sacra judex curat, mely miatt tavaly Adventre coenae distributiót ígértenek, de az birónak gondviseletlensége miatt magno cum auditorum scandalo elmúlt.

Aedilis diligentissimam habeat rationem, ne quid tale alias accidat.

Convitia per animam frequentia.

Az rector exactorát az dézmán tanácsbeli ember megszidogatta. Az kerülő deáknak azt mondotta, hogy az mester az kurvájához ment.

Mivel az kereszturi deákok két izben armata manu kirohantak az scholából, és utolszor ugyan vért is ontottak, egy

¹⁾ Közölve belőle a bodrogkereszturi egyházé Szuhay Benedeknek, »Az egyházlátogatás« cz. művében, de hibásan és hiányosan.

kerülöt megvagdolván, Patai Pál tokaji pápista udvarbíró mind az mestert, mind az deákokat törvényben kérte, termi-
náltam 14. diem Decembris.

Kisfalud 24. Novembris die Mercurii visitata.

Pastor: Michaël Szenczi. Rector: Stephanus Zsolczai
Judex: Réz Miklós.

Pastor de audit. Az borház tapasztás nélkül szükölködik és fedél nélkül, az borára az eső esik.

Az keresztsegnek kiszolgáltatására egy kisedd kannát kell venni.

Catechesin hactenus neglexit, quam Albensis frequenter docuit. Promisit docturum.

Pastor de audit. Preces et conciones raro frequentant.

Convitatores puniant nec ne, et qualiter, ignorant. Az tanácsbeliek is elmondják az lelkét, ita et notarius. Gyilkosság és paráznság is vagyon köztök.

Vádolják az kisaludiai pásztorokat, hogy az szőlők mivének meg nem adása miatt pusztultanak el, de meg nem bizonyították, mert az pásztor minden esztendőn kétszer kapáltatta meg; de miképen kapálták, ő maga nem látta, de mégis megfizetett az mívesnek. R. Hát az pusztulásnak nem oka az pásztor, hanem az falu; miért nem látták meg, ha jól kapálnak, nem-e, mert az pásztornak nem az gondja, hogy az míveseknél jelen legyen, jól kapálnak-e, nem-e. mert bátor látná is, alig tudná, ha jól kapálnak-e, nem-e. Ennek utána midőn az pásztor mívest küld. az bírónak hírré adja és az bíró megláttassa. Mostan penig mivel az sűrű eső miatt be nem fedethette, esztendőre vakjában mettesse és mindjárást megkapáltassa, és azután ismét kétszer kapáltassa meg.¹⁾

Bénye visitata 25. Novembris die Jovis.

Pastor: Paulus Tirnavius. Rector: Valentinus Ványai.
Judex: Stephanus Szőlósi. Aedilis: Borbély Pál.

Az scholamesternek ennek előtte másfél köből bort fizet-
tenek, de régenten az háborúság előtt az fél köből bor az harangozóké volt, de hogy harangozó nem volt, az mester harangozott, és azért vötte föl az fél köből bort. Mivel Isten kegyelméből az háborúság megszűnt és deákok is vannak. az

¹⁾ Széljegyzet: Anno. 1639. 22. Aug. kisaludai (így!) bíró, Zólyomi György prostituáltatott Pap György által, hogy az nagy szőlő még is forgatatlan az parochiához való, holott egyebek harmadolnak is.

visitatorok azt az fél köből bort két harangozónak deputálták, melyért injuriája az mesternek nem lehet, mert az falu is nagyobb, mint sem régen volt, és az szőlő is igen megszaporodott.

Az deákoknak két darab szőlője vagyon: 1. Messzelátó szőlő, kinek napkeletről való szomszédja Vajda János, délről az bakfű szőlő, nyugatról Herczeg Zsigmond szőlője, északról erdő. Ezt a szőlőt Józsa István hagyta az deákoknak, de ilyen conditióval, hogy minden esztendőben háromszáz kosár földet vigyenek belé az deákok, az hova kelletik. Az másik az mulatón vagyon.

De rectore. Sokat jár s föl alá. Az deáki is restsége miatt megunták. Az gyermekséget kegyetlenül verte. Egy menyecskéhez adta magát, ki az ura életében cocája volt, most is oda jár, borait is oda hordatta; két hétig járt buzáért az menyecskének.

Delib. Eddig az menyecskéhez való járásáért is büntetést érdemlene; és az scholából exturbálást érdemelvén, az borral büntetni kellett volna, mivel az második esztendejében nem tanította az ifjúságot, sed patris respectu habito, et quod promiserit etiam nuptam illam ducens ecclesiasticum futurum, helyben hagytuk magát és jövedelmét, de hac conditione, hogy az menyecskéhez csak bora látni menjen, az scholában lakjon és diligenter tanítson.

Patak visitata 26. Novembris.

Pastor: Stephanus Tholnai. Collegae: Paulus Szepesi, Paulus Arday. Rector: Stephanus Fövényesi. Professor: David Valerius. Collega: Joannes Deák Bényei. Judex: Szabó Benedek. Aediles: Ötvös Tamás, Vid Lőrincz.

Az temető kert mellett való parochialis föld harmadfél föld hijával vagyon, melyet az aedilisek kikeressenek. Az földeknek szomszédjától örök levelet kell kérni, ha nincsen levele, könnyen végére mehetni.

Az nagytoronyai ál szeresek egyen-egyen nem hozzák meg az fát, hanem czimborával. De ezt in facie loci suo tempore meg kell látni, miért hagyták el az régi usust.

Minden pataki ember sine discrimine, az kinek egy csöbör boránál több vagyon, az káplánoknak tartozik cub. 1. bort adni szintén úgy, mint az kinek feles bora vagyon; ha penig egy csöbör boránál több nincsen, semmit ne adjon.

Az hajduk, mivel déznmát nem adnak, az káplánoknak is nem fizetnek, melyről panaszt töttenek az kollegák. Praefectus Uramra bíztuk az dolgot, ő kegyelme adassa meg, ne inalkodjanak az káplánok ellen, ha nekik nem szolgálnak. Klobosuczki

Uram tetszése ez: mivel az Magistratus rendel az ministeriumnak jövedelmet, melyet az ki meg nem akar adni, Magistratus erejével kell megvenni.

Accusatus Paulus Szepesi, hogy Petrahóra hitták tanácsbeli embernek és bíróságviseltnek teste fölött prédikállani, de el nem ment, causálván egészségtelenségét és az szelet; fűtt ugyan szél, de vendége miatt nem compareálhatott, hanem az madai pásztert bocsátotta ki.

Némely ember éjszaka hal meg és reggel kérik prédikállani; azt mondja, miért nem töttétek elébb hirré, és nem prédikál.

Ha az fizetésnek egy pénz hija vagyon, megpirongatja az embert. Hoc semel factum.

R. Hogy Petrahóra ki nem mehetett, az Bakai György halála után volt, és mivel sok munka volt rajta, maga mindenre nem érkezhett.

Pastor de audit. Restebbek kelletinél az mindennapi isteni szolgálatban; gyakortább csak az városban lakóknak prédikállanak.

Tholnai Istvánnak obloquáltak, mivel némely kevés borral dézmált és sok lőrét csinált, azaz hatodfél köből bora maradott meg az dézmától és hét hordó lőrét csinált. Erre azt hozták elől, hogy senkinek Tolcsván avagy Zsadányban olyan nagy hordó káda nincsen, mint neki vagyon.

Postulat D. Tholnai, hogy az tiknak kiszedésére állassanak egy hités embert, hogy kárt ne valljon.

Az főpásztor halastavában senkinek halászni sem tapogatni nem szabad hir nélkül.

Az kispataki bíró tartozik az Tholnai Uram dézmásának gazdálkodással és asztagrakó adással.¹⁾

Az panarium elromol, az zszindelyezése és az talpfák és szarufák elrothadtak, ha szél fú, az egész schola reng miatta.

Az pataki három legáltatott szőlőből dézmát kívánnak és az bényei mogyorós szőlőből.

Ardai két ember egy darab szőlőből decimát ad, maga quintával tartoznék; tavaly egyik az szélire csak vizet töltött és semmit nem adott.

Az bibliothecának bolt csinálását kívánják az deákok praefectus Uramtól. Malmot is kívánnak az arдай helyett, mely elromlott.

¹⁾ Külön darab papiron töredékes jegyzetek: »2 kapájának az árát adja meg«... »Mikor kezében adták az szőlőt, böcs szerént nem adták kezében, azért mi meg nem böcsülhetjük az szerént, hanem mivel az tanuk csak azt vallják, hogy azelőtt jobb volt az szőlő, hogy sem mostan«... »az mikor kapáltatták is, rosszul kapálták, mert nem volt hozzálátó«.

R. A Kolosi Uram podiumját ha kötéllel meg nem kötözte volna, eddig leszakadott volna. Az új építésnek kéménye az rector háza mellett nem jó, félnek gyuladástól.

Hat köből buzát adtak Bényei Uramnak és két zsákkal lött belőle.

Az deákok és a nemesek igen szaporodnak, kevés az kamora.

Patakinensis schola visitata 27. Novembris die Sabb.

Interrogavi seniore, praebitorem et ex omnibus collationibus duos praecipuos, ut conscientiose testentur de praeceptorum in docendo diligentia et fidelitate, qualis illa sit? Quas proponant lectiones? Utrum doceant grammaticam latinam et graecam lingvam?

Professor absolvit Trelcatium, jam Bellarmini Controversias tractat, de quo nil, nisi bona dixerunt. Sicut et ipse de studiosis.

Num examina instituant, singulis diebus, quoties?

Dictum est: fél esztendeje, miólta elment Verőczi, examen nem volt.

Logica, Rhetorica, Disputationes philosophicae, theologicae, Graeca lectio, Orator, Poëta in schola Patakina mortui.

Injunctum praeceptoribus ut diligentiores sint; in grammaticis, logicis et rhetoricis autor jam semel receptus sequatur. Keckermannus familiaris est scholae in logicis, idem ergo etiam in rhetoricis sequendus, Mylius contraxit in compendium rhetoricam Keckermanni, eam itaque D. Bényei doceat. Et de graeco autore inter ipsos conveniat.

Constitutum praeterea, ut canicularium et vindemiarum tempore, qui abest schola, abesse poterit mensis unius spatio, qui vero diutius aberit, habitatione seu loco privetur, sicut et et olim moris fuit. Ante dies festos decem diebus vacent, eosque impendant elaborandae concioni aut orationi etc., post festum vero septem diebus, et praeceptores continent studia intermissa.

Dominus praefectus et oppidi iudex conquesti sunt de ruptura maceriei, januarum, fenestrarum, fornacium et reliquorum aedificiorum per manus puerorum et studiosorum facta; decreverunt visitatores, ut senior ex officio, praebitor et oekonomi singuli stipulata manu promittant se daturus operam, ne post hac jure quiritentur de damno a studiosis illato.

Quia maxima bonorum coetus dilapidatio auditur, ut pote hoc anno novem integra vina alumnis diversis temporibus distributa essent, essent, et singulis diebus carnes emptae

d. 75, Ecclesia etiam sequentium studiosorum utilitatem provehere satagens, ita constituit:

Ha az hust ázalékkal, káposztával, borsóval, kásával, darával vagy lencsével főzik, ne vegyen az praebitor több hust d. 25, ha pedig semmi ázalék mellette nem leend, den. 50. vegyen hust.

Az mi az bor-osztást illeti, abban az senior és az praebitor nem az deákok akaróján járjon, hanem az mesterén, az mint az lexben is fel vagyon írva; minden tizedik hordónak egyikét eloszsa, úgy hogy negyven hordóból, ha négyet kioszt, többet ne mérészeljen kiosztani, mert de suo rependet.

Az miveseknek kenyeret adjon abból, az mi kezénél vagyon, akárki adta legyen azt.

Olaszi visitata 28. Novembris die Dominico.

Pastor: Michaël Flórián. Rector: Martinus Medgyaszai. Judex: Luka János. Aedilis: Kocsis János.

Az háznak nagyobb részét az égés után meg nem fedték. Causálják, hogy nem volt mivel megfedni; ha az barát igéreti szerént szalmát ad, ígérik, hogy megfedik.

Auditores de pastore. Kivánják, hogy az hétköznapi könyörgésre, napfelkölte korán harangozzanak, ne legyen későn. Az délesti vasárnapi prédikációra is elébb harangoztasson, hogy az kinek az vizen tul vagyon marhája, oda által ne rekedjen.

Vádolták, hogy néha borosan áll az kathedrában; inkább akarják, hogy olyan állapotja levén, inkább ne is prédikáljon, hogy nem cum scandalo prédikáljon.

Mikor őmaga Radonainál volt vendégségben vacsorán, akkor az felesége itthon szánkázott.

Akármely vendégségben is jelen kell nekik lenni.

D. Flórián nuper coram quibusdam senatoribus juramento confirmavit juvenem illum non comesturum apud se panem, qui antea famulus ejus fuerat; nihilominus etiamnum in parochia vivit et comedit. Etiam Monachus dominus terrestribus famulum illum convitiosis verbis excepisse dicitur, et nunciavit concionatori, ut dimittat.

Cuivis militi, qualiscunque ille fuerit, sicut fuit kelesényi, hospitium praebet, et cum eo potationi dat operam, propter quod venia ipsi dabitur alio proficiscendi.

Si quispiam pagum ingrediatur, prima cura de conjuge parochi habetur.

Michaël Hejzei vulnera in eadem parochia a corvilibus accepit, quapropter altera manu non potest rite offi-

cio fungi. Idem dixit pastoris honori nimum decessurum se famulum istum apud se retinuerit. Ad nundinas Elizabethanas cum Báthorinum pastorissa fuisset profecta, ubi metus erat a latronibus, una cum comitibus profecta est, cum vero Bathorinum vicinum haberent, curru mercatoris alicujus assedit, comitibus relictis, die et nocte sese absentavit. In reditu vero ad portum Kenézlöviensem mirabilia sunt audita. quod tota nocte Veneri indulserit, et mercatores Patakinenses famulum illum non famulum in actu Venereo deprehenderunt. (Hoc Patakinii audiverunt Olaszienses.) Cum vero sequenti die navim fuisset ingressa, hortata pastorissa ab alia quadam foemina ut consederet, portitor Boldizsár János respondit digna sane quae consedeat, quandoquidem tota nocte strenue laboraverit.

Pastor admonitus est, ut habita honoris et existimationis suae ratione inquisitionem de conjuge instituat és az ki minemű büzben keverte, ha hamisan keverte, ő bünhödjék, ha igazán, büntetés essék az papnén; mert ha ugy nem cselekedik, ha az feleségén mi gyalázat jövendőben esendik, maga privatóban avagy nagyobbban fog esni.¹⁾

¹⁾ Széljegyzet: Purgavit sese.

Dicitur in catechisatione negligentiore esse, quam Andreas Liskai fuerat.

Pastor de audit. Reprehensiones moleste ferunt.

Az szitkosokat néha büntetik, kalodában teszik kezeket. Male. Ha tanácsbeli ember szitkozódik f. 1. isznak reája. Peccatum bibunt. Hózs. 4. 8.

Ujlak visitata est Anno 1639. 13. Januarii die Jovis.

Pastor: Johannes S. Miskolczi. Rector: Michaél Thornyai. Judex: Szabó Mihály. Aedilis: Lengyel György.

Vagyon az kasor-hegyen egy szőlő, három ember megmívelheti, melyet Thót Márton hagyott volt testamentomban 1638. az templomhoz, hogy az mit terem, az templomra költsek.

Garanyi Bagoly István prédikátor számára hagyott egy rétet az ér mellett az keresztúttnál. Kerrász István szomszédja napkelet felől, napnyugat felől Csonka Pál réte.

Szarnai György adott más rétet, mely három forintban volt nála zálogban, hogy birja az ujlaki prédikátor, meddig kiváltják; ha kiváltják penig, mást vegyenek az árán.

Auditores de pastore. Baptisavit hyberno tempore et seria occasione postulante in parochia; aliqui dixerunt raro baptisasse in templo. Duobus annis coenam non administravit a Pentecoste ad nativitatis Christi diem.

Cantharum pro Baptismo et Coena non habent, jussi sunt emere, alias poenae subjacebunt.

Novi conjuges mane in templo copulentur.

Ancilla filium peperit in hara porcorum, ubi infans de nocte positus fuit. Ancilla apud judicem fassa est: énvelem úgy élt, mint feleségével és az gyermek is ötöle való; ha engem János Uram bíró kezében adott volna, az gyermeket is életben szültem volna. Némely tanácsbeli ember azt is mondotta, hogy János Uramtól hallotta, hogy meg mér eskünni az szolgáló mellett. Collateraliter az ujlaki bíró is tanuvallásokat állatott, kik semmit nem láttak, hanem csak hallomást mondottanak. Azon kívül két tanu volt: Páricsban lakozó Aranyos Ilka és Izségben lakozó Szomju Istvánné Borbála. szemmel látottat mondottanak.

Deliberatum. Mivel az visitatióból és az collateraliter szedegettetett testimoniumokból Miskolczi János Uram suspectusa lött az visitatorok előtt, melyeket az Ecclesia nem sok idő mulván legitimálni fog; annak okáért tetszett az visitatoroknak, hogy Miskolczi Uram purgálja magát abból az suspicióból egy hét alatt, mert addig tisztiben el nem járhat. Interim, hogy az ecclesiai szolgálatban fogyatkozás ne legyen, az d. senior provideál felőle. Az purgálásnak idején az polgári széken jelen legyenek az zempléni, czékei, jesztrebi prédikátor Uraim. Ha pedig magát nem purgálhatja, az generalis ecclesiának judiciumját várja fejére.

Nagykázméri Orosz Istvánné, férjhez akarta az atyja adni, de ő nem akart hozzá menni, az a legény orosz levén, elment, és az asszonyt az Ecclesia felszabadította házasságra. Solvit d. 40.

Ujlaki Gedra Ambrust felesége elhagyta, Kisvárdából latorságáért kiverték, Liskában gyermeke lött, azután elbujdosott. Liber pronunciatu solvit f. 3.

Szécsi Kovács Pálnét hat esztendeje leszen sz. Bilit napján, hogy elhagyta férje, Szécs városa testál felőle, az visitatorok felszabadították. Solvit f. 2.

Luka visitata per me et Paulum Szepsium collegam Patakiensem 15 Februarii die Martis 1639. hora 2.

Pastor pagi: Johannes Paczali. Scholarcham non habent, sed sublevantur a quodam studioso Thoma Legenyei. Judex: Kocsordi Gergely et Réz Péter a parte Magnifici Domini Stephani Bocskai. Aedilis: Thót Imre; eddig hites aedilis nem volt.

Őszszel Karcsán menyegzői lakodalom levén, lorántkor eskettette meg az pásztor, mind az karcsai: mind az karádi

prédikátorok részegek levén, az asztal-áldásakor az miatyánkot vétkesen mondotta el az pásztor, melyért Szentmarjai megnevette, pápista ember levén. Az karcasai pásztor mondotta, hogy az karádi pásztor boros volt, mert maga mondotta, hogy egész éjjel ivott.

Auditores de pastore. Az felesége mind bírót, mind mást szidalmaz, és senkinek semmi bocsületi nincsen előtte. Egy asszony állattal egymást megkurválták.

Catechisált, mintegy dióverőig tanított s azután elhagyta. R. Megrestültek.

Azt mondotta Matthaeus Rozvádi felől, hogy az leányokat nem igazán tanította. R. Nem ezt mondotta, hogy nem igazán tanította, hanem azt, hogy nem úgy tanítom én, mert én egyenként kérdem reá őket az tanuságra.

Pastor de auditoribus. Vasárnap ki s be jönnek, ökröket, lovakat befogják, bort hoznak.

Az aedilis hogy nem hites, nem annyira bízhatik hozzá.

Sipos István Mikepéresről jött, ott cselekedte az gyilkosságot. Bocskai Uram befogadta. Onnat, az hol az gyilkosságot cselekedte, elugrott; és az templomban bejár cum scandalo.

Bereczki visitata est 16. Febr. die Mercurii hora X.

Pastor: Petrus Azari. Rector deest. Judex: Basilius Kocsordi. Aedilis: Lucas Gyarmathy.

Vajdára szoktanak temetkezni, de sok rés vagyon az temető kerítésén, mivel soknak megholt az ura; hanem mostan rendelték el, hogy az kerítésnek helyét ujabban oszszák el egymás között.

Az prédikátor panaszolkodott az mater ecclesiáról, hogy az pénzt akarná, hogy kétszer adnák meg, de ötvenszer is nem adják meg; úgy cselekesznek az buza fizetéssel is, az filiák serénybek az fizetésben.

Auditores de pastore optimum perhibuerunt testimonium.

Pastor de auditoribus. In matre ecclesia soha hiában nem harangozott. In filialibus nem, örömetst mennek az ágócziai, haragusznak egymásra és azért nem mennek.

Ágóczy Cserze Mihály midőn az pásztor jövedelmét kéré, azt mondotta, hogy soha prédikációjára nem megyen.

Az vajdaiak főképen nyárban Patakon az piaczon mulatják az innepet.

Az ágócziai között nem látott senkit szitkáért, hogy kalodába tötték volna. Az bünöst törvény szerint nem büntetik, ezt mondván, csak három forintot is nehezen találhatnak, melyet az hőhérnak adnának.

Karcsa visitata fuit apud kövesdienses 17. Febr. die Jovis post horam 8 matutinam.

Pastor: Stephanus Kálmáncsai. Rector: Basilius Szerdahelyi. Judex: Nagy Ferencz. Aedilis: Thót Miklós. *Páezen filialis Szabó Imre.*

Az templom héjazatja hitvány, ujítani kellene, ha erejek volna; az ablakon az hitvány madarak bemennek és ganajokkal rutitják.

Pinczét ástanak az pásztornak, de ajtaja nincsen. Az parochialis házban való kemenczére az eső csorog, csepeg.

Auditores de pastore optimum perhibuerunt testimonium.

Pastor de auditoribus. Az kalodát mindenkor üresen látja, de lélekkel való szitkozódást sokat hall.

Páczeni Oroszlán Gáspár, az fia Oroszlán Mihály Benő Lászlót vagdalták és vasvillával nyakszirtten ütötték, azután lova hátáról egynehányszor leesett az sebes fejére, azután nemsokára meghalt.

Szerdahely in absentia pastoris visitati non potuit.

Kövesd visitata est 17. Febr. die Jovis hora antepandiana XI.

Pastor: Georgius Buzinkai. Rector: Jacobus Szécsi. Judex in Nagykövesd: Joannes Katona. Aedilis non est. Judex in Minori Kövesd: Petrus Majér.

Coemeterium multis in locis opus habet restauratione.

Jégvermet kíván az pásztor, hogy csináljanak, mert nyárban avagy ugyan nincsen vizek, avagy, ha vagyon is semmire kellő.

Aud. de pastore. Részeg, de akkor is jókedvű és jóerkölcsű.

Catechisationem neglexit post priorem annum.

Az apró deákgyermek feletlenek (*így!*) és ahová mennek, azt akarnák, hogy szelidebben és emberségesben viselnék magokat, főre lábra ne volnának; hanem az kisebbik félne az nagyobbtól, tanulnának is, ne szánkáznának imitt-amott.

Pastor de auditoribus. Az igének hallgatásától az fél és az ur dolga elvonzza.

Az épületben való restségek miatt megunakszik az mater ecclesiától, mert az filia készebb volna, ha az mater gyorsabb volna.

Nagygyéres visitata fuit 17. Febr. die Jovis, hora 4 pomerid. 1639.

Pastor: Martinus Pelejtei. Rector: Emericus Szerdahelyi.
Aedilem non habent. Judex: Franciscus Thót.

Rector scholae sepem combussit.

Cantharum pro Baptismo et mappam pro s. synaxi non habent, jussi sunt comparare. — Copula nuptialis mane fieri debet.

Reggel könyörgés vagyon, de ebéd után erőtelensége miatt gyakran elmulik.

Örös filialis quia tempore visitationis non comparuit, ita punitur, quod donec d. seniozem domi suae requisiverit et propter contentum ministerii non complacaverit, pastor habendae concionis gratia ad eam non exeat.¹⁾

Rector scholae piger est, non descendit ad pastorem cognoscendi gratia, num signum det pro concione aut precibus.

Thót Miklós mivel sem templomban nem jár, sem soha nem communicál. ha meg kezd halni, számár módon temetessék el.

Deszkat csináljanak az ablakra, mert lövéstől tart az pásztor.

Rozvád (Rozvágy) visitata fuit 18. Febr. die Veneris hora media secunda pomeridiana, incedibus Generosi domini Ladislai Váncsodi.

Pastor: Franciscus Szentiványi. Rectorem et Aedilem non habent. Judex: Gregorius Kóczán.

Auditores de pastore. Domi suae nonnunquam baptisat.

Cantharum pro administratione Baptismatis et Coenae non habent. Cantharum pro administratione coenae daturum promisit dominus Ladislaus Váncsodi.

Gyakorta az déleesti precatiót elmulatja. Peccantes sine indulgentia admonere et reprehendere debet. Nuptiales mane copulet. Alias pastor poenam Ecclesiae non effugiet.

Annyi bort iszik, hogy vix est compos mentis. Az prédikátor szolgája felől hallották, hogy veres káposztát lopott volna el az Tóth András kertéből.

Catechesin penitus neglexit.

Pastor de aud. Vannak szitkozódók, de az kalodában szitkozódókat nem látnak.

¹⁾ Széljegyzet: Comparuerunt die sequenti in Rozvád.

Ricse visitata fuit 19. Febr. 1639. die Sabbathi.

Pastor pagi: Johannes Balog. Judex: Joannes Nagiski.
Aedilis: Michaël Gratias.

Filialis *Semjén*; judex: Petrus Sipos.

Csüre nincsen, volna szándékok az csinálásra, mert fájok is elegendő vagyon, de az sok ur dolga miatt elől nem lehetnek szándékokban.

Semjénben 25 d. vagyon irva, mert akkor baglya szénát nem adtanak; most szénát adnak, de d. 16. adnak. Az kik nem szántanak, d. 50 vagyon irva, de akkor fél baglya szénát adtanak, mostan mivel egész baglya szénát adnak, negyven pénzre kell az ötvent irnia. Az ki egy disznót öl, az egy tikkal tartozik, de ha két disznót öl, sódarral tartozik.

Vagyon négy hold föld, mely falu földé volt, melyet György prédikátornak adott volt az falu jóakaratójából, most is az prédikátor birja, de nem engedi az falu, hogy az Ecclesia könyvében beírják.

Cantharum pro Baptismo et Sacra Synaxi non habent.
Poculum et mappam habent.

Nuptiales etiam peregrini sobrie accedant ad juramentum.

Az italban a paraszt emberek között jobban viselje magát, annyit igyék, hogy haza is tudjon menni.

Az felesége illetlen szóval illeti férjét, talán az férje ad arra illetlen magaviseletével okot.

Az leányok tanításától megszűnt, melyben azelőtt serényebb volt.

Pastor de audit. Nem akarják, hogy reggel eskettesse meg az házasokat. Mikor könyörgésen vagy prédikáczió van, kiáltás, zörgés ne legyen az templom mellett. Az templomban bemenjenek, és künn ne álljanak. Az templomból kijöven, csendesen oszoljanak el, az templom előtt egymással ne versengjenek.

Az ördögösöket kikeressék s megbüntessék. Vannak pajkosok, kik paráználkodnak, de Ecelesiát nem követnek.

Alkalmatlan időben terminál nyárban, jobb volna tavaszra hozni esztendejének kitelését.

Perbenyik visitata fuit 1639. 19. Febr. die Sabbathi hora decima.

Pastor: Michaël Csicseri. Rectorem habere non solent.
Judex: Stephanus Nyako et Nicolaus Sáros.

Lácza filialis; Stephanus Thót.

Az templomot terhes háznak tartják; meghagytam, hogy kitisztítsák avagy az pásztor udvarán csináljanak házat, és az mit mostan oltalomnak okáért az templomban tartanak, abban az házban tartsák.

Auditores de pastore. Conjuges matutina hora copulet. Singulis diebus bis peragat preces publicas.

Tárkány ejusdem diei hora 4. vespertina fuit visitata.

Pastor loci: Ambrosius. Transylvanus. Scholae rector: Paulus Mátyásfalusi Liptoviensis. Judex: Georgius Harczy et Johannes Varga.

Bély filialis; judex: Majér Tamás.

Az földek az urak között ide s oda oszlott.

Istenes István ez idén az prédikátort veréssel fenyegette. hogy az-gabona-fizetését kérte, és azt is mondotta, hogy az lelkét kívánja és az vérit iszsza. Rossz szolgának is mondotta az prédikátort.

Fő embereknek gyermekét néha háznál kereszteli meg.

Kereszteléshez való edények nincsen sem Tárkányban, sem Bélyben.

Catechisált ezelőtt, nem tudom miért megszűnt mostan.

Az oskola-mester az bort igen szereti, korcsomára ne járjon. hanem az scholában üljön és tanítson.

Mind az pásztor, mind az mester fizetése nagy részére hátra vagon. Az mesternek mindössze 18 vagy 20 köbel gabonával.

Battyán.

Visitanda fuerat XX. Febr. die Dominico mane, sed quia pastor loci, Michaël Váradi aegrotans lecto fuit affixus, visitari non potuit. Vocatus fuit ad parochiam judex cum altero cive, cum quo collocutus, ab eo et pastore non nisi longum querimoniarum catalogum audivimus, quod domina Tárkányiana proventum pastoris ex curia detinere soleat, nec subministret, — pagani vero et propter difficultatem annonae vix panem quotidianam habeant, et propter jobbationum in dies singulos defectum pastori alimentum administrare pro sufficientia non valeant. Pastor addidit dominae terrestres suggestionem motus officialis Magnifici domini Stephani Bocskai in Csernő, proventum sacrum ex Csernő contulisse non rectori battyaniensi. Balázs deák vocato, qui non soleat esxire cantandi gratia cum suo pastore ad Csernő, sed potiu in curia scribam aut nescio quid agere. Re itaque non perfecta, discessi in pagum:

Bacska, quem visitavi hora X.

Pastor: Benedictus Tölcseki. Judex: Michaël Bagoly. Rectorem ab annis 30 non habent. Filialis: *Kaponya*; judicem non habent, hanem csak főre-lábra vannak.

Az templom körül való cinteriomon egynehány rés vagon, meg kell építeni, melyet ígérnek.

Audit. de pastore. Mioltától fogva itt lakik, szerdán és pénteken nem prédikált. Az pásztor okának ezt mondotta lenni, mert ide az Ecclesiában jöttében eleiben nem adták. Minek utána megmondották az szokást, azután is nem prédikált.

Egyszer teszen könyörgést. Catechisationem penitus neglexit.

Pastor de auditor. Az prédikáció hallgatásban restek, néha az könyörgésre feleskén jönnek. Excitat auditor studium.

Az szitkozódókat meg nem büntetik, noha mind bíró, mind asszony ember egyaránt elmondja az lelkét. Az tisztátalan személyeket nem büntetik. Vagon oly asszony, ki férjét latornak, tolvajnak mondja, még sincs büntetése.

Az leány az sípot hátára veszi és ugy sípol. Orrotlan Annok bizonyság nélkül lakik köztök, Helmecezen Lucza napján az katonáktól fizetést vött fel, ruháját levonták, keményen meg is verték.

Jövedelme hátra vagon; ha az bíró akarta volna, kiszedhetette volna; mostan immár elkölt az gabona. nincsen mivel élni. Vagon köztök 40 csetert gabonája.

Boly.

Eadem die visitari debuisset, sed propter absentiam temporanei pastoris Petri Csengeri in Csarnahó commorantis non potuit visitari.

Helmecez.

Similiter non potuit visitari, quia d. Stephanus Kaposi ante quadriduum funeraverat conjugem, et tunc moeroris solandi gratia Ujhelinum ad nuptias cantoris fuerat profectus.

Zétény XXI. Februarii fuit visitata.

Cujus pastor: Martinus Osepregi, scholae vero rector fuit Nicolaus Trencsényi.

Judex: Joannes Thót. Aedilis: Ádám András.

Az temető kertben rés vagon az udvarban lakozók

miatt, kikkel az biró nem bir és nem erőltetheti az ker-
telésre.

Auditores de pastore. Rákócziné asszonyom tartja az Coenához való edényeket, de mivel féltő, hogy az ő Kegyelme halála után el fog idegenedni az Ecclesiától, jó volna, ha az pásztor kezében adná még életében. Ezt az consenior Uramra bízuk, hogy ő Kegyelmének intimálja, mint szintén az parochialis háznak megszindelyezését, mind az udvari szolgálknak fizetését.

Az menyegzősöket ha reggel éhgyomra megnem esküsznek, ebéd után meg ne esküttesse. Catechisationem neglexit.

Az hitvány emberrel szóban ne elegyedjen, hanem az aedilisre bizza dolgát. Haragját meg mérsékelje.

Pastor de auditor. Szerdán, pénteken mikor concional, két vagy három ember megyen az prédikációra, ugy az könyörgésre is. Az Sacramentommal is 10 vagy 12 élnek.

Az fonóban ha mennek, tisztességes házhoz menjenek, de férfiat abban az házban ne bocsássanak.

Némely háromszor is követ Ecclesiát. mégis avagy lopó avagy parázna.

Cserapes György Zétényben biró lévén, házánál sok egyet-másat elköltöttek, ugy találta az tanács, hogy érette Ecclesiát kövessen, de nem cselekszi, noha igen vén ember. Ha Ecclesiát nem követ, ha meghal, tisztességes temetése ne legyen, és csak egy esküdt ember is temetésre ne kísérje. temető kertbe is ne temessék.

Ra1 1639.

Prater pastorem Martinum Bári non comparuit, etiam admonitus.

Szentes visitata fuit 21. Febr. die Lunae post sumptum prandium hora XI. 1639.

Pastor: Balthasar Kozmai. Rector mézet lopott volt, az pásztor az mester pénzéből f. 4. fizetett érette, és dolgára ment. Aedilis: Kétő Benedek. Judex: Sebestyén István.

Az temető kerten rés vagyon.

Az szőlő elpusztult. Az falu azt mondja, hogy azelőtti prédikátor pusztította el, de mivel panasz reá nem volt, az falu az okát magának tulajdonítja. Magok megmondják, hogy kedveztek az prédikátornak és azért nem vádolták. Az Ecclesia meghagyta, hogy maga az falu megépítse és épen adja kezében, melyet ha ezután az pásztor elpusztít, vádolják az senior előtt,

Az Coenát aratás után is kiszolgáltassa. Pro administratione Coenae cantharum, orbiculum, mappam non habent.

Vidékieket ha bortól zajosok, meg ne esküssön.

Pastor de audit. Petit domum et cellam aedificare cum horto duplici.

Véke prorsus sese absentavit.

Szerdahely visitata 21. Febr. die Lunae horam post 4 pomeridianam.

Pastor: Gregorius Terebesi. Rector: Paulus Kalonyai. Judices: Andreas Thót et Basilius Major.¹⁾

Filiales: *Felsőberezcki* (judex: Paulus Nagy); *Karos* (Borsi János); *Szög* (sese absentavit, Johannes Szarvas).

Az szerdahelyi temető kertet szabadon járja az marha és az disznó turja. Az bíró azt mondja, hogy az szabadosoknak vagyon rések Instálnak az filialisban, hogy ha az filialisbeli szabadosoknak zálogát elveszik, de az szerdahelyieknek zálogát nem veszik.

Az felsőberezcki ecclesiát ideig az alsőberezcki ecclesiához szakasztom, hogy oda járjanak prédikációra, és az pásztor, az mikor érkezik, ki is menjen hozzájuk prédikállani arra az fizetésre, az mit fizetett Felsőberezcki az szerdahelyi mesternek. Ha pedig Szerdahelyre olyan pásztor jövend, az ki Felsőberezckiben el érkezik menni, akkor ismét az Alsőberezckiből redeáljon az filialis Szerdahelyhez.

Auditores de pastore tale perhibuerunt testimonium:

Cantharum pro Baptismo et Coenae distributione non habent.

Hétköznapi prédikáció nem igen volt.

Kicsoda mondotta azt, hogy az prédikátor nem igazán hirdette az ígét, és azt hamisolta? Emberét kívánják, hogy megbüntessék.

Az állhatatlan bíró egy pohár égett boron eladta lelkét. Esküdt ember vádolta.

Az menyegzősök ebéd után esküsznek. Catechisationem penitus neglexit.

Pastor de auditoribus. Az hétköznapi prédikáció az auditorok miatt mult el. Vasárnap halászni, csikászni mennek. Marton István és Szabó Imre főképen.

Az szitkosokat meg nem büntetik; hitese ember mon-dotta, hogy asszony ember az lelkével szitkozódott.

¹⁾ Széljegyzet: Embertelen ember.

Felettebb való pusztaságban tartják, se szalmáját, se szénáját se veteményét ketében nem tarthatja, mert az más ember barma elvesztegeti.

Az scholában ha eső esik, meg nem maradhat, hanem egy helyből más helyben kell hordozóskodni.

Varanó, 2. April. die Sabbati 1639.

Varanóra ilyen pretensio által kelletett volt mennem Johannes Simándi, Joannes Bényei, Paulus Tirnavius, Franciscus Szécsi és Joannes Kassai Uramékkal, hogy ezelőtt egy-néhány héttel némely varanai emberek: lengyel, szöcs, vargák és ezekhez hasonló gyülevész emberek, generalis Homonnay Uramnak és Eszterházy Dániel Uramnak ő Nagyságoknak supplicatiós levelekkel azon supplicáltak, hogy ők katolikusok lévén annyira megszaporodtak, hogy az ur ő Nagysága palotájában immár be nem férnek, hanem követelték az felső templomot, mely supplicatiós levéltől generalis Uram felindulván, a polgároktól kívánta, hogy az templomot kézben adják, de azok tanácsot tartván, azt felelték, hogy ők az templomot nem adhatják, mert ők csak jobbágyok, és az templom az országé és az Ecclesiáé.

Ehez ez controversiához az is járult, hogy az lutheránus auditorok kívánták az főpásztortól, hogy az káplánnak az maga jövedelméből szakasszon annyi jövedelmet, melylyel contentus lehessen az káplán, mivel több auditori vannak az káplánnak, és az szolgálatja is több.

Deliberatum visitatorum. Az hosszumezei 12 képét, mely teszen 15 kereszt és 12 kévét, az Ecclesia non ex debito, nec ex merito, hanem solum ex beneplacito rendelte az diakonusnak, de ily conditio alatt: 1. Ha az generalis synodus helyben hagyja az visitatorok deliberatumát. 2. Ha ugy leszen contentus véle, hogy ezután többet nem kíván, ha penig kívánni fog, az Ecclesia azt is elveszi tőle, az mit ideig adott volt.

Collega: Andreas Dolnikius. Provisor pro parte domini generalis Steph. Iváncsi, qui nos consilio suo non parum juit. Judex prim.: Benedictus Gyurik, Andreas Kádas.¹⁾

¹⁾ Egy elrongyolódott külön íven:

Visitatio Varanoriensis Anno 1639-no 2. Apr.

Mivel az varanai magyar templomot az parochiával egyetemben némely gyülevész pápista ember supplicatiójára az urak: Homonnay János generalis és judex curiae, és Eszterház Dániel el akarták venni csak ez miatt (?); erre penig láttatnak okot adni..... az lutheránus atyafiak, azt neheztelven, hogy az tót prédikátor többet szolgál

Terebes visitata est 18. Maji 1639. die Mercurii.

Pastor ecclesiae: Georgius Balog Hővei. Rector: Stephanus Fonyi. Judex primarius: Stephanus Molnár. Judices funguntur aedilitatis munere.

Filiales: *Nagyruszka, Hardicsa*. Filiales non comparuerunt.

Auditores de pastore. Cantharos pro Baptismo et Coenae administratione non habent.

Auditores de pastore optimum perhibuerunt testimonium.

Pastor de auditoribus. Az szitkozódóknak büntetéseket inkább kívánnák lenni. Pénzes Istvánnak feleségestül és az nőtelen zsellér mentesre ment törvények (*szórol-szóra így!*)

Ivó szokott-e itt lenni, kérdésben vagyon.

és az jövedelmet az magyar prédikátor percipiálja, aki keveseknek és keveset szolgál. Jött azért senior uram egynehányunkkal, hogy valami compositiót és intézést tegyünk közöttünk, hogy az lutheránus atyafiak se nyughatatlankodjanak, és ezzel is okot ne adjanak az pápista uraknak a templom elvételére. Auditor igitur:

I. Az jövedelemben kell-e valamit az tót prédikátor számára elszakasztani?

II. Ha kell, mi legyen az és mennyi?

III. Az varanai helveticae confessionis polgárok akarják-e és engedik-e?

IV. Ha szakasztunk valamit s ha egyeznek az varanaiak is, contentusok lesznek-e az lutheránusok vele és ezután nem nyughatatlankodnak-e?

Deliberatum. Hogy az collega sem alattomban, sem nyilván ne békételenkedjék, hogy Hosszmezőn minden szolgálatot ő viszen véghez, és abban minden jövedelmet az főprédikátor percipiál, Varanón is az szolgálatnak derekasabb terhe ő rajta forog, jövedelme azonban kicsiny; és így az ő hallgatóit is ne izgassa egyenetlenkedésre, melyből az ellenkezők ellenünk való cselekedetre és az Ecclesiának nagy kárára alkalmatosságot vehetnek: tettsett az senior Uramnak az vele való visitorokkal, az varanai főbíró Urammal és vele levő tanácsbeli Uraimmal s generalis Urunk ő Nagysága udvarbirájával, Iváncsi István Urammal egyetemben, hogy az hosszumezei tizenkét captia buza mindenestül fogva az collegáé legyen, hac lege, hogy ezután sem az collega, sem az ő hallgatói többet ne kívánjanak, és az ugy meghatározott jövedelmeknek bontogatására sem titkon, sem nyilván ne igyekezzenek. Mert (mivel ezt is non ex debito engedjük, hanem csak az békeségre nézve, és hogy az hosszumezeieknek is örömet szolgáljon) ezt is ismét elveszi az Ecclesia és az főprédikátorság számára visszafoglalja. Ezt pedig az generalisban ha az egész Ecclesia consensusával confirmálja és az matriculába beírja, az varanai város könyvében is iratassék be örök emlékezetre.

Primarius minister Johannes Jánki. Collega Andreas Donikius. Judex primarius Benedictus Gyurik Andreas Kádas. Gregorius Szőcs. Provisor Stephanus Iváncsi. Visitatores Cl. d. Steph. Miskolezi senior, R. d. Johannes Kassovius, R. d. Paulus Tyrnavius, Jo. Simándi, R. d. Franciscus Szécsi, R. d. Joannes Bényei, R. d. fratres slavii numero 4.

Kazsu eodem die visitata fuit post meridiem.

Pastor : Johannes Csákány. Rectore carent. Judex : Nagy János.

Instrumentum pro administratione Sacramentorum, quia non habent, jussi sunt emere. Baptismus in templo administrandus.

Pastor de aud. Nobilitas raro solet communicare.

Farkas Istvánné dixit az unokája kereszteleškor (*így!*), hogy az prédikátor ne tegyen rajta gyalázatot, mivel az templomban akarta megkeresztelni.

Az lélek-mondókat úgy büntessék meg, hogy prédikációig az kalodában álljon és azután plagálják meg.

Az építésnek még sok hátramaradása vagon. Az scholát meg nem akarják építeni és mestert fogadjanak.

Jesztreb visitata 19. Maji die Jovis 1639.

Pastor : Matthaeus Kauzsai. Rector : Martinus Sajó-szentpéteri. Judex : Michaél Horoszt. Aedilis : Zádor Imre, Kotora Mihály.

Az jesztrebi hegyen vaunak újonnan építettett szőlők, melyet Sándorhegynek hínak; ezeknek dézmáját az visitatiókör úgy intéztük, hogy az kikuek az prédikátor szerin lakozóknak vagon szőlőjök, azok az prédikátornak adjanak köből bort. Az kis szörösiek penig az mesternek fizessék az köblös bort.¹⁾

Auditores de pastore. Varga András tudván feleségének paráznságát, Ecclesia-követésre íteltetett, Bordás Péter nőtelen levén más házas asszonyval az urának életében háromszor találtatott egy szűr alatt.

Conjugum copulatio mane fiat.

Az feleségével és az öreg asszonyval háborgott. Meg is szokta verni. Részegen állott fel az prédikáló székből délest.

Vagon fél esztendeje, hogy elhagyta volt az leányok tanítását, de nem régen kezdette ismét tanítani.

Pastor de aud. Lapátolni kellene az szitkosokat, avagy az nyakokat kellene az kalodában tenni.

Rector non docet pueros.

Az prédikátorsághoz való rétet nem az régi szokás szerént porgolátozták.

¹⁾ Széjegyzet: Anno 1647. visitatióban 12. fa. azt mondják: akkor is az község meg nem egyezett, megzendültek rajta, de csak abban hagyták, hogy az scholamesteré legyen. Kauzsai Máté Uram kívánta, de nem obtineálhatta.

Imreg post sumptum prandium visitata fuit 19. Maji 1639.

Pastor: Michaël Szikszai. Rectorem non habent. Aedilis: Szitás Gergely. Judex: Thót Pál. Filialis *Szürnyeg* non comparuit. Mivel sem az 1636. esztendőben való visitatiókor, sem mostan ebéd utániig nem compareáltak, tetszett az visitoroknak, hogy addig conciót ne tegyen az miniszter, meddig engem meg nem keresnek, nem is complacálnak.¹⁾

Az fölházat az pinczével az szürnyegieknak kell építeni, az kis kertet az nagy kaputól fogván az kis kapuig kerteléssel nekik kell kertelniek, kerteljék is, hogy az prédikátor épségben lakják, és az vad miatt kárt ne valljon, mint ez időn nagyhéten hét negyed gabonán vött tehenét az kertben az farkas megette. Az kis háznak kéményére is önekik kell gondot viselni, viseljenek is. Az szürnyegi hegyen való prédikátor szőlőjének az ő részét veremmel felvágják s beültessék. az mes...t²⁾ is kiírtsák az Soltész Balázs szőlőjéig, és beültessék. Azonra ígérik magokat az imregiek is, hogy az aljáig beültetik az ő részeket.

Az temető kertet megnagyobbítják, az mint elkezdették, de még meg nem kertelték.

Az imregiek részéről az csúr kármentője ledőlt, az sövény erőtelen, alacsony, jobbat kíván. Bizonynyal ígérik, hogy megcsinálják.

Auditores de pastore. Mane instituit duntaxat preces. Copulatio conjugum matutina hora fiat. Tempore coenae sacrae longiorem instituit sermonem.

Pastor de auditoribus. Az precest mindennap kész megcselekedni, de az harangozást igen nehezteli.

Két-két földet ígírtének esztendőnként ganajozni, de csak első esztendőn cselekedték meg, az itt valók csak félig ganajozták meg, az szürnyegiek két szekérrel vittének; mivel immár az könyörgés mindennap kétszer leszen, megkívánja s méltán is, hogy ígíreteket beteljesítsék esztendőnként.

Az könyörgésben és prédikáció-hallgatásban restek.

Kevély Istvánt, hogy az fizetés dolgából megprédikálotta, aratástól fogván nem volt az prédikáción. Ujlaki György jobbágya.

Az ördög-adtával éktelenül szitkozóznak.

Fonó vagyon, az mely nem egyéb, hanem latorságnak hajléka.

¹⁾ In Zemplén comparuerunt.

²⁾ Moly-ette hely.

Czeke visitata fuit 20. Maji 1639. die Veneris mane.

Pastor: Matthaeus Rozondi. Rector: Andreas Szakmári.
Aedilis: Varga Mihály. Judex: Pikor András, Puskás János.

Az templom kőlábat az szükség miatt meg nem építhették, de ígérik megépítését.

Az csürnek negyed része az mester számára való, de ily okkal, hogy az mester elcsépelettven buzáját, az szalmáját kazalban rakassa, és az szalma arravaló lészen, hogy az schola fedésére fedjék, és másuvá azt ne adják, el se vesztegessék.

Auditores de past. optimum perhibuerunt testimonium.

Pastor de auditoribus. Mato Tamás, Ser András öreg emberek levén, se templomban nem járnak, nem is communicálnak.

Zemplén visitata ante prandium diei 20. Maji die Veneris.

Pastor: Martinus Helmeczi. Rector: Martinus Szerednyei. Judex: Hajdu István.

Filiales: *Szentmária, Kisujlak*. Szentmáriaenses post visitationem tempore prandii comparuerunt. Kisujlak sese absentavit.

Auditores de pastore. Cantharum pro Baptismo emendum erit.

Catechismum doceat nec ne ignorentur.

Pastor de auditoribus omnia bona retulerunt.

Szölöske visitata ante coenam 20. Maji 1639 die Veneris.

Pastor: Nicolaus Berei. Rector: Stephanus Szürnyegi.
Judex: Nagy Tamás, Fábián Mihály.

Filiales: *Ladmocz, Szomotor, Vécs*.

Auditores de pastore. Nonnunquam negligit preces publicas.

Hogy Vasárnap kétszer legyen az materben concio, mikor Ladmoczon és Szomotoron vagy, elviselhetetlen munka. De megkívánják az régi usus szerint az szerdai és pénteki prédikációt, hiszem ha magok fel nem mehetnek is, házok népe felmegyen az templomban. Ugy cselekedett az boldog emlékezetű Csepregi Gergely prédikátor Uram is.

Egy darab az szőlőben kapálatlan, maga szőlőtő vagy benne.

Husvétől fogva hogy catechisált volna, nem vöttek eszekben.

Pastor de auditoribus. Az könyörgésre egy vagy két ember szokott menni, úgy az szerdai és pénteki concióra is. Vasárnap azonképen ki Ujhelyben, ki Zemplénben megyen.

Az hegy alatt való pinczében nem engedik jövedelmében jutott borát kiárulni, ezt mondván, hogy az ur haragjától félnek. Interim kiki maga mind árul.

Juhász Imre szemben szökött az prédikátorral, kijövéen az templomból, hogy feddette volna az vétkét.

Az szitkozónak (*így!*) csak kezeket teszik kalodában, meg nem plagálják.

Juhász Imre az Domio Péter Uram házánál gyalázattal illette az prédikátort; az bíró törvényben idézze és érdeme szerint meg is büntettesse.

Ladmoczozt 366 földesur bírja, harminczhat házhely vagyón penig benne.

Bári visitata fuit 21. Maji 1639. die Sabbathi.

Pastor: Johannes Kisvárdai. Rector: Steph. Szentesi. Judex: Kamuti János.

Filiales: *Nagybári* (judex: Dienes Péter), *Csarnahó* (Szani Mihály).

Auditores de pastore. Mikor Csarnahón reggel prédikál, ott ebédén ne maradjon, hanem hazajöjön és itthon az két falunak ebéd előtt prédikáljon az pásztor.

Preces pomeridianas bis aut ter peregit. Catechisatio nem non ita pridem inchoavit.

Uxores pastoris et rectoris inter sese bene conveniant.

Varga István feleségét hamis hitűnek mondotta az pásztor.

Pastor de auditor. Fizetés nélkül nem tartozik az prédikátor halottnak prédikállani, hanem aki nagyobb tisztességben akarja temetni, az prédikátornak emberségesen fizessen.

Az kisbáriak az mindennapi könyörgésre fel nem járnak, és azzal vonják fejekre az Istennek büntető ostorát.

Ujhely visitata fuit 22. Maji die Domini post concionem matutinam.

Pastor primarius: Joannes Simándi. Diaconus: Joannes Bényei, Valentinus Géresi. Rector: Stephanus Porcsalmi. Aedilis: Johannes Draxa. Judex primarius: Szabó Mátyás.

Praesentes fuerunt generosi nobiles: Hartai Gábor Uram, Csoma Ferencz, Bónis Mihály, Mokcsai János, Dajka Mihály.

Az deákok második szőlője vagy az boglyoskán, napkeletről Görgei Jób szomszédja. Az harmadik szőlő vagy az szárhegyen, napnyugatról Farkas András szomszédja, délről az patak folyás.

Auditores de pastore. Az könyörgésre és az prédikációra idejében harangoztassanak, hogy az kik munkára akarnak menni, kimehessenek.

Bényei Uram mikor nem hetes, ritkán megyen be az templomban.

Betegek communicáltassanak, kik sok ideig betegségek miatt, de két fel szomszédját is behíván communicáltassák.

Sokadalomkor sok emberek várták az precest, de elmúlt.

Az leányok tanítását Simándi Uram elkezdí, de ha három vagy négy vasárnap tanít, ottan elhagyja.

Bényei Uram Pap Andrással szidalmazták egymást.

Pastor de audit. Piaczon ülnek inkább és az templomban nem mennek,

Michaël Láposi complacavit ministerium et auditores ujhelienses.

*Hotyka visitatâ fuit 23. Maji die Lunae a precibus
matutinis 1639.*

Pastor: Matthias Fonyi. Judex: Egyed István. Aedilis: Pente Imre.

Az templomnak egy darabcsa része zszindelyezés nélkül szűkölködik. Az cinteriumnak kapuja nincsen.

Auditores de pastore. Instrumenta pro Sacramentorum administratione non habent.

Vajda Ambrus mivel az templomban soha nem ment, sőt azt mondotta, hogy ha megölik is, de az templomban ugyan nem megyen. Meghagytuk mi visitorok az tanácsnak, hogy se harangozzanak neki, se az több hívek közé ne temessék, sőt csak egy emberséges ember is ne kísérje fel, mert ha különben cselekesznek, prédikátoroktól megfosztatnak.

Egynehányszor részegedik meg, de nem garázdálkodik azért.

Korlát György eleven nyelvél hagy egy szántóföldet az Mátyás Andrásé mellett, az két ut között az alsó nyomáson, de így, hogy ha meghal, prédikáljanak neki.

Péter György ugyan az alsó nyomáson hagyott az oldal földek között egy szántóföldet, Rózsa Tamás délről való szomszédja.

Botka Lukácsné az felső nyomásban hagyott egy szántó-

földet, irtványföldet, éjszokról Péter János földre, délről ugyan az magáé.

Fekszí Mihály is ¹⁾ hagyott egy szántóföldet az szabó szőlő alatt.

Zsadány perlustrata ante prandium 23. Maji die Lunae 1639.

Pastor: Paulus Szepsi. Rector: Georgius Barsi. Judex: Bagoly István. Aedilitatem judices peragunt.

Kovács György nőtelenségében disznólopásban találtatott volt, melyért az politia meg is büntette politice, ennek egy-néhány esztendeje; azólta istenesen élt, az visitorator Uraim fel is szabadították, hogy ecclesia-követésre nem köteles.

Sára eodem die post sumptum prandium visitata fuit.

Pastor: Michaël Zétényi. Judex: Stephanus Nagy.

Az parochia kertelése alacsony, és gyakorta kárt vall az pásztor miatta.

Az parochia rétén Sándor Miklósnak és Sakara Péternek geredgyéje vagyon, mely az parochiának nagy kárára vagyon; meghagytuk, hogy az Ecclesia rétén ne tartson geredgyét, hanem az magáén.

Auditores de p. Néha-néha hétköznep az könyörgést és az prédikációt elmulatja. Catechisationem hieme negligit.

¹⁾ Ez a három szó ki van húzva.

VEGYES KÖZLÉSEK.

AZ UDVARHELYI VÁR TÖRTÉNETÉHEZ.

Az udvarhelyi várra vonatkozólag négy oklevelet mutatok be. Az első 1620 január havában kelt, melyben »Kornis Ferencz uram ő kgme consignáltatja az Vdvarhely várnak és bástyáinak qualitását és quantitását«. Ez oklevél kiegészítésül szolgál a Székely Oklevéltár VI. kötetében közölt két oklevélhez,¹⁾ de míg azok a teljesen újjáépült várnak leírását adják, addig ez a romokban levő várral ismertet meg.

A második oklevélben Bethlen István fejedelmi helytartó elrendeli, hogy mindeuféle helyek, melyek »de jure et ab antiquo« a várhoz tartoztak, de attól elfoglaltattak, ismét kapcsolattassanak vissza; de a rendeletnek, úgy látszik, nem sok foganatja volt, mert a harmadik oklevél bizonyítja, hogy Bethlen Gábor is kénytelen volt hasonló tartalmú parancsot adni ki. Végül a negyedik oklevél Bethlen Gábor nemes szívének bizonytsága. Azokért az érdemekért, melyeket Kornis Ferencz a vár felépítésében szerzett, özvegyének és gyermekeinek szabad lakást adat.

1620. Január.

Anno 1620 die — Januarii *Kornis Ferencz* uram ő kgme consignáltatja az Vdvarhely várnak bástyáinak qualitását és quantitásif. Az várban való házakat, palotákat és mostani romlásokból megépítendő minden helyeket, megjárván azokat: így vagyon megmérégetések.

Az várkapu mellett való kerek bástyának külső balkéz felől való kerületi teszen tizenegy ölt N 11.

Attól az bástyától fogva az *Foris* bástyáig való köz köfalnak hossza N 28.

Az *Foris* bástyának külső kerületi N 23.

Ele azon köz köfal N 20.

Az *Hajdú* bástyának külső kerületi N 26.

¹⁾ 1629. márczius 27. és 28. 90. l.; 1630. május 28. 116. l.

Belső kerületi pedig N 30.

Az Foris bástyának is annyi a belső kerületi tudnillik N 30.

Elé azon az Hajdú bástyának köz kőfala N 30.

Az *Telegdy* elromlott bástyának külső kerületi N 36.

Elé azon az köz kőfal N 28.

Az *Bánffy* bástyának külső kerületi N 30.

Ezen *Bánffy bástyának* három renddel való padlásinak egyik rend gerendái N 27.

Másik rend gerendái N 27.

Harmadik rend gerendái N 27.

Mester gerendái mindenestől fogva N 3.

Mivel pedig az az bástya négy szegre mutat: két renddel az koszorúfái lesznek N 8.

Az *Foris bástyának* három renddel való gerendái, ha egymást érik az előbbi építés szerént, egyik rend gerendái lehetnek N 60.

Az alsó padlás alá kilenc lábfák kellenek N 9.

et per hoc simile két rendbeli.

Mivel pedig az az bástya nyolc szegre vagyon építve, kelletnek két renddel való koszorúfák N 16.

Az *Hajdú bástyára* is annyi számú fák mehetnek, mint az előtte való Foris bástyára N 128.

Az *Telegdy bástya* mind ezeknél öregebb lévén több fák mehetnek rá, de most az el vagyon romolva.

Az *belső várnak*, úgy mint az palotáknak egy végben való hosszúsága N 24 öl.

Annak az általa az klastromnak külső szélyével egyetemben, aminthogy ugyan be vagyon az belső várba foglalva N 21 öl.

Az házakat abban így irtuk:

1. Az *király palotája*, kinek felső²⁾ rend gerendái N 11.

Az közép rend gerendái N 11.

Az alatt való pincének gerendái N 7.

2. Az belső várba járó kapunak magasan való boltozatja. Annak alatta egy üreg hely, a holott petrezselymet, tormát, retket etc. tartattanak, gerendái annak N 3.

3. Ház, ennek felső része boltozatos, de megszakadozott.

Az közép rend házának gerendái N 10.

Az alatta való pincének gerendái N 15.

4. Ház; ennek is felső fele boltozatos, épen is áll mostan. középső házának gerendái N 17.

Az alatta való pincének gerendái N 22.

²⁾ Felső rész (szél) alatt mindig emeletet, a közép rennház alatt pedig a földszintet kell érteni.

5. Ház; ennek felső fele boltozatos és épen is áll. Az középső házának gerendái vadnak mostan is.

Az alatta való pincének is megvadnak gerendái.

6. Az király háza mellett oldaltól levő háznak avagy palotának felső rend gerendái N 13:

Az középső háznak gerendái N 13.

Az alatta való üreg helynek gerendái N 8.

7. Az belső vár circuitásának végében az Clastrom mellett vadnak két boltok, melyekben udvarbirák laktanak.

Annak egyikének boltozatja épen áll, másiknak boltozatja leszakatt.

Ezek boltok felett voltak gerendák N 14.

8. A circuitásnak a város felől való felében vagyon egy sütőház, kinek kemencéje is megvagyon; azon ház mellett vagyon más kis ház. Ezek az két házak felett voltak gerendák N 8.

9. Azon házak végében vagyon egy élésház, kiből abrakot osztottanak ki.

10. Ibidem más ház, holott lisztet, szalonnát tartottak. Ennek az háznak végénél vagyon az pincékbe járó öreg ajtó, sive pincéknek torka.

Annál az ajtónál kezdetik az circuitásnak egyik rendi, melynek két renddel való gerendái a belső várnak kapuáig tesznek N 40.

Attól az kapútól fogva az clastrom mellett levő kőboltokig gerendák N 44.

Azoktól az boltoktól fogván elé az clastromnak oldala mellett hosszan két renddel való gerendák N 38.

Ezen circuitásnak közép rend folyosóin orsó fák módjára való kőlábak voltak.

Az belső várnak az város piaca felől való oldalában az fegyver ház volt, kinek gerendái N 8.

Az fegyver ház volt, kinek gerendái N 8.

Az fegyver háznak végének ellenébe vagyon Ugrom Pál uramnak mostani háza.

Azon ház felett és külső vár kapujának felette vagynak három házak.

Ezen házaknak alatta vagyon az kapú közé nyíló fogház.

Idem az várkapu alatt való öreg tömlőc, mely most is ép. Az fogház is ép.

Az Foris bástyájánál kezdődik az kazamata, kinek hossza az Bánffy bástyaig teszen N 34 ölt.

Huszoney ölnire gerendái voltak, circiter N 147.

Tizenhárom ölnire ezen kazamata boltozatos.

Az külső várnak piacán vagyon az elromlott konyha.

Az belső várnak palotáira és megirt több házaira, helyekre

az bástyákon kerül mennyi számú koszorúfák kellessenek, ez után lehet megintézések. Minden épületire az teljes várnak mennyi számú szarúfák hordattassanak az ő kgme dispositiojában lehet.

Az bástyáknak gerendái, (minthogy kereken is járnak némelyikének rakási) hét hét öl, hat öl, öt öl etc.

Az palotáknak is majd hasonlóképpen való gerendák kellenek.

Az circuitásra két két öl gerendák kívántatnak.

Az bástyáknak, amint hogy kettei négy szegre mutat inkább azoknak koszorúfái 16 levén, az más kettei nyolc szegre mutatván, azoknak koszorúfái 32 levén.

És mind az négy bástyákat egy aránt való számú gerendázásra hagyván 132, egyiket mestergerendáival együtt adscrib. 88, mindegyütt a bástyákra való koszorúfák és minden forma gerendák N 400.

Az teljes várnak külső kerületi 132 öl.

(Ív nagyságú papiros négy oldalán. Magyar Nemzeti Múzeum: grf Rhédey-cs. levéltárában.)

1621. december 6.

Stephanus Bethlen de Iktar comitatum Huniadiensis et Maramarosiensis supremus ac perpetuus comes, sacrae regiaeque majestatis consiliarius et regni Transilvaniae gubernator etc. generosis, egregiis, nobilibus et agilibus, vice capitaneo, vice iudicibusque regiis Sedis Siculicalis Udvarhely, eorumque vices gerentibus, modernis scilicet et futuris quoque pro tempora constituendis, cunctis etiam aliis, quorum interest seu intererit praesentes visuris, dominis amicis honorandis salutem et benevolentiam, et quorum interest servitii paratam commendationem. Homorod Zent Pálon lakó *Kornis Ferenc* uram, Vdvarhelyszéknek főkirálybírája adja értésemre én nekem, hogy az mint az mű kegyelmes urunk királyunk ő felsége Vdvarhely várát cum suis pertinentis ac cunctis utilitatibus quibuslibet ő kgmének inscribaltá, mely Vdvarhely várában annak módja szerint magát statuáltatván, az dologban ilyen difficultasok volnának, hogy ahhoz az várhoz az minemű szántó földek, széna rétek, erdők, malmok és akármí haszon vevő helyek de jure et ab antiquo voltanak, az sok disturbiumokban és sok idegen kézen való forgásokban az vártól teljességgel abalienáltattanak. Könyörögvén azon én nekem, hogy tanquam fiscalia bona az megirt Vdvarhely várához azokat kgtek által az articulus szerint is restituáltatván, mivel hogy pedig mind fiscale bonumoknak recuperálásáról és az székelységen levő főembereknek udvarházaktól elidegenedett afféle szántóföldeknek, szénaréteknek, erdőknek, malmoknak és akármí haszon vevő helyeknek az officialisok

által való restituálásáról egynehány rendbeli nyilván való articulások extálnak. Igy lévén az dolog, intem kgteket, sőt autoritate functionis hagyom és parancsolom is serio. ez levelem látván, kgtek sub amissione officii elmenvén és sub diligente inquisitione felkeresvén de jure et ab antiquo valami szántóföldek, szénarétek, erdők és egyéb haszon vevő helyek proprie et absolute a megnevezett Vdvarhely várához valók voltak a hivatattak (?) és tanquam fiscalia bona Vdvarhely várához, salvo jure alieno. az megnevezett Kornis Ferenc uram kezében resignálja kgtek. Bene valeant, nec secus faciant. Praesentibus perlectis exhibenti restituti. Datum Albae Juliae, die sexta mensis Octobris, anno domini millesimo sexcentesimo vigesimo primo

Stephanus Bethlen m. p.

(Kettős papíron, Bethlen Istvánnak az alsó papírra nyomott és a felső papírral borított ovalis alakú vörös viaszpecsétjével.)

U. o.

1623. junius 25.

Gabriel, dei gratia Sacri Romani imperii et Transilvaniae princeps, partium regni Hungariae dominus, Sicularum comes, ac Oppoliae et Ratiboriae dux etc. fidelibus nostris magnificis, generosis, egregiis nobilibus, capitaneo, judici regio, vice capitaneo, vice judicibusque regis nec non juratis assessoribus judiciariae Sedis Sicularis Udvarhely cunctis etiam aliis. quorum videlicet interest seu intererit, praesentes nostras visuris, nobis dilectis salutem et gratiam nostram. Egy nehány esztendőktől fogva ez sok disturbiumokba Udvarhely vára elpusztulván. az országnak több házai között, hogy ilyen pusztult állapottal ne maradjon, kiváltképpen való respectusokból nem sok üdökkel ennek előtte cum omnibus utilitatibus pertinentiisque et ab antiquo ad eandem arcem spectando nemzetes hívünknek Udvarhelyszéki főkirálybiráknak Kornis Ferencznek bizonyos summa inscriptioban (egy szó kimaradt!) És noha Isten engedelmeből immár annak jobb részét régi romlott és elpusztult állapotjából restauráltatta; mindazáltal sok helyeken a várnak régi fejedelmi. urai és benne levő capitáni az mely szántóföldeket tempore pacis vagy széna réteket jobbágyokkal nagy erős erdőből az Udvarhely városnak vagy körüle való faluk határin pinzen avagy cserében megvevén, irtattanak és mind az várnak destruálásáig ahhoz való malmokkal (kik közül egyik malmot az mikesfalviak occupálván most is birják) pacifice birtak és az disturbium után az vár is pusztában állván. ahhoz való szántó földeket. malmokat, kaszáló réteket némelyek magoknak foglalván és vele felosztozván mindezideig pátentiose deteneálták, országunknak pedig ez féle abalienált jószágokról közönségesen deliberatuma articulusban extál, mi szántó földek

széna rétek, jószágok potentiose csak egy udvarháztól occupáltak is mox de defacto az donatariusoknak és possessoroknak restituáltassanak. Lévén egy kis uczácska is az vár mellett, melyet most is drabant uczának hinak, az holott a capitánok engedelmeből telepedtek volt meg az drabontok, hetenkint szolgálván az vár kapujában, azon kívül minden egyes szolgálattól immunisok voltak. Más felől is az vár palánkja mellett, kit cigán uczának hinak az vár szükségére mivelő cigánoknak az is lakó helyek levén, az várhoz süzségnek idején miveltenek, kik az disturbiumban elpusztulván, valami jövevény emberek azt az két uczácskát megülték és az városbeliek magok közé foglalván őket, adajokat augealtatták velök, holott a régi fundus, kiről taxájokat administrálták elejétől fogva, mostan is az extál közöttök. Ugy lévén pedig értésünkre, hogy azok közül sokakat, melyeket az Udvarhelyi várhoz birtanak ab antiquo és szerzettenek az benne levő tisztviselők, Kornis Ferencz azoknak dominiumában nem lévén, fiscusunknak jövendőben is, ha az vár redimáltatik, mivel nem jus regiummal és perpetuitással attuk neki, (hanem az fiscusnak jussát benne hagyván) nem kevés kárára következnek, hogy azért ennek utánna az várnak abbeli jussa ne pericitaljon. Hüségteknek hagyjuk és parancsoljuk is serio ez levelünk látva az dolog is így lévén, mindjárást in prima sede vestra, judiciaria primitus post harum exhibitionem, az várhoz birt és régen szerzett szántó földeket, széna réteket és malmokat, ki ki mint occupálta osztozván vele s potentiose bírta és mostan is bírja, igen meg ruínálván azt, secundum Deum et ejus justitiam igaz törvény szerint meglátván discutiáljon és az mit az törvény hoz, annak mindenben engedelmesek lévén, az szerint procedáljon hüségtek. Secus non facturi. Praesentibus perlectis exhibenti restitutiis. Datum in civitate nostra Colosvar, die vigesima quinta Junii, anno domini millesimo sexcentesimo vigesimo tertio.

Gabriel m. p.

Stephanus Kovachocz
cancellarius m. p.

Kivül: 1623. 9. Julii exhibitae, publicatae et praesentatae sunt praesentes in facie sedis Siculicalis Udvarhely. Vera iudex ex jurati cives oppidi Udvarhely contradixerunt.

Paloczi (?) notarius.

(Ív nagyságú kettős papiron, a szöveg alatt a fejedelem vörös viaszba nyomott, papírral borított nagy kerek pecsétje.)

U. o.

1625. aprilis 7.

Gabriel, dei gratia Sacri Romani imperii et Transilvaniae princeps, partium regni Hungariae dominus, Siculorum comes, Oppoliaeque et Ratiboriae dux etc. fidelibus nostris, egregiis et

nobilibus, agilibus, capitaneo, praefectis, provisoribus, castellanis, ac aliis arcis nostrae Udvarhely officialibus, modernis et futuris etiam pro quovis tempore constituendis salutem et gratiam nostram. Nemzetes hivünket Homorod zent Páli néhai *Kornis Ferenczet* Isten ez világból kiszólitván, az mint Udvarhelyi várunkat ennek előtte elhagyatott puszta állapotjában bizonyos summáig neki inscribáltuk volt, most azon várunkat az ő megmaradott özvegyétől nemzetes *Bornemiza Judith* asszontól az inscriptio summájának letétele után magunk és országunk számára recuperáltuk. De kegyelmes emlékezetünk lévén róla, micsoda szorgalmatossággal építette legyen azon *Kornis Ferencz* ez helyet, hogy keserves özvegyje és árvái ez után is ne láttassanak belőle kirekesztetteknek lenni, az okáért, ezen Udvarhelyi várunkban, az *kapu felé való szeglet alsó rend két házat, közöttök való egy pitvarral és alattok levő pinczéivel együtt azon özvegy Bornemizza Judith asszonnak és Kornis Ferencz árváinak Kornis Margitnak és Borbárának szabados lakásra és bírásra attuk és engettük*, ugy hogy ez után is mind békességnek és háboruságnak idein is azon két házakat, pitvart és pinczét szabadossan bírassák; kulcsai nálók álljanak, és mikor akarnak akkor jöhessenek bé, mehessenek ki, és azon házaknak, pitvarnak és pinczének szabados bírásában legyenek mindenkor. Hűségteknek azért ezen Udvarhelyi várunknak mindenkor levő tisztviselőinek és mostaniaknak is serio hagyjuk és parancsoljuk ez levelünket látván, azon özvegy Bornemizza Judith asszonnak és Kornis Margitnak Borbárának ez megirt házaknak, pitvarnak és pinczének szabados bírását ez után is mind békességes és háború időben is mindenkor megengedje, ide való szabados jövésekben, itt való mulatásokban és kimenetelekben semmi akadályt ne tégyen; házaknak, pitvarnak és pinczének kulcsait nálók állani hagyja hűségtek és egyszóval azon két házaknak, pitvarnak és pinczének szabados bírásában őket mindenkor megtartsátok. Secus non facturi. Praesentibus perlectis exhibenti restituti. Datum in jam dicta arce nostra Udvarhely, die septima mensis Aprilis, anno domini millesimo, sexcentesimo vigesimo quinto.

Gabriel m, p.

Gregorius Ormankeözý m. p.

Kívül : Udvarhelyi várban levő házakról és pinczéről való donatio.

(Ívnyagságú kettős papíronon, szöveg alatt a fejedelem vörös viaszba nyomott és papírral borított nagy kerek pecsétje.)

U. o.

Közli : DR. VASS MIKLÓS.

ADALÉKOK NEMZETKÖZI ÉRINTKEZÉSEINK TÖRTÉNETÉHEZ A JAGELLÓ-KORBAN.

— HARMADIK ÉS BEFEJEZŐ KÖZLEMÉNY. —

XXIII.

1516. július 22. Fauces Montium. Miksa császár levele II. Lajos magyar királyhoz, melyben a György brandenburgi örgróf és Zápolyai János szepesi gróf és erdélyi vajda közt támadt viszálykodás elintézése ügyében ír neki.

Maximilianus diuina fauente clementia electus Romanorum imperator, semper augustus etc. Serenissime princeps frater et fili charissime. Salutem cum incremento nostri fraterni amoris et paterna benedictione. Ex literis serenitatis vestre accepimus dissensionem inter illustrissimum Georgium marchionem Brandenburgensem, principem et consanguineum nostrum charissimum ac magnificum et spectabilem Joannem de Zapolia comitem Scepusiensem et Waywodam Transsiluaniensem sincere nobis dilectum exortam odiis ac simultatibus omnino sublatis esse sopitam ambas partes uicissim reconciliatas mutuas rursus inter se amicitiam et beniuolentiam iniisse et si prefatus marchio non parum inde iacturae subierit, satius existimans cum fortunarum detrimento complecti concordiam, quam nobis cordi esse cognouerat et rationem publicae quietis quam propriae utilitatis, quarum gratia maxime nobis satisfactum ab eodem adeo, quod licet dignissimis ex respectibus eum prius fouerimus charissimumque habuerimus ex hac tamen integerrimi et promptissimi animi significatione ipsum studiosius fouendum, augendumque suscipiemus et ubicunque occasio tulerit tam acceptae et desideratae rei memoriam et rationem habebimus, tum etiam serenitatis vestrae exhortationis. Rogantes eandem uicissim, ut et ipsa tantum prefati marchionis offitium una nobiscum

compensare uelit, nullamque gratitudinis sue erga eum preterire demonstrationem non enim poterat ab eo maiori affici beneficio, quam hoc, quod pretulit in prefata dissensione ex sententia composita in hac presertim regiminis sui nouitate, sicuti serenitas uestra ingenue fatetur. Quam omni paterno offitio et fraterna beniuolentia semper complectemur, sicuti abunde intelligere ex consiliario nostro Joanne Maraxi, quem serenitati uestrae vnice commendamus. Datum in Faucibus Montium, die vicesima secunda iulii, anno Domini M. D. XVI. Regni nostri Romani tricesimo primo
per reg. pro s.

Ad mandatum cesareae maiestati
proprium
St. Ziegler mp.

Kívül: Serenissimo principi domino Ludovico Hungariae et Boemiae etc. regi marchioni Morauiae etc. principi electori, fratri et filio nostro charissimo.

Eredetije hártján. zárt levél formában összehajtva, kívül papírra nyomott kis záró pecsét töredékével. Signaturája M. O. D. L. 37992.

XXIV.

1520. augusztus 29. Thorn. Házassági szerződés Báthori István Magyarország nádora és temesi comes, továbbá Zsófia Mazovia hercegnője közt.

Conuenciones et capitula inita habita et firmata inter illustrissimos principes et dominos Annam matrem, Stanislaum et Janussium duces Mazouie ex vna, et spectabilem et magnificum dominum Stephanum de Bathor palatinum regni Hungarie et comitem Themensiensis ex altera partibus super matrimonio contrahendo inter ipsum dominum Stephanum de Bathor palatinum et illustrissimam principem dominam Sophiam ducem Mazouie, filiam legittimam prefate illustrissime domine Anne ducis et sororem germanam predictorum illustrissimorum dominorum Stanislai et Janussii ducum Mazouie etc. interueniente, tamquam auspice et autore eiusdem coniugii serenissimo et excellentissimo principe et domino domino Sigismundo, Dei gratia rege Polonie, magnoduce Lituaniae Russie Prussieque etc. domino et herede, qui ex sua benignitate et gratia huius coniugii dignatus est esse autor, conciliator et compositor.

Inprimis spectabilis et magnificus dominus Stephanus palatinus promittit, illustrissimam principem dominam Sophiam ducere et actipere (*igy!*) in suam veram et legittimam coniugem, omniaque officia boni coniugis in seruanda deligenda et

honoranda illa prestare. Edinuerso vero illustrissimi principes domini Anna, Stanislaus et Janussius duces etc. Mazouie promittunt se facturos et prestituros cum efficaci et reali effectu, vt ipsa illustrissima domina Sophia actipiat in suum verum et legitimum coniugem et maritum predictum spectabilem et magnificum dominum Stephanum palatinum regni Hungarie, eumque amet obseruet et colat, veluti modestissima queque et legitima vxor suum legitimum virum obseruare colere et venerari tenetur et debet. Ipse vero spectabilis et magnificus dominus Stephanus palatinus Hungarie, quocumque die illustribus dominis ducibus et venerabili ac egregio Ladislao de Macedonia archidiacono de Baronia et canonico Quinqueecclesiensi, nuncio et procuratori domini palatini speciali visum fuerit, inclusiue ad diem dominicum post festum Exaltacionis Sancte Crucis proximum, matrimonium in effectu cum prefata illustrissima domina Sophia per verba de presenti per suum prefatum legitimum procuratorem contrahere debet.

Item pollicentur iidem illustrissimi domini duces, qui supradare eidem spectabili et magnifico domino Stephano palatino in dotem et dotis nomine decem millia florenorum hungaricalium puri auri et iusti ponderis que solui debent et numerari ipsi domino palatino regni Hungarie, iuxta tractatus per ipsos dominos duces et nuntium ipsius domini palatini, Varschouie, faciendos et cloncludendos in presentia oratorum nostrorum.

Item pollicentur dicte illustrissime domine Sophie mundum muliebrem ex auro argento gemmis et margaritis in valore certo non exili, ita quod mundus muliebris taxabitur per illos qui post consumacionem matrimonii tam ex parte dominorum ducum, quam ex parte ipsius domini palatini deputati ad hoc fuerint.

Ita tamen, quod summa florenorum aureorum hungaricalium puri auri hungaricalis et iusti ponderis ad quam mundus muliebris in auro argento lapidibus preciosis margaritisque taxatus fuerit, in literis dotis et dotalicii siue contradotis addi et ascribi ad summam dotis decem millium florenorum prefatorum ita, quod respectu summe mundi muliebris etiam debet addi dotalicium siue contrados eque fient et respectu parate pecunie dotis.

Item pollicentur iidem domini duces se missuros, suis propriis sumptibus dictam illustrissimam dominam Sophiam ad fines regni Polonie et ciuitatem Lubowlya pro festo et die prout per eosdem dominos duces et oratorem ipsius domini palatini regni Hungarie proximis diebus Warschouie fuerit conclusum. Ipse vero spectabilis et magnificus dominus Ste-

phanus palatinus regni Hungarie suos etiam insignes oratores ipsi illustrissime domine Sophie illic obuam intra terminos regni Polonie mittet, qui eandem ipsam illustrissimam dominam Sophiam ex dicta ciuitate Lubowlya propriis ipsius domini palatini expensis ad antiquam familie sedem Bathor vocatam, deducant.

Spectabilis vero dominus Stephanus palatinus caucionem dotis dotalicii que inscriptionem facere et firmare promittit, prefate illustrissime domine Sophie in castro Buyak necnon oppidis et curiis Bodogfalva, Wamosgerken, Zeche, Hihalom, Kezw, Keresheg, Labrand eiusque et eorum ab antiquo pertinentiis in que post consumacionem matrimonii danda est eidem domine duci realis est actualis possessio, ita vt ex iisdem bonis habeat ipsa illustrissima domina Zophia annui et ordinarii prouentus tam pecuniarii scilicet, quam ceterorum emolimentorum et reddituum quatuor millia florenorum hungaricalium, et si alique condiciones necessario apponende fuerint in minuta dotis vel presenti contractu obmisse, extunc domini duces tam Varschowie cum oratore ipsius, domini palatini, quam cum ipso domino palatino Hungarie tractaturi et mutuis consiliis et tractatibus prouisuri sunt ne aliquod preiudicium ipsi domine duci Sophie in ipsius dotis et dotalicii inscriptione inferatur.

Item promittit idem spectabilis et magnificus dominus palatinus si contingerit, vt ipse prius ex humanis decederet, quam prefata illustrissima domina Sophia liberis relictis vel non relictis, tunc ipsa illustrissima domina Sophia possidere et frui debeat et possit, castro Buÿak et curiis ac oppidis suprascriptis, cunctisque eorum pertinentiis et emolimentis tanquam propriis vsque ad terminum vite sue et in illis plenum dominium habeat nec possit se inuita a successoribus (*így!*) prefati domini palatini aut quibuscunque aliis eici vel priuari secundum tenorem et dispositionem literarum dotis, et dotalicii suorum per ipsum dominum Stephanum palatinum eidem illustrissime domine Sophie iuxta minutam seu exemplum sub sigillo dominorum ducum et oratorum nostrorum eidem domino palatino mittendum, quod modo predicto vt supra reformari poterit.

Vbi vero ipsa illustrissima domina Sophia vellet post obitum ipsius magnifici domini Stephani palatini mariti sui alteri nubere vel extra regnum Hungarie vitam agere, tunc eius illustritas debeat et poterit bona predicta omnia per officiales et procuratores suos tenere et gubernare et ex illis fructus et prouentus percipere, tamdiu donec illi fuerit, summa dotis exoluta, immo etiam summa dotalicii siue contra dotis,

si pro ea sufficientem fideiussoriam caucionem posuerit. ita quod morte ipsius domine Sophie secuta ipsa summa dotalicii heredibus ipsius domini palatini per successeurs ipsius domine Sophie restituetur cum effectu. Item liceat ipsi domine Sophie mundum et suppellectilem, que dominus Stephanus maritus suus, adhuc viuens in proprium vsum illustrissime domine Sophie addixerit et deputauerit recipere et pro suo beneplacito conuertere.

Quando autem contingeret, ut ipsa illustrissima domina Sophia decederet prius quam dictus magnificus dominus Stephanus palatinus nullis liberis post se relictis, eius dominacio magna in eo casu vel successeurs sui ad dotis acceptione (*igy!*) restituicionem fratribus ac heredibus ipsius, domine Sophie faciendam erunt obligati, iuxta literas dotis et dotalicii lacius declarantes.

Promittit etiam ipse spectabilis dominus Stephanus palatinus cum primum predicta domina Sophia ad eum fuerit traducta et cum ea matrimonium consumatum erit, deputare et designare illi in securitatem et cautelam sue dotis et dotalicii castrum Buyak et curias ac oppida prescripta cum vniuersis eorum pertinenciis et de ea ipsa deputatione et designatione, validas et cautas literas fieri facere inscriptas roboratas et munitas sigillis et inscripcionibus hoc addito et prouiso vt post eius mortem si cum prius decedere contigeret ipsa illustrissima domina Sophia habeat et retineat habereque et retinere possit, totum aurum, argentum mundum muliebrem ac suppellectilem cum clenodiis, que prefatus dominus palatinus maritus suus viuens sibi donauerit ac in proprios vsus et proprietatem ipsius domine Sophie addixerit et obligauerit. Actum et datum Thorunie, feria quarta proxima post festum Sancti Bartholomei, anno domini millesimo quingentesimo vigesimo, regni vero nostri, anno XIII°.

Cristoforus de S(ydlowyecz) palatinus et capitaneus Cra-couiensis ac regni Polonie cancellarius scripsit.

Eredetiye papíron, a szöveg végén a herczegek vörös viaszba nyomott pecsétjének töredéke. Signaturája M. O. D. L. 23438.

XXV.

1520. szeptember 17. Varsó. Szaniszló és János mazovia herczegek Macedonai Lászlóval, Báthori ~~András~~ követével Zsófia ^{Selma} herczegnő hozományát illetőleg egyezséget kötnek.

Stanislaus et Janussius, Dei gratia duces Masouie Russie etc. Significamus vniuersis quibus expedit et fatemur ingenue, quod dum iampridem serenissimus dominus Sigismundus Dei

gratia rex Polonie etc. dominus noster clementissimus, nobis Stanislao duce tum apud suam maiestatem agentibus Thorunie rem matrimonialem quantum attinet ad illustrissimam principem virginem dominam Sophiam sororem nostram charissimam ac spectabilem et magnificum dominum Stephanum de Bathor palatinum regni Hungarie et comitem Themesiensem inter nos et venerandum virum dominum Ladislaum de Macedonia archidiaconum in Baronya et canonicum Quinqueecclesiensis oratorem et procuratorem iustum eiusdem domini palatini, certis tractatibus seu articulis prescriptis concluderit, aliquos porro ex eisdem non terminatos aut constitutos arbitrio, illustrissime principis domine Anne, Dei gratia ducis Masouie genitricis nostre honorande ac nostro necnon dicti domini Ladislai oratoris et procuratoris ad ducatum nostrum Masouie in presencia magnificorum dominorum Andree Threpcasacre maiestatis regis Hungarie curiensium Bohemorum capitanei et Stanislai de Sprowa castellani Zarnouiensis tenutarii in Opoczno maiestatum illarum oratorum constituendos et concludendos communibus vltro citroque colloquiis et tractatibus remiserit. Tandem nobis pariter, die infrascripta conuenientibus, habitisque mutuis colloquiis ita, inter nos super iisdem articulis, remissis conuenit. Imprimis quod dicta illustrissima, princeps Sophia dicti domini palatini coniunx debet egredi de loco versus Hungariam in tribus septimanis, post festum Pasche proxime futurum. Item debemus nomine dotis dare et soluere dicto domino palatino decem milia ducatorum Hungaricalium, auri boni et ponderis iusti, quorum medietatem videlicet quinque milia eadem soror nostra charissima secum dicto domino palatino allatura est, medietatem autem reliquam eidem domino palatino pro festo Pentecosten anni Domini millesimi quingentesimi vigesimi secundi realiter et cum effectu soluturi sumus. Preterea dictus dominus palatinus affinis noster charissimus, sorori nostre dicte ac coniugi sue legittime, dotalicium conficere et refformare ac iuxta exemplum et copiam illam quam medio dicti domini archidiaconi, sigillo nostro consignatam mittimus, consensumque et approbacionem domini Georgii fratris super bona sortis eius iuxta formam regni illius et consuetudinem in ualitudinariis hominibus seruatum expedire debet. Item si opus fuerit, condicionibus aliquibus et clausulis propter meliorem refformacionem dotalicii predicti extunc istud eciam pro tempore illo in Hungaria iuxta articulos regie maiestis reseruamus, et cautum esse volumus. Et ut conuentuales hec firme et illibate maneant, presentibus, sigillum nostrum mediocre subimprimi iussimus. Actum et datum Warschouie, feria secunda die sancti

Lamperti martiris et pontificis gloriosi, anno Domini millesimo quingentesimo vigesimo.

Andreas Trepka de Obrazowicza
Capitaneus et orator regie maiestatis.

(L. S.)

Stanislaus de Szprowa c. et c.
regis Polonie orator manu propria.

(L. S.)

(L. S.)

Eredetije papíron, középen a herczegek vörös viaszba nyomott pecsétjével. Balról Trepka András, jobbról Szprowa Szaniszló papírra nyomott gyűrűs pecsétjével. Signaturája M. O. D. L. 23443.

A házassághoz különösen annak vagyonjogi részét illetőleg II. Lajos már 1520. július 3-án beleegyezését adja. M. O. D. L. 23418. A fentjelzett napon, azaz 1520. szeptember 17-én az egész szerződést közjegyzői oklevélbe is foglaltatják a felek. A közjegyző lengyel: »Abraam Jacobi de Chelchy clericus Plocensis diocesis.« M. O. D. L. 23442.

XXVI.

1521. július 16. Krakó. Sidlovicz Kristóf nádor, Krakó főkapitánya és Lengyelország kanczellárjának levele Báthori Istvánhoz, Magyarország nádorához, melyben Báthori házasságáról, továbbá észak-keleti Európa politikai állapotjáról tudósítja.

Spectabilis ac magnifice domine domine amiceque colendissime. Post sui et seruitiorum commendacionem. Redeuntem dominum Volff magistrum agazonum, spectabilis et magnifice dominationis vestre, nolui permitttere, ut absque meis literis ad eam veniat. Reddiderat enim ipse michi alias, a dominatione vestra speciali et magnifica, in quibus inter cetera optat, vt dominus Stanislaus Opoczenksi, patrinus meus qui antea in contractu felicissimi et faustissimi matrimonii spectabilis et magnifice dominationis vestre intermanus et compositor fuit, ad nupcias spectabilis et magnifice dominationis vestre missus esset. Ego pro mea erga spectabilem et magnificam dominationem vestram obseruacione et studio id libenter gratissimusque agam, vtinam id cito et feliciter eueniat. Peruenit enim ad nos fama, quod Turcus potentissima manu regnum Hungarie inuadere parat, ab altera parte imperator Tartarorum cum omni sua potencia, cum ipso cesare Turcarum congredi et manum coniungere nititur. Licet autem sacra maiestas regia ad magnum ducatum Lituanie, versus Moscum continuum et potentissimum hostem suum debuit proficisci. Seposita tamen ad partem, ista nimis ardua necessitate milites, quos habere potuit, in terras

Russie collocavit. Nunc domini consiliarii ad suam maiestatem conueniunt, cum quibus pariter consulet, vt vires Tartarorum imperatoris auertat, vtque non possit conuenire cum Turco. nam si id, (quod absit) factum esset, auerentur vires hostium, quibus grauius et difficilius esset resistendum, vtinam interea audiamus aliqua iucundiora nova, vt hi hostes si non prosterantur ab illis optimis et exercitatissimis hungaricis militibus saltem reprimerentur, quod non dubito futurum, cum audio spectabilem et magnificam dominationem vestram aduersum eos manu satisforti esse (quod felix faustumque sit) profectam; felicissime valeat spectabilis et magnifica dominatio vestra. quam optime et feliciter valere desidero. Datum Cracouie feria secunda die festi diuisionis Apostolorum. Anno domini millesimo quingentesimo XXI°

Cristoforus de Schydloveyecz in Sczmyelow
et magna Opatow palatinus et capitaneus
Cracouiensis generalis ac regni Polonie
cancellarius etc.

Kívül : Spectabili et magnifico domino Stephano de Bathor,
Regni Hungarie palatino et comiti Temesiensis, domino et amico colendissimo et honorando.

Eredetije papíron, kívül a címzés mellett Sidlovicznak vörös
viaszba nyomott gyűrűs pecsétje. Signaturája M. O. D. L. 23568.

XXVII.

1522. márczius 6. Holics vára. II. Lajos Prága felé menet levelet ír Báthori István nádor kir. helytartónak és Szapolyai János szepesi grófnak, melyben főleg a török elleni segély szerzéséről és némely nyugtalankodó elemek megfékezéséről tudósítja.

Ludouicus dei gracia rex.

Hungarie et Bohemie etc.

commissio propria domini regis.

Spectabiles et magnifici fideles nobis sincere dilecti. Sciatis, quod nos vsque modo hic in Holych sumus, causa autem huius nostre more fuit, quia due sunt vie hinc versus Pragam, vna que vadit ad Hradysch, hac nos ire statueramus, sed metu pestilencie, que ibi vigere dicitur, propositum nostrum mutauimus. Altera, que per fluium Morwa ducit, hic fluius propter glacierum et niuium resolutionem multum inundans et exuberans, naues pauce, per quas traici debet et vadum feruens, nostrum progressum tantum retardauere, hoc die tamen

peracto prandio hinc nos mouebimus et iter nostrum Pragam vsque Deo duce continuabimus, quo vbi peruenerimus, de celeri reditu nostro sollicite curabimus et antequam redeamus, mitemus aliquem numerum peditum ad defensionem huius regni, pro quibus iam et scripsimus et nunciauimus Bohemis, vt eos quam citissime expedire debeant. Ceterum dum eramus Bude, ex literis cesaris ad nos datis intellexistis maiestatem suam Nuremberge conuentum generalem pro iuandis rebus nostris indixisse. Cum autem essemus in itinere a principibus imperii literas alias habuimus, quarum exemplum de Germanico in latinum traductum vobis misimus, quibus declaratum est prima die marcii presentis conuentum ipsum pro habendo tractatu contra Thurcos et ferenda nobis ope inchoari, mone-mur eisdem literis, vt et nostri et serenissimi regis Polonie oratores ad huiusmodi conuentum mittantur. Nos igitur ad hanc legacionem deputauimus reverendum patrem Franciscum de Flumine, episcopum Segniensem et egregium Stephanum de Deeshaza. Nam alios habere non potuimus. Scripsimus autem et per postas quoque misimus ad regiam maiestatem Polonie, rogantes fraterne, vt ipsa etiam velit ad predictum conuentum Nurembergense oratores suos mittere. Preterea miseratis ad nos magnificum Gasparem de Raska, pro rebus nostris aureis, et licet litere thesaurariorum regni vise nobis non fuerint sufficientes, nos tamen vtique res ipsas aureas dedimus, hec ideo volumus vobis significare, vt intelligeretis, nos habere singularem curam ad ea omnia, que regni nostri defensionem et vt sciretis ea, que post nostrum a vobis discessum hic acta fuerunt, nihilque nobis magis cordi esse quam regni salutem. Non dubitamus autem, quin Dei optimi maximi nutu et prouidencia principes que Christiani ad ferendam nobis opem propensi inueniantur et pro tuenda salute regnorum nostrorum in nostri auxilium concurrant. Quare fidelitates vestras hortamur et rogamus velitis vosquo-que interim dum aberimus et dum auxilia venient sollicite curare, vt subsidium citissime exigatur, vt gentes conducantur, vt confinia tueantur, vt ea que necessaria sunt ad regni defensionem expediantur. Nos vicissim nihil pretermitemus absentes, quod vel cura vel labore prestari a nobis pro bono regni et salute subditorum nostrorum poterit. Demum in hoc itinere nostro intelleximus, pro certo a plerisque, qualiter quidam, qui rebus nouis student et qui sedicionibus cum regni periculo rebus suis consulere consueuerunt, conuenticulas aliquas fieri statuissent, ad hunc finem, vt que nuper in dieta festi beate Elizabeth pro regni defensione ordinata publico tocius regni consensu fuerunt, perturbarent et nouum aliquid statu-

erent, quod nobis non potest non vehementer displicere, fieret enim hoc et contra bonum publicum et contra nostram dignitatem, auctoritatemque vobis per nos concessam. Nam conuenticulam sine voluntate nostra nemo fidelis facere potest, deinde ex hoc nihil aliud nasceretur quam sedicio, que plerumque cicius solet euertere rempublicam quam hostis externus, fieret etiam ignominiosum toti regno, si pauci illi, quicumque sunt, per licenciam turbarent illa, que pro tuenda salute regni in preterita dieta fuerunt ordinata, presertim cum iam constitutiones illas, ad pontificem, ad cesarem, ad regem Polonie, aliosque principes miserimus. Mirarentur enim et maximam omnibus ordinibus lenitatem ascriberent, quando audirent ordinationes totius regni salutares tam subito fuisse leuissimorum hominum factionibus immutatas. Nam si priores ille constitutiones obseruentur, non est dubium, quin regnum conseruari possit, donec a principibus christianis fuerimus adiuti, que res cum absurda nimis sit, et a fide bonorum aliena non conuenit, neque pati volumus, vt in effectum ducatur. Quare fidelitates vestras hortamur rursus et rogamus, nihilominusque vobis mandamus, quatinus acceptis presentibus modis omnibus prohibeatis sediciosos illos, ne contra nostram vobis per nos concessam auctoritatem, preter consensum nostrum aliqua conuenticula fiat, et in ea aliquid tale statuatur per ipsos sediciosos, quod in regni ruinam et excidium redundare possit. Nam si aliter factum fuerit nos etiam aliter de remedio oportuno cogitabimus. Si quid autem contra auctoritatem nostram prohibitionemque tentatum a quibuscunque fuerit nobis fideliter rescribatis. Nam conculcari auctoritatem nostram a nemine paciemur, super quibus etiam ad omnes comitatus literas dari statuimus. Secus non facturi. Datum in arce Holych, feria quinta proxima post Cinerum. Anno Domini millesimo quingentesimo vigesimo secundo.

Kivül: Spectabilibus et magnificis Stephano de Bathor, regni nostri Hungarie palatino, iudici Cumanorum nostrorum, comiti Themesiensi et in absentia nostra locumtenenti maiestatis nostre; necnon Johanni de Zapolya comiti perpetuo terre Scepusiensis, wayuode nostro Transsiluaniensi et Siculorum nostrorum comiti, capitaneis nostris generalibus fidelibus nobis syncere dilectis.

Ezen érdekes oklevél eredetije papíron, zárt levél formájában, kívül a királynak vörös viaszba nyomott záró pecsétjének töredékeivel. Signaturája M. O. D. L. 23618.

XXVIII.

1522. márczius 11. Örs. Statilius János prépost levele Báthori István nádorhoz, melyben a dalmáciai Scardona városát, a melyet annyi nyomorúság ért, a nádor pártfogásába ajánlja, mint a mely helyről adandó alkalommal egész Dalmáciát vissza lehetne foglalni.

Spectabilis et magnifice domine, ac patrone obseruandissime. Post mei seruiciorumque meorum fidelium, humilem commendacionem, salutem et felicitatis incrementum. Melius spectabilis et magnifica dominatio vestra intelligit, quam ego scirem referre, quantis miseris afflicta sit ciuitas Scardonensis, nec id mihi auribus spectabilis et magnifice dominationis vestre esset inculcandum, sed quia hii miseri homines eius oppidi nuncii crediderunt, apud spectabilem et magnificam dominationem vestram meam supplicationem aliquid posse proficere. Supplico spectabili et magnifice dominationi vestre, dignetur ex sua, innata benignitate, illi oppresse patrie ut potest succurrere et pauperculis talem spem prebere, ne hoc inclytum regnum illa unica ciuitatula in regno Dalmatie omnino priuetur. Est nanque locus ex quo nacta opportunitate reliquum Dalmacie regni posset recuperari, vtique quicquid egerit spectabilis et magnifica dominatio vestra, magnum meritum ab omnipotente Deo maximam laudem inter homines consequi poterit, cuius gratie me humiliter commendo, vt domino meo generosissimo, quam diu et feliciter faustam felicemque valere opto. Ex Ewrs, feria tertia proxima post dominicam inuocauit, anno Domini 1522. Eiusdem dominationis vestre spectabilis et magnifice

Serutior Joannes Statilius
prepositus.

Kívil: Spectabili et magnifico domino Stephano de Bathor, regni Hungarie palatino ac comiti Themesiensis domino et patrono meo obseruandissimo.

Eredetije papíron, kívül a záró gyűrűs pecsét, és a zárószalag befogadására való bevágás helyével. Signaturája M. O. D. L. 24397.

XXIX.

1522. április 5. Scardona város levele a királyhoz, II. Lajoshoz, melyben a török ellen magát a magyar király oltalmára bizza, a város kulcsait megküldi és bizonyos erődítési szempontból történt átalakításokhoz a király utólagos jóváhagyását kéri.

Serenissime princeps et domine domine noster semper gratiosissime. Post fidelium seruitiorum nostrorum humillimam comendationem. — Credimus non latere sacram maiestatem

vestram, qualiter iam a multis annis propter creberrimas sevissimorum Thurcorum incursiones adeo depopulati, oppressi ac asportati in Thurciam sumus, quod continuae custodiae et defensionis huius miserrimae civitatis sacrae maiestatis vestrae Scardonensis invigilare et insistere nequaquam valemus. Cupientes tamen fidelitatem nostram, qua sacrae maiestati vestrae instar praedecessorum nostrorum, devincti sumus immaculatam tenere et fideliter servare. Superioribus diebus misimus claves dictae civitatis maiestati vestrae medio nobilium Georgii Stanich et Michaelis Squarlich concivium nostrorum, ut eadem deinceps ipsius civitatis curam gerere, eandemque prout eidem melius et commodius videbitur gubernare, nobisque licentiam dare dignaretur. Nunc autem, ex quo validissimus exercitus Thurcarum in Wzyn et Chachvyna congregatus tres portas dictae civitatis Scardonensis cum muro obstruere et claudere fecimus, ut eo commodius se tueri et defendere possimus. Quamobrem supplicamus eidem sacrae maiestati vestrae tanquam domino nostro gratiosissimo, quatenus dictos nuntios nostros iam ad nos remittere, licentiam que bonam dare dignetur, ut ex quo amplius in servitiis sacrae maiestatis vestrae perseverare non valemus, saltem cum honore abhinc discedere possimus, plura dicet eidem sacrae maiestati vestrae is nobilis Balthasar Zthipsich concivis noster, cuius dictis et relatibus sacra maiestas vestra, tanquam nostris propriis fidem adhibere dignetur creditivam. Et eandem sacram maiestatem vestram, una cum serenissima regina domina nostra gatiostissima felicissime valere optamus. Datum in supradicta civitate maiestatis vestrae Scardonensi, sabatho proximo ante dominicam Judica. Anno etc. 1522. Eiusdem sacrae maiestatis vestrae fideles servitores

Marcus Jussich comes ac
vniuersi cives Scardonenses.

Kivül: Serenissimo principi et domino domino Ludovico, Dei gratia Hungariae, Bohemiaeque etc. regi, domino nostro gratiosissimo.

(L. S.)

Eredetiye papíron Lendvay Márton kir. allevéltárnok által 1786. december 12-én hitelesített másolatban. Signatrája M. O. D. L. 23626.

XXX.

1522. május 10. Prága. II. Lajos király követi megbízólevele a Bécsbe, Ferdinánd királyhoz menő követei, Szathlmáry György esztergomi érsek, Báthori István nádor, ákosházi Sárkány Ambrus, Korláthkői Péter, Trepka András, Werböczy István, gyarmathi Balassa Ferencz és Deésházy István számára.

Nos Ludouicus, Dei gracia rex Hungarie, Bohemie etc. Recognoscimus et tenore presencium notum facimus, quibus expedit vniuersis, quod nos volentes quantum in nobis est, salutem regnorum nostrorum ac totius Cristianitatis, vt principem catholicum decet, contra communes hostes Thurcos crudelissimos consulere, designauimus et deputauimus fideles nostros oratores videlicet reuerendissimum in Christo patrem dominum Georgium archiepiscopum ecclesie Strigoniensis, necnon spectabilem et magnificum Stephanum de Bathor regni nostri Hungarie palatinum, magnificos Ambrosium Sarkan de Akosháza, consiliarium nostrum, Petrum de Korlatkew, Andream Trepka magistros curie nostre, Stephanum Verbewcz personalis presencie nostre in iudiciis locumtenentem, Franciscum Balassa de Gyarmath et Stephanum Deeshazy ad conventum Viennensem proxime ad vigesimum presentis mensis maij diem celebrandum, de quorum fide, integritate, dexteritate ac prudentia rerum agendarum experientia ad plenum confisi, eisdem plenum mandatum plenamque et omnimodam facultatem dedimus et concessimus, damusque et concedimus per presentes in prae-notato conuentu nomine nostro comparendi atque cum serenissimo domino Ferdinando Hispaniarum principe, archiduce Austrie, sororio nostro charissimo, illustrissimisque ac illustribus, reuerendissimis ac reuerendis, generosis magnificis, strenuis, nobiles ac prudentibus commissariis, principum sacri Romani imperii ibidem futuris absente vero prefato domino duce Ferdinando cum eiusdem oratoribus illuc mittendis, de negociis expeditionis in Turcos fidei nostre sancte hostes spurcissimos deque ratione ac forma belli gerendi, aliisque rebus omnibus ad huiusmodi expeditionem necessariis, agendi, tractandi, disputandi concludendique et ad eorum omnium que conclusa eorundem oratorum nostrorum consensu fuerint, nos obligandi et nostro nomine promittendi aliaque omnia et singula huc pertinencia faciendi, que nos ipsi facere possemus si personaliter interessemus, eciam si talia forent, que mandatum exigent magis speciale, quam presentibus est expressum. Promittendo in verbo nostro regio, quod quicquid per predictos oratores nostros vel eorum aliquos eos videlicet qui aderunt, si omnes interesse quacunque causa non

possent, cum prefatis serenissimo duce Ferdinando commissariisque principum imperii, ac eiusdem domini, ducis oratoribus simul vel diuisim nostro nomine tractatum, ordinatumque et conclusum fuerit, ratum habebimus, firmiterque et inconcusse obseruabimus et obseruari faciemus, atque omnia eorum promissa et obligationes nostro nomine faciendas sine dolo et fraude adimplere curabimus cum effectu, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum Prage decimo die predicti mensis maii, anno domini millesimo quingentesimo vigesimo secundo.

Ludouicus rex
manu propria.

Eredetije hártján, alul a királynak selymen függő pecsétjével.
Signaturája M. o. D. L. 24.399.

XXXI.

1522. junius 14. Prága. II. Lajos király meghagyja kincstárnokának, bethlenfalvi Thurzó Eleknek, hogy Sárkány Ambrus kir. tanácsosnak, ki a fejedelmek bécsi gyűlésén az ő követe volt, kiadásait a pozsonyi harminczad jövedelméből térítse meg.

Ludouicus Dei gracia rex Hungarie et Bohemie etc., fidei nostro magnifico Alexio Thwrczo de Bethlenfalva thesaurario nostro, salutem et gracam. Ad conuentum Viennensem profectus est fidelis noster magnificus Ambrosius Sarkan consiliarius et orator noster de mandato nostro, ad tractandum cum principum imperii comissariis, de negociis future in Thwrczas expeditionis, cui cum expensas dare ad hoc iter non potuissemus, ita statuimus, vt expensas suas, quas in presenti legacione facturus est, de tricesima Poseniensi excipiat et interim ab eo ipsa tricesima non auferatur, quare fidelitati tue, harum serie mandamus, quatenus acceptis presentibus, predictam tricesimam Poseniensem de manibus ipsius Ambrosii Sarkan non auferas, donec tam huiusmodi (*expensas*) qu(am) alia sua debita, prout cum eo concordatum fuerat, plene de eadem tricesima exceperit, vel aliunde per te eidem de his omnibus fuerit plene satisfactum, secus facere non audeas presentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum Prage, sabato ante festum Trinitatis, anno Domini millesimo quingentesimo vigesimo secundo.

Eredetije a budai káptalan 1522. junius 30-án kelt átiratában, papíron, hátlapján a káptalan rányomott pecsétjével. Signaturája: M. O. D. L. 24400.

XXXII.

1522. június 15. A német birodalmi követek válasza a többi országok követeinek, a nürnbergi birodalmi gyűlésen.

Responsa dominorum oratorum sacri imperii die quinta decima junii 1522 aliis dominis oratoribus super actis precedentis diei in Austria.

Illustrissimus princeps et dominus dominus Ludouicus comes palatinus Rheni, dux Bauarie et ceteri domini oratores cesaree maiestatis tunc locumtenentis necnon electorum principum et ceterorum ordinum sacri imperii ad hunc Viennensem conuentum deputati principes et domini mei gratiosi obseruandique diligenter audiuere que hesterno die post exhibitionem et collationem mandatorum et sua proposita per serenissimorum regum Hungarie et Polonie necnon illustrissimi archiducis Austrie et regum et principum meorum gratiosissimorum responsa et petita fuere, quibus breuissime repetitis, quantum necessarium videtur, in hunc modum respondere volunt:

Imprimis per dominos oratores regie Hungarice serenitatis quattuor articuli enarrati sunt scilicet:

Cesaream maiestatem principem nostrum clementissimum decreta a Romano imperio auxilia, obtinende cesareae coronationis, inclito Hungarie regi ad oppugnandos fidei nostre orthodoxe hostes promississe.

Alterum erat, oratores regis Hungarie, a cesareo locumtenente, electoribus principibus et ordinibus imperii in proximo conuentu Nurmbergensi auxilia contra infideles periisse et nedum per cesarem prius concessa sed et maiora ab ipso sacro imperio impetrasse.

Tertio, oratores dicti se obtulere defectus mandati seu procuratorii regii, si qui iudicarentur, se mox emendaturos curatoresque ante diffinitionem cause actus suos ratos haberi excusantes absentiam ceterorum oratorum, quorum nonnullos expectarent.

Postremum erat, facta ab oratoribus cesareis et imperii declaratione, quibus auxiliis Hungarie regem iuuare vellent ipsi presto essent, edicere modum inchoandi seu tractandi huius Thureici belli et que omnia et singula referre inuile foret.

Ad primum igitur articulum cesareum consensum respicientem dicunt princeps et domini mei gratiosi et obseruandi, cesarei et imperiales legati cesaream maiestatem quantum in se esset, permisisse imperii auxilia Hungarico regi, vt postea mandasse suo locumtenenti principibus et imperii ordi-

nibus eius cause necessaria diligenter expendere et tractare, propter quam potissimum causam indictus sit proximus conuentus Nürmbergensis. Vnde nullo modo presumendum sit intencionem cesaris vnquam fuisse, aut hodie esse imperii auxilia ita nuda et sine pari qua illis prouideri et caueri posset, Hungarorum Bohemorum et subditorum suorum principatuum (quorum res maxime agitur) assistencia et cum tanto discrimine vt dicetur in Hungariam velle mitti.

Et vt magis constet quod ad cesaris mandatum in comitiis Noricis de Thurcica expeditione dominus locumtenens electores, principes et imperii ordines deliberauerint diffinierint oratoribus regiis coram responderint et nihilominus Vngarie regi per literas significarint in medium proferunt oratores imperii earum literarum copiam a) signatam.

Que quidem imperii principum et ordinum responsa celsitudo regis Hungarie, nedum gratissimo animo suscepit, verum etiam illorum petitioni assensit, ratificauit atque diem huius Viennensis conuentus indixit, quod alia copia B) signata regii scilicet responsi manifestum facit.

Ex responso igitur locumtenentis et imperii ordinum regi Hungarie dato constat ordines imperii regie maiestati claris et manifestis verbis significasse, magnus opus esse, nedum excellenciam regiam, verum eciam illius regna Hungariense et Bohemiense et subditos principatus at prouincias separatos seu speciales oratores et mandatarios ad imperii serenissimi Polonie regis et illustrissimi Austrie archiducis legatos Viennam mittere, quam ciuitatem imperii ordines propterea inclito regi nominarunt, quod in ea tanquam omnibus commodissimo loco omnes prefati oratores, plena auctoritate Turcicam expeditionem paribus votis tractarent deliberarent diffinirent, stipularentur et placita in scripta relata signis munirent, vt quisque certior fieret, quantum in tam ardua causa, que hoc magnopere expostulat, de altera sperare et confidere posset.

Ista siquidem peticio imperii ordinum scilicet, vt regna Hungaricum et Bohemicum et illorum subditi, principatus et prouincie, speciales et proprios oratores cum sufficientibus mandatis mittant, non absque vrgentissima et mature deliberata ratione processit.

Nam quum hoc ita necessitas exigit et confidentes cum dominis oratoribus conferendo Hungarie provinciales superioribus annis alienos milites ipsis etiam contra infideles subuenientes quumque tam aspere ac minus amice exceperunt atque tractarunt, vt haud iniuria id ipsum hoc quoque tempore vehementer timendum vel saltem suspicandum sit.

Sunt, qui referant aliquos hungaros palam predicare, malle Turcicum imperatorem agnoscere suum principem, quam Germanicis et Bohemicis auxiliis vti et illa ferre.

Hoc etiam inde arguitur, quod superiori estate teutonicī milites, bombarde, illarum exercitores, pulueres, globi, iaculatorii et arma in Hungarorum auxilia, contra infideles missa ipsis tam despecta et ingrata fuere, hanc Vngarorum ingratitude et malevolentiam in Germanos auget, quod aliqua milia framearum seu hastarum quibus pedites vtuntur regi ex Germania aduerta ipsi in Danubium immerserunt atque destruxerunt. Neque clam est aliquos Hungaros suo regi aduersari, immo eciam inter se intestiniis factionibus estuare, quod ipsi regno hucusque erga hostes infeliciter cessit, vnde non parum timendum est, eam quoque discordiam mittendis Germanicis militibus non paruum incommodum allaturam.

Et quis credat si Hungarici proceres et prouintiales Germanica auxilia desiderarent, ipsosque Germani principes et ordines regi suo vt dictum est tam beneuolo obtulerunt et promiserunt ita neglecturos fuisse, vt secundum Germanorum responsa regi data et quum sic urgens necessitas exigit ad hec Viennensia comitia suos proprios et prestantissimos oratores cum sufficientibus mandatis tantam beniuolentiam animo gratissimo suscipientes non misissent.

Freretrea cepta est nuper apud Hungaros noua moneta, que medietatem iusti valoris non attingit, quod vt suo tempore latius declarabitur, non minimum impedimentum prestat alienos milites in Hungariam mittendi.

Ad hec accidit non constare ex corona Bohemica et illius coniunctis principatibus et prouinciis proprios oratores aut mandatū aduenisse, neque illis in animo esse Hungarorum et suum proprium regem vna cum Germanis velle iuuare, neque cum imperii oratoribus velle pacisci et contrahere de instituenda Turcica expeditione secundum quod necessitas exigit, quod non absque vrgentissimis rationibus ab imperii ordinibus petitum est,

His ita se habentibus et nondum declarato quantum imperii ordines de Hungaris Bohemis et subditorum baronibus et prouintialibus certissime sperare et fidere possint, et quemadmodum quisque alterum iuuare velit, si imperii ordines auxilia sua, iuxta dominorum oratorum regis Hungarie intentacionem in Hungariam mitterent, hoc cesaree maiestati et vniuerso Romano imperio periculosum immo perniciosum foret, nam si germanica militia ab Hungaricis et Bohemicis baronibus et prouintialibus non paria et fidissima auxilio haberet, sed ab hic deserta seduceretur et periclitaretur non

modo id Hungarie forte amissionem pararet, verum etiam in graue dispendium Germanice nationis et maxime finitimorum Hungarie ad resistendum hostibus vergeret, quod quisque prudens facile colligere potest.

Igitur etsi ad Hungarice regi celsitudinis presentes oratores superuenirent alii mandatarii, viri etiam grauissimi, absque tamen mandatis speciucis (*sic!*) Hungarici et Boemici regnorum baronum prouincialium et subditorum principatum, que imperii ordines a regia serenitate postularunt et decerni obtinuerunt et cum dominis oratoribus statuum Romani imperii tractatus propositos inire superque deliberatis hucinde stipulari presumerent solo regio mandato fulciti non amouerentur propterea supradicti defectus namque etiam ratificari quicquam per hos posset, quorum nomine et mandato nihil gestum esset.

Quod si imperii ordines Nurmbergensibus coacti colligere potuissent, causam hanc Turcicam absque speciucis mandatariis seu oratoribus et mandatis dictorum regnorum et principatum commode et fructuose tractari potuisse superfluum fuisset hic Viennensis conuentus, quum hec omnia tunc Nurmberge celerius et commodius perfici potuissent.

Cum igitur supradicti ingentes et periculosi defectus post longam dilationem et crebram monitionem suppleti non sint, nec instructio et mandata ab imperii ordinibus accepta fiunt, principem Ludouicum et reliquos oratores dominos meos gratiosos et obseruandos consentire, vt imperii auxilia ad Hungarice legationis vota in Hungariam mittantur.

Ceterum, quod ad tria millia peditum imperialium, qui iam expediti sunt, attinet, perpendent imperii ordinum legati, quod Austriaci (vt omnibus notorium et indubitatum est.) enunciant spurcissimos hostes in presenti quasdam arces et castella in Croatia obsidere, quodque unacum Bano Croatie sine intermissione atque instantissime celerrima auxilia efflagitant, quod et Turci hoc tempore nulli alio loco, tam formidolosa potentia ingruant, quam Croatie, que antemurale et scutum finitimorum merito dici possit, quodue Croatia semel deserta et ab hostibus occupata, nedum maxima difficultate sed etiam vix vnquam sperari posset recuperari.

Item, quod Hungari dictis germanis militibus, quamdiu in eorum terra sunt, vt etiam finito dicto tempore cum domum redeunt, diligenter caueant . . . stb. (Lásd ezt és a pénzverésről szóló pontot a XXXVI. sz. oklevélben.)

Item vt nomine Hungarorum vnus aut duo insignes et integri viri prefecto Germanorum militum assotientur, qui Germanice loqui sciant per quos Germanis prefectus de necessariis exercitus prouidere agere et conferre possit.

Item quod Hungari germanis peditibus mille equites ex suis coniungant, qui illos diu noctuque diligenter adiuuent, excubias faciant, vigilias custodiant et ad ducendam annonam et victualia iuent et saluo conductu tueantur et quod illorum prefectus vel vnus aut duo suorum militarium consulum Germanicam linguam calleant, quatenus Germanicus capitaneus cum illis vbi necesse fuerit communicare possit.

Item, quod dictus Germanicus peditatus ad consilium et voluntatem sui deputati prefecti generalis seu capitanei ducatur et collocetur et castra metetur, qui ad hoc a cesareo locumtenente et imperii senatu sufficienti mandato instructus esse debet, ita tamen, quod capitaneus ille, quem status imperii virum egregium et rei militaris peritum illis adiungere volunt regis mandatis in hiis que necessaria et expedire vident, et in quibus rex vel celsitudinis sue ad hoc ordinatus capitaneus aut consiliarii bellice expeditionis ipsius germanici capitanei — consilio vtentur, obtemperare et se illorum voluntatibus conformare debeat.

Item, quod Hungari apud suum regem diligenter agant, vt Bohemi eciam Hungaris equales copias auxiliares mittant, quatenus Alemani et Bohemi milites mutuo se iuuare et Turcicam vim in Hungaria tanto animosius excipere et illis resistere possint.

Item, quod regia excellencia Hungarie, cum ordinibus Bohemie regni ante omnia agat, atque faciat, ne hoc tempore contra imperii ordines noui tumultus excitentur, quod ipsis imperii ordinibus haud consultum aut faciendum foret Hungarico regno subsidia mittere et ab ipsorum sotio regno Bohemie bella, damna et iniurias excipere aut sperare, alioquin si Bohemi talia attemptarent, occasionem darent, auxilia illa non mittere, vel si iam missa essent illico reuocare. Et si isto casu milites Germani ab Hungarico presidio reuocarentur, quod nullo modo in reditu impediri, sed libere dimitti.

Item, quod illustrissimus Hungarie rex, necnon prelati comites proceres et reliqui ordines illius Hungarie regni, omnes prefatos articulos illustrissimo principi cesareo locumtenenti electoribus principibus et ceteris ordinibus sacri Romani imperii per litteras sufficienter caueant stipulentur ac promittant et quod huiusmodi littere illustrissimo locumtenenti et senatui Romano huc Nurmbergam ante dominicam Letare proxime futuram transmittantur.

Sed quoniam predicti domini Hungarorum regis et illius regni oratores et legati istis per necessariis rationibus non satis moti, magis instabant, vt totum hoc auxilium cesaree maiestati decretum, ipsis in presentiarum, ac futura estate

adiiceretur, vel saltem hoc particulare auxilium aliquo numero peditum vel equitum augetur. Itaque serenissimus dominus locumtenens et alii principes antea iuxta alias quam maximas rationes et occasiones considerauerunt quam magnam rei annonarie et victualium rationem tantus exercitus postularet, quantumque numerum bombardarum et machinarum preter omnes alias ineuitabiles rationes tantum exercitum in presentiarum e Germania mitti impediens non possibile esse, neque vtile, quod tot copie in hunc modum emittuntur, vel sufficienti commeatu et aliis in vsum belli commodis et necessariis prouideri possint, ob id ipsi non alio, quam bono pio et integro animo, hanc rem communem ac omnium Christianorum causam considerando, in priori dato responso persistunt, videlicet ex causis in prima responsione abunde declaratis neque vtile expediensue, preterea non possibile esse omnes predictas auxiliares copias emittere, que non pure sed sub his modis et conditionibus sunt cesaree maiestati decreta, scilicet vt sufficienti commeatu machinis bombardis globis pulueribus et aliis pro bellica expeditione oportunis et necessariis prouiderentur et hac eadem lege ab ipsa cesarea celsitudine in vsum presidium et tuicionem Hungarice regni conuertende sunt, multo itaque expeditius vtilius et commodius visum est hec quattuor millia in presidium pro tuicione et obfirmatione castrorum et finium decernere et mittere, quam intulit tam maximas impensas in totum exercitum conferendas perdere.

Attamen vt ad extremum liquido ipsi Hungarici regni oratores agnoscant illustrissimos principes omnia prestare paratos, que pro conditione temporum conuenire et vtilia esse existimare poterint, decreuerunt vltra condiciones antea in promissione istorum quattuor milium peditum oblatas hanc quoque additionem et moderationem facere vt videlicet viginti magistros seu exercitatores bombardorum suis etiam stipendiis . . . (folytatását l. a XXXVI. sz. oklevél jegyzetében).

Quod et Austriaci, Stirii, Carinthii, Carinii et super Anasii iam exercitum illuc misere ad limites oppugnandos, quod certum eciam sit occupata Croatia hostes finitimos Austriacos et Hungaros pariter infestaturos. Et propterea si iam decreta et expedita imperialia auxilia trium milium peditum ad subleuandos Croatos mittantur, id in rem fore, tum Hungarorum tum Austrasiorum (*sic!*) maxime cum mandatum sit oratoribus imperii dicta auxilia tria milium absque tantis Bohemicis militibus in Hungariam non mittere, id quod non Hungarice legacioni comitia Nurnbergensia obscure significarunt.

Propterea intendunt imperii legati cum Hungarie regis item Austrie et ceteris oratoribus interloqui ac deliberare, de

modo et assecuratione suorum in quos quoque fines Croatiae et quomodo Germani milites consultissime mitti et castra metari debeant et ceteris ad hec necessariis.

Quia etiam serenissimi Poloniae regis etc. d. orator Hungarico regno auxilia separatim petiit, voluit prefati principes et college imperiales excellencie regali in hunc supradictum modum ne multis immerentur, respondisse.

Similiter etiam dominis Austriacis legatis monentes et rogantes, quatenus omnes d. oratores dicta responsa non nisi secundum acceptum mandatum et ita exigente necessitate boni consulant et benignius interpretentur.

Eredetije papiron, kívül: *Responsa sacri imperii*, signaturája: bpesti egyetemi könyvtár »Litterae et epistolae No. 25.« — A kézirat 104—107. oldalai tévesen vannak e helyen, mert ezek a lapok tulajdonképen az 1522. december 22-én kelt és Ferdinándnak válaszát tartalmazó oklevelet (XXXVI. sz.) egészítik ki.

XXXIII.

1522. augusztus 8. *Marsupini Ferencz római magyar követ jelentése II. Lajos királyhoz.*

Serenissime princeps et domine domine clementissime. Supplici commendacione premissa. Alia ex aliis meis literis hac ipsa die cum his unc datis accipiet maiestas vestra, his autem id tantum dicam qui huc Florentiam his ipsis diebus venerim. Scripseram superioribus mensibus ad maiestatem vestram, me ob inopiam atque etiam infestos creditores non posse diutius in Vrbe permanere. Superuenerant postea nuntii de decreto mihi a maiestate vestra prouisionem de aureis uidelicet quinquaginta in menses singulos mihi in Vrbe a Fukarorum mensa exoluendis. Quo intellecto sententiam mutare licuit, atque in spem huius prouisionis creditores compescere et aliquid noui debiti ad mei sustentationem contrahere, in Vrbeque perseuerare. Ecce autem post non multos dies aliud rursus nuntium dominum thesaurarium exequi commissam prouisionem recusasse, expectaui tamen quamdiu potui, donec scilicet adueniret reuerendus dominus Stephanus vestre maiestatis orator, quem in itinere esse audiebam, vt ei saltem in primo aduentu adessem, atque inseruirem, quod pro viribus feci. Postea quin tribus continuis mensibus nulle amplius litere nullique sequerentur nuntii, deessentque mihi penitus omnia necessaria, creditoresque a me quasi spe uana elusi longioris mere impatientes facti premerent atque vrgerent, veritus ne quid mihi scandali acciderit, adimendam eis scandali imferendi

occasionem censui. Remoui itaque me ab eorum conspectu honesto et uero vtique praetextu, iturum me scilicet Florentiam ad pecunias expediendas, veni itaque, rediturus in urbem, quin primum subsidii aliquid afferretur. Ecce autem illis ipsis diebus, quibus Florentiam aplicui, aplicuit et dominus Rason Florentiam, qui ad rationem decretae mihi prouisionis pecunias attulit in sex iam preteritos menses, ad finem presentis augusti mensis iuxta tempus facte a vestra maiestate commissionis terminandos. Liceret itaque iam in Urbem redire, quod statim fecissem nisi ex quo hic sum, supersedendum parumper consultius ducerem ob eam scilicet causam quam in prefatis aliis meis literis abunde satis expressi. Quin primum igitur audiemus quo sit pontifex venturus, siue fuerit Vrbs siue alius quiuis locus illuc statim me recipiam vna cum reverendo domino Stephano oratore, exequique apud eius sanctitatem vestre maiestatis mandata quam diligentissime poterimus curabimus. Ceterum Fukaris in Vrbe agentibus, vt mihi decretam soluant prouisionem non dum commissum est, dignetur maiestas vestra iubere domino thesaurario vt rem hanc absoluat, ne rursus incidam, quod statim foret in pristinas difficultates et honoris periculum a creditoribus imminens, cogarque rursus amouere me non absque forsitan incommodo rerum maiestatis vestre, quod mihi certe grauius est proprio incommodo. Alia, ut dictum est, ex aliis literis, quibus hec rationem ex parte meam concernentia interserere non est uisum, ne priuata publicis inmiscerent.

Deus optimus maximus maiestatem vestram felicissimam in eum confert.

Rex Anglie, vt audimus contra Gallie regem in fauorem cesaree maiestatis iam arma mouit. Deus optimus, in cuius manu eorum sunt corda, in mutuam omnes reuocet gratiam, vt aliquando reuelata facie commune manifestumque christianae reipublicae periculum intueri viderique possint, ne breui nobiscum unc male experiri cogantur.

Ex Agello ad Florentiam die VIII. augusti millesimo quingentesimo XXII. E. vestre M^{tis}

Deuotissimus seruator Franciscus Marsupinus.

Kívül: Serenissimo principe et domino Ludouico, inclyto Hungarie Bohemieque etc. regi, domino meo clementissimo.

Más irással: Litere oratorum ex Vrbe.

Eredetiye papiron, kívül Marsupiniek papirra nyomott gyűrűs pecsétjével. Signaturája: M. O. D. L. 25313.

XXXIV.

1522. szeptember 1. Róma. Brodarics István pécsi prépost, római magyar követ jelentése II. Lajos királyhoz.

Sacra regia maiestas
domine domine mihi graciousissime.

Post humillimam seruitutis mee commendationem. XXVIII. huius mensis augusti venit sanctissimus dominus noster ad sanctum Paulum monasterium, non longe a menibus Urbis distans, sequenti die ingressus Urbem, postea die dominica fuit coronatus. Adhuc nihil potuit agi de negociis maiestatis vestre apud suam sanctitatem. Credo nos cras aut perendie habituros audienciam publicam, idest consistorialem a sua sanctitate, quamuis iam in audiencia priuata vnacum reverendissimo domino Carole Medices deditissimo vestre maiestati satis multa cum sua Sanctitate egerimus de mittendo illo nuncio siue legato, quem vestra maiestas cupit mitti ad dietam Norembergensem de quo etiam prius apud sacrum collegium egeramus, sed quum statim subsequutus fuisset aduentus pontificis omnia ad pontificem reiecta fuerunt. Pontifex dixit se quamprimum expediturum vnum virum idoneum, de aliis agetur, vt premisi, in audiencia consistoriali et in diligencia nostra nihil penitus deerit, habet ex numere diuino vestra maiestas pontificem talem, quo melior et ad negocia vestre maiestatis propensior ne optari quidem posset a domino Deo. Credo et certissime credo non maiestatem vestram solum, sed totam christianitatem in huius re et nomine sanctissimi viri bonitate prudencia et solercia conquieturam plura et de aliis in proximis literis hec enim scripsi subitissime nuncio properante, breui faciam de rebus omnibus vestram maiestatem cerciorem dominus Marsupinus et ipse ex Florencia quo eum concessisse vestra maiestas non ignorat rediit communi igitur opera et consilio omnia aguntur et agentur. Expensas ego nullas penitus habeo, Deus immortalis scit, quod non solum vehementissime angor sed et supra modum admirror, quod vestra maiestas ita me sine expensas relinquerit. Maiestas vestra scribit et item reverendissimus dominus cancellarius ex voluntate maiestatis vestre Fukaros mihi satis pensarum daturus ab eis me obolum quidem habere possum. Immo derideor ab eis, qui orator maiestatis vestre existens ab eis sumptus mendicem iam si vestra maiestas ad tot meas supplicaciones nihil mihi suppeditat, Deus scit nescio quid faciam nisi forte vt vendam omnia, que mecum habeo, habitu mutato redeam cum vno famulo ad vestram maiestatem incognitus,

cum extrema ignominia mea et dampno non paruo vestre maiestatis. Videt enim vestra maiestas totam rerum suarum summam hinc pendere, nam quod maiestas vestra scribit mihi de legacione Gallica obeunda, ea vt video esset valde necessaria. Immo credo nihil magis necessarium ad res maiestatis vestre, et totius christianitatis, sed quomodo ego illuc irem, qui iam a tot mensibus ne hic quidem vnicum obolum a vestra maiestate habere possum. Me et mea seruicia in gratiam vestre maiestatis recomendo, quam altissimus conseruare dignetur diutissime felicem et incolumem. Ex Vrbe 1 septembris 1522.

Eiusdem vestre maiestatis seruitor et capellanus

Stephanus prepositus
Quinqueecclesiensis.

Kívül: Sacre regie maiestati Hungarie et Bohemie etc. domino meo graciousissimo.

Eredetije papiron, kívül záró gyűrűs pecsét nyomával. Signaturája : M. O. D. L. 25663.

XXXV.

1522. szeptember 29. Prága. A nürnbergi birodalmi gyűlésen jelenlevő magyar követeknek, névszerint Gozthonyi János győri, Macedoniai László szerémi püspököknek, bélteki Drágffy János tárnokmesternek, Korláthköy Péter, királyi udvarmesternek, továbbá Werböczy István, Gethei János, Pogány Zsigmond és Kenderessy Mihálynak adott követi utasítás.

Instructio data per regiam maiestatem Prage in festo Michaelis 1522. reuerendis et magnificis ac egregiis dominis Joanni Gozthon episcopo Jawriensi, Ladislaus Macedonyay electo Sirmiensi, Joanni Dragffy de Belthewk magistro thauernicorum, Petro de Korlathkew magistro curie regie maiestatis. Item magistro Stephano de Werbewcz personalis presencie regie maiestatis locumtenenti, Joanni Ghethey vicepalatino, Sigismundo Pogan et Michaeli Kenderessy oratoribus nomine regie maiestatis et tocius regni Hungarie, ad conuentum Nerembergensem qui pro festo beati Egidii proxime preterito celebrari ceptus est missis pro auxiliis petendis et expedicione contra Thurcos summenda.

Premittant domini oratores salutacionem nomine regie maiestatis et regni Hungarie, conuenientem ad principem Ferdinandum, et ad ceteros imperii principes cum gratulacione de bonis successibus etc. Deinde agant gratias cesaree maiestati de optima voluntate sue maiestatis, quod auxilia sibi per imperium decreta, in defensionem regnorum maiestatis

sue neglectis etiam rebus suis conuerterit. Agant etiam serenissimo principi Ferdinando et ceteris imperii principibus ac omnibus statibus de propensa eorum ad hoc ipsum auxilium prestandum voluntate atque etiam de peditibus superioribus mensibus in defensionem Croacie expeditis.

Dicant se et nomine regis et nomine regni prefati, missos esse ad presentem conventum Nerembergensem cum plenis mandatis regie maiestatis et regni, prout superioribus diebus in Viennensi convencionem fuit per ipsum principem Ferdinandum et commissarios principum imperii constitutum ad tractandum permissorium et concludendum ea que de auxiliis contra Turcos ferendis et de expedicione in eosdem summenda nec Nerembege nec Vienne concludi antea potuissent.

Dicant superuacaneum esse, ut pericula, quibus regnum Hungarie a Thurcis affectum iam est, dominacionibus suis iterum declarantur, cum per oratores regios fuerint abunde antea declarata et que vel ipsa fama tam nota sunt, vt declaracione non egeant.

Dicant infinita esse damna, que Turci Hungaris tam anno superiori, quam aliis multis antea preteritis annis intulerunt. Sed vnus Nandoralbe amissio superare videtur damna antea suscepta, quippe que fuerat clavis, clipeus et propugnaculum regni Hungarie et consequenter totius Christianitatis.

Obiter declarare poterunt damna, que presenti anno sunt illata Hungaris et quid vicissim Hungari intulerunt. Narrent conflictum Sirmicum et recuperacionem Valachie Transalpine, que iterum nunc per Turcos occupata est. Conare tamen dominum vaiuodam, ut iterum si vires suppetent, recuperet.

Et si Hungari accusarentur de negligencia castrorum amissorum, excusent eos et dicant non ex negligencia id euenisse, sed ex inopia, ad quam potentis hostis perpetua infestacio eos redegit et iustius illos esse accusandos, qui Hungaris annos supra centum Turcos sustinentibus et opem sese postulantibus, succurrere noluerunt etc.

Veniant deinde ad particularia et instent, vt iam tandem auxilia illa viginti millium peditum et quatuor millium equitum cesaree maiestati pro obtinenda corona imperiali oblata et permissa, pro maiestati sue cesaree coronacione, ad regni Hungarie defensionem contra Turcos expedire velint et vltra hoc non grauentur d. sue aliquid etiam amplius prestare, vt semel ipsi hostes auxilio d. suarum et totius imperii a ceruicibus Christianorum remoueri possint.

Hocque pertractent et concludant, vt exercitus, qui dabitur, non solum ad paucos menses soluat, sed pro toto anno,

et si opus erit etiam ulterius, ne prius discedere cogantur, quam res confecta fuerit.

Ad hoc, quod in conuentu Viennensi responsum fuit oratoribus Hungaris per dominos commissarios principum imperii et petatum, vt par numerus ex Hungaris adiungatur auxilio imperiali, respondeant contentam esse regiam maiestatem et totum regnum vt ita fiat. Immo conaturos eos eciam de maiori numero pro viribus ipsorum.

Repellant si opus erit illud, quod fuit dictum in responsione commissariorum Vienne; aliquos dixisse Hungaros, se malle Turcorum imperatorem fore suum principem, quam Germanicis aut Bohemicis auxiliis vti, respondeant et dicant, vt tam vanis rumoribus fidem non adhibeant, nam si illi veri essent Hungari, nec apud Bohemos pro auxilio laborarent, sed nulla re magis egent, quam hoc auxilio, sine quo nec ipsi veterius durare poterunt, nec Christianitas tuta erit.

Non credant et illud, quod arma Germanica fuissent Hungaris despectui, nec ingratis milites germanos anno preterito suscepissent. De hostis submersis excusent Hungaros et dicant non incuria (?) (helyesen iniuria), sed vi tempestatis id accidisse, per quam alia quoque damna in rebus bellicis eciam Hungaricis fuerunt facta.

Neminem autem esse Hungarum, qui regie maiestati aduersetur, sed omnes esse fideles et ob se conuentissimos subditos, nec esse intestium aliquod malum inter Hungaros, vnde militibus germanis sit timendum.

De premissis vtantur his excusationibus vel accommodatioribus si opus erit, alioquin dimittant si scilicet opus non fuerit.

Si fiat mencio de oratoribus regis Polonie et de Bohemis ac aliis prouincialibus, excusent eos et dicant regem Polonie esse paratissimum ad ferendam opem regie maiestati pro viribus suis, prout hoc ex oratore eiusdem regis ad conuentum Viennensem nuper misso intelligi potuit, et se non dubitare, quin etiam nunc mittat oratores rogatus a regia maiestate, qui si tardius venirent, quam res postulet, distancia locorum erit in causa.

De Bohemis esse aliam causam, quod hucusque res suas multis dissensionibus implicitas componere non potuissent, et ita distracti, mittere oratores nequierunt. Verum pollicitos eos se quam cito possent missuros et non deserturos regem suum, nec defuturos defensionem Christianitatis.

Verum si contingeret nec oratores regis Polonie et Bohemorum aliarumque prouinciarum tempestiue illuc peruenire posse, uel si neque mitterentur, propterea non esse negligentes

dam ab imperio communem reipublice Christiane proteccionem, que maxima ex parte in vnius Hungarie nunc laborantis conseruacione consistit.

Et si imperii principes super absentia oratorum regis Polonie et Bohemorum aliarumque prouinciarum aliquam difficultatem fecerent, contendant apud principem Ferdinandum et eius consilium eciam apud alios principes, vt illorum absentia non curata, salutem regnorum regie maiestatis et prouinciarum ac dominiorum ipsius principis Ferdinandi, tociusque Christianitatis non pretermittant pro certo tenentes, nec regem Polonie, nec Bohemos aliosque regios subditos maiestati sue defuturos.

Excuciant modis quibuscunque poterunt de animis Germanorum principum, illam suspicionem, quam forte de Bohemis habuissent vel haberent, in casu, si germanico exercitu progrediente Bohemi remanerent, dicantque nihil esse tale de illis suspicandum, cum essent regie maiestati fidi subditi et propensi ad succurrendum domino ipsorum totis suis viribus. Id quod eciam regno Hungarie per ipsos dominos oratores Hungaros Bohemi respondissent et spem optimam dedissent. Nomine autem regis addere poterunt, non intellexisse maiestatem suam aliud apud Bohemos, quam optare eos bonam vicinitatem et concordiam cum germanis. Id quod ex oratoribus serenissimi principis Ferdinandi qui proxime apud regiam maiestatem fuerunt, clarius intelligent.

De victualibus et com meatu dicant curaturos et effecturos Hungaros omni possibilitate, vt Germani exercitus in his non deficiant, emantur tamen pecuniis, ne ex violentia aliquam penuriam euenire contingat.

Hortentur principes proinde, velint, vt exercitus qui per Danubium descendet, quanto maiorem poterit victualium quantitatem nauibus secum deferat, vel si hoc omnes subire milites non possent, domini principes et officiales curent, vt per negociatores id fiet, vnde et ipsi lucrum habere poterunt, vendendo res suas et exercitui magna erit commoditas.

Iustum illud esse et necessarium, vt milites germani atque eciam aliarum nacionum beniuole et fraterne tractentur et ita domini Hungari prouidebunt, verum si aliqua discordia (vt fieri sepe solet) inter aliquos oriretur, id capitanei et quorum intererit cognoscant et iure castrorum qui culpabiles erunt puniant.

Vbi optant et finita expedicione pacifice et libere ad propria gentes imperii remittantur par id esse et ita conuenire respondeant, verum hoc addant, vt ipsi quoque literis efficacibus regiam maiestatem et Hungaros omnes assecurant,

Germanum exercitum non in alicuius vel aliquorum Hungarorum, aut regni Hungariceque nationis malum periculum, oppressionem aut destructionem in Hungariam et eius partes, sed ad eiusdem regni Hungarie et partium eius defensionem contra Turcos communes hostes venturum, et eundem exercitum mox ubi vel expedicio ipsa finita fuerit vel etiam illa pendente si quando aut regia maiestas aut capitanei sue maiestatis voluerint et monuerint, citra omnem personarum communitatum et regni partiumque eiusdem ac aliarumque nationum eidem regno subiectarum iniuriam impedimentum et damnum rediturum.

De via tractent cum principibus et eorum commissariis et concordent, qua via ingredi regredique re perfecta debeat exercitus peditatus commodius poterit per Danubium descendere, nisi vellent aliquam partem per Croaciam mittere. Sed videant vtrum sit vtilius diuidere exercitum, qui coniunctus validior esset, quam si diuidatur, nisi forte moueret eos Turcos magis terreri si audirent ex variis locis gentes contra se ituras, verum et de his peditibus eorumque progressu atque etiam de equitibus cum principibus imperii erit concludendum.

Si querant, quid intendant regia maiestas cum isto auxilio Nandoralbam ne expugnare aut terras hostium invadere aut aliquid aliud agere determinari ista non possunt, nisi intellecto id, quod imperium prestabit, si enim vires suppetent et Nandoralba obsideri et terre hostiles invadi poterunt de his ex tempore et cursu rerum capienda sunt consilia per capitaneos tam Hungaros, quam Germanos.

Verum illud certissimum esse dicant, Turcos statim affuturos cum primum Nandoralba fuerit obsessa, nec posse Hungariam conseruari, nisi Nandoralba reciperetur, sed vtrum sit prius faciendum aut vtrumque simul, tempus et res, docebunt.

Declarent situm locorum et confinium domini oratores et modum bellandi, secundum quem Hungari cum ipsis pugnare soliti sunt et in quibus locis vada pro traiciendis gentibus meliora habere possunt.

Petant (si videbitur) etiam aliquod subsidium pecuniarium, sed in hoc vtantur consilio domini principis Ferdinandi.

Petant, vt cum exercitu mittant ingenia quanto plura possint campestria, et aliqua etiam maiora ad muros diruendos cum globis pulveribus et magistris.

Petant naves que plurimum sunt necessarie.

Si querant, quantum numerum rex habebit et regnum dicant numerum sciri non posse, nam si viderint auxilium

imperii quantum sperant et petunt, non dubitant viritim insurgere ex quo magnus sine dubio numerus resultabit et eos qui capitibus non parcent facultatibus que ad huc supersunt minime parsuros, verum si imperiali auxilio destituerentur actum fore de Hungaria et tandem id quoque futurum, vt imperium vel deletis vel subactis (quod Deus avertat) Hungaris, sustineat quod hucusque soli Hungari magna suorum cede sustinuerunt et eos ipsos Hungaros subactos in hoc casu, quem Deus prohibeat, hostes sit habiturum, quos nunc belli et defensionis socios habere poterit etc.

De ingeniis quoque dicere poterunt et regiam maiestatem et omnes alios tam prelatos quam barones secum ducturos quantum quisque habere poterit.

Et si forte dicerent fieri non posse vt tantus numerus ob quascunque causas nunc ex Germania mittatur, posset dicere, suppleri defectum posse pecuniis, quibus eciam alie nationes conduci possent, sed ad ista dicenda non properent, nisi quando res postulabit.

Hortentur et rogent principes imperii vt mittant ad pontificem oratores et vrgeant suam sanctitatem pro concordia inter cesaream maiestatem et regem Francie interponenda, sed de his consulant prius principem Ferdinandum et quod auxilia que dabuntur, dentur eodem ipse et non diuerso.

De moneta noua dicant causam cur maiestas sua impulsa fuerit ad illam cudendam, nihil enim aliud, nisi extremam necessitatem fuisse et persuadeant si poterunt, vt accipiantur per Germaniam, si non poterunt dicant regiam maiestatem in proximo conuentu Hungarico de illa consulturam.

Instent pro celeri responsione et moneant, vt auxilia que erunt, primo vere statim expediantur, vel prout concordare cum illis poterunt.

Domini oratores perspiciant bene illas disputationes, que in conuentu Viennensi inter commissarios principum imperii et oratores Hungaros in Noua Ciuitate super rebus Turcicis estate preterita facte fuerunt, ne quid tunc dictis contrarium dicant, aut siquid dicendum erit sine probabile causa non dicant; habent illas disputationes in articulis, perlegant sepius, vt apposite respondere ad omnia possint.

Eredetije négy lap papíron a budapesti egyetemi könyvtárban. Signatúrája: Litterae et epistolae 30. E chart. — Az első oldal facesimilejét közli Fraknói: Werbőczy István Életrajza (Tört. Életrajzok) cz. m. 177. oldalán.

XXXVI.

1522. deczember 22. Nürnberg. Ferdinánd fejedelem felelete a magyar követeknek, melyben a vormsi birodalmi gyűlésen már megígért segélyhadak küldését megtagadja, ellenben 4000 gyalogost ígér — bizonyos feltételek alatt — Magyar és Horvátországnak a török elleni megvédelmezésére.

Quamuis serenissimus et illustrissimus princeps et dominus dominus Ferdinandus locumtenens etc. ceterique principes electores et sacri Romani imperii ordines ad instanciam et petitionem reuerendorum et magnificorum dominorum regie celsitudinis Hungarie oratorum, que in summa ad hoc intenta erat, vt auxiliares ille copie cesaree maiestatis Wormacie decrete in presidium illius regni conuertentur, prefati dominus locumtenens ceterique imperii ordines, iustis, honestis et optimis rationibus declararunt, quare in hoc temporum difficultate tantas copias emittere neque ipsis Hungaris vtile, neque possibile Germanie videretur. Sed quod pro sua in religionem xpi deuocione decreuissent aliquas non aspernandas copias auxiliares scilicet quattuor millia peditum in tuicionem presidium et defensionem Hungarie et Croacie sub infrascriptis legibus et conditionibus mittere, videlicet:

Vt ille copie vicesima quinta die mensis maii, anno proxime futuro in Edemburgio conueniant in presidiiis sex mensibus perseueraturi, ita tamen, quod a dicto tempore sex mensium, vnus mensis pro commoditate castra militaria adundi et huic redeundi eis defalcetur.

Item, quod Hungari hiis militibus priusquam ad predicta loca conueniant vel descendant, applicent illuc decem bombardas, quas vulgo serpentarias vocant, schlangenbuchssen, et totidem medias serpentinas, secundum nouum vsum fabre factas et instructas et sexaginta egregias vncatas bombardas, horkenbuchssen et triginta arietes seu subsellia, super quibus bombarde vncate emittuntur, vncacum pulueribus, globis plumbeis et ceteris requisitis pro usu exercitus deputent et si modo Hungaria hiis machinis deficeret, medio tempore disponere possit.

Item, quod Hungari disponunt, vt germani milites iusto precio arma, hellebardos lanceas et manuales bombardas seu scopetas, quibus semper desiderant, emere possunt.

Item, quod Hungari prouideant, quatenus milites necessarium com meatum et victum iusto precio emere possint et quod predictorum nullus sit defectus.

Item, ne illi, qui victum exercitui et militibus offerunt,

gabellis seu daciis Hungaricis grauentur, verum, quod immunes transeant et quantum necesse est, per Hungaros assecurant.

Item, quod Hungari dictis germanis militibus, quamdiu in eorum terra sunt et eciam finito dicto tempore cum domum redeunt, diligenter caueant atque securitatem prestant et nullomodo suum reditum impediant aut distineant, sed magis adiuuent et auxilio sint.

Item, quod Hungari suam monetam ita ordinent et stant, quatenus Austrie monete in suo valore equiualemter expendatur et recipiatur, ne germanus miles in hoc grauetur.

Item, ut nomine Hungarorum vnus aut duo insignes et integri viri prefecto germanorum militum associantur (Kiegészítését ld: a XXXII. sz. oklevélben a (—) jelzett résznél.)

[*Preterea* status imperii deliberabunt, si alia commoditate, de collationibus pro hoc particulari presidio hac proxima estate fiendis maiores copias vnus scilicet vel duorum milium militum adiciere possint, ad hoc summis conatibus operam sint daturi, ad quod tum vt vterius aliquid hac estate prestant nihil certe promittere vel se obligare intendunt.

Nihil dubitantes, si omnes temporum conditiones, rerum difficultates et occasiones ipsi domini oratores Hungarorum intimius considerare ac ad plenum expendere voluerint, procul dubio agnoscent. Illustrissimum dominum locumtenentem aliosque] illustrissimos principes et ordines imperii nihil tam ex animo velle quam rebus xpiane reipublice afflictis et Hungarie regni calamitatibus opportune et commodissime subuenire, hoc plane promittentes, quod priusquam hec sacra comicia soluantur, de alia generali et communi expeditione in communem hostem suscipienda, fidelissime tractabunt, vt iunctis tandem aliorum Christianorum potentatum copiis, perfidissimum hostem auspicante et feliciter aggredi et Christianitatis ereptas prouincias recuperare et hostem profligare possint, neque satis vident, que hiis maiora et polliceri et impresenciarum prestare possent, cum simul parati sint, vbi necessitas id exegerit et rebus et corpore Christianitati Hungarie et Croacie presidiis non defuturos.

Iterum atque iterum hortantes, vt pari animorum constantia fide et dexteritate qua maiores Hungarorum semper consueuerunt, hosti obsistant, fidem libertatem ac vitam denique suam fortiter tueri non desinant. De Germanorum virtute fide integritate et auxilio nihil diffidentes, et si ab aliis Christianorum potentatibus tantumdem quantum ab hoc sacro Romano imperio auxilii, habituri sint, facillime Deo optimo maximo fauente fiet, vt paruo negotio immanissime belue vires

comminuant ac prorsus confringant. Acta Norimberge die vicesima secunda decembris, anno Domini 1522.

Ferdinandus archidux Austrie C. in imperio locumtenens
 Albertus cardinalis moguntinensis etc. scripsit
 Ludouicus dux Bauarie
 Ladislaus de Macedonia electus episcopus Sirmiensis
 Petrus Korlathkewy de Bwchan magister curie regie
 maiestatis
 Stephanus de Werbewcz in iudiciis locumtenens regie
 maiestatis
 Sigismundus Pogan de Cheb.

Eredetije papiron a budapesti egyetemi könyvtárban két példányban, melyek közül azonban egyik sem teljes. Signaturájuk: »Littere et Epist. No 26. és 27. E. chart.« A szöveg a 27. sz. alapján készült, a [] közti rész a 26. számuból lett kiegészítve, melyben még a következő töredékes rész olvasható: »tenere volunt, et ad hec quo vsu illius pediatatus seu exercitus mittendi centum pulveres centenarios adicient, regem quoque Hungarie et regnum hiis honorabunt«, melynek elejét ld. a XXXII. sz. oklevélben. Ugyanezen példányon más kézzel kívül: »Responsum vltimum et finale, datum secundo die festi Thome apostoli 1522.«

XXXVII.

1522 körül. A római magyar követ jelentése valamelyik magyar országnagyhoz.

Is.

Illustrissime et magnifice domine domine mi obseruandissime, commendatione praemissa etc. Fuit mihi iniunctum a dominatione vestra magnifica, ut ea, quae a sacro sancto collegio reverendissimorum dominorum cardinalium in mandatis haberent, literis comitterem, cuius mandatis obtemperare cupiens, paucis subiunxi:

In primis enim, sacrum collegium optat dominationi vestrae illustrissimae simulque omnibus huius regni dominis et proceribus atque nobilibus omnem felicitatem et prosperitatem et quos vsque ad vnum ex animi affectu, salute impartit:

Deinde, quam summa animorum suorum vlneratione et merore praenominatum collegium intellexerit, tam ante quam post obitum felicitis recordationis Leonis pape decimi, qua vi et audacia immo siti et furore impii Thurcae huic regno, quod semper tocius christianitatis ante murale fuit, imminerent et Belgrado capto ad Hungariam totam delendam incumbent, seque tum mari, tum terra ad bellum atrocissimum pararent, vel ex hoc facile inteligi poterit, quod Deum testatur et angelos eius, quod nullam aliam pociorem aut curam aut desiderium

ipsis esse, quam vt christianorum arma inter seipsos conuerta a Christi fidelibus in Christi hostes conuerterentur. Itaque et in conclauē pro eligendo pontifice reclusi expresse omnes, vsque ad vnum, sancte Romane ecclesie cardinales voto promissioni iureiurando se astrinxerant, vt quisquis ex ipsis pontifex eligeretur, ille pacem inter Christianos, bellum in Turcas procurare, ante omnia teneretur et in eligendo, quem postea elegerunt, non alia eos ratio magis mouit, quam quod idoneum ad nouam heresim Lutherianam extinguendam, et bellum contra Turcas suscipiendum, pro eius bonitate arbitrati sunt. Moxque, vt ille electus est, non vnum, aut alterum, sed plures nuntios terra marique me teste destinarunt, propere eum in Italiam euocantes summis precibus, eius rei gracia, cuius elegerunt, significantesque sue sanctitati omnia, que in Hungaria, in Croacia, Dalmacia, Corintia per immanissimos Christi fidei hostes geruntur.

Ergo praefatum sacrum collegium, quod pro suo officio debuit et quantum pro suis viribus potuit, non cessant de isto piissimo ac fortissimo regno hactenus curam suscipere, tam et si operam eorum rebus potius, quam pollicitacionibus prestare voluissent, prestitissentque si proximum bellum in Italia a Leone X^{mo} susceptum sedem apostolicam penitus non exhausisset, sed si nouus pontifex Rome in sua sede, ut speratur et ipse per suas literas sacro collegio promisit, cito fuerit, nec auctoritatem ei, nec pecuniam in tam pio et necessario bello defuturam putant. Interim tamen, quod si pontifex diucius ab Urbe abfuerit, sacrum collegium huic regno, omne auxilium, omnemque subuentionem possibilem pollicetur, obsecrat igitur ac obtestatur sacrum collegium dominationem vestram illustrissimam, omnesque huius regni dominos et proceres ac nobiles ut maiorum suorum exemplo, vt parentum instituto vt propria etiam consuetudine ac disciplina, susceptum iam pridem in Turcas seivissimos Christi hostes bellum sapientissime fortissimeque gerant, scutiantque id ipsis perpetue laudi vel vt verius dicam immortalitati futurum summam presentibus quietem ac tranquillitatem nec minimum posteris iuuandi humani generis studium allaturum, vnde enim maior laus, vnde amplitudinibus vestris verior gloria comparabitur, quam adequata maiorum virtute, qui pro sanctissimo crucis vexillo, pro gloriosissimo Christi nomine, pro comuni Christianorum dignitate ac libertate maxima et grauissima bella susceperunt, gesserunt confecerunt, vnde commodior vite situs, vnde liberior ac securior commoditas vel huic regno, vel universe etiam Ewrope, quam profligatis immanissimis christianorum hostibus et re Christiana bene feliciterque administrata suppeditabitur, vnde inquam acrior posteritati assequende laudis et glorie stimulus

inicietur, quam si literarum monumentis proditum erit, amplitudines vestras, maximos labores grauissima pericula plurimas difficultates non modo pro vnus Pannonie regni, verum etiam pro communis imperii conseruacione forti magnoque animo substinuisse, preclara rei militaris facinora edidisse, pulcherrimam a sedissimis hostibus victoriam reportasse, gloriosissimos denique triumphos egisse, quod si sacrum collegium vt sperat, vtque vestra eximia virtus, vetusque postulat disciplina exequi non contenderitis et summam vobis laudem, incredibilem regno tranquillitatem egregiam regi gloriam, singularem Christiano nomini atque imperio felicitatem et mirificam sedi apostolice voluptatem et leticiam afferetis.

Eredetiye papiron, minden címzés stb. nélkül, de a tartalomból megállapítható, hogy valamelyik országnagyunknak szólt és 1522-ben X. Leo halála és Hadrián pápa választása után nem sokkal kelt. Valószínűleg Marsupinus irta. Signaturája M. O. D. L. 32689.

XXXVIII.

1523. február 28. Buda. Brzeszczie Bódog a mazovi hercegség nádora, Trampszky Pál varsói prépost, ugyanezen hercegség vicecancellárja, Strzelcei Szaniszló kanonjogi doctor több egyház kanonokja és társaik, mint Szaniszló és János mazoviai hercegeknek Báthori István Magyarországy nádorához küldött követei bizonytságot tesznek arról, hogy 5000 magyar arany forintot, mint Zsófia hercegnő hozományának jele részét kifizették, a hátralévő 5000 frtnak kifizetésére pedig kötelezik magukat.

Nos Felix Brzeszczie, palatinus ducatus Mazouie et Cziechonouiensis capitaneus, Paulus Trampsky prepositus Varsko-
uensis, atque ducatus Mazouie vicecancellarius, Stanislaus de Strzelce iuris pontificii doctor, Posnauiensis, Wladislauiensis, Plocensis et Warskouiensis ecclesiarum canonicus, Erasmus de Cobilniki pincerna Cziechonouiensis ac illustrissime principis Sophie curie magister et Martinus de Oberi dapiffer Zacrocziemiensis ac curie illustrissimorum principum Stanislai et Joannis, Dei gracia ducum Mazouie, Russie etc. marsalcus, prefati ducatus Mazouie consiliarii, nunc oratores prefatorum illustrissimorum dominorum ducum, dominorum nostrorum clementissimorum, apud spectabilem ac magnificum dominum Stephanum de Bathor palatinum regni Hungarie, comitemque ac regium locumtenentem et capitaneum generalem, recognoscimus et fate-
mur per presentes. Quoniam secundum tractatus conclusionesque et pacta, cum prefatis illustrissimis principibus et dominis nostris in causa matrimonii cum prefata illustrissima principe

domina Sophia per ipsum dominum palatinum auspice Deo contracti et consumati in persona eiusdem domini palatini per reuerendum dominum Ladislaum de Macedonia electum ecclesie Sirmiensis, alias oratorem ipsius domini palatini facta atque inita adduximus et effectiue exoluimus eidem domino palatino quinque millia florenos in auro Hungaricali puri auri et iusti ponderis nomine dotis prefate illustrissime principis domine Sophie et quod iidem domini et principes nostri debent adhuc ipsi domino palatino Hungarie alia quinque millia florenos similiter in auro Hungaricali, Vnde nos super huiusmodi exolucione et restitutione prescriptorum quinque millium florenorum, sed et aliorum quinque millium florenorum exolui debendorum testimonium presentes literas nostras, sigillis et subscriptionibus nostris communitas, eidem domino palatino duximus concedendas. Datum Bude, sabbato proximo ante dominicam Reminiscere, anno Domini millesimo quingentesimo vigesimo tercio.

(L. 5. sigillorum)

Felix palatinus, qui supra presenti manu sui notarii fatetur, prout supra.

Stanislaus Volsky, notarius mandato suo manu propria scripsit.

Paulus Trapski prepositus, qui supra, manu propria scripsit.

Stanislaus de Strelce doctor qui supra, scripsit manu propria.

Ego Myemyerza de Kobylnyk, qui szupra, skripsi manu proprya.

Martinus Oborszky, qui supra, manu propria scripsi.

Eredetiye papiron, öt papirra nyomott gyürüs pecséttel. Signaturája M. O. D. L. 23721.

XXXIX.

1523. május 28. Innsbruck. Ferdinánd spanyol infans, osztrák főherczeg, burgundi herczeg stb. levele II. Lajos magyar királyhoz, melyben Ricius Jeromost, a művészetek és gyógytudomány doctorát, ki a különféle nyelvek elsajátítása végett utazik, figyelmébe ajánlja.

Serenissimo principi domino domino Ludouico regi Hungarie et Bohemie etc. marchioni Moraue etc. fratri suo maiori et sororio colendissimo, Ferdinandus, Dei gracia Princeps et infans Hyspaniarum, archidux Austrie, dux Burgundie etc. imperialis locumtenens generalis etc. salutem et commendationem. Serenissime princeps domine et sororie noster colendissime.

Quum presentium nostrarum exhibitorem nobis dilectum Hieronimum Ritium, artium et medicine doctorem Pauli Ricii prothophsici et consilarii nostri filium ob eius eruditionem et multiphasias animi dotes, tum ob patris sui eximias virtutes fauoribus et patrociniis nostris amplecti et prosequi desideremus et ipse nobis exposuerit magno teneri desiderio uarias lustrandi regiones et earum idiomata perdiscendi, propterea et eius opera et sincera seruitus non dubitamus, quin uariis in rebus eidem serenitati vestre usui esse possit, Italicam namque et germanicam linguam optime callet, Latini sermonis eloquentia, quantum polleat ex elegantissima eius oratione, quam mira cum facundia nostro coram conspectu habuit, facile perpendimus. Constat insuper nobis ipsam Rhome, aliquot annorum spatio publicis conductum stipendiis philosophiam et medicinam professum esse, quapropter serenitatem vestram summopere rogamus, ut hunc ipsum ad sua seruitia benigne suscipiat, ipsumque ita tractet et commendatum habere velit, ut nos ipsi quandoque intelligamus, hanc nostram petitionem apud eandem non irritam fuisse, sed optatum sortitam esse effectum, quod et nos omni officio erga vestram serenitatem recognoscere studebimus. Quam feliciter ualere semper optamus. Datum in oppido nostro Insprugk, die XXVIII. may anno Domini M. D. XXIII.

E(iusdem) S(erenitatis) V(estrae)

minor frater et bonus sororius
Ferdinandus (m. p.)

Regi Hungarie pro filio doctoris Pauli.

Kivül: Serenissimo principi, domino domino Ludouico regi Hungarie et Bohemie etc. Marchioni Morauie etc. fratri et sororio colendissimo.

Eredetije papiron, Ferdinándnak kivül papirra nyomott kis záró pecsétjével. Signaturája M. O. D. L. 23759.

XL.

1523. június 11. Buda. II. Lajos a nürnbergi birodalmi gyűlésre menő Dóczy Ferencznek és kíséretének menlevelet ad.

Ludouicus Dei gracia rex Hungarie et Bohemie etc. Vniuersis et singulis principibus ecclesiasticis et secularibus, prelatibus, ducibus, marchionibus, comitibus, baronibus, militibus nobilibus potestatibus capitaneis castellanis iudicibus magistris ciuium, tricesimatoribus, tributariis, theloniatoribus, boletarum passuumque et poncium custodibus, ciuitatum, oppidorum, villarum et locorum communitatibus et rectoribus eorundemque vicesgerentibus ac aliis cuiusuis status et conditionis hominibus

fratribus amicis et beniuolis salutem et amicitiam. Subditis vero nostris gratiam nostram regiam et omne bonum. Misimus hunc fidelem nostrum magnificum Franciscum Doczy consiliarium nostrum ad Nerembergum ad principes sacri Romani imperii pro peditibus ad defensionem regnorum nostrorum contra Cesarem Thurcorum oblati et pro certis aliis nostris et regni nostri negociis. Quem amicitii vestris sincero ex affectu commendamus, rogantes vos et quemlibet vestrum prefatis autem subditis nostris firmiter mandantes committimus ipsum Franciscum Doczy consiliarium nostrum, vnacum familia equis et comitiua ac rebus et bonis suis dum ad vestras terras dominia civitates oppida villas, honores ac vestri in medium peruenerit, recommendatum habere, decenti honore pertractare, stare, pausare et absque aliqua solucione tricesime thelonii tributii, dactii, pedagii, gabelle vectigalis seu alterius cuiusuis exactionis genere, siue in terra, siue in aqua, tam in eundo, quam eciam redeundo libere pacifice quiete permittifacere velitis nostre maiestatis in similibus complacencie ob respectum, subditi vero nostri permitttere debeant et teneantur, prouidendo insuper eidem vbi necessé fuerit de saluo et securo conducto vsque ad loca tutiora. Presentibus perlectis exhibenti restituti. Datum Bude in octaua Corporis Christi, anno Domini millesimo quingentesimo vigesimo tercio, regnorum nostrorum Hungarie et Bohemie anno octauo.

Ad mandatum proprium regie maiestatis.

Eredetije papiron, belül papirra nyomott pecséttel. Signaturája M. O. D. L. 23762.

XLa.

1523. június 12. Buda.

II. Lajos a nürnbergi birodalmi gyűlésre menő Dóczy Ferencznek és kíséretének *cseh* nyelvű menlevelet ad.

Tartalma azonos a fenti M. O. D. L. 23762. sz. oklevéllel. Signaturája M. O. D. L. 23764.

XLI.

1523. június 12. Buda. Az országnagyok követi megbízólevele a nürnbergi birodalmi gyűlésre menő Dóczy Ferencz Bars-megyei ispán számára.

Nos prelati et barones ac proceres et nobiles regni Hungarie, in dieta et conuentu presenti pro festo beati Georgii martiris nomine tocius regni Bude celebrata constituti. Memorie commenda[mus pre]sencium serie recognoscentes

quibus expedit vniuersis, quod nos de fide integritate dexteritate ac prudencia, rerumque gerendarum sufficienti pericia magnifici Francisci Doczy comitis Barsiensis, consilarii regie maiestatis, oratoris, fratris et amici nostri ad plenum confisi eidem post serenissimum principem dominum Ludouicum Hungarie et Bohemie etc. regem dominum nostrum clementissimum, plenum mandatum, plenamque et omnimodam facultatem dedimus et concessimus, damusque et concedimus per presentes, cum serenissimo principe domino Ferdinando, principe Hispaniarum, archiduce Austrie Burgundieque et vicario ipsius sacri Romani imperii etc. Item illustrissimis ac illustribus, reuerendissimis ac reuerendis, necnon spectabilibus magnificis generosis strennuis nobilibus ac prudentibus electoribus ceterisque principibus ordinibus et statibus eiusdem imperii Romani, eorumque commissariis et oratoribus Noremberge conueniendi ac de oblato per eosdem serenissimo domino nostro regi nobisque aduersus Turcas immanissimos fidei nostre hostes auxilio et illo amplando, deque futura in eosdem Turcas expeditione suscipienda aliisque omnibus rebus ad oblatum iam vel afferendum auxilium et ad ipsam futuram expeditionem pertinentibus et necessariis nostro nomine agendi tractandi disputandi concludendique et ad eorum omnium que per eundem eiusque consensum conclusa fuerint nos obligandi et nostro nomine promittendi aliaque omnia et singula ad praemissa pertinencia faciendi, que nos ipsi facere possemus si personaliter interessemus, eciam si talia forent que mandatum exigent magis speciale, quam presentibus est expressum. Promittentes sub bona fide nostra, quod quicquid per predictum dominum oratorem fratrem et amicum nostrum iuxta informationem per nos ei datam, actum gestum tractatum conclusum promissum atque obligatum in prenominationis negociis fuerit, post maiestatem domini nostri clementissimi inuiolabiliter syncereque obseruabimus, et si opus erit in reditu eius omnes actiones atque conclusiones de predicto negotio per ipsum factas post maiestatem regiam dominum nostrum gratiosissimum corroborare atque confirmare pollicemur, sumusque parati, in cuius rei fidem et testimonium presentes literas nostras sigillis nostris authenticis pendentibus communitas duximus concedendas. Datum Bude XII die iunii, anno Domini millesimo quingentesimo vigesimo tercio.

Eredetije hártján, a plicaturán 20 pecsét függött, ezek közül azonban hat elveszett, a megmaradt tizennégy pecsét mind valamennyi gyűrűs. A plicaturán balról jobbra menve az első gyűrűs pecsét ábrája nem vehető ki, a második pecséten egy ágaskodó állat látszik, a harmadikon az alak nem vehető ki, fent egy D. betű látszik, a 4. 5. 6. pecsét elveszett, a hetedik pecséten az alak nem vehető ki, fent F. B. betűk láthatók, a mi

talán »Franciscus Balassa« akar lenni. A 8. pecsét nem vehető ki, a 9. pecsét gemma, melyen női álló alak látható. A 10. pecsét címerpaizsán egyfejű sas látható, a paizs fölött G. F. betük. A 11. pecsét elveszett. A 12. gyűrűs pecsét ábrája kivehetetlen. A 13. pecséten 2 álló rák forma alak látható. A 14. pecsét pajzsa vágott, fent ágaskodó oroszlán, lent 3 stilizált rózsza látható, a pajzs fölött F. J. betük láthatók. A 15. pecsét címerpaizsában egy álló magyar ruhás kucsmás magyar látható felemelt jobbal, a pajzsot a sárkányrend jelvénye fogja körül. A pajzs felett A. és G. vagy S. (?) betű látható. A 16. pecsét Kanizsai Lászlóé, a címerben az Osl nemzetség lábán álló sasszárnya látható, felette az L. K. betük. A 17. pecsét elveszett. A 18. pecsét vágott pajzs alul 3 pólyával, fent koronából kinövő hattyú forma madárral, J. K. betűkkel a pajzs felett. A 19. pecsét elveszett. A 20. pecsét címerábrája egyfejű sas, felette G. M. G. betük láthatók. — Signaturája M. O. D. L. 24876.

XLII.

1523. június 12. Buda. II. Lajos követi megbízólevelé a nürnbergi birodalmi gyűlésre menő Dóczy Ferencz számára, melyben meghagyja, hogy az 1522-ben tartott birodalmi gyűlésen követének Werbőczy István, Gethei János, csehi Pogány Zsigmond és gyáli Kenderessy Mihálynak adott válasza is kiterjeszkedjen.

Nos Ludouicus, Dei gracia rex Hungarie et Bohemie etc. Recognoscimus per presentes quibus expedit uniuersis, quod nos de fide erga nos regnumque nostrum Hungarie, deque integritate prudentia ac in rebus gerendis industria fidelis nostri magnifici Francisci Doczy comitis Barsiensis nostre maiestatis consilarii, nostrique ac dicti regni nostri Hungarie oratoris confisi, eidem plenum mandatum, plenamque et omnimodam facultatem damus et concedimus per presentes, cum serenissimo principe domino Ferdinando, principe Hispaniarum, archiduce Austrie, duce Burgundie, cesaree maiestatis in imperio locumtenente, sororio nostro charissimo, necnon reuerendissimis, reuerendis, illustrissimis, illustribus spectabilibus, et magnificis generosis nobilibus prudentibus electoribus, aliisque principibus et statibus sacri Romani imperii eorumque commisariis et oratoribus Noremberge conueniendi ac de oblato per eos nobis aduersus Turcas immanissimos fidei nostre hostes auxilio et illo ampliando deque futura in eosdem Turcas expeditione suscipienda, aliisque omnibus rebus ad oblatum iam vel offerendum auxilium et ad ipsam futuram expeditionem pertinentibus et necessariis, nostro et tocius Regni nostri Hungarie nomine agendi tractandi disputandi et concludendi, ac singillatim ad omnes articulos nobis ab eisdem principibus ex conuentu Norembergense ad primum diem septembris anno superiore indicti, per nostros et regni

nostri oratores reuerendum dominum Ladislaum de Macedonya electum ecclesie Sirimiensis, necnon magnificos Petrum de Korlathkew magistrum curie nostre ac Stephanum Werbewczy personalis presencie nostre in iudiciis locum tenentem, item generosos Joannem de Gethe vicepalatinum regni nostri Hungarie, Sigismundum Pogan de Cheeb et Michaellem Kenderessy de Gyal missos respondendi et ad eorum omnium que conclusa dicti Francisci Doczy, nostri et regni nostri Hungarie oratoris consensu fuerint, nos ipsumque regnum nostrum obligandi nostroque et eiusdem regni nostri nomine promittendi aliaque omnia et singula huc pertinencia faciendi que nos ipsi vnacum prefato regno nostro Hungarie facere possemus si personaliter interessemus eciam si talia forent que mandatum exigent magis speciale quam presentibus est expressum. Promittendo in verbo nostro regio, quod quicquid per predictum oratorem nostrum et regni nostri Hungarie cum prefatis serenissimo principe Ferdinando ac ceteris imperii principibus eorumque commissariis, simul vel diuisim nostro et tocius regni nostri Hungarie nomine de premissis omnibus tractatum ordinatum, conclusum promissumque fuerit, ratum habebimus firmiterque et inconcuse obseruabimus et obseruari faciemus, atque omnia eorum premissa et obligationes nostro et prefati regni nostri nomine faciendas sine dolo [et] fraude adimplere curabimus cum effectum harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum Bude XII. die mensis iunii anno Domini millesimo quingentesimo vigesimo tercio, regnorum nostrorum Hungarie et Bohemie predictorum anno octauo.

Ludouicus rex
manu propria.

Eredetiye hártján, a király függő pecsétje elveszett, csak a felfüggesztő hártya maradt meg. Signaturája M. O. D. L. 23763.

XLIII.

1523 június 13. Buda. II. Lajos király a nürnbergi birodalmi gyűlésre menő Dóczy Ferencz barsmegyei ispánnak ajánló levelet ad a mainzi érsekhez, Albert kardínálshoz, a német birodalom főkanzellárjához.

Ludouicus, Dei gracia rex Hungarie et Bohemie etc. Salutem et felicitatem. Reverendissime in Christo pater consanguinee noster charissime. Mandauimus huic fideli consiliario et oratori nostro magifico Francisco Doczy comiti Barsiensi

vt ad vestram dominationem reuerendissimam accedat priuatimque eam de precipuis regnorum nostrorum negociis periculis necessitatibus edoceat, quam rogamus velit ea de quibus istic idem noster orator est acturus habere commendata et hiis que nostro nomine dixerit bonam adhibere fidem, faciet rem nobis gratissimam dominatio vestra reverendissima. Quam bene et feliciter valere cupimus. Datum Bude XIII die junii, anno Domini millesimo quingentesimo vigesimo tercio.

Ludouicus rex
manu propria.

Kivül: Reverendissimo ac illustrissimo in Christo patri Domino Alberto tituli sancti Petri ad Vincula sacre Romane ecclesie presbitero cardinali Maguntinensi, principi electori et archicancellario per Germaniam sacri Romani imperii consanguineo nostro charissimo.

Eredetije papiron, a kir. záró pecsét töredékével. Signaturája M. O. D. L. 23766.

XLIV.

1524 július 5. Buda. II. Lajos király kamarását és tanácsát Dóczy Ferenczet, Barsmegye ispánját a prágai cseh országgyűlésre küldi, és neki (határozott személy megjelölése nélkül) ajánló levelet ad.

Ludovicus dei gracia rex
Hungarie et Bohemie etc.

Magnifice fidelis nobis dilecte. Misimus ad dietam istam Bohemicam, que pro festo Beate Margarethe virginis Prage celebrabitur, fidelem nostrum magnificum Franciscum Doczy cubicularium et consiliarium nostrum, comitatusque Barsiensis comitem, oratorem nostrum in certis negotiis nostris coram statibus omnibus explicandis, qui eciam fidelitati tue nomine nostro priuatim nonnulla dicturus est, hortamur igitur fidelitatem tuam et requirimus vt quicquid idem orator noster tibi nomine nostro dixerit credere et exequi velis, in quo scias te nobis rem gratissimam facturum. Datum Bude feria tercia proxima post festum visitacionis beatissime Marie virginis, anno Domini millesimo quingentesimo vigesimo quarto.

Ludovicus rex, manu propria.

Eredetije papiron czímezés nélkül, záró pecsét nyomaival, három példányban. A másik két példány kezdete »Strenue fidelis nobis« etc. Signaturája M. O. D. L. 23966.

XLV.

1524 október 22. Bécs. Ferdinánd spanyol infáns, osztrák főherceg, stb. és Zrinyi Miklós gróf szerződést kötnek, mely szerint ez utóbbi Neuhaus vagy Novigrad és Dobraviva várait két évre átengedi Ferdinándnak, a ki oda mindenféle hadi szert szabadon szállíthat, az erdőket, magtárakat, malmokat stb. szabadon használhatja.

Nos Ferdinandus, Dei gratia princeps et infans Hispaniarum, archidux Austriae, dux Burgundiae, Stiriae, Carinthiae, Carniolae etc. comes Tirolis etc. Et ego Nicolaus comes de Serygna, recognoscimus per praesentes pro nobis et haeredibus nostris. Cum ab aliquot annis citra, immanissimorum Turcarum excursiones frequentes fuerint et indies magis atque magis fieri formidentur, ex quo prouisiones sive resistentiae contra illos hactenus factae, illis nullum detrimentum attulerint, imo propterea ipsos in continuam spem erexerint et prouocauerint, vltcrius grassandi depopulandique regiones, agros et loca nostra, atque finitimorum nostrorum subditorum. Vnde cupientes et nostrae et eorundem indemnitati, quibus licet, modis et remediis melioribus et commodioribus prospicere et prouidere et potissimum ne ipsis Turcis, vt consueuerunt hucusque habere tam securus et impeditus pateat accessus per fines regni Croatiae, vltcrius in nostras prouincias et loca irrumpendi. Ex certa nostra scientia et matura deliberatione habita ad quendam mutuuum tractatum biennalem deuenimus et conclusimus in hunc, qui sequitur modum. *Primo.* Quod ego comes, duo castra mea, quae nuncupantur Newhaus siue Newgrad et Dobrauiwa, vt in et ad illa iuxta arbitrium et voluntatem ac exigentiam serenitatis suae atque heredum suorum, annonam, commeatus, victualia, pabula, tormenta et alia instrumenta, gentes item suas militares et quae alia sunt necessaria ad rem bellicam gerendam, reponere, reicere et conseruare possit et valeat ac possint et valeant, cedere et deinde ex syluis meis ligna, tam ad reparationem et conseruationem iamdictorum castrorum, quam etiam granariorum quorundam ad serenitatis suae vsum et necessitatem seruientium confectionem, necnon molendina adiacentia et seruientia ex nunc ad vsum eorundem castrorum dare, tradere et permittere velim ac debeam. Hiis tamen conditionibus, quod homines mei subditi et seruitores, habeant semper liberum et apertum introitum et exitum ad prefata castra, iuxta necessitatem et exigentiam occurrentiarum, ita tamen, quod si contingeret, vt per huiusmodi iamdictorum meorum hominum subditorum et seruitorum ingressum et egressum liberum et

impeditum ad iamdicta serenitati suae cedenda castra siue de eorundem culpa, aut causa ab hostibus Turcis vel alio quocunque modo, in eisdem castris inibi vel heredibus meis siue in toto, siue in parte, quod tamen Deus omnipotens diu auertere dignetur, damna, incommoda et iacturae inferantur, quod extunc et eo casu, praefatus princeps et archidux et haeredes sui, minime sint aut intelligantur esse obligati et astricti, me vel heredes meos facere et seruare indemnes, siue releuare vel ad aliquam refusionem damnorum modis quibus supra perpessorum, faciendam, obligari et astringi vlatenus posse aut debere. *Preterea* cum dicta castra per me cessa debeant esse serenitati suae et eius haeredibus per duos annos a die cessionis ad manus suas, vel eius nomine mandatum ad hoc habentium factae numerandos, aperta et libera inter nos conuentum et concordatum est, quod nos archidux praefatus et haeredes nostri possimus et valeamus ac possint et valeant, durante tempore huiusmodi biennii, quando libitum et expediens nobis vel eisdem heredibus nostris visum fuerit, omnia et singula in eisdem castris reposita, reducta et conseruata, cuiuscunque nominis, qualitatis et condicionis fuerint, eiusmodi bona extrahere et alio transferre, impedimento et contradictione cassante quoruncunque. Et, quod tempore tentionis praefatorum castrorum a subditis nostris, nec in castris, nec in possessionibus quibusuis aliis mei comitis, nullum damnum, aut incommodum inferatur, siue ab eisdem pati debeam, aut heredes mei debeant. Quantum vero attinet, ad faciendam a nobis archiduce vel heredibus nostris praefatorum castrorum reuocationem siue restitutionem mihi comiti Nicolao, vel haeredibus meis, hoc nobis archiduci et haeredibus nostris similiter ad nostrum arbitrium et voluntatem fieri debet, ita tamen, vt ego comes vel haeredes mei de eisdem arbitrio et voluntate per tres menses antequam huiusmodi reuocatio, siue restitutio per eos fienda est, admonear et auiser ac admoneantur et auisentur, prout admoneri et auisari debent. Insuper concordatum et conclusum est inter nos archiducem et me comitem praedictos, quod si in spatio praefati biennii nihil vltierus inter nos praemissorum occasione tractatum, conuentum et conclusum fuerit, quod extunc nos archidux et haeredes nostri dicto comiti vel suis haeredibus, si non superstes esset, dicta castra et molendina cedere et restituere realiter et cum effectum debemus et debent, sicut nos archidux facta cessione praedictorum castrorum ad nostras manus in verbo boni principis pro nobis et heredibus nostris, eiusmodi cessionem et restitutionem facturos esse, per literas opportunas mihi tradendas, iuxta exemplum conceptum, obligabimus. Promittentes et polli-

centes nos archidux in verbo boni principis et ego comes praefatus sub fide mea bona, quod omnia et singula praemissa, quatenus nos respectiue concernunt, fideliter exequi et adimplere volumus et debemus, sicut tenore praesentium promittimus et pollicemur ac etiam obligamus, tam propriis nostris, quam etiam haeredum nostrorum nominibus ad sic exequendum, cedendum, faciendum et obligandum vt praemissum est exceptione, contradictione doloque et fraude remotis. In quorum omnium fidem et robur efficacius has nostras manibus nostris subscripsimus et sigilli nostri ac annuli impressione communiuimus. Quae datae sunt Viennae, die vigesima secunda mensis octobris. Anno Domini millesimo quingentesimo vigesimo quarto.

Ferdinandus (L. S.)
(m. p.)

Nicolaus comes Zryny
manu propria. (L. S.)

Eredetije hártján, Ferdinándnak belül papirra nyomott hercegi peccsétjével, Zrinyi Miklós gyürüs peccsétjének nyomával. Signaturája: M. O. D. L. 34292.

XLVI.

1525. augusztus 26. Krakó. Zsigmond lengyel király levele a magyar egyházi és világi főurakhoz, hogy II. Lajoshoz küldött követének, Nypczicz Miklós udvari emberének mindenben higgyjenek.

Sigismundus, Dei gratia rex Polonie, magnus dux Lithvanie, Russie, Prussieque etc. dominus et heres. Reverendissimis et reverendis in Christo patribus ac spectabilibus et magnificis dominis prelatibus principibus baronibus regni Hungarie, status utriusque consiliariis amicis nostris charissimis, salutem et felices successus. Reverendissimi ac reuerendi in Christo patres ac spectabiles et magnifici domini, amici nostri charissimi. Mittentes ad serenissimum nepotem nostrum dominum Lodovicum Hungarie et Boemie regem, hunc generosum Nicolaum Nypczicz aulicum nostrum, commisimus illi nonnulla cum vestris dominationibus nostro nomine conferre et tractare. Proinde rogamus vestras dominationes, vt illi in omnibus quecumque retulerit, plenam fidem adhibeant, quas felicissime valere optamus. Datum Cracovie die XXVI. mensis augusti, anno domini millesimo quingentesimo vigesimo quinto. Regni vero nostri anno decimo nono.

Sigismundus rex scripsit.

Kivül: Reverendissimis et reuerendis in Christo patribus ac spectabilibus et magnificis dominis prelatibus principibus baronibus regni Vngarie, status utriusque consiliariis, amicis nostris charissimis.

Eredetije papiron, kívül záró peccsét nyomával. Signaturája M. O. D. L. 24180.

XLVII.

1525. december 1. Déva. Szapolyai János erdélyi vajda levele Szalkai László esztergomi érsekhez, melyben a moldvai és havasalföldi vajdák közt fennállott viszályról, továbbá ezen vajdák egyéb családi és politikai ügyeiről ír az érseknek.

Reverendissime domine et amice nobis honorandissime. Post salutem et nostram ipsius commendacionem. Quod ad dominationem vestram reverendissimam sepius scribimus. quam ad maiestatem regiam dominum nostrum graciousissimum, eidemque negocia nostra detegere solemus, dominationem vestram reverendissimam rogamus, dignetur nobis ignoscere, quoniam nos ipsi bene intelligimus dominationem vestram reverendissimam nobis magnum esse nuncium, sed causa est, quia scimus ex consilio maiestatis sue multa in lucem deuenire, si igitur et hec quoque res de quibus nunc dominationi vestre reverendissime scribimus communiter in consilium deduceretur et sic publicaretur possent regnis maiestatis sue periculum affere, maiestas itaque sua communicet cum illis sue maiestatis consiliariis, quibus dominationi reuerendissime videbuntur. Que et quales dissensiones inter Moldauum et Transalpinensem Wayvodas sunt orte et qualiter contra sese parabant exercitum, superioribus diebus maiestati sue rescripsisse recordamur. Nunc autem prout intelligimus, quidam wayvoda filius eleuauerat se ex Moldauiam et comparauerat quasi duo millia hominum, qui cum Transalpinum et ad Barylla peruenisset officialis Radwl wayvode illos profligauit, ipse quoque filius wayvode in aqua periisse dicitur. Captiui quoque nonnulli ad Radwl wayvodam fuerunt ducti, quos prout intelligimus ex quo in vna sunt fide cedere nolens wayvode Moldauiam remittere vult. Spes enim bone pacis speraretur, nam wayvode, alter ad alterum speciales miserunt oratores. Sed hec qualiter fieri queat non intelligimus, quia Radwl wayvoda misit ad nos hominem suum, medio cuius nunciauit nobis vxorem suam morbo appoplexie correptam et percussam fore et ipsam in tantum deuenisse, vt nulla spes in vita sua existat. Ex quo autem antea quoque fratres et consanguinei domine relicte condam Bazarab wayvode locuti fuerant Radwl wayvode, quo duceret sibi in vxorem filiam ipsius relicte Bazarab tamen prius nunquam id facere voluisset, attamen nunc duabus ex causis ad hoc negocium accessit, quia in uxoris vita desperat et nulla est spes et aliud, quia boyarones Transalpinenses ferme omnes sunt fratres et consanguinei domine relicte condam Bazarab et precipue perwulesstii

et illi boyarones omnes ad portam cesaream miserant ad consanguineos ibi existentes, hoc est ad Ybraym Bassam et ad alium similiter Muzthapha Bassam, qui ipsi, Radul intimassent, quod si filiam relicte Bozorab sibi in vxorem non duceret, de regno suo penitus expelleretur, et quod non curet de Moldauro, quia cesar ipsi Radwl quatuor Zancharos assignasset, quod quandocunque ipsos vocaret omnibus eorum viribus et apparatibus ipsi aderunt et rogat nos per nuncium suum ut ipsam dominam Bozorab ne immitteremus in regnum suum, quia adeo firmissimo iuramento et manuum suarum scriptis alter alteri, hoc est Radwl relicte Bozorab et ipsa similiter ipsi Radwl promiserunt, quod aliter hoc negocium non fiet. Cui tale dedimus responsum. Quod maiestas sua regia intellexerat illam discordiam inter Moldauro et ipsum, et quod maiestas sua tamquam bonus princeps semper que pro bono et commodo regnorum suorum et consequens ipsius eciam Transalpini curam gessit. Nam cum intellexisset wayvodam Moldauro et ipsum gentes contra se armare constituerat, maiestas sua ipsam puellam vnacum matre manere Cibinii et pro ibidem ipsi Cibinienses curam eorundem gerant tamdiu donec maiestas sua rem inter ipsos wayvodas componere potuisset. Quod autem curam ipsius domine maiestas sua ad nos non confidit, non est alia causa nisi quod voluit maiestas sua quod nos simus mediator inter ipsos wayvodas pro componenda pace. Ideo non esset nostre facultatis negocium hoc, ex quo maiestas sua non ad nos, sed ad Cibinienses id confidit et sic consulimus, ut pro hac re ad maiestatem suam mittat. Domine reverendissime prout nuncius nobis iste dicit, sub firmissimo iuramento cum Bozorabue et cum consanguineis suis iam hoc negocium conclusum est, alter eciam maiestatem suam ad nupcias inuitauit quid itaque nos simus facturi, ignoramus et si eciam sciremus non praesumeremus quicquam in hoc negocio facere absque sue maiestatis informacione. Ideo maiestas sua sacratissima dignetur negocio prouidere. Interim tamen scripsimus domino Gerendy, qui et alias prout ex literis maiestatis sue accepimus, informacionem habet, vt nomine maiestatis sue Cibiniensibus comittat, vt prouideant, ne mulier se surripiat, interea vero et nos ipsis ittidem commitemus. Iste Transalpinus vel est nimis audius huius negocii vel quod querit occasionem recedendi a maiestate sua. Itaque pro Deo rogamus dominationem vestram reverendissimam, si nuncius ipsius Radwl wayvode iuerit ad maiestatem regiam, ne subita sibi detur relacio nisi prius Pojnar possit bene victualibus muniri. Hactenus tamen nullus obolus castellano castris ipsius est datus, nisi nostris hucusque conseruauimus, quid autem in futurum de illo castro sequitur,

ignoramus. In reliquo autem dominationem vestram reverendissimam felicissimam valere optamus, ex Dewa, feria sexta proxima post festum beati Andree apostoli, anno 1525.

Johannes comes etc.
Wayvoda manu propria.

Kivül: Reverendissimo domino Ladislao archiepiscopo Strigoniensi, primati regni Hungarie, legato nato ac suppremo regie maiestatis cancellario, dignissimo domino et amico nobis honorandissimo.

Eredetije papiron, kívül papírszalaggal való átfűzés és veres viasz zárópecsét nyomaival. Signaturája M. O. D. L. 24226.

Közli: DR. IVÁNYI BÉLA.

MISKOLCZI CSULYAK ISTVÁN
ZEMPLÉNI REF. ESPERES (1629—1645.)
EGYHÁZLÁTOGATÁSI JEGYZŐKÖNYVEL.

— HARMADIK KÖZLEMÉNY. —

*Horvati visitata fuit 24. Maji die Martis post matutinas
preces, 1639.*

Pastor: Paulus Ibrányi. Rector: Michaël Kisfaludi.
Aedilis: Urban Márton. Judex: Emericus Rác.

Az templom sanctuariumja padlás nélkül vagyon, csak
deszkák vannak rajta.

Somosi ember hagyott egy hold földet prédikátorsághoz;
az puzsa-malomra jár véggel, délről való szomszédja Vágási
Mihály, mert ugyan az övéből szakadt ki, napkeletről az véginél
megyen el az Egres patakja.

Az Márk hegye alatt is vagyon másfél föld, napnyugatról
szomszédja, sőt mind az két felől Vágási Mihály szomszédja.

Auditores de past. Keresztelő kanná nincsen. Somi
Márton az horvati ecclesiához 1638. adventben adott egy szép
ezüst pohárt.

Az lélek, az keresztelővel szitkozódóknak nyakokat tegyék
az kalodában.

Tolcsva visitata fuit 24. Maji die Martis ante prandium, 1639.

Pastor: Johannes Madarasi. Rector: Michaël Miskolczi.
Aedilis: Csizmadia András. Judex: Szinai Mátyás.

Az prédikátor az quarta dézmából: borból, buzából har-
madát adja az asztal tartásért.

Az harangozóknak valaki az dézmára megyen, három
itcze bort ad. Az sokáig való harangozást az funusnak meg-
tiltottuk.

Auditores de past.

Pastor de auditoribus. Pomeridiana concio a paucis auditor.

Az ujlaki gyűléstől fogva nem volt az templomban, holott szombaton is a szőlőhegyen volt. Azelőtt hol egy hónapig, hol három hónapig nem volt.¹⁾

Csepely István nyilvánvaló gyilkos, még sem büntették meg.

Csörgő visitata fuit per me et Clar. d. Johannem Simándium Anno 1639, die 3. Octobr. die Lunae hora 3. merid.²⁾

Pastor loci: Stephanus Nagyodi. Rector: Georgius Zemp-léni. Judex: Michaël Szabó. Aedilis non habetur.

Filialis: Mihalyi, Legenye.

Coemeterium circa templum sepibus destitutum, propter paucitatem hominum impotentes sunt ad aedificandum.

Rector scholae fornacem quidem habere se dicit, sed non bonam.

Parochialis domus septemtrionem versus periclitatur, paries enim propter pluvias sensim labefactatur, et tandem concidet penitus.

Cantharum pro administratione Baptismi et Coenae non habent, amphoras duas terrestres promiserat judex curaturum.

Auditores de pastore. Husvét másod és Pünkösöd másod napján az legényei patronusok megmarasztották és az concio elmúlt.

Rector inscio pastore solet peregre abire. Facit etiam, utan te preces habitas cantat et statim templo excedit. Mihalyi-enses etiam postulant, ut cantet ante concionem, nonnunquam enim tantum »Jer mi kérjünk« aut alterius invocationis clausulam solet cantare aliis omissis.

Pastor de auditor. Az legényeiek resten communicálnak. Conviciatores non puniutur.

Redmez visitata fuit Anno 1639. 4. Octobris die Martis ante prandium.³⁾

Pastor: Franciscus Halászi. Rector: Michaël Vilyi. Judex: Thót György. Aedilem non habent. Filiales *Alsó-redmez, Mikóháza* (non adfuit), *Mátyásháza, Vily.*

¹⁾ Az »auditores de past.« utáni üres helyre bizonyára ez volt irandó, de onnan valahogy kimaradt, s itt pótolták. Az említett »ujlaki gyűlés« 1639. márcz, 2—3. volt.

²⁾ Elrongyolott papíron.

³⁾ Elrongyolott papíron, úgy hogy egy helyen ki se lehet találni, hogy mi lehetett ott.

Az ki czimborával szánt, czimbora módon fizessen; ha czimbora nélkül vet, czimbora nélkül fizessen. Ha pedig czimbora nélkül vet, azonban aratás előtt eladja marhájának valamely részét, egész jövedelemmel tartozik, mert vetéskor maga ekéjével vetett.

Mátyásházán az ecclesia szőlőjéből vagyon készen f. 38.

Auditores de pastore. Az mater ecclesiában szerdán prédikáltak. Az filiákban Cseterteken, Pénteken. Statutum, hogy egy megyében egyik héten menjen, másik megyében másik héten.

Az tilalmas erdejét az prédikátornak csak azt vágják le, az melyet az földről leérnek vágni; az fiatalost levághatja.

Pastor de auditoribus. Az szitkozódóknak csak az kezét teszik az kalodában, egyéb büntetése nincsen, meg nem plagálják.

A ház körül való építést és az fizetést kívánja, hogy megfizessenek. Az alsóredmecziek nehezen veszik magokat az építésre. Vannak lopók és szitkozódózók (*így!*) Alsóredmecen és nem büntetik meg, hanem csak az prédikátorral akarják kipredikáltatni. Az vilyiak viseljenek gondot az . . . feleségü juhászra.

Vitány, visitatio anno 1639. 4. Octob. die Martis hora 1. post meridiem.¹⁾

Pastor : Georgius Csergei. Rector : Michaël Fonyi. Judex : B . . sa György. Aedile caret. Filiales : Vágás (Ujlaki András nemes, Bodon Imre). *Radvány* (judex : Rác Pál, aedilis : Balosi Mihály).

Vágáson nincsen communióhoz való kanna és pohár; az mely kicsiny ón kanna vagyon, kereszteléshez való legyen. Radványon is egy kicsiny kanna vagyon, de egyéb szent edény nincsen.

Auditores de pastoribus (*így!*). Vágáson nincsen Coenához való pohár. Vitányba is nincsen pohár.

Az materből Vasárnap kimegyen ugyan ki az megyében, mégis Vágáson majd egy hónapig egymás után nem volt tanítás.

Pastor de auditoribus. Szőlő-lopókat, pincze-töröket f. 1. ára borral büntetik.

Kajata visitata fuit Anno 1639. 5. Octob. die Mercurii mane.²⁾

Pastor : Petrus Azari. Rector : Stephanus Redmeczi. Judex : Barla András. Aedilis : Kovács Péter. Filialis : *Biste. Pálháza.*

¹⁾ Szintén olyan rongyos papiron.

²⁾ Elrongyolott, több helyen teljesen megsemmisült papiron.

Az mi Kajatán az építést illeti, az visitorok az matert az filialisokkal így alkottatták össze, hogy az kajataiak az prédikátor szobáját, pitvarát, sütőházát, lóistállóját, szekérállását minden ezekhez tartozókkal az filialisok segítségével nélkül úgy építsék, hogy reájok semmi panasz ne legyen, az bisteiek építsék az kamarát és az oskolát, de úgy, hogy a pálházaiak, kik az csürnek egészben való csinálásával tartoznak és nem tapasztanak, az kamarának tapasztásával tartozzanak ő magok. Ha pedig ez épületek közül, kitől Isten oltalmazzon, valamelyik tűz miatt avagy valami alkalmatlanság miatt elveszne, azt az mater és az filialisok közönségesen építsék meg, és minek utána felépítik, az viselje gondját, az ki annak előtte építette. Az mi az sövény dolgát illeti, az prédikátor házánál az felét Biste és Pálháza, az felét pedig Kajata építi, az oskola körül is azon szerént, az mint magok között elosztották.

Cantharum pro Baptismo et Coena non habent. Judex empturum promisit.

Kápolna.

Pastor: Johannes Vari. Rector: Nicolaus Vágási. Judex: Márton György. Aedilis: Thót János. Filiales: *Nyíri, Nagy-borsva, Kisborsva.*

Az templom zsindelezése megritkult, foltozás nélkül szűkölködik.

Az cinteremnek is az kerítése deszkái felettébb is elpusztult (*így!*)

Az communitasnak tapasztása, kemenczéje, kéménye nincsen.

Auditores de pastoribus (*így!*). Kereszteléshez, Urvacsorájához való kanná, abrosz, kis keszkenő nincsen. De caetero pastorem in omnibus collaudantes.

Pastor de auditoribus. Az szitkosok meg nem büntetnek, hasonlatosképen az lopókra csak isznak; az paráznákat ecclesia követésével büntetik csak.

Füzér visitata fuit 1639. Octobris die Mercurii hora 5. vespertina.

Pastor: Gregorius Görgei. Rector: Franciscus Debreczeni. Judex: Estók Egyed. Aedilis: Nevelős Miklós. Filiales: *Fusztafalu, Komlós.*

Az építésben ilyen rendet tartanak, hogy az museumot minden gondviseléssel tartják, az tüzes házat pitvarostól, kamarástól az füzérik tartják minden építéssel. Az lóistálló az

szekér-állással együtt az komlósiak gondja viselése. Az fél csűr a füzériké, az fele az két filialisé. Az barom-állás az füzériké, de még eddig meg nem csinálták. Az fogás vagy kertelés az óltól fogva az Porkoláb csüréig az pusztafalusiaké; ott elkezdvén azon alól az komlósiaké az szilvást keríteni az Crispinus szegletéig; azon felől az második oldal Crispinusé az maga csüréig; ott elkezdvén az házig az füzériké az ház eleivel együtt. Az oskola-építést úgy intéztük el.

Az komlósiak új temető helyet fogtanak az nagy halálkor, de még eddig be nem kertelték; meghagytuk, hogy ha kárt nem akarnak vallani, bekerítsék.

Az komlósiak mivel kétannyit fizetnek az pászturnak és az mesternek, mint az pusztafalusiak, azt kívánják az komlósiak, hogy egyik innepnapnak másik napján ő hozzájuk menjen Pusztafaluban. Pronunciabit de hac re generalis synodus.

Auditores de pastore. Cantharum pro Communionem non habent.

Az pászturné egynehány embernek hallására Crispinus- néval szitkozódott.

Pastor de aud. Hamis hitük, lopók is. Komlóson elhagyták négyen férjeket, avagy férje hagyta el feleségét.

Kozma visitata fuit Anno 1639. 6. Octob. die Jovis hora XI. antemer.

Pastor: Johannes Baracsi. Rector Joannes Nagyidai. Judex: Thót Pál Mihály. Aedilis non habetur.

Filialis *Kolbása* non comparuit.

Auditores de pastore. Bornemisza Mihály még nem communicált, miólta Baracsi Uram Kozmán lakik. Quia homicidii accusatur; opibus nam interemit.

Pastor de auditoribus nil nisi bona protulit.

Szilvásujfalu.

Pastor: Johannes Kálnai. Rector scholae: Samuel Barsi. Judices: Thót Márton, Thót Pál, Anderkó Márton, Thót Imre. Filialis: *Kauzsa*.

Az parochiának fedele olyan rossz, hogy ember meg nem maradhat benne, az kémény is tapasztatlan, hogy ha eső leszen, feléje is nem mehetni. Az scholának tapasztás és fedés kell.

Az templomban nem járnak egynehányan.

Az kik szitkozódnak, ha közönséges emberek, kalodában teszik és megverik; de ha esküdt ember szitkozódik, borral büntetik.

Ujváros visitata fuit 1639. 6. Octob. hora 6. vespertina.

Pastor: Georgius Beszteri. Rector: Steph. Királyfalvi.
Judex: Varga Bálint. Aedilem non habent.

Filiales: Szalánczváralja (non comparuit), Szalánczka,
Ujszállás.

Cantharum pro administratione Baptismi non habent.

Auditores de pastore. In omnibus si non pluries, semel
administret Sacram Synaxim.

Ujszálláson egy ifju legény más ember feleségével szökött el.

Szécskeresztur visitata fuit 1639. 7. Octob. a prandio.

Pastor: Laurentius Pataki. Rector: Valentinus Szécsi.
Judex: Csikos Bálint. Aedilis nullus est. Filialis: *Egres.*

Auditores de past. Az keresztelésnek meg kell lenni, ha
mindjárt az kenyeret és az tiktot meg nem adhatják is.

Cantharum pro coena et orbiculum non habent, et poculum.

Éhgyomra legyen az eskütés.

Azar.

Visitanda fuerat 6. Octobris vesperi, ubi judex quidem
solus comparuit, sed paulo post nemo sese praesentavit, et sic
re infecta discessum est.

Pastor: Johannes Kaposi. Rector: Johannes Terebesi.

*Pelejte visitata fuit 8. Octob. 1639. die Sabbathi circa
exortum solis.*

Pastor: Andreas Vizsolyi. Rector: Martinus Terebesi. Judex:
Ács István. Aediles: Berta György nemes ember, Kontor Miklós.

Cantharum pro Baptismo non habent. Copula nuptialis
mane fiat.

Izsép visitata fuit 8. Octob. 1639. die Laturni hora 9.

Pastor: Nikolaus Helmeczi. Rector: Paulus Gönczi.
Judex: Rinoth Miklós. Aedilis: Nagy János.

Filialis *Cselej*; judex: Pongrácz György; azt izente,
hogy semmi beszéde nincsen velem s ő bizony hozzánk nem jó.

Az parochia és schola építésében az cselejek részéről nagy
defectus vagyon. Azonképen az cinteriom is az cselejek részéről.

Az izsépiek azt akarják, hogy az cselejek vegyék ki
közöket az templom és cinteriomból, és ők mindeniket meg-
építik, de kezeket is nem akarják kivenni, s nem is építik.

Az cselejek két-két kereszttel tartoznának regulariter, de csak egy keresztet adnak, melyről izentünk nekik, hogy úgy fizessenek; ha pedig meg nem fizetnek, az pásztor tegyen hirt, és ha partialis gyűlésünk leszen, oda czítáljuk, adják okát meg nem fizetéseknek; ha pedig nem compareálnak, pronuncziálnak felőle.

Lasztócz visitata est 8. Octob. 1639. hora 2. post prandium.

Pastor: Johannes Figedi. Rector: Georgius Terebesi. Judex: Bernard Mihály. Aedilis: Mácsi András (nemes?) ember. Filiales: *Felső- és Alsó-Kázmér.*

Az temető kertben pusztulás vagon. Régenten csak két pusztá hely az ő részét nem csinálta meg, de sok defectus vagon benne.

Az prédikátor az sátoros innepnek második napján prédikáció nincsen reggel.¹⁾

Veléte visitata 8. Octob. die Sabbathi hora 4. pomerid.

Pastor: Andreas Érsek. Rector: Caspar Kardosfalvi. Judex: Béres Balázs. Aedilis non habetur. Filialis: *Gercsely, Kelecsény.*

Gercsely fizet az prédikátornak az szerént, mint szintén az veléteiek.

Az kereszteléshez kannájok sincsen. Hetedszaka is tanítson. Catechismum doceat. Mane fiat copulatio conjugum.

Toronya.

Visitanda fuerat 8. Octob. die Saturni, sed quia pastor noviter fuit conductus, cives tantummodo de aedificando moniti sunt, quot si mature non praestiterint, maxime vero stabulum, in poenam incurrunt. Nocte pervenimus ad Ujhely.

Pastor: Franciscus Szécsi. Rector: (üres hely.)

Hanc visitationem intra sex dierum spatium absolvi.

VIII. Az 1641. évi egyházlátogatás.

(Visitatio Ecclesiarum instituta anno 1641. 25. Februarii cum Reverendis viris dominis Paulo Tirnavio, Johanne Madarasi, Johanne Simándi, Petro Tolnai, Georgio Ujfalusi²⁾ et Paulo Szepsi in Olasziensi Ecclesia.)

¹⁾ Mind a két pont ezzel az elszetett szövegezéssel.

²⁾ Széljegyzet a neve előtt: prioribus adjuncto.

Bodrogkeresztur visitata fuit 26. Febr. die Martis mane ante solis ortum.

Pastor: Urbanus Kisfaludi. Collega: Nicolaus Salánki, Rector: Johannes Fonyi. Judex: Csoma Gergely. Aedilis: Szabó Ferencz. *Szögi* non comparuit.

Az temető kertnek egy része kerteletlen. Az schola is azonképen. Az collega házának héázatját, ha meg nem erősítik és az zszindelyét meg nem foltozzák, az szél el fogja vetni.

Az sajjó hegyen Szóts Mihály hagyott 1639. az fő pap-sághoz egy szőlőt, köszönő szőlőnek híják, minden felől ut az szomszédja.

Pálfí Zsigmond hagyott 1640. egy házat ispotálynak, egy-felől Bogdány István, másfelől Ibrányi Mihály háza. Hatvani Mihály is ispotályhoz hagyott 1639. egy szőlőt az kecskekő alatt. Szomszédja északról Vas Lukács, napkelet felől Lenkei Mihályné.

Az káplánsághoz Szóts Mihály hagyott egy szőlőt 1639. az várhegyen, szomszédja északról Zsenge Mihály; alól Csirke Izsák is az maga részét az káplánsághoz hagyta az alsó lapisi szőlőnek. Káplánsághoz két földet hagyott Nagytályai István deák; egyik az Hangácson, az másik az két Henye közt.

Auditores de pastore. Néha olyan deákat állatnak fel könyörgést tenni, aki az miatyánkot is nem tudja elmondani.

Az hetedszakai könyörgést hol egyik, hol másik elmulatja.

Az deákok nagy kárt tesznek az szőlőhegyen az gyümölcsben. Éjszaka fegyverrel járnak az városban. Az Bodrogon általmentenek egész coetussal az szolgálégyekre.

Joannes Szikszai Kereszturban szokott gyakorta heverni. Kereszturból ment Patakra.

Kisfalud visitata 26. Febr. die Martis circiter horam decimam.

Pastor: Georgius Suri. Rector: Valentinus Őri. Judex: Thót Mihály.

Catechisationem hactenus neglexit.

Caetera bona omnia de pastore et rectore dicerunt.

Bénye visitata fuit 27. Febr. 1641. die Mercurii mane.

Pastor: Paulus Tirnavius. Rector: Nicolaus Veresmarti. Judex: Georgius Vajda. Aedilis: Stephanus Varga.

Auditores de pastore. Sacra cum exteris historiis¹⁾ confundit. Textum raro sequitur. Mikor az textust felveszi,

¹⁾ Vagy: histicis.

tanuságot ritkán hoz be és az auditorok nem tanulhatnak. Sőt némely conciojában egy locust is szentirásból nem hoz be.

Harmadik szomszédját megszidogatta az szolgálja hallatára, mikor az csűr szomszédságában földet ásott.¹⁾

Szolgálója fattyat vetett május, (?) mégis házánál tartja. Catechismust még nyárban is ritkán tanított.

Egy székely tizedesnek gyermekét meg nem keresztelte. mondván: eb keresztelje az bestye kurva fiát.

Pastor contra accusationem. Produxit dominicalis evangelii concionem Dominicæ Sexagesimæ scriptam, quæ plena fuit doctrinis. Locust nem mindenkor hoz elől, mert az textus nyivánvaló a nélkül is. Az evangeliomot veszi fel, de gyakorta az egész textust nem enarrálja.

Az szomszéd tyukjai miatt sok kárt vall.

Tolcsva visitata eodem die post sumptum prandium hora 3.

Pastor: Joannes Madarasi. Rector: Franciscus Enyedi.
Judex: Szabó Mihály. Aedilis: Kovács András.

Campanatoris reditus. Ha az dézmára nem megyen is, tartozik iteze három bor árával.

Auditores de pastore dixerunt nihil praeterquam, quod az senior Terebesre mentében hogy nem kocsiskodott, igen szidogatta, sőt megverte is,²⁾ s azt mondotta, szidván az mestert is, hogy még ha akarnám, annak is el kellene jőni. Az deákok is neheztelik aféle állapotát mind az mesterrel, sőt az mester ugyan panaszolkodott, hogy nem bánja, mikor az deákok az ő hire nélkül prédikátor Uram dolgára mennek és nem tudja, holott járnak.

Ha funus vagyon, gyakorta elmegyén utára és nem prédikál.

Pastor de auditoribus. Az nemesek ritkán communicálnak.

Vasárnap az ebédért emaneált az templomból. Gyakorta nem az scholában eszik, hanem az coqua házánál. Egy polturát küldött az prédikátornak vissza és azt izente, hogy adja az hegedűsnek, mikor az tánczra megyen.

Rep. Rector propter inopiam coactus est acceder mensam alterius gratis ipsi contributam. Liticula inter pastorem et rectorem sopita est et ambo redierunt in gratiam.

¹⁾ Utólag ki van húzva.

²⁾ Ki van húzva: az harangozót. Pedig így hiányos a mondat.

Horváti visitata est in tolcsvensi parochia 28. Februarii die Jovis mane.

Pastor: Ibrányi. Rector: Perecsei. Judex: Sajgó György.
Aedilis: Sajgó Mihály.

Az templom sanctuariumja mégis padlózatlan.

Az temető kertnek két oldala deszkázott, de az egyik része árokkal kerítettett. Az maga bírókat erőltessék, hogy ők is deszkával csinálják.

Az parochiában való sütő kemencze leszakadott és az faluban kell sütni negyed-ötöd háznál. Az istállót két esztendőttől fogva nem fedték. Kapuja is nincsen. Csürrt kíván csináltatni, legyen gabonáját miben rakni, mert tavaly is földig ment asztagában az víz.

Auditores de pastore omni bona dixerunt.

Vámosujfalu visitata est 28. Febr. die Jovis sumpto prandio.¹⁾

Pastor: Georgius Ujfalusi. Rector: Georgius Porcsalmi.
Judex: Martinus Kecskés. Aedilis non habetur.

Az cinterimen nagyon ugyan rés, de ígérik, hogy megépítik.

Az kéménynek nem jó az tapasztása, megígérik csinálását. Az schola csorog.

Auditores de pastore ujfalvensi. Cantharum pro Baptismo administrando non habent.

Auditoribus (*így!*) de pastore optimum perhibuerunt testimonium.

Pastor de auditoribus simile testimonium perhibuerunt (*így!*).

Sára visitata fuit in zsadányiensi parochia 28. Februarii 1641. die Jovis ante horam tertiam pomeridianam.

Pastor: Michaël Zeleni. Judex: Johannes Hegedűs.

Liszkai Thót György hagyott egy szőlőt az előhegyen az sárai prédikátornak; északról Sándor Miklós, délről Sárai Kis Jánosé, napnyugatról mesgye-gyepű, napkeletről ujfalusi Vég Gáspár szőlője nagyon. Homlítás, karó, hasogatás az falué.

Faluul adtanak egyik nyomásra Ujfalu felől egy hozsak (*így!*) földet, adtak az más nyomásra kettő (*így!*). Egyiket Bertók István testamentumban hagyta; szomszédja alul Thót Mihályé, másfelől gödör nagyon napkeletről, az nyugoton cse-

¹⁾ Ez a körülmény fejti meg a jegyzőkönyv tollhibáit.

rére megyen fel Tolcsva felé az ut mellett.¹⁾ Másikat Kozma János egy darab ortványt hagyott az felső végiben, ennek szomszédja délről Nagy János, napkeletről Sándor Miklós földe végében.

Auditores de pastore. Hetedszaka ritkán prédikál. Az hova megyen, hurré is nem teszi, mely miatt nagy kár is leszen, mivel notarius, és más uttal az bíró számot adván, jelen nem volt.

Kétszer vagy háromszor is vasárnap ebéd után nem prédikál, másuvá is elmegyen hir nélkül, és ha tudnák, hogy otthon nincsen, másuvá is örömet elmennének prédikáció hallgatnia. Egy hétig is eljár, hol Bányácskára, hol pedig Toronyára.

Egy vasárnap ebéden addig ivott feleségével, hogy boros volta miatt osztán nem prédikálhatott.

Aratásól fogva az leányokat katechismusra nem tanított (így!) Moltától fogva szent Gergely napjára hagytuk eszten-deje kitélését, azoltától fogva restebbé lött az tanításban.

Az jobbik szőlőt forgatatlan hagyta és nagy kárt vallott miatta.

Hegedűs Mátyás sem templomban nem jár, sem az Ur vacsorájával nem él.

Zsalány visitata fuit 28. Febr. die Jovis 1641. ante vesperam.

Pastor loci: Paulus Szepsi. Rector: Joannes Gönczi. Judex: Paulus Éles.

Auditores de pastore. Kétszer harangoztat és ő Kegyelme nem prédikál, hanem csak könyörgést teszen. Néha viszont egyszer harangoztat és prédikál.

Az temető kertből való gyümölcsöt az mester számára vetették, mivel őneki semmi gyümölcse nincsen.

Az leányok nem tudnak annyi éneket, mint György Uram idejében.

Az mely embert az törvény meg nem sententiázott, mégis Ecclesiát akar követtetni vele.

Olaszi visitata fuit 1641. 1. Martii die Veneris.

Pastor ecclesiae: Michaél Komáromi. Rector: Martinus Szalánczi. Judex: Bene Gergely.

Hogy az építésben hátra maradtak, oka az, mert az barátok az erdtől eltiltották; másik, mert az sok szálló megemészti őket, és immár az falunak nagyobb része elpusztult.

¹⁾ Keresztül van húzva s széljegyzetűl oda van írva: Bertók István nem magáét hagyta, hanem az urét.

Auditores de pastore. Részegen megyen fel az prédikáló szélkben. Mindenkor bordézmás akar lenni.

Az a hire, hogy gyakortább megveri az felesége az urát. Az felesége szakgatta ki szakálát, úgy hallják mástól.

Éjszaka részegen házához menvén, Bene Györgyöt látván, rútul szidogatta, fattyu kurva fiának mondotta. Felettébb is az bornak adja magát.

Nagyfalun lakozó Varga Ilka, ki akkor az olaszi prédikátor szolgálója volt, Bodrogkereszturban hiti után megvallotta, hogy mikor az prédikátor lovait kereste, akkor Luka Miklós az asszonnyal feküdt, az leány is ott feküdt, de ötet az ágyról leűzték. Sőt néha az prédikátor otthon nem létében is Luka Miklós még az fűtőháznak az kürtőjén is bebűtt, és ott benn küzködtenek és dulakoztanak; és ha az ajtó-nyílás lött, az ablakon ismét kibűtt. Mikor az prédikátor Miklóst elűzte, azután is az leánytól küldözött nekie hol egész kenyeret, hol darab szalonnát.

Pastor de auditoribus. Paucissima accusationis capita retulit.

Patak visitata fuit 2. Martii 1641. die Sabbathi.

Pastor primarius: Stephanus P. Tholnai. Collegae: Petrus Tholnai. Paulus Ar dai. Rector scholae: Joannes Tholnai. — Collegae: Joannes Erdőbényei, Daniel Kolosi. J u d e x primarius: Stephanus Debreczeni. Aedilis: Vid Lőrincz, Ötvös Tamás.

Az sirásó Tamás panaszkodik, hogy az ő deszkáit az gyermekek elhordják, melyekkel az sirt támogatni szokták, az zsindelezését is felszaggatják, az kathedrában hányják az rezet, az mendicansok hasok könnyebbítésére az temető kertben. Melyről az mestereket admoneálni kell. Az lakatot is leverték az ajtóról egynehányszor.

Az régi temető kert az viz felől kerteletlen, mert az part szakadton szakad. De azért az kispatakiak módot keresnek benne, hogy baromjárás ne legyen. Néha lovat is bocsátanak az temetőkertben, melynek ezután nem kell lenni, hanem az temető megkaszálja és eladja az fűvét.

Az Péter Uram házánál az lóistálló elpusztult. Az Péter Uram kerti kerteletlen, de már az kispatakiak az ő részéről karót és vesszőt hoztak reá. Az Péter Uram szobájabeli kemencze igen füstös.

Az Pál Uram házánál való kut beszakadott. Szabó Mihály szomszéd segítségével leszen az kőhordásban. Az kapu is rossz, mert ő deszkából. Az kert pusztá, főképen Sári Uram felől.

Az buza jövedelemért az várban süvegelni kell, mint egy mendicansnak, az mit adnak is, olyan kicsiny szapuval adják, hogy tiz köbölre nem telik, és inkább gaz, hogy sem buza.

Az káplánok difficultálják, hogy sok embereknek vagyon az pataki hegyen szőlőjök, ugy mint az kenizlői nemesek, (*igy!*) de az káplánoknak az jó rendelés szerént semmit nem adnak; kívánják ő Kegyelmek, ne tartozzanak azoknak se halott fölött való prédikálással, se házásoknak eskütésével. Res dilata ad generalem synodum.

Auditores de pastoribus. Bánják, hogy az porták nyilván állanak és az gyermekek szabadon jargalnak. Zár alatt tartásák éjjel-nappal, és csak akkor nyissák meg, mikor szekérel mennek be. Az is nehéz, hogy az palánkon való sárt levájják és az gyermekek azon kukucsolnak ki.

Pastores de auditoribus. Magyar Tamás felesége ¹⁾ idő nap előtt hozott feleséget, de az a feleség olyan, kinek Tarczalt élő férje vagyon: Török Balázs, ki az feleségét azért üzte el, mert paráznságban találta. Annak az Török Balásznak immár két felesége is vagyon.

Hotyka 27. Maji resumsi visitationem cum Reverendis Paulo Tirnavio Bényensi, Johanne Madarasi tolcsvensi, Georgio Zempléni Liscæ vacante, Georgio Ujfalusi pastore ecclesie patriæ.

Az templomot ígérük, hogy megdeszkázzák, az miben az defectus vagyon és több admonitiót nem vesznek magokra.

Anno 1622. Thót Mátyás hagyott volt az Ecclesiához egy szőlőt, mely elpusztult volt, annak utána pálházi Jámbor Gergelynél lévén az szőlő, parlagából annyira megépítette, hogy senki Hotykán annak az olyan gondja viselését fel nem vállalta volna, abból mint az egyéb szőlőkből quintát akar adni, az mely dézma adásból megegyeztek minden földesurak az egy Bejczy István uram kívül, de az Ecclesia ő Kegyelmét is megegyesíté.

Szalai Istrán az temető részéből az vizes részét az rétnek Ecclesiának hagyta, leszen rajta az idő, mikor hozza egy boglya széna.

Az tányérnak vételére elegendendő pénzt adtak az pászornak, de nem látták még eddig, hogy vött volna.

Auditores de pastoribus (*igy!*) Hétköznap ritkán prédikál. A patakra való járás és az ott való borital elmulattatja a

¹⁾ Fölsleges szó.

hétköznapi prédikációt. (Három hétig is alig prédikációl *(igy!)* hétköznap.

Olyan későn eskütött gyertyánál az pataki ut miatt, hogy másnapra akarták az eskütést halasztani.

Pütkösd másod napján tavaly Eperjesre ment lovat eladni.

Pastor de auditoribus. Ez elmúlt pénteken prédikállott volna, egy férfi és egy asszony állat volt. Szombaton az precesen egy leány és egy asszony állat volt.

Hogy csűr nincsen, nagy kárával vagyon; csináltassanak csűrt; bátor csak egy-egy terbet hozzanak is, megkészlhet az csűr.

Patakinensis schola 28. Maji visitata hora 8. matutina.

Collegae docentium. Johannes Tolnai, Joannes Bényei, (a keresztnév helye üres) Kolosi.

Auditores scholae majores de praeceptoribus bonum perhibuerunt testimonium, similiter et praeceptores de auditoribus suis.

Perlegi decretum presbyterii superiore visitatione factum et a studiosis etiamnum approbatum.

Nb. Mikor Szécsét visitáltam, az ott lakos nemesek panaszkodtanak, az pataki öreg deákok mely erő fölött sarcozottassák az nemes ifjaknak parensit. Baranko (a keresztnév helye üres) Uram mondotta, hogy egy estig alkudt az ő öcscsének praeceptorával, de különben nem lehetett, hanem f. 20 alkudt meg. Eltelvén esztendeje az nemesnek, sajnálván az nagy exactiót, Baranko akarátja ellen Homonnára ment és most is oda lakik.

Pransi apud d. Joan. Tholnaeum et ad vesperam Ujhelyinum appuli.

Ujhely 1641. 29. Maji visitata die Mercuri hora 6 matutina.

Primarius pastor: Joannes Simándi. Collegae: Joannes Bényei, Valentinus Géresi. Rector scholae (üres hely). Judex primarius: Emericus Ajaki. Aedilis: Emericus Polyánkai.

Az temető kertnek az hegy felől való része keritetlen nagy részént. Simándi Uramnak museumot kell csináltatni, melyet régenten ígérnek ugyan, de meg sem praestálták. Igérte Hartai uram magát, hogy ez jövő pénteken Farkas Imrével és az főbiróval alámegyén Patakra praefectus Uramhoz, hogy engedjen vagy két hetet az heti szerből, hogy követ, fővenyet és fát hordjanak. Hartai Uram kívül senki nem ment, de mégis annyit használt intercessiója, hogy az követ-

kezendő hétfőn az háznak és mésznek való követ meghordatta egy nap alatt.

Audit. de past. Prédikációs napon néha-néha nem prédikállanak, hanem könyörögnek. Catechismus saepe neglectus. Az reggeli könyörgésre későn harangoznak, az estvelire pedig néha olyan későn, hogy az nap is majd elmegyen. Rendeltük az reggeli öt és estveli öt órát könyörgésre nyári nap.

Az megszentenciázott latrot, mikor az büntető helyre viszik, nem bíztatják. R. Meg nem izente az bíró és azért nem bíztatták. — Betegekhez vigasztalni nem mennek.

Pastor de audit. Az pünkösöd innepe előtt mindennap kétszer catechisált; most is catechisál. Husvétől pedig csak egy vasárnapot is el nem mulatott, Simándi Uram mondja.

Hétköznap az templomban gyakorta az esküdtek közül egyet is nem látnak.

Redmecz visitata fuit eodem die hora 5 meridie.

Pastor: Franciscus Halászi. Rector: Joannes Ujlaki. Judex: Joannes Muszka.

Filiales: *Alsóredmecz*, cujus judex Michael Bótos; *Mikóháza*, judex: Martinus Bertók; *Mátyásháza*; *Vily*, judex: Andreas Antocs.

Mind az templomnak, mind az temető kertnek kertelése elpusztul, mert a filialék nem építik, mivel immár nekik falukban vagyon mind templomok, mind temető-kertek.

Az kertbeli csűr az mikóházi részről nem jó. Megigérték csinálását. Egyik részének a fedése is nem edgit (*igy!*).

Audit de past. Nonnunquam largiter bibit quidem, cathedram nihilominus sobrius conscendit.

Vitány visitata fuit 1641. 30. Maji die Jovis hora 8 matutina.

Pastor: Johannes Kaposi. Rector: Andreas Szilvási. Judex: Michael Mészáros.

De ratione servitutis testantur Erdélyi János, Pandák János, hogy az sátoros ünnepnapoknak első napján sohova ki nem ment tanítani, hanem háromszor tanított itthon; másodnap Vágásra ment ki, harmadnap osztán Radványban ment.

De caeteris az pásztornak diligentiaját mindenben commendálják, de az schola-mesternek jövedelmében azt controvertálják, hogy az Ecclesia könyvében szécsi köből vagyon irván, mert azt mondják, hogy szécsi köböllel soha nem fizetnek.

Poculum pro coena pon habent.

Lopót és egyéb czégyeres bűnöst f. l. büntetik és azt is megiszszák. Interdicáltuk, hogy azt a pénzt meg ne igyák. hanem azt a pénzt falu szükségére, uton járó hatalmasokra költsék.

Radványban ivó vagyon.

Vágás tarde adfuit. Judex: Balog Gergely, szabados: Olajos Gergely.

Az pásztor és a mester jövedelmét a biró tiszti, hogy kiszedje, mivel egyházfiu nincsen.

Ha a pásztor az viz miatt hid nélkül is Vágásra prédikállani elmehet, elmenjen, de ha az hidon is el nem mehet, fejét veszedelemre ne vesse, hanem a vágásiak jó hidat tartson (*igy!*) az prédikátornak.

Kajata 1641. visitata fuit 30. Maji die Jovis hora 3. pomeridiana.

Pastor loci: Petrus Azari. Stephanus Redmeczi rector. Judex: Vég István. Aedilis: Péter Kovács.

Filialis: *Biste*, judex: Hutka János; *Pálháza*, judex: Makó György.

Az pálháziak kívánják, hogy a prédikátor a sátoros innepnapnak második napján egyszer hozzájok menjen Urvacsoráját osztogatni; más innepnapon osztán Bistére, et sic consequenter. Az generalisra halasztottuk a választételt.

Audit. de. past. Nem tetszik nekik, admoneálták is róla, hogy az concióban ne usurpálja ezt a mondást: Jer nosza.

Pastor quia plurimos habet pontificios libros, jussus est, ut illis distractis, orthodoxos comparet iisque utatur; ni fecerit, sequenti visitatione per visitatores omnibus illis pontificiis autoribus privabitur.

Pastor de audit. Akik a lelkével és a kereszteltével szitkozódnak, borral büntetik. Meghagytuk, hogy forintokkal büntessék és azt a pénzt a falu szükségére költsék.

Füzéralja visitata 1641. 31. Maji die Veneris hora 6. matutina.

Pastor: Gregorius Görgei. Rectorem non habuerunt. Judex primarius: Georgius Borlobás, socius: Nicolaus Kósa. Aedilis: Michaél Kovács.

Filialis: *Pusztafalu*, judex: Thomas Bereczk; *Komlós* filialis.

Az materben ennek előtte két-két pénzt fizettenek, de mostan 3 d. adnak, és ezt kell az matriculában beirnia.

A komlósiak arra ígrik magokat, az Ecclesia is helyben hagyta, hogy a templom zsindelezésire az ő részéről gondot viselnek; de belől nem építenek semmit, az cinteriomot is nem építik, mert nekik is vagyon mind templomok, mind temető helyek, azt kell építeni.

Andreas Azari kezét adta, hogy füzéri mester leszen, áldomásban hozattanak is d. 60. bort; ha azért ígéretinek nem akar állani, menjen fel Füzérben és contentálja; ha pedig nem contentálja, az én dioecesisemben nem lakhatik. Az csörgei mostani mester is Szentpéteri azon füzériknek kezét adta az mesterségre, áldomását is itták. Menjen fel ez is Füzérben és a dolgot eligazítsa vélek, hogy kárt ne valljon.

Audit de pas. Cantharum etiamnum non comparaverunt. Akarják, hogy az templomban inkább megfenyítse az auditorokat.

Crispinusszal és az feleségével az pap és papné nyughatatlankodnak.

Az szolgálója komlósi, elhagyta férje; meghagytam, hogy házánál ne tartsa, hanem Komlóra menjen lakni.

Pastor de aud. bonum perhibuit testimonium.

Kozma visitata 31. Maji post meridiem hora 3. die Veneris.

Pastor: Johannes Baracsi. Rector: Joannes Nagyidai. Judex: Thót Pál István; másik Buga Gergely. Filialis *Kölbása* non comparuit.

Az templom cintermin sok rés vagyon és nem akarják becsinálni. Az schola kéményét is ujonnan kell csinálni.

Past, de audit. Az szitkozódóknak az nyakokat teszik kalodában, és egynehányszor való odatétel után, úgy ütik el rajtok.

Szilvásujfalu visitata fuit 1641. 31. Maji die Veneris ante coenam.

Pastor: Johannes Kálnai. Rector; Johannes Körtvélyesi. Judex: Georgius Varga, Stephanus Anderko, Joannes Sáros. Aedilis: Paulus Sáros, Georgius Vágó.

Filialis: *Kauzsa*; judex: Kósa János, Kósa István, Bende András, Bende Mihály.

Az templom kerítésében sok fogyatkozás vagyon. Záros ajtó is nincsen rajta és barmok járnak belé. Az schola csorog. Az ajtó sarkát vékony vasból csinálták, és annyira a földre szállott alá, hogy emelve nyílik meg.

Audit. de past. Némely parochialis szántófüld eltévelyedett, némely kisebb az közönséges szántófüldéknél, mint az

Tanorokon három. Az polgároknak meghagytuk, hogy minde-
nik földet közel határozzák meg, hogy el ne idegenítsék a
szomszédok.

Közel esztendeje, hogy a könyörgésben igen hátra
maradott, maga azelőtt serényebb volt. Catechisálás is ritkán
vagyon.

Pastor de aud. Az prédikációt aluva hallgatják. Az
lélek és keresztelte mondókat ritkán büntetik.

*Ujváros visitata fuit 1641. 1. Junii, qui fuit dies
Sabbathi, mane.*

Pastor: Georgius Beszteri. Rector: Georgius Berkeszi,
sed ante visitationis diem in patriam abiverat, talán sáfrányt
illatozott. Judex: Joannes Retkes, Dienes Mihály, Dienes
György.

Filiales: *Szalánczváralja, Szalánczka, Ujszállás*, plane
non comparuerunt.

A pásztortól elvétellett a decima és egynehány szántó-
föld is.

Auditores de pastore. Mikor részeg is, nem tetszik meg
rajta a részegség.

Etiannum carent cantharo pro Baptismi Sacramento.

Az ujszállásiak azt kívánják, hogy minden második
vasárnap hozzájok menjen a pásztor prédikállani, azonban
csak 4 szekér fát adnak, a mesternek pedig 4 cub. buzát.
Orosz Tamás pedig azt vallja, hogy eleintén bejárta
Ujvárosban a tanításra. Az Ecclesiának tetszett, hogy mint
régente, ugy mostan is Ujvárosban bejárjanak; ha pedig
akarják a pásztornak kijárását, fizessenek neki. Azt is mondja
Orosz Tamás, hogy az ujvárosi pásztor hétköznap néha kiment
Ujszállásra, de csak az öreg emberek kedvéért, kik Ujváros-
ban be nem jöhettek.

*Szécskeresztur visitata fuit 1. Junii
post sumptum prandium, quia ante prandium non comparu-
erunt, sicut et alias factum est.*

Pastor: Laurentius Pataki. Rector: Jacobus Pólyi.
Judex: Stephanus Czakó et Péter János. Aedilem habent
nullum.

Az prédikátor házának észak felől való oldalának az
alja elrohadott és behanyatlott, az szoba gerendájában az
kemenczére szállott alá, félő, hogy ki ne gyuladjon. Igérik
megcsinálását. Az scholát is zsupolni jobban kellene; Egres

tartozik építeni, de magokat absentálták és csak későn jövének fel.

Péter Baláznál való az Ecclesiának két földét Tasi Gáspár elfoglalta, s dézmát sem ad belőle, maga azoknak a földeknek dézmája mindenkor a pásztornak járt.

Az schola-mester jövedelmét Egresben régen elváltottatták, mert aki 40 kéve búzát adott, mostan 27 kévét ad, de aki régen 20 kévét adott, az is 27 kévét ad, de az mesternek jobbaránt esik így.

Az egresiek kívánják, hogy a pásztor minden vasárnap alámenjen prédikállani, és ha alá megyen, Lőrincz Uramnak mostan tíz kéve búzát írnék. Mi generalisra halasztottuk.

Audit. de past. Az leányokat ritkán tanítja.

Kívánják, hogy emberét adja a pásztor, mondja meg, kitől hallották, hogy azt végezték a keresztsuriak, hogy egy forint alatt való büntetéssel tiltották meg azt, hogy esküdt ember a pásztorral ne beszéljen. R. Nem kötelezzük arra, de megintettük, hogy a pásztor minden ember te-mondandján el ne induljon, hanem csak esküdt ember szaván.

Az mester tartozik egyszer a halottnak harangozni, mikor meghal, csendíteni.

Nagyazar visitata fuit 1641. 1. Junii die Sabbati hora 3. pomerid.

Pastor: Georgius Cserepi. Rectorem non habent. Judex: Joan. Bányász, Georgius Darida.

Filiális *Kisazar* non comparuit.

A templom kerítése csak imigy-amugy vagyon. A pásztor háza csepeg csorog.

A scholában kamarát kellene csinálni, melynek fáját alkalmason meg is hordották volt, de a kisazariak, igéretnek szerént, az építésben nem akarnak segítséggel lenni.

A szobabeli kemence is nem jó.

Audit. de past. Tavaly kétszer katechisált, de ez időn nem emlékeznek reá, hogy tanította volna a leányokat. R. Tanítani ugyan, de a leányok haza mennek és nem várják meg a tanításnak óráját; némely azt mondja, hogy házat kell őrizni.

Soltész Pálné szállást adott az ivóra, ki felől azt mondotta a pásztor, hogy két korcsomája vagyon, de talán harmadikat is kezdett. Melyre az asszony azt mondotta, hogy a papnak kezdette a harmadikat.

Vádolták, hogy a pásztor, halottja levén a csordásnak, nem prédikált. Az pásztor azzal mentette magát, hogy csak

szintén akkor tötték hírré, mikor immár el akarták temetni. és készületlenül nem akart prédikállani, melyért a csordás a csordából két nap űzte ki a pásztor tehenét.

Gálszécs visitata fuit 1641. 2. Junii die Dominico post concionem matutinam, quam Georgius Ujfalusi pastor patriae instituerat.

Pastor: Joannes S. Miskolczi. Collega: Joannes Zólyomi. Rector: Joannes Gönczi. Judex: Stephanus Uhrin. Aedilis: Sebastianus Mészáros.

Filiales multas habet.

A gerendai falusiaknak a szécsi pásztornak kellene regulariter szolgálni, de mivel tótul nem tud, kívánják a gerendaiak, hogy a tusai pásztor szolgáljon nekik, mert a miglési pásztor Joannes Vinnait azzal vádolják, hogy részeges, szitkozódó, és amely leányt meg kellene eskütni, némely vagyon közel 20 esztendős, mégis 12 esztendősnek mondja. Concessum.

Újabb temető helyet rendeljenek magoknak és a templom környül ne temetkezzenek.

A parochus kerti nagy részére kerteletlen, elkezdettek ugyan kertelni, de sok híja. Igérik megépítését.

Az főbíró vádolják, hogy tisztiben el nem jár, az visitation is jelen nem volt; azt mondják felőle, hogy ha az falusi bírák ellen keményebben viselné magát, eddig az építésben inkább elől mehettenek volna. Az nemes uraim jelentik, hogy az községgel együtt statutumot csináltanak az közönséges építésről.

Audit. de past. Nondum incepit catechisationem.

Pastor de aud. Az asszony állatok is a kereszteltével és az lelkével szitkozódnak. Az szitkozódókon forintot vesznek és megisszák.

Pelejte visitata fuit 1641. 2. Junii die Dominico hora 4. vespéri.

Pastor: Andreas Vizsolyi. Rector: Stephanus Ungvári. Judex: Joannes Thót. Aediles: Nicolaus Kontor, Georgius Berta nobilis.

Az templombeli székek felől nagy villongás vagyon.

Az parochiának és a scholának fedele hitvány. Az scholában az mester házában kemencze nincsen.

Audit. de past. Cantharum pro Baptismo nex dum enerunt.

Az asszony állatok szokatlan undok szitkokkal szitkozódnak.

Az pásztor az nemesekkel concordálván, tiltsák meg közöttök az szitkot, és aki meg nem tilolódik, kalodában verjék a nyakát; ha difficultálja, forintot fizessen és azt falu szükségére költsék.

Izsép visitata fuit 1641. 3. Junii die Lunae post matutinas preces.

Pastor: Gregorius Terebesi. Rectorem non habent. Judex: Johannes Keskeny. Aedilis: Georgius Puha.

Filialis *Cselej* non comparuit; judex: Pongorác Lukács, azelőtt való nap Tholnai Pál puskával lőtt hozzá és futva szaladott.

Audit de past. *Cselej*ben az izsépiek napján megyen a pásztor prédikállani, és az nálok való prédikáció akkor elmulik. Catechisationem negligit.

Cum rectore Paulo Velétei non convenit.

Az aedilis nem tartozik egyéb fizetéssel a pásztornak, sem az pásztor az aedilisnek szolgálatjáért, hanem az mivel jobbagyságáért tartoznék fizetni, ha aedilis nem volna, nem köteles azt megadni.

Pastor de auditoribus. Az szitkozódás tilalmas-e, nem-e, onnat tudja, hogy meg nem büntetik az szitkosokat.

Lasztócz visitata fuit 1642, 3. Junii hora X. ante prandium.

Pastor loci: Johannes Figedi. Rector: Nicolaus Rabovszki. Judices: Georgius Mészáros, Andreas Pap. Aedilis: Thomas Csák.

Az templom és parochia környül egyebet pusztaságnál nem láttunk; az csűr is vagon, az mint vagon, de jobban kellene lenni.

Az mesternek buza fizetése ez, hogy az felvégen elkezdven egyaránt egymás után fizessen mind nemes, mind paraszt, meddig a 12 kereszt buza kitelik. Ha pedig csak egy embertől is kitelik, vegye el; annak pedig, ha több buzája leend az 12 keresztnél, a maradékját a pásztornak adja.

Auditores de pastore. Két holnap alatt hétköznap alig prédikállott. Male factum. R. Pastor interregnumban volt, másuvá szándékozott, de ugy is nem jól cselekedte, mert ugyan el kellett volna tisziben járnia.

Az lélek és a keresztelte mondás nem tilalmas.

Csörgő.

Visitanda fuerat eodem die post prandium, sed quia nemo nec ex matre etiam moniti, nec ex filiabus Mihályi,¹⁾ ubi duos nobiles admonuerant, comparuerunt. re infecta Ujhelyinum descendit et domum illinc die sequenti ad horam 9.

IX. Az 1642. évi látogatás.

*Visitatio gymnasii Patakinensis.*²⁾

Ad instantiam seriam alumnorum Patakinensis scholae, simul et gymnasiarcharum 8. et XI. Aprilis instituta est visitatio post funerationem Reverendi et Clariss. domini Stephani P. Tholnai, primarii templi Patakinensis pastoris, in praesentia mea, Urbani Kisfaludi, collegae ejusdem Nicolai Salánki, Stephani Kálnai, Johannis Madarasi, Pauli Ibrányi, Georgii Vámosujfalusi, Petri Tolnai, Pauli Feketear dai, Johannis Simándi, Stephani Kaposi, Pauli Kaposfalvi, cantoris Patakinensis, rectorum Ujhelyinensis, Bodrogereszturiensis.

Anno 1642. 8. April. az ujhelyi zsinatban egy kocsin menvén idvezült Tholnai István urammal és az zalkodi Joannes Nyiri pásztorral, és más kocsin Urbanus Kisfaludi az maga collegája és kisfaludi ministerrel, az pataki seniornak másodmagával jelenlétekben, kérdém, ha kívánják-e az visitatiót, azt mondák, hogy igen is akarják, mert az tavalyi esztendőbeli senior, Caspar Borosnyai nem úgy referálta az visitorok előtt az dolgot, az mint az deákság néki szájában adta volt. Kiknek megígérém, hogy ha Isten békével megtart s megengedi, az reánk jövődő pénteken reggel megvisitálok őket, interim magokat is készítsék reá és az mestereknek is megmondják, mert titkon semmit nem akarunk cselekedni. Interim mi utunkat continuáltuk Ujhelyben, holott harmadnap halála következőn Tholnai Istvánnak, szép pompával Ujhelyből Patakra hazahoztuk cseterteken. és pénteken tíz óraker eltemettük. Az temetés előtt én magam jó reggel praefectus uramhoz menvén, és véle való beszédemet még el nem végeztem vala, hogy praefectus uram jelentette, hogy minek előtte cseterteken az pataki mesterek Tolnai István megholt testének látogatására Ujhelyben általjötteken volna, az mesterek hármas praefectus uramhoz menvén reggel, Tholnai János praefectus uramtól mintegy visitatiót kért, azt mondván, mert az scholában seditio

¹⁾ Legenye kimaradt előle.

²⁾ Van belőle egy pár részlet közölve a Sárospataki Füzetekben (1865. 624. s k., 899. és 902. l.) Szombathy után.

támadott. Ő kegyelme az szón megháborodván, Bodor Benedek és Klobosowczki uramékat az schola seniorához felküldötte, és azt kérlette, mit és miért tumultuálkodnak, micsoda seditio vagyon az scholában. Az senior scholae az felelte, hogy uraim! miközöttünk hála Istennek semmi seditio nincsen, hanem az Clarissimus dominus senior intéséből visitatióra készülünk. Az legatusok reportálván az senior választételét praefectus uramnak, praefectus uram azt mondotta: Bezzeg kár olyant mondani, praesertim spiritualis personának, az mi nem ugy vagyon. Ezt praefectus uram maga beszélgette nekem.

Másodnap, pénteken XI. April. az templombeli preces után az uraimmal magam házához lépven consultálkodni, követtenek az pataki mesterek, és talán az visitatio elmúlt volna. mivel az Tolnai uram halála miatt igen bánatos elmével voltunk, de Tholnai János felettébb is instált és ugyan az Istenre is kért, hogy az visitatio el ne muljon, mert addig mondá, ugymond, kegyelmetek, hogy az pataki schola meggyúl, hogy immár ugyan ég is. Helyes okokkal mentegettük magunkat, hogy az idő rövid hozzá és mostan nem lehet. hanem avagy hétben kelvére avagy az innep utánra haladjon. Melyre Tolnai János azt mondotta: az Istenért kegyelmetek mánál tovább ne halaszsa, mert az deákok majdan eloszolnak, csendesedjen meg az mi elménk az innepre, mert én addig az scholában való lator deákokon ki akarok adni, hanem kegyelmeteket meg is kérem, hogy akik az scholát meggyújtották, meg is oltsák. Erre egy közülünk azt mondá: az ki mit meggyujt, gyakorta nem az oltja meg, mert az elfut, hanem más. En kérdém: kicsoda gyujtotta meg? erre nem szintén akar vala megfelelni, de hogy urgeáltam, azt felelé, hogy kegyelmetek gyujtotta meg az scholát, és immár az egyik meg is holt. Erre mondám: miképen gyujtottuk meg? Felele, ugy, hogy az deákok közül egyik is, másik is az prédikátorokhoz ment, és ugy animálták őket ellenünk. Erre mondám: az én részemről nem igaz az, mert az Isten előtt ülök, de énhozzám mester dolga végett soha csak egy deák is nem jött. Az velem való uraim is fejenként azt mondák. En viszont kérdettem: mondjon, nevezzen bátor csak egy prédikátort, olyant deák animálót az mesterek ellen; bis ter mondtam, ő is toties azt mondotta: tegyen kegyelmed csak inquisitiót az deákok között, meghallja kegyelmed, kicsoda lött legyen az. Erre osztán visitatiót ígirtem és az mestereket dolgokra bocsátottam, s elmentek.

Az meddig ez az egymás között való beszélgetés volt, az schola seniorja néhány magával az kapum között várakozásban volt, kiket behíván, Gelei István urunknak az Keckermannus Logicája felől való tetszését, melyet levele által

tött volt az erdélyi fejedelem urunknak, előttök elolvastam. Annak utána, hogy az rövid idő alatt is véghez vihessük az schola visitatióját, az presbyteriumnak az volt tetszése, hogy viritim az egész deákság pura puta Deo debita conscientia chartára írja meg tetszését, hogy jövődöben ne crimináljanak az mesterek véle, hogy szabadok voltunk véle, mint irtuk az inquisitiót. Mi penig azért kívántuk az deákoknak magok írását, hogy ha fejedelem urunk eleiben menne is az dolog, nyilvánban való lenne az deák írásából. És ezután elbocsátván az deákságot, az schola seniora ottan Tolnai Jánoshoz ment, és az presbyterium kívánságát megmondotta, melyen Tolnai ottan excandescált és serio inhibeálta az deákoknak, mert az innovatio volna, és az scholában semmi innovatiót be ne vegyenek. Azonban nem akarta tudni, mennyi sok innovatiót vitt ő be az pataki scholában, hogy az törvények ellen az peripatetica logicát exterminálta, hogy őt collaborator tört, hogy sem az pataki ministeriumtól, sem az egész Ecclesiától nem akar dependeálni, hanem csak névvel igéri azt, interim caput praeter se nullum vult agnoscere. Azzal meg nem elégedett, hanem praefectus uramnak is quirita bundus megírta, és mikor az funeratio után ő kegyelme négyünket ebédre marasztott, előttiünk elolvasta azt az írást. Hogy azért tovább ne tergiversálhasson és senki előtt suspectusok ne legyünk, mintha az inquisitiót csak ad placitum nostrum dirigáltuk, praefectus uramtól két vagy három politicus fő embert kértem, kik oculati et auriti testes essent omnium actionum nostrarum. Adott ő kegyelme, és pénteken ebéd után hárman voltak jelen: Kis Tamás uram, Bodor Benedek és Andr. Klobosivszki uramék, szombaton osztán Kis Tamás uram az ujhelyi sokadalomban menvén, csak ketten voltak köztünk.

I.¹⁾ Az scholamesterek: Tolnai János uram, Kolosi Dániel u. és Szentpéteri Mihály u. tölem az schola törvénye szerint lelkek esmeretire adigáltatván az deákok élete, erkölcse, tanulások és engedelmisségek felől. Az engedelmisségek felől azt felelték az megnevezett napon XI. April: 1. hogy kíváltképen való dologban hivatván fel hozzájok az collatióknak praesentit és az primariusokat, fel nem mentenek hozzájok, mely miatt ő kegyelmek az scholából ki is mentenek; 2. annak felette két szőlőjét az coetusnak hírek nélkül eladták; 3. neheztelik mester uraimék, hogy az deákságot, egyiket is, másikat is az prédikátorok némelyek hozzájok hijják és az mesterek ellen izgatják.

II. Mester uraimék után az deákság seniorja és praebitorja behivattatván, hasonlatosképen lelkek esmereti alatt

¹⁾ Szeljegyzet: Accusatio rectorum.

kényszerítetttenek és examináltattanak, hogy semmit mesterek ellen haragból ne szóljanak böcstelenségekre, sem penig ha mi igaz, sem félelem miatt, sem kedvezésből semmit el ne titkoljanak, igazát mondjanak.

1.¹⁾ Mester uramék panaszára azt felelék, hogy noha volt az seniorral valami villongások, de elmentenek volna hivatalokra és immár felső ruhájokat is reájok vötték, az praesések közül az kik jelen nem voltak, várták, és immár szintén induló félben levén, mester uraimékat alájöni látták, és így mult el az ő kegyelmekhez való menetel. Második panaszokra azt felelték, hogy nem itülték azt szintén szükségesnek lenni. Annak felette az Ecclesiának közönségesen, praefectus uramnak ő kegyelmének s Tolnai István uramnak hírré adták s engedve volt; azelőtt mester uraméknak is hírekkel volt, vélek consentiáltak is, hogy el kell adni, melyről magok is testáltak mester uramék. Voltak az primariusok közül olyak, kik az schola seniorának suadeáltak, hogy Tolnai János uramhoz menjen, de azzal mentette magát, hogy ő nem kíván menni, mert valami Tolnai János uramnak nem tetszik, akárki mit mond is, semmi az.

2.²⁾ Ezek után mester uraméknak életek, erkölcsök felől és tanításokban való szorgalmatoskodások felől, tisztokban való eljárások felől examináltatván, lelkek esmeretire kényszerítetvén, sok szókkal sokat feleltének, mely feleleteknek sommája ez:

Semmi praefectus az pataki scholában nincsen az logicában, az metaphysicában és egyéb philosophiában is, az egész deáki coetus uno ore azt feleli felszóval.

Verécsi Ferencz uram pataki mesterségből kimenetele után, négy esztendőől fogva többire az grammaticum examen csak semmi volt az scholában.

Tholnai János uram két esztendő alatt az Amesiusban huszonöt caputokat explicált, mostan az huszonhatodikban vagyon.

Az logicát az scholából exterminálta Tholnai János uram. Peripateticam philosophiam conculcálta. Keckermannus amely philosophicus terminusokkal élt logicájában, ha ki usurpálja, nem szenvedheti, diabolicus terminusoknak mondja. Sokan mondják, ha külső scholákban az Keckermannus logicáját nem tanulták volna, Patakon semmit nem tanulhattanak volna. Az mostani gönczi scholamester is azt mondja, az mint némely deákok referálták: Ha az pataki scholában jövelele előtt

¹⁾ Széljegyzet: Responso ad accusationem.

²⁾ Széljegyzet: Accusatio scholasticorum.

másutt logicát nem tanult volna, mostan az gönczi mester-ségnek meg nem felelhetne, Patakon való tanítása által nem taníthatna. Némelyek Veréczy Ferencz uramnak köszönik még mostan is, ha mit tudnak az logicában, és ha ő kegyelmétől nem tanultanak volna, semmit nem tudnának.

Ha ki az Keckermannus logicáját publica repetitióban mondani kezdette, véle letétette ezt mondván: *depone istas nugas; azután ugyanazon deák az psalteriumot kezdette reptálni, azt is letétette; azután Wollebiust repetálta, azt is elhagyatta Tolnai János uram s azt mondotta: Si vis meus esse discipulus, disce meam logicam.*

Disputatióban az derekas controversiákat pápisták és lutheránusok ellen igen tractálták, hanem az Amesiusból holmi casualis quaestiókat. Az deákság pedig amazt kívánja.

Az Keckermannus logicáját is és egyetemben az peripatetica philosophiát kívánja az deákság, az mint hogy az schola törvénye is azont kívánja, de Tholnai János uram az Magyrus physicáját akarván explicálni, azt confundálta, akarván mindent az Ramus értelmére vonni. Ha ki az peripateticusok sententiáját tueálta (mint egyszer Alexander Huszti physicából publicus respondens lévén cselekedte), severissime increpálta, minden kevélységgel graválta.

Az Keckermannus logicáját secundus in schola rector vagy collega Kolosi Dániel uram ez elmúlt 1641. esztendőben octoberben kezdette ugyan tanítani, de igen kedvetlen. Mikor elkezdette, azt mondotta: *ut obturem ora, sycophantam docebo logicam; oly igen jejune és haszontalanul is tanította, hogy ha az deák maga leülvén, megolvasta, több hasznát vötte.*

Mivel Tholnai János uram az deákságot kétféle katalogusban számlálja és rendeli, némelyeket, az kik hizelkedni tudnak, piusoknak, némelyeket ellenben impiusoknak tart, mikor examenben valami quaestiót moveál, az impiusokon csak elfut, ezt mondván: *sequens, sequens, sequens etc., — ha ki közülök felel valamit, bátor ad rem legyen, csak contemnálja s azt mondja: ah olet mihi! Ha az piusok közül valamely akármit mond is, azt mondja annak: bene percipio mentem tuam; azt dicséri, feleleteit maga interpretálja, declarálja.*

Az kiket impiusoknak tart, azok közül némelyeket fél esztendeig, némelyeket esztendeig, némelyeket másfél esztendeig csak egyszer is nem examinálta.

Míndezeknek effectuma Tholnai János uram bizonyosság-tétele szerint ez, hogy az pataki deákság közül ötnél több nincsen, az ki pápista emberrel disputálhatna s megállhatna.

Az deákok azt mondják, szamaraknak mond bennünket. Igazán mondja bizony tudományunkra nézve, de asinine docen-

tium praeceptorum culpa sumus asini, ők mesterek levén, számáru! tanítottanak bennünket s azért löttünk szamarakká.

3. Mester uraméknak magok viselése felől így szólnak: Tolnai János u. az scholabeliekhez sokkal keményebben viseli magát, hogy sem mint praeceptornak discipulusihoz illének. Lelkek fájdalmával szenvedik, hogy prédikációjában ördög-lelküeknek, könyörgésében (mely átok inkább mint sem könyörgés) fattyaknak nevezi őket, oktalan állatoknak, barmoknak, ebeknek, disznóknak. Tolnai János u. szava scholabeli prédikációjában még idegen emberek jelenlétében: Három esztendő alatt ez ideig az ebet, az disznót taníthattam volna valami pietasra.

Az scholában ha kit egyszer kedvében veszen, vagy érdemes vagy nem, de ő kegyelme előtt pius az, doctus az; a kit pedig szeretni nem akar, csak contemnálja semmiben nem promoveálja.

Valamely deák Tolnai István uramnak valami jó akaratjával élt, soha annak Tolnai János előtt semmi böcsületi nem volt s nincsen is. Sőt midőn egy deák Tolnai István uramtól az scholába ment volna, és Tolnai János tudakozására, holott volt volna, s megmondotta, hogy Tolnai István u. volt, azt mondotta neki: Ah frater, cave ad illum, non enim est patronus scholae, sed tyrannus.

Az hizelkedők szava Tolnai János uramnál igen fogatos, sokaknak kárára, injuriájára.

Megengesztelhetetlen haraggal viseli magát az scholában Tolnai János u. mind tanításában, mind egyéb cselekedetiben.

Sokszor az egész coetust az szent communióra kényszeríti. Némelyek tőle való féltékben lelkek esmeretinek megsértésével kényszerítettének az ur vacsorájához járulni s mostan is fáj lelkek miatta. Ha ki nem communicált, prédikációjában ördög fiainak kiáltotta, kárhozatra, pokolra hánnya érette.

Az elmúlt karácson előtt az communióra akarván az coetust kényszeríteni, az seniornak azt mondotta Tolnai János u.: Tres sunt in schola principes impiorum: Alexander Huszti, Joannes Deáki, Jacobus Györkei, examines illos utrum velint accedere sacram coenam, vel nolint?

Tolnai János szava ez is: Valakik ez ideig kimentenek az scholából mesterségre, egynél több Thomas . . . geinél¹⁾ nem volt, aki az scholának fia volt volna, az többi mind fattyai.

Andreas Tarczali, ki collaborator volt, de mostan scholán kívül lakik (az deákság beszéli), azt mondja: Én eleget jártam Tolnai János u., de bizony semmi pietast tőle nem tanultam, magam is merő hypocrita vagyok, az melyet bánok.

¹⁾ Egy pár betű kikopott a név elejéről.

Seniort, praebitorat az scholában nem az coetus suffragiuma szerént teszen Tolnai János, hanem schola törvénye ellen sokaknak injuriájokra. Az ki mostan lizskai scholamester, Szentpéteri János, hatvan suffragiummal nem tötte seniornak. Primariust, collaboratorat¹⁾ quinta avagy quarta collatióból teszen, posthabeálván azokat, kik primában vagy secundában vannak, akármely érdemesek legyenek is. Négy ízben experiálták immár, hogy coetus suffragiuma ellen cselekszik Tolnai János.

Disputatióban sokszor mondja Tolnai János u.: hic haberet usum logica. Az deákok azt mondták erre előttünk: finem vellett, medium denegat. Az logica volna az deáknak szárnya s körme, ettől fosztja meg. Egykori thesesiben voltanak ugyan néhány terminusi az Ramus Dialecticájából, publice az kathedrából azt mondtotta: Hic ostenderem insignem usum Dialecticae Rameae, sed diabolus obstitit.

Az technometriát, Ramus Dialecticáját repetáltatta, de semmi hasznát az deákság nem vötte.

Kolosi Dániel uramban ezt notálják: Tolnai Jánosnak minden dolgában, talán még lelke esmeretit is subjiáltta, azt²⁾ nem régen kezdette. Valakit lát s tud, hogy Tolnai János nem szeret, ő kegyelme is nem szereti azt. Mely miatt ilyen szó is lón az visitorok előtt, jóllehet nem az deákságtól: Bényei János uram vala Tolnai Jánosnak egyik tehene, ez a másik.

Szentpéteri Mihály uramra az deákság semmiben nem panaszkodik, ő kegyelmével mindenekben bene contentusok, és az egész coetus azt kívánja, hogy a Keckermannus logicáját tanítsa³⁾ kétféle leczkékre is kényszerit praeceptoroktól semmit nem tanul ban tartják fizetésekkel ség közül olyak, kik nagy költséggel pataki scholában lakván semmi lanul mentenek ki.

Az mesterektől sem logicu soha nincsen; hanem csak collaboratorokkal taníttatják mint taníttatják őket. Az collaboratorok is sem az rek az stylusban őket soha nem exerceálják, hanem között privata collatiókban exerceálják

Az kitől lehet oratiót is ir és megforgatják ugyan, de senki utat-módot nem mutat nekik, miképen kell jól irni oratiót mester⁴⁾

¹⁾ Egy szó kikopott közbül, Szombathy szerint: néha.

²⁾ Egy szó ki van kopva itt is, Szombathy szerint: pedig.

³⁾ Néhány sor teljesen le van szakadva, a meglevőből is csak töredékek olvashatók.

⁴⁾ Itt újra hiányzik egy csomó a leszakadt részen.

X. Az 1643. évi egyházlátogatás.¹⁾

A Bodrogközön kezdett visitatióban Kísfaludi Orbán bodrogkereszturi lelkész és Géresi Bálint, ujhelyi »collega« voltak együtt az esperessel. *Lukán* kezdődött, hol a bírák egyike Kapros István volt. A káromkodóknak még mindig csak a »kezét teszik a kézi kalodában.« Valami régi ígéretek teljesítését lelkőkre kötétek az esperes és társai.

Bereczki következett, melynek bírása Csomós Bálint volt, míg egyik filiában Körmendi András vitte e tisztet.

Innen *Szerdahelyre* mentek, melynek lelkésze Mihály keresztnevű volt, míg a rector Füzéri nevet viselt. Szigoruan meghagyták valaminek, valószínűleg csürnek építését, záros határidővel, oly módon, hogy annak elmulasztása esetén a prédikátor »az egy keresztelésnél« egyebet »nem tartozik . . . szolgálni.« A felsőbereczkiek is köteleztettek itt valami építésre, ugy látszik a schola sövényének megcsináltatására, de a szerdahelyiek tartoztak aztán gondját viselni, különben pedig ha el fog pusztulni, magok fogják büntetésből felépíteni. Az auditorok a pástorról és családjáról jót mondtak, azon kívül, hogy a catechisatiót addig elhanyagolta.

Vagy *Rad* vagy *Zétény* lehetett a következő község, melynek bírása egy Kerékgyártó nevű ember volt.

Boly jött a sorban, a melynek filialisa nem jelent meg. A pásttor »Michaél Láposi.« Valami építéshez követ s egyebet beszereztek, de egy Farkas nevű egyén eladta mindet azzal az ígérettel, hogy »ő mást ad érte, azonban . . .« »Az ispán még az könyörgésről is ur dolgára »küldi az embereket. A pásttor »az nyomáson tilalmast fogott«, »Csernel Pálnak adta el az füvét.« Peremesi Miklós a prédikátort, vagy ez őt »igen megszigogatta.« »Instrumenta sacramentalia« itt nincsenek.

Helmezcze értek ezután, melynek lelkésze Kaposi István volt. Valami ok miatt elmaradt a visitatio.

Innen Bacskára mentek, hol febr. 13-án történt a visitatio. A lelkészi tisztet »Basilius Szerdahelyi« viselte, rectoruk és aedilisök azonban nem volt. »Az templomnak vakoltatására . . . szándékoznak az jámborok.« Valami egyébnek a csinálását is »jó kedvvel ígérték.« A lelkész fizetése ugy javított meg a jobbágyoknak is megegyezésével, hogy minden tiz kereszt buzából egy keresztet kapjon, de négynél több egy

¹⁾ Annyira elrongyolódott állapotban, hogy csupán töredékes adatok állapíthatók meg belőle. Más szavak is olvashatók, de értelmök és összefüggésök nem tudható ki.

helyről még se jusson; egyéb módosítás is történt. Minthogy Kaponyában »esztendő bíró nincsen«, intézkedtek ilyenek a tétele iránt. A lelkésztől jó bizonyítványt adtak.

Kistárkány következett ugyanazon nap délutánján, melynek filialisai: Csernyő és Marásza voltak. Az anyaegyházból a bírón kívül senki se jelent meg, miért is csak a következő nap reggelén tarthatták meg a visitatiót. A parochiának »kívül tapasztás híja«.

Nagytárkány jött ezután, hol febr. 14-én reggeli 9 óra-
kor a bíró házában tartották meg a visitatiót, minthogy Erdélyi Ambrus lelkész halálán volt s meg is halt másnap. A rector keresztnéve Márton volt. A bíró neve Sipos Péter. »Ez adott az ő ecclesiájához Sacramentomoknak kiszolgáltatására kannát, pohárt . . .« A lelkész »karácson . . . napján az jég hátán halászott és sem az materben, sem az filiában conciót nem tött; Orosz János gyermekét meg kellett volna keresztelni, de azt is megkereszteletlen« hagyta. . . »és az gyermeket Kistárkányban keresztelték osztán meg.« »Az bélyi bíró azzal vádolta, hogy karácson napján mindenkor Tárkányban kell communicálni, husvét napján pedig Bélyben. Communiót ígért ugyan Bélyben is, de el nem ment; ők napestig hiában várták. Ha nem ígérkezett volna, ők Tárkányra is elmentenek volna. Az két Husvét napján nem ment ki, hanem másod napján izent ki. Tavaly Nagypénteken is Bélyben communiót nem hirdetett: az bíró mikor megkérdezte volna, ha leszen-e communicio, azt felelte, hogy leszen hétfőn . . .« »Gyakorta, midőn prédikállani (kellett volna), harangozott ugyan, de csak könyörgést (tett).«

Agárd jött sorra, melyet még aznap délelőtt megvizsgáltak. Lelkésznének János volt a keresztnéve. Filialis: Leányvár. A templom zsindelezésére felhívták őket. »Az cintermet . . . deszkákkal kezdték építeni, de (még el nem) végezték.« »Pastor semel in diem instituit preces.«

Ricse következett aznap (szombat) este gyertyavilágnál. Pastor: Joannes Balog Hóvei. Aedilis: Gratias Mihály. Filialis: Semjén; judex: Kocsis János. »Ezek is az ő templomokat újabban akarják zsindelezni. Auditores de pastore non sunt conquesti. Cantharum pro administranda Baptismo et Coena non habent. Pastor quoque in suis auditoribus nihil reprehensione dignum invenit.«

Vasárnap *Perbenyikre* jutottak (febr. 15.), miután Ricсэн hallgattak prédikációt. A bíró Thót Mihály volt, Lácza filiában pedig Révész Márton. Valamelyik épületnek a »hézajatja igen meglyukadozott.« A »jövők-járók« miatt a lelkész valahogy »injuriát és károkat szenved.« A szolgálat majdnem egyenlő a materben és filiában.

Szentes visitata fuit 15. Febr. 1643. die Dominico vesperi ad candelam.

Pastor: Balthasar Kozmai. Judex: Joannes Birge. Rector: Stephanus Lévai. Aedilis et minor judex: Csergő Gergely. Filialis: Véke.

Az templom mennykő ütése miatt az toronyhoz közel meghasadott; ígérték, hogy megsindelyeztetik, beszélgettek is felőle. Intettem, hogy meg is fejéríttessék, meg is zsindelyeztessék. Az parochia régi pitvarának oldala kidőlt, félfő, hogy rövid nap az az oldal ki ne dőljön.

Az vékeiek mivel seniorságomban egyszer is nem compareáltak Szentesben, és nem is fizetnek úgy, mint az matriculában vagy on irván: ez az deliberatum, hogy az pásztor egyszer menjen ki Vékére és mondja meg nekik, hogy ezért az Ecclesiák contemnálásáért és nem igazán való fizetésekért fáradjanak alá Liszkára és adják okát cselekedeteknek.

Cantharum pro Coena, mappam orbiculumque non habent.

Az cinteremben való diófák az schola-mesteré, és az pásztornak (*így!*) magának usurpálta. Az Ecclesia nem engedi.

Szentesre menet *Kisgérés* leány-egyházban is megállottak.

»Mindják azt is, hogy az communiókor offertorium szokott lenni, és némelyek accedálni szégyenlenek, nem levén pénzek. Az visitatorok az offertoriumot tollálták.«

Az idevalók panaszolkodtak, hogy valaminek az »építésében meg nem egyezhetnek« . . . »11 forintot követnek rajtuk.« »Mondják, (hogy) egyéb építésben semmi ellent nem tartanak.«

Nagygérés visitata fuit 16. Febr. 1643. post horam 10.

Pastor: Stephanus Pataki. Rector: Joannes Beregszászi.

Filialis: Örös; judex: Feké Mihály.

Mappam et orbiculum pro sacra communione non habent.

Nagyrosvágy visitata fuit 16. Febr. 1643. post horam quintam in curia Generosi ac vere viri boni Ladislai Váncsodi.

Pastor: Stephanus Kassaujfalusi. Rectore carent, scholaque funditus desolata est. Judex . . . erek András. Filialis: Kisrosvágy; judex: Thót Miklós.

. . . . templomnak megsindelyezésére időn el is indítják.

. . . . meg kell hordani.

. . . . rés nagyon. Annak megcsinálására is ígérik magokat.

Instrumenta sacramentalia non habent. Generosus dominus Ladislaus Váncsodi pro baptismo cantharum empturum promisit.

Az menyeközök esküttetése éhgyomra reggel legyen.

Szabó György megházasodott. Causálja földesura parancsolatját, hogy kénytelen volt megházasulni, mert ura parancsolatja volt rajta.

Kövesd visitata fuit a precibus matutinis 18. Febr. 1643.

Pastor: Georgius Buzinkai. Rector: Georgius Kemenczei.

Judex: Joannes Molnár. Filialis: *Kiskövesd*; judex: Kató János.

Nagykövesden az cinteriom igen elpusztult, melyet ha Pünkösdig meg nem csinálандnak, az pásztor ne szolgáljon nekik az baptismus kivül.

Az leányokat az pásztor régtől fogva nem tanította. Causálja az miniszter azt, hogy az hétköznapi conción két vagy három leány vagy asszony állat megyen csak az concióra; ha feleskébben mennének, őrajta az tanítás el nem mulnék.

Caetera de pastore omnia bona praestant.

Kiskövesden akármit is az templomban tartanak, és immár két izben is felrontották érette. Háborúságos időn megengedi az Ecclesia ideig, de ha békeséges az állapot, ha . . . az büzlő eszközöket . . .

Statim poxt visitationem . . . Karcsa. Sed quia Magnificus . . . es nuptiis Transylvanicis rediens . . . Szerdahelyiensem, ideoque illic sumpto . . .

Karcsa visitata fuit in castelli Szerdahelyiensis palatio 18. Februarii 1643. hora 3. pomeridiana.

Pastor loci: Stephanus Kálmáncsai. Rector: Nicolaus Füzéri. Judex: Nagy Demeter.

Filialis: Páczen; judex: Szabó János.

Templomokat meg akarják zsindelezni, immár az zsindelet megvötték.

Más temető helyet is kell velök fogatni.

Az pásztor szomszédja az maga szalmáját az pásztor karójára rakja és az marha az tetején általmegyen az paróchia földére és miattok veteményt is nem vethet.

Az scholának kapuja nincsen.

Auditores de pastore. Catechisálni kezdett volt mind Karcsán, mind Páczenban, de ismét elhagyta.

Cantharum pro baptismo non habent.

Akárkinek szavát is ha veszi, és vagy igaz vagy nem, de kiprédikálja. Midőn eztán végére mennek, semmit nem találnak benne. Respondet: az mit kiprédikállott, esküdt embertől ment volt végére és nem akárkitől.

Cothurnos ferro... habens ingressus est in palatium,... publice reprehendi, ne deinceps caprino pe... re audeat.

... pomeridianam horam... Bocskai valere jusso... nam Patakinum salvi salutavimus.

Kenézlő visitata fuit 15. April. die Mercurii per me, collegam meum Paulum Kaposfalvi et Georgium Vámosujfalusi.

Pastor loci: Johannes Kisvárdai, quo navi fuimus ad usque Vis transvecti, illinc Michaëlis Bay rheda transivimus. De pastore cives quidem bonum perhibuerunt testimonium, praeterquam quod Visienses dies Jovis non raro negligat concionem apud ipsos. Kenézlővienses praeterea accusarunt negligentiae in discendo, dicentes tunc discere, cum jam magna auditorum pars templum est ingressa, tunc postmodum ipsum ingredi; et quod catechisationem non instituat.

Visitatio ecclesiarum montanarum instituta 1643. Kal. Junii cum Reverendis viris Johanne Simándi primario Ujhelyiensi et Georgio Vámosujfalusi, Ecclesiae patriae pastoribus.

Bodrogkeresztur.

Pastor: Urbanus Kisfaludi. Collega: Nicol. Salánki Rector:.... Técsi. Judex: Gregorius...

Az temető kert egyfelől kerteletlen. Ugy rendelték, hogy kiki az maga részét husz-husz karóra megcsinálja sz. Mihály napig, az ki addig meg nem csinálndja, ha halottja leend, teste fölött ne prédikáljanak.

Az káplán ház udvarának...

Az ház zszindelyezése is nem...

Kemenczében is nagy...

Az pincze az esőviz miatt... nincsen.

Az schola is zszindelyezés nélkül szűkölködik.

Az auditoriumban kemencze nincsen... napjáig, az mint az Isten reá segéli, megigyek...

Csiszár Pálné hagyott testamentumban az káplánsághoz egy szőlőt az Sajgó nevű hegyen, melynek napkelet felől való szomszédja Tarczali Szécsén Pál, északról Szepsi Szócs Mihály szőlője vagyon.

Az deákokat mester Uram megintse, hogy az szőlőhegyen ne járjanak, gyümölcsöt el ne hordjanak, hanem az magok szőlőjével legyenek contentusok.

Kisfalud visitata fuit eodem die hora 3 pomerid.

Pastor: Stephanus Kálnai. Rector: Georgius Kaposi.
Judex: Pap György.

Az pinczének bótos toroka mégis csinálatlan. Az szélvész az borháznak fedelét megszagatta. Az temető kerten közel az ajtóhoz rés vagon.

Pinczetörök vannak. R. Vannak ugyan, de már törvényben idéztetnek.

Bénye obiter saltem visitata fuit 2. Junii bene mane propter infirmitatem pastoris simul et conjugis.

Pastor: Paulus Tirnavius. Rector: . . . Tölcseki.

Ubi de pastore et rectore optimum reddiderunt testimonium propter frequentiam ecclesiasticorum majorum et minorum.

Tolcsva visitata fuit 2 Junii 1643, hora 9. ante prandium.

. . . Judex: Szabó Mihály.

. . . szintén az Coena asztalán való szőnyegre.

. . . pénzen csináltatta az kapunak deszkás . . . az ráájája fáját is pénzen vötte.

Az malmon való viz kereket, döröndely övek (?) egyét az pásztor csináltatta, melyeknek az árát az falutól megkivánja.

Auditores de pastore. Az hétköznapi concio gyakorta elmult. Az communicio előtt szépen kezdi el beszédét, de osztán nem édes beszéddel édesgeti, hanem mérges beszéddel inkább elidegeníti az communicálókat.

Catechismum raro exercuit, nonnunquam integro mense neglexit, csak haza bocsátotta az leányokat, mostan — ugymond — dolgom vagon.

Az pásztor még az biró házánál is szidta az késcsinálót. Gyakorta verseng. Az Melit szerin való mészárosot is szidogatta, hogy uzsorában faggyat ígért volt neki s meg nem adta. R. Nem uzsorában adta, hanem midőn kölcsön pénzt adott volt az mészárosnak, arra kérte volt, hogy pénzére jó faggyat adjon neki, de sokáig nem adott, hanem csak halogatta, és az mikor adta is, rosszat adott.

Miólta más prédikátor felől elmélkedünk, azólta csak mód nélkül feddözik.

Az ki az szolgáló leányát vitiálta, azt maga sem fogta meg, biró kezéhez is nem adta; hanem elszökött, és mikoron kis karácson napjára hazajött, következendő éjjel magát felakasztotta az parochialis istállójának fölín. Az leány(t) pedig

megfosztotta és elbocsátotta. R. Ha- . . . -zott utána, hogy jobb módjával kézhez adhassa; interim úgy járt, hogy magát felakasztotta.

Az scholamester az Mészáros István . . . -nek mindaddig deductióra harangoztatni nem akart, mignem az mestert és az deákokat megköveti . . . Mészáros István, hogy az mester elsőben egy conviviumban levén, Mészáros Istvánnak embertelenül szólott volt, Mészáros István volt neki; és az deákok az szolgáló után pinczéje körül forogtak. R. Az deákok az pincében nem voltak, hanem csak az pincze előtt állván, az menyeközöket szemlélték. Erről egymást complacálták.

Az mester lágyan viseli magát. Az deákok minapiban az faluból nem tudom hova indultanak, az faluban lövöldöztenek. Pallost viselnek.

Pastor de auditor. Szerda nap az tanácsbeliek közül sokan kimaradnak az prédikációról.

Az auditorok nagy részének kedvetlensége az pásztorhoz onnan vagyon, hogy az kathedrából feddőzik.

Bónis György maga keresztelte meg gyermekét s mindjárt megholt. Epiphanius pedig eretnekségnek mondotta az olyan keresztiséget.

Az órás ötlet igen megmocskolta, hogy az felesége az urától való féltében az parochiában futott, melyért az aedilissel törvényben akarta idéztetni, de az bíró nem engedte. R. Nem tagadta az bíró az factumot.

Az parochialis malomból egy asszony buzát lopott, melyet az bírónak hírré tött, mégis meg nem büntette R. Idézetben vagyon.

Vix finita visitatione, rumor advolavit excursionis Turcicae, ideo neglecta Horvatiensi visitatione, domum rediit ad coenam, et in aliud tempus Horvatiensem visitationem distuli. Quia vero rumor . . . tam horribilis . . . sequenti die.

Vámosujfalu visitata fuit 3 Junii ante prandium.

Ubi pastor: Georgius Ujfalusi. Rector: Caspar Püspöki. Judex: Michaël Benk.

Sicut auditores de pastore et rectore bonum perhibuerunt testimonium, similiter et hi de illis. Ideoque statim Zsaldányinum . . . , quo . . . visitari non potuit.

Sára visitata fuit 3 Junii hora 10.

Pastor: Michael Zétényi. Judex: Nicolaus Sándor.

Auditores de pastore honorabiliter locuti sunt, praeterquam, hogy fedetlen hagyta volt az parochialis szőlőt, mely

miatt sok szőlőtőke kiszáradott. R. Szegénysége miatt nem fedethette be. Kívánják, hogy érette kétszer kapáltassa meg. Nagy János Ecclesia pénzében 5 tallért költött el.

Olaszi visitata fuit 3. Junii 1643, hora 2 pomeridiana.

Pastor: Andreas Ujházi. Rector: Georgius Györkei.
Judex: Gaszna.

Az faragott kőből csinált templomnak és toronynak kövei közül sok meglódult. Igérik magokat, hogy mésszel megerősítetik.

Olasziban oskola-mester számára 1628. esztendőben Bor-dás Imréné hagyott egy darab szőlőt az Darnó oldalon. Szomszédja délről Gaszna Péter, északról pataki Kalvár János szőlője, napnyugatról az regéczi erdő, napkeletről az közön-séges ut.

Auditores de pastore et hic de illis bene sunt locuti.

Hotyka visitata fuit 1643. 4. Junii mane.

Pastor: Mathias Fonyi. Judex: Stephanus Szarka. Aedi-lis: Emericus Pente.

Az temető kertből szakasztottak egy darab rétet az pásztornak.

Az cathedraticumot egy forintra rendelték.

Audit. de past. Az önadi parochiának és érsekujvári templomnak építésére való collectából az pásztornál maradt... Megigírte, hogy megadja.

Sok ember neheztel reá, hogy lovát az cinteremben járatja.

Az csürnek csinálását az ház végében csinálni ellenzik, mert immár is az ház aláhanyatlott, és az udvar az ganéjjal igen feltelt, és annál is inkább feltelnék. Sőt az szilvás alatt való szalmát is akarják, hogy kihordja onnat.

Az templomban tartja gabonáját és ott is rostáltatja meg. Mivel az terhes ház nedves, és nem tudja egyebütt holott tartani, mert ha eső esik, végigfut az házon az víz és még az szobában is bemegeyen.

Pastor de audit. Az aedilis negligens az jövedelemnek kiszedésében.

Tökés Albert inhibeálta az pásztort, midőn lakodalom-ban való étel után az Hálaadást és az »Adjunk hálát az Urnak« el akarta énekelni, azt mondván, hogy nem volt szo-kás az faluban, és az pásztor uj szokást ne hozzon be az faluban.

Patak visitata 4. Junii ante prandium 1643.

Primario carent. Collegae: Paulus Fekete Arday et Johannes Tarcsai. Rector: Michael Szentpéteri, Joannes Zebegnyei. Cantor: (üres hely). Judex: Caspar Toronyai. Aediles: Vig Lőrincz, Ötvös Tamás.

Az Pál Uram házában az házon való csatorna miatt kár vagyon. Az háznál való pincze gerendái rosszak, féltő, hogy rövid nap a . . . menése is alá megyen az pinczében. Emlegetik, hogy a pinczét meg kellene börtölni. Kutcsinálást is kíván.

Az Tarcsai Uram házában az ajtaján zár nincsen, és midőn az házból kimennek, be nem zárhatják. Az ház mindenütt csorog, az falak között megyen alá az víz.

Az várban . . . az köböllel adják meg az búzát az collegáknak.

Az . . . szolgáló emberek rend közül (így) sokan kimaradnak az communióból.

Kivántatnék, hogy az kispatakiak az latrokat inkább megbüntetnék.

. . . Mihályné semmire való asszony. Petrahón volt egy Vargáné parázna asszony.

Petrahón lakozó Timko Jánosnak juhásznak Csarnahón lakozó . . . Mátyás leányát, amannak feleségét nem akarja haza adni.

Ujhely visitata fuit 5 Junii die Veneris mane 1643.

Primarius pastor: Johannes Simándi. Collegae: Johannes Bényei, Valentinus Géresi. Rector: Stephanus Tokai. Cantor: . . . Szentpéteri. Judex: Józsa János: Aedilis: Emericus Polyánkai.

Az templomnak fölszer felől való héjazatja jobbítást kíván.

Az Simándi Uram kertének sövénye hitvány. Jelenté, hogy annak az nagy kertnek 13 esztendőttől fogván annyi forint hasznát nem vötte; ha egy darabot örökben adna neki belőle az város, az ecclesia, az fejedelmet is meg találná felőle, olyan hasznos szőlőt venne érette, mely öt vagy hat bor termő volna érette az parochusnak. R. Erre semmi felelet nem volt.

Az szűrű helyet tapasztani és zsindelyezni kellene, hogy kádait benne tarthatná. R. En ugy vöttem eszemben, hogy ha maga végben nem viszi, az város részéről alig leszen meg, mert az sok ur dolgát culpálják.

Szekér-színe nincsen, mely miatt kocsija is elromlott.

Az Géresi Uram házának egyik oldala alá sülyed, ha fel nem emelik. Igérik, hogy megcsináltatják.

Az kántor háza az Hegyalja utczában vagyon, mely Kádas András háza volt, de az város f. 75 vötte meg kántorsághoz, melyhez vagyon 4 szántóföld. Egyik az alsó mezőn félföld, szomszédja napkelet felől Kerékgyártó Mihály földé. Másik föld az borsi határban egész föld, szomszédja.¹⁾

Auditores de pastore. Simándi Uram midőn reggel prédikál, közel XI órán jönnek ki az templomból. R. Az biblia-olvasás az oka.

Az catechisatio déleesti concio után legyen.

Toronya visitata 5 Junii hora 2. pomerid.

Pastor: Franciscus Szécsi. Rector: Georgius Terebesi. Judex in majori Toronya: Joannes Seres et Molnár Lukács; in minori Toronya: Thomas Nagy. Aediles in Nagytoronya: Joannes Kocsis et Georgius Gyarmati; in minori: Stephanus Thót.

Az templomot 4000 zszindelyvel akarják foldoztatni.

Nagytoronyán az cinterem kertelés nélkül szűkölködik egy darabon, melyet az kistoronyaiaknak kellene építeni, de mivel magoknak is immár temető kertek vagyon, azt kellene építeni, de az is kerteletlen, mely nagy gyalázat.

Keresztelő kanná nélkül szűkölködnek. Jussi sunt emere.

Veléte visitata fuit 5. Junii vesperi.

Pastor: Johannes Rector: Joannes Terebesi. Judex: Valentinus Molnár.

Filiales: *Gercsely*, judex: Fazekas István; *Kelecseny*, judex Barla Mihály. Hi, quia binis vicibus in visitatione non comparuerunt, jussi sunt venire Liszkám, ut admoneantur de justo solutione frugum sacerdoti.

Az kőtemplomot mivel az sok hadakozás miatt el akart dőlni, akkor toldozták-foldozták.

Kelecsenyben az pásztor jövedelme az, hogy valamennyi házas ember vagyon, ha hatan laknak is egy udvaron, de mindenik két-két kereszt buzával tartozik.

Servitutis ratio haec est. Egyik vasárnap reggel otthon és hétköznap pénteken prédikáljon. Másik vasárnap reggel és

¹⁾ A többi az esperes tollában maradt.

szerdán Gercselyben prédikáljon. Harmadik vasárnap reggel és cseterteken Kelecsenyben prédikáljon.

Az délesti könyörgést elmulatja. Dicit se ex ignorantia neglexisse.¹⁾

Lasztócz visitata fuit 6. Junii die Sabbathi hora 7 matutina.

Pastor: Johannes Figei. Rector: Joannes Nagyidai.
Judex: Stephanus Thót. Aedilem non habent.

Filialis: *Kázmér*; judex: Thót Simon.

Az coemeteriumnak egyik fala puszta. Az pásztornak egyik háza mázolatlan és kemencze nincsen benne.

Az nemesek difficultálják az gyermeknek templomban való keresztelését; causálják, hogy néha szárközépig való sárban kellene az templomban menni, — másikat, hogy ha ur embereket hínak, komának, az is neheztelne oda menni. Sőt Szuhai György és Nyomárkai László contradicált is az Ecclesia jó constitutiójának.

Audit de past. Pénteken nem prédikál. Non fuit admonitus.

Az nemesek resten frequentálják az templomot conciónak és precesnek idején; az estveli precesre inkább elmennek.

Az lélek és keresztelte mondás tilalmas scilicet.

Lasztóczy Macsi Judit az elébbeni ezüst tányér helyütt mást ígért csináltatni.

Csőrgő visitata fuit 6. Junii 1643. circa horam 1. pomeridianam.

Pastor: Stephanus Nagyodi. Judex non adest ordinarius, sed quasi curator domus Pál Ferencz. Rector: Andreas Azari.

¹⁾ Külön iven: Az velétei pap házában való fogyatkozások:

Az csűr és az ólak elromlottak, az velétek ha miben megindulnának is az építés dolgában, az megyék nem építik, minthogy közönségesen kell építeni.

Az fizetés dolgában is vagyon fogyatkozás, minden marhás embernek, az kinek csak két marhája vagyon is, kalongyával tartoznék az megyében is, mint szintén az mater ecclesiában, mert az szolgálat egyaránt vagyon. Velétén megadják, de az megyékben nem, hanem csak az kinek négy avagy hat marhája vagyon, az pedig igen kevés.

Kelecsenyben négy ember vagyon egész szántó emberek, az kik csak egy-egy keresztet adnak, okát ezt mondják, hogy ők ketten laknak egy udvaron, azon kívül nincsen több négy embernél, az ki kalongyát adna.

Mind az három falu egy-egy föld-szántással tartoznék, az velétek mind ez koráig megszántották, de az megyék azt is elunták; sem vannak sem nem vannak.

Velétén az latrokat csak borral büntetik meg, ecclesiát nem követnek.

Az templomot tavaly zsindeleyezték meg. Sem az mater, sem az filialák harmadik esztendőől fogván csak egy karónyit is nem építettek.

Audit. de past. Az estvéli könyörgés gyakorta elmúlik. Catechisatio neglecta.

Keresztelő kanna nincsen.

Az mester mikor bort iszik, garbonczáskodik.

Filialis Mihályi et (Legenye) quia non comparuerunt etiam in superiori visitatione, Liscam venire debent, interea concionem in sua Ecclesia non habituri.¹⁾

Közli: ZOVÁNYI JENŐ.

¹⁾ A Miskolczi esperes életében még volt egy egyházlátogatás, de csupán egy egyházban: Azarban 1645. jul. 11-én, amelyet azonban nem ő végzett már.

ADATOK II. RÁKÓCZI FERENCZ
ERDÉLYI FEJEDELEMMÉ VÁLASZTÁSÁHOZ.

— HARMADIK ÉS BEFEJEZŐ KÖZLEMÉNY. —

LXXXI.

*Barcsai Ábrahám Radvánszky Jánoshoz. Dévai tábor,
1704. Szeptember 1.*

Jó uramnak, kgnek, ajánlom kötelességgel való szolgálatomat. Isten kgdet minden áldásával lássa kívánom!

Nem mulathatnám el, hogy Kgdet ha csak írásom által is meg ne látogassam. Kívánom, írásom tanálja szerencsés jó egészségben kgdet.

Méltóságos urak s kgtek parancsolatját vettem, melyben megértvén, hogy az méltóságos fejedelem eleiben vármegyénk-ből száz lovasnak kellessék az úrral, Jósika Gábor urammal elmenni, tehetségünk szerint mindjáraást disponáltunk, válogatunk becsületes rendeket. Isten hozván jó kegyelmes urunkat egész hazástúl eleiben megvünk.

Csáki uramtúl értvén, kgdnek valami nyergekre lévén szüksége, magam csináltatok, mihelyt készülnek, mindjáraást felküldöm. Kgdet, jó uramat, kérem nekem szolgájának parancsoljon, szolgálni nyereségemnek tartom Kgnek.

Ezek után Isten kgdet szerencsésen éltesse kívánom.

Datum ex castris ad Devam positus 1. Sept. 1704.

Kgd köteles szolgálója:
Barcsai Ábrahám.

Kívül: R. János czíme magyarul.
III. osztály, VII. csomó, 58. szám.

LXXXII.

*Apoldi György és Bacco Márton R. Jánoshoz. Segesvár,
1704. szeptember 6.*

Perillustris ac generose domine, domine nobis
gratiosissime, salutem stb.

Ez jelenvaló írásunkkal jelentjük méltóságodnak, hogy mű az erdélyi becsületes szász natióbeli hét bíraktól ő kmgmek-től ugyanaz ő kmgmek jószágiban exmittáltatván ilyen okon, hogy az előnkben adatott és ide alább megírt utrum szerint minden helyeknek esküdtjeit megeskessük és hűtek után való fassiójokat forma relatoria megíratván méltóságodnak alázatosan exhibeáljuk, melyre nézve mű az feljebb megírt commissiónknak és előnkbe adatott Utrum szerint az említett becsületes erdélyi szász hét bírák jószágának eskedtjeit megeskütvén és fassiójokat fide mediante excipiálván méltóságodnak alázatosan következendőképen exhibeáljuk.

Utrum:

1. Tudja-e a fatens bizonyoson, hogy az szebeni uraknak az hét bírák nevű jószágokban egyéb semmi részek nincsen. csakhogy ő kmgmeknek, tamquam primatibus, azon jószágokra inspectiójuk légyen és az jobbágyok, ha szebeni, vagy hét bírák jobbágyi neveztetnek?

2. Tudja-e a fatens bizonyoson, hogy minden esztendőben az szebeni polgármester az becsületes hét bírának minden proventusokról tartozott számot adni?

3. Tudja-e a fatens, hogy azon hét bírák jószágoknak való proventusokból azon hét városokban levő tiszteknek, úgy mint polgármestereknek, király- és székbírának és nótáriusoknak az esztendőbeli fizetések jár cum omnibus circumstantiis?

1-mus testis providus Szőke Mihály, villicus possessionis in Szászkeresztúr annorum 70.

2-dus testis prudens ac circumspectus Demetrius Veres, iudex dictae possessionis Szászkeresztúr annorum 50.

3-tius testis prudens ac circumspectus Michael Szőke, provillicus praedictae possessionis Szászkeresztúr annorum 60. citati, iurati, examinati fatentur seorsim et simul ad 1-mum: Hogy ők a memoria hominum az hét bírának, nem az szebeni uraknak jobbágyinak magokat tartották, a mint mindennéni írásokban is azoknak neveztetnek, a mint néhai Ambruster György szebeni király bíró maga kéziratában hét bírák jobbágyinak írja őket. Vide acclusum sub littera A. Azoknak neveztetnek in accluso sub littera B. Ad 2-dum fateálják, hogy

ők minden esztendőekben az dézmát székükben szállították, de az mellett azt is hallották, hogy azon dézma az becsületes hét bírának jár. Ad 3-tium nihil.

4-tus testis prudens ac circumspetus Joannes Palócz iudex possessionis Miklóstelek annorum 42.

5-tus testis Pártos Mihály annorum 70.

6. testis Michael Molnár annorum 47, iurati cives possessionis Miklóstelek citati, iurati, examinati fatentur similiter ad 1-mum: Hogy ők magokat a memoria hominum nem szebeni, hanem hét bírák jobbágyinak tartották s nevezték, és noha az dézmát és egyébféle contributiókat is az szebeni polgármestereknek kezekhez administrálták is, mindazonáltal magoktól is az szebeni polgármesterektől hét bírák jószágának neveztettenek, az mint az következő quietantiáknak copiákból kitetszik:

(Idézve 4 nyugtatvány 1627., 1646., 1647. és 1655. évekből »a hét bírák« adója címén fizetett összegekről).

7-mus testis prudens ac circumspetus Martinus Nyerges villicus possessionis Messe annorum circiter 52.

8-vus testis prudens ac circumspetus Paulus Vics annorum 66.

9-nus testis prudens ac circumspetus Christophorus Fazekas annorum 56, iurati cives dicti possessionis Messe citati, iurati, examinati fatentur simul et seorsim in omnibus clausulis et punctis, prout 4. 5. et 6-tus testes praecedentes hoc addito, hogy ők az több hét bírák jobbágyival együtt tempore expeditionum bellicarum az hét bírák katonáinak fizetésekben contribuáltak, nem szebeni vagy más darabantokiban.¹⁾

30. testis prudens ac circumspetus Johannes Kádár, iudex sedis oppidi Saxonialis Nagy-Sink.

31. testis prudens ac circumspetus Georgius Salomon proregius dicti oppidi.

32. testis prudens ac circumspetus Paulus Varga, senior fati oppidi.

33. testis prudens ac circumspetus Stephanus Rheiner; iurati antefati oppidi Nagy-Sink, citati, iurati, examinati fatentur simul ad 1-mum: Tudjuk bizonyosan, hogy az szebeni uraknak az hét bírák jószágiban egyéb semmi részek nincsen, csakhogy ő kgmeknek tamquam primatibus az inspectiójok

¹⁾ 10—29. tanú is azt vallotta, a 21. és 22. (Cserepes Tamás, Veres János) »hoc addito, hogy ők a több hét bírák jobbágyival együtt tempore expeditionum bellicarum az hét bírának katonáinak fizetésekben contribuáltak, nem szebeni, vagy más darabontokiban.«

iránt holmi portiójok tempore rationis hagyatik. Ad 2-dum: Minden esztendőben tartozik mindennemű proventusokról az szebeni polgármester az hét bíráknak számadással; ad 3-tium: Azon hét bírák jószáginak proventusiból jár mindeniknek az hét bírák közül, mind az nótáriusoknak és esküdteknek esztendőbeli fizetések.

Mely fenn megírt bizonyságoknak a fenn megírt utrum szerint hűtek után való vallástételeket mű fide nostra mediante megíratván, subscriptionkkal is és szokott pecsétünkkel megerősítvén méltóságodnak alázatosan exhibeáltuk In reliquo perillustrissimam generosit[atem] vestram diutissime felicissimeque vivere et [va]lere desideramus. Datum Segesvár die 6. Septembris, anno 1704.

Eiusdem perillustris generositatis vestrae humillimi servitores.

Georgius Apoldi

iuratus rei publicae Segesvariensis senator

et

Martinus Bacco

iuratus oppidi Kőhalom secretarius.

Kívül: R. János czíme latinul.

III. osztály, XXXV. csomó, 54. szám.

LXXXIII.

Thököly Imre Radvánszky Jánosnak. Nikomédia, 1704. szeptember 8.

Isten minden jókkal s dolgaiban való szerencsés előmenetellel áldja meg kgdet.

Becsületes szolgánk, Munkácsi János által tökéletes indulatból írt levelét kgdnek szeretettel vettük; édes anyjának életben való létét is kedvesen értettük annyival is inkább, hogy kgdnek is oly üdőt adott az szent Isten érni, az kiben több magyarokkal együtt édes atyja s több igaz hazafiai vérit szomjúhozó, édes nemzetünket végképen elnyomorítani akaró, kegyetlen ellenségünkön boszút állhasson, ennek igája alól való felszabadításában hazájának egyik eszköze lehessen, kire Isten több igaz magyarokkal kgdet segítse.

Kgd kedves öreg anyját ő kgmét kgd által becsülettel köszöntjük, hozzánk való affectiójában pedig kgdnek nem kételkedvén, azt veszszük tovább is kedvesen, ha bennünket a mikor alkalmatossága adatik, az oda való occurrentiákrúl tudósítani nem neheztel, a míg Isten bennünket megegyez-

tetne is, kit hamar üdön adjon Isten, s engedje kgtetek is
látunk szerencsés órában s kedves jó egészségben.

Datum Nicomediae, die 8. Septembris, anno 1704.

Kgdnek jót kíván
Thököli Imre.

Kívül: R. János czíme magyarul.

R. János jegyzete: Exhibitae Claudiopoli, 4. Novembris, 1704.
III. osztály, XXXII. csomó, 48. szám.

LXXXIV.

*Radvánszky János II. Rákóczi Ferencz fejedelemhez.
Kolozsvár, 1704. szeptember 9.*

Ex bloquada Kolosvariensi.
9. Septembris. 1704.

Méltóságos Fejedelem!

Nagy jó kegyelmes Uram! Gyöngyösről 4. praesentis
kült Ngod kglmes parancsolatját tegnap estve alázatosan
vettem, kiből hogy tovább való kglmes dispositiójáig itt ben
légyek és az hadak mustrája s egyéb szükséges dolgok végben
viteliben szorgalmatoskodjam, fejedelmi parancsolatját alázatos
engedelmességgel értem. Én, való dolog, már az mustrának
végin s egyéb instructiós dolgaim alkalmas rendben való hozása
után Ngod előbbeni parancsolatja szerint épen kiinduló félben
voltam az ország követjeivel; de minthogy Ngod mostani kglmes
tetszése ez, hogy elmaradjak, teljes engedelmességű alázatos
szolgája kglmes uramnak nem mond s nem cselekszik az ellen.
De lelkiismeretem szerint tartozom alázatosan bé jelentenem
Ngodnak, hogy már itt ennyire menvén az dolgok, minden
rend statusának oralis declaratiójára és a külső dolgok inca-
minatiójára sokkal szükségesebb in tempore Ngod udvarlá-
sára késedelem nélkül kimennem, hogy sem csak remélhetné
is hasznát ide való további késésemmek. Accedál ez is: ország
követjei gróf Mikes Mihály és Jósika Gábor uraimék s azok-
nak comitivája (kik számosan lesznek, 400 lóval lesznek ad
minimum) anyi instantiával primálni fogják intempestive quo
ad publica et privata Ngodat, kiket talán relatióm facilitálna,
s elhittem, erre nézve az volt magoknak is minden mesterségek
s titkos operatiójok (kit én világosan ki tanultam) hogy engem
Ngod udvarlásában megelőzzenek, de nem assequálták volna, ha e
mostani Ngod kglmes parancsolatja nem interveniált volna.

Igy is penig (ha Ngod kglmes teszése járul hozzá) sta-
fetaliter parancsolván, a kit a dato praesentium ad summum
kilenczed napra vehetem, addig itt és Szamos Ujvár alatt
késvén úgy mennék, hogy ezen sok impedimentummal menő
ablegatiót, a ki ezen órában ide érkezett s holnap indul

tovább vagy beérném avagy meg is előzném, ki iránt siető kglmes parancsolatját Ngodnak alázatosan elvárom.

Só, pinz verő ház s kapák, salitrom s puszkapor dolga, Koss Mihály uram fejevári hajdúi exsolutiója, a megsententiazott Bécsi Sámuel exsolutiója(?) parancsolt munkában véteődnek rendre. Teszek alázatos relatiót törökországi hadak engedetlensége okairúl is.

G. Pekri Lőrincz uram lehetetlen hogy kimenjen Ngod parancsolatjára, a seb miá. Mi karban penig légyen dolgaiban, meg irám alázatosan in parte minap akkoriban Medgyesnél lévő táborból, de több van hátra.

Itt az hadak miben légyenek a többinek relatiójához való summa rei: mind az vármegyék, mind penig a mezei és az német hadak Teleki Mihály uram praesentiáját fölettéb expectálják: 1. a kolosvári praesidium számos voltára 2. gr. Csáki László uram beteges állapotjára, (lábát, szemét köszvény, háborgatván) nézve. Azért legalább addig, még az álgyúkkal bé érkeztén formalis obsidio alá veszik a várost, még a német hadat exsolválhatja ő kglme, concurrálván azoknak is két hó pinzek, azonban ennyire való nincs készen, de necesse itt kell maradnia Teleki uramnak. Már továbbra, ezek véghez menvén, álljon Ngod kglmes dispositióján.

Keczeli István és Kovács István hadnagyok, Ngod kglmes parancsolatja szerint Vajó kapitány urammal kikészülnek ugyan, de: 1. nagy bánattal, mivel ezeriben valóknak magokat nem álléjtják, sőt hogy ők legelsőbben is hadat gyűjttenek e tájon és az ide való nemességet (kibül a potiori áll az az két sereg) egyike perceptora, másika szolga bírása lévén vármegyének, felültették, asserálják; 2. Vajó uramat nem annyira, de vicekapitányát, Radák Istvánt, difficultálják, elébb való embereknek ez országban is magokat állévtán; 3. megmaradt értékek külső tűz által megemésztődven, Kolosvár . . . lévén, mint az holló fiak úgy várják megvételet. 4. Zászlójok alatt lévő katonaságnak azon ratiója és az idevalóknak penig propriumok (?) hogy házoknépítől nem különben, mint életüktől avel-lálódnak és így féltű, ha magok kün lesznek is, meg kevesétetik azon két sereg. Erre nézve talán, Kegyelmes Uram, hasznosabb volna akár Teleki uram, akár más ide való ezerben incorporálni őket.

Ezek után kimenetelem iránt való Ngod kglmes parancsolatját nagy aviditással alázatossággal elvárván, kívánom e mostani tractában árváknak özvegyeknek Istene tegye boldoggá nemzetünk szerencséjire örökké fönn maradandó dicsőséges nevének emlékezetire.

LXXXV.

*Pápai János Radvánszky Jánosnak. Hidvégi tábor,
1704. szeptember 24.*

Nikem bizodalmas jó uram.

Kgd régen várt úri levelét nagy kedvesen vettem s nemis tudtam, megvallom, mire vélnem, hogy kgd igaz szolgájárul annira elfelejtkezett, mivel jó lilekkel írom kgdnek, sem egyszer, sem másszor kgd levelét nem láthottam; azon mindazonáltal szivesen örültem, örülök, hogy mindenekben kgd dicsiretes progressusát hallom.

Az mi penig az kgd levelére való választ illeti, maga postamester uram recognoscálja, azokat postán megküldötte; ha melyekre penig urunk választ nem adott, azoknak elégazétását relegálta ő nagysága maga bémenetelére; az abrudbányai projectumokra is.

Hallom, hogy ott ben megzavarodtanak az dolgok, de gondolom eddig megcsendesedett, melyről örömmel írtením az kgd tudósítását.

Irhatom penig kgdnek, Kassából (honnand jöttem magam is tegnapelőtt), az lovas németség 1. Octobris ki megyen, az gyalog penig továbbra marad, de usque ad ultimum az is kimegyen.

Az méltóságos fejedelem innend Hidvégről holnap indulván megyen Selmeczre, hova is az császár emberei: az érsek. Lamberg, szeginy Szirmai István uram ő nagysága jelen lévén az pacificatio tractáltatik, kinek is Isten ő szent Felsege adja kívánatos végít.

Jablonkánál most megcsapván az morvaiakat az sánczból kiverték, dissipálták, mely ellenségünk confusióját Isten ő szent Felsege továbbra is szaporítsa.

En penig maradok Kgd

igaz köteles szolgája
Pápai János.

Hidvégi táborban, 24. Septembris 1704.

U. i. Irhatom kgdnek, az két táborban vagyunk 30000, azonkívül is mindennap gyúl.

Kívül: Spectabili ac Generoso Domino Joanni Radvánszky, serenissimi principis ac Domini Domini Francisci Rákoczy consilario, per regnum Transilvaniae commissario, comitatus Zolyensis capitaneo domino colendissimo. Albae Juliae in Transilvania.

R. János jegyzete: Exhibitae Bestricii, die 9. Octobris 1704.

III. osztály. XXIII. csomó, 36. szám.

LXXXVI.

*Szepesi János Teleki Mihálynak. Ipolysági tábor,
1704. szeptember 28.*

Méltóságos úr, nekem nagy jó uram.

Szamosfalvi táborból 20. praesentis irott kgd levelét mind az acclusákkal együtt alázatosan elvettem. Pongrácz András uram az úr, Mikes uram ő nga lovaival még valahun faluz; ehhez képest az ő kgmének szóló kgd levelét magamnál conserváltam, az több leveleket penig ad debita loca praesentáltam. Ha ő kge, ide kerül, informálok ő kgmét, mi tévő legyen.

Az dévai casus az szebenivel együtt valóban rosszul esett; annyi fennálló hadak előtt Déváig alámerni az németnek menni, nagy dolog. Tudom, immár nehezebben jut az ember Dévához, de bárcsak azt hallhatnám már, hogy kgd Kolozsvárt löveti, hogy eddig hűségesen contestált hűséges munkáját és szolgálatját avval is illustrálhatná kgd. Bizony kár is annak az sok szép munitiónak ottan úgy heverni.

Itten Isten jóvoltából szerencsésen folynak az dolgok mindenfelől. Kassa, Eperjes immár capitulált; ama nagyhirű labanczos urak is: Barkóczy Ferencz, Klobusiczky Ferencz. urunk ő nga hűségére állottanak. Szatmárt is, hiszem Istent, nemsoká hasonló dolog éri. Az armistitium még itten durál. tractára Bécsből mind német, mind penig magyar deputásusok jünek; harmad nap alatt, úgy hiszem, el is érkeznek. Az tracta Selmecezen leszen, úgy hiszem, ha addig nem fog változni az helynek determinatiója.

Hajszter az Dunán túl, Nagy Győr tájékán vagyon. Az Dunán túl való hadakat csak contemnálta és az armistitiumot nem denunciálta nekik; amazok is élvén az alkalmatossággal, egy részét az hadának felverték és felest levágtanak benne.

Az úr, Mikes uram ő nga és Jósika Gábor uram negyed napja ide érkezett, de még az ő nga cselédje és lovái hátravannak.

En valamiben az úrnak szolgálni tudok, tiszta jó szívvél és igaz készséggel cselekeszem és úri szép hírét, valahun kívánatik terjesztetni és dolgait, az mennyiben engemet concernál, obligatióm szerint segíteni el nem mulatom. Ajánlván az Úr Isten oltalmába kgdet, és magamot úri jó akaratjába és maradok, míg élek, kgdnek

Ex castris ad Ipolyság positis, 28. Septembris. 704.

alázatos szolgálja
Szepesi János.

Kívül: Teleki Mihály czíme latinul.
III. osztály, XI. csomó, 64. szám.

LXXXVII.

*Kállai István Radvánszky Jánoshoz. Kozárvár, 1704.
október 10.*

Perillustris ac generose domine, domine et patrone gratiosissime.

Akarék, uram, kgdnek levelemmel udvarlani kívánván Istentül, levelem tanálja jó egészségben uram kgdet. Én, uram, minthogy az Szamosujvár alatt levő had az megesett actust meghallván nem mert subsistálni ott, kételenítettem onnan elnyomulni. Egyébiránt én innet addig egy felé sem nyomulok, míg az ellenség nem hajt. Az mi az n[ém]let dolgát illeti, még eddig Kolozsváron vagyok, de micsoda intentummal legyen, nem tudhatjuk. Halljuk azt is, hogy Gyalut akarná megpróbálni, az urak pedig magokat hova recipiálták, pro certo nem tudhatjuk.

Értettem azt ma, hogy Forgách Simon és Mikes Mihály uram ő ngok jünnének bizonyos számú haddal; én megvallom, nagy uram, hogy kicsiny erővel vagyok, elszéledvén a had melőlem. Isten oltalmában ajánlom, uram, kgdet.

Kozárvár, 10. Octobris 1704.

Maradok ezzel az urnak

köteles és alázatos szolgálja

Kállai István.

Kívül: R. János szokott czíme latinul. Bisztritium.
III. osztály. XVII. csomó, 13. szám.

LXXXVIII.

Zilah városa Radvánszky Jánoshoz. Zilah, 1704. október 27.

Mint jó urunknak ajánljuk uram kgdnek alázatos szolgálátunkat; Isten sok jókkal terhes dolgaiban kegyelmével szerezze kgdet, szívesen kívánjuk.

Jó emlékezetiben lehet, méltóságos úr, kgdnek, ennek előtte is mind kgmes urunkat ő ngát, mind pedig az nemes országot szegény romlott városunknak felettébb való terhelése iránt találtuk volt meg. Mostan is alázatosan jelentjük kgdnek, az nemes vármegye sem kgmes urunk, sem az nemes ország deliberatumára semmit nem hagyván az sextalitással mostan is, szintén úgy, mint mikor városunk épen és minden közönséges terheknek viselésében minden hasonlás nélkül meg egyező volt, erőnk felett terhel, sőt mostan is kemény parancsolattal kétszáz forint alatt tiltja, hogy az nemes embert

semmi közönséges közinkben való contributiókra ne kényszerítsük, sőt ha különben cselekedünk, hallállal is fenyeget. Alázatosan kérjük azért kgdet, ilyen keserves igyünkben legyen mellettünk assistentiával. Mostan is penig az sextalitásnak megadására kemény executióval kényszerített mindaddig, míg eleget teszünk. Az ilyen dolgokban penig sem az nemes ember, sem a kik az zászló alatt vadnak, semmivel minket nem segítenek, melyekre nézve, ha terhünk nem könnyebbül, kényszerítetünk városunkat pusztán hadni, mert ilyen kevesen az sok terhet nem győzzük. Adja Isten, ez levelünk találja jó egészségben kgdet. Ajálván az jó Isten oltalmában úr kgdet, maradunk Kgnek

alázatos szolgálái

Zilah, 1704 die 27 Octobris.

Jártó János, zilahi főbíró
tanácsos híveivel együtt.

Kívül: R. János czíme magyarul.
III. osztály, XXXV. csomó, 60. szám.

LXXXIX.

*Radvánszky János II. Rákóczi Ferencz fejedelemhez.
Koloszvár, 1704 november 9.*

Kolosvar, 9 Novembris. 1704.

Méltóságos fejedelem, nagy jó kegyelmes uram.

Megjüve tegnap Abrugbányárúl emberem, az honnan mi relatióm, méltóztassa Ngod kegyelmesen megérteni ez acclusákbul sub littera J. Soha, se császár, se régi fejedelem ideiben oly dispositióban nem volt az aranyváltás, mint most lett volna, kinek notabilis hasznát is érzette volna Ngd és örökké benn maradhatott volna váltó pinz, de hogy azt funditus evertálták, Ngdnak igen jeles kárt, látni való dolog kinek hasznót tettek; útát nyitának pedig az bányászoknak az arany distractiójára, kitül én alkalmasint elkezdém vala rekeszteni őket. Mi végre esett penig az aerarium eversiója, Ngod kegyelmesen megértse ex littera K.

Én se az aranyváltót nem defendálok, se collateralisít, de praejudiciosumnak tetszik, hogy hűtes és actualis szolgálait s tiszteit Ngdnak privatae vindictae cupiditate, a kire nincs bízatra az dolog, valaki igy tractálja s bánjon velek.

Cessált az aranyváltás, mert semmi pinzt nem hadtak; nem erogáltak a hadakra, mert mást contineál a megjedzett acclusa. Úti kücséget is, hogy mér akárki is Ngodébül erős

hatalommal venni, a kinek még licentiája sincs a kimenetelre? Másnak ¹⁾ sem parancsolt száz aranyat Ngod s im kedveskednek vele, (holott ²⁾ vettek itt az ország nevezeti azon útra circiter fl. 2000.) Ezekért penig Ngod megbecsülhetetlen kárt és fogyatkozást szenved, hacsak üdövel damnum illatum et causatum meg nem véteti igazságos ítéleti szerint rajtok.

Már én egyebet nem tehettem, hanem kértem szép szóval az bányai tiszteket, hogy bárcsak háromezer forintokkal succurráljanak, méglen azon beváltandó aranyat kiverik, onnan magokét rehabeálják; Ngdnak is marad, kin successive válthatnak aranyat.

Nagybányára az aranyat kihordani igaz dolog kücséges, késedelmes, veszedelmes, de hogy benn erigálhassunk cusoriát, pro nunc lehetetlennek ítélem.

Ha aranyváltó anticipál persuasiómra pínzt, ha g. Pekri uram bárcsak felit Ngd parancsolatjából restituálná, avagy a hadak exolutiójára deputált pínzibül Ngdnak (kinek hallom hérit) szakaszthatnánk valamicskét, még én alázatos relatiómmal udvarolhatok, addig az aranyváltó gyűjthetné az arany gyolyóbisokat.

A fekete pecsétés acclusa szemem eleiben kerülvén, mint-hogy annak sok terminusit én nem értem, úgy találtam magamban, hogy tartozásképen is megküldjem alázatosan Ngdnak. Én ³⁾ a felől, a kinek szól, nem suspicálódok, hogy az ellenséggel correspondeálna, de sok indiciumokbul tartok attul, hogy máshoz csapja magát, kivált ha a méltóságos udvarnál lévők (kiket vajha ott érhetném) disgustussal találnak megtérni.

G. Teleki Mihály uram, hogy a várt hadak intertentiója iránt dispositiót tehessen, eleiben is mehessen mélt. Forgács uramnak kivánsága szerint két zászlóalja katonával, eddig is itt vagyon. Gr. Csáky László uram fél szemit a hályog elfogta, lábaira alig tipiczkiél.

A hadakat minden felől küldem s hajtatom Pekri uramhoz Maros mellé.

Epen most veszem nagy alázatossággal 30. Octobris Vihnyérül kült Ngd kegyelmes parancsolatját, melyhez is tartozó engedelmességgel magamot alázatosan alkalmaztatom.

Ma vettük mélt. generalis Forgács Simon uram levelit

¹⁾ Az eredetiben kihúzva: *Mikes uramnak.*

²⁾ Utánna áthúzva: *ő nga Jósika Gábor urammal vettek itt az országtúl.*

³⁾ *P. L. uram* kitörülve.

is, kiben írja ő nga, hogy Gyürky Pál uramat az hadakkal praemittálta, maga pedig 10. praesentis okvetetlen megindul Kassárúl. En azért nemcsak emlégett kapitány uramat, de magát is ő ngát bévárom s megudvarlom. Azontúl, hacsak Isten egészségtelességemben könnyebbét, indulok késedelem nélkül kegyelmes parancsolatja szerint.

Megvallom, régen óhajtott gratiájúl veszem szabaduláso-mat, de ha szintin van is miért hazámba kívánkoznom, mindazonáltal készebb lettem volna életemet is itt letennem, hogy sem fejedelmi parancsolatján kívül azt cselekednem praesumáltam volna.

Hogy pedig kegyelmesen felszabadétott Ngd, az én Istenem minden dicsőséges szerencsékkel áldja érette Ngdat, én is élttem fottáig maradok igaz kötelességemben, méltóságos fejedelem, ngdnak.

Sajátkezű fogalmazat. III. osztály, XXXVI. csomó, 135. szám.

XC.

Abrudbánya város hatósága Radvánszky Jánoshoz. Abrudbánya, 1704. november 27.

Méltóságos úr, nekünk érdemünk felett való jó urunk!

Mínthogy értettük az kgd urunkhoz való felmenetelét, mely kgd utját s szándékát Isten boldogítsa; azért alázatosan jelentjük kgdnek, miképen ennekelőtte is levelünkben kgdnek panaszolkodtunk, erre az szegény városra sulyos és elviselhetetlen quantumnak felvetése és annak nem effectuáltathatása iránt. Most is újabban alázatosan requiráljuk kgdet, mivel ezen országnak úri és főrendei, vagy nem tudván ennek az helynek gabona terméketlen voltát, vagy pedig ennek az helynek pusztulásával nem gondolván, vetettek legyen ezen városunkra annyi quantumot, mely elviselhetetlen tereh iránt is ez alkalmatossággal kételenítettünk kegyelmes fejedelmünket alázatos instantiánk által megtalálni, hogy az alól az elviselhetetlen tereh alól, minket méltóztassék ő nga subleválni. Azért, kgd ennek az helynek gabona terméketlen voltát és szegény állapotját jó részint experiálhatta, alázatosan kérjük kgdet, méltóztassék kegyelmes urunk előtt emlékezetbe hozni, hogy annál is inkább kegyelmes fejedelmünk (minthogy ha elpusztul, az ő nga tárházának lesz kárára), méltóztassék ez szegény várost protectionale mandatumával protegálni, mint régi, boldog emlékezetű fejedelmek és az ő nga elei is. Mely kgd hozzánk megmutatandó úri gratiájáért az Isten kgdet minden dolgaiban és útjaiban szerencséltesse és mi is szolgál-

hassuk és hálálhassuk meg. Ajánljuk Isten oltalmába kgdet és maradunk

Abrudbánya, 27. Novembris 1704.

Kgd alázatos szolgálai:
Abrudbánya városának
birája esküdteivel együtt.

Kívül: Radvánszky János czíme magyarul.

R. János jegyzete: Exhibitae Claudiopoli, 1. Decembris 1704.
III. osztály, XXXV. csomó, 41. szám.

XCI.

*Radvánszky János II. Rákóczi Ferencz fejedelemhez.
Kolozsvár, 1704. november 27.*

Kolozvár, 27. Novembris 1704.

Méltóságos fejedelem, nagy jó kegyelmes uram.

15. praesentis Érsekujvár alól kült fejedelmi parancsolatját alázatos engedelmisséggel vettem. Az méltóságos főgeneralis, gróf Forgács Simon uram béjüveteléig valamit csekélységem felér, a mennyire beteges voltom engedi, abban hátramaradó nem lések, kit is legközelebb való alázatos leveleimbül Ngod kegyelmesen által látta. Az üdő alatt is mi dolgok estenek gróf Teleki Mihály uramat öszközül vévén, méltóztassa Ngd azon kegyelmességgel megérteni.

Az méltóságos udvartúl jüvöknek relatiójábül vettek a nemes vármegyék olyat észre, mintha az ország küvetjei conditiók praesentálásának alkalmatosságával azoknak helytelenséggel talám offendáltatott volna is Ngd fejedelmi méltósága. Ki iránt sok buslakodások után im a négye, az kik jelen vadnak, mi declaratióra fakadtanak in antecessum sub littera L et M alázatosan accludalom. Ezzel gróf Csáky István uram meg fog indulni nem sokára. Ha mi van az dologban, három emberben fogjuk szorítani azt az országot, a ki ezt prae-sumálta.

Minapi acclusámban is azok szépen kiadták magokat.

Gróf Csáky László uram installáltatott s introducáltatott Ngd kegyelmes parancsolatja szerint az idevaló főkapitányságnak tisztiben. Nagy reverentiával fogadta kegyelmes dispositioját és minden hüségés szolgálatokra engedelmisséggel kötelezi magát ő nga.

Vass György uram pedig luczai kegyelmes parancsolatjához képest indulólag vagyon Ngd udvarlására Katona Pál uram az harminczadban succedálván.

Toroczky István uram jószágit protegáлом az mennyire

lehet, de csendesednek is in hoc passu az hadak. Isten béhozván az magyarországiakat, ott is intimálok.

Kaszás Pál revisióját ingrediálni fogja Béró János casusa is.

Szatmár alól most jüve meg tölünk oda postán expediált Hadadi György. Az oda való capitulatióban (kit Ngd jobban tud) Istennek hála nem sok hátra. Gyürky Pál uram az hadakkal ekkoráig befelé meg is fogott indulni. Mélt. gróf Forgács Simon uram ő nga még 25. praesentis oda nem ért.

Bágyoni Zsigmondnak is, a bányászoknak is keményen intimáltam Ngod fejedelmi parancsolatit s úgy hiszem csakhamar fogja látni Ngd annak hasznos reditusát.

Zilahiak is consolatusok Ngod fejedelmi kegyelmességivel.

Néhai Apor István halálának, tekintetes Andrassy familia csiki örökséginek és az odavaló kapitánáságnak emlékezetivel minap praesumáltam nagy alázatosan tordai főispánság iránt is emlékezetet tennem. Most a nemes vármegye miben és mi okból requirált, azt is azon alázatossággal Ngdnek submittálom sub littera N.

Sajátkezű fogalmazat. III. osztály, XXXVI. csomó, 136. szám.

XCII.

Radvánszky János fogalmazata gróf Forgács Simonhoz. 1704. november vége.

Excellentissime ac illustrissime comes marechalle, domine domine gratiosissime.

Minthogy az méltóságos fejedelem kegyelmes urunk ő nga Vihnyérül 30. Octobris és Újvárrúl 15. Novembris kült parancsolata szerint nemcsak ebben a nemes hazában ngodnak szerencsés bejüvetelit (kit a jó Isten tegyen dicsőségessé ellenségi confusiójával és hasznossá) bevárnom, hanem eddig való munkáimrul és az dolgoknak folyásirul, nem különben fogyatkozásirul is tartoztam kötelesen ngodat informálnom; im azért kik pennára térhetnek, azon engedelmes kötelességgel ngodnak assignálok.

1-mo. Mivel instructióm szerint az egész erdélyi militiát meg kellett mustrálnom, kit is quo tempore et loco per partes mint mustráltam meg, minémű hadi apparatusal találtattának, méltóztassa megérteni ngod az mustra registrumából és ki hová való — azokon kívül, az kik az szebeni harczon; úgy-mint Vay László és Kaszás Pál uraimék ezerekbül, Kolozsvár mellett az úr gróf Teleky Mihály, gróf Csáky László és Pongrácz György uraimék ezerekből valók elestének. De minthogy ez az erdélyi had nagyobb számú, mintsem annyi hasznot

tenne, nagyobb része fegyveretlen is, javallanám ngodnak, ha az véghez ment, mustra szerint cogálná az tiszteket arra, kiki maga ezerébül való hadait, az kik az harczon el nem estenek, álléttatná elő és az kiknek jó lovok s fegyverek nincs, különben az hadakozásra alkalmasok, gyalogságot csinálna belőlek, hosszú puskát adván keziben; az ki pedig alkalmatlan mind lovasnak, mind gyalognak, mintsem haszontalan a számot szaporítsa, az jó katonának a kenyerét elvegye, jobb őket házához küldeni, parancsolatot adván ki, hogy sohol ne lézengjen, az szegénységet ne terhelje, hanem maga dolgá-hoz lásson.

2-do. Minthogy kapitány Gyárfás István uram az Szeben alatt lévő harczon elesett, noha plenarie ezere nem volt, de jó katonái voltanak, ismét kapitány Kaszás Pál uram kegyelmes urunk ő nga parancsolatából megfogadtatott, javallanám azt is ngodnak, mindazon kétezerbéli katonának praeficiáltatnék olyan tiszt, az ki előtttek járna és gondot viselne reájok, hogy el ne szélednének, az kik elszéledtenek is, gyűjtesse össze, avagy pedig suppléálja az decretálló kapitányok ezerit, kivévén közülek az ki nem alkalmas az hadakozásra.

3-tio. Minthogy az nemes vármegyék, az mint a mustra regestrumbül kitetszik, igen gyengén insurgáltak és a kik insurgáltak is, nem sok operatiót tettek, de nagyobbára ki egy, ki más praetextusok alatt: úgymint inspectorság, tiszt-ség, szolgáság, vagy imitt amott voluntéroskodtanak (kinek generalis insurrectionának idein absolute helye nem lehet) abstraháltak magokat; javallanám azt, hogyha mindenik vármegye iuxta propositionem az mint találtatik, bizonyos számú jó lovas hadat maga helyett állítana, avagy pedig ngod állétván fizessen annak. Hogyha pedig ngod quoad ulteriora jobbat gondolhat ebben, szorosan cogálja őket az felülésre, praescindálván tőlök minden subterfugiumokat és próbálja meg ngod, mint viselik magokat? Ha szorosan az táborban pro tempore conserváltak, annakutánna minden jó dispositióra, úgy hiszem, ultro offerálják magokat.

4-to. A székelység pedig, minthogy ab antiquo régi boldog emlékezetü magyar királyok és erdélyi méltóságos fejedelmek idejekben is privilegialiter viritim tartozott felülni, arra nem cogálhatni, hogy hadat tartson, vagy annak fizessen, hanem azt is szorosan ngod compellálván az személyes felülésre extra omnem excusationem valaki jó lovas, fegyveres, lóval, az ki abban deficiál, gyalog insurgálván, mentségesekkel s confraterekkel való kereskedésit a tiszteknek praescindálván, jó volna őket megszagatni és mixtim az mezei haddal az apró bloquadákban disponálni, úgymint Brassó, Fogaras, Sza-

mostújvár és Déva alá, az mint a szükség azon helyekben kívánja.

5-to. Isten ngodat coniungálván az Erdélyben lévő mili-tiával, minekelőtte ngod egyéb hadi operatiókhöz fogna, az mint ennek az országnak situsát experiálhattam és ex experi-entia kitanulhattam, legszükségesebb ngodnak mindeneknek előtte Medgyest kézhez venni és onnan az szebeni excursiót az egész corpuossal impediálni; az regnicolák is majd in centro lévén az az hely, az élést jobban administrálhatják, arra nézve is jó, hogy ha azután az blokada közelebb juthatna Szeben-hez, onnan mindenkor lehet succursusa. Minthogy pedig Sze-bennek egész districtusa eddig mind helyben volt, és minden necessariumokat suppeditált az ellenségnek Szebenben, szük-séges ngodnak arról kemény parancsolatot kiadni, hogy a Szeben körül való nép avagy csak három mélyföldnyire kilebb recipiálná magát, hogy se ne segíthetné Szebent, sem pedig embert ne kaphatna, az ki által a dolgokat kitanulhatná. Túl Szebenen vagon Havasalfölde felől egy Vörestorony nevű passus, az kin eddig az Oláhországokra és török földre mind quoad correspondentiás, mind pedig hogy élést (és) egyéb necessa-riumokat magának hozhasson, szabad járása volt. Azt is ha ngod elfoghatja, nagy hasznot tészén az hazának, az ellenségnek impedimentumot. Az több passusokon is, valamelyek az török birodalma felé vadnak, hogy szoros és jó dispositióban állétsa ngod, igen szükséges, és azzal majd mintegy rabságra veti az szebeni praesidiumot. Kétség kívül elhíhető dolog az, hogy az Szebenben lévő uraknak, mind magyar, német, szász urak-nak, sőt közönséges lakosoknak is marhájok az szebeni hava-sokon lészen, minthogy egész commoditások marhatartásokban az az hely volt; javallanám ngodnak, ha in primo agressu et introitu keresne olyan embereket, az kik azon a havasokon az járást, kalauzságot tudnák, adiungálván melléje cum bona dispositione jó hadakat (olyat, az ki ne erüvel, hanem inkább cautióval subiugálna, mert az oláh, az mint közönségesen tart-juk felőle, kutya csuklya nélkül, ha mód nélkül bánnak vele) Közél lévén Szebenhez, meg is csálhatjuk, és ha Isten szeren-csét adna, azt el is foglalhatnák; Szebennek nagy impedimen-tumára volna az elhajtott marha és préda, ki uraké, ha lehajt-hatnák, az militiának nagy consolatiót szerezne, quod regnicolae az kótya-vetyén olcsón megvévén pro publico et intertentione militiae kegyelmes urunk ő nga nagyon succurrálhatna.

6-to. Mind az hadi apparatusoknak nagy detrimentumá-
val, mind pedig az regnicoláknak az élésadásban való nagy károkkal tapasztaltatott ez ebben az hazában, hogy az mikro-n generalis mustrája volt az hadaknak és bloquadáknak,

akkor mind az mezei hadak, mind az vármegyék nagyobb-részent compareáltak és az élest az szerint kívánták. az mint az mustrát kiadták; annakutána az mustra eltelvén. az bloquádákat oda hagyták, ki házánál lakott, ki pedig széjjel az faluban járt, némelyek zászlóstud járának, az szegénységet duplásan terhelték, mert az hadi tisztek úgy megkívánták az bloquádákon az élest, mintha mindenkor az egész had jelen lett volna, az falukon is széjjel járván az szegénységtől extra-háltak. Hogy ez iránt ngod szoros dispositiókat tegyen az hadak között: in urgenti necessitate ha valakit kibocsátottak is az bloquádából, ad triduum redeáljon, hogy az vármegyék az élés administratiójában jobban procedálhassanak, kárt se valljanak. Azt is szükséges, hogy ngod az mostan de praesenti helyben lévő bloquádákat szorosán investigálja, hol mennyi militia van, és mind commendója, mind corpora micsodás, hogy szoros vigyázással legyenek; ha sufficiensek, helyben hagyja, adiungálván székely hadat melléje, ha nem változtassa, hogy azok az particularis helyek is cum bono et stricto ordine bloquádáltassanak. Az mellett valamely fortalitiomok és praesidiarius helyek in fidelitate suae serenitatis találatnak, curiose investigáltassa ngod, micsoda apparatusal quoad annum, munitiones találatnak és az hol micsoda defectus találatik, idején orvosoltassanak, az praesidiumok is pro ratione status et temporis collocáltassanak.

7-mo. Minthogy Isten Szatmárt sine impedimento ulteriori annyiban kézre adta, hogy Nagy Bányán nem szükség praesidiumot tartani, és ngodnak is úgy fog tetszeni, azt az nagybányai praesidiumot jó leszen az egész corpusra hozni, mert az élés administratiójában azok is eddig sok impedimentumot tettenek. Nagy Bánya városa maga körül való oltalmára tehet maga között dispositiót, ha az ellenség excursiójától félelme nem leszen.

8-vo. Minthogy mind az militia conserválásának, mind pedig az haza az által való subsistálásának legnagyobb fundamentuma az élés felvetésben és annak administratiójában való igaz proportio és rendtartás, szükségesnek itelem, hogy Isten ngod coniungálván az erdélyi hadakkal in primo accessu mindjárt mind az nemes vármegyék, székelység és szász natio követeit özvegyüjtvén, úgy az egész statusokat is, ngod kitáulván az benn lévő és onnan kívül bejövő militiáknak számát, az egész statusokkal tétessen az intertentio iránt reparitiót iuxta rectam proportionem locorum. Különben ha ngod ezt szorosán meg nem parancsolja és meg nem kívánja, az eddig való usus szerint practicáltatik mind az élés vetése, mind administratiója, mind pedig az hadaknak széjjel való járása:

teljes lehetetlenség, hogy subsistáljon ez az haza, az mely mia elkezdett jó munkáinknak is nemzetünk szabadulásában nagy periculum lészen. avagy legalább mostan erigálandó hazabéli consiliummal ezeket effectuáltatván, miltóztasson ngod accurate observáltatni.

9-mo. Az mint proxime feltettem, hogy ngod az intertentio repartitióját iuxta rectam proportionem megkívánja és urgeálja, méltónak itélem mindazért, hogy az eddig való operatiók (miatt) némely helyek már penitus exhauriálódtanak és annyira deficiáltak, semmi succursussal nem lehetnek és ha az olyan helyek aggraváltatnak, semmi consolatiót nem várhatunk kegyelmes urunk ő nga fegyvere boldogulásában, az kit praecaveálni kell, hogy desperatióban ne juttassuk őket. 2-dó mindazért hogy az egyéb helyen, az kiben annyi condescensio meg nem fordult, magokat ne subtrahálják, hanem in aequilibrio supportálják azt az mostani közönséges terhet, annak alkalmazhatóságával az eddig felettébb terheltetett helyek is vehessenek, az mennyiben lehet, valami kis consolatiót és hogy ezt ngod apprime inculcálja a statusoknak suo tempore et debito loco, summopere szükségesnek itélem, ratióit ennek szóval ngodnak declarálni kívánván.

10-mo. Minthogy mind az militaris rend részéről, mind pedig az incolák részéről in administratione victualium sok hamis és álnok practica szokott lenni, az élést ab indebito loco extrahálják, méltó ngodnak azt is szorosán megkívánni, hogy az méltóságos fejedelem kegyelmes urunk ő nga commissariusokat rendelvén, azok az szegénységet helytelen administratiókkal ne aggraválják, az felvetett quantumot szorgalmasan administrálják, az militia fogyatkozást ob negligentiam et iniuriam illorum ne szenvedjen, úgy az vitézlő rendek között lévő commissarius tiszték is in perceptione victualium excessusokat ne csináljanak. És jólehet a felállítandó consiliumnak hivatalja ez, mindazonáltal hogy ngod teljességgel szemit róla levegye, semmiképen nem javalhatom.

11-mo. Minthogy ebben a hazában eddig megesett confusiókat rész szerint az independentia, rész szerint az competentia és az hadaknak irregularitása is, az haza nagy mértékben való pusztulását pedig okozhatja az hadaknak széjjel való járása, hogy az ngod bejüvetelivel, kit is nagy aviditással vártanak, consolálódhassanak. szükség, hogy ngod mindenik had között szoros dispositiókat adjon ki, széjjel ne járjanak, és az kik excessusok volnának, érdemek szerint büntetődjenek kegyelmes urunk ő nga edictuma szerint is.

12-mo. Particularibus actionibus kiki az statusok közül az mi kegyelmes urunk ő nga szolgálatában és hűségében micsoda

operatiót tett, conveniens és inconveniens dolgokat munkálkodott, azt pennára nem akarván venni, mindazokrul ngodat oretenus alázatosan informáлом.

Fogalmazat III. osztály, XXXVI. csomó 49. szám.

XCIII.

*Rákóczi Ferencz Radvánszky Jánoshoz. Galgócz,
1704. december 10.*

Spectabilis ac generose, fidelis nobis honorande. Salutem et principalis gratiae nostrae benignam propensionem, Kgd levelét vöttük az accludált nemes vármegyék leveleinek másával, mely kgd industriáját kedvesen értettük. Továbbra is, míg kgd benn lészen az országban, az oly dolgokra vigyázzon s tudósítson minden occurrentiákrul.

Mivel az bányászok exsolutiójára, az aranyváltásra küldöttünk tizezer magyar forintokat, azzal az arany váltathatik, oeconomizálhatnak azon tiszteink az ország jövedelmének augmentumára.

Mivel az oly főtisztségeknek collatióját hadtuk bemenete-lünkre, azért senkinek is addig oly tisztségekrul való instan-tiája nem resováltatik.

Caeterum eudem feliciter valere desideramus.

Ex arce Galgócz, die 10-ma mensis Decembris, anno 1704.

Ejusdem benevoli

F. Rákóczi
Joannes Pápai.

Kívül: Spectabili ac generoso Joanni Radvánszky, consiliario nostro, fideli nobis honorando.

R. János jegyzete: Exhibitae Claudiopoli, 21. Decembris 1704.

III. osztály, XXV. csomó, 27. szám.

XCIV.

*Klein János Radvánszky Jánoshoz. Besztercze,
1704. december 10.*

Méltóságos úr!

Mikó uram ő kgme által alázatosan írtam volt az úrnak holmi dolgokrul; de minthogy azon leveleimre uram kgdtul választ nem obtineálhattam, tartottam attul, hogy irásom talán az úr kezéhez nem is ment. Maga is Mikó uram ő kgme ennyi időtől fogva vissza nem jött, reménylem talán máshova ment. — Irtam volt uram kgdnek penig, hogy az úr méltóztasék az közel való vármegyebeli falukat úgymint Alsó- és

Felső-Borgót, más falukat is ide disponálni, hogy az salétrom főzéshez kívántató vecturázással succurráljanak; mert lehetetlen dolog, hogy ezen szegény districtusunk végképen el ne pusztuljon.

Azonban az méltóságos gróf úr, Teleky uram ő kgcme serio parancsolván egy néhány izben, hogy az itt levő németeknek köntösöket csináltassak, én pedig ő kgmének in rei veritate demonstráltam, hogy itten bizony arra való posztó nincsen; de ha volna is, az költség deficiálván, nem tudom hol és quomodo kellessék remediumát keresni, mert ezek az vitézek nem csak dolmányokat, hanem menstrualis fizetéseket is, azonkívül pedig ingeket, lábravalókat, csizmát kívánnak. Igaz dolog, az mely fl 160 reánk disponált volt minapi alkalmatossággal az nemes ország, azon pénzt nekik anticipáltam, ingeket, lábravalókat is csináltattam, bizonyos számnak csizmát is többet is csináltatván, az mellett valami aba nagydrágokat is elkészítettvén, nekik az szent innepekre kiadom. Csak az menstrualis pénzbeli fizetés és posztó iránt méltóztatván az méltóságos urak holmi remediumat találni, az minden napi hús és kenyérbeli provisio iránt fogyatkozás nincsen. Holmi örvendetes hírekkel méltóztassék az úr igaz szolgáját consolálni.

Noha megértettem volt az méltóságos úrnak hirtelen való megindulását, mindazonáltal talán oly szerencsém lehet, hogy az urat még ezen szegény hazában megudvarolhatom, sőt talán az mi kegyelmes urunkhoz ő ngához alázatosan el is kísérem.

Ha hol pedig az úr praegnans tisztinek alkalmatossága nem engedné is, eo in casu alázatosan és bizodalmason igen recommendálok csekély személyemet az méltóságos úrnak, méltóztassék mind az mi kegyelmes urunk ő nga, mind pedig másutt és signanter méltóságos gróf Forgách Simon uram ő ngánál alázatos szolgájáról és szegény városunkról recordálni. Az Úristen az méltóságos úrnak jó patrociniúmát bőséges áldásával remunerálja. Hogy az rodna-bányai dolog, recens memoriájában legyen az úrnak, alázatosan kérem. Az Úristennek ajánlom az méltóságos urat, maradván életem fogytáig az méltóságos úr

Besztercze, 10. Dec. 1704.

alázatos szolgája,
Klein János.

U. i.: Az gombot kapitány Pongrácz uram ő kgcme által elküldtettem volt.

Kívül: Radvánszky János czíme latinul.

III. o. XVII. cs. 139. sz.

XCV.

*Id. Gr. Csáky István Radvánszky Jánoshoz. Türe,
1704. decz. 17.*

Méltóságos úr, bizodalmas nagy jó uram!

Jó emlékezetiben lehet az úrnak, miben legyen az mi atazásunk. Nem kétlem, iterato conferálta légyen kgddel Szombati uram, mint bántak velünk a követ urak, az mi mostani követségünkért. A mint hogy is írtunk a négy nemes vármegyéknek, ha megtartanak bennünket ezen hivatalban, hanem is, erdélyi módon mi ugyan lassan continuálni fogjuk utunkat; mindazonáltal lassan balagdálok (így), hogy annyival is uram kgd érhetne bé, melyet nagy szerencsémnek tartanék. Kérem kgdet, mint bizodalmas nagy jó uramat, méltóztassék insinuálni Teleky uramnak, hogy ő kgme hova hamarébb gyűjtené egybe azon becsületos vármegyéket és levelünket olvasatná el, hadd látnók, mi válaszunk léssen, hadd tudnók mihez tartani magunkat Szombati urammal. Már ezen túl, ha az urak méltóztatnak levelet küldeni nekünk, hétfőn túl mind csak az margitai postamesternek kell dirigálni oly formán, ha által nem mentünk, csak tartsa meg a nekem szóló leveleket és Szombati uramnak, hétfőig pediglen ide Almásra; mert ott leszek.

Kérem az én nagy jó akaró uramat udvárnál is ne felejtkezzék el kgd felőlem; ha élek megszolgálom kgdnek. Ezzel Isten oltalmában ajánlom kgdet, mint bizodalmas nagy jó akaró uramat, maradván mindenkor kgdnek

Türe, 17. Dec. 1704.

kész köteles szolgálója:
Csáky István mp.

Kívül: Spectabili ac generoso domino Joanni de Radváncz, serenissimi dei gratia electi Transylvaniae principis, dni dni Francisci Rakóczi de Felső Vadász ad regnum Transylvaniae ablegato commissario (titulus cum pleno honore) dno, dno mihi colendissimo.

III. osztály, X. csomó, 15. szám.

XCVI.

*Szombati György Radvánszky Jánosnak. Türe,
1704. december 17.*

Tekintetes úr, nékem bizodalmas nagy jó uram.

Szivem szerint bánom, hogy Kolozsvárról olyan hirtelen kellett eljőnöm; még csak arra való időm sem volt, hogy az úrtól elbücsúzhattam volna és hozzá megmutatott úri gratiáját megköszönhettem volna, melyről az urat igen alázatosan

követem, ha eddig való terheléssel megbántottam volna az urat. Tovább is mindenekben az úr gratiájába ajánlom magamat, és kívánnám, ha csekély szolgálattal valaha demereálhatnám hozzám mutatott jóakaróját.

Az négy vármegyéknek rescribáltunk méltóságos gróf urammal ő ngával; részemről is kérem az urat alázatosan, az úrnál, Teleki uramnál ne neheztelje emlékezetben hozni és mindenekben azon dolgot tovább is per bonam intimationem procurálni; micsoda progressusa leszen tovább, arrul tudósítani. Az úr parancsolatja szerint azon lézsek, abban az dologban munkálódhassam.

Kivánom tovább, Isten az urat hamar időn jó kívánsága szerint hazájába kihozván udvarollhassak az úrnak és láthatssam friss jó egészségben.

Türe, 17. Decembris, anno 1704.

Kgdnek méltatlan alázatos szolgálja
Szombati György.

Kívül: R. János czíme latinul.
III. osztály, XXX. csomó, 53. szám.

XCVII.

*Id. Gr. Csáky István Radvánszky Jánoshoz. Nagy-Almás,
1704. december 24.*

Méltóságos úr, nékem bizodalmas jóakaró uram!

Mind magam házamnál levő kevés dolgockám, mind penig egészségtelenségem (miatt) rész szerint akarnám uram ha kgddel járhatnék, eddig még nem indultam ide való puszta házamtúl, kihez képest akartam uram kgdet levelem által meglátogatni kívánván, Isten kgdet az jelen való szent innepekre szerencsésen vigye által, engedje idvességesen eltölteni.

Egyébbel nem tudtam uram kgdnek kedveskedni; küldöttem egy özet, kívánom jó egészséggel költhesse kgd; az vármegye tiszteinek is meghattam, az mivel lehet, kedveskedjenek, uram, kgdnek. Bizony mind én s mind az nemes vármegye többel tartoznának olyan becsületes úri embernek, de az mostani időben nem tagadhatjuk az tehetetlenséget.

Isten annyira segitvén, talán csak harmad napok mulva is continuálni fogom útamat; kérem bizodalmasan, uram, kgdet ezen mi (?) dolgunkat az nemes vármegyék előtt és az úr Teleky uram tovább is promoveálni ne nehezteljen és ha udvartól valami informatiót azon dologról vehetett volna, arrúl is tudósítani, hadd tudhatnánk dolgunkat jobban folytatni.

Minthogy, uram, ez az nemes vármegyének kivált ezen processussa annyira elfogyatkozott, látia Isten, nagyobb része sem szénát, sem abrakot nem adhat; mert az hol mi volt, kivált Kolozsvár körül, innen az blokada, mind az német jövetele, mind az után az hadak rajtok való léte annyira elfogyatta, teljességgel semmit nem adhat. Az gyulai és sebesvári praesidiariusok is rendetlenül bánnak az szegénységgel; most is az sebesvári hajduk egy jó paraszt embert Hunyadon meglöttek. Azokat is méltó volna compescálni, ne irtóznék az szegénység. Az sok felől való assignatio ezt az processust csak érten éri, azt se tudják az tiszték hova s melyiknek satisfaciáljanak. Ha, uram, kgd valamiben nem succurrál, nem tudom hogy supportálhassák. Bátorságos busításomról, uram, kgdet nagy becsülettel követem, tovább pedig magamat bizom kgd úri jó akarátjában, melylyel Isten oltalmában ajánlván kgdet, maradok kgdnek

Nagy Almás, 24. Dec. 1704.

köteles szolgálja :
Csáky István mp.

Kívül: Radvánszky János címere latinul.
III. osztály, X. csoport, 16. szám.

XCVIII.

*Szombati György Radvánszky Jánosnak. Nagy-Almás,
1704. december 24.*

Spectabilis ac generose domine, domine et patrone mihi gratiosissime!

Nem akartam, uram, elmulatni, hogy kgdnek rövid írással ne udvarolnék. Kivánom Isten, uram, kgdet boldog inneplésekkel szerencséltesse és jó egészségben éltesse.

Még, uram, méltóságos gróf urammal meg nem indulhattunk. Úgy hiszem, az innepek után, ha az innepekben nem is, megindulunk. Ideki semmi új hireink nincsenek, az kivel, tudnék, uram, kgdnek kedveskedni. Én mindenkben ajánlom, mint nagy jó uramnak, gratiájában magamot; bizom is, hogy az úr gratiájában rólam el nem feledkezik. Melylyel Isten oltalmában ajánlom az méltóságos urat.

P. S. ac G. D. V.

Nagy Almás die 24. Decembris, anno 1704.

servus humillimus
Georgius Szombati.

Kívül: R. János czime latinul.
R. János jegyzete: Exhibitae Claudipoli, 26. Decembris 1704.
III. osztály, XXX. csomó, 54. szám.

XCIX.

*Radvánszky János II. Rákóczi Ferencz fejedelemhez. Kolozsvár,
1704. decz. 31.*

Kolozsvár, die ultima Anni 1704.

Méltóságos Fejedelem!

Nagy jó kegyelmes Uram! Fejedelmi személyinek csudálatos megtartásáért áldandó dicsőséges Sz. Isten, hogy e reánk viradandó Újesztendőben is és száma nélkül következőkben Ngdat, Kegyelmes Uram, szerencsés étellel, dicsőséges triumphusokkal megszorodott népe szabadétására áldgya és boldogétsa, alázatosan kívánom: magamot engedelmes, szolgáját kegyelmes gratiájában Ngodnak azon alázatossággal ajánlván.

Tekintetes, nemzetes Gyürky Pál uram a magyarországi hadakat általvivén a Maroson, conjungálta eddig magát mostan gr. Pekri uram commandója alatt lévő Ngod egyéb hadaival. Az méltóságos gróf és generalis commendans, Forgács Simon uram, amint Szatmár alól nékem irott levelibül érttettem, meg fogott ekkoráig be felé indulni. Hozná az Úristen ő Ngát hova hamarább!

Csáky András uram azon kért, excusáljam Ngod előtt, hogy fejedelmi parancsolatjára eddig ki nem ment, ajánlván arra magát, tartozó engedelmességit soká nem halasztja. De minthogy sokan suspicálódnak, hozzá marháit török földre kiküldvén, (minek hogy bizonyosan végire mehessek, expressust alattomban küldtettem Dévára) harminczadokból notabilis summat gyűjtvén már ezelőtt is, szász natio előtt holmi szókat hintegetvén; most is, hogy fejedelmi parancsolatját a kimenetel iránt vette, arany s paripabéli gazdálkodással pro consilio más-hoz járván, mintha magát is arra akarná recipiálni, Gyürky uramnak ezeket megjelentvén, vigyáztatok is reája, magam placida modalitate integetvén s javallván Ngod udvarlására késedelem nélkül való indulását. Ha késik és mi circumstantiákat vehetünk észre, nem fogja elkerülhetni az arestumot Ngod kglmes dispositiojáig.

Szász natio Ngod kegyelmes intentiója ellen mód nélkül praegraváltatik. Pro exemplo Beszterczét mondhatom. A hadaknak minden victualékkal gazdálkodik, magyar, német praesidiumot tart, gróf Pekri uramnak eleitül fogva szarvasmarháját N° 413at, ménesit N° 218, juhot N° 1500, ahoz való cselédit districtusában interteneálja. Az asszonyt 60 személylyel és lovaival kücségesen sustentálja. (Holott gróf uram maga jószágán kívül, kit békivel bir, Betlen Sámuel és

.....¹⁾ uraimék jószági Ngod fejedelmi collatiójából további kglmes dispositiójáig, ezerszáz jobbágygyal, az mint fiscalis tisztectül hallom, szaporodott) port sokfelé diversis vicibus administrált s most is administrál, s mind hertelen szükségét suppleál. A többinek is hasonló sorsa. Azért, kegyelmes uram, ha tetszene, talán jó volna consoláltatni őket.

Az négy vármegye küvetségiért mennyire persequáltatik gr. Teleki Mihály uram, fejedelmi jüvedelem mikint praeciáltatik előtte, jóllehet azt Pekri uram maga irásában tagadja, azt mondván hogy avval az szászok contribuáltak, való is hogy vontak rajtok, de az is való hogy Harsányi uram kezibül is ő nga deputatusa elvette hatalmasül a portula pénzét). Szigyenlem is enumeratióját, nem is praesumalom Ngodat terhelnem; meg küldettem secretarius Pápay János uramnak.

Gróf Csáky István urammal Szombathi György nevő Ngod szolgálja, pro nunc ő Ngának követtársa mene ki; ki is ifjúságától fogva ebben az hazában lakván és szolgálván a mostani dolgokat is jól tudgya. Alkalmas relatiót tehetne mindenekről, experiálom én azt benne, hogy tökiletés szolgálja Ngodnak.

Sajátkezű fogalmazat. III. osztály, XXXVI. csomó, 137. szám.

C.

A szász nemzet kérése II. Rákóczi Ferenczhez, hogy az 1704. május 7-én kiadott protectionálisában és az országgyűlésen is engedett jogukat, hogy a labanczoknak adósságaikat ne fizessék meg, tartassa meg azokkal szemben is, a kik azóta kuruczok lettek, vagy lesznek. 1704. év.

Serenissime princeps ac domine domine clementissime.
Benignissime recordari dignabitur Serenitas Vestra, qualenam benignum decretum sub dato 7. Maji anni currentis ex castris Serenitatis Vestrae ad ripam Danubii ad Ordas positis ad nos eo tempore, cum Saxonica natio nostra occasionem liberationis sui et cum ea simul gratiosissimam et optatissimam Serenitatis Vestrae protectionem amplectabatur, clementer emanare fecerit Serenitas Vestra. In quo inter alia liberationis commoda a debitis, quibus Saxonica natio nostra eotum illis creditoribus, qui eodem tempore adhuc partibus hostilibus adhaeserant. tenebatur exemptionem eorumque debitorum

¹⁾ Egy név helye üresen hagyva.

totalem cassationem et in perpetuum valituram, etiamsi exposit creditores similes cujuscunque sint conditionis partibus Serenitatis Vestrae se associaverint, annihilationem gratiosissime nobis offerre ac verbo suo principali confirmare dignata est eadem Serenitas Vestra. Quemadmodum itaque liberationem nostram ejusque accessoria bonitati domini Dei et per eum benedictis Serenitatis Vestrae armis et vigilantiae grata mente acceptum ferimus, ita et praenarratam Serenitatis Vestrae in clementissima relaxatione et cassatione praetactorum debitorum decretaliter concessam principalem gratiam humillimum cum subjectione exosculamur. Quia vero praememorati antehac creditores nostri paulatim et successive ad partes Serenitatis Vestrae transeundo sua praeterita, quae olim apud nos habuere, credita variis modis exigant et reposcant, vel exigere et reposcere, aut per vias, quibus Serenitatem Vestram ad aliam resolutionem permovere et inflectere nostramque adeo spem infructuosam reddere quierent, quaerere viderentur; hinc pro talibus per dictum Serenitatis Vestrae benignum decretum incompetentibus factis, exactionibus et ad rehabilitationem similium cassatorum debitorum viam apud Serenitatem Vestram parantibus conatibus nunc et in posterum valide dimovendis, Serenitati Vestrae omni humilitate supplicamus demississime orantes, quatenus Serenitas Vestra nos alioquin in mille angustiis constitutos, penes jam semel tam gratiose largitam nobis Serenitatis Vestrae benignitatem ac verbo etiam principali suo sancte confirmatam omni efficaciori modo manutenere velit, quoque dicti creditores a similibus repetitionibus et molitionibus contrariis modis et validis Serenitatis Vestrae ordinationibus removeantur et nos itaque actuale fructum de Serenitatis Vestrae nobis concessa benigna clementia habere valeamus. Confidimus ergo humillime in Serenitatis Vestrae et hoc in passu praestitura erga nos gratia, quam humillimis nostris obsequiis perpetua fidelitate venerabimur. Deum ex altis exorantes, quo Serenitatem Vestram penes vitam longam foelici victoriosoque regimine beet. Quibus nos Serenitati Vestrae principali gratia humillime subjectimus.

Serenitatis Vestrae

humillimi perpetuoque fideles:
Nobilis universa natio Saxonica Transylvaniae in civitatibus et sedibus Saxonicalibus principalibus existens.

Másolat? III. o. XL. cs. 175. sz.

CI.

*Radvánszky János II. Rákóczi Ferencz fejedelemhez.
Kolozsvár, 1705. január 11.*

Kolozsvár 11. Januarii. 1705.

Méltóságos Fejedelem!
Nagy jó Kegyelmes Uram!

Múlt napokban Moldvábúl jött örmények azt referálják, hogy az mely egynéhány száz tatár erre felé indult volna, azoknak Moldván által való passust denegálván a vajda, csak hamar jött az Hámtul revocáló parancsolatjuk, kire nézve is mindezek, mind pedig tíz ezerig való, a ki emezeket küvette volna, megtértenek. Ugyanazon kereskedő emberek referálják azt is, hogy a Török birodalomban minden bizonynal ki van hédetve universaliter a táborozáshoz való készület, de mely felé, inditiumi sem láthatók.

Szatomárrúl erre Szebenben menő némentség már ben van az országban, kirül az mélt. generalis Gróf Forgács Simon uramnak ezen órában vévén tudósétását, minthogy vármegyék commissariusin kívül aligha mi comitiva van mellettek, expediáltam eleikben egy ahoz értü füemberrel az ide való két lovas sereget, kik is lassú uttal fogják késérni még gróf Pekri uram nem disponál irántok. Az idő alatt is arra incumbálom, hogy Ngod szolgálatjára disponálhassák őket. Bár csak in hoc puncto való tenorát a capitulatiónak küldette volna meg ő nga.

Abrugányai aranyváltó küldett azóta kezemhez, hogy Ngod méltóztatott váltó pénzrül provideálni, circiter 2000 nehezik aranyat, kit, mivel minapi kglmes parancsolatja szerint Selmeczrül pénzformákat nem hoztak, de máskint is üdö kívántatván a cusoria erectiójához, kiviszem Isten segítségül Ngodnak, ha csak gróf Forgács uram ő nga ki nem veszi kezembül. Legnagyobb szükségít abban látnám, hogy porbul való befogattatása tizedrésziben káros, nehezikbül való aranyverettetés suspectus lévén előttem, vétetné inkább Helmbach urammal állandó próbáját és experimentumát Ngod.

Hadakozásnak tulajdon gyakori változása, kiben Isten benne való bizodal munknak próbáját nézi, engem (megvallom vétkemet) képtelenül gyüter. Emlékeztetem fejedelmi kegyelmességít Ngodnak solti táborrül idevaló expeditiómkor tett egyetlen egy alázatos instantiámra, és abbeli kglmességít most is azon alázatossággal implorálom, hogy tudni illik 17 esztendőktül fogva majd nem kevésb könyvhúllatással, mint kenyérrel élő árva édes anyámra, gyámoltalan feleségemre,

neveletlen apró gyermekeimre méltóztassék Ngod kglmes reflexióval lenni és azokat, ha kívántatik, securusabb helyre transferáltatni, kit én igaz hűségemmel sem tudván meg-
szolgálnom, azon igaz Isten, kit nemzetünk imád Ngod meg-
tartásáért, fogja megjutalmazni Nagyságodnak.

Sajátkezű fogalmazat, III. o. XXXVI. cs. 139. sz.

CII.

*Gróf Forgách Simon jelentése a fejedelemhez Erdély
állapotairól. 1705. február 6.*

Kolosvár, 6. Febr. 1705.

1. Embernek s népnek sokasága hadi rendben; de semmi rendtartás, az elmék pedig habzó.

2. Magyarországi hadban ad minimum 5 ezer szükséges, kinek fizetésének fundusának köll lenni, de nem Erdélyből. NB.

3. Szívessen javallja kegyelmes urunknak, hogy az instituált consiliumban magyarországi igaz hiveiben egyet ad minimum plántáljon, avagy ez az consilium ne legyen independenter a generalatusságtól.

4. Itt generice a török protectiót sűrűn emlegetvén, szükséges kegyelmes urunknak arra igen vigyáznia, hogy ő Nga hire nélkül is magokat annak ne submitálják, avagy az országba be ne hozzák.

5. Az aranyat mindezen considerációkra tartotta meg méltóságos gróf Forgách Simon generalis commendans uram, úgy hogy in extremitatem (kit Isten távoztasson) legyen mihez nyulni az ő nga szolgálatjában.

6. Operatiókhöz nem foghatni ante initium Martii, Kajdi, Róth János regimentjei elkészvén, sőt bombák s porok dolgában tett dispositiói ő ngának confundáltatván.

7. A francia követ beérkezvén, veszi ő nga opinióját ide való hadi institutiókról. Azt pedig hova kísértesse ő nga, elvárja kegyelmes urunk parancsolatját?

8. Experiálta ő nga, hogy urunknak személye szerint nem sok affectiói az idevalóktól s nagy neheztelések pedig ő nga füebb szolgálái ellen, kik udvarnál vadnak.

9. Jónak, sőt szükségesnek itélné ő nga, lévén módja benne, bárcsak 1 ezer lengyelt tartana itt kegyelmes urunk.

10. Kéreti azon kegyelmes urunkat, hogy praemoneálni méltóztassa a kancelláriát, az honnan sok contrariumok expediáltatnak.

Ezeket Radvánszki uram bízvást cum declaratione megmondja kegyelmes urunknak, mert hitünkben jár.

Gr. Forgách Simon mp.

Az 1—10 pont Radvánszky János keze írása, a záradék pedig a Forgáché.

III. o. XIII. cs. 52. sz.

CIII.

*Radvánszky János II. Rákóczi Ferencz fejedelemhez.
Radvány, 1705. márczius 6.*

Radvány, 6. Martii 1705.

Méltóságos Fejedelem! Nagy jó Kegyelmes Uram!

Erdélyi útja Ngodnak soha elméből ki nem esik, kit ha szintin az odavaló szükségre nézve nem dissuadeálhatom is; de ezen haza résziről ezek (a mennyire együgyűségem capiálja) occurrálnak: már is pro varietate affectuum kinek örömirre, kinek szive fájdalomára látom lenni csak ezen távozását is Ngodnak, kinek fundamentumul a bal szerencsét veti a fiöld népe.

Nékem valamint nem szolgált örömemre, hogy Újvár megvétele után nagyobb operációkhoz fogott vala Ngod, úgy már most errül az fildrül való távozása Ngodnak hogy kárt ne hozzon, igen félek rajta; mert ha 10 ezer embert küldene is ki az országból, nem tenne annyi lankadtságot az emberek szívében, és az ellenséget s az árulókat (kik már is a német succursust rebesgetik) nem bátoritaná annyira, mint Ngd fejedelmi személyinek absentiaja.

Erdélynek részirül penig: valameddig Medgyest mélt. gróf Forgács Simon uram nem recuperálja, valameddig a verestornyai passust nem bírja és Szebent nem constringálja (kik minnek előtte véghez menjenek, én úgy vélem, az mint Ngd parancsolja szerint ezt írásban is bé adtam ő ngának, meg köll verekednünk Rabutinnal, de ő nga nem fog hozzá méglen Kajdi s Róth János ezerei bé nem mennek) nem vélem tanácsosnak a Ngod bémenetelit; mert ha Ngod drágálátos személyit nem féltem is, de (pono casum) jelenlétiben való hadaknak legkissebb confusiójából mi következhethnék suspectus szomszédok közt, az állhatatlan és nyughatatlan elmék közt s mely meg történhetű inségre jutott fiöld népnek aversiója, Ngd kglmesen el ítélheti. Experiáltam azt hogy mint az Szász natióval, s mint az szegénységgel kegyesebben bánt az ellenség, magunk felekezetinél, és azt magához édeséti szüntelenül. Való, hogy Isten operatiojából jó reménség alatt a perseverált, most penig generalis commendans uram ő nga

szivire vette ügyit, jóllehet praescissis etiam omnibus excessibus csak az alimentatio is elég terhire van már most, midőn kifogyatták idő nap előtt.

Ezekre való nézve én méltatlan opinióm (kire minapi Ngd fejedelmi parancsolatja bátorét) e volna: Hogy Erdélyben destinált gyalogságnak bé menetele admaturáltatnék, destinált operatióit az hadaknak látná Ngod és az alatt fejedelmi udvara excipiálásárúl (ki is ott nem utolsó munka és a késedelemnek kész oka) provideálna a ben lévő consilium; Ngod pedig Egerbül bárcsak kevésbé visszanyomúlni méltóztassék és a helyett inkább Szécsén tájon subsistáljon. Az idő alatt mind a francia követnek bé jüvetele, béhozott aranyak fel veretésinek hére, vagy Nagy Szombat tájékának, avagy a Dunántúl való füldnek recuperatiója és talám (az mit reménlem és hiszem) egyéb triumphussi is Ngod fegyvereinek, magyarországiak szivit megvidámétja s erőséti, erdélyiek előtt pedig veneratiót szerez s kész obsequiumot is viszen bé Ngod. Ezt jó lelkiismeretem szerint bé jelenenem alázatosan tartozom, Ngodat pedig, Kegyelmes Uram Istenre s minyájunk szerencsére azon alázatossággal obtestálok.

Barcsay Mihály uramat inkább installáltassa consiliumban mélt. generalis Forgács Simon uram, és ha absentalásáért más dispositió lehetne is ő kglme iránt, de nem improbánám pro rei statu, csak residálna continue a consilium mellett és ne másutt.

Barcsay Ábrahám uram mind az hunyadi főispánság nélkül, mind a consiliumon kívül maradván, hogy contemptusát ne állétsa, vagy udvarhoz hivattassa Ngod, a vagy mi aequivalenssel consoláltassék.

Száva Mihály uram nem jó volna, ha most bé menne; dolga sincs in privato s tisztit már más administrálja. Forgács uramnak is elég azokra vigyázni, a kik ő nga kerül vadnak.

Ecsedi Pétert midőn exactorságra kglmesen resolválta Ngod, talám nem reflectálta arra magát, hogy azon tisztséget még tavaly Király Sámuelnek conferálván, most is fungál benne, okot ő nem adott degradatióra. Azért Szombathi György megirt Király Sámuellel elégségesképen azt véghez vihetné, Ecsedi Péter pedig sokkal hasznosabb és szükségesebb szolgálatot tehetne só aknákon való inspectorságban, ha Ngod kegyelmes tetszése járulna hozzá. Aestimabilis ember in rebus oeconomicis ő s adhat mindenekben lument. Biztattam is Ngod kegyelmességével, hogy annál inkább conserválja a régi fejedelmek s kamora ideiben törtint nála levő actákat.

Pongrácz Andrást (kinek személyire Ngod kglmesen magát reflectálhatja) Teleki Mihály uram harminczadok inspec-

tiójára deputálta, úgy hogy revideálja rendszerint azokat, relatiót a consiliumnak tégyen és a jövedelmet a harminczadosokkal administráltassa generalis perceptor Horthy kezéhez. Kegyelmes Uram, azok valóságos harminczadok, mert nem vélem harminczadik pinze a fejedelmi jüvedelemnek jutna a fű tisztek kezéhez. Csiki harminczadnak esztendőbeli intradáját láttam s jelen voltam midőn az oda való tisztt, Tamás Dieak 16 forinttal küldte deákját Teleki uramhoz. Ebben, ha további fejedelmi dispositiójáig megirt Pongrácz Andrást Ngod kglmesen confirmálja s mit parancsolni méltóztatik nékie, úgy gondolnám, oly nemes elméjü ifjú industriát keres functiójában, hogy innotescáljon is a méltóságos udvarnál, további szerencseinek is capabilitását meg mutathassa.

Görög Péter hogy manuteneáltassék igen szükséges sok és különféle ratiókra és curiositásokra nézve — kiknek summáját Ngodnak alázatosan udvarolván, megbeszelem. De ha fejedelmi propensiója Ngodnak íranta innotescál mindeneknek, se magának securitása s módja az szolgálatnak véghez viteliben nem lészen.

Hadi rend conservatiója, rendben hozattatása és a következendő operatiók iránt szólottam büven mélt. generalis Forgács Simon urammal, írásban is kitettem csekély elmémet, az mint feljebb alázatosan jelentém. Magát Gyürky Pál uramat talám Kegyelmes Uram lehetne consolálni generalis strázsamesterséggel, a ki egyedül Ngod fejedelmi kglmes tetszésin áll.

Hogy ennyire merült pennám, mint Kegyelmes Uramtul Ngodtul nagy alázatosan bocsánatot várok.

Mélt. főgeneralis Gróf Bercsényi Miklós uram már nem értem itt; alkalmas fáradsággal jutok már ő Nga udvarlásához. Igenis referálok, a kiket Ngod parancsolt, azokat is kiket ő nga méltóságos személye felől (kik szécsényi udvarlásomban eszembe nem jutottak) hinteget azon nyelv.

Úgy veszem észre, hogy az ide való oeconomiaokban is interessentia dolgozik; tartozom de conscientia, hogy alázatosan megjelentsem: Smídek Tamás uram, császárnak külesen adott 25 M. ren. fl., cameralis obligatio szerint revistyei dominiumból, interessinek ki szolgálatását obtineálta. Ngod, mint kglmes és igazságos fejedelem ezt igenis resolválni méltóztatta, in eo supposito, hogy most is Smídek uramé az az summa és a praetensio. De bizonyosan inotescált, hogy édes leányát kiházásétván valami részszel együtt ezt ő assignálta esztendőkkel ezelőtt exsolutiójában, az mint ususában is nem Smídek uram; de Vobeser nevű veje vala, a ki német s császár hadában actu fő strázsas mester, Ngodnak s a hazának fegyveres ellensége, felesége is oda van vele. Már Kegyelmes Uram egy főispány-

nak ilyen expositiója és kegyelmességivel abutalása Ngod szolgálainak (mert mind a camerális fő tisztek s mind a praefectusok ezt jól tudják) kártékony connventiája mit érdemel, nem én tisztem kimondanom.

Sajátkezü fogalmazat. III. osztály XXXVI csomó 140. szám.

CIV.

Id. gróf Csáky István Radvánszky Jánoshoz. Nagy Ekemező, 1705. máj. 24.

Mint bizodalmas jóakaró uramnak, ajánlom kgdnek köteles szolgálatomat és Istentől szerencsés életet kívánok kgdnek!

Nagy szerencsétlenségemnek tartottam azt, hogy tovább Magyarországban létemben kgddel szemben nem leheték; mert az mi nyughatatlan embereink ellenünk valóban sokképen practikalódtanak; méltóságos generalis, Forgách Simon úr ő Nga előtt is az dolgot in contrarium nagyon magyarázták; de Isten jóvoltából az midőn kegyelmes urunk ő nga kegyelmes resolutióját az négy nemes vármegyék megértették, az ő nga kegyelmességét nagy alázatosan vették, és az mi követségünket jónak s helyesnek itélték és acceptálták; azon tisztességesen által mentünk. Mint bizodalmas jóakaró uramat kérem kgdget, az miben illik és az hol kívántatik, rólam el ne felelkezzék; kgd jóakaróját meg igyekezem szolgálni, és ha kegyelmes urunk ő nga előtt ezen materia előfordul, mit fog ő nga arról mondani, ne nehezteljen tudósítani. Ajánlom Isten oltalmában uram kgdet.

Nagy Ekemező 24 Maj. 1705.

Kgd köteles szolgálja:
Üdösbik gróf Csáky István.

Kívül: Spectabili ac generoso domino Joanni Radvánszky de Nagy Radvány, serenissimi dei gratia Transsylvaniae principis ac domini domini Francisci Rákoczi de Felső Vadász consiliario intimo, inclyti comitatus Zoliensis supremo capitaneo, domino mihi confidentissimo. Ibi ubi.

R. J. jegyzete: Exhibitae Radvány, die 13. Junii 1705.

III. o. X. cs. 17. sz.

CV.

Szombati György Radvánszky Jánosnak. Nagy Ekemező, 1705. május 24.

Tekintetes úr, nekem nagy jó uram!

Hogy az úrnak eddig levelem által nem udvarollhattam Egerben létemben, az volt az oka, minden napon és órában biztatott az az reménség, hogy magam méltatlan személyem-

ben udvarolhatok Isten oda hozván az urat. De abban megfogyatkoztam, az kin szívem szerint búsulok, hogy szerencsém nem volt, mely iránt, ha az én jó uramnak vétettem, nagy alázatosan követem. Az mely irások felől parancsolt az úr nékem Szopori Boldizsár uram által, minthogy azokat is magam akartam volna megadni, az miatt esett az fogyatkozás, mert nem akartam más kezére adni sok okokra nézve; tovább is, ha bizonyos embert nem kaphatok, minden alkalmatossággal el nem küldhetem.

Az négy nemes vármegyék követségét Isten jóvoltából véghez vittük méltóságos gróf urammal ő ngával együtt; noha ugyan annyira machinálódtnak ellenünk, ki akasztófára, ki egyébre ítélte, de az midőn méltóságos generalis Forgács Simon uram ő excellentiája annuentiájából az úr. generalis Gyürki Pál uram ő kgcme jelenlétében kegyelmes urunk ő nga kegyelmes resolútióját proponáltuk, megértvén az nemes vármegyék az ő nga nagy kegyelmességét, igen is nagy alázatos devotióval acceptálták és mindnyájan magok követségeknek agnoscáltak, viva voce kérdvén az úr generalis Gyürki Pál uram ő kgcme: Ha agnoscálják-é? Az mint felebb is íram, azt felelték: acceptálják igen is. És így helytelen dolgot nem cselekedtünk. Az iránt, mint nagy jó uramat, alázatosan kérem, rólam, érdemetlen szolgáljáról el ne felejtezzék, méltóztassék úri favorát mutatni és csekély személyemet az hol illik, recommendálni. Az úr gratiáját életem fogytáig alázatosan meg igyekezem szolgálni. Melylyel Isten oltalmába ajánlván az úr életét, maradok kgcdek

Nagy Ekemező 24. Maii, anno 1705.

alázatos, érdemetlen szolgálja
Szombati György.

Kívül: R. János czíme latinul.

R. János jegyzete: Exhibitae Radvanii, die 13. Junii, 1705.
III. osztály. XXX. csomó. 55. szám.

CVI.

*II. Rákóczi Ferencz Radvánszky Jánoshoz. Eger,
1705. máj. 25.*

Spectabilis ac generose fidelis nobis dilecte.

Salutem et principalis gratiae nostrae propensionem. Kgd levelet az acclusákkal együtt kedvesen vöttük, jóllehet pengig már praevie is committáltunk, hogy azon négy vármegye követjeit az erdélyiek ne persequálják, mindazáltal most újabban is ezen dologban íratunk méltóságos generalis,

gróf Forgách Simon úrnak, hogy őket prosequálni ne engedje.

Caeterum eundem faeliciter valere desideramus.

Ex castris nostris ad Agriam positis die 27^a Maji, anno 1705.

F. Rákóczi m. p.

U. i. Rákóczi s. k. írásával: Ime visszaküldöm az includedált levelet. Magam is oly szándékban vagyok, hogy az országgyűlése terminusa alatt le ránduljak Erdélybe, melyre sok interveniált conjuncturák ösztönöznek.

Sigismundus Jánoki mp.

Kívül: Spectabili ac generoso Joanni Radvánszky de Radvány, consiliario nostro, etc., fideli nobis dilecto.

R. János jegyzete: Exhibitae 1. Junii, anno 1705.

Zárlatán gyűrűs pecsét, melyen a Rákóczi cs. fejedelmi ágának czímere. *Körirata:* *G*(eorgius) *R*(ákóczi) *D*(ei) *G*(ratia) *P*(rinceps) *T*(ranssilvaniae) *P*(artiumque) *R*(egni) *H*(ungariae) *D*(ominus) *et* *Sic*(ulorum) *Co*(mes).

III. osztály, XXV. csomó, 36. szám.

CVII.

*Gr. Teleki Mihály Radvánszky Jánoshoz. Küküllővár,
1705. máj. 27.*

Bizodalmas uramnak ajánlom kgdnek igaz köteles szolgálatomat.

Szerencsémnek tartanám, ha ezelőtt való levelemet kgd vehette volna; bizony nagyobb szerencsém már az lenne, ha kgdett ott udvarnál találánám.

Bezzeg volt eddig kívánt állapotjok az én antagonistáimnak; mert igaz hűségemért csak az 4 vármegyék dolgában persequáltattam. Bizony nem desistálok; Isten után uramnak, hazámnak igaz hive vagyok. Kgdnek is van olykor olykor nem igen kívánatos emlékezeti. Bizony, uram, sok bajjal, búsulással, becstelenséggel töltöm időmet, de mégis kaczagok sok dolgokat.

Már Csáki András¹⁾ és Szombathi uraimék megérkeztek és proponálták az úr Gyürky uram jelenlétében kegyelmes urunk ő nga resolútióját kegyelmes levelével együtt. Inhaereáltak és agnoscálták követségét megirt Csáki és Szombathi uraiméknak, remélem több vármegyék is magokénak agnoscálják.

¹⁾ Csáky István helyett.

Nekem kimenetelem kegyelmesen megengedett; elsietek. Akkor kgdnek bővebben beszélek. Engedje Isten, friss jó egészségben találjam kgdet.

Küküllővár, 27 Máj 1705.

Kgd igaz köteles sincerus szolgálja :

Teleki Mihály.

U. i. Mig Meggyesben német uram ott fülelt, az török pattantyus 12 házat benne elégetett bombával. Mikor leszen kuruczczá, megválik; remélem az sem leszen sokára. Aradnál az ráczok dissipáltattak.

Kívül: Radvánszky János czíme magyarul.

R. János jegyzete: Exhibitae 4. Junii 1705.

III. osztály, XXXI. csomó, 59. szám.

CVIII.

*Gróf Forgách Simon II. Rákóczi Ferenczhez. Medgyes,
1705. jún. 20.*

Nagy méltóságú erdélyi Fejedelem, érdemem felett való nagy kegyelmes Uram.

Az mely görögöt Ngd méltóságos leveleivel ennek előtte alkalmas idővel (azon fáradságáért negyven aranyakban alkudván meg vele) Constantinápolyban küldöttem vala, az szintén tegnap érkezett hozzám s micsoda levelet hozott. íme alázatosan includáltam Ngdnak. Érkeztenek azonban Thököly Imre uram ő nga levelei is, melyeket a Ngdnak szólóval együtt alázatosan megküldöttem, és mivel némelyek az itt valók közül igen emlegetik, hogy ki fog ő Nga jönni, arra nézve is ezen leveleket felszaggatván meg olvastam s értvén continentiajokat, az kiknek szólók voltak, oda sem adtam kívánván inkább Ngdnak transmittálnom.

Ngd kegyelmes parancsolatját vévén, szintén hogy tegnap nálam valának az magyarországi tisztek proponáltam a zsoldosok állapotját nékiek, emlékeztetvén arra, hogy ennek előtte fizetés nélkül szolgáltanak. Arra azt felelték, hogy szolgáltak ugyan; mindazáltal sem zsoldost nem adtak, sem semmi contributióval nem aggraváltattak, most pedig hogy arra kényszerítettessenek, készebbek letenni magokat s úgy zsoldosokat állítani. Hogy pedig Erdély nem idegen ország Magyarországtúl, arra nem feleltek; vettem észre mindazáltal, hogy inkább annak gondolták, a minthogy majd úgy tetszik magamnak is, mintha idegen nemzet között volnék.

Hogy Somlyóruul az rabok ide Sebesvárban transferáltasauak, lehetetlen Kegyelmes Uram, mivel semmire kellő hely

lévén az, onnét az praesidiumot is kihozattam s hogy sem ott oltalmaznák őket, majd jobb volna csak egy jó sövényes kertben rekeszteni; más az penig: úgyis minden praesidiumban untig itt ben a rabok, jobb lenne Kegyelmes Uram, inkább azokkal együtt még innét is egynehányat ki Husztra, vagy valamely más erősségbe elvitetni.

A mely francia tolmács iránt irtam előbbeni levelemben Ngdnak, az már Szász Sebesre érkezett, ide várom magamhoz, s postán fogom Ngd után küldeni.

A szathmári compániákat, megvallom Kegyelmes Uram, ekkoráig ki kellett volna Eszterházy Antal uram mellé küldeni, de még fizetések ki nem telhetvén, azért tartóztattam ekkoráig. Most várok pínzt Nagy-Bányáruul, kivel hogyha érkeznek, azonnal exolváltatni fogom azon németeket s Ngd kegyelmes parancsolatja szerint kiküldöm. Szintén most készíttetem az egész hadak tabelláját, melyet más alkalmatossággal alázatosan el fogok Ngdnak küldeni. Abbul meglátja Ngd, mennyi pénz kívántatik az itt való armadának. Csak az nagy bányai cassa másfelé ne distraháltatna és a pénz verő ház különb, s nem olyan oktan emberre volna bizattatva mint az az Ajtai, az ki oly dolgokat követ el, hogy az hadaknak nem kicsiny fogyatkozásokra esik.

A második levelemből kimaradtott vala az Nagy János regimentjebeli tiszteknek listája, melyet most alázatosan includálok Ngdnak.

Értvén, hogy az somos újváriaknak még két hónapra való élések volna, adhortáltam levél által az commendansot az capitulatióra, kire is resolválta magát kívánván oda két tisztet, melyek helyett ide magamhoz akar más tiszteket küldeni s velem capitulálni, s úgy elfogok valamely tiszteket küldeni. Hiszem Istent, a többire is reá segít.

Most többel terhelni Ngdat nem kívánom, noha Kegyelmes Uram elég panaszim volnának, melyeket nehezen tartóztatok magamban; halasztom mindazáltal továbbra, kívánván mindazokat akkor kijelentenem alázatosan, a midőn Isten azon szerencsét adja, hogy Ngdnak alázatosan személyem szerint udvarolhassak. Ajánlván mindenkor kegyelmességiben magamat, maradok,

Medgyesi mezőről, 20. Juni 1705.

Nagy Kegyelmes Uramnak Ngdnak

alázatos szolgája, hive
Gr. Forgách Simon.

Eredetije az Országos lt. missilisei között. Szélen cancellariai kivonatok és választóredékek.

CIX.

II. Rákóczi Ferencz válasza gr. Forgách S. 1705. jun. 20. kelt levelére. Olcsva? 1705. jun. 29.

Responsum 29. Junii 1705. Medgyesi mezőből 20 praesentis írott kgd levele kezünk közé érkezvén, mit írjon nekünk, megértettük. A minemű leveleket kgd ezen alkalmatossággal kezünkhöz küldött, jól cselekedte, hogy elsőben kezünkhöz küldötte, kedvesen is vettük kgmetül; a mely leveleket pedig szükséges volt visszaküldenünk, mi kgnek visszaküldöttük.

A zsoldosok állítását a mi illeti, nem emlékezünk reá, hihető fogyatkozásból esett, hogy oly generaliter kívántuk volna azoknak praestálását, holott ide kinn is, a kik mezei hadaink között vannak, arra nem kénszerítettnek; hanem a kik azokon kívül egyéb rendbeli szolgálatunkban lévén fizetések megvagyon, avagy otthon lakván maguk privátumát folytatják. Nem is reméljük, hogy azok difficultálták a zsoldos adást magok javáért, melyet abbul kiki in privato et communi tapasztalhat, a mint hogy alkalmaztassa is kgd ottan is ezen deklarációnkhoz magát.

Mintsem penig Somlyón a rabok őrizetiért praesidiumot tartunk, inkább kgd az ott való rabokat vitesse Kővárba.

Gróf Eszterházy Antal generális atyánkfia compániáját is szükséges lévén az ide kinn levő regimentnek incorporáltatni, ha ottan oly hertelen fizetések ki nem adatódnék is, kgd csak küldje ki, itt is megleszen fizetések, a midőn kiérkeznek.

Panaszát penig kgdnek a mi illeti, mivel mindenekben kgdnek igazságában complaceálni akarunk, legyen is egész confidentiája kgdnek, addig is, míg Isten magunkat az országba bevinne. adja tudtunkra, a mi oly méltó panaszí lehetnének, orvosolhassuk.

Gróf Pekri Lőrincz uramnak conferálván a mezei generális marschal locustenensséget (!) az iránt való collatiókat ki is adattuk. Kgd is azért ebbeli collatiókat az hadak között annak rendi szerint publicáltassa.

Expeditum.

Fogalmazat az előbbi levélen.

Közli: R. KISS ISTVÁN.

CSEREI TÖRTÉNETBÖLCSELETI MŰVE.

— ELSŐ KÖZLEMÉNY. —

Cserei Mihálynak egy idáig teljesen ismeretlen s nagyon értékes munkáját kívánom ismertetni, illetőleg magyar történelmi vonatkozású részeit közzé tenni.

Cserei Mihály jegyzőkönyvei ismertetésében (a Századok 1903. évf. 891. stb. l.) kimutattam, hogy Csereinek néhány munkája még ismeretlen, kiadatlan; vagy lappang vagy néme-lyik talán el is veszett.

A lappangó könyvek egyike azóta előkerült, mint a kolozsvári unit. főgymnasium könyvtárának tulajdona.¹⁾

Czíme: *Compendium theologicum et politicum, azaz oly együgyű írás, melyből mind lelked idvességit, mind világi életnek rendes folytatását rövideden megtanúlhatod.*

A cím csak megközelítőleg fejezi ki a könyv tartalmát, mert a munka sokkal többet tartalmaz, mint a mit a homályos cím sejteni enged. Talán jobban fejeznők ki a könyv tartalmát, ha azt mondanók, hogy vallás-, élet- és történetbölcséleti elmélkedések a szent történetek, magyar és világtörténelem felett.

Cserei maga mondja el a könyv genesisét előszavában.

1709-ben a kuruczok miatt Brassóban kellvén hevernie és nyomorgania, időtöltésül *Josephus Flavius* »zsidó historicus« »De antiquitate Judaica et de bello Judaico« cz. művét olvasgatta. A könyv mély benyomást gyakorolt lelkületére. Mint élelméjű, sokat olvasott és széles látkörű historikus a zsidó nép viszontagságos történelmében mindjárt fölfedezi a magyar nemzet viszontagságos történelmének analógiáit és a világtörténelemben ismétlődő hasonló eseményeket. A válságos korszak, a Rákóczi-forradalom, maga is bő anyagot nyújtott az elmélkedésre, tépelődésre s Cserei Josephus Flavius olvasását jegy-

¹⁾ Kovács Kálmán tanár úrnak tartozom érte hálás köszönettel, hogy hozzám juttatta, dr. Banczik Sámuel tanár úrnak, hogy a magyar részek kiválogatásában és leírásával segédkezett.

zetekkel kísérte a könyvtárában lévő folio kiadás »nagy szélyes, tiszta margójú levelein«.

Ezek a jegyzetek alkották magvát a munkának, mely ebből aztán önálló munkává nőtte ki magát.

Cserei »kezde gondolkodni róla, jobb volna talán onnan (t. i. a könyvből a széljegyzeteket) kiírni s egymásután egy könyvben írni; úgy kezdte hozzá s leírta, sok helyeken meg is többíté és sok históriákból kiszedegetett példákkal megbővíté«.

Az előszó után elősorolja »az auctorok nevei«-t is, kiknek műveit felhasználta, mintegy 37 munkát.

A munka formája az, hogy idézi Josephus Flavius műve fejezeteinek a címét s utána írja a saját reflexióit és történelmi adattárából a megfelelő analógiákat, mindig és mindenütt levonván az élet- és történetbölcseleti tanulságokat.

Ebből minket mindenekfelett a magyar történelemből vett példák és Csereinek azok felett való elmékedései érdekelnek. Ezekből tűnik ki legjobban Csereinek történet-bölcseleti felfogása, világnézete, lelki világa, az ő egyéniségének legfőbb vonásai: vallásossága, erős kálvinistasága, Istenben vetett teljes és föltétlen bizodalma, hazaszeretete mellett királyhűsége, erdélyi szűkebb hazafisága és féltékenysége a magyarországiak ellen, Teleki Mihály, Rákóczi, Bercsényi s a kuruczok igen éles megítélése. Cserei történetkritikája sokkal élesebben nyilvánul itt, mint Históriájában, mert míg ott rendszeresen historizál, itt inkább a históriák felett elmékedik.

Eletrajzi adatokat is bőségesen találunk ebben a munkában. 184. sz. a. »Az Istennek csodálatos szabadításáról« elmékedvén, elmondja atyja fogsága történetét, saját csodálatos megszabadulását a zernesti csatából (1690.), a görgényi várba szorulása idején (1703—4.) az ő viszontagságait, főkép »hallatlan szörnyű nyavalyá«-ját, mely alatt »negyven nap és negyven éjjel egy falatot nem evett, sem a szemét be nem hunyta« és szörnyű visióit. Elmondja továbbá elfogatását a csiki kuruczok által 1706-ban.

Ezt a fejezetet az Istenben való bizodalomra lelkes buzditással végzi, egészen úgy, mint végrendeletében, hol hivatkozik is erre a könyvére s az ebben foglalt példákra.

»Soha — úgy mond 1748-iki végrendeletében — az én Istenben való bizodalمامat félbe nem hadtam, . . . hanem midőn mások világi életem, sőt idvességem felől is kétségben estenek, én akkor is egyedül az én Istenemben bíztam . . . a mint ezekről egy sárgabőrű könyvben szép példákat olvashatnak az édes fiam, leányaim.«

Ez a »sárgabőrű könyv«, melyre 40 év múlva is hivatkozik, nem más, mint az előttiünk fekvő munka.

Az életrajzi adatok között a legmeghatóbb az, a midőn Cserei korán elhunyt (ötödik évében járt) fiát siratja. Épen a munka írása idején vesztette el e kedves fiát József, »életének egy gyönyörűségét, házának drága ékességét, nemzetének drága czimerit«. Valamint »*Jakob édes fiát Józsefet siratja*« (186. sz. a.) Josephus Flaviusnál: úgy, még annál is jobban kesereg Cserei az ő egyetlen fia elvesztésén. Tizenegy fia maradt még a bibliai Jákóbnak, neki nem maradt több fia, annál méltóbb az ő keserves siralma fia elvesztésén. »Te valál — úgymond — az én familiámnak aranykoronája, az én nemzetemnek kinyílt rózsája, az én betegségemnek könnyebbítője, az én erőtlenségemnek istápjja.« És mégis talál vigasztalást — Istenben. »Ha oda van az emberi vigasztalás, az Istennek szent lelke megvigasztal engem.«

Igy vonja le Cserei saját élete történetéből is az életbölcseleti tanulságokat — oktatásul olvasói számára.

Történelmi analógiái eleinte Erdély fejedelemskori történelméből s leginkább a XVI., XVII. századból valók.

»*Chore Datán veszedelméről*« olvasván, feljegyzi Báthori Zsigmond, II. Rákóczi György, Bánfi Dénes, Beldi Pál, Teleki Mihály stb. tragédiáit. »Mert az erdélyi fejjér ló igen bokros, ha gyakran kezded sarkantyúzni, fűvel hagyít alá a földre.«

»*Mojzes haláláról*« eszibe jut »az erdélyi reformata religio egyik tutora«, Bethlen Miklós szomorú vége, gr. Bánffi György gubernator halála.

»*Sedechiás látványáról*« eszibe jut Apafi Mihály pipogyasága. »*Boldisár király veszedelméről*« II. Lajos király elveszte püspökeivel Mohácsnál, a mit Cserei a reformatio üldözése miatt Isten büntetésének tulajdonít. A »*Machabaeusok familiájának elfogyásáról*« az előkelő magyar nemzetségek kihalása. »*Cajus császár megöletéséről*« Péter, Aba, Salamon magyar királyok mellett, Báthori Zsigmond és Gábor, Mihály vajda végzete. »*Massada vár romlásáról*« Zrinyi Miklós önfeláldozása Szigetvárában. »*Antiochus veszedelméről*« János Zsigmond, Mikes Kelemen székely generális, Gyulaffi László, gr. Apor István, gr. Pekri Lőrincz, gr. Bercsényi Miklós sorsa, kik — szerinte — »Isten házának romlásával akarták az ördög országát szaporítani«.

Az »*Antiochus erőszakételiről*« szóló fejezet mellett kikel az erőszakos hittérítés, főkép a jezsuiták működése ellen, kik Erdélyt is felforgatták és vallásos villongás színterévé tették. »*Dávid király hamis törvénytétele*« alkalmat nyújt neki Bánk bán tragédiája, főkép pedig Teleki Mihály praktikáinak elbeszélésére.

Hazai történeti tárgyú jegyzetei között kétségkívül leg-

érdekesebbek és legrészletesebbek a kuruczvilágról szóló följegyzései. Nem elfogulatlan, a pártember beszél belőle, a ki a kuruczoktól sok kárt szenvedett s a ki az országot és nemzetet a végső pusztulástól félti a kuruczvilág miatt. Rákóczit, Bercsényit önzéssel, nagyravágyással, bosszúállással vádolja, a kuruczokat Nyúzó, Fosztó kapitányaik nevéhez méltó rablóhadnak, iszákos, gyáva népségnek festi, a kik a »szabadságkeresés« ürügye alatt garázdálkodnak, az ellenség előtt gyávák, a prédálásban vitézek.

A magyar vonatkozású jegyzeteknek közel fele e körül az akkor nagyon is actualis napikérdés körül forog.

A »187. *Jeruzsálemben lévő meghasonlásról*« szóló fejezet alkalmat ad neki elbeszélni a magyar nemzet viszontagságait a mohácsi vész után történt pártoskodástól. »Minekutána a kurucz s labancz nevezetek támadának, elvesze mind királyságunk, mind országunk, szép hírünk, nevünk...« »Száznyolczvan esztendőtlől fogva theatrummá tette Isten Magyarországot...« Elmondja mily nagy bőség, jólét volt Erdélyben régen s még csak hét évvel is azelőtt s milyen nyomor van most. »A Rákóczi Ferencz gonosz politikájából koholtatott rézpénz, mint a Mojses kigyója, megevé, megemészté a jó matériájú monetát...« »Elhatalmazának a szolgák rajtunk...« »A sok Nyúzó, Fosztó nevű, igazán dúló, prédáló ezeres kapitányok az igaz ős uri nemzetből álló hazafiainak kezdenek parancsolni...« »Így szakadoza meg Erdély kétfelé, ki kuruczságra, ki labanczságra...« »Erdélyi nemesség: kurucz, labancz csak téged persequál... Ilyen drága gyümölcsit érzi Erdély s Magyarország Rákóczi Ferencz szabadságkeresésinek.«

Erről a kérdésről, ilyen szellemben hosszasan ír Cserei, kiöntvén szíve keserűségét és erős honfíúi aggályait az ő ítélete szerint végzetesnek hitt szabadságharcz felől. Elkéseredésében kiméletlenül kifakad a Rákócziak ellen és igen élesen s igazságtalanul ítél Rákóczi Ferencz felett.

»Igazán fatalis familia volt — úgymond — a Rákóczi familia mind a két országnak.« I. Rákóczi György »titkos gonosz praktikáival felfordítá törvényünket, szabadságunkat« (másutt elismeréssel nyilatkozik politikájáról, szabadságharczáról és békekötéséről), II. Rákóczi György »lengyel czibrére, lengyel királyságra ásítózék, oda veszté az erdélyi sok urakat... maga a jó vitéz fejedelem elszökik közülök... Gyalunál oda rontá, oda veszté, oda öleté az erdélyi lakosokat... É pedig a mostani Rákóczi Ferencz egész Erdélyt, Magyarországot éppen hanyat homlok veté, sülyeszté a nyomorúság tengeriben.« (Csak a jezsuiták kitiltását említi alább dicsérettel.) Elítéli a felkelést, a francia szövetséget, a békekötés föltételei vissza-

utasítását. az ónodi vérengzést, a rézpénzt s nem riad vissza még a meggyanúsítástól sem, hogy »könnyű neked s Bercsényinek... a jó monétát elrakátok, hordókkal küldétek Lengyelországba, ott úri, fejedelmi jószágot vásárolátok, ha szorúl a kapcza, oda mentek«. A tények és következmények eléggé megczáfolták az elfogúlt »labancz« Csereit.

A kurucz seregekről is elfogúltságában sok rosszat tud mondani: »Igazán, jó kuruczok, a hol marhát, pénzt éreztek, mindjárt labanczot találtok ott, az orrotok előtt a német, azt nem bántjátok, mert nehéz a kanót-szag; a mi házainkkal könnyen bírhattok, mert azoknak nincsen flintája, bátran hajtjátok a ménest, ökröt, juhot, disznót, nincsen muskotélyok.« Gyávasággal is vádolja a kuruczokat. »Nem kérdem senkitől, láttam a görgényi vár alatt szép ellenkezésteget, tíz, tizenkét labancz háromszázat is elhajtott közületek.«

Általában elítéli a felkelést és hosszasan megokolja, hogy miért. »Nem jó a kezdete, mert fundamentum nélkül való... mert prédáláson kezdődék el... a folytatása is vétkes, mert nem látsz egyebet köztök Isten ellen való szörnyű káromkodásnál« stb. Hibáztatja a hadi taktikát is, mert »arcanum bellandi nálok, hogy a némettel meg ne harcoljanak, a hol a német armadát hallják, oda ne menjenek.«

Tanácsot is ad, hogy mit kellene cselekedni. (Köszönet ugyan nincs benne!) Békét kötni, még fegyverletétel árán is s még föltételek nélkül is, bízva a koronás király nagylelkűségében. Bíz ez »labancz« tanács volt. Cserei nem ringatta magát e felől illusioban. Jól tudta, hogy ez az ő intése sokaknak a magyarok közül nem fog tetszeni.« Tudta, hogy ő és társai, »kik a király hűsége mellett nagy veszedelemmel, szenvedésekkel, kárvallásokkal megmaradtak, labanczoknak, némettel bérletteknek gyaláztattak,« »mindazonáltal — azt hiszi — Isten s e világ előtt bátran elmondhatjuk, még pedig elsöben, igaz magyarok vagyunk és ilyen rágalmaszásokot, praedálásokat a magunk felekezetitől meg nem érdemlettük.«

A kuruczvilág felett kesergését is életbölcseleti tanácsokkal végzi »édes hazája« számára, ha a jó Isten »a mostani utolsó romlással habzó tengerből világ csudájára kiszabadítaná.« A »*regulák*«, melyeket felállít, Cserei Mihály politikai elvei: királyhűség, kevéssel is megelégedés, az erdélyi politikai és vallási »unio« szentül megtartása, a jezsuiták kiüzése Erdélyből, a három nemzet harmoniája (»három lába van az erdélyi széknek, akármelyiket üsd ki belöle a kettő bizony meg nem tartja, felfordúl mindjára«), a magánérdeknek a közérdek alá rendelése, egymás megbecsülése s a szegényebbek el nem nyomása, a czímkórság és rangviszály megszüntetése,

a nagy udvartartások (főképp idegen magyarországi szolgák tartása) megszüntetése. Ezt külön pont (10.) alatt is szenvedélyesen tárgyalja, kimondván kereken, hogy »ne barátkozzál soha édes hazám magyarországi emberrel, ne kapcsold egyben soha többször magadot Magyarországgal, mert Erdélynek minden romlása, pusztulása örökké Magyarországból származott.«

Ennek a tulzó transilvanismusnak megokolására felhozza a bujdosók Erdélybe zarándoklását, midőn az 1683-iki »bécsi expeditio előtt bejövének a magyarországi rebellesek, elaltatták, elámiták az erdélyi fejedelmet Apafi Mihályt . . . Teleki Mihály felfogá dolgokat . . . mi lön vége, elvesze mind török, Magyarország, Erdély miattok: ilyen gyümölcsit ehetők a magyarországi confoederationak.« Rákóczi felkelése — szerrinte — folytatása ennek az Erdélyre végzetes politikának. »Többször azért édes hazám Erdély meg ne bolondúlj, ha most elpusztulál, elromlál Magyarország miatt, ne czimborálj többször vélle.«

Igen érdekes és jellemző itt (ha nem is elfogulatlan és igazságos) a magyarországi és erdélyi ember jellemvonásainak egymással párhuzamba állítása. A magyarországi — Cserei szerint — kevély, negédes, kérkedő, köntösben bujálkodó, . . . állhatatlan, csalárd, hazug, hízelkedő« (tisztelet a kivételeknek!); »az erdélyi embernek a java nyájas, barátságos, hospitalis, realis, csendes és alázatos, a mit szívében gondol, a szájában nem talál egyebet . . . keveset szól, de igazat.«

A regulák vége istenfélelemre int.

Kétségkívül ez, a Rákócziról szóló, a legérdekesebb fejezete Cserei munkájának.

A következő fejezetek inkább culturtörténeti jelentőségűek.

Már előbb (a 183. szakaszban), a hol »*Jeruzsálem pusztulását megelőző jelekről*« szól, jellemző Cserei egyéniségére, felfogására, hogy ő hisz az előjelekben s példákkal igyekszik bizonyítani a felállított tételt, hogy Isten baljóslatú jelek által igyekszik megtérésre bírni a bűnösöket. A kurucz világ veszedelmét ilyen előjelek előzték meg: zivatarok, földrengések, jégeső, sáskajárás. »El is jövének utánok a praedálók, szacoltató, kóborló, istentelen kurucz sáskák s minden javainkból kiemésztének, koldustáskát hagyának a nyakunkban.«

A Rákóczi forradalomról szóló fejezet után (a 188. szakaszban *Noé patriárcha részegségiről* lévén szó) a magyaroknak a boritalban való mértékletlenségét korholja. A kuruczok csatavesztései főokául is a részegeskedést mondja. A borital áldozata lett Báthory Gábor, II. Rákóczi György, a mindig józan Teleki Mihály sok áldozata, Bánffi György

gubernator stb. »Legyen vége egyszer a sok rézegeskedésnek«, mert azért bünteti az Isten a nemzetet.

A következő fejezet (189. *Judit asszony bátorságáról*) alkalmat ad neki a magyar nők vitézi bátorságáról emlékezni. Felhossa például Zrínyi Ilonát, Petki Jánosnét, Apor Ilonát, ki tatár rabságban halt meg, Mikes Kelemennét, szent Erzsébetet, Bethlen Katát, Apor Istvánnét stb. a prot. vallásért martyr halállal megölt nőket. Ennek a fejezetnek záradékaul hét pontban »egy néhány regulát ír a férfiak eleiben« követségül a feleséggel szemben, »ha csendesen akarnak élni.« Ezzel szemben az asszonyoknak is megmondja, mint viseljék magokat a férjjel szemben s nekik már 10 pontban állítja fel a követségül regulákat. Ezek igen okos és érdekes életbölcseleti tanácsok, melyek manapság is figyelemre méltók. Veleje az, a mivel végzi, hogy »férj feleség rövidesen ezt a három dolgot cselekedjétek: az Istent féljétek, egymást szeressétek, egymást értsétek, így áld meg az Isten benneteket.«

A 190. *Dávid király idejében való döghalálról* szólván, leírja az Erdélyben Basta idejében dühöngött éhhalált és pestist, az 1635-iki döghalált, az 1678. évi pestist és végül a Rákóczi-forradalom végén, a munka írása idején kitört pestist, mely után »már csak az éhség hátra, az is eljő« — jövendölte az előjelekből Cserei s jegyzetben hozzá tette, hogy »a mint megjövendölte, bizony úgy telék be, mert a háborúság után 1718 és 1719-ben olyan éhségre juta Erdély országa, melyhez hasonló nem volt száz esztendőttől fogva.«

Fohászszal végzi az Istenhez, kérve, hogy »a te szent fiad érdemeiért szánj meg még egyszer minket országostól, újítsd meg a mi napjainkat, mint valának a régi időben, hadd lássunk jó napokat ennyi sok gonoszok után.«

* * *

Mindez, a miről szóltam s a mit Cserei munkájából alább közlök, csak a magyar történelmi rész, a mi kb. egy negyedét teszi Cserei egész munkájának. A többi theologiai, egyháztörténelmi, bölcseleti elmélkedés a szent történetek felett s azoknak világtörténelmi példákkal illusztrálása. Ennek a kiadása nem a mi feladatunk, mert az *anyag első sorban egyháztörténelmi*. Cserei megérdemelné, hogy munkája egész terjedelmében kiadassék s erre a Protestáns Egyháztörténelmi Társulat lenne illetékes, mire egyik vezető férfiú figyelmét fel is hívtam, de kevés sikerrel. Épen ezért, nehogy a munka továbbra is elrejtve maradjon, elhatároztam a magyar történelmi rész kiragadását és külön kiadását.

Ez magában is nagyon becses és a történetírókat bizo-

nyára érdekelni fogja s talán felkölti az érdeklődést a többi részek iránt is.

A mi a munka külső formáját illeti: a kézirat kis 16-odrét formában, Cserei Mihály sajátkezű apróbetűs írásával, számozatlan lapokon 345 levelet tölt be. 16 levelenként van összefűzve, az első csomó azonban csak 9 levélből áll, a többi 16—16-ból; előtte és utána két tiszta levél. Ezek a csomók aztán egy sárgás barna bőrkötésbe vannak foglalva, melynek hátulsó lapja kétakkora széles mint az első, úgy hogy a kézirat előrészt is átfogja és a kötés első lapjára visszahajlik s így az egész kéziratot tárcza formán beborítja.

A kötés sarkára fekete bőr van ragasztva s ezen piros papirszeleten nyomtatva ez áll: *Cserei Mihály Compendium theologicum et politicum 1709.*

A bőrfedél belső lapján Cserei Mihály írásával a következő felírás áll: *Cserei Mihály 1709 in exilio Coronensi. Cui Deus providebit.*

Alatta:

Hic aliter non vivitur, nisi
Inter mala innumera,
Si male fers, magna incommoda
Si bene, magna solatia.

A bőrboríték hátsó lapjának előre nyúló részén bent keresztben írva, Csereitől, ez áll: *Fiat voluntas Domini. Post miserum funus, pulvis et umbra sumus.*

A kézirat provenientiájára némi felvilágosítást ad a bőrtábla belső lapján álló eme felírás: *Ladislai Suki Ao. 1776.* Ő volt ekkor a kézirat tulajdonosa, az ő családja révén jutott a kézirat a kolozsvári unit. collegiumba.

A munka címe a negyedik levélen áll, előtte három levélen későbbi jegyzetek olvashatók Csereitől: életbölcseleti axiomák (versben és prózában) s életrajzi adatok. Ezek részben ismeretesek már jegyzőkönyveiből, részint új adatokat is tartalmaznak.

*

A legelső lapon ez áll Cserei kezeírásával:

Ember életinek szentül való folytatására intő magyar versek, melyeket magam csináltam.

1. Istentől oltalmat hogyha szükségedben, stb (3 versszak; közölve a Történelmi Tár 1881. évfolyamában 155. l.)

Alatta újabb 6 szakaszú vers:

1. Mind belől, mind kívül alázatosságban, stb. (Közölve a Tört. Tár. 1881. évf. 155. l.)

A kézirat 2-ik oldalán :

Más szép intések.

1. Ne cselekedd azt mind meg, a mit megcselekedhetnél,
mert kevélység.
2. Ne tudakozd mind meg, a mit nem tudsz,
mert haszontalan gondosság.
3. Ne mond ki mind, a mit tudsz,
mert nagy bolondság.
4. Ne hidd el mind, a mit hallasz,
mert nagy gyermekség.
5. Ne add ki mind, a mid vagyon,
mert nagy tékozlás.
6. Ne tégy mindenről ítéletet, a mit látsz,
mert nagy vakmerőség.
7. Az elvett jótéményről mindenkor megemlékezzél, stb.
(Ld. a 7—14. pontot a Tört. Tár. 1881. évf. 159. l. 1—8 pont alatt.)

*

A kézirat 3—6. oldalán életrajzi adatok következnek, melyek részben megegyeznek az ő jegyzőkönyvéből általam már közlöttel (Tört. Tár 1903. 499. l), de számos eltérés, pótlás és bővítés is foglaltatván bennök, fel kell vennünk ide is, a mint következik :

In nomine Domini Jesu Christi.

Születtem e világra Csikban Rákoson, édes atyám írása szerint anno 1667.¹⁾ die 21. Octobris.

Mentem elsőben iskolában Fogarasban 25. Octobris a. 1674.

Hadtam el a scholát Udvarhelyen 10 Martii a. 1685.

Mentem udvarban Teleki Mihályhoz a. 1685.

Megbetegedvén jöttem haza a. 1686.

Mentem elsőben táborban Bethlen Gergely generálissága alatt Szebenhez 5. Maji 1686.

Mentem táborban a Bozzára Matskási Boldisár generálissága alatt a. 1689.

Mentem másodsor táborban ugyan a Bozzára Teleki Mihály generálissága alatt a. 1690.

Mentem be Havasaljöldiben Tökölivel a. 1690.

Jöttem ki Havasaljöldiből 12. Januarii a. 1691.

Mentem udvarban gróf Apor István uramhoz 6. Maji a. 1692.

Jedcztettem el házastársul marosszéki Káli Kún Mihály

¹⁾ Eredetileg 1668 volt írva, de kijavította 1667-re.

uram leányát Ilonát, a ki csak akkor fordult volt tizennegyedik esztendőben Keczen s ott meg is esküttem vele 10. Maji a. 1697. Vizaknai Pap Borosnyai uram copulált. Celebráltatott a lakadalmam Keczen gróf Apor István uram házában. Nagy méltóságos grófok, urak, főrendek s uri asszonyok praesentiájában — 22. Octobris a. 1697. Násznagyom volt gróf Pekri Lőrincz uram. Nyuszolyó asszony Kemény Boldizsárné asszonyom. Vőfély az öcsém Apor Péter uram. Nyuszolyó leány a húgom Kemény kisasszony. Observáltatott abban a lakodalomban, csak egy szakállas ember is nem ült asztalnál.

A. 1698. die 10. Maji lett egy idéetlen fia halva a feleségemnek, kit Nagy-Ajtán el is temettetem.

A. 1699. 23. Septembris Marus széken Kálban adott Isten egy kis leánykát Máriát feleségemnek vacsora után kilencz és tíz óra között.

A. 1701. 21. Maji Kálban adott Isten feleségemnek egy kis leánykát Klárát, délután négy és öt óra között.

A. 1703. 31. Augusti Kálban adott Isten egy kis fiat feleségemnek Mihályt, estve fél öt s hat óra között.

A. 1705. 8. Januarii, dél tájban tizenegy és tizenkét óra között Kálban adott Isten feleségemnek egy kis fiat — Józsefet.

A. 1705. 15. Februarii, reggeli hat és hét óra között harmadnapi betegsége után szólította ki Isten e' világból az én édes kedves kis fiamot Menyuskát Kálban, ott el is temettetem.

A. 1707. 14. Decembris éczaka négy s öt óra között adott Isten a brassai exiliumban egy kis leánykát Évát a feleségemnek.

A. 1708. 23. Julii éczaka tizenegy s tizenkét óra között, vizi betegsége miatt sok keserves kínlódási után szólította ki Isten ez árnyékvilágból édes kedves kis leányomat Évát a brassai exiliumban, ugyanott el is temettetem, kinn az oh brassai hegyen való templom mellé.

A. 1709. 20. Februarii éczaka kilencz és tíz óra között adott Isten egy kis leánykát Susannát feleségemnek itt a brassai exiliumban.

A. 1709. 18. Julii éczaka egy s két óra között hala meg itt Brassóban az én lelkem egyetlen egy angyali fiam, — Josefem, — tizennégy napi szörnyü kínlódási után. Temettetem el 20. Julii nagy-ajtai ős temető helyünkön a templomban.

A. 1713. 15. Maji vénségünkre reménységünk felett adott Isten ő szent Felsége ingyen való irgalmasságából Marus

székben Kálban délután öt s hat óra között egy kis fiát Ádámot a feleségemnek, kiért áldassék szent neve.

Ao. 1714. die 28. Aprilis adott Isten ő szent Felsége újabban ingyen való irgalmasságából Marus székben Kálban estve fél öt s hat óra között egy kis fiat — Györgyöt — a feleségemnek, kinek áldassék szentséges neve érette.

Ao. 1715. karácson napján 25. Decembris a feleségem, ki is kemény és vakmerő unitária asszony volt addig az ideig, Istennek szent lelke által megvilágosíttatván és lelki ismeretében az igazságról meggyőzöttetvén, az igaz egy idvezítő reformata religiora tért és a káli reformata ecclesiában communicált.

Ao. 1715. Marus-széki házamnál jedczette el házastársul Hidegvizi Szegedi Gábor uram a nagyob leányomat Máriát és in ao. 1716 die 12. Januarii volt lakodalma ugyan káli házamnál.

Ao. 1718. 29. Novembris Csikban Rákoson holt meg az édes anyám Cserei Judith asszony, életének 72. esztendejében.

Ao. 1719. Holt meg a testvér hugom Borberekéi Dávidné Cserei Erzsébet pestisben Nagy Enyeden.

Ao. 1719. 8. Septembris virradólag lett egy kilencz holnap i idétlen leánykája a lelkem feleségemnek halva, Marus székben Kálban.

Ao. 1719. 9. Septembris délután három s négy óra között holt meg pestisben az én lelkem feleségem Kún Ilonám életének 36. esztendejében Kálban, kivel 5 hét híján huszonkét esztendeig lakván, a kinél istenfélőbb, jámbor, kegyesebb asszonyt, nagy gazdaasszonyt, nagy okos, bölcsebb asszonyt és minden drága virtusokkal megékesítettett asszonyt soha jobbat világ teremtésétől fogva anya nem szült e világra, nékem holtig való keserűségemre.

Ao. 1720. 6. Augusti jedczetem el Petki Széki István uram kisebb hajadon leányát, Susannát tizenhét esztendő korában, lett meg a lakodalmunk ugyan Petken diebus 5 és 6. Novembris, érkezünk haza Kálban die 9. Novembris.

Ao. 1720. 16. Septembris jedczette el a lányomat Klárát Váragyai Száva Sándor uram, volt meg a lakodalmok káli házamnál diebus 14. 15. Novembris.

Ao. 1721 die 10. Martii reggeli öt s hat óra között holt meg az édes lelkem fiam Ádámkó kilencz hét híján nyolcz esztendő korában Marosvásárhelyen, a hol gyógyították, die 12. temettetem el Kálban az édes testvérbátyja Menyuska mellé, ki ezelőtt 16 esztendővel holt meg. Ott fekszenek egymás mellett a lelkem első feleségem Kun Ilonám egy kis leánykájával s két szép fiával együtt. Brassóban az oh brassai

hegyen való templomnál fekszik az édes Éva leányom. Nagy Ajtán a templomban fekszik a lelkem fiam Jósefem, ugyan Nagy-Ajtán odahaza a tós kertben a szilvafák között fekszik az legelső fiacskám, a ki idétlen halva lett volt.

A. 1721. die 31. Augusti ada Isten mostani feleségemnek Széki Susannának egy kis fiat Jósephet Marus székben Kálban.

A. 1722. Cancellarius Bornemissza János uram kifordita istentelenül alsó-köheri egész faluból álló jószágomból, a mely miatt is ujjabb nagy boldogtalan változásba juték.

A. 1724. 5. Martii itt Nagy-Ajtán holt meg a lelkem kis fiam második Jósefem este hat óraker veres himlőben, temettettem el a nagyajtai templomban, ott fekiüsznek ketten ugyan Jósef bátyjával; immár eddig öt szép fiam, két kedves leányom holtanak meg.

A. 1724. Nagy-ajtai házamnál jedczette el házastársúl Henter Pál uram kisebbik leányomat, Susit; a lakodalma volt ugyanis nagy-ajtai házamnál 30. Maji. Bár akkor holt volna meg.

Ao. 1725. 25. Julii adott Isten itt Nagy-Ajtán egy óraker egy kis leánykát Christinát mostani feleségemtől északa.

Ao 1726. 10. Julii holt meg az feleségem annya Széki Istvánné.

Ao. 1728. holt meg Száva Sándorné leányom fiacskája.

Ao. 1728. 1. Junii holt meg itt Nagy-Ajtán Henter Pálné leányom kedves kis leánya Iloncza.

Ao. 1729. 4. Decembris holt meg Szegedi Gáborné leányom jó indulatú tíz esztendőben járó Péter nevű fiacskája.

Ao 1730. holt meg Henter Pálné leányom Peti nevű fiacskája.

Ao. 1732. 15. Octobris holt meg Henter Pálné leányom kedves fiacskája Palkó veress himlőben itt Nagy-Ajtán.

Ao 1733. 6. Decembris holt meg az tisztartóm Incze Márton.

Ao 1734. decemberben holt meg Száva Sándorné leányom kedves fia Jósef.

Ao 1738. holt meg az második jó tisztartóm Onodi István.

Ao 1740. 1. Januarii mátkásodék meg az fiam Cserei György Magyar-Frátán, Nagy Jósef uram leányával, Nagy Borbárával. 5. Julii volt az lakodalma Botházán.

A kézirat 7-ik lapján következik a tulajdonképeni munka maga, melynek czíme fekete keretbe van foglalva.

COMPENDIUM
THEOLOGICUM ET POLITICUM

azaz:

oly együgyü írás, melyből mind lelked idvességit, mind világi életednek rendes folytatását rövideden megtanulhatod.

Sok szép és hasznos könyvekből ekképen egyben szedegettett, leíratott és kiadatott

Miklósvárszéki nagyajtai
Cserei Mihály által

A brassai exiliumban A. 1709.

Deus providebit.

Felette ugyancsak Cserei írásával ez áll:

Speculum omnis humanae miseriae ego sum Michael
Cserej de Nagy Ajta.

A címlap belső oldalán ez áll:

Az én koporsómra mikor meghalok rá írhatják ezeket az verseket.

Bűnös atyám, anyám, bűnben születtem,
Bűnös lelkem testem, bűnben neveltetem,
Nints semmi érdemem s jó cselekedetem,
Christus drága vére egyedül reményem.
Minden nyomorúság, inség, keserűség,
Rabság, sok kárvallás, bujdosás, sok szűkség
Itt nyugszik Cserei Mihály s övé az Ég
Nem bántja már fegyver, tűz, pestis s betegség.

Ne várd életedben, bár nagy érdemű légy,
Hogy szolgálatodért itt bő jutalmat végy,
Híredet, nevedet tapogya sok íregy,
Mindazáltal jó légy, másokkal is jól tégy.

A 8-ik lapon kezdődik az előszó:

A kegyes olvasóhoz

Előljáró Beszéd.

Non cuivis lectori auditorive placebo

Lector et auditor non mihi quisque placet. —

Ezt a verset írja Ovenus a maga könyvei eleiben.

Tudom én is jól: nem minden olvasóknak fog egyaránt teczeni az én írásom, mert vadnak olyan criticus emberek, a kik *Momussal* együtt nem hogy a halandó embernek munkáiban, még a bölcs Istennek dolgaiban is gáncsot találnak és a mikor magok restellik a munkát, mások írását olcsárolják, csúfolják, gúnyolják. Mondhatják nékem is: világi ember vagy, nem pap, ki bírta rád a könyvek írását, eleget praedikálnak a papok, csak azt tartanók meg, elég könyv már e világon írva, azoknak sem érkezhetünk olvasására. Hallodd-e barátom, minden igaz keresztény ember pap, mert az Úr Christus minket papokká, királyokká, és prófétákká tett a maga szent halálának érdemivel, nem vagyunk — Istennek szent neve áldassék érte — az Antichristus tyrannussága alatt, hogy ne volna szabad a külső embereknek is a szent Bibliát olvasni, vagy az Isten dicsőségére valamit írni, azért gyújtatott meg az Evangelium fáklyája s magos hegyre téte-tett ki, hogy ne csak a paterek, hanem a laicusok is lássanak s járjonak annak világánál. Külső ember s még pedig sok ország gongyait igazgató ember vala Alphonsus spanyol király, mégis azért ditsértetik örök emlékezettel, hogy a szent Bibliát arra való Commentariusokkal együtt tizennégyezer olvasta által életében. — Vagyon mi nálunk a papoknak különös hivatalja, keresztelni, eskütni, templomban prédikállani, úrvacsoráját osztogatni, ezekben nem szabad a saecularis személynek magát elegyíteni, az Isten beszédit pedig olvasni tanulni, a külső Históriákkal együtt s azokból magad s mások hasznára írni, könyvben csinálni s kiadni, mind paphoz, mind külső emberhez egyaránt hozzá illik. Mindeniknek ditséretes hasznos azt követni, és bár a mi papjaink Erdélyben ne restelkednének annyira, hanem ha magoktól írni könyveket nem akarnak (noha bizony tudnának, ha akarnának, s tartoznának is vele) bár csak más nemzetek nyelvén iratott gyönyörűséges könyveket fordítanának a magyar nyelvre, úgy is elég épülete-tet (!) tennének, mert keservesen nézzük s érezzük, mely sok szép lelki s külső politikai tanúságokkal megrakott könyveket látunk más nemzetek között s a mi magyar nyelvünkön pedig alig találkozik még csak Imádságos könyv is egy vagy kettőn kívül valamire való. Azért olyan tudatlan a mi nemzetünknek nagyobb része mind a Theológiában mind a külső Históriákban, mert nem minnyájan érkezhetnek a deák nyelv tanulására, a magunk nyelvén pedig nints honnan olvasni s tanulni. Noha vagyon egy részint a mi erdélyi papjainknak méltó mentségek, mert semmi országban, akármelyik religion is nyomorultabb s gyalázatosabb intertentiojak nincsen, mint a mi reformatus papjainknak. Ha csak ahoz támasz-

kodnának: qui servit altari, vivat ex altare, bizony fel kopnék az állók szegényeknek; azért kell az eke szarvát tartani, a szőlőt kapálni, mint a paraszt embernek úgy dolgozni, hogy legyen neki is mit enni, e miatt nem érkehetnek a könyvek írására, mert ahoz csendes idő, nyugodalmas elme kívántatik. Talán nem vétettem azért én is, ha mikor ebben a brassai hosszas exiliumban nyomorgottam, semmi dolgom a heverésnél egyéb nem lévén, mikor mások ittanak, bolondoskodtanak, kártyáztanak, ostábláztanak, tekéztének, paczéroztanak, vagy embert rágalmaztanak, én akkor leültem, olvastam, írtam és tanultam.

Könyv elég van, azt mondd? Több lészen már evvel, ez után többet is írnak, míg vége lesz a világnak. Új forma könyvet írtál, sem eleje, sem utólja? Új a forma, nem új a materia, mert nihil est novum sub mundo, nem is szabad kivált a religio s a materiákban új dolgot írni, de szabad a megkopott ezüst pohárt elbontatni s más formába ujonnan veretni. Kezd el az első levelen, ha általolvasod az utolsóig, rátalálsz, hol leszen az eleje; mind elől hátul ha találsz, a miből tanulhacsz valamit, olvassad. ha nem teczik, leteheted, senki nem bírságot meg érette. Kiváltképen tudom bizonyosan két rendbeli embereknek nem fog teczeni ez az én írásom. A religiosa materiák a más valláson levőknek, az erdélyi familiákról való emlékezet azok successorainak. A religiosa materiákot a mint az alkalmatosság hozta, úgy tractáltam, az Isten causáját a ki forgatni akarja, nem illik annak hizelkedni, az igazságot ha ki akarod mondani, nem kell simogatni, így kell a parázna nagy asszonynak tisztátalanságát felfedezni, ne nézze a világ csak a külső ékes köntösit, hanem lássa meg ruháját s hagyja el vele való bujálkodását. Szabad volt Pázmány Péternek istentelen ördög fejből származott éktelen hazugságokkal, káromkodásokkal, csúfolásokkal, nem érsekhez, cardinálhoz, hanem lovászhoz, kocsishoz illendő motskos szókkal a mi igaz reformata religionkat, a mi reformátorainkat lelkiismereti ellen gyalázni, miért ne volna szabad mi nekünk az Isten szent beszédiből a római Antichristus dögleletes tudományát megczáfolni, igasságosnn convincálni; bár ők is szóval való disputationál nem mentenek volna tovább ellenünk, könnyen elszenvedtük volna, de kifogyának az argumentumból, tüzzel, vassal, kerékkel, nyárrsal, gályával, akasztófával kezdik a Szent Péter successióját megbizonyítani. Argumentum in forma compelle intrare. Ebben semmit sem vétettem, mert a mit írtam, a Szent Írást olvasd által s ott találsz. Hánd fel a külső hiteles Historiákat, ha különben találsz, a mint a dolgokat leirtam, pökjél a szememben s hazutolj meg azután.

Az erdélyi familiák actáit a mi illeti, azok is occasionaliter férkeztenek irásomba, senki ellen — tudod Isten — ex passione nem írtam, hanem a mint igaz lelkem szerint a dolgokat vagy magam tudtam, gyermekségemtől fogva én is nagy udvarokban, nagy emberek között forogván, vagy más szavahihető jó lelkű emberek szájából hallottam, vagy pedig a Magyarok Historiáiból olvastam, a szerint írtam, minden boszú, gyűlölség nélkül, követvén ebben az igaz historicusok autoritássát, a kiknek gyalázat hazudni, szabad pedig mindenkor igazat mondani. Ha a successorok megbizonyíthatják ellenem, hogy én hamisat, vagy költött dolgot írtam familiájok ellen, becsületelem vesztésit teszem fel pro satisfactione, ha pedig igazat írtam, méltatlanul neheztellenek, mert a familiák igaz hírit-nevit, existimatioját a posteritas tugya holtok után valóságos lotra vetni, mivel a míg élnek, kevés ember szólhat ellenek, Nagyari Josefként olyanok mikor megharagusznak, mintha menykő hullana a szavok után. Ha a posteritas kegyes, istenfélő életben foglalja magát, miért szégyenli azt, hogy az ő atyja s elei gonosz emberek voltak, sőt háladással tartozik istennek érette, hogy Isten őtet jobb úton vezérel. Gonosz ember vala Achat, nem árta semmit az ő jámbor fiának az Ezechiásnak. Vagy miért haragunnék arra, ki a familiák naevussait, vétkei felfedezi, meg kellene inkább köszönni, a ki vermet mutat neked, hogy arra ne menj, mert te is belé esel. Ha pedig a successor is csak olyan, mint a praedecessor, elhitesse magával, ha ugyan meg nem jobbúl s eleinek rossz példáját követi, mint az atyja dolgait, napfényre hozták, bizony az ő excessusait is leszen, a ki feljegyezze s világ eleiben terjeszse, ha életiben nem is, holtá után s ott fekhetik osztán a bársonyos koporsóban holt teste, ha a posteritas előtt gyalázatos léssen emlékezete.

Térek már e könyv irásának alkalmatosságára.

Ebben az 1709. esztendőben, midőn ugyancsak itt kelene hevernünk s nyomorganunk a kuruczok irruptioja miatt Brassó várossában, pro lustrando tempore *Josefus Flavius* sídó historicust olvastam által *De antiquitate Judaica et de bello Judaico*, mely könyv nálam in folio, és nagy, szélyes tiszta margójú levelei voltak, a hol olyas materiák occuráltak, holmiket kezdek magamtól notálni a margojára a leveleknek, míg végig olvastam a könyvet; azután kezdém gondolkodni róla, jobb volna talám onnan kiírni, s egymásután egy könyvben írni, úgy kezdék hozzá s leírom, sok helyeken meg is többítém, és sok Historiákból kiszedegetett példákkal megbővítém. A historicusokat pedig nem citálom, sem a Szent Irás locussait le nem írtam, mivel nem is volt olyan inten-

tiom elsőben, hogy ez a könyv publicumra mennyen, mert akkor könnyű lett volna helyről helyre az authorokat megneveznem, mindazáltal assecurállak róla, hogy a mely historicusoknak neveit feljedczetem, ott találod mind azokat az dolgokat, a kiket ezen könyvemben inseráltam. Bizony dolog, ha az írásra más időm s alkalmatosságom adatott volna, talán mind többet, mind jobban írhattam volna, de egy holnap alatt írtam, a mit lác, s mikor hozzá kezdettem, mingyárt megbetegedék a lelkem egyetlen egy fiam szerelmes édes Jósefem s két hétig kínlódék, meg is hala 19-dik napján ennek a holnapnak, a kinek mind betegségében való kínlódási, mind azok után következett halála, ugyan által s meg általjára lelkemet s nagy szomorúságban, keserűségben ejté szívemet. Azért, kegyes olvasóm, írtam, a mit írhattam hamarjában s szomorú állapottal, igen akarnám, ha valahol valamelyik résziben találsz magad épülésire valót benne. Légy jó egységben és a mi Isten talentoma vagyon nálad, ne ásd a földben, Te is építsd a mint tőled lehet a lelki Jerusalem romladozott falait.

Irtam Brassóban a magam szállásán Bolonyai kapu felé való utczában Aranymives Miklós házánál, 1709. esztendőben 28. mensis Julii: Hazám háborúságának s bujdosásomnak hetedik, életemnek pedig negyvenegyedik esztendejében

Miklósvárszéki Nagy Ajtai Cserej Mihály.

Az Auctorok nevei.

Az Isten Szent Bibliája.

Flavius Josefus.

Bontinius, Istvánffi.

Jeremiás Drexellius. Kirchaerus.

Theatrum Historico Politicum.

Bohemica Persecutio. Herodotus.

Horologium Principium. Sphinx.

Seneca. Titus Livius.

Q. Curtius. Georgii Hornii Historia Ecclesiastica.

Historia Ecclesiarum Transsylvanicarum.

Laetus. Tolnai Kalauzza.

Christiani Adolfi Historia Universalis.

Thomas Kempis.

Joannis Bethlen: Historia Transsylvanica.

Joannis Barclaii Euphornio.

Cornelius Tacitus.

Samuelis Puffendroff (így!) Historia Svecica.

Examen Examinis Beniamini Wodofre.

Svetonius de vita Caesarum.

Justinus. Florus.
 Dycetis Cretensis de excidio Trojanorum.
 Priscus. Hármás História.
 Didacus Savedra. Sulpitius Severus.
 Plutarchus. Plinius II.
 Volphangi Bethlen Historia Transsilvanica.
 Florus Anglicus.

In Anno 1709.

A brassai hosszas exiliumban több szép könyvek között (kiknek olvasásával gyönyörködtetem magamat) Sido Josefus historicus könyvit általolvasván, mely nálam volt in folio, a margojára imitt-amott írtam magamtól ez alább következő notatiokat, melyeket itt egymás után renddel feljcdzcttem és sok helyeken megtöbbittem.

(A fejezetek czímei a következők. Mindenikből csak a magyar történeti reflexiókat írva ki.)

1. Ad Folium	5. Ádám esetiről.
2. Ad Folium	6. Az áldott mag igéretéről.
3. Ad Folium	7. Ábel megöletéséről.
4. Ad Folium	8. A vízözönről.
5. Ad Folium	9. Noéről.
6. Ibidem	A Noé fiairól.
7. Ad Folium	12. A Bábel tornyáról.
8. Ad Folium	14. Chámnak megátkozásáról.
9. Ad Folium	18. Ábrahám ágyasáról.
10. Ad Folium	19. A sodomabeliekről.
11. Ad Folium	20. Lóth pátriarcha vétkééről.
12. Ad Folium	22. Ábrahám hitéről.
13. Ad Folium	23. Izsák áldatásáról.
14. Ad Folium	26. Jákob megáldoztatásáról.
15. Ad Folium	31. Jákob imádságáról.
16. Ad Folium	32. Esau siralmáról.
17. Ibidem	Dina elragadtatásáról.
18. Ad Folium	33. <i>Ráchel haláláról.</i>

(E fejezet tartalma rövidítve a következő:

Valamikor az istenfélő ember gyakori könyörgésével kérte az Istent, részesítse valamely világi kívánatos dologban. De megfeledekzik arról, hogy az édesség keserűséggé is változhatnak. Így Ráchel is, mivel magtalan volt, kérte az Istent, adjon neki gyermeket. Két fia születik, de a másodiknak születésébe ő is belehal. Ne kérjünk tehát semmi kívánatos dolgot, Isten látja, mire van szükségünk.)

(Az alábbi reflexiók Csereitől így következnek:)¹⁾

Várjunk hát ő Felségétől s ha semmi világi jókban részt nem ad is, jól teszed édes Istenem, csak a mennyei boldogságból ne rekessz ki. Én igaz lelkem ismereti szerint irom. negyven esztendő elértem már, soha még az én Istenemtől olyan világi dolgot nem kértem, a kit Ő Felsege vagy akkor megadta volna, mikor én kívántam, vagy oly móddal adta volna meg, a mint én akartam. Soha még e mai napig oly nevezetes bűnt nem cselekedtem, hogy harmad vagy nyolczad napnál tovább haladott volna a világi büntetés, vagy kárvallással, vagy betegséggel, vagy egyéb kedvetlen állapotokkal és ebből a két dologból ismerem meg leginkább az Istennek hozzám való örök választás szerint való szerelmét, mert pater filium quem diligit, castigat. Ezután is édes Istenem el ne szenvedd, mihelt vétkezem, mingyárt büntess, a mit e világon leginkább kívánok, bár meg ne add, csak az egyet meg ne tagadd, bűnöm bocsánatját a Christus érdemeiért, lelkem idvességét az ő szent haláláért.

(A további fejezetek címei:)

19. Ad Fol. 36. Jósef eladatásáról.

20. Ad Fol. 38. Jósef tisztaságáról.

21. Ad Fol. 39. *Pharaho álmáról.*

(Kétféle álom van: természetes és természetellenes. Az álom az emberek természete szerint különböző, más a »melancholicusok, a phlegmatikusok, a cholericusok és a sangvinolentusok« álma. »A természet felé való« álom kétféle, isteni és ördögi. Régente volt helye az Istentől bocsátott álmoknak, de ma már nincs helye, mert János mennyei látása után a szent könyv megpecsételtetett.)

Az ördögi álom valóban szaporán foly ma az emberek-nél, kivált a pápista atyafiaknál, a midőn hol világosságnak Angyalának, hol szüz Máriának és több Isten szenteinek képekben tüntetvén a mester ördög magát, az Antichristus országában tévelygő együgyü elméket csalárd practikával, hogy már Isten ditsőséginek elébb mozdítására, de valójában a a superstitionak stabiliasára (!) vezeti, ingerli és tanítja. Efféle ördögi álmokkal tele vadnak a római pápások históriái az Istennek igaz iteletiből, hogy ha nem akartak hinni az igazságnak, higyenek már a hamisságnak, ha nem akartanak az Isten tiszta beszédinek gyönyörűséges élő forrásából innya, igyanak a sok tévelygéseknek, babonaságnak, lelkét megölő, bűdös, ocsmány, sáros vízből. Mi azért igaz reformátusok

¹⁾ A zárjelbe foglaltak rövid kivonatok; a zárjel nélküliek szó szerint leírtak.

agyunk örökké való hálákat a nagy Istennek, a ki ingyen való irgalmából efféle emberektől koholt gaz találmányoknak zürzavaros Babeléből minket kihozni méltóztatott, ne menjünk a holtakhoz, az álom magyarázókhöz jövendőt tudakozni. Átkozott valaki azok után akar járni, elég mi nekünk, hogy az Isten beszédéből tudjuk s igaz hittel hisszük, hogy az úr Christus egyszeri érdemes áldozatjáért az Isten mi velünk békességet szerzett s lelkünket, testünket minden bizonynyal idvezíti, a ki ebben kételkedik, menjen az ördöghöz s ott kereshet nyugodalmat, ha talál.

(További címek:)

22. Ibidem. Jósef rabságáról.
23. Ad Fol. 40. Jósef uraságáról.
24. Ad Fol. 42. A Jósef bátyjairól.
25. Ad Fol. 49. Jákob temetéséről.
26. Ad Fol. 52. Mojses születéséről.
27. Ad Fol. 57. A sidók sárgyurásáról.
28. Ad Fol. 61. A Veres-tengerről.
29. Ad Fol. 65. A pusztában lévő mannáról.
30. Ad Fol. — Mojses kezének felemeléséről.
31. Ad Fol. 69. Jetro pap tanácsadásáról.
32. Ad Fol. 91. *Chore Datán veszedelméről.*

»Azt mondották a mi régi atyáink, a kik többet éltenek s többet is tudtanak nálunknál:

In qua sede sedes, si sit tibi commoda sedes,
Illa sede sede, nec ab illa sede recede.«

(A minő hivatalban vagy, maradj abban s ne kapaszkodj a más hivatala után. Ugy jársz mint Chore Dathan, ki leviták élén rátámadt Mózesre, mert azt akarták, hogy az Isten velők is úgy érintkezzék mint Mózesrel. De mindenökkel elpusztultak nagyravágyásukért. Majd így folytatja:)

Efféle tragédiákkal tele vadnak e világon minden historicusok könyvei, bár ne olvastad is soha azokat. Nézd meg csak Erdélyben mint járnak nagy pompás fejedelmek és urak. Báthori Sigmund addig cserélte-berélte országát, addig akara hol püspök, hol fejedelem lenni, ám végtére Prágában csaknem koldulásra juta s úgy hala meg. Az ifjú Rákóczi György nem nyughaték erdélyi akkori dicsőséges fejedelemséggel, lengyel koronát keresse magának, megtalálá. Mert a miatt fogya el mind élete, mind posteritása s mind a mi ezer Rákóczinál is kárabb, Erdély országának népe, kintse szabadsága. Így járnak Bánfi Dénes, Beldi Pál, Teleki Mihály, Barcsai Mihály s többen, sokan a mi időnkben, mert az erdélyi fejeér ló igen

bokros, ha gyakran kezded sarkantyúzni, fővel hagyitt alá a földre. Hoc est monstrare vias. Vond meg a bagariát, ha te is úgy nem akarsz járni. Paucis contentus disce manere domi.

33. Ad Fol. 98. *Bálám próféta átkáról.*

(A fejezet így kezdődik:)

A kit Isten megáldott, áldott leszen örökké, a kit megátkozott, átkozott leszen mindörökké. Hejában igyekezik e gonosz világ minket reformátusokat elveszteni, nem árt a jövőmondó átka Izraelnek, sem varáslók mestersége a Júdának, nem olyan Isten ez, hogy megváltoztassa, a mit egyszer mondott, hogy megbánja, vagy visszavegye, a mit jókedvéből adott. Azon Isten vagyok Erdélyben, a mely vagyok Olaszországban, hijában mégy Rómában, mert ha Erdélyben meg nem bocsátja Isten bűnödöt, bizony Rómában sem, csak azért, hogy oda mentél. Mi haszon annyi babonás processiókat járni, annyi magos hegyeken való kápolnákat látogatni, Lauretanumban, Compostellában Csesztakoban, Mária Czelben s több sok bálványozó helyekre fársangolni és ott segedelmet várni. Az Uré mindenütt a Föld, egyik sem szentebb ma a másiknál, bizony nem nyersz inkább kegyelmet a Capitoliumi magos hegyen, mint a Hargitta havasán. Hagy békét afféle gyermeki bolondságnak, akárholott estél térdre, könyörögj szívből igaz hittel Istenednek és higj voltaképen az ur Christus érdemeiben: meghallgat az Isten nyilvánságosan és bétölti jó kívánságotat tökéletesen.

(Azután elmondja Bálám esetét, mint akarta megcsalni az Istent.)

(A fejezet így végződik:)

Had mongyanak minket eretnekeknek, hittől szakad-
tagnak, acatholikusoknak, tévelygőknek, új hitűeknek, had
kárhoztassanak, tűzre, pokolra ítéljenek, a mi veszedel-
meinkért minden napon e szélyes világon minden oltárok-
nál had bálványozzanak, a mint minden esztendőben hűsvét
napján Rómában a Mojsestől megiratott átkokat ellenünk
elmondgyák és kiharangozván, háromégő gyertyákat elolta-
nak, jelentvén azzal kívánságokat, hogy a mi lelkeinknek
tündöklő evangeliomi világa elalunnék, mind csak hijában való
ördögi babonák ezek; az Úr az ő átkokat jovunkra, az ő
szitkokot ditsiretünkre, kárhoztató excommunicatiojokat idves-
séges ditsőségünkre fordítja. Nem oly gorombák vagyunk,
hogy a római Jupiternek barom menykövitől annyira megijed-
jünk, ijessze azokat, kik a Fene bestiát imádják.

34. Ad Fol. 101. Phineas pap buzgóságáról.

35. Ad Fol. 109. *Holttest eltemetéséről.*

(Isten megparancsolja Mojszes által a zsidóknak, hogy a holttesteket temessék el.) Nem ezt parancsolja a római Antichristus, hanem az igaz evangéliomért ártatlanul megöletett Isten martirominak holt testeket még ha eltemették volna is, a földből kiásatja, s az ebeknek s vadaknak vetteti, a mint többi között cselekedtenek a református csehekkel. Olvasd meg a Bohemiai persecutiót s ott meglátod.

36. Ad Fol. 113. *Mojszes haláláról.*

(Az Isten gyakran akkor fosztja meg a népet vezéréből, mikor arra legnagyobb szükség volna. Így történt Mózesrel is. Majd példákat sorol fel. Említi Gusztáv Adolfot, Angliát, s általában a reformátusokat.) Had szóljak vagy kettőt veled édes hazám Erdély országa. Mit gondolsz magad felől ügyefogyott, tanácstól fosztatott, leányágra szakadott, árvául hagyott szegény erdélyi politia. S hát te leginkább erdélyi reformata religio, oda egyik tutorod, a kit nevezni nem merek; ¹⁾ meghala édes atyád gróf Bánffy György gubernátorod. Soha pedig nagyobb szükséged nem volt s nem volna, mint most a jó patronusra. Ki supplicál ezután melletted fogatonason a római imperátornak. Ki áll szemben éretted az erdélyi generálisokkal, ki mozdul meg melletted az Isten kertit pusztító róka fiakkal? Talán senki sem. Vajha láthatnánk már egy Josuét, Mojszes helyiben, talál a jó Isten, ha akar. Akarj uram Isten, akarj, mert mi nem tudunk már mit cselekedni, hanem a kegyes Josafattal szemeinket, sziveinket csak egyedül reád függesztettük.

37. Ad Fol. 114. *Mojszes halálának okáról.*

(Elmondja Mózes halálát, s csodatettét, mikor a sziklából vizet fakasztott.) Akárkié legyen ez a rossz hitvány föld, akárki bírja ezt a változó világot, csak az én szegény lelkem mehessen be az Ábrahám kebelében, melyet engedjen Isten mindnyájunknak szerelmes szent Fiáért.

38. Ad Fol. 115. A Ruboniták, Gaditák és Manasses fél nemzetségeinek dolgáról.

39. Ad Fol. 116. A Jordán vize kétfelé választásáról.

40. Ad Fol. 117. Rachab jócselekedetiről.

41. Ad Fol. 118. A véteknek kikeresésiről.

42. Ad Fol. 119. Achan veszedelmiről.

¹⁾ Bizonyára gróf Bethlen Miklós kancelláriust érti, az ev. ref. egyház buzgó jeles hívét és bátor védelmezőjét, a ki 1704-ben Bécsbe vitetett fogságba.

43. Ad Fol. 120. *Gibionitáknak adott hitről.*

(Minden fogadásunkat tartsuk meg. Josue is megállá hitét, noha nagy kára volt abból.) Bár ne menjünk más nemzethez példa keresni. A magyar király László hittel tón szövetséget Amurates török császárral. Addig ingerli ama gonosz Julianus római cardinál, elcsábítá az együgyű királyt, hogy Barbaris non est servanda fides, el is vesze a harczon Várnánál minden táborával együtt s ilyen epitaphiumot írának nekie:

Romulides Cannas, ego Varnam clade notavi,
Discite mortales non temerare fidem,
Me nisi Pontifices jussissent rumpere foedus,
Non ferret Scythicum Pannonis ora jugum.

Ilyen haszna volt eleitől fogva a római szentséges pápa tudományának. Az ifjú László király is, a kit Posthumusnak hínak, hitet ada Hunyadi Jánosnéak, hogy a ciliai gróf megölésiért soha nem bántaná a fiait s a szent ostyára esküszik meg. A goromba gyermek királyt átkozott tanácsosai rá ingerlik, megszegé hitit, megfogatá Hunyadi Lászlót s Mátyást, Lászlónak fejét véteti Budán, a király sem meheti sokáig. Esztendőre azon napon, mikor pompás királyi lakodalmára készülne, meghal s magtalanul. Carolus V. római császár a Hassiai Landgraviust hiti ellen arestáltatja, meg is adá az árát, mert éczaka futva szalada el Oeniponsból Mauritius Saxoniai elector előtt s teljes életében örökké szomorán emlegette azon cselekedetét, ám el is búcsúzó császári tisztitől s klastromban mene be Hispániában.

Tanulj ezekből s ne jádczál hiteddel.

44. Ad Fol. 121. *A Cananeus királyok veszedelméről.*

(Ha hadban, táborban Isten velünk van, nincs mitől félnünk; ő a mi pajzsunk, dárdánk, fegyverünk.) 1418. esztendőben az igaz vallás mellett hadakozó cseh Ziska János ellen feltámadnak az egész európai pápa, császár, királyok, herczegek, fejedelmek, respUBLICÁK, rettentő táborokkal mennek egy néhány izben ellene, mind megfutamatatja, egyben gázolja őket, mely dolognak valósága nyilván vagyon a históriákban úgy, hogy még Aeneas Silvius is, ki annak utána róma pápaságra emelteték, azt írja Zisca hadakozásáról: plus admirationis, quam fidei habitura illius proelia apud posteros. De ne csudálkozzál antichristusi világ Zisca győzelmin, vagy akarod, vagy nem, meg kell vallanod: Isten volt mellette, mert igaz ügy mellett vitézkedett.

45. Ad Fol. 112. Sidoknak Canaanban való megtelepedéséről.

46. Ad Fol. 126. *Igazgató nélkül való országról.*

(Az egész fejezet szó szerint így hangzik:) Nincs veszedelmesebb mótelye a politiának, mint az interregnum, el kell annak az országnak pusztulni, kinek feje s előtte járója nincsen, mert ott semmiféle utálatos bűnnek és gonoszságnak tilalma nincsen, kiki azt cselekszi, a mi neki tetszik, senki sem tiltja róla, se meg nem bünteti érte. Így vala a sidó republica a Josue holta után, meg is érzék gyümölcsét nagy veszedelmekkel. Látjuk azt minden nap keservesen Erdélyben, nints fő, nints gubernium, szabadon foly a sok erkölcselenség s a mi keservebb: boni patiuntur, et mali ditantur.

47. Ad Fol. 127. *Binjamitákkal való hadakozásról.*

.....

Bizony conforderatus magyarok, mikor ezelőtt hat esztendővel fegyvert fogátok, bár elsőben az Isten beszédiből tanultátok volna meg a mediumokat, ha jóké, szabadosok vagy ártalmasok, mert dato bona legyen is a causa, de male agendo peribit.

48. Ad Fol. 131. *A sidók Istenhez való térésiről.*

(Isten a bünt csak akkor bocsátja meg, ha az ember megbánja s bocsánatért esedezik. Így volt ez a zsidókkal is. Jólétben elfordultak az Istentől s csak akkor jobbultak meg, mikor az Isten Chananaeusoknak erős királyát támasztja ellenük, ki őket húsz évig nyomorgatta.) Csak hejában várod Erdély a szabadulást, hejában óhajtod a békességet, hejában kenegeted hasadat a régi csendességgel, a tégedet saczoltató s ugyan megemésztő nemzetek igájából való kiszabadulással, mert még nem jött el az az idő, nem látom semmi jelét Istenhez való megtéréседnek, igen fenn hordczod még a fejedet, kevély, gögös, vakmerő, istentelen, szegény-nyomorgató, a magad véredet gyűlölő, üldöző, praedáló, káromkodó ország vagy, nem hogy sirnál bűneiden, hanem még kérkedel gonoszságoddal. Olyan vagy bizony, mint a rossz szolga, a kit mentől inkább szid, ver a gazdája, annál rosszabb s csak hátat hajt az ostornak. Aláízd meg édes hazám a föld poráig magadot, jobbíts meg valóságosan életedet, ne üldözzétek négy recepta religion levő atyafiak egymást, éljetez civiliter egymás között, bizzátok Istenre a lelkek megtérítését. Ne áskálj három erdélyi natio egymásra, keressétek inkább a közösleges jót egyező értelemmel, hiszem, mind a magyarnak, mind a székelynek, mind a szásznak, csak az egy Erdély hazája, itt kell együtt laknotok, szenvednetek, másuvá bizony bé nem fogadnak, ha mégis, mint eddig, ezután is csak úgy éltek, bizony

végsőképpen elveszt az igazán ítélő Isten benneteket. Mind magyar, mind székely, mind szász egyaránt vettetik akkor az Isten haragjának égő kemenczéjébe, s megalkuunátok akkor csak könnyen, há módját találnátok.

49. Ad Fol. 132. Sisera veszedelmiről.

50. Ad Fol. 133. Gedeon dolgáról.

51. Ad Fol. 134. *Gedeon győzelmiről.*

(Isten a nagy, hatalmas királyokat megalázza, hadi ter-
vüket megrontja, mert eltértek tőle.) Vaj ki könnyű dolog volna
ma is Istennek, a mi reánk dühödt orosz lányok szájából sze-
gény hazánkat kiszabadítani, de mivel ő Felségihez meg nem
akarunk térni és bűneinket napról-napra többítjük, Isten is
elrejtette a mi szabadulásunknak eszközeit a mi szemeink elől.

52. Ad Fol. 136. Jothán átkáról.

53. Ad Fol. 138. Jefte fogadástételiről.

54. Ad Fol. 140. Sámson oroszánjáról.

55. Ad Fol. 141. Sámson szomjúságáról.

56. Ad Fol. 142. Sámson fogságáról.

57. Ad Fol. 143. Sámson haláláról.

58. Ad Fol. 144. Ruth asszonyról.

59. Ad Fol. 145. Annáról, Sámuel P. anyjáról.

60. Ad Fol. 146. *Frigyláda elviteliről.*

(Isten senkinek nem kedvez, ha bűnös, megbünteti.
A zsidók a frigyládát is elvitték táborukba s mégis meg-
verettek.)

Szólj most magad felől nagy-enyedi ditsőséges, de már
most keserűséges reformatum oppidum, templom és collegium.
Mitől van én Istenem, hogy a te házad így pusztittatik, a te
papjaid, professoraid így nyomorgattatnak, a te levitáid az
oltár előtt fegyverre hányattatnak, az Antichristus negédes
doctorai pedig nagy boldogságban bujálkodnak, az ezüst,
arany, kő, faistenek templomai épülnek és virágoznak. Így kel-
lett ennek lenni most Erdélyben, mert ideje, hogy az úrnak
házán kezdőgyék el a szomorú ítélet, de jaj a kolozsvári Esa-
víták ¹⁾ semináriumának is, jaj az engem csufoló Bál papjainak
is, ha az én szolgálóimmal úgy bánom, hiszed-e elfelejtsem ellen-
ségeimet, ha nem kedvezek az én templomimnak, véled-e ked-
vezek a bálványok kápolnáinak, végre a gonoszok isszák meg
seprejét haragom poharának.

61. Ibidem. Eli pap haláláról.

62. Ad Fol. 148. Philisteusok büntetésiről.

¹⁾ T. i. jezsuiták.

63. Ad Fol. 149. Betsemes városiak büntetésiről.
 64. Ad Fol. 151. Sámuel próféta fiairól.
 65. Ad Fol. 158. *Jonatnán vitézségiről.*

(A bátor embereket segíti az Isten is, ha az Ő nevével fognak dolgukhoz. Jonatán kősziklán négykézláb mászik s megrohanja a pogányok táborát. Felsorol példákat a római históriából is.)

De hagyjuk el más nemzetek dolgait, valamíg egyetlen egy magyar lesz életben, el nem felejtünk, sőt örök áldással ditsérünk, magasztalunk titeket, óh magyar nemzet ditsőséges imperátorai, hadi vezérei, Attila, Keve, Csaba, Aladár, Verbulcz, Zoltán, Lehel, Kund, Gyula, Szent László, II. András, I. Lajos, Mátyás, ditsőséges magyar hercezek, királyok, Hunyadi János, Kenesi (*így!*) Pál, Zrínyi Miklós, Bethlen Gábor, Botskay István, Báthory István, csudálatos erejű magyar gubernátorok, bánok, fejedelmek, kiknek vitézségeket a pogány török nemzet és más országunk szabadságát nyomorgató hatalmasságok ellen, világ csudájára viselt próbájakot, hadakozásokat, győzedelmeket, édes hazájok mellett véreknek kiméletlen kiontását senki soha eléggé nem csudálhatja, nem is ditsérheti. Elhalátok, elhunytok, elmúltok nemzetünk drága csillagai, már nintsen a kire vessük szemeinket, hanem olyak vagyunk, mint az utcán való sár, a kinek kell is, a kinek nem is, kedvire tapod bennünket.

66. Ad Fol. 160. Az Amalekiták veszedelmiről.
 67. Ad Fol. 126. Saul király poenitentiájáról.
 68. Ibidem. Dávid királyságra való kenettetésiről.
 69. Ad Fol. 164. Goliáth veszedelmiről.
 70. Ad Fol. 166. Dávid hadakozásáról.
 71. Ad Fol. 167. Jonathas igaz barátságáról.
 72. Ad Fol. 168. Saul Dávid ellen való háladatlanságáról.
 73. Ad Fol. 169. Dávid szenvedésiről.
 74. Ad Fol. 171. Dávid bolonddá teszi magát.
 75. Ad Fol. 172. Saul jámbor szolgáliról.
 76. Ibidem. Eli pap posteritásának veszedelmiről.

77. Ad Fol. 173. *Dávid király próbáiról.*

..... Oh csudálatos szabadítású Isten, méltán felkiálthatunk, méltán azt mondhatjuk:

Hol Isten jelen van, erős kősziklavá
 Változik pókháló állandó bástyává,
 De ha Isten elhagy, kőfal pókhálóvá
 A kemény érczkő is leszen lágy viaszszá.

78. Ad Fol. 174. Dávid elvágja Saul köntöse szélyit.
 79. Ad Fol. 175. Dávid nem öli meg ellenségét, Sault.
 80. Ad Fol. 176. A Nabál haláláról.
 81. Ad Fol. 179. Saul a varázslókhöz folyamodik.

82. Ad Fol. 182. *Saul király veszedelmiről.*

.....

Az mondották a mi régi magyarink: A ki ördögnek szolgál, kinnal fizet annak.

83. Ad Fol. 184. *Dávid siratja Sault.*

(Dávid keservesen siratja nagy ellenségét, Sault. Nincs nagyobb dicsérete semminek, mint az irgalmasságnak, a könyörületességnek.) Így siratta Julius Caesar Pompejus ellenséginek, Nagy Sándor Darius császárnak, Mihály vajda erdélyi fejedelem Báthori Andrásnak véletlen halálokot.

84. Ad Fol. 186. *Abner pártütéséről.*

(Hűséges szolgálóinkat becsüljük meg s ha vétkeznek is, el ne csapjuk, ne büntessük őket.)

A mint Bethlen Gábor megmondja volt Báthory Gábornak: Erdélyországaért el nem árulná, de két pénz ára bosszúságért mindjárt el; úgy is lón. Szebenben egy kis marczona dologból, hogy Bethlen Gábor szállásán mulatván a fejedelem, visszamentiben egy téglá a grádicson kicsúszván helyiből, szintén a fejére esik, rútol kezdé szidni, fenyegetni Báthori Gábor, amaz is elboszankodván, a török Portára mene s kirázá Báthori Gábornak a fejedelemséget nyakából, holott kedvesebb s igazabb híve nem volt csak egy is Bethlen Gábornál és ugyan ő hozta vala be is erdélyi fejedelemségre.

85. Ad Fol. 187. *Isboseth gyilkosít Dávid megöletí.*

(A mely kutya az egyik urat megugatja, az a másikat is megharapja. A ki gyilkosa az egyiknek, az a másikat is meggyilkolhatja. Így öletí meg Dávid Isboseth gyilkosait.) Így öleté meg Julius Caesar Pompejus Magnus gyilkosait, Nagy Sándor Bessust és Nabarzenest, Camillus a Fidenasok árulóját, Fabritius a Pyrrus király doktorát, sőt még ama balgatag vad oláh ember a Mihály vajda is azokat, a kik Báthori András fejit eleibe vitték vala, felkaróztatá Szebenben.

86. Ad Fol. 187. Joab csalárdúl megöli Abnert.

87. Ad Fol. 191. Uzza szörnyű haláláról.

88. Ad Fol. 196. Dávid király paráznaságáról.

89. Ad Fol. 198. Dávid ítéletiről.

90. Ad Fol. 202. Semei Dávidot szidalmazza.

91. Ad Fol. 205. Absolon veszedelmiről.
 92. Ad Fol. 206. Dávid engedelmességiről.
 93. Ad Fol. 208. Dávid boldog állapotjáról.
 (94—130-ig hiányzik, ki van tépve.)
 130. Ad Fol. 281. Tíz nemzetség rabságáról.
 131. Ad Fol. 285. Senecharib király gyalázatja.
 132. Ad Fol. 286. *Ezechiás felgyógyulásáról.*

(Ha csak kis vétket is követ el az ember, rajta az Isten büntető keze.)

Példa az nagyenyedi reformatum collégium, mint jára a kuruczok idejében.

133. Ad Fol. 287. Manasses király megtérésiről.

134. Ad. Fol. 289. *Josiás király haláláról.*

(Elmondja Josiás halálát, s ebből következteti, mily nagy az Isten haragja, ha a bűnöket vizsgálja.)

Nem eleget praedikálnak-e, nem eleget intének-e, nem eleget jövendölének-e ezelőtt sok esztendőkkel az Istennek köztünk való papjai, prófétái Erdély s Magyarország veszedelmiről, még sem térétek meg. Kaczagtatók, csúfoltatók, nevetétek az Isten fenyegető beszédit. De bizony megcsúfolta az Isten is benneteket. Gyalázatra, csufúságra ada ki minden nemzeteknek, az egész Európában példabeszédben kele emlékeztet, a ki lát, vagy hallja romlásodat, senki nem szán, hanem csóválja a fejit rajtad. Most már eleget könyörgenek, eleget sóhajtának, sírnak köztetek az Isten szolgálói, úgy engesztelnék az Isten rettenetes haragját, még sem látjuk könnyebbségünket. Így betsülteti meg Isten veled a régi jó békességet.

135. Ad. Fol. 293. *Jeremias próféta állapotjáról.*

(Az igazmondást senki nem szenvedheti. Jeremiás a város feladását tanácsolta s ezért egy sáros kútba dobták.) Így bánának a mi bolond magyaraink ezelőtt két esztendővel az ónodi gyűlésben Turócz vármegyei becsületes, értelmes, békességszerető, ország megmaradására jó tanácsot adó követjeivel. Gróf Bercsényi Miklós bolond zelusából ott a közönséges helyen hallatlan kegyetlenséggel felkonczolák, megöleék az igaz mondásért. Adná Isten végső veszedelmünkkel ne tapasztalnók azoknak a jámbor embereknek igaz jövendöléseket fejünkön.

136. Ad Fol. 294. *Sedechiás lágyságáról.*

(Rosszúl megy olyan ország dolga, a hol a fejedelem lágy s tanácsosai azt csinálják, a mit akarnak.)

Szent életű, kegyes imperátor vala a mi időnkben Leopold-

dus, de az ő nagy jámborságával abutálának a ministerek. Mikor ő imádkozni, butsúra, processióra járt, az urak magokba a mit akartak, azt követték el, ha supplicáltak a császárnak, elvette ugyan, de consiliumról consiliumra, camaráról camarára, cancelláriáról cancelláriára, deputatióról deputatióra addig hordozták, húzták, vonták, halogatták, kifáradt a szegény supplicans, odahadta minden panaszát, a császár hire nélkül addig portióztatták, quartélyoztaták, delegata comissiókkal s magyar humorhoz nem szokott judiciumokkal s egyéb sok excessusokkal addig gyötrék a hitván magyarokat, ám fel is lázadtak az austriai ház ellen s nagy labyrinthusban ejték nemcsak Erdélyt s Magyarországot, hanem Croatiát, Sclavoniát, Morvát, Slesiát, Austriát, a császár haeredetaria provinciáit, még ma is ég az a tűz, sok nemzetek pusztulásával, romlásával. Erdélynek utolsó fejedelme az öreg Apati Mihály elég csendes, együgyű, alázatos, istenfelő ember vala, de jobb lett volna papnak, mint fejedelemnek, telhetetlen, practicus, nagyravágyó tanácsurak eséneke melléje, az ország dolgait azokra bízta, maga imádkozott, könyveket fordított, vadászni, hova járt s ha egyéb dolga nem volt, órát igazgatott, ha az ország dolgait eleibe vitték, azt felelte, a mit Sedechiás: *lássák az urak ő kegyelmek, a mint az urnak Teleki uramnak teczik.* Ám meg is látták. Addig nem nyughatának az urak ő kegyelmek, egyben hordák egymást s a jó, békesség szerető igaz haza nagy rendeit eltevék láb alól, felindíták a boldogtalan fejedelmet a német császár ellen, a magyarországi moncsokban (!) belélegyedének és ezekbe a rajtunk levő szörnyű romlásra, pusztulásra, rabságra, idegen nemzet igájára, a fejedelem lágsága mellett utat készítenek s oly sárban ugraták az országot, a melyből lábunkat ki nem vonhatjuk. A királyságot sem kapák el, a fejedelemséget is elveszték. — Ha királynak, fejedelemnek tett Isten, ne légy olyan, mint egy váz, vagy az asztagra függesztett holt varjú, hogy csak a gyermekek féljenek tőled, azért adott Isten botot, királyi pálczát kezedbe, s kardot az oldaladra, ne engedd meg, hogy a tanácsuraid orrodnál fogva hordozzanak, jobb, hogy ők féljenek tőled, mintsem te járj utánok. Nem papnak rendelt Isten tégedet, hanem magistratusnak, ne imádkozzál mindenkor, hogy azalatt a farkasok el ne ragadják a bárányokat, omnia tempus habere, azt mondja Salamon, ideje az imádságnak, ideje a vadászatnak, ne búj csak a könyvekbe, láss az ország dolgaihoz, mert azoknak terhit az Isten a te válladra rakta, s a te alattad valóidnak igazgatásáról bizony számot kér az Isten s az sok imádsággal nem mented akkor meg magadot. Ne bizd mindent csak az urakra, úr, uram csak szolgálja minister, te parancsolj neki s lásd meg úgy vitte-e

végben, a mint meghadtad. A szegény supplicánsokat ne igazítsd mindenkor Pilátusra, Pilátusról Judásra, magad is tekints belé s orvosold meg, a mi megorvosolható. Bizony nem elég az Isten előtt, hogy te jámbor ember voltál, senkit nem bántottál, mert ha az urak gonoszok, istentelenek, ragadozók, az Isten a te lelkedből veszen számot azoknak minden gonoszságokról, mert kezekben volt üstökök, ne engedted volna meg, hogy azokat cselekedgyék. Ha pedig nem szoktad a munkát, a nyughatatlanságot, hagyj békét a királyságnak, fejedelemségnek, mert bizony nem henyélni hijják, a kit egy ország eleiben praefficiálják.

137. Ibidem. *Sedechias vakságáról.*

(A ki hitét megszegi, vegye el méltó büntetését. Sedechiás kivájtott szemeivel szomorú példa minden hiti szegetteknek.) Tudna az ilyen hitszegis büntetésiről szólani a várnai mező. 1416. esztendőben a nagylelkű reformátor Hus Jánost és prágai Jeronimust Sigmond császár hitlevél alatt hivatja Constantiába. Elmennek szegények, az igaz evangeliumot nagy bátorsággal oltalmazzák, a constantiai ördög synagógától tüzre itiltetnek, a császár hitlevele ellen meg is égettetnek. Mikor a hóhér háta megett akarná meggyújtani a tüzet, azt mondja nekie: Ide jöjj előmbe s itt előttem gyujtsd meg a tüzet, si enim illum timuisssem, numquam ad hunc locum, quem effugiendi facultas erat, accessissem. Azután az előtte álló sokaságnak hallatára ilyen jövendőt mondat: ma megsütitek a ludat (mivel Hus annyit teszen cseh nyelven, mint lúd), de száz esztendő mulva az én testem hammából születik egy hattyu, a kit nem süthettek meg. Be is teljesedék, mert száz esztendő mulva eljő a nagy próféta lélekkel bíró, isten evangeliumának hattyúja, a Luther Márton s bétölté Isten tiszta beszédjének hangjával az egész világot. Igy öletének meg az Isten két ditsőséges martyri a synagoga végezésiből s azzal quietálák a hitlevél adott császárt: Haereticis non est servanda fides. Nem is lön soha azután Sigmondnak semmi hadakozásiban szerencséje. Mint a ki nem hiszi, olvassa meg a Historiákat.

138. Ad Fol. 295. *A prófétiaik valóságáról.*

.....

A mit Isten mond mind elhidd,

A mit parancsol mind véghez vidd.

139. Ad Fol. 300. Sydrach. Mesak. Abdenago.

(Hitünket soha el ne hagyjuk. Tűrjünk, szenvedjünk, megsegít az Isten. Több példát hoz fel.)

Magyarországból hány száz evangélikus és reformatus papot vittek el fogva a Hispaniai tengerre gálya vonni, mégis senki közülök is az hiti mellől el nem tántorodik, ditsőséges vallásokért örömmel szenvedének.

140. Ad Fol. 301. Nabugodonosor megbolondúl.

141. Ad Fol. *Boldisár k: veszedelme.*

(Isten nem hagyja büntetlenül a nevén, kedvelt hívein elkövetett gyalázatot. Példa rá Boldisár király.)

Mint vesze el a Mohács mezején minden uraival, püspökjeivel, táborával, országával amaz boldogtalan ifjú Lajos magyar király. Bizony nem egyébért, hanem, hogy a magyarok között serkedező igaz evangéliumi reformatiót üldöznék és kemény edictumot ada ki mindenüve: *Lutheranos ubicunque igne comburendos.* Ezt a tüzet Isten a Carassus folyóvízzel oltá meg, mert a nyavalyás király harcáról futtában lovastól a vízben dől s ott fulad meg. Igyál Ludovice, mert igen lobog vala benned az Isten szentei ellen való dühösségednek lángja. — 1523. esztendőben is Erdélyben Szebenben az esztergomi érsek commissariussa az evangélicusok könyveit a piacra hordatja, az egész város népe jelenlétiben megégetteti, nagy processiot indít örömben, hogy azokat a lelketlen martiromokot kinezhatja; midőn a nagy templom mellett elől egyedül menne, utánna a több sokaság sok bálványképekkel, egy soltáros könyv a többi közül a széltől felragadtatik és a commissarius megborotvált fejihez úgy csapatik, hogy a koponyáját is egyben égetvén, ugyanott mingyárt a földre leesik s harmad napra meghalna, az könyv pedig esmét a széltől a tűzbe visszavitetik s a többivel együtt ott ége meg. Valljons (!) casus-e az illjen, bizony nem, hanem Isten büntetésinek nyilvánvaló bizonyossága.

142. Ad Fol. 304. Dániel oroszlányoknak vettetik.

143. Ad Fol. 308. Jerusalemi templom épületiről.

144. Ad Fol. 320. Vasli királynéről.

145. Ad Fol. 322. *Hamán sorsvetésiről.*

(Az Isten ledönt, de ismét felemel az égig. Igy jártak a zsidók, kiket a pogányok le akartak gyilkolni s ime ők vesztek el.)

1506. esztendőben addig fúrák, faragák az akkori dölfös pápista püspökök a cseh és magyar királyt a Lászlót, hogy különben rá nem vehetik, a terhes királyné asszonyt doblák (*igy!*) rá, azzal kerültetik meg a királyt s véghez vivék általa a királynálna, hogy parancsolatot adna ki, a csehországi akkori igaz reformatusokat, kiket csúfságból Piccardusoknak hittanak,

tüzzel, vassal ölnék, kinoznák. Elig várja a királyné Budán, hogy szüljön s gyermek-ágyából felgyógyulván Prágában mennyen, az Isten népe megöletésének nézésire. Állj meg királyné, nem mehecz tovább, szülésinek idején rettenetes kinok érkeznek a királynéra, látják a doctorok meg kell halni, felhasítják a méhit, úgy vevék ki a gyermeket elevenen, maga meghala. E lön jutalma telhetetlen kivánságának

(Következik II. Henrik francia király halálesete.)

1510 esztendőben Bosák János váradi püspök, gonosz, Isten szenteit üldöző ember László királytól parancsolatot kér írásban, hogy Csehországban a szegény Piccardusokot, feleségestől, gyermekestől ölje, égesse, kínoztassa. Mégyen nagy örömmel, mikor Morvában érkeznek Olomucz városhoz közel leszáll vizelleni szekeriből, szeméremtestit oly véletlen megakasztja a hintó ablakja szegiben, hogy a bele mingyárt kijöne, egy része az ablak szegire akadván fel, más része eleiben omlanék s szörnyü halállal meghala. Így vesszenek el, valakik a Jézus Christus evangéliumát üldözik.

146. Ad Fol. 323. Esther könyörgésiről.

147. Ad Fol. 324. Esther felmagasztaltásáról.

148. Ad Fol. 326. *Hamán szörnyü veszedelmiről.*

(E világ minden dolgai változók, mulandók. Különösen a fejedelmek, királyok gratiája mulandó, pld. Hamán, Sejanus, Joab stb.)

Igy járának Erdélyben a mi időnkben Apaffi Mihály fejedelem kedves hívei s udvari szolgálói Bánfi Dénes, Béli Pál, Kapi György, Lázár István, Haller János, Daniel István, Barcsai Mihály, Vajda László s az én édes atyám Cserei János s többen sokan.

149. Ad Fol. 330. *Nagy Sándor dolgáról.*

(Sándor Tyrust ostromolta s e közben felszólítja a zsidókat, hogy segítségére jöjjenek. Ezek a fölszólítást megtagadják, mire Sándor Jeruzsálem ellen megy s mindenkit le akar öletni. Azonban elibe megy a zsidók főpapja, Jaddus, és Sándor meghajol előtte.)

Amaz Istennek ostora a nagy Atilla magyarok királya, nagy dühösséggel megyen vala Róma városára, hogy egészen elpusztítaná. Kijő eleiben az akkori keresztény római püspök, Leo, úgy megtudá hajtani könyörgésivel a pogány vad embert, hogy mingyárt visszatérne hazájába. Ilyen kész az Isten mindenkör az ő népit megszabadítani, mikor akar.

150. Ad Fol. 333. *Ptolomaeus Jerusálemet pusztítja.*

(Isten Ptolomaeustól is megvédehlte volna Jerusálemet, de mivel a zsidók bünbe estek, e csapással fel akarta őket ébresztetni.)

Hogy Bethlen Gábor, Botskai István, az öreg Rákóczi György szerencsésen hadakoztanak a magyar igy mellett s jól is kötöttek az austriai házzal, most pedig eleget hadakoznak a magyarok hat esztendőttől fogva s még sem mehetnek semmire. Ne csudáld, most is azon Isten vagyon, a ki akkor volt, de a mi nemzetséges nagy büneink elkergették az Istent a mi oltalmunk mellől.

151. Ad Fol. 338. *Philadelfus király dolgaíró.*

(Ptolomaeus Philadelfus nagy költséggel korának leg-szebb könyvtárát alapította meg. Inti a mostani fejedelmeket, királyokat, miért nem áldoznak a tudományak is.)

A mostani revolutio előtt, Fejérvárat ugyan buburékolnak vala az erdélyi urak az építésben. Egymásra való emulatio-ból nagy kölcséggel, fáratsággal, a szegény jobbágyoknak saczoltatásával pompás fejedelmi úri házokat építtetnek vala, az Istennnek szent háza penig a régi királyoktól építtetett drága reformátum templum a szemek, orrok előtt ott vala pusztán Fejérvárat, nem lön arra pénzek, hogy bár csak jól megcserepezetik vala, azért az Isten foga az építéshez. Az urak kastélyait, várait, szép házait hol a földig rontatá, hol úgy elpusztíttatá, s úgy megstukaturáztatá, hogy a baglyok, egerek huhogatnak, czivognak benne, bátran bemehecz a kapukon, nem tartják fel előtted. Igy jár az, a ki a maga privátumát keresi csak s nem a publicumot, még penig a religiosumot.

152. Ad Fol. 350. *Machabeus Mattiás buzgóságáról.*

(Semmi sem fáj jobban a buzgó embernek, mintha valaki a vallását csúfolja. Igy cselekedett Mátyás, ki az oltárnál áldozó pogányt megölte.)

Vaj ki kevés Mátyások találatnak ma ilyenek a keresztény reformátusok között. Sokan nem hogy életek romlásával igyekeznének az Isten tiszteletit elébb mozdítani, sőt ellenben igaz religiójok elárulásával tisztességet, uraságot keresnek s vadásznak magoknak, mint Erdélyben Pekri Lőrincz, Sárpataki Márton, Markussán Péter, Boér Péter s többen cselekedének nem régen, de jaj szegényeknek, mert mi hasznod benne ha mind e világot megnyered is, ha a lelket elveszted.

153. Ad Fol. 362. Júdás Machabeus haláláról.

154. Ad Fol. 386. *Aristobulus megöletli öcscset.*

(Az atyafiak, a rokonok nehezen maradnak meg együtt, példa rá Aristobulus, ki öcscsét megöletli, noha az nagy segítségére volt.)

Nem alkhátának az erdélyi fejedelemségen Barcsai Ákos s Kemény János, mindaketten szörnyüképen elveszének, egyik Nagyszöllősnél, másik Szokolynál, vagy Felfalunál.

155. Ad Fol. 427. Egy vén zsidónak szörnyű dolgáról.

156. Ad Fol. 432. *Machabeusok familiájának elfogyásáról.*

(Bár mily nagy is lehetett valakinek atyja, őse, ő azért törpe utód lehet, ha hiven nem szolgálja az Istent.)

Hány virágzó régi ditsőséges familiákat láttunk már, hogy deficiáltak a magyar nemzetben. Hol vadnak a Bátoriak, Gerébek, Botyániak, Ország familia, Szilágyi, Hunyadi, Zrinyi, Frangepán, Botskai, Erdéli, Kovasoczki, Kendi, Iktári Bethlen, Ujfalvi, Prinyi, Tomori, Tholdi, Keresztessi, Gyerőffy és több számtalan familiák, kiknek telyességgel magvok szakadtott, csak a nevek maradott mi nálunk, mitől lett, Isten titkos itéletiben vagyon, kétség kívül volt Istennek méltó oka azoknak elfogyatására. —

157. Ad Fol. 436. *Herodes irigységiről.* —

(Az irigység a leggonoszabb métey, mely az ember keblét folyton marja, s mely sok bűnnek a forrása.)

Salamon a magyar király meggyűlöli bátyját a Gejsa hercezet, hogy a görögök Lendorfehérvárnál inkább futnának Gejsához, a ki kegyes ember vala, mint sem hozzája, mert ő kegyetlen természettel bír vala, ám ki is kergeté bátyját az országból. Teleki Mihálynak nem teczik, hogy Béli Pált az egész országi rendek betsülnék, mint régi igaz ős hazafiát s nagyérdemű embert. addig practicált ellene, a mig elveszté nyavalyást. Bethlen Gergely megirigylé, hogy az atyámot egy ital közben a fejedelem Fogarasban maga mellé ültetné, ő pedig talpon állana, addig futa, jára, megfogatá s egy óráig való veszteg ülésért nyolczadfél esztendeig kelle ülni fogságban.

Efféle gonosz irigy embereket minden nap látunk szemekkel, de az Isten megfizeti azoknak is, a kiket feljebb említék, rendről rendre csudálatoson. Cambyses a maga fegyverivel megöleték, Saul maga magát megöle, Tiberiust megfojták beteg ágyában, Salamon számkivetésben hala meg, Teleki Mihályt levágák a Töröcsvári harczon. Bethlen Gergely elég gyalázatot szenved életiben s nem hagyhata successort holta után maga familiájában. Hagy békét hát az irigységnek s más ember alá való áskálásnak, ha úgy nem akarsz jární.

158. Ad Fol. 437. *Ifjú Aristobulus haláláról.*

(Az Isten a maga egyházát szenvedéssel, csapásokkal látogatja meg, hogy annál jobban erősítse. Elveszi legkiválóbb férfiai csak azért, nehogy rájuk támaszkodva, Istentől elforduljanak.)

Igy csala meg a reménség árva magyar nemzet Botskai fejedelemmel, Bethlen Gáborral, a kik is csakhamar ide hagyának. Igy járál Erdély ifjú Apafi Mihálylyal, Bécsből nézi már hazáját.

159. Ad Fol. 438. Királyok titkáról.

160. Ad Fol. 469. Heródes fiairól.

161. Ad Fol. 474. Heródes Dávid koporsóját felnyitattja.

162. Ad Fol. 289. Heródes fiait megöleti.

163. Ad Fol. 498. *Antipater veszedelmiről.*

(Minden titok, álnokság napvilágra jő, bármennyire leplezzük is azt.)

Teleki Mihály istentelen gonosz practicáinak érezzük ma is, megérzi negyed-ötöd ízig is a maradvánk veszedelmes gyümölcsit. Addig vádolá, rágalmazá ennek az erdélyi hazának tekintetes régi ős igaz hazafiait, a mig elveszté őket. És mai napig azok az igaz, hazájok megmaradását s jövőnd veszedelem ellen megoltalmazását (melyben már ma torkig uszunk) szívesen munkálódó és azért istentelenül megszenteltatott nagy méltóságos emberek árulók nevezeti alatt feküsznek koporsójokban, olyan mint Bánffi Dénes, Beldi Pál, az öreg Csáki László, Bethlen János, Kapi György s a többi. Teleki sem mene el szárazon, mert fegyver miatt vesze el s meztelen holttestin is elég csúfságot mívelének, a maradványa mint fog boldogulni, tempus docebit. Vid gróf amaz istentelen gonosz politikus magyar úr szüntelen egyben hordá, egyben veszté s ám utoljára egymás ellen fegyverbe támasztá Salamon királyt Gejsa s László hercegekkel, ott vesze a harczon sok vitéz magyar, te is maragy ott átkozott ember s ne szerezz többször atyafiak között háborúságot. Egy egész saeculum alatt nem volt álnokabb, ravaszabb, titkosabb, átkozottabb rágalmazó ember, mint a szebeni királybíró Szász János, a kinek sok gyilkosságit, méreggel való mások megetetésit, nyilván való paráznaságit irtozzal nélkül senki nem hallhatja; mennyi sok tumultust csinált ez a gonosz ember a három natiok között, jól tudjuk, a kik akkor szüntelen udvarnál forgottunk, sőt a négy recepta religiokot is egy nehányszor egyben hordá, alattomban hol a pápisták mellé, hogy a reformátusokat megronthassa, hol mi mellénk állott, hogy annál inkább a pápistákat megijesztesse; csapta magát

a guberniumba, a mit hallott az erdélyi generálnak sok toldalékkal kimondotta. A generálnál ha mit értett, a guberniumnak prodálta, egyik urat a másikkal senki könnyebben mint ő egyben nem veszthette, a kihez másképen nem fért, vagy sicariussal megölette, vagy méreggel elvesztette. Állj meg már Szász János, mert eleget nyargalózál, tanuld meg, ha nem hitted, hogy vagyon Isten, a ki nem gyönyörködik a gonoszságban: kinyilatkoznak titkos álnok praktikái, megfogják Szebenben, törvény szerint megszententiázzák, a szebeni hóhér ütél el a szebeni királybirónak a fejét.

164. Ad Fol. 537. Petronius jócselekedetiről.

Közli: DR. SZÁDECZKY LAJOS.

CSEREI TÖRTÉNETBÖLCSELETI MŰVE.

(A Rákóczi-kor jellemzése.)

— MÁSODIK KÖZLEMÉNY. —

165. Ad Fol. 550. *Cajus császár megöletésiről.*

(A fejedelmek legfőbb ékessége az igazság és az irgalmasság. Szeretettel kell viselkedniök alattvalóik iránt, s nem tyrannismussal, mert csak így lesz állandó, szilárd a trónjuk.)

Péter, Aba, Salamon magyar nem királyok, hanem kegyetlen tyrannusok mint járanak, bőven megírja Bonfinius. Sigmond király is bár aludt volna akkor, mikor ama harminczkét magyar urakot törvény nélkül megöleté, nem esett volna rab-ságban. Báthori Sigmond ama Nérónál Néróbb, ördögnél kegyetlenebb, átkozott rossz ember, ártatlanul testvérbátyját Báthori Boldizsárt megfojtatja Szamosujvárat, Kolosvárat pedig a piacon nagy régi familiából álló tekintetes uraknak fejeket szedeti, de fejire telék, a mit ugyanakkor neki megjövendöle egyik az rab urak közül, Kendi Sándor, kit midőn a többivel együtt kötve a halálra vinnének, az ablakáról megszólítja a fejedelem: eregy, eregy vén áruló, megtaláltad, a mit kerestél; megfordúl a megkeseredett lelkű öreg úr s azt mondja: elmegyek jó szívvel, *beste fattyú, ifjú bolond kurva fia*, mert én vénségemig becsülettel éltem, hazámnak igazán szolgáltam, most is hazám igazságáért becsülettel meghalok, de neked gyalázatos híred neved leszen egész életedben, s nagy szegénységre jucz utoljára. Am úgy is lőn, eladá egynéhányszor az erdélyi fejedelemséget, az opuliai gazdag herczegség mellett csaknem éhel hala meg Prágában. Így jára Báthori Gábor is, kegyetlen uralkodásáért megölek Váradon, még penig a maga kedvesebb emberei. Így veszté el az Isten nyakunkról Mihály vajdát, mert nem oláhnak való az erdélyi fejedelemség Bizony bár ezt a szegény magyar nemzetet is jobban becsülte volna meg a bécsi udvar, ne háborgatta volna törvényiben, szabadságában, ne beretválta volna mind a csontig, nem volna ma ez a rettenetes revolutio rajtunk. Ezért a király, fejedelem, a ki boldogul akar uralkodni, ellenségihez kemény,

alattvalóihoz kegyelmes legyen, sőt ellenségeinek is megkegyelmezzzen, ha vétkeket megismervén, bocsánatot kérnek. A mi mostani királyunknak, a felséges I. Josephus császárnak gyönyörűséges simboluma vagyon: Timore et Amore. Ha evvel a kettővel okosan élsz, s a szerint igazgatod birodalmadot Felséges Uram, bátran assecurállak boldog uralkodásodról.

166. Ad Fol. 562. *Agrippa felmagasztaltatásáról.*

(Isten felmagasztalja azt, a ki benne bízik, minden nyomorúságában segítségére siet.) Hunyadi Mátyás a cseh királynál arestumban vagyon, a király asztalánál legutól ül, azonban levelet hoznak, hogy a magyarok királyságra választották, felkél a cseh király, az alsó helyről felviszi s magán felyül ülteti Hunyadi Mátyást. Bethlen Gábor, Botskai István, Szapolyai János, Gejsa. András, Béla, mennyit bujdosának, a míg uraságra, királyságra menének. Ma is elég példa esik minden országban efféle, mert Isten a maga csudálatos hatalmát ezekben szokta mutogatni.

167. Ad Fol. 686. *Sidók bálványozásáról.*

168. Ad Fol. 697. *A sidók rebelliájáról.*

(Isten nem engedi meg, hogy az ő népével bárki is kegyetlenkedjék, mert megszabadít minden ellenségtől, mint azt a zsidókkal tette.)

..... Adná Isten, ne járna úgy ez a boldogtalan magyar nemzetünk és ne telnénk rajtunk amaz híres tudós erdélyi református püspök Tofeus Mihály prófétiaja: mint a teve nem nyughatik, szarvat kére magának, azt sem adának s még a fülét is elvágák; mi is addig akarjuk a fajármot levetni nyakunkról, az Isten őrizhet a vasjáromtól. Nem fegyverrel, nem erővel kell hadakozni Isten ellen, a ki minket országostól nemzetséges bűneinkért idegen nemzet directiója alá rekesztett, mert haszontalan az ősztön ellen rugódózni. hanem bűneinkből való alázatos kitéréssel, böjtöléssel, sírással, életünk megjobbításával engeszteljük a mi nemzetünkre megharagudott nagy Istent, s könnyű dolog leszen ő Felsége előtt a mi nyomorúságunkot rólunk elfordítani s elébbeni boldog állapotunkot helyreállítani. De surdis canitur fabula, áruló pribék a neve, a ki a mostani időben jó tanácsot akar adni. Perditio tua ex te Israel.

169. Ad Fol. 769. *Ananus főpap haláláról.*

(Ha Isten valamely tartományt el akar pusztítani, akkor legelőbb annak legkiválóbb férfiait pusztítja el.)

Hogy a tudós Nagy-Ari András nagylelkű pap kihala Váradról, török keziben esik a város. — Szegény Erdély, hát te mit mondhatsz magad felől? Nem szólok régi dolgokról, csak ezelőtt húsz esztendővel kezd el a számlálást. Hol vagyon amaz istenfélő jámbor, öreg Apati Mihály fejedelem, hol vadnak az ő Isten s emberek előtt tekintetes okos, vén tanácsai, mind elhalának, rövid idő alatt. Hol vagyon a királi gubernium s annak nagy oszlop rendei? Hol a tudós törvényes tábla fiai? Elmúlának. Hol vadnak az öreg Haller, Bethlen urak? Hol Apor István, Nalácsi, Keresztesi, Sárossi János, Alvinczi Péter, Balog László, három Horvátok, Nagy Pál, Simonfi Mihály s a többi? Hol vagy Erdély országának egyetlenegy csillaga, tündöklő fáklyája, reformáta religiónknak erős bajnoka, gubernátor Bánfi? Elmenétek, elhagytátok, ti már nyugosztok, s minket elborított a veszedelem. Nosza édes magyarom, bár ugyan gyertyát gyújts fényes nappal, mint Diogenes, járd el, czirkáld meg Erdélyben mind a vármegyét, mind a székely székeket, keress nekem bár csak tíz régi idejű, egész experientiájú okos személyeket, kik tekintettel, értelemmel, békesség szerető s a közönséges jót, a különös haszonnál feljebb becsüllő szívvel, lélekkel tudnák az erdélyi szintén elsüllyedő hajót a kívánatos partra igazgatni (nem szólok az ifjakról, kiknek idejekhez képest megvagyon az eszek is); vesd el a gyergyát, ne fáradj hijában. Igazán ifjú elmékre, ifjú directióra juta állapotunk, de a mint hogy sok szegény betegnek kell addig meghalni, míg a tudatlan orvosból expertus doctor leszen, félek bizony sok erdélyi jó törvénynek kell addig megromlani, míg nálunk is megállapodik a directio. Adja Isten, hogy én hazudjak, a szegény ország pedig boldoguljon.

170. Ad Fol. 815. *Sidók nyomorúságáról.*

(A zsidók története mindenkit szánalomra indit, ki azt hallja vagy olvassa.)

De mit siratjuk már mi a zsidókat, mert ők a magok sorsokon általmentenek. Szegény magyar, bizony volna néked kit siratnod, szánjad és sirassad a magad nemzetedet, mert te is azon az uton indultál el, mint Jerusalemben. Hirdetik Szűz Mária képei ezelőtt egy néhány esztendővel mint sirtanak Erdélyben s Magyarországon (én is láttam Kolosvárott az egyik képet), a csak költött dolog, mindazáltal bizonyosan elhiszem, ha ma abban az alázatos testben jöhetne közinkben Christus urunk, lehetetlen volna, hogy a magyar Izraelen sírásra ne fakadna és ezt ne mondaná: Magyar, magyar, lám én téged a vad Scythiából kihozálak, a lelki Aegyptomból

kiszabadítalak, tejjel, mézzel folyó földre plántálalak, sok országokkal uraltatalak, mégis háladatlanul fizetél nekem; óh bár csak most ismernéd meg azokat, melyek a te megmaradásodra valók, de azok elrejtettek a te szemeid előtt. Bizony, bizony mondom néktek, nem marad egy kő a másikon egész országokban, ha mégis Istenhez meg nem tértek.

171. Ad Fol. 834. *Sidó asszony gyermekit megeszi.*

(Nincs nagyobb büntetés, mint az éhség. Isten megjövendölte, hogy a zsidók gyermekeiket is meg fogják enni, oly nagy lesz az éhség.)

1610. 1611. esztendőben Básta német generális tyranusi uralkodásának idejében¹⁾ oly szörnyű éhség szállott vala Erdélyre, hogy egy köből búza száz forinton elment; Nagy-Enyeden egy mézsáros a maga testvér hűgát vitte a méhszár-székre, felvágta, mint a marha húsát, s úgy ették; kutyát, macskát, akasztófán függő бүdös дögöt jóizűn megették, csak kaphatták. Thordánál a mezőn egy asszonyt halva találtak, a ki éhel meghalván, két kis gyermekei mellette ültek az anyjok holttestinek s úgy ették. Bizony félő, ha még ez a mostani háborúság nem szűnik, esmét arra jut ez a boldogtalan ország.

Bizony rá is jutánk egész országostól az után, hogy ezeket irtam 1718. és 1719. esztendőben.²⁾

172. Ad Fol. 737. Jerusálemi templom pusztulásáról.

173. Ad Fol. 848. *Jerusálem végső pusztulásáról.*

(Isten megjövendölte Jerusálem pusztulását, kő kövön nem marad, mert nagy volt a büne.)

Magyar, magyar, végy példát Jerusálemen, mert bizony a te tanuságodra irattak meg mind azok, melyek a sidó nemzetten általmentenek. Térj meg a te Istenedhez, a míg időd vagyon, hagyj békét a sok istentelen gonoszságnak, tolvajlásnak, praedálásnak, ki tudja, talám az Úr megkönyörül a magyar Izraelen s elfordítja rólad azt a gonoszt, melyet felöled elszánt, különben ne bízzál abban, hogy az Isten dicsősége közötted lakozik, mert ha nem kedvezett haragjában a természet szerint való olajfának, ha gyökerestől kiszaggatta azt a nemzetet, a kitől a Christus test szerint származott, a kik között lakott, járt, élt, szenvedett: annál inkább nem kedvez az oltott ágaknak, mert nem köttetett az Isten evan-

¹⁾ Az évszámokban hiba van, mert a nagy éhínség és Básta uralkodása Erdélyben nem 1610—11-ben, hanem 1602—3-ban volt.

²⁾ Későbbi betoldása Csereinek.

geliuma ma egy nemzethez, ha mind meghal az Ábrahám maradvája is, a kövekből, azaz a sült pogányokból támaszt Isten mindjárt lelki magot a lelki Ábrahámnak.

174. Ad Fol. 868. *Massada vár romlásáról.*

(Bárminő veszedelem jó is az emberre, viselje azt békével, csendes megnyugvással s ne ragadjon rögtön fegyvert élete ellen, hogy lelkét a test rabszolgaságából kiszabadítsa.)

Jobban hát és sokkal dicséretesebben cselekedte amaz igaz magyar Hector, a győzhetetlen vitéz gróf bán Zrinyi Miklós, kit midőn a híres török császár szultán Szulimán Szigetvárában szorított és hűsz nevezetes vezír ostromokkal semmit neki nem tehetett volna, végre a belső várban szorulván, tüzi mesterséggel a törökök meggyújtják a várat, rettenetes sebes északi szél indul, sohul a várban a nagy láng füst miatt meg nem maradhatnak: akkor gróf Zrinyi Miklós látván a nagy kételenséget, a lovait mind általvereti, pénzit, köntösit, kintsit egy rakásba hordatja, tüzet rakat alájok, semmit meg nem hagy, hanem egy selyem foszlányt, kit magára veszen, egy pár arany pereczet a két kezire, kétszáz aranyat s a vár kolcsát teszi a sebibe, darutollas süvegít a fejiben, kit annakelőtte boldog állapotjában lakadalmakban vendégségekben pompára szokott volt viselni, és egy atyjáról maradt mezítelen kardot, kivel annak előtte is sok pogányt vágott volt le, a mellette való vitézinek is megparancsolja, minden köntösököt, fegyvereket elhánják, hanem csak egy ingben, egy szál karddal menjenek utánna, gyönyörűséges biztató oratiót mond el előttök, azután maga elől megindul, utána vitézei, megnyitattja a vár kapuját, a hol már a sok ezer pogánysággal a fővezér ostrommal jó vala, egy öreg ágyút megtöltetett volt éppen tele golyóbissal, kövel, kisüti, maga elszakadott az ágyú, csak akkor egyczere hatszáz pogánynál több vesze el az egy lövéssel. Az alatt Zrinyi rajta megyen a törökökön, mint az erős oroslány úgy forgódik, ugyan omlik a pogány előtte, végre egyik lábát, azután homlokát meg-lövé, dicsíretesen, dicsőségesen elesik a mellette való vitézekkel együtt s az egész pogány s keresztény világon örök emlékezettel magasztaltatik. — Így cselekedik a vitéz Zondi György a drégelyi ¹⁾ várban, kinek testit a pogány ellenség a vár elleniben egy magas hegyen eltemetteté, kopjás zászlót emelvén fel feje feliben, úgy tisztel meg a nagy resolutus vitéz embert. Tanulj hát ezekből, jobb hogy az ellenség fegyvere emésszen meg, mintsem magad légy hóhéra életednek.

¹⁾ Először »Svendi Lázár a dengelegi« volt írva, azt javította ki.

175. Ad Fol. 870. Sidók vakmerőségiről.

176. Ad Fol. 929. Machabaeus hét ifjak martiromságáról.

177. Ad Fol. 929. *A hét gyermekek és azoknak anyjok bátorságáról.*

(Isten sok nyomorúságot bocsát az emberre, de mindent béketűréssel kell viselni, mert jó az Isten, megsegít minden szükségben.)

Mi is azért, kivált a kik Erdélyben lakunk reformátusok, készítsük Isten segítsége által jó idejin magunkot, mert bizony úgy látom olyan időre jutottunk, a melyben megkívántatik igaz hitünk s vallásunk mellett való szenvedésünkben való bátorságunk. Ne adjunk helyt a minket elcsábítani akaró ördög fattyai sugallásinak, világi tekintetért, promotioért, vagy világi kintól, gyalázattól, haláltól való félelemért el ne tántorogjunk, a mint sokan csak az én értemre is cselekedének, hanem mind a vérig buzogjunk, mind a halálig tusakodjunk. Nemes harczunkot bátran megharczoljuk, futásunkot vigan végezzük, hitünket állhatatosan megtartsuk, mert letétezt nekünk az életnek koronája, melyet megád Isten ő szent felsége nemcsak nekünk, hanem mindazoknak, valakik velünk együtt várják az egeből az ő dicsőséges eljövetelét.

178. Ad Fol. 930. *Antiochus veszedelmiről.*

(Gyakran az Isten nem bünteti meg rögtön a vétkezőket, hanem időt enged nekik a jobbúlásra. De a mikor eljő a büntetés ideje, kinyújtja Isten kezét, s megbünteti a megterni nem akaró bűnösöket.)

Efféle példákat ezereket olvasunk az historiákban, többet nem írok, hanem erdélyi dolgokat hozok elő kettőt vagy háromat. Ifjú János királyt amaz istentelen Atheus ember Blaudrata elfordítá, a Jesus Christus örök istenségét vele megtagadtatá, egész Erdélyben üldözni kezdi az igaz keresztényeket, a maga udvarába senkit nem akara recipiálni, csak Arianusokot. Felkele Christus urunk maga istensége mellett, mikor a boldogtalan király házasságra készülne és az austriai házból való hercegi leányt nagy pompás követséggel akarna hozatni feleségnek, azalatt görgényi erdőkre megyen vadászni, rettenetes kínos nyavalyával veri meg az Isten, a mely miatt ötvenkét napokig gyöttretetik s úgy hala meg magtalan s benne fogya el a nagy régi dicsőséges Zápolyai familia. Mikes Kelemen székely generális és fejevármegyei főispán nagy persecutor vala az erdélyi reformátusokon, titkon s nyilván valamit elkövethete rajtok, semmit el nem mulata, ám útóljára a szeméremtete eldagadoza s a nyüvek esének belé s úgy hala

meg Csikban somolyai házánál. Ne is gondold, hogy e természet szerint való nyavalya lett volna, sőt Istennek kiváltképen való ostora, mert minden historiákat ha felforgatunk, bizonyoson megláthatjuk, efféle nyavalyákkal mindenkor Isten a maga népit s hiveit üldöző kegyetlen tyrannusokat szokta megbüntetni, a mint feljebb is egynehány példát említék, és soha egy istenfélő, jámbor keresztény embert nem olvasunk, hogy afféle nyavalyában megholt volna. Ilyen s még mérge-sebb persecutor vala gróf Gyulaffi László, nem bocsátá Isten hosszú pórázra, mert hirtelen mérég miatt fogya el élete Egeresen, kinek szörnyű kínjait álmélkodva szemléltem én is, jelen lévén betegségében. Így alázá meg Isten gróf Apor Istvánt is ezelőtt öt esztendővel az Isten háza ellen való kegyetlenségiért, a szeméremtestin folya ki sok ideig nagy kínokkal a vére, utoljára egy éczaka hirtelen a guta megüti, még a pápisták mógya szerint meg sem gyónhatott, minek előtte a páter elérkezett volna, addig kiműlik a világból. Így vesze el a számkivetésben hirtelen halállal gróf Pekri Lőrincz, addig tartá fogya lelkiismereti, addig haboza, addig változ-tatá religióját, addig cserélé berélé vallását a grófi titulusért s udvarhelyszéki kapitányságért. Bujdosójában vagyon maig is gróf Bercsényi Miklós¹⁾ idegen országban s mi lesz még vége, Isten tudja, a kinek is ha hatalmában volna, egy reformatus ember sem maradna életben.

Tanuljatok ezekből Isten igaz ecclesiáját nyomorgató, üldöző nagy emberek, ne emelgessétek ezt a követ, mert bizony, megszakad a nyakatok miatta, ne bántásatok az Isten alá-zatos juhait, mert jaj annak, a ki Isten ellen akar harczolni. Látjátok jól, hogy ki nem irthatjátok az reformatiót, miért tusakodtok hejában Isten ellen. Veszszenek el mindazok, valakik Isten házának romlásával akarják az ördög országát szaporítani.

179. Ibidem. *Antiochus erőszakitéliről.*

(Az Isten soha sem törekedett arra, hogy az ő kiválasz-tott vallását erőszakkal terjessze, pedig tehetete volna. Épen azért nagy vakmerőség, hogy a pápisták erőszakkal terjesztik hitöket.)--

Pápista ember vala ama dicsőséges emlékezetű Báthori István erdélyi fejedelem és lengyel király, mégis hogy a jezsuiták szüntelen ösztökélnék az erdélyi reformatusok perse-cutiójára, azt feleli nagy bölcsen, mely szókat bár minden

¹⁾ Eredetileg »groff Mikes Mihály« állott, azt javította ki Cserei »Bercsényi Miklós«-ra.

keresztény királyok a magok szivekre felírnának: nemzetségeknek vagyok királya, nem a lelkiismeretnek; ez három dolgot tartotta Isten egyedül magának: valamit semmiből teremteni, jövődő dolgokat kijelenteni és a lelkiismereten uralkodni.

Soha Magyarorszáiban annyiszor rebellio nem támadott volna, ha a persecutio megszűnt volna; a gonosz ördög fajzati a jezsuiták addig nem nyughatának, addig esküvének egyben az etrenek kiirtására, addig fúvák a kígyókövet a szegény evangelicusok ellen, templomjokot erővel elvevék, a keresztény praedicátorokot gályákra küldözik, ám szájában az ízi az austriai háznak maig is, nemcsak Erdély s Magyarország pusztula el, hanem megérzi valóban Austria is, Slesia, Morva s a többi. Mert noha Botskai István, Bethlen Gábor, az öreg Rákóczi György erdélyi dicsőséges fejedelmek fegyvert kötvén religiojok mellett, nagy győzelemmel hadakoztanak és a lelki szabadságnak egész Magyarorszáiban szép békességet szerzettenek, melyet mindenkor a bécsi udvar erős hittel confirmált s kétségkívül bizony nem is violált volna soha, de az Isten-telen jezsuiták mesterségivel sok izben fordittatik fel a szép nyugodalmas csendesség s lobog mai napig is a nagy tűz s sok ezer emberek vérivel sem tudják megoltani, ök pedig a szentséges atyák, mint a kegyetlen Néro mikor Rómát felégette volna, távulról nézik hazánk végső pusztulását s örvendeznek rajta. Volt hát kiváltképpen való nagy és terhes okok a mi régi atyáinknak Erdélyben, midőn ama szép religiosa uniot erős hit alatt szerzették volt magok között és pro lege fundamentali Transylvaniae felállították. *Nem is volt egész Európában dicsőségesebb fejedelemség az erdélyinél, nem volt csendesebb, békességesebb ország Erdélynél,* míg azt az uniot egymás között szentül observálák, de miolta Erdélyből örök átok alatt kiüzetett jezuiták beszármazának, felfordíták mind a politiat, mind az ecclesiát, addig szakadának külön az uniótól a pápisták, addig csinálának catholicus statust, addig metszetnek külön is petsétet magoknak, addig szedegeték el Kolosváratt, Fejérváratt s más helyeken a reformátusok templomjait, addig irkálának a bécsi udvarban, addig unszolák a jámbor, kegyes Leopoldus császárt a persecutióra, addig magyarázák félre a császári szent diplomát, a míg felfordíták a drágakónél drágább erdélyi uniot, a religióval együtt felfordíták a religiot is. Ördögi gyűlölség származék a statusok közü, meghasonlék a három natio s a négy religio, mindenik már a maga privátumát keresi, a publicum bonum pedig senkinek esziben sem jut, oda lön az arany békesség közülünk s épen végső és utolsó romlás, pusztulás rajtunk, mert az igazságnak szája megmondotta: omne regnum inter se divisum desolabitur. Ilyen

szép hasznot érzénk a jesuiták bejövételiből, mert jaj s bizony jaj annak az országnak, birodalomnak, statusnak, a hová ezek beférkeznek, mert ezek amaz mélységnek kutjából kijött mérges sáskák, a kik minden zöltséget megemésztének és a kik gyötreni szokták az emberek lelkeit. Ezeknél már a pokolbeli sátán is gonoszabb, csalárdabb, szemtelenebb nem lehet. Mindazáltal tudjuk azt, hogy nem árthatnak azoknak, kik Isten Tau (*igy!*) betűivel megjegyztettek. Eljő majd s eltelik az öt hónap, elvesznek akkor az ártalmas sáskák s a mely kútból kijöttek, oda térnek vissza szent Ignác atyjokhoz

(Példának felhossa Belgiumot, Helvétíát, a hol sok a religio s mégis teljes a békesség.)

Kivált ti szegény erdélyiek, miért nem gondoltok, hogy minden külső nemzet gyűlöl benneteket s régen várják, hogy egymás között meghasonljatok, kihez bizhattok s hová folyamodtok, ha egymást naponként emésztitek. Vígán várják vala az erdélyi pápisták ezelőtt húsz esztendővel az idegen, magok religióján való nemzetnek bejövetelit, sok misét szolgáltatának annak szerencsejéért. Meghallgata Isten benneteket, bejövénék talám többen is, a mint kívántátok. Mi hasznotok lön benne, látom s hallom csak azt mondják: a tarka kutya, a fekete kutya, mind csak kutya és a mint generál Rabutin mondotta Szebenben: Turcis Catholicis (*igy!*), Diabolis Calvinis. El ne hited magaddal, hogy a pápista magyart inkább szeresék, becsüljék a református magyarnál, csak úgy jártok bizony a religiotok mellett, mint Patakon irták volt a pápista magyar kapujára a lengyelek: Etiam si es papista, tamen es Rakocista s a földig égették le minden épületit

Ezek az én intésim, tudom, sem neked, sem másoknak sokaknak nem teczenek, mert megbékélhetetlen gyűlölsége vagyon az ördög házának az Isten ecclesiájával és minthogy az álnok kigyónak feje megrontatott az asszonyi állat magvától, ő sem mulatja el mardosni azoknak sorsokot. Lássátok eljő az idő, de késő lesz, akkor jó szívvél bévennétek az intést, csak úgy jártok, mint a mérges darás, a ki mást akarván megsérteni, fulánkját kiereszti s maga hal meg miatta. Nem árthatok bizony semmit az Isten igaz hiveinek, ha testeket sanyargatjátok, lelkeket el nem veszthetitek, mert én bizonynyal elhiszem azt, a mennyi ördög pokolban, a mennyi pápista ember e világon vagyon, minden tudományokat, mesterségeket, hatalmokat egyben tennék is, lehetetlen volna egy örök életre elválasztott református embert igaz hitiben megtántorítani.

Az én juhaimat senki az én kezemből ki nem ragadhatja, Christus urunk mondja. Csak gödölyék voltak azok, csak névvel viselték azok a reformatiot, a kik vallásukat elcsesérték;

közülünk mentek ki, de nem közülünk valók voltak, menjen ki a többi is, a kik nem oda való, nem szorult az Isten, sem a mi reformata religiónk olyan megbélyegezett lelkiismeretű emberekre, elegen vagyunk Isten jóvoltából s elegen leszünk ezután is mind világ végezetig.

180. *Josiás király halálának okáról.*

(A gonosz embereket Isten gyakran sokáig hagyja a bűn útján, várván, hogy megjobbulnak, míg a jámbor embereket sok csapással sújtja, hogy őket annál inkább magához vonja.)

Nyolczvan esztendő t élte meg nagy boldogsággal s pompás urasággal cardinál s érsek Kolonits Bécsben, a magyar reformata ecclesiáknak halálos ellensége; a nagy Illyés lelkű, angyali életű Nagyari József ötven esztendeig sem mehe, meghala ifjuságában Erdélyben. Már hetvenegy esztendeje miolta él s uralkodik a franciai mostani Lajos király, ugyan megaggott a sok istentelenségben, az Isten házának persecutiojában; alig haladható meg a negyven esztendő az erdélyi gubernátor gróf Bánffy György, az igaz reformata religiónak patronussa s jó nevelő dajkája, azokat is sok változással, sok keserűséggel tölti többire s az elmúlt esztendőben kinos nyavalyával hala meg Szebenben.

181. *Dávid király hamis törvényt teszen Miphibosetnek.*

(A kit Isten valamely hivatalra méltóvá talál, az kötelességét teljesítse lelkiismeretesen, igazságosan, ne hallgasson sem jobbra, sem balra, hanem a lelkiismeretére, mert felette van az ő ítélő bírása, az Isten.)

Hasonló királyi resolutioját s maga indulatjának dicsiretes meggyőzést olvassuk a második András magyarok halhatatlan emlékezetű királyának, midőn a keresztény európabeli seregek főimperatorának választatnék Jerusálem visszavételire a pogányoktól, felesége mellett, egyszersmind országának gubernátorának maga képihen hagyta Bánk Bán nevű magyar urat. A királynének testvér öcsce Németországból Budára jó a néjéhez, minthogy Bánk Bán felesége dali termetű szép asszony mindennap a királyné mellett volt, felgerjed szerelmire a buja német herczeg, veszi eszibe a királyné, öcscsinek kedvit akarván tölteni, egy rejtek kamarában bérekeszti az asszonyt, ott erőszakot teszen rajta a herczeg, nagy sirással haza megyen urához, megpanaszolja, elbusúl a nagy úri ember méltatlan gyalázatján, másnap felmegyen palotára, a kerítő királynét általveri fegyverivel, lóra ül, mindjárt Constantinápolyban megyen, ott találja a királyt, fegyvert kivonja s lába eleiben teszi: Felséges király ezzel a fegyverrel üttem meg a felesé-

gedet, azért hogy feleségemen öcscsivel erőszakot tétetett, idejöttem elődben, tégy törvényt, ha vétkesnek találtatom, ugyan ezen fegyverrel öless meg, ha igazán cselekedtem, ments meg, hogy ismerje meg ez egész világ, nem hejában biztam Felséged igaz ítéletihez. A király semmit nem conturbálok: menj vissza, azt mondja neki. Budára, viseljed gondját az ország-
nak, mert ezt a szent vitézséget nem szabad törvénytétellel megháborítani, ha Isten visszaviszen országomba békével, akkor végire megyek a dolognak s törvény szerint eligazítom. Sok harczai, győzelmi után nagy dicsőséggel visszajő a király, másnap mindjárt citáltatja Bánk Bánt, revidiálja causáját, ártatlanságát tapasztalja, az egész magyar nemzet csudájára absolválja.

Ide vigyázzatok keresztény császárok királyok, vagyon bizony itt mit tanulnotok. — Nem cselekedék így a római praeses Pontius Pilatus, noha maga egynéhányszor bizony-
ságot teszen Christus urunk ártatlansága felől, féltiben megfojtja az igazságot, halálra sententiázza Idvezitönket, meg is adá az árát, Galliában számkivettetek s ott maga öli meg magát. Mit mosod bolond pogány hamisan itilő tisztartó vízzel a kezedet, az egész világnak minden vize s tengere nem moshatja le rólad az ártatlan vérnek kiomlását.

A szegény Béli Pál a mi időnkben kiszalad Erdélyből Csáki Lászlóval, Damokos Tamással, Kálnoki Bálinttal, Apor Lázárral, Belényi Sigmonddal, minthogy akkor török directio alatt vala Erdély, a császárhoz mennek supplicálni Constantinápolyban, bizony igaz causájok vala, nem lön igaz itilő bírójok. Teleki Mihály factiójából pénzzel elcsinálák a divánülő vezéreket, a nagy ártatlan igaz így mellett fáradozó urakat tömlöczre hányák s ott hala meg a szegény Béli Pál s ő benne romlék meg a székely nationak annyi sok száz esztendőök alatt annyi sok ezer emberek vérivel keresett szép szabadcsága, mert soha annakelőtte a székely akármí vétkiért is el nem vesztette jószágát, csak fejét. Megsententiázák hamisan Béli Pált s másoknak adák a jószágot. Efféle hamis istentelen törvénytételeket eleget értem én Erdélyben, csak a minapi commissarius járáskor a székelysége. Teleki Mihály s Mikes Kelemen ajándékért, bosszúságért hány szegény nemes székely embereket rontának meg igazságokban; a nagy jámbor igaz hazafiait, Nemes Jánost a háromszéki, Daczó Jánost a csiki kapitányságból istentelenül kiforgaták s kiitilik s Teleki Mihály kapá el mind a két kapitányságot, Apafi Mihály fejedelemnek lágysága együgyúsége miatt. De ő rája is csakhamar azután törvényt tön az igazán itilő Isten s elütteté a fejét a zernyesti mezőn, mert a hamis itiletinek ilyen jutalma szokott lenni. 1660 esztendőben Lázár István a nagyatyámat,

öreg Cserei Mihályt megfogatja mádэфalvi házánál Csikban, noha közel való sógora vala, beviteti Gyergyóban, lelkiismereti ellen megsententiáztatja s fejit véteti. Hallgata Isten egynehány esztendeig, ötet is nyakon kötik Fogarasban, Dévában vizsik rabságban, ott döglék meg a vasban. Gróf Bethlen Miklóst ezelőtt öt esztendővel mi formában sententiázák meg Szebenben, tudják jól az erdélyiek, a kik legnagyobb ellenségi voltak, egymásután nagy hirtelen meghalának, Bethlen Miklós még él, noha nintsen maga szabadcságában. Megvolt ez a gonosz Erdélyben eleitől fogva, hány nagy urakat fogatott, hamisan megsententiáztatott s minden jószágoktól megfosztatott az öreg Rákóczi György fejedelem, példa a Zólyomi s Iktári Bethlen familia. Hány nevezetes nagy régi ős örökös urakat fogata, sententiázta meg Teleki Mihály a mi időnkben, keservesen érzik máig is a posteritasok. Megsententiázta Tökölyi Imrét azért, hogy a leányát el nem vevé, ki kelle bujdosni Erdélyből, desperatoria veté magát s fellázattá a magyar nemzetet, s Erdély is elvesze a végiben farkában. Meghala Teleki Mihály, ugyancsak nem szünék meg a hamis itélet Erdélyben a mai napig mind úgy vagyon, elannyira, hogy ha valakinek ezer forint érő igaz causája vagyon, bár hozzá se kezgyen, mert még annyit elkölt mellette s még sem nyerheti meg, kivált, ha magánál nagyobb emberrel vagyon igye, mert még prókátort sem kaphat magának a nagy emberek ellen, nem mervén felvállalni causáját a szegény embernek s ha kaphatna is, nem győzi megtölteni azoknak telhetetlen kívánságát, a kik még csak jó szót sem adnak, ha mindjárt markokban nem nyomnak egynéhány aranyat. Olyan negédesekek, dölfösök, kényesek, kevélyek a mostani istentelen prókátorok, igazabban mondhatnók hóhéroknak, mint sem patronusoknak. Emlékezem rá egykor Kolosvárat voltam Haller István asztalánál ebéden. Barcsai Mihálylyal lévén causája a suki jószág iránt, írásban küldé el szolgájától causáját Süketfalvi Gergely deákhhoz. Visszajó a szolga: a prókátor azt izente, az írás jól volna külömben, de nincsen dátumja. Nem vevé eszibe az úr, ismét visszaküldi, nézze meg jól a prókátor, mert mind az annus, diest s locust feltette. Ujabbán visszajövéen a szolga, csak azt izente a prókátor: nincsen feltéve a dátum s nélkül haszontalan. Akkor érté meg, mire való a dátum, egy néhány aranyat küldé az írás mellett s hát a volt a dátum. Az ilyen prókátoroknak telhetetlensége, istentelen mestersége miatt nem mehet elé az igaz causa Erdélyben, mert sok hamis exceptiokkal, condescensiokkal, gonosz explicatiokkal a jó és szent törvényeket kiforgatják s a székény együgyű causansokat kifárasztják, kijáczodtatják az időből.

kifogyatják minden kölcségből, csak oda kell hadni nyilván való igazságát s a hatalmaskodó nagy emberek bekével bírják, usuálják azoknak jószágokat. A mi törvényeink bizony jók és helyesek volnának, de a mely processust s a körülvaló remediumokat a mi régi eleink jó végre szerzettenek volt, a mostani gonosz istentelen világnak ravaszsága, mestersége olyan abususra fordította, hogy már azok nem remediumok, hanem meg annyi titkos hálók, vermek és kötelek, melyekkel a nyilván való igazság megszorítottatik, megkötöttetik és megfojtatik. Példa a thordai malmosok causája: addig forgatták, addig tekerék a törvényt, kitekerék a szegény igaz possesorok keziből a malmot, nem használta semmit a sok özvegyeknek, árváknak az égre felemelt kezek s könyves szemek. Mennyi sok szép jószágok, udvarházak, kastélyok lettenek oda az igaz haeresektől s más istentelen malae fidei possesorok bírják afféle hamis ítélet miatt Erdélyben, mert ha szintén a szegény nemes ember elkezdheti is causáját az alsó széken, mi haszna benne, mert onnan appellálják derék székre, derék szék pedig öt-hat esztendő alatt alig leszen egyczer, akkor is vagy veszik elé az appellatit, vagy nem, ha elé veszik s ott is megnyerné, onnan az adversa pars appellálja táblára, tábla tíz-tizenkét esztendő alatt jó ha egyczer celebráltatik, ott is vagy mehet elé dolgában, vagy nem, ha elé mehet s jó deliberatuma leszen, onnan is appellálják a gubernium eleiben, s ha valaha végét érné a gubernium iteletinek, onnan postán viszik a bécsi udvarban revisiora, ki mehetne pedig Bécsben törvénykezni, olyan messze való, nagy költségű drága városban s ha elmehetne is s költsége volna is, elülhet ott egynéhány esztendeig, a mig elé vennék causáját, ha ott is megnyerhetné (noha még senkit nem tudok eddig olyant), mikor vétetheti executionban, mert repulsioval, novummal s több Isten ellen való csalárccsággal kijáczák keziből s elébb meghal a szegény causans, még igazságát utoléri. Ne csudáld hát, hogy Isten minket nemzetestől, országostól ily szörnyüképen büntet, mert ámbár semmi nemzetséges vétkeink nem volnának is többek, efféle törvénytelenységért, hamis törvénytételekért, szegény ember igaz igyinek megfojtásáért megérdemlené ez az ország, hogy mint Sodoma Gomora elsüljedne Bizony volna szükségére Erdélynek, ha egy Cambyes támadna, a ki mind az istentelen prókátorokban, mind az ajándékért hamisan ítélő bírákban példáson megbüntetne, mert különben már senki nem mehet elé igazságában. Mi hasznunk, az öreg is, a Tripartitum Decretumokban, mi hasznunk az Approbata és Compilata Constitutionokban, mi könnyebbségünk a számtalan articulusokban, a sok helyeken való törvényes székekben. Bár kevesebb törvényeket

tudnánk, csak azokat szentül observálnók. Marcus Aurelius római császár mikor ifjúságában a just tanulná, azt kérdi praeceptora tőle: mondd meg nékem Marce, gondolod-e ha volna e világon vagy egy törvény olyan, a kit én nem tudnék? Megfelel neki s azt mondja: mondd meg nékem praeceptor uram, van-e e világon vagy egy törvény, a kit megtartanál. Bizony méltán elmondhatjuk ezt ma mi Erdélyben: vadnak tudos törvénytudó bírák, vadnak absolutus prókátorok; mi haszna, csak olyan, mint mikor a megbolondult ember keziben éles kard akad, ártalmat szerez inkább, mint sem oltalmat. Nyisd fel azért Erdély szemedet, mert szintén a körmödre égett a gyortya. Törvénytevő erdélyi bírák jobbitsátok meg magatokat, ne kapjatok ajándékon, mert az ajándék megvakítja az okos embert is, ne féljete a hatalmaskodó ember személyitől, szegénynek, gazdagnak, boldognak, nyomorultnak, úrnak, koldusnak itiljete igazán. Gonosz, istentelen erdélyi prókátorok hagyjátok el a sok hamis exceptiot, a sok tekergést, facsargást, folytassátok igazán s rendszeren a causákat, ne emészszéte meg végképen a szegény causansok erszényit, ne tekerjéte ki a lelkit is nyavalyásnak, mert most ugyan megcselekedhetéte, húzhattok, vonhattok, hamisan ágálhattok, itilhetéte, de mikor meghaltok s az Isten igaz ítélőszéki eleiben mentek, jaj s örökké való jaj lészen tinéktek, bizony vagyon Isten a ki mind a hamisan itilő bírákot, mind a csalárd prókátorokat a pokolra vetheti.

182. *Samaritánusok templomáról.*

(A kath.-ok a magok vallását dicsőítik s a protestánsokat eretnekséggel vádolják.)

Mint ama balgatag jesuita páter Szent-Iváni ezelőtt egy néhány esztendővel tizenöt dilemmákat bocsáta ki új esztendő ajándékában, hogy mint Christus urunkot a sidó pharisaeusok, szolgálai hálóban kerithesse a szegény magyar reformátusokat. De bedugá száját Spanhemius s visszaadá úgy a dilemmákat, nem tudá azolta megfelelni rája. Amaz istentelen apostata Otrókocsi Ferencz is így akará megcsalni a keresztény világot egy Luther reformatiója ellen irt Examen nevű káromkodó könyvivel, de úgy refutálá az angliai oxoniumi híres reformatus doctor Benjamin Vodroffii, megnémula azolta Otrókocsi s eltörék a rossz kocsi. Rakva vadnak efféle káromkodással s nyilván való hazugságokkal esztergomi érsek Pázmány Péter *gazságra vezető Kalauz* (így!) nevű könyvei. Az Isten halála óráján magával visszatagadtatá s a jobb kezit maga mind elrágá s megevé kinjában, a kívül azt az istentelen könyvet irta vala

(A református vallásnak minden dogmáját tárgyalja, elmondván, hogyan hisz ő. Majd összehasonlítja a katolikus vallással s igyekszik kimutatni, hogy nem a protestánsok, hanem a kath.-ok a hitújítók, eretnekek.)

Ha igaz successora akarsz római pápa lenni szent Péternek, tedd le a hármaskoronát, a gyémántos pálczát, ne imádtassad magadot Isten gyanánt, hanem mint szent Pál, szent Péter alázatossággal, szelidséggel, szegénységgel, fáradsággal, szenvedésekkel hirdessed igazán az Isten igaz evangéliomát.

183. Ad Fol. 850. *Jerusálem pusztulását megelőző jelekről.*

(Minden bűnösnek bűnhődnie kell. Isten időt enged a megtérésre, csapással sújtja a megtérni vonakodót, de büntetését el nem engedi. A világ bűnéért kész volt saját fiát feláldozni. Isten rossz, baljóslatú jelek által igyekszik megtérésre bírni a bűnösöket. Így volt ez a zsidókkal, csehekkel stb.)

Mikor Attila Italiát, Galliát, Németországot pusztítaná, elég sok efféle jelek estenek minden országokban, városokban, a mint Bonfinius bővön megírja, melyekkel Isten azokat a nemzetségeket a következő veszedelemtől akarta igaz megtérések által megmenteni. Csak nem térének s meg is fizete nyavalyásoknak Attila, Istennek ostora

De hagyjunk békét mi a sidóknak, cseheknek s más nemzeteknek, tekincsük meg magunkot. Minekelőtte Isten Erdélyre ezt a nagy hosszas nyomorúságot, romlást, pusztulást elhozta, melyben ma éppen a torunkig uszunk s mentől tovább megyünk, annál mélyebb sárban jutunk, hány világos jelekkel jövendőtété meg a nagyirgalmú Isten e reánk érkezett veszedelmet. 1693. esztendőben, Julius havában, rendkívül való szörnyű irtóztató menydörgések lőnek az egész országban, rettentő menykövek hullának, a melyek által sok helyeken való templomok, tornyok, várak, kastélyok megrontatának. 1698 esztendőben 3. Septembris ismét. 1701. esztendőben 12 és 14 Junii rettenetes földindulások lőnek mindenütt az országban. Ugyan 1698. esztendőben 9 Novembris az egész országban mindenütt szörnyű szélvész, tempestas volt, kivált Háromszéken, Csikban, úgy annyira, hogy a köfalakot, köházakat egyben rontotta, nagy menydörgéssel, villámlással, noha szép, tiszta éczaka volt, hallatlan jégeső hullott épen hajnal tájban. Ugyan azon éczaka az égen a csillagok csudálatosan öszvefutostanak, az égnek a közepe táján nagy nyílás és rettenetes fényesség láttatott napkelet felé. Ugyanakkor az égen láttatott mint egy emberi kéz egy kaszával együtt. Meg is kaszála bennünket s mint a lekaszált füvet ugyan megárasztta, meg-

szárazta, minden jóvainkból kipraedáltata, felforgatá Isten a nagy tornyokat, a köfalakat, azaz a nagy úri méltóságos embereket, árvaságra juttatá szegény, nyomorult hazánkot. Mennyi számtalan sáskát bocsáta Isten a mi földeinkre, a kik az ő sokaságokkal ellepték az eget s a napnak fényit elborították, láttam magam szemeimmel s el is jövének utánok a praedáló, saczoltató, kóborló, istentelen kurucz sáskák s minden jóvainkból kiemésztének, koldus táskát hagyának a nyakunkban. 1702 és 1703 esztendőkből hallatlan árvizek, égszakadások, szörnyű víz miatt való romlások lőnek egész Erdélyben. Keczen laktam akkor méltóságos gróf Apor István bátyám udvarában, a falu utczáin csolnokon kellett járni, a pinczék egészben megtöltek vízzel, a keczői kapu előtt megérte a lónak hasát a víz s a nagy öreg posárokat úgy fogtuk a külső udvaron. *Multae aquae, multi pupuli.* A nagy vizek után eljőve a sok barom-pusztító nemzetség egy néhány ízben. Háromszékben a mostani revolutio előtt nem sokkal a szent-katonai mezőn az ott legelő három-csorda közé egy jahor vadállat bėjöve; soha pedig, miolta Erdélyt ember lakja, olyan eleven vadat senki Erdélyben nem látott, nem is szokott termeni sohul az erdélyi havasokban. honnan s micsoda ország határáról jött, Isten tudja; ott a mezőn ölette meg Donáth Josef, s csudára tartják máig is a bőrit. Mit jelentett. Isten tudja, úgy látjuk bizony semmi jót nem prognosticált a mi megmaradásunkra. Látjuk s érezzük, keservesen érezzük, mely nagy dühösséggel kegyetlenkedik az idegen nemzetség rajtunk. Nem elég szomorú jelek lőnek-e, mikor Brassó városa egészen. Kolozsvárnak pedig nagyobb része, mai napig is ki nem tanulható tüzzel szörnyűképen megemészteték. De hová lehete világosabb jel, mint Fejérvárat létünkben 1700 esztendőben őszszel seregély nagyságú, de soha Erdélyben többször nem látott csuda forma madarak jövének elsőben a fejérvári mezőre, azután bejövének a várban és a várnak köfalai közül nagy erőszakkal a verebeket kihúzták, megölték s elszaggatták. csudálva néztük a szemekkel, akkor nem tudtuk meggondolni, mit jelentsen; de már eszünkben vettük, mert a sok kóborló tolvaj, akasztófától szaladott praedáló istentelen kuruczok, az igaz erdélyi verebeket, igaz ősz hazafiait, nemességet kikergettek házoktól, megfogdosák, megölik, kinezik őket, kipraedálák minden jóvainkot, elpusztíták jószágunkot, házunkot s a szolgálak elhatalmazának rajtunk s idegenre szálla minden örökségünk, exiliumban, számkivetésben üzetünk s hét esztendőttől fogva távulról kell néznünk lakóhelyeinket s még mit érünk, Isten tudja. Félek, bizony félek, végképen el ne törüljön Isten bennünket nemzetségéstől, mert nem hogy jobbulnánk Isten-

nek ennyi súlyos, terhes, büntetési alatt, sőt annál gonoszabb, istentelenebbek vagyunk. Erdély, Erdély, édes hazám, miért hogy még sem térsz meg a te Úradhoz, Istenedhez; nyisd fel szemedet, törd meg a szivedet, talám az Úr még egyczer megkönyörül rajtad s megvigasztal tégedet.

184. *Az Istennek csudálatos szabadításáról.*

(Bármi baj, nyomorúság éri az embert, ne essék kétségbe, mert a nagy hatalmú Isten megsegíti azt, ki ő benne bízik. Igen szép, nagyon érdekes példákat hoz fel.)

Igy szabadítá ki Isten csudálatosan az öreg Apafi Mihályt a pogány törökök rabságából, mikor nem is tudta volna meggondolni, s erdélyi fejedelemségre emelé, sok esztendőig nagy békeességben uralkodik. Az én édes atyámat is nyolczadfél esztendeig tarták vasban, Fogarasból Fejervárra, onnan Görgényben hurczolák, eleget futánk, fáradánk, költénk, könyörgénk, supplicálánk, minden ország és urak gyűlésin szabadulásáért, semmire nem mehetünk, mikor már nem is biztunk semmit, hogy valaha megszabadúljon, meg tudá Isten szabadítani s e mai napig is életben vagyon s itt nyomorog velünk együtt Brassóban. Constantinápolyban a török császár örökös fokházában (!) Jediculában behányák Béldi Pállal együtt gróf Csáki Lászlót, Damokos Thamást, Kálnoki Bálintot, onnan penig nincs remenség valaki haláláig kiszabaduljon: kiszabadítá Isten, haza jövének az egy Béldi Pálon kívül a többi, itt halának meg Erdélyben.

1632. esztendőben Váradon a város birájának egyetlen egy eladó korban való leánya nyári időben almát evén, megfulad, kinyíztotatyák (!), drága köntösökbe felöltöztetik, arany gyűrűkkel újait megrakják, koporsóban teszik, eltemetik; egy scholában lakó deák alattomban elbúvik a templomban, mikor a többi mind kitakarodnak, estve későn a sírt felbontja, a koporsót felszakasztja, hogy a holt leány testiről azokat az ékességeket levonja; midőn egyik újából a gyűrűt kiveszi, a leány felül a koporsóban, a deák ijedtiben kiszalad a templomból, a leány felkel, kijő a sírból, kimegyen a templomból éczaka atyja házához, ott zörget, kérdik kicsoda, mondja nevin magát ki volna, elijed mind apja, anyja, cselégyei, azt gondolják ördögi kisírtet; a szegény leány Istenre, Jesus Christus nevre addig reménkedik, megnyitják az ajtót, bebocsátják, elcsudálkoznak rajta s kérdik, hogy jött ki a koporsóból, mondja, hogy ő nem tud egyebet, hanem érzette, hogy valaki az újából gyűrűjét vonja ki s úgy ült fel a koporsóban, másnap az atyja meghirdetteti, hogy valaki volt volna az, ne féljen, nem hogy megbüntetné érette, sőt bizony gazdagon meg-

ajándékozza. A szegény deák megbátródik, eléjő a gyűrűvel együtt, megbeszéli a dolgot, a leányt neki adják feleségül, sok esztendeig laktanak egymással. E nem az Ovidius Metamorphosisából iratott, hanem valóságos igaz történet dolog.

Az én időmben Küküllővármegyében Haranglábi Sigmond főbírószágában egy szegény emberre ráesküsznek holmi lopott marha iránt, megsententiázzák, kiviszik akasztani, a főbíró, viceispán, szolgabírák és sok emberek praesentiájában felkötik, ott vadnak a tiszték míg látják, hogy megholt, semmit nem mozdul, a vizeleti is lecsorgott, azután visszamennek a faluban, ebédhez ülnek; a szegény ember felesége s atyafiai bemennek a tisztékhez, kéri legyen szabad levágni s eltemetni. A tiszték kiküldik egyik szolgabírót, vizsgálja meg ha ugyan megholt, kimegyen épen az akasztóházhoz, megnézi, megforgatja, nem lát semmi elevenséget benne, visszamegyen, megmondja a tisztéknek, a tiszték felszabadítják a levágásra; kimennek felesége, atyafiai, levágnak, a földön ráborulnak, keservesen kezdik siratni, egyczer a holt ember egyik vállát egy keveység megvonítja, kapják, mindjárt közel volt a patak, odaviszik, addig mossák fejit, testit lassan-lassan megelevenedik, felkél, s vélek együtt bemegyen a faluban s annakutána megházasodott ujobban, előbbeni felesége meghalván s azt mondotta gyakran, hogy ő neki semmi vétke nem volt abban a miért felakasztották volt, a mint ki is tudódott idővel. — Ládd-e ember, most is tud Isten csudát tenni, valamikor akar. Térek már magamra s azt mondom szent Dáviddal: magasztallak Uram tégedet és hírdetem nagy hálaadással a te csudálatos szabadításodot, mert a halálnak kapujáig sokszor bevittél engemet s minden emberi erő s eszköz nélkül esmét visszahoztál az életre, a pokolra levettetél én Istenem engemet, esmét a te jobb kezed kiragadta onnan az én szegény lelkemet, a te véghetetlen irgalmasságodnak, a te elfogyhatatlan könyörületességednek eleven példájává tettél engemet, hogy senki akármi nyomoruságában is kétségben ne essék, hanem látván, mely nagy jókot cselekedtél én velem, ragaszkodjék minden ember a te szent Fiadnak érdemihez.

1690. esztendőben 21. Augusti a zernyesti harczon egyedül szaladék a sík mezőben, hét török környül vett vala, a magam atyámfiai csak közel egy oldalon szaladnak vala felesed magokkal, láták, mely nagy periculumban vagyok, senki meg nem segilte, sőtök előbb haza érkeztén, elhírdették, hogy látták, mikor levágtanak, mert öök nem gondolhatták, hogy soha a törökök kezitől megmenekedhessem. Az én jó Istenem csudálatosan elhoza minden ártalom nélkül. Mikor szintén utolérének s meg akarnak vala ölni, egy sűrű erdős helyre juték s úgy szabadulék meg s haza menvén, úgy találám szüleimet, hogy

rajtam kesergenének. Azután Tökölyivel való bujdosomban Havasalföldiből nem kisebb csudatétellel hozza Isten vissza hazámban, a Törösvári havason oly spiczen marada meg életünk, mind nekem s mind a velem valóknak, a melyet emberi elme fel nem tudott volna gondolni. 1703. és 1704. esztendőben Görgény várában szorulván a kóborló kuruczság előtt, a mint rá emlékezem negyvenkétszer voltam ki ellenkezni a vár alatt lévő mezőre. Minden nap ötven, hatvan s több golyóbis hullott hol előmbe, hol pedig hátam mögé, noha tudod én Istenem én a fegyver ellen semmi másoktól gyakorlott orvossággal nem éltem, kárhozatos dolognak tartván, tilalmas eszközökhöz folyamodni, megoltalmazott Isten mindenkor. Feleségeink, gyermekeink a vár fokairól nézték s sokszor desperáltak megmaradásunk felől, az Isten volt az én pajsom, nem árthatott sem a kardjok, sem a golyóbisok nekem, holott mindenek felett egyedül rám haraguttanak és minden uton igyekeztenek, ha elejtették volna, a fülem hallatára kiáltották, »a veres nadrágost lödd, az ebadta labanczos fiat.« Ugyanott Görgényben 1704. esztendőben, midőn már annyira megszorított volna az ellenség, hogy a kapukot is földdel berakták, senki a várból ki nem mehetett, súlyos és hallatlan szörnyü nyavalyát bocsáta Isten reám, negyven nap és negyven éjjel egy falatot nem ettem, sem a szememet be nem huntam. Sőt a mi rettenetesebb a lelkemet kezdé Isten engedelmitől az ördög gyötreni, noha különben eszemen voltam, feleségemet, gyermekeimet, s a várban levő egész nemességét. a kik látogatásomra jöttek, egytől egyig megismertem, még is a gonosz ördög olyan phantasiát önte elmémbe, hogy én régen megholtam és a lelke a pokolban gyötrődik, ki nem mondhatom, le sem írhatom, minemű angustióban és desperatióban voltam, álmélkodással könyhullatással néztek a mellettem valók, a fegyveremet elrakták előlem, mert egy néhányszor meg akartam magamot ölni. A feleségem előmben állott, és azt mondottam neki, mit forgolódol hejában körülöttem, mert én régen megholtam, nem az én testem az, melyet te lác, vitess le s égettes meg, vagy a Görgény viziben dugass be. A nagy angyali életű s tudományú pap Nánási András odajött (kinek Isten lelkit az örökké való nyugodalomban, testit koporsójában csendesen nyugossza) látnom, minden nap kérdezett, biztatott, vigasztalt, imádkozott előttem, mind haszontalan volt, mert én csak azt kiáltottam: hejában imádkoztok érettem, hiszem látjátok, hogy elkárhoztam, érzem én magamban a pokolbeli rettenetes kínokat, bizony érztem is és én tudom, mit teszen a pokolbeli szenvedés, a kik akkor jelen voltak, bizonyosságot tudnak tenni, hogy a rettenetes kínok s belső tusakodások miatt az egész arczulatom tiszta vér

cseppekkel verítkezett. Senki nem hitte s nem gondolta soha meggyógyuljak, éltem, sőt idvességem felől is kétségben estenek, nem volt a megszorult várban se doktor, se borbély, sem fű, sem egyéb orvosság, sőt ha egy aranyat adtál volna is egy falat húsért, nem kaphattál volna, a bort halálban utáltam, a várbeli kútbá kutyakölykeket hántak s mikor vizet merítettek, a bélit s fejit vonták együtt ki a vederben, esővizet főzött meg a szegény feleségem s azt ittam szüntelen, mert kibeszélhetetlen szomjúság volt rajtam, leginkább az imaginatio miatt, hogy én pokolban vagyok s a pokolbéli szomjúság vagyok rajtam, addig imadkoztata a nagy Illyés lelkivel bíró pap érettem az ott levő ecclesiában, minden emberi reménség, segítség, eszköz, orvosság nélkül az Isten mind testi, mind lelki nyavalyámból csudálatoson meggyógyita, valakik látták, vagy csak hallották is nyavalyámat, örökké való almlétkodásokra.

(Oldaljegyzet:) Oltalmazzon az Isten minden keresztény embert ez világon olyan kísértő nyavalyától.)

(Oldaljegyzet, későbbi beírás:) Anno 1739. tizenöt hétig szörnyű irtóztató hagymázi nyavalyában nyomorgottam, sem éjjel, sem nappal még csak egy szempillantásig sem aludtam, kimondhatatlan s türelhetetlen szomjúság volt rajtam. Bort, sert tizenkét hétig egy cseppet sem ihattam, irtóztató phantasiák voltak rajtam, nem volt semmi reménségem meggyógyulásom felől.

1706. esztendőben pünkösöd másodnapján virradólag csiki házamra éczaka rám jövének ugyan a csiki kurucz tolvajok, oly szándékkal, hogy megöljenek, egy ingben kihurczolának a ház eleiben, ledöfölnék a földre, egynéhányan löttek hozzám, mikor a földön feküdtem, úgy hogy az ingem újján egynéhány helyt általment a golyóbis, onnan felhurczoltak, egy gonosz paraszt ember faragó fejszével éppen elrója vala a nyakamat, ha más magok közül való félen ne taszítsa. Minden marháimot. jóvaimot elpraedálák, nyeretlen lón felvittek a szépvizi kietlen pusztá havasokra, tizennyolcz napig ott tartottanak fogva, tízszer ott is rám jötenek, hogy megöljenek, minden órán készen kellett lennem a halálhoz, mint a megszentiaztatott embernek, senkit felém nem botsátottanak, senki szabadulásomban nem munkálódott, mert a szegény feleségem gyermekeimmal együtt Brassóban lévén. Hogy a német commendans meghallotta, engemet a kuruczok elfogtanak, azt gondolta per politiam fogattam el magamat, a feleségemet, gyermekeimet Brassóban arestáltatta, egy időben én a kuruczok rabja, a feleségem, gyermekeim német rabjai voltanak. Nem volt egyéb refugiumom, könyörgöttem az én Istenemnek, csudálatoson kiszabadita kezeiből oly úton, a kit soha magam sem hittem, reménlettem volna. Ugyan azon esztendőben mik-

házi klastromban pro securitate letett ládámot, a kiben volt még valami jó egyetmásom, mert a többbit, hol német, hol kurucz elpraedálta volt, generál Caraffa elviteti Marosvásárhelyre, gondold meg minemü szomorúsággal voltam, ki akartam menni Csikból, ha visszaszerezhetném, a csiki commendants Graven megparancsolja, ki ne menjek a székből, mert az ördögök elszaggassák, ha mindjárt vasban nem veret s Szebenbe nem küld, mit cselekedjem a két nagy gonosz között. Ugyan csak elmenék, reménségem kívül a ládámot is (noha bizony jól megkotrották volt) visszanyerém, Graven dühödt indulatját is megcsendesíti Isten, semmi bántódásom nem lön.

Többet is írhatnék, mind másokról, mind kivált magamról, teljes életemben mennyi veszedelmeken, nyomorúságokon, reménten kisírteteken, keserűégeken, kárvallásokon forgatott Isten engemet, de mind azokból csudálatoson, hatalmason kiszabadított. bizony nem különbben, nem is kisebb isteni erővel, mint Dánielt az orosz lányok vermiből, vagy a három ifjakot a tüzes kemenczéből.

(*Oldaljegyzet*: Mikor ezeket írtam Brassóban, azután ab ao 1711 eddig az 1737 esztendeig minden megszűnés nélkül olyan hallatlan példa nélkül való nyomorúságok, kárvallások, keserűségek estenek rajtam, bizony csak játék volt az az szenvedésem, melyet akkor ebben a könyvben írtam volt).

Én ennek utána is a míg élek, csak te benned bizom én Istenem, ha megölnél is, ugyancsak a te irgalmasságodban reménelek, ha ideig a pokolra levetnél, még egyszer onnan is hozzád kiáltanék, mert én világoson megtapasztaltam a te isteni jóvoltodat, nagy kegyelmességedet.

Intek másokat is arra, szegények, nyomorultak, gyámoltalanok, igyefogyottak, özvegyek, árvák, rabok, bujdosók, éhezők, szomjúhozók, ruhátalanok, mezítelenek, kórbetegek, nyomorult koldusok, bánkodó, kesergő szívűek, kárvallás miatt elepedtek, méltatlan gyalázatban borultak, ördög próbáiban, sátán kisírteti között fetrengők, halálos ágyban kinlódók, egy szóval akármilyen reménten nyomorúságot, inséget, veszedelmet szenvedők, ne féljeteK, kétségben ne esetetek, el ne csüggedjeteK, bízzateK erős hittel az Isten jóvoltában, csudálatos szabadításában, hatalmas karjaiban, ha szintén nem látjátok is az eszközöket, ha szintén ki nem gondolhatjátok is módját szabadulástoknak, ha szintén minden ember kétségben esnék is a ti megmaradásteK felől, ha a mennyi ördög pokolban, a mennyi hóhér, tolvaj e világon van, mind feltámadna is ellegetetek, ne féljeteK, Istenhez kiáltateK, az én lelkekre nézzeteK, az én példámra figyelmezzeteK, ha engemet ki tuda Isten annyi sok nyavalyából, veszedelemből, söt a halálból kiszaba-

dítani, ha az én lelkemet épen az sötét pokol fenekiből, bizony épen az ördögök keziből ki tudá ragadni, eljő bizony neked is az isteni oltalom, az isteni vigasztalás, az isteni szabáditás, csak várjad békességes türessel, mert nincs több Isten sem égen földön az én Istenemnél, a ki a nyomorúságnak és veszedelemnek idején meg tudna tartani, avagy kiszabítani. Őtet illeti azért méltán és igazán minden áldás, tisztesség, dicsőség, hatalom és birodalom mind örökön örökké.

185. *Jakob édes fiát a Józsefet siratja.*

(Az első ember vétkezett s ezért ki kellett mennie a paradicsomból a világ siralom völgyébe. Azóta Isten gyakran meglátogat minket fájdalmas csapásokkal, hogy a jó útra térítsen s magához emeljen. Istenbe vetett bizodalunk egyetlen reményünk s könnyhullatás a könnyebülésünk. Így siratta Jákob fiát, Józsefet.)

Jakob, Jakob. lelki atyám Jakob s hát én ne siratnám-e az én egyetlen egy fiamot, az én életemnek egy gyönyörűségét, az én házamnak drága ékességét, az én nemzetemnek drága czímerét, az én kedvemet kereső, az engemet halálban szerető, az én bánatimot gyönyörűséges szavaival vigasztaló, lelkemnél Isten után kedvesebb Józsefemet, a kit az én szemeim elől Isten ő szent Felsege ma egy hete szörnyű kínok, tizennégy napi irtóztató gyötrelmek által kiszólta ez árnyék világból. Tizenegy fiad állanak szép renddel előtted, hallok azoknak vigasztaló beszégyeket, az egy fiad vagyon csak oda, még is halálra adtad magadot édes lelki atyám Jakob, nekem nincsen, nem maradott több fiam, az egy Józsefem vala, az is meghala, kire vessem már az én szemeimet, melyik fiamot híjjam elő, hogy engemet vigasztaljon. Hadd sírjak hát én is veled édes atyám, Jakob, hadd jajgassak veled édes Dávidom. Josef, Josef, szerelmes fiam Josef, édes fiam Josef, oh vajha én holtam volna meg helyetted, vagy bár csak veled együtt Josef, édes fiam, szerelmes fiam Josef, lelkem fiam Josef, édes fiam Josef. Bizony méltán is sirhatok én Jakobbal nemcsak azért, hogy ő is kedvesebb fiát elvesztette, én is kedves fiamot Cserey Józsefemet elszalasztottam, hanem különben is sok analogiát találok az én állapotom s a Jakob állapotja között. Jakobnak az eleit Tharét s Abrahámot Isten a vad pogányságból kihozá s a maga igaz ismeretire juttatá, az én atyámnak egész familiája mind unitária volt, a nagyatyám fiai közül csak egyedül az atyámot hozá Isten a maga igaz ismeretire a reformata religiora. Jakob egyedül marada az atyja házában az igaz religio mellett, mert Esau elcseréli első szülöttségét s apostatála az igaz hittől. Az atyám házában

engemet is Isten kiváltképen való kegyelmességiből egyedül hagyta meg az igaz reformata religioban. Három testvér húgaim az öcsémmel együtt pápistákká lőnek. Jakob szent életű, nagy patriarcha vala, én noha nagy bűnös ember vagyok, mindazáltal Ábrahám lelki atyám igaz hitinek successora vagyok. Jakobnak ki kelle bujdosni atyjának házától Esau erőszaktétele miatt, nekem is kételenség alatt kelle eltávoznom ifjú koromban az atyám házától. Jakob húsz esztendeig szolgálta Lábannál a maga atyafiánál, noha pogány vala a Lában; én is tizenhárom esztendeig szolgálék bátyám, gróf Apor István udvarában, noha pápista vala. Kétségkívül volt szenvedése, kísértete Jakobnak az idegen Isten tisztelők között, bizony nekem is elég kísértetem volt sok ajándékokkal, promotiokkal, pénzzel, jószággal ostromlották religiomat, de Isten nem engedte, hogy megtántorodjam. Jakob bujdosásában házasodék meg, én is szolgálatom ideje alatt vettem el feleségemet. Jakob az ő atyjainál kevesebbet élt, de sokkal több nyomorúságot, keserűséget szenvedett. Én is méltán elmondhotom magam felől, a mint Jakob keservesen panaszkodik Pharao király előtt. Az én életemnek napjai negyvenegy esztendőök, kevesek és nyomosúságosok és nem érkeztenek el az én atyáimnak napjaival, melyekben ők bujdosanak, az én atyáim sok esztendőt értenek, nem szenvedtenek annyit közel is hatvan hetven esztendeig, mint én csak eddig is. Jakobot Isten bujdosásában szomorítá meg szerelmes fiának elvesztésivel, az Isten engemet is már hét esztendőtől fogva bujdosat. Kikergete lakó földömből, házamból, itt nyomorgok a brassai hosszas exiliumban, már azolta két szép fiam s egy leányom hala meg, noha azokon kívül is, ezelőtt tizenegy esztendővel egy fiacskám meghala. Jakobot vigasztalják a fiai, leányai, unokái, nem akar vigasztalódni, hanem azt mondja: sírva megyek az én fiamhoz a koporsóban; engemet nincs ki vigasztaljon, maradtak ugyan három leánykáim, azok is kicsinyek, betegesek, azokban kevés örömet, kevés vigasztalást talállok, hanem sírván megyek én is az én szerelmes Josefemhez a koporsóban; a míg a halál befogja szememet, addig el nem felejtelek, addig kesergek utánad egyetlenegy édes fiam Josef. Josefet miért kesergeti annyira Jakob, ha télem kérded, bizony nem tudom; ha azt kérded, hát én miért kesergetem magomat az én Josefémért, arra megfelelek. A halál magában is szomorú dolog, de annál szomorúbb s keservesebb, midőn a circumstantiák nehezítik. A mely gyermekit az atyja, anyja inkább szereti a többinél, annak halála keservesebben esik. Én ultra humanum et paternum affectum ki nem mondhatom, mint szerettem az édes fiamot, Josefet. A mely gyermek atyjával, anyjával magát inkább tudja szerettetni a

többinél, nehezebb sokkal attól való megválás. Lelkem szerelmes fiam te tudod vala magadot szerettetni mind velem, s mind a szegény anyáddal, te tudod vala nékem kedvemet keresni, még mostani halálos ágyadból is felvétetéd magadot s a hol én feküdtem, oda hozattad, mintha könnyebbséget találtál volna a te szörnyű kínaidban magadnak én mellettem. A véretem kiontottam, tudod Isten, az életemet letettem volna, csak használhatok vala neked, eleget doctoroztattalak, eleget orvosoltattalak, halál ellen meg nem tarthattalak, mert non potest retinere fortuna, quem natura dimisit. A mely gyermekben szép virtust, jóra menendő indulatukat (!), nagy reménségre czélező elmét lát s tapasztal az atya, az olyanak halála hétszer keservesebb, mint a többinek. Valaki látott szerelmes fiam tégedet, valaki megnézte a te anyyali szépségedet, a ki hallgatta a te időd felett való bölcs beszédedet, a te gyönyörűséges, nyájas magadviselésit, méltán elsudálkozhatott te rajtad, boldognak, szerencsésnek mondanak vala engemet, kinek Isten ilyen gyönyörűséges természetű s elméjű fiat adott vala. Ne hijjatok engemet már édes atyámfiai, édes jóakaróim boldognak, hanem Marának, mert az Isten sok keserűséggel látogata meg engemet, oda van már az, a kit ti szerettek (!) vala, megnémult annak nyelve, a kinek ékes beszédit ti hallgatjátok vala, a koporsóban fekszik, a sötét föld gyomrában nyugszik, a kit ti ápolgattok, csókolgattok vala. Az én egy reménségem, egy vígasztalásom, addig kérezcék haza betegágyában, ám valójában is haza mene. Sírátának tégedet lelkem édes fiam nemcsak én s a szegény anyád, nemcsak kedves atyádfiai, hanem valaki téged valaha látott itt Brassóban, német, szász, oláh, magyar megsíratának, megkönyvezének. Az apa, anya, édes gyermekeinek halálát könnyebben szenvedheti, mikor csak hirtelen hamar kevés ideig való betegséggel meghalnak. Tizennégy napig éjjel nappal irtóztató kinokkal gyötrettetik az én édes fiam, csudájára gyültek szegénynek, olyan forróság, melegség volt a testin, hogy a ki megtapasztotta (!) kezivel, el nem állhatta, egy falatot annyi idő alatt nem ett, hanem rettenetes szomjúságában csak ivutt. (!) Ezek a te szörnyű kínjaid, azok az én atyai szívemet által s meg általjáró mérges nyilak, a mint megjövendölte vala régen a vén Simeon boldogságos szüz Máriának, igazán általjárá az eles tör az én lelkemnek belső részeit, mert tudom, hogy Isten a te ártatlan testedet, a te bűnt nem cselekedett tagjaidot az én bűneimért sanjargatta, az én vétkeimért kínoztatta, e nehéz mindenek felett az én szívemnek, e fáj mind halálíg az én lelkemnek. A mely gyermek még szólni nem tud, csecsemő korában meghal, hamarább elfelejtheti atyja, anyja, de őt esztendőben járó,

gyönyöröséges szavaiddal mindenekkel magadot szerettető lelkem fiam, hogy ne szánnálak, hogy ne kesergenélek tégedet. Mikor a szegény apán, anyán több nyomorúság, kárvallás, búsulás vagyon, ha olyankor hal meg kedvesebb gyermeke, csudálkozol-e azon, ha kesereg utána. Ha régi boldog állapotban, ha hazámnak békességiben, ha lakó földemben magam házamnál holtál volna meg édes fiam, úgy teczik, könnyebben esett volna haláloed, most itt bujdosásomnak, nyomorúságomnak, sok kárvallásimnak, sok bánatimnak, szenvedésimnek, betegségemnek idejében, a midőn mind azok között egyedül benned vala minden gyönyörűségem, minden vigasztalásom, mert úgy teczett, mikor előttem láttalak, minden búsulásomat elfelejtettem, most szalasztalak el édes fiam, most foszta meg Isten a benned való gyönyörűségtől, most hagyál el lelkemnek Isten után minden kívánsága, mert száz gyermek közül is nem találkozik mindjárt olyan jó indulatú, mint te valál. Végezetre, hogy a többit elhallgassam, a mely apának csak egyetlen egy fia vagyon, a kiben holta után is a maga nevit, familiájának terjedésit, a maga existimatioját nagy ditsérettel hagyhatná, ha az olyan is meghal, s kivált akkor, midőn a szegény atya naponként erőtlenedik, betegesül, nehezedik, a kősziklánál keményebb, a fene tigrisnél vadabb szív volna az olyan, a ki azon el nem keserednék. Te valál az én familiámnak arany koronája, te valál lelkem fiam az én nemzetemnek kinyílt rosája, az én betegségemnek könnyebbítője, az én erőtelenségemnek istápja, azt gondolom vala, ha én megöregedem, te viselsz gondot rám, te fíarcz az én dolgaimban, te könnyebbíted az én terhemet, te fogsz táplálni minket vénségünkben anyáddal együtt. Ha megholtam volna is, nem holt volna meg az én emlékezetem, mert te benned megújult, megzöldült volna az én szép nemzetségem, meghalál édes fiam, s minden reménségem hirtelen füstben mene; azt hiszem vala, te takarítasz el engemet koporsómban, te kísérsz engemet a temetőben, visszafordulának minden dolgaim, én tevém a te kint látott tagaidot (!) koporsódban, én tettelek édes lelkem fiam a föld gyomrában, te vársz engemet te utánad, te pedig nem térsz többé vissza én hozzám e világra. Nagy keserűséget hagyál szerelmes fiam énnekem, nagyobb volt az én atyai szeretetem hozzád minden szeretetnél, melylyel valaha valakit életemben szerettem, keresek vigasztalást magamnak, s nehezen találok. Ha a Szent Írásban elnézem az Isten szenteinek gyermekek halála iránt való sorsokot, kevés könnyebbséget találok. Nehezen esék elhiszem Mojses édes szüleinek, hogy kedves fiokot a kegyetlen Pharao király parancsolatjára a Nilus vízében kelle vetni, de mindjárt nyomban a vigasztalás: kivéteti onnan

a Pharaho leánya s királyi módon nevelteti. Szörnyű, irtóztató dolog vala Ábrahám előtt, mikor Isten azt parancsolja stb. (Több példát hoz még fel!) Felforgatom a külső históriákat, ott annál inkább nem találok könnyebbséget

Hát te már mit csinálsz? Én sírok, de nem emberek előtt, gyászolom édes fiamot nem kívül, hanem belől a szívemben, kesergek, de Isten ellen nem zúgolódom, panaszkodom csendesen, nem átkozódom, mert non sentire mala, non est hominis, non ferre, non est viri. S hát ugyan nem akarsz semmiképen vigasztalást venni? Igen is veszek. Honnan? Az én Istenemnek szent tecczésiből, szabados akaratjából. Tudom én Istenem, hogy én az én anyámnak méhiből meztelen jöttem erre a hitván világra, azt is tudom, hogy meztelen kell esmét megtérnem az én nagy anyámnak a földnek gyomrában. semmit erre a világra nem hoztam, semmit el is nem vihettek innen a koporsóban, megalázom én Istenem szent felséged látogató kezei alatt magamot, én pogány módra hajamot nem szaggatom, köntösömöt nem hasogatom, vérben orczámot nem keverem, nem zúgolódom, nem átkozódom, feljebb a mint keresztény ember szokott, nem szomorkodom, megnémulok, nem szólok egyet is, kezemet a szájamra teszem, mert tudom én Istenem, hogy te cselekedted ezeket én velem. Igaz vagy én Istenem, s igazak minden te itéleteid, mert ha én nem vétkeztem volna, te édes Istenem engemet meg nem büntettél volna, ha te elszenvedhetted az én gonosz bűneimnek cselekedeteit, miért ne szenvedhetném el én is azoknak büntetésit. Jól tetted én Istenem, hogy megaláztál, hogy megkesergettél engemet, mert így tanulom meg a te idvezítésedet. Az Úr adta volt az én édes fiamot, az Úr vette el az én kedves Josefemet, áldott legyen az Úrnak neve érette. A mint ő szent felséginek tecczett, úgy lett, teljék mindenkben az ő szentséges akaratja. Már az én világi gyönyörűségem, az én földi reményem édes fiam koporsójával együtt eltemettetett. Minden gyönyörűségem, minden vigasztalásom egyedül az én velem sokszor jól tött Istenem, az én szívemnek minden kívánsága oda felsiet az egekben a mennyei dolgokra, nem határozódik meg e világi mulandóságokban. Ha az én atyám, anyám, ha az én egyetlenegy fiam elhagyott engemet, az Isten megkönyörül rajtam s hozzája veszen engemet. Ha oda van az emberi vigasztalás én tölem.

¹⁾ Oldalgjegyzet: Mikor ezeket írtam keservemben, azután tizenkét esztendővel a lelkem fiam Ádámkó, tizenöt esztendővel a lelkem fiam második Josefem, mondhatatlan keserűségemre meghalának. Így tecczett a nagy Istennek egyik bánatomra más keserűséget ragasztani.

az Istennek szent lelke az én kedves fiamnál hathatósabban megvigasztal engem. Őt már én nem félttem semmi világi nyomorúságtól, nem félttem az ellenség rabságától, fegyveritől, nem akarta Isten, hogy ezen a rossz világon sokáig nyomorogjon, hogy a bűnnek útálatos mételytől megmocskuljon, azért vette idején magához, azért ültette a szent angyalok seregiben, ott gyönyörködteti a maga szent színinek boldogságos nézésivel, elmúltak minden kinjai, meggyógyította Isten halálos nyavalyájából, e világnak minden kincsiért nem cserélné el egy óráig való boldogságát. Nyugodjál édes fiam boldogul és csendesen. bizony a míg élél, én is jó atyád voltam s tehecségem szerint rád jól is gondot viseltem, sokkal jobb atyádhoz jutottál, a ki nemcsak testednek, lelkednek is tudja kedvit keresni. Engemet pedig édes Istenem, a kit még e siralom völgyében bujdosni hadtál, ne hagyj el az én erőtelen voltomban, az én beteges állapotomban, a mikor megvénülök, megöregedem, elfogy mindem erőm, a midőn nincs kire vessem szemeimet, nincs kinek öliben lehajtsam fejemet, viseljed kegyelmesen gondomat, az én édes fiam helyett te légy édes atyám, vigasztalj bánatimban, segélj szükségemben, gyógyíts nyavalyáimban, bátoríts félelmemben, az én szegény feleségemmel, apró leánykáimmal együtt éltesz Isteni félelemben, kegyes életben, vezérelj szent utaidban, légy velem haláloznak óráján, engedj boldog kimulást e világból, és a miképen Jakob patriarchának sok esztendőök eltelése után megengeded látni Josefét, a kit nagy méltóságra emeltél vala Aegyptomban, úgy énnekem is az én szerelmes Josefemet több megholt gyermekeimmel együtt, a kiket bizonyosan tudok, hogy a te szent országodban halhatatlanságnak dicsőséges királyi koronájával megkoronáztál, engedjed meglátnom az egekben a te szent Fiadnak tökéletes egyczeri áldozatjáért, hogy ő vélek, és minden szenteiddel együtt tégedet teljes szent háromság egy bizony Istent mindörökkön örökké áldjunk, dicsérjünk, felmagasztaljunk a te dicsó városodban a mennyei Jerusálemben.¹⁾

186. *A békességes türés hasznos a keresztény embernek és szükséges is.*

(Nyugodjék meg mindenki Isten által neki adott sorsában, viselje azt béketüréssel, mert az is csak az ember javát czélozza. Több példát hoz fel a zsidók történetéből, valamint a bölcséből, majd így folytatja:)

¹⁾ *Oldaljegyzet:* Mikor ezeket írtam, nem gondoltam, hogy még nagyobb s szörnyebb keserűséget érjek, bár minden gyermekeim meghaltak volna, csak a lelkem feleségem maradt volna életben.

Az én egyetlen egy szerelmes Josefemnek halálán való nagy és mérsékelhetetlen keserűségemben nem használna nekem senki vigasztalása, hanem egyedül az Isten szent akaratján való megnyugvás a csendesítő meg az én lelkemnek háborúit... Amaz kegyes istenfelő asszony Erzsébet II. András magyar király leánya, Lantgravius felesége Thuringiajában (!), mikor édes urának holttestit Palestinából haza hozták volna, ráborúl a holttestre s azt mondja: hálákat adok én Istenem Felségednek, hogy az én édes uram holttestit látnom megadtad, noha kívántam volna tovább is vele való életemet, de mivel látom, szent Felséged nem úgy akarta, megnyugszom a te szent rendeléseden és ha szintén hatalmam volna is arra, hogy édes megholt uramot feleleveníthetném, soha a te szent akaratod ellen meg nem cselekedném. Gyönyörűséges szép példa, a kinek különben is teljes világi élete az Isten szent akaratjával mindenkor megegyezett. Mátyás királyt, midőn még gyermeki állapotjában német László király hiti ellen megfogatná, s Bécsben vitetné szekeren, az ötet kisíró német vitézek csúfságból mondották egymásnak: ez — úgy mond — az, a ki magyar király akart lenni, azt feleli a szekérből nékiek: igenis én vagyok s még a ti királyotok is akarok lenni, ha Isten akarja. Akará is Isten s úgy lőn.

(Hosszasabban idéz Kempis Tamásból.) Ilyen gyönyörűségesen tanít Kempis Thamás az ő aranynál becsesebb könyviben.

187. *Jerusalembe lévő meghasonlásról.*

(Nem kerüli ki Isten büntetését az olyan ország, város, mely önmagában meghasonlott. Így járt Jerusálem, a római császárság stb.)

Mert valámig a mi boldogtalan magyar nemzetünk egyes vala, sem török, sem német előttök meg nem állhata, mindeniket megverte egy esztendőben Mátyás király, s az egész Európát betöltötte vala sok triumphusival, de minekutánna lengyel László puhasága, ifjú Lajos bolondcsága miatt a magyar nagy urak egymás ellen factiokot kezdének csinálni, nem törvényt s igazsággal, nem magyar módon. hanem fegyverrel, erőszakkal, pogány módon kezdék egymás jószágát, várát, faluit magoknak keresni, foglalni, minekutána egy része Szapolyai János, más része Ferdinándot választá királynak, minekutána a kurucz s labancz nevezetek támadának, elvesze mind királyságunk, mind országunk, szép hírünk, nevünk, szabadságunk; szolgaságra, jobbágyságra, rabságra, örökös nyomorúságra, portiózásra juta dicsőséges régi állapotunk, csufja, példabeszédei lőnk az idegen nemzeteknek, oda Buda, a királyi residentia, török, német vetten veszi városunkot s várainkot,

pusztítja, emésztí tartományainkot, a szegény magyar verset csinál róla s keservesen énekel. Száznolczvan esztendőttől fogva theatrummá tette Isten Magyarországot; a ki nyomorúságot, szüntelen való hadakozásokat, rabságot, éhséget, dög-halált, saczoltatást, nyomorítást, praedálást, húzást, vonást, atyafivér öldöklést, egy szóval mindenféle veszedelmet s avval együtt mindenféle gonoszságot egy summában egyszersmind akar Európában szemlélni, jőjjön Magyarországbán, s kedve telik benne. De bár a régi siralmas állapotokat ne hozzuk elé: czelőtt hét esztendővel, mely nagy bőséggel, gazdagsággal, minden kigondolható jókkal s szenvedhető nyugodalommal áldott vala meg a Jó Isten bennünket itt Erdélyben, a sok barom csordák minden faluk határait betöltötték vala, a sok gabona asztagok csürkertekben, mezőkön széjjel mint az égnek csillagai oly sűrűn állanak vala. Bor, búza békesség, olcsóság, bőség egy országban nagyobb mértékben nem vala, miolta Erdélyt magyar lakja, pompásabb, pénzesebb, gazdagabb urak, főemberek, nemesek nem voltak, mint akkor valának. Volt ugyan kevés kevés (!) terheltetésünk a közöttünk quártélyozó idegen nemzettől, de bizony türhető s a mostanihoz képest csak játék. Nem tudók megbecsülneni az Istennek rendkívül való irgalmasságát, gonosz bűneinkkel haragra ingerlők ő szent felségít, nem tudók az arany békességet érdeme szerint tekintben tartani, nevetve kívántuk a csendes háborúságot, békételességgel, átkozódással adjuk vala a portiót, csúfságból mondjuk vala egymásnak: jó szívvvel látom kegyelmedet pusztá házamnál, mikor asztalaink ugyan elborultanak a sok külömbkülömbféle drága jó étkekkel, annál inkább kívántuk, követtük vendégeinket, hogy enni sem tudtunk adni; ha egy hitvány lova, marhája megdöglött valakinek, nem tudott mit tenni búsultyában; ha egy két hétig, ország szolgálatjára ki kellett búni házából, azt tudta, többször soha nem jö onnan vissza; ha egy két éczaka Brassóban kellett hálni, nem győzte számlálni, mennyit költött magára, lovaira; ha szolgája, jobbágya nem ment azon szempillantásban, mikor akarta, urának parancsolatjára, csak meg nem fokadott mérgiben; ha ott nem lehetett szüntelen aratója, szántója mellett, ugy teczett, nem esett jól semmi munkája. Eluná az igaz ítéletű Isten a mi dölfös, negédes, kényes voltunkot, nem türheté tovább sok elhatalmazott gonoszságinkot, számkiveté közülünk a békességet, elhozá, bizony igazán elhozá a csendes háborúságot, mert egynehány rossz tolvaj miatt távul kerüljük házainkot; megszünteté a nagy bőséget, olcsóságot; szükség, drágaság következék helyében, magva szakada a pénznek Erdélyben, a Rákóczi Ferencz gonosz politikájából koholtatott rézpénz, mint a

Mojzes kigyója, megevé, elnyelé, megemészté a jó matériájú monétát, az átkozott libertas marada a nyakunkban, veszett volna a ki elsőben meg is gondolta volt; a földig rontatának, égettetének, pusztittatának az urak, főemberek, nemesség czifra, pompás épületei, házai, már nemcsak játékból, hanem igazán s valójában jó szívvel láthatod pusztá házadnál, vagy házad helyén barátodot. A sok tál éték helyett megköszönöd, ha csak egyet kaphatsz is, most én is mondom, vagyon méltó okod a kövételre, hogy nincs mit egyék kedve szerint, ha vendéget hittál; nemcsak egy rossz lovad, egy hitván tehened, hanem csata méneseid, nagy csorda barmaid, pénzzel, kincscsel, köntössel megrakott ládáid a szemed láttára egyczersmind lesznek oda a kóborló tolvajok miatt; ha ugyan volna helye a bánatnak, búsulásnak, most igazán volna mind helye s mind ideje. Paraszt ruhákra, foltos köntösökre szorulának a nagy grófi úri személyek is, koldúsabb, pénztlenebb, nyomorultabb, szegényebb urak, nemesek nincsenek ma egész Európában, mint az erdélyiek; ha mi pénz maradott volna is az országban, ne keresd bizony a magyarnál, hanem a szebeni és brassai szászoknál, mert azok emésztették meg a micskénk megmaradott a kuruczoktól vagy a németektől, a piacra hordottuk s ott költöttük el. Nem egy hétig, kettőig, hanem öt-hat esztendeig sem látja némelyikünk a maga tulajdon házát, vagy idegen országban bujdosik, vagy házán kívül drága fizetéssel fogadott szálláson kell nyomorgani, nem egy-két napi költés van már szemünk előtt, hanem hét esztendőtől fogva lakik némelyikünk Brassóban, Szebenben, az egy vizen kívül mindent drága pénzen kell vennünk s úgy táplálnunk magunkot, gyermekeinket, cselédeinket, mert oeconomiánkban seumi hasznat nem vehetünk. Hejában haragszol most szolgálóra, jobbágyodra, nem hogy szódot fogadná, hanem fegyvert köt ellened, a kuruczok közé megyen, s míg a pusztítja kegyetlenebbül jószágodot, az öl, vág mind tégedet, ha megkaphat valahol, mind gyermekedet; a szid, a káromol, a gyaláz, a boszont erősebben a többinél; nem hogy minden nap, de két három esztendőben sem nézheted meg csak egyczer is dolgosidot; negyven esztendeig, jó lélekkel mondom (ha computalhatná valaki országostól hét esztendő alatt mennyi kárt vallottunk), könnyen megadhatta volna azokból Erdély a portiót, az ország is elpusztúla, a sok tolvaj kóborló remzetség emészté meg minden jóvainkot, mégis csak adnunk kell télben, nyárban a portiót; ha a fajármot nem birhatók el, az igaz itéletü Isten bizony vasjármat vete nyakunkban, azt is csak hordoznunk kell, nyegiünk mint a galamb, nincs, ki meghallja, a ki hallja is, csak neveti; elfáradtunk, elepedtünk, a földhöz ragadtunk, nincs, ki könnyebbítsen, a ki

könnyebbíteni láttatnék is, hétczerte inkább alább nyom bennünket; kinyújtjuk kezeinket az Assyriusnak, sírva könyörgünk az Aegyptiusnak, egyik sem tud, vagy nem akar segítséggel lenni. nemcsak pénzzel vettük, hanem a megszállott várakban vérrel ittuk vizünket, még sem szána meg senki minket.

Elhatalmazának a szolgák rajtunk, a sok istentelen, tekergő, csavargó, jobbagyság kerülő, akasztófától váltott, tömlőcből szabadult, ökor pásztorság mellett nevelkedett, átkozódó, káromkodó, gyilkos, parázna, kóborló tolvajok, azok uralkodnak a mi javainkon, jószáginkon, azok töltözödnék véres veritékkel keresett örökségeinkkel. azok üldöznek, halálra keresnek, azok ölnek, hóhérolnak bennünket, azokat kell becsülni, süveg vetve nagy alázatosan tisztelni, uralni, hadnagyolni, kapitányolni, azoknak istentelen kívánságokat, kedveket tölteni, azok előtt bujkálni, házról házra éczaka hálni, a mely szegény nemes atyánkfiai magok házoknál akarnak lakni, azokat kell vengedni (*így!*), ajándékozni. tölteni szegényeknek, ha életeket akarják conserválni. A sok Nyúzó, Fosztó nevű, igazán dülő, praedáló ezeres kapitányok, az igaz ős úri nemzetből álló hazafiainak kezdenek parancsolni, a kiket azelőtt az erdélyi jó nemes emberek a juhok mellett való komondorok közé be nem fogadtanak volna, azoknak directiójától, orderitől kell függeni az igaz nemesi vérből álló familiáknak. Így szakadoza meg Erdély kétfelé, ki kuruczságra, ki labanczságra; ha a sáska elmegyen, nyomában jó a hernyó: ha labanczság távozik, a kurucz fordul elő, a mi megmarad a medvétől, a farkas falja fel, a mit egyik fél el nem vihet, eltakarítja a másik, ha egyik elől elszaladhatsz, keziben akadsz a másiknak, ha ebédet főztél a labancznak, készíts vacsorát a kurucznak, nyárban a tolvajoknak keresd kedvit, télben adózzál a németnek, ha ti minket pusztítottok, pusztítanak benneteket is. Boldogtalan, árvául maradtok, s minden emberi reménségtől megfosztatott erdélyi nemesség, te vagy mindenik félnek kitétetett tárgya, a kikre szüntelenül löttetnek a mérges nyilak. Kurucz, labancz csak téged persequál, mind a két fél előtt nemes ember az áruló, ha valamelyik rajta veszti, ti vadtok az okai, egyik egyik felől csíp, másik más felől harap, ha várban szorulunk is, jaj nekünk, ha kin maradtok is, jaj nektek, mert sem a benlevőnek, sem a kimenőnek nincsen maradása. Hány becsületes főrendeket, nemes embereket kínozzának, sacczoltatának, elfogának s szörnyüképen ölének meg ezek az istentelen kuruczok. hét esztendőttől fogva a magok tulajdon házoknál. holtig való keserűségre, árvaságra, nyomorúságra, koldulásra, szegénységre juttatták azoknak feleségeket, gyermekeket, tudjuk, látjuk s

látjuk minden esztendőben. Most mikor ezeket írom, szomorán hallom, a *kibédi* templomban pogány módra mint égették s ölték meg a szegény *Dósáé*ket, mint mészárolták fel a maga házánál Udvarhelyszéken a szegény *Tiboldi Pált*, a török, a pogány tatár a maga nemzetin soha ilyen dolgokat nem követett el; én is eléggé próbálám s érzém ezeknek ördögi kegyetlenségeket a csiki havasokon, az Isten őrizzen, oltalmazzon minden keresztény embert s kivált nemes embert olyan tolvajoknak hóhér kezektől. Ilyen drága gyümölcsit érzi Erdély s Magyarország Rákóczi Ferencz szabadság keresésinek, holt volna meg még az anyja méhiben, vagy fuladott volna meg Ujhelyben.

(*Oldaljegyzet*: A brassai szorulásomban hét esztendeig s három hónapokig költöttem el készpénzt hatezer harminczöt forintotok, azonkívül több károkat vallottam az kuruczok miatt tizennyolczezer forint éronél, de nekem bizony egy pénzt sem adának az császárhoz való fidelitásomért.)

Igazán fatális familia volt a Rákóczi familia mind a két országnak, mert ennekzüleatyja az öreg Rákóczi György azzal köszöni meg Erdélynek, hogy másokat praetereálván, erdélyi fejedelemségre emelte, álnok, titkos gonosz practicaíval felfordítá törvényünket, szabadságunkot, sok familiákat specie juris kiforgatá ős jószágokból s az ország erős s régi szokása törvénye ellen magának s fiának reserválá azokat, a szegény Zólyomit, a ki fegyverivel hozá be az erdélyi fejedelemségre 18 esztendeig tartatá a kövári tömlöczben s ott is hala meg.

A második Rákóczi György félreveté az erdélyi igaz ős urak jóra intő tanácsát, katonákkal, tolvajokkal kezde társalkodni, azokkal együtt vendégeskedni, azokat becsülni, ajándékozni, azoknak teczésin jární. Száz jó lelkű praedikátoron sem cserélt volna el egy kóborló katonát, felindíták azok a lengyel korona ellen, nem lön elég az erdélyi dicsőséges fejedelemség, lengyel czíbrére, lengyel királyságra úsítózék, odaveszté az erdélyi sok urakat, főembereket, nemeseket, vitézlő rendeket a tatár rabságára, maga a jó vitéz fejedelem elszökik közülök harmad nappal a harc elöött. Igazán jó pásztor az olyan, a ki farkas szájában hagyja az juhokot. A sem lön elég, hanem erőszakosan ujjban erdélyi fejedelemségre bejöve hite s fogadása ellen, a jámbor istenfélő Rhédai Ferencz fejedelmet kitúrá,kihánja, noha látta az istentelen gonosz ember, hogy a török porta kedve s akaratja ellen lehetetlen fejedelmeskedni, nem gondola sem annak sokszori fenyegetésivel, intésivel, sem az szegény megczondorlott országnak siralmas kérésivel, könyörgésivel, hanem mint az kegyetlen Néro császár me mortuo miseratur terra igne, nem gondola hazájának, országának veszedelmivel, annyi

sok ezer hazafiainak harczon való elesésekkel, annyi sok ezer ártatlan lelkeknek pogány rabságára való jutásokkal, elsöben Vaskapunál, azután Gyalunál oda rontá, oda veszté, oda öleté az erdélyi lakosokot, az Isten magát is ott veszté s jól tön a szegény Erdélylyel, mert ha még tovább élt volna, Erdély még akkor végképen eltörültetett volna. Csudálom is, a ki ma sóhajtja Rákóczi Györgyöt; ha igazán kell sóhajtani, azt sóhajtsuk, hogy elébb el nem veszett volt. Az első Rákóczi Ferencz, ennek szülőatyja, bolond vakmerőségből fellázasztá Magyarországot a római császár ellen, ám sok ezer ember vérivel, romlásával, sok familiáknak sententiáztatásával, exiliumával, maga jószágának, értékinek, sőt lelkinek örök veszedelmivel (mert pápistává kelle lenni, hogy inkább élete megmaradjon) olták meg a tüzet, melyet gerjesztett vala. E pedig a mostani Rákóczi Ferencz egész Erdélyt, Magyarországot éppen hanyat homlok veté, súlyeszté a nyomorúság tengeriben; ha ő számkivetésben ült Lengyelországban, bujdossanak ki mások is hazájokból; ha ő nem lakhatik maga jószágában, más se lakhassék a maga hazában; ha oda lett az övé, másnak se maradjon semmije; ha ő leezett az égből, üzzék ki a többit is paradicsomból.

Haj gonosz gondolat, istentelen intentio. Avagy nem jobb lett volna-e neked mind holtig bujdosásban élned és a mely állapotot Istentől büneidért érdemlettél, abban csendesen s békességes türessel maradnod, holott talált volna Isten különben is módot abban, hogy tégedet bujdosásodból hazádban visszahozott volna, miért kelle a maga különös szenvedésedet egyben kötni nemzetednek, hazádnak végső romlásával, pusztulásával, miért kelle a magad bosszúállásodat a magyar nemzetnek véreinek kiontásával megtorlani, miért kelle szabadcság s közönséges jónak keresésinek színe alatt a magad megmaradásodat munkálódní. Ez-e az igaz hazafiúsági kötelesség, ha oly igen szereted hazádot, a mint mondod, ha oly kész vagy nemzetedért meghalni, a mint hirdeted, mikor jól tudtad s experiáltad a római császár nagy hatalmát, annak böles és mély udvarát, tanácsát (holott gyermekségedtől fogva ott neveltetél), jól tudtad a francziai király hazug biztatását, mert tanult, olvasott, látott, hallott ember voltál, miért kelle a fővényen építeni kezdeni, a szélhez ragaszkodni, az austriai ház ellen feltámadni, vagy ha akkor láttál is valami kis alkalmatosságot, ha láttad az austriai háznak megszorulását (noha tudtad többször is szorult meg az austriai ház s még annál szorosabban is) s azért akartál élni az idővel magadnak s nemzetednek szabadságának helyben állításával; gondoltad talám azt is, hogy Istennek könnyü dolog kicsiny eszközök által is nagy

dolgot véghez vinni, de annakutána, midőn láttad, hogy naponként alább alább száll a magyarok bizodalma. naponként inkább-inkább épül s feljebb emelkedik az austriai háznak állapota, naponként debilitálódik a francia, mentől tovább, annál inkább denegálja a segítséget a török császár, láttad s eszedben vetted, hogy Istennek nem tetszik a causa, mikor sok ízben kínáltak szép conditiókkal, békességgel, pacificatióval, miért kelle respuálni azokat, miért kelle annyi ezer magyar vért ontani, miért kell Isten ellen hadakozni, s bolond módon az égő tüzet tovább-tovább gerjeszteni, miért kelle a jó tanácsot adó követeket hóhér módjára az ország gyűlésiben megöletni, miért kelle extremumra fokadni s az austriai házat kiátkozni s azzal épen fegyvert s facultást adni keziben, hogy a magyar nemzettel nem úgy mint subditusival, hanem nyilvánvaló ellenségivel úgy bánják. Könnyü neked s Bercséninek, mert a sok praedából, a sok aranybányákról eltakarítatok a sok kincset, ördögi tanácsból rézpénzzel fizetétek a hadnak s a jó monetát elrakátok, hordókkal küldétek Magyarországból Lengyelországba, ott úri, fejedelmi jószágot vásárolátok, ha szorul a kapcza, odamentek. Lássa magyar uram, usszon már, ha uszhat, igyék, ha sóst ett. Magyarok, magyarok, goromba magyarok, miért nevelitek a kigyót kebeletekben, miért hizlaljátok a sárkányt ölöteken, mert azok miatt kell elveszni, elpusztulni a két országnak.

Szabad legyen már magunk ártatlansága mellett is szólani. Rákóczi, Rákóczi, miért persequáltatod, mit praedáltatod, a marosvásárhelyi conventiculumban mit sententiázatod a római császár hűsége mellett várakban, városokban szorult szegény erdélyi magyarokat, talám mi vagyunk az okai, hogy Isten a te fegyveredet nem boldogította, sokszor s leggyakrabban egész Erdélyből ötvenen, hatvanon elig akadtunk meg a várakban, a többi mind kinn volt, melletted volt, ha mi is oly kevesen kimentünk volna is, ha eszünket, fegyverünket, értékünket (a melyeket kóborló hadaid megemésztének) együvé foglaltuk volna is, valjon azokkal megverted volna-e a német császár ármádáját, ha jól s Istenesen gondolkodnátok, még hálát kellene Istennek azon adni, hogy csudálatos gondviselésiből egy-néhány urakat, főrendeket a várakban megmarasztott az idegen nemzet mellett, a kik, ha nem lettenek volna, midőn Rákóczi, Forgács, Pekri, Károlyi s több vitéz generálok futva szaladának ki Erdélyből s ide hagyák ördög adóban, farkas kaszára a szegény országot és az ország lakosai mellett nem könyörgöttek volna, nem úgy bánt volna Erdélylyel a német, a mint bánék, mert nem lehetett az országot végképen elpusztítani, midőn nézte szeme előtt az ország rendeit, kik a csá-

szár hűsége mellett megmaradtanak. De igazán jó kuruczok a hol marhát, pénzt éreztek, mindjárt labanczot találtak ott, az orrotok előtt a német, azt nem bántjátok, mert nehéz a karót-szag, a mi házaikkal könnyen bírhattok, mert azoknak nincsen flintája, bátran hajtjátok a ménest, ökröt, juhot, disznót, nincsen muskotélyok, leronthatjátok a kemenczéinket, nem jó golyóbis a kályhákból, szép kis vitézség. ökörrrel, kanczával, kemenczével, asztalokkal, padokkal vagdalozni. Nem kérdem senkitől, láttam a görgényi vár alatt szép ellenkezéseket, tiz, tizenkét labancz háromszázat is elhajtott közületek, néztük egy néhány esztendő alatt a brassai fellegvár oldaláról híres próbáitokat, egy német Vaiszmiller nevű lejt-mán negyvenkét muskotélyossal fényes nappal be tudta jönni Hétfaluból a sik mezőn ide Brassóban, volt háromezer kurucz körülötte, talám ha a puskájokat mind lerakták volna, úgy levághatják vala őket, magunk szégyenlettük a németek, szászok előtt, mely gyalázatosan futottatok, szaladtatok, nem csuda, ha rézpénz volt soldotok, mert arra is méltók nem voltatok. Ötezer némettel jöve le Bécstől fogva Erdélyig, annyi hosszú földön, annyi nagy hajós folyóvizeken, két izben is generál Rabutin, senki nem álla eleiben. De ha ötvenezer ökrököt hajtottak volna, elhiszem, egy sem jött volna be közülök Erdélyben. A mint keresték a szabadságot, úgy is nyértek meg. De szabadságot keresni is nem mindenkor lehet, bár ugyan szívvel lélekkel fognál hozzá is. Kérdésben teszik sokan, szabad-e a népek koronás királya ellen feltámadni. A kurucz magyarok praetendálják lelki, testi szabadságoknak megrontását, melyet fegyverrel vindicálni szabadnak tartanak, II. András király decretumának 31 paragrafusa szerint..... (Megkülönbözteti a vallás- és a politikai szabadságot.)

Második András királytól a magyaroknak ajándékozott ritka nemesi szabadság szép és megbecsülhetetlen drága kincs vala s élhettenek is a magok jussokkal a kételenítő szükség idejében, a mikor tudniillik a magok vérekből, nemzetekből álló királyok voltak, de minekutánna sem azt, sem egyéb kiváltképpen való Isten kegyelmességeit, melyekkel Isten azt a nemzetet más nemzetségek felett megáldotta vala, nem tudók megbecsülni s bolond vakmerő tanácsból a magyar koronát kockára veték a mohácsi siralmas mezőben és annak alkalmatosságával idegen nemzetre szálla a királyság, már ma nem igen látom helyit, hogy szabadságot fegyverrel keressük, mert a miképen minden világi hatalmasságok uralkodásának rendelt ideje vagyon, úgy a mi magyar nemzetünkben eláradott sok gonoszságok, mind régi szabadságunktól s mind

annak fegyverrel való helyben állításától Isten titkos iteletiből elrekesztettenek bennünket.

Megpróbálák ugyan eléggé és a magyar vérnek sok kiomlásával a két Szapolyai János királyok, Botskai, Bethlen, Székely Moyses, első Rákóczy György fejedelmek, de megmegbecsülván a kárt a haszonnal, igen keveset vihetének véghez s a mit akkor nyertenek is, Isten után annak köszönjék, okoson s vigyázva mutogatták a fegyvert s ha csak mi kevés előmenetek volt is, nem vágytanak az egész báránynra, elégnek tartották, ha egy egyik (!) lábát elkaphatták hamarjában, avval hallgattanak, s békével ültenek, noha mi nálunknál észszel, értékkel, sok felől való segítséggel sokkal feljebb valók voltak. Az Istennek is — úgy látjuk — volt akkor kedve azoknak munkájához s ki is mutatta világosan s igen hamar mellettek való szent segedelmit. A mostani magyar motusnak penig (hogy elhallgassam Tökölyi Imrének arany hegyekkel való haszontalan álmodozását) sem eleje, sem processusa nem jó, úgy is látjuk, nincs Isten jótetszésiből s akaratjából, félő bizony a vége annál rosszabb s gonoszabb ne legyen.

I. Nem jó a kezdete. Mert fundamentom nélkül való. Egy hatalmas római császár ellen (a kivel tizennyolcz esztendeig hadakozott az addig az ideig győzhetetlen nevet viselő török imperator s még is succumbálni kelle a mi időnkben) feltámadni, bizony nagy munka, kivált ilyen megerőtlenedett, elpusztult, pénzetlen, tanulatlan s engedetlen országnak, mint Magyarország és a kinek egy barátja sincs Európában. A lengvel téged meg nem segíthet, magát sem tudja megoltalmazni. Hejában bizol a törökhöz, ha fel kelne is mellett, bizony a maga kosarában szokta ő az eperjet szedni. A szájában lőn íze a török patrociniának a szegény Izabella királynénak és az árva ifjú János királynak, kicsinálá Budából s Magyarországból csalárdul s beigazítá Erdélyben. A svéczzel való biztatás merő hazugság, mire való nézve segítené ő az magyarokat, ő is egyik imperialis fejedelem s ha ok nélkül támadna a császárra, elvesztené az imperiumban lévő szép provinciáit, véghez vitte már a svecus a mi neki kellett, a magyar hadakozás füsti alatt s elébb állott véle. Az anglusok, hollandusok confoederátusi a császárnak a franczia ellen, a reformata religio tekintetiért instantiát talám tesznek, azonkívül semmit sem. A franczia kétség kívül sokat ígír, mert most a maga hasznáért az ördögöt is kihozná pokolból az austriai ház ellen, de az ő segítsége olyan épen, mint volt régentén az egyiptomi királyé, hasonlatos a nádszállhoz, a ki hozzá támaszkodik, elromlik alattad s a földre esel, a kezedet ismegeríti... (Felhoz erre néhány példát.)

Maga tulajdon erejével pedig praevaleálni a magyarnak az austriai ház ellen csak meggondolni is nagy bolondság, az Isten tehet csudát, ha akar, tenne is, ha jók volnánk. De megszűntek köztünk a jó cselekedetek, bizony azért megszűntek a csudatételek is.

2. Nem jó lőn a kezdete. Mert praedáláson kezdődék el. Világ kezdetitől fogva hallatlan dolog valamely nemzetben egyik a másikat, az apa a fiát, a fiú az atyját. bátya az öcscsit, barátja régi barátját, magyar magyart hogy így praedálta, pusztította, rontotta, sebhette, vágta, ölte, kínozta, szacoltatta, mint ezekben a siralmas esztendőkbén. Hogy már a németre haragszol s a magad véredet, tagodot üldözöd, szabadságot keressz s a mi volt, azt is elrontád, békességet kiáltasz s háborúságot csinálsz, bőséget, gazdagságot óhajtasz s a mink vala, azt is magad megemészted. Dii melius? A szent Istenre esküszöm, ha valamely hatalmasság alattomban a maga alattvalóit mindeniből ki akarná fogyatni, fordítani, soha általabb (!) utat nem találhatott volna annak végben vitelire annál, a mit a mi magyarink a magok s magunk veszedelmire választának.

Nemcsak kezdete, a folytatása is vétkes lőn ennek a motusnak, mert nem lácz egyebet közöttök Isten ellen való szörnyű káromkodásnál, adtával, teremtetével való éktelen morgásnál, ördögi kevélységnél, az ellenség megútálásánál, paráznaságnál, gyilkosságnál. Hol az isteni félelem, a kegyesség, alázatosság Istenben s nem a fegyverben való bizodalom, keresztényi társalkodás? Bezzeg nem ilyenek valának a belgák, helvetiusok mikor a szabadságot keresék: sírának, bőjtölének, könyörgének, egyenlő szívvél lélekkel Istenhez kiáltának, úgy készülének a harcához s győzelemmel is járanak; bolondságnak teczik, ha ki a kuruczokat efféle tanítaná.

Vétkes ennek a motusnak folytatása azért is, mert arcanum bellandi ő nálok, hogy a némettel meg ne harczoljanak, a hol a német armádát hallják, oda ne menjenek, vér nélkül pedig soha bizony szabadság nem adatik. Édes magyarim, mit nyertek ezzel a tekergéssel. Jobb volna egyczer egy erővel harcot próbálni, mert annak eventussa megmutatná neked, továbbra mit kellene cselekedned, ha győzelmet vennél, mindened meglenne, ha rajta vesztenéd, tennéd le magadot s szolgálnál, míg Istennek tetszenék. Így is hol itt, hol amott csak veszten vesztek, csak hullotok, talám egy valóságos szemben való harczon annyin el nem estetek volna; kifogytok a búvó helyekről is, a haza végképpen elpusztul, még a sem lesz, a mit egyetek; csak már is, a mint halljuk, köztetek a korpának vékája két horgason, a buzának köble 12 forinton elmegyén, végezetre csak rá kell arra mennetek, a mit

eddig kerültetek, vagy meg kell halnotok mind, vagy szolgálnotok, non datur tertium; csak úgy ne járnátok, mint a ki a farkas előtt szalad s az éhezett medvére talál, nem kelle a fajárom s már vasjárom esett a nyakatokban. Nehezteled vala a portiózást, mikor épségben vala az ország, elpusztítátok, ugyan megevéték az országot, már sem nektek, sem nekünk semmink nincs, mégis csak portiózás lesz vége hadakozástoknak, ki nem botsátanak, míg egy fillérig meg nem fizecz. Így járnak azok, kik magok sorsával meg nem elégednek. Ilyen szép uraságot kapnak azok, kik örökké szabadságot vadásznak. Egyet nem akarsz vala innya, igyál már kettőt, ha lehet.

Nincs is, úgy látjuk, ez a motus Isten jó teczésiből. Mert ha onnan volna, száz német szaladna egy magyar előtt (mint Isten régen áldásúl igirte vala a sidóknak), de most ellenkezőt látunk, mert száz magyar megszalad egy-két német előtt. Menj el, nézed meg például a holdvilági, feketehalmi, kolosvári, fejérvári, sárkányi, enyedi, sibói, nagyszombati, vereskői, trincseni, és más sok számtalan helyeken magyar testekből emeltetett halmokot. Nincs Isten veled, hejában erőlködöl, mindenütt vernek, mindenütt szalacz. De azt mondod, árulók vadnak nálad, szokása az a szegény kurucznak, ha megverik, áruló volt közöttök. Igazán mondod: a te közötted való nagy és terhes gonoszságok, a melyekkel megtölt a kebeletek, azok a árulóid, azok adnak titeket az ellenség keziben. Nincs mégis ez a motus Isten jó teczésiből. Mert kétség kívül hét esztendőttől fogva lehetetlen, hogy Isten valahol s valamely actusban ki nem nyilatkoztatta vala ehez a magyarok ügyihez a maga kegyelmes indulatját, de olyant még nem látánk. Látók a magyar nemzetnek veszedelmit, hazánknek elpusztítását, jovainknak, jószáginknak kiforgatását. Mondd meg a lelkedre, mi kárt tettél eddig a németnek, hány armádáját vágád le a német császárnak, hány várat vől (*igy!*) meg Németországban, azokat is, a melyeket Erdélyben árultatással, éheztetéssel elfoglaltál vala, sok esztendők alatt való alattok heveréssel, egy holnap alatt mind viaszaszedé a német; az egy Görgény várában a mi keveset emberkedének a hajdúk. Bizony rád illik az, a mit Isten szemekre hányá régen a pártos sidóknak: Perditio tua es te Izrael. Nincsen mégis ez a motus Isten jó teczésiből. Mert eddig adott volna ő szent felsége szívet a magyaroknak, hogy aperto Marte ezt a controversiát végképpen eligazították volna. Azzal kérkedtek, vagon százezer magyar fegyverben, el is hiszem, honnan vagon hát, hogy annyi ezer magyarok tiz tizenkét regiment némettel nem mernek megharcolni. Igazán csak vulgus sine nomine. De azt mondod Fabius Maximus cunctando hozta

helyére a római imperiumot; cunctando bizony, de nem fugiendo, ha megolvassod jól Liviust. Bethlen Gábor is nem harczczal, hanem más hadi mesterséggel vehette ki a német keziből a békességet. Bizony úgy, de nem szaladt örökké, hanem okoson, vigyázzván az alkalmatosságra, a német armada eleiben megyen vala, a németet a sánczban szoritja vala, élésit elfogja vala. De ti mikor Magyarországbán a kanót szagát megérezitek, Erdélyben szaladtok, ha az armada utánatok jó, Magyarországra kifuttok, a hol elmentek, mindent elpusztítottok, a hol a német armada megfordúl, ott sem marad semmi. Így kerestetik bezzeg a szabadság, a mi dicséretes eleink így oltalmazták talám hazájokat? A hol marhát kell hajtani, kementczét rontani, jószágot pusztítani, annyi kurucz gyűl elé, mint az égen való csillag, a hol a németekkel kell harczolni, szaladj kurucz, senki sem marad ott. Boldogtalan haza, a ki ilyen fiakot szülsz volt a te pusztulásodra.

Ezek mind így lévén, ha szintén igaz az causád is, de minthogy folytatásának módja vétkes és tilalmas, bona etiam causa male agendo peribit. Nem fegyver, nem fegyver, hanem alázatos töredelmesség, valóságos megtérés volna a szabadságnak megnyerésire az igaz, rendes és szabados eszköz. A királyok szíve Isten keziben vagon, oda hajtja, mint a vizeket, a hová akarja; vajha eddig Istenhez igazán megtértél volna, vagy bár csak most térnél meg, elhadnád a sok istentelenséget, praedálást, káromkodást, könnyű dolog volna Istennek királyodnak szívit hozzád engesztelni, szabadságodot helyben állítani, annélkül soha ne várjad világ végezetig. A jó király, a a mint másutt is ebben a könyvben említettem, Istennek nagy ajándékja, azt nagy buzgósággal venni s tisztelni kell, a kegyetlen, kemény király Isten átka, könyörgéssel, sirással kell Isten haragját olyankor engesztelni, nem fegyverrel feltámadni, mert a ki ilyen hatalmasságnak áll ellene, Isten rendelésinek mondatik ellene állani; nehéz az ösztön ellen rugódozni.

Ilyen jó és hasznos tanácsot ada az idevaló brassai plebánus a városnak, mikor Mátyás király ellen az egész Magyar (!) s Erdély rebellált vala; megfogadák tanácsát s bizony nyérének is benne, nagy privilégiummal ajándékozá meg Mátyás király mind a várost, mind az egész barczasági papokat, melylyel a mai napig is szerencsésen élnek.

De azt kérdés, a meglőtt dolgot vissza nem hozhatjuk, fegyvert fogtunk a császár ellen, azért mit kell továbbra cselekednünk? Fegyvert fogni legkönnyebb dolog, a fegyvert jó móddal letenni, hoc opus, hic labor est; de bizony csak le kell tenned, ha végképpen el nem akarod magadot veszteni, mint a sidók, vagy a szegény csehek. Az eddig való sok praedálásokról, a magyar vérnek ennyi

sok kiomlásáról is, megválnak, mint adhatnak számok Isten s keresztény világ előtt, a kik ennek a motusnak indító okai voltak; mondják bár akármi átkozódással a te principálisaid, hogy ők hazájokhoz való kötelességeiből költenek fel, ne hidd, kérlek, ne higgy nékiek. Csak álorczá a szabadság keresésnek nevezeti, mert némelyeket, mint magát Rákóczit, Bercsénit a kétségbenesés, némelyeket mint Forgácsot, Eszterhasiékot a megfizethetetlen adósság, némelyeket, mint Károlyit, a bosszúság, a többit, mint Pekrit, Thoroczkait, Sándor Jánost, Nyuzót, Kaszást, Gyárfást s több hozzájuk hasonló telhetetlen embereket a praedán való kapdosás, és a mint a politicusok fejedelme Tacitus bölcsen megjedczette, ex inferioribus capiendi lucrum s több hasonló okok, ezek kényszerítették őket, hogy fegyvert fogjanak, a melyek is nem a németet, hanem magok tagjokat, véreket sértik, sebhetik és ölik.

A fegyvert leteheted vagy conditiókkal, vagy gratia kérésel. Az első az mostani állapotra nézve nékem nem tezik, conditiókat s még pedig olyanokat, a mineműeket én láttam s olvastam, hogy az alattavalók királyoknak proponáljanak, nemcsak haszontalan, hanem veszedelmes dolog, mert a győzedelmes félt illeti conditiókat adni. Ha a németet jobban meg nem ijeszted, soha azokat az conditiókat nem bolondult úgy meg, hogy acceptálja, azalatt az idő telten telik, a szegény haza végképpen elpusztúl. Ha megijeszthetnéd is, úgy is mi hasznát vennéd, mert az erőszakos dolgok nem állandók és a miképpen a királyi méltóságtól elnyomatott státusok ezerszer s meg ezerszer kényszerítessenek is megeskünni az engedelmességre, csak addig tart, míg alkalmatosságok adatik a pártütésre. A mint I. Dionisius siciliani király maga kárán tapasztalta, mert rossz principiuma vala: salus in armis, bár fogadta volna meg bölcs Plátó tanácsát: salus in amore civium. Hasonlóképen a maga alatta valóiról megszorítottatott majestas akármit ígérjen kénstelenségből bár királyi szava s hiti alatt is, csak addig szokott durálni, míg módját találja azokat visszamondani s a maga alatta valóit nagyobb labyrinthusban fő meredek (!) taszítani.

Ne menjünk más nemzetekhez példáért, olvasd meg a Botskaival, Bethlen Gáborral, első Rákóczi Györggyel való capitulációkat, a mely könnyen megnyerték, olyan könnyen elvesztették. (Példákat hoz fel Liviusból stb.) Azt jóvalom én neked is magyar s azt a tanácsot adom: ha annyi okosságod, annyi erőd, tehetséged vagy, hogy a németeket levághatod, hazádot régi dicsőségire, boldogságára visszahozhatod, tanács volna bizony akkor fegyverkezni, mert a hol a veszedelem s a jutalom egyenlő, vigasztalás gyanánt esik a fáradság. De

mikor látod s hét esztendőől fogva magad nagy kárával tapasztalod, hogy minden igyekezeted haszontalan, miért kell barom módra nyilván való veszedelemre magadot hanyat homlok vetni, maradékidot örökké való nyomorúságban ejteni, mert a ki tudatlanul valami szerencsétlenségben esik, méltó a szánásra, de a ki szabad akaratjából akarja magát ejteni, nem szánakodást, hanem pirongatást s büntetést érdemel. Bizony mi sem vagyunk várakban szorult magyarok hazánknak olyan elfajult fiai, ha tudnók szabadosnak, látnók hasznosnak király ellen támadni, fegyverrel szabadságot keresni, hogy a ti dolgozókat ne jovallanók. De ki volna olyan bolond, látván mást akarátja szerint a tűzben menni, hogy azt követné, avagy távul állván, annak cselekedetét jovallaná, mint régen egy Spartacus harczon az ellenségtől elfogattatván, felmegyen a ház hijára, s onnan leugrik ilyen szókkal: inkább akarok meghalni, mint rab lenni. Az ilyen cselekedet pogányhoz hozzá illett, de keresztény embernek nem szabad azt mívelni. Olvastam Rákóczi patenseiben hasonló tanácsadást, jobb úgy mond a magyaroknak mind meghalni, mintsem az austriai háznak szolgálni. A kinek elment az esze, kövesse, lássa. Ha annyira meg akarod magadot ölni, mint a dálnoki medve: aperta porta, lata via.

De azt mondjátok: durum est servire? Durum, sed non novum, nem most kellett volna arról gondolkodni, hanem mikor azelőtt száznyolczvan esztendővel idegen nemzetből királyt választál magadnak. Mert a szolgálatnak ujsága szokatlan és kedvetlen, melyet hogy magadra ne vállalj, akkor igazán fegyvert foghattál volna, de a ki egyszer szolgásra esik és annak utána iparkodik, az olyan engedetlen vakmerő szolgának, mint szabadságszeretőnek nevezetik inkább. A mi eleink pedig testtel, erővel, fegyverrel, pénzzel, okossággal mi nálunknál sokkal feljebb s elébbvalók lévén, nem állhattanak ellene az austriai hatalomnak. Ti pedig, a kik azoknál sokkal alábbvalók vadtok, behunt szemmel ugortatok be a sárban, a melyből talám soha lábatokat ki nem vonhatjátok. És talám csak ti vadtok egyedül magyarok ez egész világon, a kik másnak szolgáltok? Hol vadnak hát amaz hires birodalmi nemesek, az athenasbeliek, parthusok és macedonok, a régi vitéz rómaiak, a kik (ha valaha valamely nemzet) sok próbát vének séghez a szabadság keresés mellett, Pompejus, Brutus vezérsége alatt, ugyancsak a járomban ejték nyakukat stb. (s még néhány példa).

Mit kell hát cselekedned, ha fegyverkezni sem jó, conditiókkal békélni sem hasznod. Rövideden megmondom.

Én is nem mondhatok egyebet: magyar, magyar, tedd le a fegyvert, tedd le, a conditiókot tedd félre. Az Isten

hadakozik te ellened, alázd meg magadot az ő szent kezei alatt, valld meg bűneidet, vesd el magadtól sok vétkeidet, ismerd meg koronás királyodot, kérj grátiát tőle, vagy a mely gráciával kínál, kapjad két kézzel, ne rugd a lábaddal, mi szükség neked a közbenjárókra, küldj követeket magad közül a császárhoz, ígíj minden engedelmisséget uradnak, mint királyodnak, ajánljad neki Isten után lelki, testi szabadságodnak oltalmát.

De mi következik abból? Mikor az austriai ház ezt cselekedvén, esziben veszi s magával elhiteti, hogy minden diffidentiát iránta elmédből kivetettél és életednek s halálodnak szabadságát kezure bíztad, nemcsak kegyelmesen fogja venni a magad megalázását, hanem atyai szánakodással fogja orvosolni a te rajtad fekvő gonoszokat és bizony sokkal nyerehez többet úgy meg, mintsem gondoltad, vagy reménletted volna. Ugyanis a heroica natura (mely magát még a kegyetlen vadakban is kimutatja, mert a fene orosz lányok a vélek szemben menőket lepatkolják, az előttök lefeküvőkön gyengén s ártalom nélkül általhágnak) igen gyönyörködik azon, midőn valaki ragaszkodik az ő kegyelmihez, annál inkább a méltóságos austriai ház, a ki a keresztény világ előtt kegyelmességgel kíván tündöklenni, őt azért kérvén, könnyöregvén, könnyebben megtalálod azt, a mit most sok véromlással, nagy veszedelemmel kergetez, mégis utól nem érhez.

Kell-e példa? Augustus császár 25,000 aranyat ígirt vala, valaki a híres Caracotta tolvajt fogva eleiben vinné. Megérti a tolvaj, minden hitlével nélkül a császár eleiben felmegyen Rómában. Nem csak fejének nyer gratiát, a másoknak ígértetett 25,000 aranyat is a császár neki adatja.

De mivel a házi példák inkább segéltenek, hallgass rá, mondok olyant is vagy kettőt. A cseh kóborlók generálja Grisca (!) huszonnyolcz esztendeig pusztítá Magyarországot, nem szenvedhetvén tovább Mátyás király annak latorságát, táborban indul ellene. Egynéhány kastélt visszaveszen tőlle, a nagy, okos, vitéz ember tudván kivel volna dolga, igen szép levelet ír a királynak, a mely várak még hatalmában vadnak, vissza igiri vér nélkül, a maga hadával peng Csehországban vissza akar menni. Megfelel a király röviden: gyalázat a királynak, ha fegyverrel meggyőzetik, annál nagyobb gyalázatja jótéteménnyel meggyőzetni. Griskát magához hivatja, húszezer arannyal, két nagy mezővárossal megajándékozza, tisztességes úri familiában házassítja és annak hűséges szolgálatjával sok hadi expeditiókban nagy hasznoson éle mind holtáig.

Ki volt nagyobb, halálósabb, megesküött ellensége valakinek, mint Békési Gáspár Báthori Istvánnak, a lengyelek dicsősé-

ges királyának. Tudják, a kik a magyar históriákat olvassák. Még erdélyi fejedelem vala Bátor, mikor pártot üt ellene Békéss, a radnóti mezőn megveretik, elszalad, bujdosásában tér eszire, véletlenül Lengyelországban megyen a királyhoz, a kitől nem úgy, mint ellenség, hanem kegyelmesen fogadtatik, egész seregjének generálissává tétetik, a ki sok esztendőig nagy és jeles vitézi dolgokat viszen véghez a király mellett a muszkák ellen.

Ezt adja igen gyönyörűséges példákban előnkben Christus urunk, midőn tudniilik a tékozló fiú atyjánál maga nagy megalázásával (a kit szörnyűképen megbántott és szomorított vala) kegyelmet talál. Olvasd meg magyar bár csak azt az egyet s cselekedjél hasonlóképen. Ha nem szégyenletted vétkezni, miért szégyenlennéd grátiát kérni.

Jól tudtam én régen, ez az én intésem sokaknak a magyarok közül nem fog teczeni.

1. Elsőben azoknak, a ki nemcsak fegyverrel, hanem a mi veszedelmesebb mocskos irásokkal, pátensekkel a szentséges austriai házat istentelenül megbántották és immár az igaz bosszúállástól félnék. Bizony dolog, az illetének nem volnának méltók a grátiára és példás kemény büntetést érdemlenének, hogy az ilyen káromkodó nyelv és penna ilyen szemtelenül ne boszontóná a legfelsőbb világi méltóságot, mindazonáltal ha szabad jó akaratból magokat lebecsátják, az austriai ház kegyelmessége felől bár ne kételkedjenek, mert a dolgok így folyván, nem lesz helye az igazságnak, hanem a gratiának, a kegyelem pedig nem igazaknak, hanem vétkeseknek adattatik.

2. Azoknak, kik a császár hűségében megmaradt magyarokat ellenségnél gyűlölségesebb szívvel kergették, üldözték, minden jövokból kipraedálták, méltó s igaz dolog volna némeleyeket ezek közül megtanítani s büntetni, hogy olyan istentelenül ne bántanék a másét; mindazáltal a közönséges jóért szabad a különös megbántódásokat elengedni, a megkárosodott személyek is a mennyire lehetne, lennének békeséges türéssel, a kártévők is forditanának meg valamit, a mint a ratio status megengedné, holott azonkívül is, non remittitur peccatum, nisi restitatur inique ablatum, avagy közönséges akaratból könnyen módját találhatnák, hogy az ilyen felette megkárosított személyek honnan vegyenek magoknak satisfactiót.

3. Azoknak, a kik ezek előtt a motusok előtt disznópásztorok, tolvajok, gyilkosok, vagy gyalázatos szegénységre jutott emberek voltak, ebben a revolutióban pedig (a hol a jámborok szegényednek s az gonoszok gazdagulnak) a vak szerencse beléjük botolván és sok praedával megrakodván, nagy tábori tisztségekre emeltettek és olyan boldog életben buboré-

kolnak, melyet soha nem reménlettenek, nehéz volna az ilyeneknek, ha békességet s csendességet adna Isten? Hallod-e, ha kik azok közül talám találkoznának, a kik hazájokat igazán szeretik, könnyen nemcsak hivataljoktól megválnának, hanem a mit hamis uton módon eddig birtanak, készek volnának visszaadni, a kikben pedig a régi tolvaj kovász megvayon, vagy akarnák, vagy nem, rá kellene kényszeríteni, most is az illetének több kárt szoktanak tenni, mint hasznot.

De közönségesen szólván, valaki vethetné azt előmben: az ellenséges házból származott tanácsadás nem hasznos. Bizonyos dolog, mi, a kik királyunk hűsége mellett nagy veszedelemmel, szenvedésekkel, kárvallásokkal megmaradtunk ennyi hosszas esztendőök alatt, labanczoknak, némettel bérletteknek és több ezer bosszús nevezetekkel gyaláztatunk, melyeket jó értelemben megengedünk, olyannal, a mivel minket rágalmaznak, tagadurk, affelett keresztény emberhez illetlen gonoszságokkal a magunk vérüinktől fonyasztatunk, mindazáltal Isten s e világ előtt bátran elmondhatjuk, még pedig elsőben, igaz magyarok vagyunk, és ilyen rágalmazásokat, praedálásokot a magunk felekezetitől meg nem érdemlettük, el is hisszük bizonyosan az Isten bosszúálló szent szemei annak idejében efféléket büntetetlen el nem szenvednek. — 2. Az elidegenedett magyaroknak támadásokat, akármely szép színnel fessék is meg, mint tilalmas és közönséges hazánk romlására célozó dolgokat semmiképpen nem jovolhatjuk. 3. Édes hazánknak, mely minket szült és nevelt, igaz, szerető fiai vagyunk, annak a maga fiaitól szeretetett pusztulását szívünk szerint fájlaljuk és azt a mi szintén felforduló s elvesző édes hazánkot mind jó tanácsadással, mind egyéb tehetségünkkel segilteni, szoros kötelességünknek ismerjük. 4. A mi hazánknak Isten titkos, de igaz itéletiből régi szabadcságának romlását szomorán és nagy keservesen emlegetjük, de minthogy Istennek így teczett, békessiges türéssel szenvedjük, annak megorvoslását nem a fegyverben, hanem a valóságos megtérésben helyheztetjük. 5. A mi koronás királyunknak tartozó engedelmességünket megadjuk, tudván, hogy minden hatalom Istentől vayon. 6. Ismerjük jól mind az időt, mind az állapotot, a melyben születünk és a minemű igazgatásnak formáját a mi atyáinktól vettük, mi magunkot azok közül valóknak tartjuk, a kik, hogy Tacitussal szóljak, szolgálni tanultanak. 7. Lássák a jó kuruczok, lássa Rákóczi Ferencz, a kik a szabadcsig keresésnek színe alatt magokat és maradvájokat nagyobb és örökösebb adózásnak, jobbagyságnak mélységire taszították; mi várjuk ennyi sok gonoszok szenvedési után Istennek csudálatos szabadítását, elpusztult házainkhoz visszamenetelünket és ott a mi

kegyelmes királyunk szárnya alatt békességes megmaradásunkot. Adjanak Isten s a keresztény világ előtt számot, a kik nem tudának, nem akarának nyugodni, hanem a rossz, de türeltő nyavalyában fekvő szegény magyar nemzetet addig akarják ellenkező orvaságokkal gyógyítani, a míg a lelkit is kényszerítették kiokádni.

Jerusálem, Jerusálem, magyar Jerusálem, hányszor akartam egybengyűjteni a te fiaidot, mint a tyuk a maga pislenyeit, még sem akartad, ihol jó szintén az utolsó veszedelem.

Nem mondok utóljára egyebet annál, a mit régen a bölcs Agrippa király mondott az akkori hasonló motussal a római birodalom ellen vakmerőképen bolondoskodó sidóknak: én bizonyosságul hívom a ti szent templomotokat, az Istennek minden angyalait és ezt a közönséges hazát, hogy semmit abban a tanácsadásban el nem hadtam, a melyet nektek hasznosnak ismertem; ti pedig jóra fordulván, én velem együtt békességben fogtok élni, ha pedig mégis fegyverkezni akartok, én nálam nélkül el kell vesznetek. Hallád édes hazám, Erdély mind ezeket, tudom véremmel s éltemmel tartozom neked, bizony ha használhatnék, azt is nem kimilleném tőled, a mivel használhatok, im szemed eleiben terjesztem. mások sem mulatják el, elhiszem, igaz hazafiúságokat, s jobban s békésebben instruálhatnak jövődő megmaradásodról, én csekély elmém s itiletem szerint, a mint már gyermekségemtől fogva experiáltam a dolgokat, hallgasd meg kérlek édes hazám tanácsadásomat.

Ha a jó Isten még most egyszer rajtad könyörülne és a mostani utolsó romlásoddal habozó tengerből világ csudájára kiszabadítana, tanulj édes hazám magad szomorú példáján, ha másokon nem akarál tanulni és az elmultakból bölcselkedjél jövődő állapotodnak csendességben, békességben való conserválására.

Im egynéhány regulát írok elődben.

1. Becsüld meg valaki urad leszen, féljed, tiszteljed és minden szabados dolgokban kedvit keressed, ne cseréld mindenkor az uraidot egyiket a másikkal, mert omnis mutatio periculosa. Emlékezzél rá, mely nagy boldogságban, nyugodalomban tartta majd egy saeculum alatt a török nemzet, mégis mint az engedetlen fiu szüntelen port rugtál a szemiben. Bizony az austriai házat is ha érdeme szerint megbecsüld vala, annak is szárnyai alatt békével nyughatol vala; ezután azért akár melyik directiója alá essél, mert úr nélkül magadra nem élhez, légy hű hozzája, s úgy lehet maradásod, boldogulásod.

2. Becsüld meg az állapotot is, melyben Isten tégedet a mostani nyomorúságod után fog állítani, ha szintén kevés

nehézségekkel van megegyítve is, mert nincs széljes e világon oly boldogúl uralkodó status, a kinek ne volnának sok fogyatkozási, nehézségei, becsüld meg, ha még egyszer békességre kaphacz, ha szintén portióznod kell is, a füstöt a melegieért el szokta az ember szenvedni.

3. Tarcs (!) meg szentül az uniót, mind a poliitiában, mint a religiókban, mert az az éltető lelke Erdélynek, a nélkül bizony csak holttest vagy, másfélszáz esztendeje, miolta azt a drága uniót a mi dicsiretes eleink felálliták, boldogúl, ditsóségesen, nyugodalmason éltenek avval, mihelt azt bontogatni kezdék s kikergeték a lelket a testből, éppen meghalál, holt döggé változál s a sok idegen varjak, hollók tépék, szaggaták el minden tagjaidot. Nézd meg a szomszéd német imperiumot, valamig közöttük az unio fenn nem álla, a sok egymás közöttök való veszekedéssel, hadakozással éppen kiforgatták vala egymást, a statusok harmincz esztendeig huzák, vonák, pusztiták egymást, a sok német vér épen obruálta vala a provinciákat s úgy fordulának eszerekre, azólta nyugosznak, ritkán hallatik most közöttük disturbium s ha mi controversia támad is a fejedelmek, electorok között, nyakon öntik hamar az unióval s megoltják hevenyiben a tüzet, hogy lángot ne vessen. Nem igaz hazafia, hanem ország árulója, nyilván való ellensége a hazának, valaki az erdélyi uniót bontogatja, ne is tegye Isten nyomóssá valaki csak gondolkodni akar is olyanról.

4. Kövessed eleidnek dicsiretes példáját, üzd ki, kergesd ki Erdélyből a jezsuitákat, soha addig csendessége, békeséges lakás nem lesz Erdélyben, a mig azok a háborúságnak fiai közöttünk regnálnak, tudod Isten nem religióból való passio mondatja velem, hanem a közönséges jónak szereteti. Pápisták a velenczések, még sem szenvedik magok között, tudják miért, mert Paulus V. római pápa idejiben szintén felgázolják vala azt a dicsóséges respublicát. Jut-e eszetekben pater Carigli, ama boldogtalan, goromba ifjú Bátori Sigmond fejedelmet az egész országgal együtt minemü labirintusban ejté s a Bástá szekerét vonatá a mi eleinkkel s magokat fogták a járomban, úgy szántottak, vetettek, még máig is itt a brassai tanácsházban örök emlékezetre tartják az olyan szántóvasakat. A mi időnkben is mihelt az ördög schokijában tanult (a mint magától hallottam, mikor beszélte, mint szokott ő az ördögökkel disputálni) s ördög ábrázatú pater Dunot bejöve Erdélyben, fenekestől fordula fel minden directio. Rákóczi Ferencz semmi dolgát nem jovalhatom, de az igazság kimondatja velem: azt az egyet dicsiretesen s hasznoson cselekedte, hogy a jesuitákat Magyarországból proscribálta. Olvasd meg a hat vármegyék supplicatiójára való resolutióját, ad vivum describálja annak

a szent szerzetnek istentelen practicáit, méltó volna azt az írást az egész keresztény világon publicálni s arany betűkkel kinyomtatni.

5. Az erdélyi három natiok között való szép harmóniát, egyezséget igyekezzél szentül megtartani, ne gyűlöljétek, ne marjátok egymást, mint eddig, ne practicáljatok egymás szabadsága ellen, vadnak mindenik statusnak külön-külön privilegiumai, mindenik status a maga sorsával legyen contentus, más status eversiojával a maga statusát ne kívánja stabilizálni, három atyafiak vadtok, szeressétek, segítétek egymást, vagyon mindeniteknek különös territoriuma, ha egyesek lesztek, bizony jól és tisztességesen élhettek, ha meghasonlotok, mások praedájává lesztek. *Három lába van az erdélyi széknek*, akár melyiket üsd ki belőle, a kettő bizony meg nem tartja, felfordul mingyárast. Mit keresitek szomszéd százszok a különös republicát, addig nem nyughattok, olyan republicát találtok, megvásik a fogatok belé mind magatoknak, mind posteritasotoknak, olyan polgármester, olyan királybíró ül be közitekben, megvállik, ha azzal úgy disputálhattok, mint a guberniummal.

6. Ne keresd édes hazám, mint eddig, örökké a privatumot; nem magunknak, hanem Istennek, hazánkknak s a közönséges jónak születettünk, azért nevelt fel bennünket a mi édes hazánk, azért adott kenyeret a szájunkban, ne keressük csak a magunk hasznát, promotióját, mert a privatum keresés miatt szokott mindenkor a publicum elveszni és ha a publicum odaleszen, bizony odalesz tőlem is, tőled is a privatum, mint ezekben a siralmas revolútiókban keservesen experiálók, de ha a publicum épen marad, mindenikünk privátuma is úgy floreal. Ne szánjuk azért vérünket, életünket, tehetségünket, értékünket a közönséges jónak megmarasztásáért, vegyünk példát a belgáktól, a helvetiusoktól s más hazájokat szerető nemzetektől, a kik között a publicum bonum dicsiretesen virágozik, a privatum is bővölködik.

7. Ne kapdossatok erdélyi urak, főrendek a más ember jószágán, tisztségén, állapotján, mint a harcsák, ne faljátok be az apróbb halakat, a szegény nemes embereket, kinek-kinek Isten szabados tezcisiből, vagy ósíról, vagy maga igaz szolgálatja, fáradsága után a mit adott, legyen contentus véle, ne tartsa maga sokját kicsinnek, a más kevesit soknak, ne ássatok vermet egymás alá, ne fújjatok örökké kigyókövet egymás ellen, az árvákat, özvegyeket ne nyomorgassátok, az ajándékon ne kapdossatok, hányszor láttátok, hogy a kik életekben mások feleségeit, gyermekeit nyomorgatták, holtok után azoknak feleségei, gyermekei szintén úgy supplicáltak más emberek ajtaján, a kik életekben per fas et nefas szaporították pénzeket,

jószágokat, holtok után mind elszedték a maradváitól, a kiknek házához szüntelen hordották a sok ajándékot, holtok után azoknak feleségei, gyermekei úgy hordotta más emberek házához, a kik más urakat ártatlanul megfogattanak, hamisan megsententiáztattanak, s azoknak jószágaival töltöztenek, két három esztendő elmulva szintén úgy megfogták, megnótázták őket is s confiscálták jószágokat, mert az Isten igaz fonttal, mértékkel szokott fizetni mindennek. Legyetek azért egymás szeretők, egymáshoz igaz synceritással, barátsággal, az Isten is úgy áld meg benneteket, úgy boldogítja holtotok után is a posteritastokat.

8. Hagyjatok békét a sok grófi, bárói titulusoknak, a praecedentián való kapdosásnak. Kicsiny s szegény ország Erdély, a mint a mi régi eleink szokták vala a grófságot viselni, három, négy grófnak sem volna elég Erdély, nem hogy annyi grófokat, bárókat supportálhatna. Gyermekkoromban emlékezem rá, nem vala több gróf Erdélyben Csáki Lászlónál, báró négy vagy öt, Haller, Gyulafi, Kornis, Serédi urak, most már annyi a sok grófocska, bárótska, alig tudhatni meg, kit kell nagyságotni s kit nem, azok a méltóságos, becsületes titulusok éppen villescáltanak, sok grófnál, báróknál jobban s tisztességesebben élnek jó nemes emberek, gróf, báró úr némelyik annyival adós, minden jószága sem érne fel, elszegényednek, nincs honnan statusokot suppleálni, rebelliót, scissiót, disturbiumot indítanak ex necessitate, hogy a zavaros vízben ők is halászszanak s épen felfordítják a haza közönséges nyugodalmát. Soha az mi praecessoraink között, sőt csak az én időmben is nem vala hire a praecedentiának Erdélyben, kiki tudta a maga rendit s megtartotta helyit, nem vágyott rendkívül az első helyre. Ezelőtt nyolcz kilencz esztendővel a Boér familia kezdé controvertálni a praecedentiát, azolta lőnek annyi gyűlölségek, szűtoljások (!), egymás ellen való irogatások, egymást mocskolások, vádolások a statusok között, mert neheztellék a régi igaz úri familiák maradéki, hogy a szerencsétől érdemek felett pronoveáltatott alávaló személyek elejekben üljenek. E lőn egyik oka Erdély romlásának. Tanulj édes hazám, irts ki magad közül a praecedentiát, az érdemes hazafait ne vesd hátra, a régi familiákat ne juttasd despectusra, a tisztségeket ne oszd válogatás nélkül minden sohonnaira, a kiknek dicsiretes elei dicsiretesen s hasznoson szolgáltnak tégedet, inkább bizhattok azoknak maradváihoz, mintsem a kemencze megül nem régen kibútt gögös, kevély, negédes, parasztból lett uraknak, a maga dölfösségivel addig keresi az olyan ember a praecedentiát, magát is elveszti, másokat is periculumban szokott ejteni.

9. A sok hene, munkátlan embereket ne tarts (!) kebeledben, mert azok a bitang, tolvaj, idegen, hóhér, here emberek szítták s emésztették meg örökké az erdélyi nagy munkával, fáradsággal gyűjtött mézet. Mi hasznatok urak, főrendek, hogy annyi vándor, tekergő szolgálót tartotok magatok mellett, azokat ajándékozzátok, ruházzátok, paripázzátok, jobb volna bizony a szegény koldusokat, ispotályokat, az előregedett szegény praedikátorokat, az elromlott, pusztult scholákat, a tehetetlen özvegyeket, árvákat, a collegiumokban tanuló szegény deákokot segilteni, mintsem az olyan hizelkedő komondorokat, a kiknek akármennyit adj enni, innya, nem hogy köszönné, még megugat érette. Nem tanulátok-é hét esztendő alatt erdélyi urak, nemesek, amaz sok mellettetek heverő, kenyereketek evő, borotkokot ivó, vándor, tolvaj, bitang, sohonnai legények, azok praedálák el többire minden jövotokot, azok ronták pusztíták el minden jószágotokot, azok hajták el marhátokot, ménesiteket, azok hányák, praedálák el földben, veremben eltett egyetmástokot, azok fogának, szacolatának, ölének benneteket, mert tudták házatok, jószágotok csinját, binját, a kuruczok mellé adták magokot, azoknak kalauzi voltanak, rávivék őket hegyekre, völgyekre, havasokra, kastélyokra, udvarházakra, s mindent elpraedáltatának vélek. Így köszönék, így fizeték meg a jótartást, a sok ajándékozódást. Akárcsak ez után legyen eszetek, csapjátok el magatok mellől, üzzétek ki udvarotokból, sőt az én tanácsomból az egész országból is az ilyen vándorló, bújdosó, tekergő, tolvajokat, menjenek ördögben, pokolban, a honnan jöttenek volt, vagy ha itt akarnak lakni, dolgozzék az eb fia, ásson, kapáljon, izzadjon s úgy egyék a kenyérben.

10. Ne barátkozzál soha, semmi időben édes hazám magyarországi emberrel, ne kapsold egyben soha többször magadot Magyarországgal, mert Erdélynek minden romlása, pusztulása örökké Magyarországból származott. Nem olvas-tad-e, mit mondtak a régi jámborok: et jurisse nocet. Törben megakadott varjút meg akarja más varju segilteni, megkapja annak lábát s ugy körmei köziben szorítja, hogy soha onnan ki nem lábhatja, azalatt eléjő a madarász, mind a kettő megfogja s megöli. Így jára bizony Erdély Magyarországgal sok ízben, a bécsi expeditió előtt bejövének a magyarországi rebellisek, eláltaták, elámíták az erdélyi fejedelmet, Apafi Mihályt, arany hegyet, magyarországi királyságot ígírének neki, Teleki Mihály felfogá dolgokot, az Erdély ős hazafiaiból álló urakat, kik nem javallották, hogy a fejedelem a magyarországi motusokban elegendjék, hamisan, istentelenül megnótázzák, melléje álla Erdély Magyarországnak, addig sollicitálák

a török portát, az az okos, subtilis nemzet is megbolondúla, felkele mellettek, rámenének Bécsre, megszállák, megszúrák a darást, mi lőn vége, elvesze mind török, Magyarország, Erdély miattok. Ilyen gyümölcsit ehetők a magyarországi conföderationak. Még sem tudanulni Erdély a maga veszedelmin, ihol jobban rávevék, rádoblák (!) a magyarországiak, elszakaszták az austriai ház directiójától, kiátkoztaták a római császár uraságát, fellázadának Rákóczi Ferencz hazug biztatásával, ide hagyák hazájokot, bujdosni, éhezni, nyomorgani indulának a bogár után Magyarországra. addig ígérének nekik jó quártélyt, bő fizetést, most csak élhel nem hálnak meg szegények, jó szívvel haza jönnének s nem jöhetnek, ha elindulnak, visszaviszik, megfosztják, megölik, felakasztják, a kik itthon maradának is, mindenüinköt elpraedálák azok az élhel holt, magyarországi tolvajok, elhajták némesinket, barmainkot, elpusztíták szegény hazánkot, a sok koldus magyarországi úr, főember meghúzik mint a disznó az erdélyi makkon, az erdélyi urak, nemesek jovaiból; mikor a hazát kell vala oltalmazni, mikor a német armada eleiben kell vala menni, elfutának az eb fiai s idehagyák Erdélyt a német torkában, mert ne bízzál bár ahhoz, hogy éretted harczoljon, a ki a maga hazája mellett sem akar vért ontani. Többször azért édes hazám Erdély meg ne bolondúl, ha most elpusztúlál, elromlál Magyarország miatt, ne czimborálj többször velle, vesszen a maga dögivel, lássa, mit csinál, uralja azt, a kit akar, te vond meg magad s hallgass, láss magad dolgozhoz. Ne búj örökké az idegen fiakban, talász (!) bizony a magad szolgálatjára capax subiectumokot az erdélyi ős hazafiaiból, elegen vagyunk most is, ha ifjak vagyunk is, hazánk dolgainak folytatására, bár görögöt, rácztot ne promoveáljanak, a sok inczki, finczki, totinczki, sohonnai bitang eleitől fogva a kapott az első lóra Erdélyben, a fejte meg legsírosabban az erdélyi tehenet. A sok partiumbeli magyar fiak a miolta beszármazának, a váradi szamoncza (!) miolta Erdélyben telepedék, minden rossz dolog azolta következék. Némelyeknek talám disznópásztor volt az apja Magyarországbán s itt Erdélyben még ő tud jobban válogatni a tisztségekben, ő akar parancsolni az országban. ő voxol elől a tanácsban s keservesen nézik a hazafiai az ajtó mellől, hogy más bitangot ültetnek asztalhoz. Nem fáj bizony az ilyennek a szegény haza, a mint szokták mondani: nem bornya s nem nyalja; vesszen el az országnak minden szabadsága, forduljon fel minden törvénye, mit gondol ő velle, csak csak ő élhessen jól, nem apjától maradott, azt mondja.

Vala ama haszontalan, semmirekelő király a Lengyel László, megvették felséges uram Jajczát, Sabáczot: dobsa,

dobsa, elég vár maradt még Magyarorszáiban! Bár többről ne emlékezzél, elég *szomorú példa néked Teleki Mihály*, megköszöné, hogy az porból felemeléd, úrrá tevéd, nagy jószágokkal, kincscsel, méltósággal tiszteléd, mert ő veszte el egészen tégedet, a míg módját s hasznát látá, mind a német császár ellen hadakozék a magyarországi rebellisek mellett, hogy szintén körmire ég vala a gyertya, megfordítá a mentét, az német császárnak eladá Erdélyt s azért küldé ajándékban Caraffa generál neki az argentériát s mintha soha kurva sem lett volna, a jámbor asszonyokot ő keveri büzben, ő ejté veszedelemben a erdélyi urakat. Hagyj békét hát édes hazám a magyarországi proteusoknak, ha a tűz megalkhatik együtt a vízzel, akkor elhiszem az erdélyi humor is megalkhatik a magyarországi humorral. Az ég klimájától vagy-e vagy mitől, de megbékélhetetlen antipathia van a két ország lakosi között. Az erdélyi embernek a jova nyájas, barátságos, hospitális, realis, csendes és alázatos, a mit szívbem gondol, a szájában sem találsz egyebet, belől viseli inkább a faggyát, mint kívül, keveset szól, de igazat, nem kérkedik, még is több vala az lábájában. Nézd meg a magyarországi embert, azt tudnád egytől egyig mind Aristotelesek és Plátók, kevélyek, negédesek, kérkedők, köntösben bujálkodók, nincs mit enni, mégis rá vágy a prémes köntösre, alig van egy két ház jobbágya, mégis úgy beszél, mintha egész váras kastélyt birna, állhatatlanok, csalárdok, hazugok, hízelkedők (nem szólok mindenikről, becsület adassék a ki nem olyan, hanem én a kiket ismertem s experiaáltam, azokról szólok), ugyan jól kösd meg a gatyát, ha sima beszédével le nem csal a lábadról, ne keresd a szívit a beszédiben, ha méz van a nyelviben, keserű méreg forr a szívbem, fősvények, somfánál főzött jó vendégek más ember asztalánál, rossz gazdák magok házoknál, ne várd, hogy igen leszaggassák a köntösödöt, igen tépjék a hajadot az ebédre való hívásban, mást magokhoz képest semminek tartanak; kivált ha oly helyen nem ismerik, nem pirongat érette, ha mind estig nagyságolod is, mind úr, a ki magyarországról jö Erdélyben s tíznek sincs közülök egy szolgálja, nagy parraesiával beszélük, hány száz ház jobbágyok, micsoda roppant falujok, várok, kastélyok, udvarházok volt Magyarorszáiban, mégis megköszönik, ha csak egy házhelyet is kaphatnak Erdélyben, miért nem ült osztég hát odaki úri jószágában, ne kapott volna az erdélyi hügyos körtövényen; bár sohasem láttunk volna közületek egyet is Erdélyben, nem volnánk ma ebben a veszedelembem.

Nyisd fel a szemed édes hazám, végy örök búcsút a magyarországiaktól, ők éljenek a jó, kövér, termő földekben,

igyák a tokai asszú szőlő borát, a mely búzát, bort terem a mi földünk, érijük meg azzal, mely fiakot nevel a mi hazánk, bízzuk azokra a haza dolgait, hadd gázoljanak, a mint ők tudják, ugyancsak bele tanulnak idővel. Az is bolond, a ki Magyarországra megyen házasodni. Nem mondom el itt becsületnek okáért, a mit Teleki Mihály mond vala egyczer Gernyeszegen Mikola Lászlónak, mikor feleségitől Csapón el akar vala válni. Egyébiránt Erdélyből jó paripáért, jó kenyérért s szép asszonyért nem megyen vala ki azelőtt, a kinek esze vala, mert eleget talál vala Erdélyben. Most is Istennek hála, vadnak szép asszonyok, leányok Erdélyben, ennyi szükség között is tudnak az erdélyi jó gazdaasszonyok szép fehér kenyeret sütni. Paripáinkot elhordák, praedálák a magyarországiak, csak Isten békességet adna, a jó gazdák szert tennének esmét a szép ménésre.

11. Ne adj minden revolutio végiben amnestiát, grátiát a tégedet pusztító, praedáló tolvajoknak, kóborlóknak, ha csak egynéhányat is például büntess meg ugyan embermódon közülök, hadd tanuljanak a posteritasok s ne rontsák mindjárt a szegény hazát minden ok nélkül. E miatt az átkozott amnestia miatt újult meg annyiszor Erdélyben a sok háborúsnak megaludt tüze, mert az olyan praedáló tolvajok szabadosan praedálták az igaz hazafiainak, kivált a szegény nemes embereket, mint most is látjuk a mi időnkben, udvarházokat, kastélyokat felégettenek, elrontottanak, becsületes főrendeket megsacszoltatának, kinoztanak, házoknál felmészároltanak (!), azalatt grátiára haza jöttek, senki sem bántotta, szemekre sem vetette, törvénnyel sem kereshette, a volt jobb, a melyik úr maga mellé vehette, pártját foghatta, még az olyannak vagyon nagyobb becsületi, promotiója, mintsem a hűségben nagy kárvallással megmaradott hazafiainak. Úgy látom, most is a német inkább becsüli, szereti, inkább kedvez s succurál a tolvaj kuruczokból lett tolvaj labanczoknak, mintsem minékünk, a kik minden jóvainkot a császár hűsége mellett elvesztettük, amazok bizony jól vadnak, mert a sok praedával meggazdagúltanak, megajándékozzák a tiszteket s még ők akarnak nekünk parancsolni, kurucz korokban is ők pusztítottanak el, labancz korokban is ők praedálnak jobban s mi csak hallgatunk, nyegünk, mert nincs kinek panasylanunk. Erre legyen azért édes hazám kiváltképen való gondod, ne szenvedd el büntetetlen az ilyen tolvajoknak gonoszságokat, az olyanoknak még a maradváját is küldd ki az országból, mert mali corvi, malum ovum, jobb hogy egyik kezdet vágd el s vesd el, mintsem a praedálásnak fenéje csak egye s megemészsze örökké az országot, jobb a mételyes juhokot kicsapni a seregből, mintsem az egész nyáj

inficiálódjék. Egy-két olyan rossz ember hamar talál társot magának s a jámbor embereket is megvesztegeti. Lássák csak, hogy megbüntetik őket, nyárs, akasztó, kerék rakódjék csak az olyan kóborlókkal, alább hadnak a többi benne.

12. Végezetre, hogy több szóval ne terheljelek, azt tanács-
lom édes hazám Erdély, az Istent féljed mindenek felett és az
ő szent parancsolatit kövessed. Ha a négy religióban nem
egyformán tisztelitek is az Istent, a mind türhető, szenved-
hető, megengedhető propter commune bonum et pacem civilem,
csak mindenik religio a maga szokása, rendtartása szerint
éljen isteni félelemben s kegyességben, hiszem, mind a négy
religio acceptálja az Isten tíz parancsolatját, bár annál egyik
religio se cselekedjék többet, quo ad externa, csak azok szerint
igyekezzék életit folytatni, ne legyen úgy mint eddig, ha valaki
paráználkodott, gyilkosságot s egyéb botránkoztató vétket csele-
kedett, ha urától, feleségétől el nem válhatott a maga forumán,
vagy az ecclesiasticusi fenytékkal akarta az ecclesia meg-
büntetni, fogta magát általugrott a más religióra, ott keresett
subterfugiumot, vagyon canon, vagyon az Approbata Constitu-
tíoban articulus, a hol vétkezett, ott büntetődjék, azután lássa,
melyik religiót amplectálja, az ő lelke ad számot róla. Ne
füzzétek az erszény szíjára a gonosztévő embert, ne terheljétek
a magatok lelkét a más ember vétkinek elengedésével, a ki
vétett, vagyon pelengér, nyárs, akasztófa, horog, vessző, tömlőcz,
pallos, exequálják, ha nem akar jobbulni. Ne legyetek személy-
válogatók, hogy a szegény embert ha vétkezik, megbüntessétek,
a gazdag embert büntelen hagyjátok, mint a pók irretit
muscas, transmittit aranea vespas. Ha vétkezett, szegény, gazdag
egyaránt érdemes a büntetésre, menjen rá egyik úgy, mint a
másik, sőt a gazdag ember nagyobb büntetést érdemlene, mert
sok szegény embert kételenség viszen a lopásra s egyébre, a
gazdag ember penig kedvkerestiben cselekeszi a gonosztságot,
Szolgáltatások igaz törvényt mindeneknek, az eddig való
átkozott, istentelen, lelket vesztő törvénybeli processusnak
hagyjatok békét, ne halogassátok a szegény causansokat, aján-
dékért, barátságért, tekintetért, félelemért, bosszuért hamisan
ne ítéljetek, boldogtalannak, boldognak igazságát kiszolgál-
tassátok, hamisat igazra, igazat hamisra ne fordítsatok. Az
özvegyeket, árvákat ne nyomorgassátok. A szegény szükkölkö-
dőket üresen ne bocsássátok, szolgátok fizetésit el ne tartsátok,
senkit meg ne nyomorítsátok, a sok kárhozatot, uzorát elhagy-
játok. Jobbágyaitokkal, mint a barmokkal ne kereskedjetek,
szűnjék meg az eláradott paráznaság, a szántszándékos gyil-
kosság, a baromi tobzódás, részegség, a sok káromkodó szitok,
átok, hamis esküvés, a vasárnapok- innepnapokon való botrán-

koztató vendégség, farsangolás, alá s fel való járás, szánkázás, becsüld meg az Istennek közötted tündöklő evangéliomát, hogy megbosszontván Istent, ki ne mozdítsa belőled a maga drága arany gyertyatartóját. Vajmi sok szegény keresztény magyarok, csehek, francziák tíz húsz mélyföldnire sem szánnák elmenni, csak valahol kaphatnék meg a lelki kenyeret, félő bizony, mi is úgy ne járjunk vallásunkhoz való nagy hidegségünkért, mert vadászni, kártyázni, bolondoskodni, tánczolni szeretik az erdélyi urak, nem szeretik az Isten evangéliumát hallgatni. Becsüld meg az Isten beszédit igazán hirdető papokat, praedikátorokat, a szent írást tisztán magyarázó professorokat, ne tartsuk csúfnak szegényeket, ha ők minket lelki eledellel táplálnak, legyen gondunk testi interventiojokra, a mit bujaságra, udvar hazugira, haszontalan pompákra költünk kimilletlen, fordítsuk azok tápláltatására, az elpusztult templomok, collegiumok, scholák, ispotályok épületire, legyünk buzgók a religióban, ne csak szájunkban viseljük a reformatiót, hanem szívvel, lélekkel promoveáljuk religióinkat. Nem szorult ugyan Isten az emberre s mi nálunk nélkül is kiterjeszti a maga országát, a hol akarja, de minthogy minket állított elé a maga háza körül való dajkálkodásra, bizony szoros számot is veszen sáfárkodásunkról s úgy fizet, a mint szolgálunk, jóval jóért, gonoszsal a gonoszért. Egy szóval édes hazám Erdély, szeressed, becsüljed mindenek felett az Isten dicsőségét, az Isten is megadja néked mindazokat, melyek a te megmaradásodra valók, úgy becsültet meg tégedet is a szomszéd országokkal, úgy nyugut (!) csendes békességben s úgy plántál el gyökeresen a magad lakó földedben, melyet cselekedjék veled a maga nagy neviért és szent fiának drágalátos érdemiért, ámen és ugy legyen s valaki velem együtt igazán nem kívánja, átok és átkozott legyen.

188. Noé patriárcha részegségiről.

(A részegség minden bűnnek a szülőanyja, mert nemcsak az ember halálát sietteti. hanem elveszi eszét s minden bűnre csábítja. A részegség az ördög leghathatósabb eszköze gonosz céljai elérésében.)

A míg a magyarok királya a hatalmas Attila mértékletesen éle, minden nemzeteknek parancsola. száznegyven esztendőtt jó egészséggel tölte el, mert a mint Priscus és más igaz historicusok írják, a kik velle egy üdőben éltenek, egész életében józon s mértékletes életű ember volt, noha külömben mint pogány kegyetlen ember volt, vénségiben kezdé megbolondulni, mint Salamon, elég felesége volt, mégis egy Idilko (*ügy!*) nevű ifjú leánynyal csinála laka:lalmat, addig

ivék természeti ellen napestig, éczaka a nagy erőltetés, hányás miatt megindúl az orra vére, elalutja a sok bor, szájában befoly a vére s úgy fullada meg a magyar nemzet dicsőséges vezére Adta volna a jó Isten a mi régi eleink a kik a vad Scythiában vízzel éltenek és józnonon az egész Európát meg tudák hódoltatni, ne tanulják vala meg más nemzetektől a boritalt; megtanulák s a discipulusok már jobban tudnak innya a praeceptoroknál, nincsen ma Európában olyan nemzet, a ki a magyart megdulná a tobzódásban. Addig ivék a szegény magyar, a józon életü pogány török elboritá szegény hazánkot s megitatá velünk a magunk vérünköt s mi még sem tudunk tanolni, hanem pohár mellett való köszönetekkel akarjuk a török császár hadát megverni, a mint helyesen mondja egyik praedicatiójában Pázmány Péter: a mennyi bort megivott eddig a magyar a török veszedelmiért, ha mind egy mély völgyben töltötték volna s a török császár táborát odavinnék, ki nem tudnának jönni, ott fuladnának meg a borban. Igyál te magyar, nem bánja bizony a török, a míg te iszol, hozzálát a maga dolgához s elszedegeti váraidot. Ezek a boldogtalan kuruczok is mindenütt azért vesztik, a hol megszállnak, ha csak kaphatnak, bort, égettort, sert egyben isznak, nincs gondjok arra, strázsáljanak, vigyázzanak, eljő a német s mint a barmokot, úgy öli, vágja, fogja s némelyik akkor józnodik meg, mikor a brassai fellegvárban sáncz ázni viszik ki a tömlöcből. Részegen menének Feketehalomhoz a német eleiben, ott is veszté Isten őket, részegen nyargala Guti Holdvilágnál báró Tys eleiben, ott vágának le többet ezer személynél s a borral együtt a magok vérit is ki kelle okádniok. Nem is tartják már véteknak a magyarok a boritalt, sőt ha ebédre hívod őket s addig nem töltöd borral, míg eldőljenek, mint a disznók a sárban, rossz embernek, fűsvény gazdának mondanak. Minden barátság, atyafiság, szeretet csak a boritalban áll. Ha valaki egészségiért elköszönik rád a pohárt s meg nem ihatod, halálos ellenségeddé teszed, pogány módra Bachusnak kell áldozni, a ki a magyarok között akar mulatni, csúfolják, gyalázzák s még az asztaltól is kivetik, a ki nem akar duscálni, nem méltó, úgy mond, emberséges nyájas emberek conversatiójában. Igyál, ha itt akarsz ülni, vagy menj ki az ajtón, ne tégy kárt másokba is. Ugyan bizony azért is hallgata meg Isten bennünket hét esztendőtől fogva, hogy nem könyörgéssel, nem sirással, büjtöléssel s igaz megtéréssel, hanem pohár borokkal, ejteles kupákkal, nagy kristály üvegekkel akarjuk a békességet visszahozni, mintha Isten gyönyörködnék afféle baromi italban, sőt annál is alábbvalóban (mert az oktalan barom nem iszik többet, a mire neki szüksége vagyon) s azért

adná meg a régi arany békességet nemzetünknek, ihatol bizony addig, míg azon az úton eléred s előbb megjózonodol pokolban, mintsem a békességet meglássad.

De azt mondd, egyéb dolgunk sincs, akár csak igyunk s az itallal verjük búsulásunkot.

Ha nincs egyéb dolgod, imádkozzál, olvassad a Szent-Bibliát s találsz ott recreatiót magadnak. Búsulást borral kergetni annyit teszen, mint álommal éhséget koplalni, elalhatol egy kevésség, az üres gyomor nem engedi sokáig nyujtozodjál, ha felébredsz, hát annál inkább ehethél, bizony csak héjában iszol azért, hogy bánatodot felejtse, elbolondulhat ugyan a fejed a sok bortól, elfelejteti veled egy kevésség a búsulást, ha megjózonodol, annál több bűbánat, keserűség száll a szivedre. Nem a boritalban szokták keresni a megkeseredett lelkű igaz keresztények a vigasztalást, hanem az Isten beszédiiben, a szent lélek Istennek vigasztaló lelke képpen megrészegítő borában, a felejteti el minden búsulásodot, a könnyebíti meg minden gondaidot, ha ott nem keresed, bizony a tokai hegyeknek minden szőleit egyben eszed, minden borát egyben iszod is, csak haszontalan dolog.

Üdde (!) Isten teremtése a szőlő, Isten szép áldomása az édes bor, Isten adta a mustot az ember szivinek megvidámítására.

Bizony úgy vagyon, mind jó az, a mit Isten teremtett s ha avval, arra a végre s oly módon akarsz élni, a mint Isten rendelte s parancsolta, szabados és jó dolog, ha azontúl mégy, vétkezel, az Isten szép áldásával gonoszúl visszaélvén. Az Isten teremtette a szőlőt, de jó végre. Isten adja a bort, nem azért, hogy megrészegülj tőle s Istent átkozzad, káromoljad, Isten bosszúságára paráználkodjál, embert ölj mellette, hanem hogy igyál természeted szükségire s dicsirjed a te veled jöltevő Istenedet, a ki ennyi sok világi dolgokkal akarta kedvit keresni a testednek s megemlékezzél róla, ha világi boldogtalan életed táplálására ily drága testi jókot adott ő Felsége, minemű nagy gyönyörűséget szerzett Isten lelkednek táplálására az örök dicsőségben, erről gondolkodván nagy alázatossággal adj hálát ő szent Felséginek! Istén adta a mustot az ember szivinek megvidámítására, de nem megbolondítására. vigadjál istenesen s kegyesen, de ne bolondoskodjál, igyál annyit, a mivel szomjúságodot megolthatod, ne tölts kelleetlen, mint egy üres hordóban a torkodban s ne fordítsad szántszándékkal az Isten áldását magadon átokra s büntetésre, mert legitimus usus valet, abusus nocet. Akármely jó dolog legyen magában valami, a véle való gonosz élés gonoszsza s rosszsa teszi a jó dolgot is, nem Istentől, hanem ördögtől

vagyon, hogy a magában jó dolgok is rossz consequentiát hoznak. A mi végre Isten a bort adta, jó és szent vég, a mi végre az ördög incselkedése, a telhetetlen Epicurus emberek gonoszsága fordította, átkozott és veszedelmes vég az, az elsőt Isten nem tilalmazza, a másikat mindenkor kárhoztatja. Hallod-e mit mond Esaiás: jaj azoknak, a kik hatalmasok a poharokkal való hadakozásra és igen erősek a részegségre, Christus urunk pedig szent Lukácsnál int mindeneket: távoztassátok el, hogy a ti szívetek meg ne terheltesse a részegséggel, sok boritallal, e világnak haszontalan gondjaival s azonban hirtelen rátok jöjjön az itiletnek napja, mert sokan addig isznak, hogy inkább láttassanak másoktól s dicsirtessenek, vagy magoknál elébbvaló embereknek kedveket kereshessék, a míg a nagy erőltetés miatt szörnyű halállal meghalnak, mint egyczer Hunyadvármegyében Kernyesden II. Rákóczi György fejedelem lévén Barcsai Ákosnál, nagy barom italt kezdenék, az odavaló főbíró (mivel különben is a hunyadvármegyei főrendek, nemes emberek gyermekeségektől fogva hozzászoktanak az erős italhoz) egy öreg fazék bort keziben veszen, hogy megmutassa, minemű tehetsége legyen a boritalra, megivá ugyan mindeneknek, a a kik jelen voltak, az atyám is ott volt akkor s tőle hallottam, csudájára. alig veheti el a szájától az üres fazakat, ki nem mehete a házból, ugyanott ledőle s szörnyű halállal meghala, a több részeg emberek nem hogy megrettentek, vagy a magát oly irtóztató módon megölő ember példáján megszorodtak volna, még nevettek s csúfolták. Nem régen ezelőtt egynéhány esztendővel, itt Háromszéken egy vendégségben Sarádi István nevű kükküllővármegyei nemes ember is addig ivék barom módra, addig akará kiinnya a többit asztaltól, kiivá magát a világból, ugyanabban a házban eldőle, hortyogni kezdé, kihortyogá a szegény lelkét s Isten tudja, hol nyitotta osztán fel a szemit.

Nem is használ az ilyen embereknek az intés, mondjad csak neki, ne igyék, mindjárt megfelel: hiszem nem a te borodot iszom, ne sajnáld a másét tőlem, mi gondod az én lelkemre, az én italomra, viselj gondot a magad lelkire, s még pofon is csapnak csakhamar, ha nem tucz hallgatni s betörik a fejedet az igazmondásért Ilyen részeges, tobzódó, boriszák s részegségiben jó szolgálit mocskoló, öldöklő ember vala az erdélyi fejedelem is, Bátor Gábor, a maga lovászmesterit részegen eltapodtatá lova lábaival Szebenben, addig fenyegeté részegen Betlen Gábort, szintén meg is öli vala egyszer Fjérvárat, eluná az ország a sok tobzódását, paráznaságát, kiada rajta s Váradon Szilasi s Ladányi, a kikkel örökké együtt ivutt, tánczolt, azok ölék meg a hintájában s beveték a Körös

viziben mezitelen testit, a maga vislája hajánál fogva onnan huzza ki a partra s úgy temeték el minden pompa nélkül. Ilyen részegségben elmerült fejedelem vala II. Rákóczi György is, mikor a pap praedikált, ő lovakot jártatott, mikor délyest az Isten házában kellett menni, katonákkal, kóborlókkal, tolvajokkal ivutt, vendégeskedett, ha pap, vagy deák be talált menni házában, azt kiczokigatta, ha valaki megintette s jóra tanácsolta, egyben szidta, addig ivék, kiivá magát az erdélyi uraságból, az országnak is minden kincsit kiivá, kitekozlá, kihordatá Patakra, Munkácsra, oda sülyeszté az Isten, mazurrá, koldussá tevé szegény hazánkot, ellégetteté, praedáltatá városainkot, faluinokot, török-tatár rabságában ejté édes erdélyi hazánkot. Nem ivék Teleki Mihály, mindenkor józan volt, mikor a több erdélyi urak ittak, részegeskedtek, csak nevette, hallgatta ittason mit beszélnek, melléjek adta magát s minden dolgokat kitanulta. ám bizony le is rántá rendre a lábokról s egyedül üle fel az erdélyi lóra s veszté nemzetünket. Igazán felőle mondhatjuk el azt mi erdélyiek, a mit régen Julius Caesar tyrannusról mondá nagy bölcsen M. Cato Rómában: unum ex omniibus caesarem ad evvertendam rempublicam sobrium accessisse. Teleki Mihály is józonen bolonditá meg Erdélyt s úgy forditá fel fenekestől.

Vajmi sok dolog mult el eleitől fogva Erdélyben az urak részegsége, vendégsége miatt. Országgyűlésin egybengyűltenek, tiz-tizenkét hétig ott töltötték haszontalanul a drága időt, elmulatták a jó alkalmatosságot, nem hogy a szegény haza megmaradásához, a sok gonoszok orvoslásához, a szegény supplicansok dolgaihoz láttanak volna, a helyett ettenek, ittanak, tánczoltanak, vendégeskedtenek, aluttanak, hevertenek, azalatt eltölt az idő s a veszedelem naponként nevedett. Emlékezem jól rá minden gyűléseken mennyit protestált, bosszonkodott, mint gyötrődött a józon életű szegény úr Bethlen Miklós, eleget carpalta, pirongatta az urakat, nem volt semmi haszna, elitták, elalutták a dolgot. Nem bánta bizony generál Rabutin, úgy mehetett elé ő minden dolgában. Most már érezük keserves gyümölcsit, még sincs vége hossza a sok itlnak. Emberi mód szerint húsz, harmincz esztendeig élélhetett volna s árvaságra nem maradott volna miatta szegény országunk, az erdélyi gubernátor, Bánffy György: megemészté az erős borital, kivált miolta Bécsben jára, addig ivék magyar módon a ministerekkel, azolta soha nem lön egészsége, eleget tilalmazák a medicusok, nem vonhatták el mellőle s a miatt fogya el élete.

... (Idegen példák következnek.)

En magamról tudok példát mondani, soha úgy meg nem részegedtem teljes életemben, hogy meg nem bántam, vagy kárát ne tapasztaltam volna, sok jó dolognak elmulatásával, melyet

annakutána utól nem érhettem. Már is bár akárki vessen számot magával, s vizsgálja meg jól a maga dolgait, tudom nem hágy hazugságban, mégis olyan boldogtalanok, olyan ostobák vagyunk, nem tudunk a magunk példáján tanulni, mielőtt látjuk, tölteni kezdjük a pohárt, elfelejtjük, mi következzen a sok boritalból. Ha egyéb gonosz semmi nem volna is a részegben (noha annyi a vétek benne, mint a pomagránátban a sok szem), a mennyi nyavalyát, főfájást, has-, gyomor ímelygést, a mennyi sokféle betegséget szokott a sok borital szerzeni ember testiben, csak azért is el kellene távoztatni s nem kellene szántsándékkal magunknak nyavalyát szerzeni, mert ha ma dinom-dánom, holnap bizony bánom-bánom. Sokszor átkozódunk fogadást teszünk, mikor a bor miatt rosszul vagyunk: többször nem iszunk. Jámbor fogad fogadást, az eb, a ki megállja. Ha Isten parancsolná a maga dicsőségire, tiszteletire annyszor bort igyunk, a miatt következett sok nyavalya miatt tudom kétségkívül kevés ember találkozni, a ki józonn nem maradna, sajnálná Istenért szenvedni, betegeskedni, nem sajnáljuk az ördögért, a magunk haszontalan mulatásaért, más emberek conversatiójáért; nem csuda hát, Isten, hogy a borital után nyavalyát szokott az emberre bocsátani pro poena peccati.

Egy spanyol barát jött volt le Magyarországból, józon életű ember (mivel a spanyolok között útalatos, gyalázatos dolog, ha valaki megrészegeedik), csudálja a magyar confitensek annyszor gyónnak meg előtte a részegségről, megakarja próbálni, micsoda szerelmes vétek lehet a magyaroknál, addig iszik elszédül a feje, elaluszik, felkél azonközben, hát olyan beteg, azt gondolja, mindjárt meg kell halni, felkiált s azt mondja: ha ennek utána valamely részeges magyar meggyónnék előtte, egyéb poenitentiát nem hagyna, hanem ujjában részegeedik meg, mert elég büntetés, ha minden embernek úgy fáj a feje, mint neki a borital után. E fabula-e, vagy valóságos dolog volt, én nem vitatom, másoktól így hallottam, ha úgy volt is, igazat mondott volna a szegény barát, mindazáltal látom, avval a poenitentiával keveset gondolnak a pápista magyarok, csak szintén annyit gondolnak fejük fájásával a református magyarok s több religion valók, mindenik religion való magyarok megegyeztenek a boritalban, ha a religiosa materiaekben is oly könnyen accordálhatnának, boldog volna a szegény Erdélyország Kivált erdélyi lakosok, legyen vége egyczer köztetek a sok részegekedésnek, lám felhúzza az Isten ostora, ront, pusztit, nyomorgat bennünket télben, nyárban, köznapokon, innepeken, nincsen nyugodalmunk. Ne gerjesszük jobban jobban az Istennek ret-

tenetes haragját, ha volt szüksége egyczer Erdélynek az isteni félelemre, a józon mértékletes életre, bizony vagyon most szüksége, mert soha egyczer közelebb nem volt a maga veszedelmihez. Elvette Isten a mi gyönyörűségünket, siralomra fordította vígasságunkat, nyomorúságra változtatta a mi musikáinkot, szünjenek meg a hegedülések, hallgassanak a trombiták, a sok dob, síp, lant, czimbalon, virgina vesszen el, némuljon, mert Isten sírásra, kesergésre, szenvedésre hitta a mi nemzetünket, nem vendéges kedre(!), nem tánczolásra, nem dúskázásra; ha megalázzuk magunkot, ha megtörjük, rontjuk sziveinket, ha elhagyjuk sok büneinket, ki tudja, talám az Isten megszabadít bennünket, de ha mégis csak a sok ital, a sok vendégség, részegség s gonoszság regnál közöttünk, az Isten bizony nemzetestől elfogyat bennünket Kövessük a mi régi, szentéletű, józon, dicsőséges királyainkot, Szent István, Szent László királyt, 2. András királyt, első Lajost s több hozzájuk hasonlókat, kiknek dicsiretes mértékletes életüket nem győzik a historiák emlegetni

189. Sidó asszonynak, a Juditnak csudálatos bátorságáról.

(Isten a nőt sok kiváltsággal áldotta meg, s nemcsak egyenlő a férfival, de azt gyakran még fölül is mulja. Szám-talan példát hoz fel.)

Székesfejérvárat mikor egyczer a török ostromolná, egy magyar vitéz ember elesik a bástyán többekkel együtt, szép ifjú asszony felesége s öreg anyja vala, az anya mondja a mennyének: jere édes leányom, hozzuk le az urad testit s temessük el. Megfelel a menyecske: nincs most ideje, édes anyám, annak. Felmegyen a bástyára, megöletett urának keziből kiveszi a kardját, három törököt öl meg az ostromon, maga is ott esik el. Így torolja meg urának halálát a nagy, vitéz, magyar asszony. 1695. esztendőben, mikor a szépvizi havason becsap a tatár Molduva felől s elrablá s égeté a szegény csikiakat, Szentmihályon bemegyén két tatár egy embernek házában, a szegény embert kötözni kezdik, jól felserdült leánya vala, csak nézi egy darabig, mit csinálnak az apjának. egyczer kétfelé néz, kapja a fejszét, úgy vágja főben az egyik tatárt, mindjárt szörnyű halált hal, a másikat is megvágja keményen, a kiszalad a házból, azalatt felesen érkeznek a tatárok, soha a leány magát meg nem adja, diribról darabra vagdalják a testit

Nem megbizonyítá-e Zrinyi Helena, Tökölyi Imreh felesége, hogy micsoda familiától született, a minemü nagy vitézi bátorsággal s állhatatossággal tartá meg sok esztendeig Munkács várát a német császár ellen. Maga forgolódott a bástyá-

kon, maga igazgatta az ágyúkat, maga biztatta a vitézlő rendeket, mikor rabságban juta is, Bécsben nagy dicsiretes constantiával s patientiával szenvedte. Mikor ezelőtt hat esztendővel a görgényi várban szorultam volna sok becsületes főemberekkel a kuruczok előtt, csudálva néztük az ott való német commendans magyar asszony felesége mely bátran, mely férfi módon viselte magát. Ha az egyik bástyán az ura volt, a másikon ő igazgatta a lövést s maga sütögette ki a taraczkokat, a két sebiben két felől egy rövid pár pistolyt hordozott, affelől akárhol egy vitéz embernek befért volna . . .

Rakva vadnak a historiák efféle bátor asszonyok csudáival, elég vitéz, bátor asszonyokat látunk ma is a magyarok között, kiknek kár, hogy kontyot viselnek. mert sok férfiaknál inkább megérdemlenék a süveget Mikor Atilla Olaszországot pusztítaná, s Aquileja várost megvenné, egy úri asszonyon erőszakot akarnak tenni a magyarok, kiszalad kezéből, felhág a kőfalra s a mellette való folyóvízben ugrik s ott hala meg Épen ilyen dolog esék Szebenben Veteráni generál idejében, egy muskotélyos strásamester erőszakot akar vala tenni egy szolgáló leányon, a leány kirántja késit, elvágja szeméremtestit a németnek, papot hivat, megesküszik vele, a mie volt, a leálynak testálja, maga meghala Emlékezem arra is, mikor Petki Jánosné meghala, az ura is beteg lévén, addig könyörge Istennek, hogy ő is haljon meg felesége után, azon héten meg is hala. Így hala meg Kendefi Pál is felesége halála után egy héttel Hasonló dolgot olvasunk egy Francisco nevű régi magyar úrnak feleségiről, kinek is az urát mikor a király számkivetésben kergette volna s nem tudná, melyik országban bujdosnék, férfi köntösben, czifra készülettel, sok szolgálkkal elindúl, Csehországban megyen, az akkori királynak csak egy leánya lévén, annak udvarában dicsiretesen viseli magát, hogy a király a maga leányát szánja neki feleségül, nem tudván, hogy asszony volna. Mikor egyczer az ablakon néz ki, látja, hogy az ő szegény ura egy nyaláb szénát viszen a hátán, felhivatja, kiküld minden embert a házból, a nyakára borul nagy siralommal s úgy mondja meg, hogy ő volna a felesége. A cseh király megtudván a dolgot, elcsudálkozik az asszonynak nagy állhatatos szeretetin, gazdagon megajándékozza őket, ír a magyar királynak, gratiát szerzett Francisonak s nagy örömmel úgy térnek meg hazájokban. Kevés férfi cselekednék ilyen feleségivel

Ilyen vala az én szent életű, nagy buzgón imádkozható, hires nagy gazdaasszony, nagyanyám, Apor Ilona, gróf Apor István testvérnénje, ki is harminczhat esztendeig, noha szegénységgel, sok keserőséggel, de igaz, jámbor, tükéletes étellel

özvegyele (!), mégis világ szerint a lón jutalma, hogy a csiki rablaskor a pogány tatárok rabságára juta, a nagy istenfélő, kegyes életű öreg asszony s Tatárországban hala meg s a mint hallottam, el sem temették szegénynek testit. Az Isten nyugussa (!) meg az örök boldogságban lelkit s adjon neki boldog feltámadást az ítetlet napján. Ilyen igaz özvegyeséget visele tovább husz esztendőnél Mikes Kelemenné Kálnoki Kata s a menyé sem alábbvaló, özvegy Lázár Ersébeth, gróf Kálnoki Sámuelné. Ha több kell, többeket is találsz Erdélyben.

. . . [*Idegen példák következnek.*] . . .

Az édig magasztaltatik Erzsébet angliai királyné, hogy a reformatiót országában stabilizálta. A más Erzsébet, András magyar király leánya sem marad dicsiret nélkül (noha az antichristusi vakságban élt s méltó lett volna, ha jobb időben s a reformatiónak világában élhetett volna) az ő nagy buzgóságáért, szegényeken való könyörületelességiért, minden rajta forgott sok szenvedéseinek békességes türésiért. Egykor az urához, a Landgraviushoz, a király atyjától nagy magyar úr követek jöttek vala Thüringiában, az ura kéri s inti, öltözzék tisztességesen, ne mondják az atyja emberei, mely alávaló módon tartja az férje. Noha teljes életiben a pompás ékességet halálban utálta, de akkor ura parancsolatjára, alól a testére szőtt sákot, azonfelül drága fejedelmi köntöst veszen fel, mikor a grádicson jőne az ebédlő házban, egy szegény koldús alamisnát kér tőle, pénz nem lévén nála, sietvén is az ebédre, a hova régolta várták, leveti magáról drága palástját s a koldúsnak adja. Mikor látná a pápista templomokban a nagy aranyból csinált gyémántos kereszteteket, azt mondja, jobb volna azt elbontani s a szegényeket azzal megsegíteni. Ilyen pápista asszonyt adjon Isten sokat. Dicsírhetem én is Mikes Kelemennét, Kálnoki Katát, a ki még nyolcz esztendő s leánya volt, s mikor az anyjával együtt uton menének hintóban, egy szegény embert találnak, a nagy jóindulatú leánya alattomban a rajta levő új selyem szoknyának elvágja darabját s azt adja oda titkon a koldúsnak. Dicsírhetem s örökké is dicsírem az erdélyi gubernátornét, Bethlen Klárát, az ő nagy gazdasszonyosságáért, az ő alázatos voltaért, minden rendekhez maga jó alkalmaztatásáért, az ő nagy okosságáért, az erdélyi reformatata ecclesiák körül való hűséges dajkalkodásáért, tiszta, kegyes életiért. Dicsírhetem gróf Apor Istvánnét, Farkas Susannát, tökéletes jámborságáért, nagy bölcseségiért, Isten dicsősége mellett való buzgóságáért. Dicsírhetem Sárpatiki Mártonnét, Dániel Borbárát, religiójában való igaz állhatatosságáért, apostata ura mellett való sok szenvedésiért, sok kisírtetiért, próbáiért s azokban való el nem tántorodásáért. Dicsír-

hetem Geslát(!), szent István király feleségét, a keresztény hitben való buzgóságáért, ha azt a korpa pogácsát, az akkori papismust, anynyira becsülte, kedvelte, mit gondolsz felőle, cselekedett volna, ha az lsten beszédinek tiszta búza kenyérit kaphatta volna a reformatio alkalmatosságával

(8 levélen számos példát hoz fel az ó-, közép- és újkorból az asszonyok elszánt bátorságára, végül a reformatió üldözése idején sokaknak martyromságára és kegyetlen halállal megöletésére. A párisi vérnász leírásával és egyéb kínzásokkal így végződik:)

Amaz istentelen Antiochus maradvája Carolus IX., Galliának királya, hogy inkább egy hálóban megfoghassa az egész Galliában és Navarrában levő reformatus urakat, fejedelmeket, nemeseket: lakadalmi solemnitasra hivatja kemény edictum alatt Párisban, hol menyegzőt celebrál vala Margareta Valesiával. Elmenének szegények mind feleségestől, de úgy lakának, egy holnap alatt száz ezernél több hala meg benne; csak harmadnap benn a városban Lutetiában harmincz ezeret ölének meg. Egy párisi ötves pápista ember annak utána is sokszor kérkedett, mutogatván karjait, hogy avval abban a párisi lanienában négyszáz reformatus embernél egyedül többet ölt volna meg. A folyóvizek, halastók, utczák, utak holttestekkel eltöltenek, hogy a vízből nem ihattanak. Ki írhatná le a külömb-bülbömbféle kínoknak nemeit; maga a Néronál pogányabb király a római pápának írt leveliben megvallja, hogy 70,000 reformatus embereknél többet öletett meg. Kétségkívül most pokolban jobban esziben juttatták az arithmetiát.

Mit nem cselekedének ugyanazon esztendőekben Sabaudiában Pedemontiumban Emmanuel herczeg idejében a pápisták a szegény reformatusokkal. Itt is elhagyom a férfi martirokat: a leányoknak csicseket meghasíták s a kezeket ott vonták által; az asszonyoknak puskaporral megtöltötték szájokat, meggyújtották, ördögi módon úgy szaggattatták el. A terhes asszonyok méhét elevenen felbontották, az ártatlan gyermekeket kivették onnan s karókban rakták. Az asszonyok szeméremtestiben (soha ilyen dolgot semmi pogány császárok alatt nem olvasunk) dárdát szúrtnak fel a torkokig s hátokra vették, alá s fel úgy hordozták. Mind elsenvedték békével s nagy bátorsággal a szent asszonyok s ilyen kínos halállal holtnak meg a reformatio mellett.

Magyarországban is elég ilyen szomorú dolgok estenek. Ezelőtt tizenkét esztendővel Tokajban s a körülvaló hegyaljai tartományokban, rebelliónak színe alatt, így bánaték Vaudemont generál a reformáta asszonyokkal, mintha azok indították volna a rebelliót: a sok csecsszopó gyermekeket

renddel raktanak a kertek karóiban, mint a káposzta tor-
sákat, ott haltanak meg nagy kinnal az Istennek s a nap-
nak láttára

Rövideden egynéhány regulát írok a férfiak eleiben, azt
kövessék, ha csendesen akarnak élni. 1. Ha feleséged jó, azt
becsüld meg. Ha rossz, szenvedd békével fogyatkozásait, mint
a bölcs Socrates, kitől kérdvén, miért szenvedne feleségitől
annyt, azt feleli: azért, hogy otthon magam házánál tanuljam
a békességes türést, mikor kimegyek házamból, úgy könnyebben
szenvedhetek másoktól. 2. Feleséged társod legyen, ne asszonyod.
Azért vétetett Éva Ádámnak nem fejből, hogy ne parancsol-
jon a felesége férjének, nem is igaz férfiak társaságában,
hanem Anda Pál compániájában való, kinek házánál Simon
Bíró parancsol. Nem is a lábából vétetett, hogy ne tartsa ura
feleségit lába kapczájának, nem emberséges emberek közé való,
a ki úgy bánik feleségivel, mint rabjával; hanem az oldalából
vétetett, hogy ismerje meg minden férfi a felesége az ő maga
húsa, teste, vére, senki a maga testit nem gyűlölte, nem
kinozta, a kinek esze volt. A törökhöz illik feleségit rabul
tartani, az anglusok szokták feleségeket asszonyolni. Ha igaz
magyar vagy, egyiket se kövessed. A süveg a konty előtt
járjon, a konty is a földön ne heverjen. 3. Szeressed igazán
feleségedet, mint a Christus szerette a maga ecclesiáját, s meg-
holt érte, a Christus élteti, táplálja, ruházza a maga házát,
te is ne szánjad feleséged hasznáért, megmaradásaért, becsü-
letéért értékedet, fáradságodat, költségedet, betegségiben gyó-
gyíttassad, bánatjában vigasztaljad, nyomorúságában együtt vele
tűrj, szenvedj, ruházzad, tápláljad állapotod szerint, hitetlen
embernek mondja az olyant Szent Pál apostol, a ki maga
cselégysire gondot nem visel, annál inkább feleségire. 4. Ne
mocsold, ne szidd szüntelenül, ha szintén néha-néha vét is
feleséged, kivált ne verjed, rongáljad, mert a magad testedet
vered, nem várják azt a jó magyar asszonyok, mint a muszka
asszonyok, mentől többször veri ura, úgy hiszi el, hogy igazán
szereti, ha vered, bizony annál rosszabb léssen. A jó asszonyt
kár megverni, a rossz asszonyt haszontalan. Intsed szép szóval,
tanítsad, tudnak az okos férfiak vak vereséget is, az olyannal
csendesebben útban hozhatod, ha kitántorodott. 6. Ha látod,
feleséged okos asszony, nem árt néha-néha tetszését vened,
tanácsát megfogadnod, kedvit is úgy találod s a magad dolgait
is jobban folytathatod, mert oculi plus vident, quam oculus.
6. Más religiön való feleséget ne végy, ha elkerülheted. Nektek
mondom ezt kiváltképen református magyarok, vaj ki sok
református emberek háza apostatált Erdélyben, csak az én
időmben a más religiön való feleség miatt, elég szomorú példa

az én atyám háza is. Ha pedig ugyan más religión való feleséged van, igyekezzél csendesen, szép szóval, Isten beszédiből való tanítással, oktatóssal megtéríteni. Ha Istennek tetszik, megszenteli az eszközöket szent lelke által, ha pedig nem, bizony haszontalan az ijesztetés, kinzás, csigázás. Különb is, a ki csak épen ura kedviért változtatja vallását, az olyan könnyen elcseréli másokért az urát is. Ha Istennek nem hű, ne gondold annál inkább hozzád hű legyen. 7. Feleség csevegésit hallgass el inkább, mint mindenkor vindicáljad, nézd meg a szegény Jóbot, mint kesergeti felesége, mégis szép csendesen felel meg neki: mint egy a bolond asszonyok közül, úgy szólasz. Nem mondja általában bolondnak, noha nemcsak bolondul, hanem istentelenül is beszél vala.

Ne bánjátok jó asszonyok, ha már nektek is megmondom, mint viseljétek magatokat: 1. Férjetekek fejetekek, Isten után uratokat megfecsüljétek, minden tisztességes dologban parancsolatját megfogadjátok, ha jó a férjetekek, Istennek hálát adjátok, mint a szemetek fényit, úgy féltsetek, ha gonosz, istentelen, békével szenvedjétek, Istent imádjátok, vagy elveszi nyakatokról, vagy megengeszteli hozzátok. 2. Haragos uradnak ne felelj minden dérdur szavára, menj ki előle az ajtón s hallgass, ha vétkeid nincs is, ne szólj akkor, mikor megcsendesedik, akkor add szépen eleiben s mutasd meg ártatlanságodot. A tüzet mentől inkább gerjeszted, annál inkább lobog. Nincs e világon oly haragos fene férfi, a kit a jó csendes asszony hallgatással meg nem szelidit, de két éves tör soha egy hivélyben meg nem alkuszik. Bolond paraszt, buta, vad, kegyetlen ember vala Nabal, az ő istenfélő, alázatos, csendes felesége mégis jól tudta vele élni. Szent Ágoston anyjához, Monicához, szomszédasszonya egykor odamegyen, panaszkodik: én nem tudom, mitől van, lám a te urad fene ember, mégis nem hallom, hogy annyiszor verne, szidna, az én uram jámbor embernek tetteti magát s majd minden nap verés esik rajtam. Az okos Monica egy kövecskét ad neki, mikor — úgy mond — urad megharagszik, dörgölődik, ezt a kövecskét mindjárt tedd a szájadban, addig onnan ki ne vedd, míg urad haragja elmúlik, rá felelek, nem vernek olyan gyakorta meg. Elviszi az asszony, egynehányszor megpróbálja, hát jó hasznát érzi, haza viszi nagy köszönettel Monicához a követ, minden aranynál feljebb kezdi dicsírni drága voltát. Mondja Monica, ilyen követ eleget találsz a patakban, de nem kívántatik, csak ne szólj egyet is, mikor urad haragszik, az az orvossága, mert én azt cselekeszem. Azolta az szomszédasszonya jó életet élt az urával. 3. Ne legyetek csúnyák, mocskosok, mind magatok tisztában járjatok; elég víz van

mindenütt, ne resteld, mosd meg az egyetmásodot, házadot is tarts tisztán, arról ismerik meg a jó gazdaasszonyt, ha annál szegényebb is. 4. Visgáld meg idején az urad micsoda étket, italt szeret, tanuld ki a szája ízit, ha szintén neked nem annyira tetszik is, olyant igyekezzél készíteni, sőt minden egyéb dologban is, melyek Isten parancsolatjával nem ellenkeznek, azon igyekezzél, a mikben urad gyönyörködik, te is azokat szeressed, a kit s a mit urad gyűlöl, te se szeressed, a mit urad akar, te is azt akarjad, a mit urad cselekszik, te is azt kövessed. Bánkodó férjeddél bánkodjál. Ha vigadni akar, akkor ne szomorkodjál, ha vendégit jó szívvel látja, ne panaszkodjál, ne légy olyan, mint Stepán István felesége, kinek ha vendégi érkeztenek, elsőben ezüstös baltáját tette a terített asztalra, ha kérdették, mire való, azt felelte: ha ez itt nem áll, nem lakunk ma jól. 5. Ülj veszteg házadnál, mert az a te tiszted, ne vándorolj alá s fel egyik háztól a másikhoz, ha jó gazdasszony vagy találsz mindenkor dolgot házadnál. 6. Viselj jó gondot mindenekre, ne légy tékozló, hanem takarékos; a férfiak tiszte: fáradjanak, keressenek; az asszonyok tiszte: megtakarítsák; hejában tölti el a szegény gazda felyül a szűszékot, ha alól megszakasztotta asszonyom a sákot. 7. Ne cirkálódjál örökké az urad után, hol jár, mit csinál, ne hidd el mindjárt, a mit felőle mondanak, bízd a maga lelkire, mint viseli magát, nincs annál nagyobb bolondság, jól meg is vernek felette, még sem orvosolhatod meg; tőrés, szenvedés az ilyen nyavalyának orvossága. Ha istenfélő urad van, nem cselekeszi, ha gonosz, mentől inkább félted, annál többször a szomszédban szalasztod, megúnja egyszer maga s elhagyja. 8. Ha annál rosszabb, s gonoszabb is férjed, ne gyalázd, ne mocsokold mások előtt, sőt fedezzed, takargassad vétkeiket, a mint lehet, mert ha jóakaród előtt gyalázkod, megítél érette, ha ellenséged előtt, megnevet érette. kaczagja, örüli szenvedésedet. 9. Ha urad kikapó is, te ugyan csak maradj meg a hűségben, kutya kölcsön az, mikor mind a kettő elrúgja a patkót, te légy jámbor, ha urad lator is, ő megfizet a maga latorságától, te is elveszed Istentől jutalmát jámborságodnak. 9. Ne indítsd haragra minden marczona dologgal az uradot, ha mit szolgál, szolgáló vét, ne tudd be mindjárt, inkább takard el, a míg lehet, ha urad megharagutt is valakire, csendesítsd inkább, mint gerjesszed, mert könnyü a férfiakot felindítani, mesterség megengesztelni. 10. Akár micsoda szegény legény volt urad, ha pénzedből s jószágodból él is, ne hányd a szemire, ki volt s mi volt. Akárki volt, most urad s bizony megvárja a becsületet, ott lehet a jószágod, de gondviselés is kell hozzája. Férfi nélkül kevés asszony tud jól élni

akármely úri jószágból is. Közönségesen pedig férj feleség rövideden ezt a három dolgot cselekegytétek :

Az Istent féljétek
Egymást szeressétek
Egymást értsétek
Igy áld meg az Isten benneteket.

190. Dávid király idejében való döghalálról.

(Isten minden jóval, bőséggel látja el azokat, kik parancsait hiven teljesítik, az Istent tisztelik. Ha azonban Istentől elfordulnak, akkor kiönti rájuk haragjának poharát.)

De ha más országokon való Isten itéletit és más nemzeteket pusztító pestiseket nem vizsgálunk is, tudja az a boldogtalan magyar nemzet, miben áll a döghalál. Mert hogy ne szóljak Básta idejibeli dolgokról, a mikor egynéhány esztendeig a rettenetes éhség, döghalál, fegyver egyczermind pusztította ezt a szegény Erdélyt és ugyanakkor úgy is gondolták mindjárt, hogy vége leszen egészben Erdélynek, olyan hallatlan nyomorúságra jutott, egyfelől a török-tatár égetvén, rabolván, másfelől a kegyetlen tyrannus Mihály vajda pusztítván, harmadhelyről ama bolond fejedelmiségit, mint Esau elsöszülött-ségit egy darab pépért, csehországi czondorlott herczegségért elcserélő Báthori Sigmund maga mellé való ujabb hódoltatással rontván, negyedfelől Erdély romlására született istentelen Básta generális a maga kegyetlen hadaival nyomorgatván, az erdélyi városokat minden jóvok, kincsekből megfosztván s az urakot s a nemeseket mindenekből kipraedáltatván, elannyira, hogy sohul Erdélyben se ló, se ökör, semminemű marha nem maradt vala, azt mind elhajtják, hanem a szegény erdélyi megmaradt lakosok magokat fogták járomban s úgy szántottak, mint erről másutt is emlékeztem. Mely szomorú akkori állapotnak a magyar nemzet között örökké való emlékezetire pénzt is veretennek volt, melynek egyik felin egy emberfő vagyon három orczával, jobb kéz felől egy ifju, bal kéz felől egy szakállas öreg ember képe. amannak oldala mellé azt írták : Napkelet, ennek pedig : Napnyugat, a harmadik orcza felfelé néz az égre, ilyen melléje való írással : Isten. Környöskörül azt írták : A földiekről úgy gondolkodjál, hogy a mennyieket bírhasd. Másfelől pedig a pénznek vala írva : Hátmegül és homlokúl nyomorúság, már valaha Isten könyörülj. A. M. DC. II. fatali Transsylvania.

Ezek az szók mind deák nyelven voltak az pénznek kétfelire felmezve.

Ilyen pénzt magam is láttam egykor Fejérvárat. Ma is

Erdélyben még a kisedel gyermekeknek is gyakran vagyon a Básta járása szájában. Akkor az Isten csudálatosan könyörüle Erdélyen és Bocskai István által kiszabadítá abból a rettenetes elviselhetetlen igából s nagy boldogságra juttatá Bethlen Gábor idejiben. Nem tudák megbecsülni a drága arany időt s állapotot, el is következék a rettenetes dűghalál 1635. esztendőben s megsepré az egész országot. Megalázák magokat mint a sidók, esmét megkönyörült az Isten rajtok második Rákóczi György fejedelemségiben. Minden bőséggel, gazdagsággal, dicsőséggel, bétölté Isten hazánkot, mint az édes anya neveli, táplálja, a maga gyermekeit, a török porta úgy keresi vala kedvit világsudájára s az egész Európa irigységire Erdélynek. A körül való Oláhországok nem szégyenlik vala adózni esztendőnkét az erdélyi fejedelemnek, nem méri vala senki megháborítani az erdélyieket, mert a török a maga birodalmánál inkább oltalmazza, protegálja vala őket. Nem nyughatának a kívánatos állapotban, elárada a sok gonoszság minden rendek között, az Isten is megfizete érdemek szerint, odavesze Lengyelországban a tatár rabságára Erdélynek a színe a java, egynéhány esztendeig rablá, égeté a török a szegény országot, elérkezék a pestis is az éhséggel együtt, 1660 esztendőben százezer emberről több hala, vesze s juta rabságra, mint a tűzből kiragadtatott üszög, úgy maradának, a kik megmaradhatának. Eszire fordula a szegény Erdély, Istenhez tére, az Isten is elfordítá büntető ostorát, az öreg Apafi Mihály fejedelemségiben majd harmincz esztendeig békesség, bőség megfeneklik a hazában. Esmét visszatérének előbbeni gonoszságokra, meginte Isten 1678. esztendőben a pestissel, sok ezer ember megdöglék. Erre már én is emlékezem, mert gyermeki állapottal lévén, jut eszemben az atyám fogarasi kapitány vala, magok a várban laktanak, minket a hűgaimmal kiküldöttek Butsuny nevű faluban, melynek fele akkor az atyám vala, ott lakánk, míg a pestis megszűnék. Nem gondolánk Istennek atyai látogatásával, nyakat hajta Erdély Istennek, mindenféle istentelenség, káromkodás, gyilkosság, paráznaság, erőszakitél, hatalom, hamis itileték, szegény emberek nyomorgatása elhatalmazék. Erdély veszedelmire született Teleki Mihályt kapá Isten eszköznek, addig practicála, mesterkedék, elolták a békességszerető igaz hazafiait, beejti Erdélyt a nyomorúságnak mélységes kútjában, azolta nem szünik a rettenetes büntetés rajtunk. Hét esztendeje legközelebb, miolta ez a gyülevész kuruczság feltámadá, kiknek kegyetlenségeket pusztításokat, kártételeket sok ezer igaz hazafiainak pogány módra való megsaccoltatását, kinoztatását, hóhéroltatását senki le nem írhatja; mikor azt gondolók, talám megszünik a min-

ket emésztő fegyver s békesség leszen, a fegyver is jobban felindula s a döghalál is elérkezik. Hírrel halljuk vala előlött esztendővel, Havasalföldiben, Molduvában mint döglöttének az emberek, már most szemünkkel látjuk Erdélyben is, eljőve közinkben is, a mint örökké napkeletről származott Erdélyben a pestis, mint ezt eleitől fogva observálták az erdélyiek, úgy most is onnan származék. Valami gyergyai cigányok Molduvából betegen jövéen ki Gyergyóban, ott halának meg, Szent-Miklós nevü faluban s azoktól elhatalmazék a gyergyaiakra, onnan egy gyergyai ember által Segesvárra, ott most szörnyűképen grassál, a mint halljuk, kevés idő alatt hétszáz embernél több holt meg s már onnan is elterjedt másuvá. A mint hírül hozzák, Kolosvárat, Marusvásárhelyen, sőt legközelebb Fogarasföldin is kezdettenek keményen halni s itt Brassóban is csak hirtelen halton halnak, kivált a gyermekek, kétségkívül az egész országot elfogja rövid idő alatt. Éppen harmincz esztendeje most az előbbi pestisnek, a bizonyos dolog is s mindenkor úgy volt még eddig Erdélyben, ha a huszonöt esztendőt meghaladta is, de harmincz esztendőnél tovább nem haladott, mindenkor elérkezett a döghalál, már csak az éhség hátra, az is eljő, mert ha három annyi gabona termene(!) is minden esztendőben, a mint szokott termeni(!), mégis lehetetlen volna elgyőzni a sok ezer, Erdélyt hogy már oltalmazó németeket s azonkívül amaz istentelen, kőborló, tolvaj kuruczokat. Már Magyarországbán, Máramarosban az éhség is elhatalmazott, becsusz csakhamar közinkben is. Kivált ebben az esztendőben a rettenetes szárazság miatt felette szükön terme a gabonánk, a mi terem is, betakarítja az idegen nemzet maga számára a várakban s mi ha eszünk is, ha koplalunk is, arra nincs senkinek gondja, sem arra bizony egy pénz árra tekintet nincsen, hogy a császár hűsége mellett mindenünket elvesztettük s annyit szenvedtünk, melyet talám Isten sem kívánt volna tőlünk. Mind egy büze a magyarnak, akár tolvajkodott, akár a várakban német mellett nyomorgott. Alig is hiszem, ha szintén most Isten még egyczer megkegyelmezne is nekünk (noha nem tudom, miért, mert nem látom sehult a jobbúlást), addig békességet érzünk, valámíg az éhség is egészben meg nem rostál bennünket, mert ha elnézem az elmult dolgokat, mindenkor úgy tapasztalom, mikor teljességgel desperációra jutott dolga Erdélynek s nem volt egy borja vagy egy falat kenyere, akkor kezde kétfele kapni s Istenihez megtérni s úgy talált gratiát magának.

Erdély, Erdély, édes hazám Erdély! ne várd mégis, hogy jobban a körmödre égjen a gyertya, ha nem tanolál az öldöklő fegyveren, tanulj bár csak a kegyetlenkedő pestisen, ne várd,

hogy az éhség is rád boruljon, nyisd fel a szemedet, ne aludjál, mert nem aluszik, hanem megholt az olyan nemzetség, a kit ennyi irtóztató büntetéseknek, veszedelmeknek csattogási fel nem tudnak ébreszteni. Miért tucz (!) kevélykedni, nem ládd-e, hogy minden nemzeteknek csúfja vagy, alázatosság illet inkább tégedet, mint kevélység, miben tucz gyönyörködni, nem veszed-e eszedben, nem tiéd, a micskéd megmaradott, miért tucz vigadni, örülni, ha nem tudod, melyik órában vonnak ki lábaddal fogva a házadból. mitsoda bátorságot ígírhez magadnak, ha minden út, ajtó bététetett, a hol elszaladhatnál a veszedelem elől. Ne várj soha bizony addig békességet, míg igazán meg nem térsz Istenedhez, ha te nem únod szenvedni, bizony az Isten meg nem únja ostorozni, ha te nem szünöl vétkezni, az Isten sem szünik büntetni, ne játszál az Istennel, ne vonj újjat a te teremtdődel, mert hamarább kifáradsz te a nyomorúság viselésből, mint az Isten a maga itéletinek gyakorlásából. Kész az Isten a kegyelemre, csak te készítsed magadot töredelmességre, készen a grátia, csak legyen igaz poenitentia, mindjárt meglesz a békesség, csak legyen benned kegyesség, nem késik Isten hozzád jönni, csak te ne halogassad eleiben menni. Ne bizzál az idegen nemzet protectiójához, a szájadban az íze most is a succursusnak. Isten akarhatja ellen ember meg nem oltalmazhat, bizzál a mennynek, földnek, tengereknek szent Isteniben, ő parancsol a fegyvernek, eltéríti rólad, ő küldi a dögghalált, vissza kell menni, mihelyt parancsolja, Isten tezésitől függ az éhség, nem megyen oda, a kire Isten nem akarja. Ennek a nagy Istennek, hatalmas Istennek, igaz Istennek, de egyczersmind jó Istennek aláztatos szivből imádkozzál, valld meg büneidet, jobbitsd meg életedet, úgy bizony rövid időn meglátod a kívánt békességet. Az Isten adjon megtérő szivet, lelket mindnyájunknak, írja maga újjával szent törvényeit sziveink táblájára, legyen irgalmas az Úr a magyar Izraelnek, fordítsa szent orcáját mi reánk, az Úr könyörüljön mirajtunk, talám vadnak tíz igazak Erdélyben, kik a törésen állanak s a te fellobbant haragodat sírva engesztelik, ha azokért nem is, a te szent Fiad érdemiért szánj meg még egyczer minket országostól. újítsd meg a mi napjainkot, mint valának a régi időben, hadd lássunk jó napokat ennyi sok gonoszok után, ne mondják a bálványok, azért vesztette el Isten a maga házát Erdélyben, mert nem tudta megszabadítani, lássa meg az egész Európa a te szabadításodot és adj minekünk lelki testi békességet, hogy kiki maga szőlőtője s fügefája alatt víg szível dicsírhesse a Jakobnak megszabadító szent Istenit. Ámen.

(Oldaljegyzet: Mikor ezeket írtam in ao. 1709. a brassai szorulásunkban, a mint megjövendöltem, bizony úgy telék be,

mert a háborúság után in ao 1718. és 1719. olyan éhségre juta Erdély országa, melyhez hasonló nem volt száz esztendő-től fogva, sok helyeken egyik ember megette a másikat.

Elkövetkezék az nagy pestis is azután 1718, 1719. esztendőekben s többen halának meg Erdélyben százezernél. Elkövetkezék ujobban in anno 1738, sok ezer ember hala meg Erdélyben, sőt most is, mikor ezt írom in a. 1739. grassál az pestis némely helyeken, mint Kolozsvárat, Marusszéken és másutt is, úgy szintén in anno 1740. In anno 1739 és 1740. ujobban irtóztató nagy szükség, drágaság az országban, éhel kell meghalni sok embereknek.)

191. *Dávidot kiűzeti Achis király maga házából, azt gonololván, hogy valójában megbolondult.*

... (Külföldi példák után) ...

Efféle példákat ezereket hozhatnék elő mind a Szent-Írásból, mind a külső históriákból, rövidségnek okáért elhallgatom, csak egyet említek. Erdélyben az én időmben gróf Bethlen Miklóst minden ember nagy bölcs embernek tartotta s azt hitték felőle, nincs a keresztény világon olyan monarcha, a kit el nem szolgálhatna; hallgatott nagy figyelmességgel az egész ország, mikor voxolt, ugyan oraculumnak tartották, mikor asztalánál beszélgetett; senki egy szóval Erdélyben hozzá fogható nem volt. De igazán nem ismerte senki Bethlen Miklóst, maga sem tudta Bethlen Miklós, micsoda bolond és tudatlan legyen Bethlen Miklós. Olyan bolond projectumot írta az erdélyi directoról, a kit egy tudatlan, simplex ember is megnevetne. Mikor legokosabbán akará folytatni maga dolgait, nyilvánvaló bolondságból egy venális lelkű görögre bízta feje veszedelmiben forgó titkos levelit. A görög Rabutin generál kezibe adja. Megfogyják Bethlen Miklóst, megszenteltézzák, Bécsben küldik örökös rabságra, már nyolcz esztendeje raboskodik. Most ismeri Erdély, kicsoda Bethlen Miklós. Bethlen Miklós szegény most ismeri maga magát, hogy nem bölcs, hanem bolond volt Bethlen Miklós. Már ő is, ha kiszabadulhatna, tudna tanácsot adni másnak is, hogy senki nem elég okos magának és a bölcs ember is csak addig bölcs, míg Isten kegyelme vezérli, különben minden ember bolond e világon. Nem csuda, ha Democritus tellyes életiben örökké kaczagott, annyira, hogy a sok nevetés miatt szája is félre vonódott. Ha kérdették miért kaczag, azt felelte: az embereknek sok bolondságokat nevetem. Igazán mondotta, mert a ki jól megvizsgálja, bizony az emberek dolgai merő bolondság, hejában valóság e világon, nemhogy más embert ismerne igazán, magát sem ismeri, bolond opinioval van maga dolgairól, mint Christus Urunk mondja a phariseusoknak:

ha vakok volnátok, nem volna bűnötök, most mivel azt mondjátok, hogy jól láttok, azért a ti bűnötök megmarad mind örökké

Az ilyen baromi spanyoli zelus látjuk naponként nemcsak Magyarországon, Erdélyben is naponként nevededik, csaknem hasadnak meg a jesuiták, hogy a Christus evangéliomának világát közöttünk el nem olthatják

Nem régen történt Debreczenben, egy mezei kapitány kicsiny vétekért felakasztat egy ifjú legény katonát. Bemennek, megmondják, hogy a felakasztott ifjúnak haja, bajusza egészen megőszült. Kimegyen egy gyermekloyon a kapitány, ott csúfolódik a megholt emberrel, a szél fúni kezd, az akasztott ember testit megindítja, az kapitány lova megijed, közel volt az akasztófa mellett egy karó, hánni kezdi a ló a kapitányt, éppen a karó tetejében veti s keresztül megyen benne, szörnyű halállal ott hal meg

192. Esau sírva kér atyjától, Isáktól áldást, de nem nyeri el, mert nem neki, hanem Jákóbnak rendelte vala Isten.

193. Esau nem jól keresi az áldást, azért nem nyeri el. (Ebben polemizál Pázmán Péter Igazságra vezérlő kalauzával.)

(Cserei Mihály eredeti kéziratából.)

Közli: DR. SZÁDECZKY LAJOS.

ANYAKÖNYVI FELJEGYZÉSEK

A XVI. ÉS XVII. SZÁZADBÓL.

Család, kor, hely és egyháztörténeti szempontból egyiránt érdekes és értékes adatokat mutatok be az alábbi lapokon, melyekben 84 keresztelési, tehát ezt megelőző születési eset feljegyzése 161 család múltjára vet több-kevesebb fényt, a kik forrásom szerint a veszprémvármegyei Tevelyen, a komáromvármegyei Neszmélyen, a pázmándi völgyben és Mocson laktak és éltek, vallásukra nézve lutheránusok és kálvinisták voltak. Ezen adatok annyival inkább figyelemre méltók, mert a XVI., XVII. századból nagyon kevés anyakönyv maradt fenn, s ha kulturális tekintetből a városok régi számadásainak kiadása is fontos dolog, mennyivel becsesebb egy ilyen anyakönyvi feljegyzés, mely geneológiai ismereteinket egyszerre gazdag anyaggal gyarapítja, mely a következő, nagyobb részben ma is élő és szereplő családok születési, rokonsági s egyéb viszonyai és összeköttetései nézve úgyszólván megbecsülhetetlen kincs.

A szövegben előforduló családok ím ezek: Ágoston, Anda, Árvay, Balassa, Balogh, Bányay, Baracska Pálffy, Baranyay, Baráth, Baráthy, Bartha, Bárdy, Barsy, Báthory, Becsey, Berecz, Bereczky, Boda, Bóday, Bogárdy, Bóka, Borbély, Bornemisza, Bothlik, Bödögey, Bittó, Búzás, Buzinkay, Csajághy, Csapó, Csépe, Csernel, Csoknyay, Csupor, Csúzy, Darányi, Decsy, Dezső, Dobozy, Dóczy, Dombay, Dózsa, Eölvédy, Eörsy, Eöry-Cseresnyés, Eöry Szabó, Eröss, Fáy, Fiáth, Finta, Fodor, Fogthúy, Földess, Fördös, Fűredy, Fűzes, Gombás, Gyimóthy, Halász, Hegyi, Hollósy, Horváth, Huszár, Illés, Ivány, Józsa, Juhász, Káldy, Kálmándy, Kálnay, Kápolnay, Karácsony, Kardoss, Kelemen, Kenessey, Kaszap, Kiss, Király, Komáromy, Kopácsy, Kossa, Kossár, Kovács, Kozma, Körmendy, Kulcsár, Kup, Kutassy, Kürthy, Lévay, Literáti, Losonczy - Bánffy, Lóránt, Lovass, Maár, Márkus, Madarász, Makky, Márkus, Máté, Mészáros, Mészöly, Mikeházai Mike, Mikeházai Mikolay, Molnár, Nagy, Noszlopy, Nyáry, Nyikos, Oláh, Palásthy, Pálffy, Palotay,

Panda, Pány, Papp, Pázmándy, Pázmány, Péntek, Pongrácz, Pozsgay, Sággy, Sándor, Sárközy, Sebestyén, Somogyi, Somossy, Soós, Szabó, Szakonyi, Száky, Szalay, Szarka, Százváry, Szeghy, Szombathy, Szógv, Szűcs, Tabody, Takácsy, Tamassa, Tevely, Thaly, Thege, Thury, Tihany, Tolnay, Tóth, Török, Zsoldos, Ujváry, Vajda, Várady, Várday, Váry, Vargha, Végh, Viczenty, Virágh, Vizkelety.

Ha ezen családokban előforduló születési eseteket vagy csupán magukat az egyes családokat vizsgáljuk, látjuk, hogy anyakönyvünk már 1538. és 1542. évről a Berecz, Csapó, Dezsó, Nyikos, Mike és Sebestyén familiákat mint lutheránusokat és kálvinistákat említi. Tagadhatatlan, hogy az elősorolt összes családok csatlakoztak a reformációhoz, de hogy a megnevezett négy helységben már ilyen korán bevették volna azt, eddig nem tudtuk, semmi azt bizonyító adatunk nem lévén reá. Nem akarom egyenként újra felsorolni az egyes családokat, de a XVI. századból való 31 keresztelési feljegyzés általánosságban elég bizonyíték arra, hogy ezekben a helységekben a reformáció ekkor már megszilárdult, az előkelőbb nemesek hozzá csatlakoztak. Ezenkívül a XVII. századból 44, a XVIII-ból kilencz eset van még az anyakönyvben feljegyezve.

Mindenesetre értékes munkát végzett az az ismeretlen, aki a komáromi jezsuita rendház helyettes rendfőnökének, Kisóczy Mihály atyának beleegyezésével, ezen lutheránus és kálvinista szülőktől született s megkeresztelt gyermekek anyakönyvét, magukból a levéltárban feltalált hiteles, mondjuk eredeti elronyolódott levelekből 1736-ban leírta, azokat rendbeszedte és az enyészettől megmentette. Kinek a számára készült? ki tudná megmondani. Azon körülmény azonban, a mit az anyakönyv végén, már nagyon elmosódott irónnal való feljegyzésből olvashatunk: »ezt a könyvet megvettem egy jószívü jezsuita paptól, Ferencztől, 2 forinton és Rohoncra kocsimon bevitem 1777-ben«, azt engedi következtetni, hogy az anyakönyv a komáromi rendház tulajdona maradt és az 1736-ban még megvolt eredetiről, tényleg az adatok megmentése céljából másolták le, felismervén valamelyik páter, talán épen maga Kisóczy, azoknak fontosságát, családtörténeti nagy becsét, és egy jól olvasható írású rendtaggal leíratta. A jezsuita-rend feloszlatakor 1773-ban, a feljegyzés szerint Ferencz szerzetes, a könyvecskét magával elvitte és református kézre juttatta, hogy vegye valami hasznát, esetleg az anyakönyvben előforduló családok utódai közül valaki. Miért rejtegetse ő magánál tovább, mikor annak bevezető, kezdő sorai, rendjének régi fényére emlékeztetik őt, a ki vagy bujdosó, vagy valamelyik püspök szivességéből egyik helyről a másikra menő kíségető.

A nagy negyedréteg alakú, papírba kötött, az idő viszontagságainak nyomait magán viselő anyakönyv első borítékán belül »Danielis Mező die 10. augusti 1837.« bejegyzés áll, s e szerint Mező Dániel tapolczafői lelkész tulajdona volt, s bizonyára az ő könyvtárából került Barthalos Kálmán dudari volt református lelkész könyvtárába, kinek özvegye, Sebestyén Gizella úrnő szivességéből jutottam ezen, tudtommal legrégebb anyakönyvhöz, melyet örömmel mutatok be az érdeklődőknek, s hiszem, hogy geneológusaink ennek sok hasznát veszik, és velem együtt óhajtják, vajha minél több XVI. századi keresztelési anyakönyvet publikálhatnánk s mely szóról-szóra így hangzik :

Matricula, sive Libellus, nomina infantium Tevelini, Neszmelini, in valle Pázmándini, Mocsini, multisque in aliis locis, a parentibus lutheranis et calvinistis natorum et baptisatorum, verum nunc de schedulis legibilibus baptismatibus in archivo nuperime inventis, ne omnes iam omnino in nihilum abeant cum assensu A(dmodum) R(everendi) D(omini) P(atris) N(obilis) Michaëlis Kicsóczy vicarii residentiae societatis Jesu Comaromiensis superioris 15. novembris 1736. conscripta ordine continens sequenti :

Annus et dies baptismatis	Infans	Parentes	Patrini
1538. 10. Januarii.	Stephanus.	Nobilis Joannes Berecz et Eva Thury.	Nobilis Andreas Kossa. Petrus Fodor.
1538. 20. Martii.	Anna.	Nobilis Paulus Csapo deEcsed et Catharina Wégh.	Dominus Joannes Kutass.
1538. 26. Martii.	Petrus.	Nobilis Alexander Nykoss et Susanna Horváth.	Nobilis Michael Török.
1542. 8. Novembris.	Franciscus.	Franciscus Deseő Nobilis Lossonczy Banfianus.	Magnificus Dominus Báthory.
1542. 1. Decembris.	Stephanus.	Nobilis Joannes Sebestyén et Juditha Kálnay	Nobilis Martinus Dombay.
1542. 4. Decembris.	Nicolaus.	Nobilis Joannes Mike de Mikeháza et Juditha Soós.	Dominus Stephanus Pongrácz.

Annus et dies baptismatis	Infans	Parentes	Patrini
1543. 1. Februarii.	Abrahamus.	Nobilis Petrus Lévay de eadem et Sara Maar.	Gabriel Wargha cum consorte.
1543. 19. Februarii.	Juditha.	Nobilis Joannes Berecz et Eva Thury.	Nobilis Petrus Fodor.
1543. 20. Februarii.	Paulus.	Nobilis Josephus Tamassa et Elisabetha Hollóssy.	Dominus Gabriel Palásthy.
1543. 22. Februarii.	Adamus.	Nobilis Paulus Wargha et Anna Tabody.	Dominus Michael Somogy de Rempes-Hollós.
1549. 9. Maii.	Sophia.	Nobilis Blasius Baracskey Pálffy et Eva Muslay filia senioris Moysis.	Dominus Georgius Thury.
1549. 13. Maii.	Sára.	Nobilis Nicolaus Barssy	Nobilis Petrus Váry.
1549. 25. Decembris.	Éva.	Paulus Mikolay de Mikeháza et Juditha Papp.	Nobilis Gabriel Bereczky.
1565. 13. Augusti.	Joannes.	Nobilis Paulus Kovács et Dorothea Makky.	Nobilis Nicolaus Halász.
1565. 20. Augusti.	Sophia	Nobilis Martinus Darány et Juditha Thege.	Dominus Andreas Sárközy.
1565. 1. Septembris.	Stephanus.	Nobilis Joannes Bottlik et Catharina Nyáry filia Petri.	Dominus Paulus Hegyi.
1565. 4. Novembris.	Stephanus.	Nobilis Georgius Ivány et Maria Kossár.	Nobilis Stephanus Török et Joannes Juhász.
1565. 5. Novembris.	Josephus.	Nobilis Benedictus Pálffy et Theresia Barcza.	Dominus Georgius Csernel.
1565. 21. Novembris.	Ludovicus.	Nobilis Stephanus Thaly et Catharina Fáy.	Dominus Sigismundus Kürthy.

Annus et dies baptismatis	Infans	Parentes	Patrini
1567. 30. Decembris.	Martinus.	Nobilis Joannes Komáromy et Éva Karácsony.	Dominus Blasius Nagy.
1590. 1. Julii.	Clara	Nobilis Paulus Molnár et Elisabetha Berecz.	Dominus Nicolaus Csoknyay.
1590. 8. Julii.	Stephanus.	Nobilis Petrus Eöry aliter Cseresnyés et Anna Loránth.	Dominus Michael Bárdy.
1590. 16. Julii.	Nicolaus.	Nobilis Joannes Zsoldos.	Dominus Franciscus Török.
1590. 21. Julii.	Stephanus.	Nobilis Nicolaus Mike.	Nobilis Antonius Soós.
1592. 6. Januarii.	Joannes.	Nobilis Franciscus Deseő Banfianus és Pálffyanus et Sophia Baracska Pálffy.	Dominus Franciscus Thury.
1592. 9. Januarii.	Stephanus.	Nobilis Joannes Barcza et Maria Tihany filia Andreae.	Dominus Stephanus Szakony.
1593. 5. Decembris.	Gabriel.	Nobilis Joannes Vicenty.	Domina Anna Fiath.
1593. 5. Decembris.	Andreas.	Gregorius Fűzes et Susanna Szabó.	Andreas Máté.
1593. 12. Decembris.	Emericus. Stephanus. Gemelli.	Nobilis Joannes Kiss et Éva Madarász.	Dominus Joannes Körmendy.
1593. 14. Decembris.	Michael.	Nobilis Ludovicus Kardoss.	Dominus Josephus Kenessey.
1593. 14. Decembris.	Michael.	Nobilis Petrus Szücs et Éva Káldy.	Dominus Andreas Baranyay
1605. 6. Aprilis.	Sára.	Nobilis Michael Illés et Theresia Pálffy.	Dominus Emericus Csajághy et Dombay.
1605. 1. Maii.	Ladislaus.	Nobilis Ladislaus Huszár et Anna Barathy.	Dominus Blasius Káldy.

Annus et dies baptismatis	Infans	Parentes	Patrini
1610. 25. Maii.	Michael.	Nobilis Michael Vizkelety de Szemtentecz et Ujfalu.	Dominus Ludovicus Bittó.
1610. 26. Maii.	Joannes.	Nobilis Michael Szücs.	Nobilis Stephanus Sárközy.
1610. 28. Maii.	Antonius.	Andreas Száky et Eva Nagy.	Dominus Joannes Buzinkay.
1610. 29. Decembris.	Georgius.	Nobilis Michael Buzás et Maria Péntek.	Dominus Stephanus Hegy.
1620. 15. Maii.	Andreas.	Nobilis Joannes Kovacs Deseő a matre Baracskey etiam dicitur.	Dominus Franciscus Fogthüy.
1620. 15. Maii.	Susanna.	Nobilis Paulus Szalay-Bakony etiam dictus et Catharina Bereczky.	Dominus Petrus Kardoss.
1620. 28. Septembris.	Sophia.	Nobilis Gregorius Józsa et Therezia Eölvédy aliter Gacsal.	Dominus Adamus Király.
1622. 4. Decembris.	Joannes.	Nobilis Joannes Kovács Deseő sive Baracskey.	Dominus Adamus Halász.
1622. 5. Decembris.	Samuel Elisabeth Gemelli.	Andreas Vajda et Rebeca Tóth aliter Decsy.	Nobilis Andreas Lévy.
1622. 8. Decembris.	Joannes.	Stephanus Mike.	Gabriel Anda.
1640. 5. Januarii.	Catharina.	Nobilis Michael Bereczky et Mária Földess.	Nobilis Paulus Bődögey.
1645. 4. Novembris.	Andreas.	Nobilis Andreas Kovács Deseő.	Nobilis Adamus Árvay.
1645. 7. Novembris.	Stephanus.	Nobilis Petrus Eörsy aliter Nagy et Catharina Dóczy.	Dominus Joannes Csúzy.

Annus et dies baptismatis	Infans	Parentes	Patrini
1645. 12. Decembris.	Sara.	Gregorius Lovass et Maria Soós.	Nobilis Sigismondus Eöry.
1649. 10. Aprilis.	Andreas.	Joannes Kelemen et Eva Pány.	Nobilis Mathias Kulcsár.
1649. 20. Augusti.	Petrus.	Nobilis Andreas Thury et Dorothea Tevely.	Dominus Samuel Bereczky.
1649. 26. Septembris.	Éva.	Stephanus Palotay et Juditha Várady.	Nobilis Andréás Bányay.
1651. 4. Julii.	Stephanus.	Nobilis Laurentius Sándor et Catharina Baracskey Pálffy.	Nobilis Stephanus Sándor, Laurentii huius carnalis.
1651. 6. Augusti.	Joannes.	Nobilis Petrus Thury.	Nobilis Ladislaus Sággy.
1651. 1. Septembris.	Franciscus.	Nobilis Joannes Kenessey.	Dominus Georgius Thury.
1654. 2. Februarii.	Juditha.	Nobilis Joannes Kovács Deseő.	Dominus Emericus Kálmándy.
1654. 7. Julii.	Stephanus.	Nobilis Gabriel Kovács.	Nobilis Stephanus Bóka.
1654. 16. Novembris.	Michael.	Nobilis Petrus Becsey sive Bornemisza.	Nobilis Joannes Kovács Deseő, iunior Baracskey.
1657. 1. Januarii.	Catharina.	Nobilis Junior Kovács Deseő Joannes.	Dominus Petrus Kutassy.
1660. 2. Februarii.	Petrus.	Nobilis Joannes Szücs et Dorothea Kovács Deseő Baracskey etiam dicta.	Nobilis Stephanus Panda.
1654. 21. Novembris.	Joannes.	Nobilis Michael Tolnay alias Literaty et Elisabetha Szögy.	Dominus Josephus Várday.
1661. 20. Maii.	Gregorius.	Nobilis Michael Vizkelety de Szemp-tenecz et Ujfalú.	Dominus Joannes Sándor.

Annus et dies baptismatis	Infans	Parentes	Patrini
1661. 26. Novembris.	Elisabetha. Agnes. Gemellae.	Nobilis Nicolaus Gombás et Anna Füredy.	Nobilis Andreas Kup.
1661. 29. Novembris.	Jacobus. Stephanus. Gemelli.	Nobilis Jacobus Deseő.	Dominus Andreas Finta.
1663. 15. Martii.	Paulus.	Nobilis Joannes Szücs et Dorothea Kovács Deseő etiam Baracskey appellata.	Nobilis Gabriel Végh.
1670. 8. Februarii.	Elisabetha.	Andreas Mészáros aliter Kozma et Katharina Kovács Deseő.	Petrus Horváth.
1670. 2. Junii.	Emericus.	Nobilis Andreas Posgay et Julianna Borbély.	Nobilis Stephanus Baráth.
1670. 4. Julii.	Ludovicus.	Nobilis Paulus Bóday et Sára Balogh.	Dominus Emericus Ujváry.
1673. 20. Augusti.	Julianna.	Nobilis Andreas Kovács Deseő et Maria Kopácsy.	Nobilis Paulus Oláh.
1673. 27. Augusti.	Dorothea.	Nobilis Laurentius Balogh et Juditha Csoknyay filia Joannis junior.	Nobilis Blasius Agoston.
1674. 4. Julii.	Agnes.	Nobilis Samuel Somossy et Catharina Boda.	Nobilis Joannes Gyimóthy et Georgius Bereczky.
1675. 6. Julii.	Elisabetha.	Nobilis Joannes Hollóssy et Juditha Kovács Deseő.	Nobilis Petrus Hollóssy de Füstő huius Joannis carnalis.
1675. 17. Augusti.	Paulus.	Nobilis Andreas Szalay et Eva Bereczky.	Nobilis Stephanus Virágh.

Annus et dies baptismatis	Infans	Parentes	Patrimi
1682. 20. Octobris.	Emericus.	Nobilis Gabriel Papp.	Nobilis Benedictus Noszlopy.
1682. 28. Octobris.	Sára.	Nobilis Stephanus Végh et Katharina Kovács.	Nobilis Andreas Takácsy.
1682. 28. Novembris.	Joannes.	Nobilis Josephus Eröss et Elisabetha Szabó alias Eöry.	Nobilis Andreas Szeghy.
1703. 13. Februarii.	Stephanus.	Nobilis Emericus Posgay et Agnes Szalay.	Nobilis Josephus Szeghy.
1703. 20. Februarii.	Andreas.	Nobilis Gregorius Vizkelety de Szempencz Ujfalu iam Százváry denominatus et Julianna Kovács Deseő.	Utrique Domini Pázmány.
1704. 1. Octobris.	Joannes.	Nobilis Petrus Csepke.	Nobilis Gabriel Végh.
1705. 1. Septembris.	Andreas.	Nobilis Stephanus Márkus plurimum Szombathy vocatus et Julianna Fördös.	Nobilis Stephanus Kápolnay.
1705. 1. Septembris.	Gregorius.	Joannes Török et Elisabetha Hollóssy de Füstő.	Nobilis Stephanus Sándor.
1705. 20. Septembris.	Joannes.	Nobilis Stephanus Dózsa et Theresia Szarka.	Dominus Andreas Pázmány.
1706. 19. Octobris.	Joannes.	Nobilis Joannes Juhász e Nagy-Igmánd demigratus.	Nobilis Georgius Pap.
1706. 2. Novembris.	Stephanus et Joannes. Gemelli.	Nobilis Stephanus Hollóssy et Elisabetha Mészáros sive Kozma.	Nobilis Stephanus Dobozy.

Annus et dies baptismatis	Infans	Parentes	Patrini
1706. 2. Novembris.	Andreas.	Nobilis Stephanus Horváth aliter Mészöly et Anna Bogárdy.	Dominus Franciscus Kaszap sive Nagy.
1706. 2. Novembris.	Michael.	Nobilis Junior Stephanus Végh et Maria Balassa.	Dominus Michael Csupor.
Summa schedularum 84.			

Közli: THURY ETELE.

A GRÓF FESTETICS CSALÁD HITBIZOMÁNYAI.

TOLNAI FESTETICS KRISTÓF VÉGRENDELETE. 1765. SZEPTEMBER 20.

Gróf Festetics György cs. kir. kamarás, huszárkapitány, a keszthelyi »Georgikon« nagyemlékezetű alapítója, azzal a kérelemmel járult II. József császár elébe, hogy nagyatyjának, *Festetics Kristófnak* Pesten, 1765 szeptember 20-án kelt végrendeletét, melyben Zala, Somogy, Vas és Sopron vármegyékben fekvő, őstül maradt és szerzeményi javaiból *Pál* és *Lajos* fiai számára két majorátust, illetőleg elsőszülöttségi hitbizományt alapított, az 1723. évi 50. t.-cz. értelmében jóváhagyván, erősítse meg.

József császár, különös tekintetbe vevén a kérelmező atyjának, néhai *gróf Festetics Pálnak*, a Szent-István-rend nagykeresztesének és Baranya vármegye főispánjának, gyermekségétől fogva tanusított hűségét és azokat a kiváló érdemeket, a miket mint a magyar udvari kamara alelnöke, és valóságos belső titkos tanácsos, az uralkodóház és a szent korona szolgálatában szerzett; de megemlékezvén magának a kérelmezőnek a horvát királyi tanácsban való dicséretes működéséről, mindenekfelett pedig az utolsó porosz háboruban tanusított nagy vitézségéről: *Festetics Kristóf* végrendeletét 1783 márczius 22-én minden pontjában jóváhagyta, megerősítette és szóról szóra átíratván, titkos kir. pecsétje alatt kelt ünnepélyes oklevélbe foglaltatta, a testamantum alapított hitbizományról kijelentvén, hogy »*praemissae majoratus ac successionis primogeniturae seu Fidei Commissi institutioni, aliisque omnibus et singulis in eodem testamento clarius et uberius contentis ac expressis conditionibus et clausulis benignum consensum nostrum regium praeuimus et elargiti sumus*« stb.

Festetics Kristóf idősebbik *Pál* fiának a *keszthelyi*, *Lajosnak* pedig, a kinek maradékai csak 1857-ben lettek grófká, *Böhönye*, *Toponár* és több somogyvármegyei javakból álló hitbizományt hagyományozta, szabályozván közöttük az örökösödés rendjét, és kielégítvén készpénzzel a leányokat, a mint az alább következő sok tekintetben érdekes és tanulságos végrendelete bizonyítja.

Atyának, Fiunak és Szent Lélek Istennek nevében Amen ! Istennek ő szent fölségének emberi nemzetre kiadott decretuma hozván magával, hogy minden embernek meg köllessék egyszer halni és lölkét az ő teremőjének visszaadni, mindennapi példákbul pedig látván, mely hirtelen halállal és készületlen ez árnyék világbul némely ember kiszóllittassék :

Hogy azért én is halálom óráját és esetét nem tudván, se lölkiekben se világiakban készületlen ne találtassam, következendő képen a minémű kevés elmulandó jókkal és jószágokkal Isten ő szent fölsége érdemem fölött is megáldott, azok iránt utánnam való s' következendőképen édes gyermekeim és azoknak defec-tussával más successorim között is valamely pör és gyűlölséges egyenletlenség ne származhassék, mind testemben, mind elmémben ép és egészséges lévén, teszem ezen testamentumomat, hozzáván Istenemet ő szent fölségét, szent áldását s' akarattját hozzám nyujcsa, elmémet ugy világosicsa, hogy gyermekeim, maradékim és successorim között igaz ítéletet és rendelést tehessek. A mint is akarom, sőt atyai hatalmambul parancsolom is, hogy ezen testa-mentumomat és rendölésemet egyik gyermekem is, vagy azoknak maradéka is ne merészölje legkevesebben is által hágni, hanem gyermekeim közül mindenik és más akárki is mindenekben tartoz-zék megtartani. Ahhoz képest

Elsőbben is bűnös lölkömet az én teremőmnek, Istennek ő szent fölségének véghetetlen irgalmában, kegyelmében ajánlom, telljes szivembül, tehetségembül esedezem ő szent színe előtt, hogy sok undok vétkeimet szent fia Jézus Kristus drágalátos szent vérének kiontásáért nekem kegyelmesen meg bocsássa, holtom után pedig a Jézus Kristusnak őt mélységes szent sebeiért, maga ingyen való nagy kegyelméből Szent Anyának Szüz Máriának s' minden szenteknek esedezése által lölkömet vezéreltesse szent angyalai által maga szent színe eleiben, hogy ottan örök boldog-ságban Szent nevét dicsérhessem, és minden szentekkel, angyalaival egyetemben énekelhessem : *szent, szent, szent az Úr Isten, az ki Atya, Fiu és Szent Lélek egy Isten, Amen!*

Az testemet pedig hagyom az ő annyának földnek gyomrában. Föltett szándékom ugyan, hogy *Keszthelen* szegény ispitálbelieknek épületet tetetek, azon ispitál mellé egy kápolnát és kriptát épít-tetek, hogy azon kriptában mind az szegény ispitálbeliek temet-kezhessenek, mind magam teste azon kriptában szegények közé tétetődhessék. Ha Isten irgalmából végben vitethetem azon épüle-tet, tehát akarom, hogy kesztheli ispitál kriptájában minden pompa és czeremonia nélkül, Anya szentegyház szokása szerént tetetődjék rothadandó testem, hogy ottan a szegényekkel lévén *Ítélet napján* lehessen boldog föltámadásom ; ha pedig azon épületre reá nem érhetnék, tehát akarom, hogy kesztheli Pater franciscanu-

sokhoz minden pompa és czeremonia nélkül az testem, úgy az Anya Szentegyház szokása szerint exequiák tartásával és inádságokkal tetetődjék, reméllem aztis, hogy fiaim az szokott Epitaphiumnak megtételében holtom után is kötelességeket s' hozzám való szereteteket megfognak mutatni.

Üdveztőnk Jézus Kristus maga mennyei országában felmenvén az szegényeket és szükölködőket hatta maga helet ez földön, az Anya szentegyház tanítása szerint, az mit az elmulandókból azoknak adunk azt Istenünknek adgyuk. Hogy az Teremtőmet, Megváltómat mely földiekkel megáldott azokból részessé tegyem, azért a kesztheli ispitálra hagyok ezer forintokat, úgy hogy holtam után maradott pénzbiül Pál fiam mennél előbb securus és bátorságos helet és adóssat szerezvén capitalisul letegye, hogy esztendőnként interessét vehessék és ispitálbeliek tápláltathassanak. Az mely fiam Keszthelt fogja birni, kötelezem arra, hogy az kesztheli ispitálra vigyázó gondviseléssel legyen és minden esztendőben számot vegyen s' ha maga reá nem érne gondviselője által számot vetessen az ispitál attyátul, vagy a kinek ispitál pénze concredáltatik, hogy Capitalisok interesséből az szegények tápláltathassanak, az Capitalisok pedig el ne harácsol-tassék, hanem inkább esztendőnként szaporittassék ; Isten kegyel-méből kit magam, kit más adakozó keresztények adományából már is annyi Capitalist össze szerzettem, hogy nem csak az ispi-tálban bent tizenkét személy illendőkép tápláltathatik, hanem még házi szegényeknek is osztogattathatik alamisna s' ha Isten még egy néhány esztendeig éltemet halasztyja, reméllem bőviteni foghatom Ispitál Capitalissait. Azért a mely gyermekeim vagyis maradékom kesztheli jószágot birni fogja, kesztheli ispitálnak gondviselését, gyarapittatását szivére vegye, úgy várhattya Isten áldását. Az ispitál háza körül mi épület kívántatnék, az mely fiam és maradékom kesztheli jószágot birja azon fiamat ispitál körül való épületeknek végben vitelére kötelezem s' tartozzék is végben vitetni. Ugyan azért igye fogyott személyeknek ispitálban való bevételére egyedül ő neki legyen hatalma, mely ispitálban való bevételében leginkább arra kérem azon fiamat, hogy vagy született kesztheli fi vagy pedig kesztheli tartományban lévő jobbágy fi vagy is régi szolgálga legyen, melyet ispitálban beveend.

Még is kesztheli jószágot birandó fiamat arra kötelezem, hogy az ispitálbelieknek mindennap isteni szolgálattyok az az szent miséjek lehessen, Vasárnap és innepnap praedicationok és gyóntató attyok, tehát azon fiam kesztheli jószág jövedelméből adgyon az kesztheli pater franciscanusoknak ezen fáradságokért esztendőnként ötven forintokat, ha pedig pater franciscanusok magokra nem kívánnák vállalni, azon esetben egyházi embert szerezzen, a ki azon fáradságot magára vállalja. Azon pater francis-

canus vagy egyházi ember Vasárnap az misét az ispitállal jó tevőkért, ha valamely ispitálbeli meghal annak lölkeért hat misét, az ispitálban való élőkért esztendőt átal egy énekes misét, magam lölkeért minden holtnapban egy kis misét, esztendőt átal pedig Festetits nemzetben való élőkért s' az megholtakért is egy énekes misét tartozzék mondani.

Holtam után Pál fiam adgyon kesztheli klastromban lévő pater franciscanusoknak két száz forintokat, hogy lölkömért miséket mondgyanak, a többire fiam s' gyermekeim ájtatosságában ajánlom lölkömet, reméllem más esztendőben sem felejtkeznek el lölköm vigasztalásáru. Valamely jószágomban plebanus lakik adattassék mindenikének misére hat forint, úgy hogy az népséggel és szegény jobbágyimmal imádkozhassanak lölkömért.

Hogy cselédgyeim is imádkozzanak érettem és hozzám való hivségekét valamenyire meg jutalmazzam, hagyom és parancsolom, hogy az két fiam kiki maga jószágában és akarmely renden levő és szolgálatban való conventiós cselédimnek, az kik három esztendeig már nállam szolgáltak, nemcsak azon esztendőre járandó conventiójokat kifüzzessék, hanem azonkívül még egy esztendőre járandó készpénzbeli füzetéseket is megadgyák.

Valamely majoromban árva gyermekek tartatnak, azokat még magok kenyerét nem kereshetik, tarcsák fiaim és tanittassák mesterségre, ha szintén jobbágyfiak lennének is.

A mely örökös jobbágyaim pedig akár pénzbeli censussal, akár gabona árával restantariusok találatnának, azoknak de pleno relaxálom, úgy hogy fiaim örökös jobbágyoktul semminémü restantiát ne vegyenek, az mely jobbágyok penig földemen laknak és örökösöknek tartatnak és robotolnak fél esztendőre járandó készpénzbeli censusokat elengedem, nem értvén ide az libere migransokat, napi számosokat és arendásokat.

Másodszor Isten ő szent fölsége titkát nem vizsgálván, önnön maga, Isten ő szent fölsége legjobban tudgya mibül esett? hogy minekutánna Nemzetes *Szegedy Judith* asszonyal majd tizenhat esztendeig a szent házasságba éltem volna és szép gyermekekkel Isten megáldott volna, az jó feleségem velem háborgani kezde, nem tekintvén gyermekeimnek ártatlanságát, kised és nevetlen voltait, házamtul magát elvette és hét nevetlen árváimmal, édes gyermekeimnek nem kevés sérelmével és kárával magánosan hagyott. Ezek után méltóságos győri püspök előtt osztályában jutott mindennemü értékit vissza kérte és azon folyül tartására költséget rendeltetni kívánt. Noha ugyan törvény szerint nem tartoztam volna, mindazonáltal méltóságos püspök tekintetiért mindenét nem csak fillérig kiadtam, de azon kívül az elmúlt tartásáért is nem csekély pénzt fizettem. Ezek fölött esztendőnként éltéig tartására háromszáz forintoknak bizonyosan megadására

kötelezém magamat, úgy szegény gyermekeimet, az mind éltéig azon 300 forintokat minden fogyatkozás nélkül meg is adtam, mert közöttünk lett contractus szerint több nem is kompetált neki. Halálos ágyban esvén azon feleségem, hozzám bocsátott kérésére és kívánságára hozzá mentem és a mennyire az keresztenség azt hozta magával, hogy olyankor kiváltképen az ember mindennemű haragját és neheztelését feledékenységbe vegye és elengedgye: úgy mi is annyibul megbékéltünk, és egymásnak mindeneket elengedtünk. De valamint mindennemű praetensioi köztünk lett contractus szerint már sopiálva s' accommodálva voltak, úgy azok abba is marattak. — Azért noha a mint hallom alkalmas adósságok maradtak feleségem után, azokat füzetni nem tartozom s' gyermekeim sem tartoznak, mert feleségemnek (a mint azt némelyek reám akarták fogni) legkisebb ajánlást az iránt nem tettem, és ő is azt töllem nem praetendálta csak egy szóval is.

Harmadszor. Kivánom abban is gyermekeimet megvilágosítani, mi karban legyenek őrssi, atyai és anyai jók? — azok miből állók legyenek? és azokbul egyre egyre mennvi jutand? Istenben boldogult édes atyám, néhai nagy érdemű *Festetics Pál*, midőn ítélő mester Szluha Ferencz uram előtt Sopronban három gyermekeinek részét, ugymint Festetics Örsébet néném asszonyának *Ghilányi János* generalis uram házastársának, Festetics József generalis bátyám uramnak és nekem kiatta volna, találtattak és becültettek mind atyai mind pedig az anyai jók és jószágok százkét ezer forintokbul állóknak lenni. Ebbül nekünk megnevezett három gyermekeinek jutott ötvenegy ezer forint, ötvenegy ezer pedig édes atyánknak szabad dispositiójára hagyattatott az gyermekei által. Ebbül az gyermekeinek adott 51 ezer forintbul kinek kinek juta tizenhétézer forint. Ghilányiné néném asszonynek adatott azon 17 ezer forintba *Vágh-Ujhelyi* jószág, Festetics József bátyám uram készpénzül vette fel, nekem pedig adatott *kereszturi* és *toponári* jószág, az mint akkor volt. Mert Kereszturhoz azután szerzettem *Szent Györgyi, Beleg, Konyi* falukat és *Rádi* pusztát. Ezen atyánk által lett excontentatiónk pedig Szluha Ferencz ítélő mester előtt lett transactionkból bővebben ki fog teczeni. Csakhamar következett Istenben elnyugodott édes atyánknak halála és minthogy kivevén mintegy tiz ezer ftig néhai *Toldi* asszonytul, édes atyám első feleségétül származott gyermekeinek, úgy mint néhai *Festetics Ferencz* maradékainak *Meszlényi Jánosné, Sándor Istvánné* maradékinak *Peczovicsné* és *Balogh Adámné* néném asszonyaiméknak lett legatumokon kívül minden jószágot nekem és mindkét ágon leendő gyermekeimnek méltóztatott testamentaliter hadni, következendőképen atyánk kezénél maradtott jókbul vettem kezemhez negyvenegy ezer forintot érő jószágot,

hozzá tévén osztályomba jutott 17 ezer forint jószágimat, tenne az egész atyai és anyai successióm *ötvennyolcz* ezer forintokat érő jókat. — De minthogy fön irt Szluha Ferencz ítélőmester uram előtt lett transactionnak az mely punctumában Urunk atyánk kezénél maradtott jószágot szabad dispositiója alá vetettük, azon punctumában az is foglaltatván: *Nihilominus tamen in dubie sperantes in gratia paterna liberae dispositioni remansa bona sub-jicimus*, — ezen cikkelyből azt kívánták mind néhai Festetics Örsébet Báró Ghilányiné néném asszony, mind pedig néhai Festetics generalis bátyám uram törvényel is megmutatni, hogy azon transactio conditionata levén egészben nekem és gyermekeimnek, ugy egyéb legatariussinak nem hagyhatta volna üdvözült atyánk. Azért ugyan Szluha Ferencz ítélőmester uram eleiben az törvényre intettem is, mindazonáltal véreim s' egy testvéreim lévén, hogy törvényes pör alá vessem se illendőnek nem látván lenni se pedig törvénynek *kéccséges és kölcséges* kimenetelétül várni nem akarván, bátyám Festetics József uramnak tiz ezer forintokat, néném Ghilányiné asszonyomnak négy ezer forintokat alkuképen adtam, az mint ez iránt való alku a fölséges Cancellárián megtaláltatik. Azért azon nekem hagyott és adott jószágbul kezeim között nem maradtott több negyvennégy ezer forintot érő jószágnál, melyet köllenék *hat* gyermekeimnek, ugy mint *Pál* és *Lajos* fiaimnak, *Jutka* Báró Vécsey Istvánné, *Boriska* Szarka Istvánné, *Katicza* Vrancsics Pálné és *Thereska* Hunyady Elekné leányimnak osztokodni. Következőképen őssi jószágból több egyre egyre nem jutna hét ezer ennihány száz forintot érő jószágnál.

Mondhatnám ugyan azt is, hogy ez a jószág nem annyira természet szerint való successióval, mint inkább édes atyám testamentumából reám szállott és ezen okbul is szabadon disponálhatnék, de ettől praescindálok s' kívánom gondollják meg édes leányim jól, hogy azon jószágok, melyeket Atyám testamentuma szerint kezemhez vettem, nagyobb részént zálogban valának és én örökösitettem meg. Az mely őssi örök jószágnak mondattathatnak igen csekély és leányimtól messze esik s' oly situatióban vagyon, hogy kevés jövedelmet hoz, ha csak más vármegyében nagy jószággal és erővel nem bir az ember; kevés voltára való nézve is, ha hat felé osztják azon jószágot egynek-egynek magános helység nem jutna, hogy csöndesen lakhatnék és gazdálkodhatnék. Látjuk és naponként tapasztaljuk, a mely helységbe két egy testvér vagy osztályos atyafi együtt lakik és gazdálkodik mely nagy viszálykodások és illetlen atyafiságtalanságok elő nem adgyák magukat, de más-képpen is, ha egy helység gyakran felosztatódik se egyiknek se másiknak azon helység hasznára nem lehet s' attul viseltek, hogy kéntelenítettnek az atyafiak az olyatén helységeket elvesztegetni és idegeneknek eladni. Arra való nézve gyermekeimnek

javára itélem lenni, ha a leányok a jószágbul két annyi éró készpénzzel kifizetődnek, azért minden leánynomnak adattassék tizenöt ezer forint s' kiki vegye jó névvel ezen neki adandó 15 ezer frtokat és elégedjék meg vele s' részt ne kívánjon venni a jószágbul, a mint is már némelyikének bizonyos számú pénzt füzettem ennek fejében, a mely azután excontentatiójakor ezen 15 ezer forintokban imputáltassék.

Böhönye és mellette lévő praediumokból ugysem vehetnek részt, minthogy zágrábi püspök *feuduma* és a püspökség meg nem engedi, hogy leány részt vegyen a feudalis jusnak értelme szerint. De másként is condonatárius lévén, mind bátyám mind magam fiaimnak praediciumot nem tehetett édes atyám. A zágrábi püspök elakarta töllem Böhönyének felét venni és bátyámnak adni, nehezen vihettem végben a püspökségnél, hogy bátyámtul való megvételére püspöki consensusát atta, a mint *Festetics József* bátyám uramtul meg is vettem. Annyival inkább hát ezen helységbül részt nem vehetnek leányim.

A többi somogyi östül maradott jószág igen csekély, ugy mint *Toponárból* álló, *zeliczi* hegyes tartományban lévő tiz-tizenkét házbul álló három falucskából, maguk itéletivel is megfoghatták, hogy atyai mód teszem, rendölésemet, nagyobb hasznokra lévén, ha a pénzhez nyulnak. Mert *Saághy* (így !) falunak is két részét magam örökítettem meg, ugy nem különben *Családot*, sopronyi belső háznak is csaknem nagyobb részét én építettem. A major igen csekély házacskából állott, a mint most is ki tecczik, a mely részén a nagyobb épületek vannak, azoknak fundussát, szomszéd Burgernek házát megvevén szerzettem és ugy bővíttem, a major szállóket, réteket én vásárlottam, ki vévén a házhoz tartozandó két-három szállót, *csurgói* és *szentmiklósi* jószág, *Balaton Szent György*, *Rád* és a többi Somogy vármegyében lévő, magam kereményim. Nem különben *kesztheli*, *kemendi*, *vasvári* és egész *hegyháti* jószágot *Pethő* familiától vásárlottam, ő felségétől nyert donatióval megerősítvén a jussomat, majd mindenik jószágom eránt ellenem és általam is indított processusokra és a praetendensek excontentatiójára nagy számú pénzt kiadtam. — Azért ezekben ugyis szabad dispositióm lévén, ahhoz képest intem atyai módon leányimat, ha Isten áldását magokra várni kívánják, rendölésemet meg ne vessék és a fiakkal ne izetlenkedjenek, annyival is inkább ne törvénykedgyenek, hanem atyafui szeretettel, segedelemmel legyenek egymáshoz. — Ha pedig reménységemen kívül, valamelyik leányaim közül tizenöt ezer forinttal nem kívánna megelégedni, hanem *Sághi* falunak harmad részébül, sopronyi házbul, régi majorból és toponári jószágbul, dávoti és battányi pusztából és *Sávolbul*, *Simonyibul* maga részét excindáltatni kívánná, *mivel csak ezeket tartom ősi józágnak lenni*, igen is megnevezett helysé-

gekben, az olyatin engedetlen leányomnak szakasztassék ki az neki járandó része. Mivel pedig oly engedelmetlen és testamentumomat megvető, azért az fölyül nevezett tizenöt ezer frtbul egy pénz se adathassék, sőt az mely pénzt adtam még éltemben olyatin leányomnak, oly conditióval, hogy holtom után részében tudatódgyék, az mint Vécseynének és Szarkánének attam, az olyatin előre adott pénzt tartozzék fiaimnak ugy maradékioknak azonnal vissza adni s' addig miglen megnem téríti a pénzt, az őstül maradott jószágbul rész se adattassék neki, azon pénzt pedig alább irt mód szerint a proportione osszák föl fiaim.

Mínthogy keresményembül kiházassitasakor ugy is minde-
nikének két ezer forintokat és egyéb ládabeli ruhát attam, és más-
képpen készpénzül is segitettem: azért a fölyül említett 15 ezer
forintokbul, az olyatén részét kivévó leáynak egy pénzt se adgya-
nak fiaim, hanem contentáltassék jószágbul ki vett maga részével
s' Isten áldgya meg vele! Mindazonáltal reméllem testamentumot
minden vizsgálódás nélkül szentül meg fogják tartani és meg
állják s' elméjekre veszik azt is, hogy ezen bizodalombul (kit Isten
ne adjon) a fiaim *in sexu masculino* deficiálnának, következendő
5-dik punctumban denotált mód szerint azoknak leányágával
édes leányimat is ott feljegyzett jószágimban egyenlő successióra
engedtem és rendöltem.

Ha pedig (kit Isten eltávoztasson) valamely leányomnak
lejárta történnék, ha testamentumomat megállják csak az leányim
egymásnak és azoknak maradéki succedáljanak. — Ha pedig
osztált kivánnának leányim, in casu alicujus defectus fiaim is
ottan egyaránt succedáljanak, azt hozván magával törvény is,
ubi divisio, ibi successio.

Mind ezen jó akaratomat vegyék az édes leányim jónévvel
és háláadó szivvel, mert feles adósságban lévén, melyeket Pál
fiaimnak kölletik füzetni, azt sem terhelhetem meg. És ha jól meg-
vizsgálják magok is az édes leányim jószágomnak mivoltát és
adósságomnak súlyosságát, ezen kívül mely nagy költséggel
mennyi pörrel és nyughatatlansággal tartatódik és birattatik a
jószág? magok is helyben fogják hadni ezen atyai rendölésemet,
az mint reméllem meg is elégesznek rendölésemmel. Azért, édes
gyermekeim, ne izetlenkedgyetek a bátyátokkal és öcsétekkal
mert nincs mit irigyleni nékik (!). Pál fiam egyéb aránt is nagy
terh alatt leszen, Isten áldását is ugy várhattjátok, ha atyai rend-
lésemet megtartjátok, egytestvéreitekkkel békességben és azokhoz
minden szeretettel és segedelemmel lesztek.

Még is egy kedves *zálogom* vagyon, Szüz Szent Klára szerze-
tében lévő nagyszombati Conventben, ki is legjobb részt választ-
ván, maga életét Istennek szüntelen való dicséretire föl áldozván,
Szent Klára regulája alá atta magát, és szerzetessé leve, ugy mint

Juliánka leányom, ki most az Szent Szerzetben *Victoria* nevet visel. Annak ugyan dossát kiattam, és a szent conventet contentáltam, mindazonáltal oly fogadást tettem neki, sőt írásban kiattam, hogy éltéig esztendőnként adok neki hatvan forintokat, az mint ez ideig meg is attam telljességgel, de látván nagy szükségét és Isten ő szent felsége azulta megbővítette jövedelmemet, azért míg Isten engem életben megtart esztendőnként százhusz *frtokat* kívánok adni, holtom után is, hogy szükségére szolgálhasson azon százhusz forint, akarom és hagyom, hogy Pál fiam és annak fiu maradéki s' azoknak lejártával a kit az successio fog illetni, esztendőnként adgya meg a nevezett apácza leányomnak a száz husz forintokat.

Negyedszer. Tudva lévén már, mi adattassék leányimnak, egyedül fiaim vannak hátra, mi módon oszoljék közöttük a jószág.

Mivelhogy pedig tapasztalható az, hogy ha ámbár az atyák nagy fáradságokkal keresett jószágot hagynak is gyermekeiknek, de ha csak azokat nem mértéklik és meg nem határozzák mi mód vagy ez, vagy más ivadékja succedáljon azon jószágban és máskép is, keresett jószágnak természetit gyermekei szeme eleiben nem adgyák, az olyatén jószágok csakhamar elenyésznek és gyermekei kezeikből kiesnek, kihezképest, hogy kererményem s' jószágom, annyival inkább maradékim kezénél állandókép megmaradhasson, egyéb éránt is, az mely jószággal Isten megáldott oly természettel bíró, hogy ha fölosztódnék csekély haszna vételből álló jószág lenne, ellenben, ha együtt maradand, mind Isten dicsőségére, mind fölséges királyunknak, hazánknek szolgáltyára, birtokában lévőnek becsületire, gyermekeinek gyarapulására lehet.

Annak okáért hagyom nemes Szala vármegyében lévő *Tatika*, és *Rezi* várakhoz tartozandó helységeket, *Keszthel* városát és egyéb falukat, pusztákat, ugy mint *Szántó* nevü helységeket, *Alsó Zsidót*, *Szöllöst*, *Meszes Györköt*, *mihályházi, töreki, jenéki* pusztákat, *Majlath* uraméktul zálogban szerzett *Egregy* nevü falut, *kis dióssi* pusztának felét, *vonyárczi* hegyen levő szőlőimet, *Szent Andrásban* lévő portiómat, s' mind azon falukat, s' pusztákat melyek most *kesztheli tisztartóság* név alatt foglaltatnak, azokhoz tartozandó appertinentiákkal, épülettyeivel és egyéb mindennemü és nevezetü mobiliákkal, házi eszközökkel, marhákkal, ingó és ingatlan jökökkel.

Ugyszintén nemes Somogy vármegyében, *Keszthel* ellenében fekiüvő *Balaton Keresztur*, *Balaton Szent György*, *Sávol*, *Kis Tikos* nevü faluimat egészen, *fehér egyházi* falunak, *Bari* pusztának felét, *Kis és Nagy Battyáni*, *Nagy Tikossi*, *Fövényedi*, *Somogyi* és egyéb nevezetü *Balaton Keresztur* mellett lévő pusztákat.

Hasonlóképen ugyan nemes Somogy vármegyében lévő jószágot, (melyet *Marchio de Priétül* vásárlottam és vettem), ki vévén *Otvös Kónyi* és *Beleg* nevü falukat.

Ugy nem különben nemes Szala és Vas vármegyékben helyeztetett *Kemendi*, *Vassvári* és az egész *Hegyháti* mostanság általam birattatott és jövendőben gróf Szécsényi Ignác uram örökös fassiója mellett gróf öregbik Batthyáni Ádám urtól ki váltandó jószágot, *Győr Várt*, *Szent Ivánt*, mellette levő pusztát *Henyét* és *Szent Lőrinczet*, Skublicséktől ez idén kiváltandó *Hahót*-ban, *Fakosban* és *Szerdahelyben*, *Sárkán Szigetben* levő portiómat, még is Nemes Szala vármegyében levő arendás *Szent Jakab* nevű falumat és *Bacsonaki* pusztámat.

Mégis Nemes Soprony vármegyében *Saágh* és *Család* nevű falukat, hozzá tartozandó appertinentiával, az mint már éltemben Pál fiam kezéhez adám. Mind ezen folyúl nevezett jószágokban találandó épületteivel, házi eszközökkel, mindenféle marhákkal, mobiliákkal, egyszóval ingó és ingatlan javakkal, *csepreghi* és *csenki* határban levő szabad szőlőkkel együtt hagyom és testálom idősbik fiamnak Festetics Pálnak és maradékinak *Majoratus* vagy is *Primogenitura* nevezetű *jussa* és *terha* alatt, oly okkal, móddal és conditióval, hogy még Isten ő szent fölsége kegyelméből fönt léssen fiui magzatya, az első született és idősbik fia és annak fiui gyermeki, ordine majoratus seu primo geniturae succedáljanak az fönt nevezett jószágban, egyik linea pedig fiu ágon deficiálván succedáljon másik lineán levő fiui ág jure majoratus seu primogeniturae et sic per consequens és ez a primogenitalis successio és devolutio observáltassék mind Pál mind pedig Lajos fiui maradékinál, fönt tartatván köztök másik fiam fiui ágának defectusával alól bővebben declarálandó modalitas szerint, a mutua primogenitalis successiót. —

Soprony királyi belső városában vagyon két házam, a külső városban pedig két majorom, ez idén pedig az külső városban szerzettem sopronyi ispitáltul egy pajtás kertet és Sneller maradékitul ugyan az külső városban egy házat, mely is pinczéknek alkalmas hely lévén, az mint is Isten kegyelméből, ha élttem tovább fog terjedni, pinczéket akarok építtetni. Az belső városban levő szabad ház appertinentiával együtt és az külső városban *Isipítal* nevezetű patak mellett situált és adózás alatt levő major édes atyám hagyománya ugyan, mindazonáltal midőn kezemhez vettem pusztá és épületlen vala, az belső házat is én építtettem helre, az majorhoz pedig más városi embertől vevén házat nem csak azon majort megnagyobbitottam, de fundamentumából, az mint az épülethől ki tecczik nem megvető pénzemmel föl is építtettem. Második belső városban való házat és *Fischer* utczában külső párosban levő majort, melyeket közönségesen *Praiuurisch-Wirthschaffnak* szoktak nevezni báró Wikkenburgh maradékitul, appertinentiával együtt, ugy szintén ez idén az ispitáltól pajtás kertet és Sneller successoritul *Ruter-zu* nevű utczában az külső városban

való házat. Ezekon kívül pedig számos szállóket Báró Baumgartner-nétül, Pichlerné gyermekeitől és egyéb városi emberektől, öcsém Festetics Károl uramtul, földeket, réteket magam szerzettem, magam keresményembül pedig szabad dispositióm és regulatiom levén, annak okáért Báró Wikkenburgh gyermekeitől belső városban vett házamat, ugyszintén Sneller maradékítul külső városban *Ruter-zu* utczában vett házamat és ispitáltól szerzett pajtás kertemet minden appertinentiával, háznál találandó mobiliákkal, háznál lévő és más fogadott pinczékben találandó borral, marhákkal együtt, nemkülönben valami néven nevezendő szölleim, földeim *sopronyi, rákossi, medgyessi* és *wolffi* határookban találkoznak, édes atyámtul reám maradtott szabad házhoz tartozandó földeken, réteken és szállókön kívül, mindazokat üdösbik fiannak Festetics Pálnak majoratus vagyis primogenitura nevezetü jussa és terhe alatt hagyom és testálom, ugy hogy, míg Isten ő szent felsége kegyelméből fönt áll fiui magzattja, az első születtett és idősbik fia az megirt házban és fönt említett magam által szerzett földekben, rétekben, szállókben ingatlan jószág felől irt mód szerint, az mint külső nemesi jószág eránt való dispositióm s' regulatióm tartya, succedáljon. Ha pedig Pál fiannak fiui ágának lejárta történnék, tehát Lajos fiam fiui ágban levő *második születtett fi*, jure primogeniturae és in praemissis jelentett mód szerint succedáljon. Ha pedig Lajos fiam lineáján több fiu nem volna, csak az kinél léssen Lajos fiannak legált majoratus, az succedáljon ugyan a Pál fiannak majoratussában is, de mihelyt több fiu leszen a Lajos lineáján, azonnal a másik ifjabbikra szálljon a Pál fiu ágának defectusával oda esendő majoratus, és ez a rend tartattassék in illo casu is, ha Lajos fiu ágának defectusával az ő majoratussa szállana a Pál fiam fiu lineájára. Mert teljes akaratom, hogy fiam s' annak fiui maradéki magoknak in casu defectus succedáljanak és azon két fiamtól származott fiu ág között mindenekben has nló successio, jure primogeniturae observáltassék és az midőn egy lineán két majoratus concurrálhat az az adventitius majoratus legyen ifjabbik fiué primogeniturának jussával s' annak megtartásával, hagyván és kötelezvé Pál fiamat és maradékít is arra, hogy ha több fiakkal is Isten Pál fiamat megáldaná és azoknak is Isten ő szent felsége fiui magzatokat engedne, kik magok fiait sopronyi oskolákban kívánnák tanittatni, tehát a ki azon Vikkenburgh háza félet birni fogja, két szobából, egy konyhából és bőtből álló és az tanittandó fiu ágon lévő gyermekeknek szállást ingyen adni tartozzék.

Még is ámbár sopronyi külső királyi városban Ispítal nevü folyó mellett lévő major és kert édes atyám hagyományá legyen is, de mivel azon majornak meg nagyobbítására szomszéd városbeli varga mester embertől házat vettem és az egész majort és kertet

nagy kölcséggel és fáradsággal fundamentumból föl-építtettem, egyéb aránt nem csak azon majorban és kertben, de a belső városban lévő házban is úgy mint őstül maradottban Pál fiamnak részének köllene lenni és Lajos fiam az majorban az mennyi részt kívánhatott volna, az helett az belső házban való Pál része és magam által Vikkenburgtól szerzett major fog néki adattatni, melyet már is elkezdtem építeni és majd hasonló jövedelmü léssen, az mint Ispítál nevezetü folyó vagyis patak mellett levő ősi major ; mindezekre nézve *Ispítál* nevü folyó mellett lévő majort és kertet hagyom és testáлом minden épülettyeivel s' hozzá tartozandó appertinentiával és ottan találandó mobiliákkal, házi eszközökkel, marhákkal Festetics Pál fiamnak majoratus jussa és terhe alatt, úgy hogy míg Isten ő szent fölsége kegyelmébül Pál fiamnak fiui ága fönt léssen, az első született fia, és fia fia, in ordine majoratus succedáljon, ha pedig Pál fiam fiui ágának lejárta történnék, tehát Lajos fiam fiui ágból levő *második született fia* in ordine majoratus succedáljon, mely materiában magamat már följobb megmagyarázott regulatióra provocáлом.

Lajos fiamnak pedig az alább megnevezendő jókat és jószágokat hagyom, úgy mint sopronyi belső királyi városban édes atyámrul reám maradott szabad házamat hozzá tartozandó szőlőkkel, rétekkkel, földekkel, (melyeknek száma is mostani tisztartóm conscriptiójából ki fog tecceni), azon háznál találandó mobiliákkal, házi eszközökkel, azon ház pinczejében találandó borokkal.

Mindennapi példából pedig tapasztalva tapasztaljuk, mihelyt az gyermekek valamely királyi városban lévő házokat felosztják, legottan elsőben is egyenetlenségbe keverednek, következőképpen az házok csakhamar el is pusztulnak és olcsó pénzen elvesztegetődnek, holott azon háznak nagyobb részét nem kevés kölcséggel rendben hoztam és megújítottam. Annak okáért ezen ház Lajos fiam fiui között fel ne osztatódjék, hanem in forma majoratus, úgy hogy míg Isten ő szent fölsége kegyelméből Lajos fiamnak fiui magzattja fönt léssen, az első született és idősbik fia és annak is fiui gyermeki in ordine majoratus succedáljanak, ha pedig Lajos fiam fiui ágának egész lejárta történnék Pál fiam fiu ágból levő *második szülött fi* jure majoratus succedáljon.

Nem különben ugyan külső királyi Soprony városában Vikkenburgtól vett majoromat és kertemet minden appertinentiával, földjeivel, réttyeivel, kertben levő szöllővel hagyom Festetics Lajos fiamnak majoratus jussa és terhe alatt, úgy hogy míg Isten ő szent fölsége kegyelméből Lajos fiamnak fiui magzattja fönt leszen, az első született és idősbik fia és annak is fiui gyermekei in ordine majoratus succedáljanak, ha pedig Lajos fiam ágának lejárta történnék Pál fiam fiui ágból levő második született fia succedáljon.

Nemes Somogy vármegyében levő *Toponár* nevezetű egész falumat mellette feküvő, hozzá most is birattó *Zaránd* és egyéb nevezetű pusztákkal, *Zeliczben* feküvő *Szent László*, *Bözinfa*, *Galos* és *Hagymás* nevezetű falucskáimat, ugyan *Zelicsen* akármely nevezetű és található pusztákat, ugyszintén Nemes Somogy vármegyében feküvő *Böhönye* nevű falut egészen, hozzá tartozandó és zágrábi püspök átul kiadott donatióban bővebben nevezett pusztákkal együtt, ugy hogy ezen falu és puszták zágrábi püspök által mint *Feudum* adattatván s' ugyan az által ad primogenituram reguláltatván és minden esztendőben *Szent Márton napján*, in signum supremi dominii donatióinak értelme szerint sub nota infidelitatis két aranyat Zágrábban az püspöknek beküldeni és letetetni tartozék, melyet el se mulassa. Még is Böhönye szomszédságában lévő, más jussal általam birattatott *Dávoti* egész pusztámat, *merkei* és *ferebesdi* pusztáknak felét, *nagy bajomi* portiómnak együtt és ámbár csurgói jószághoz tartozandó legyen, nemes Somogy vármegyében Böhönye szomszédságában levő *Otvös Kónyi* és *Beleghi* egész faluimat, mindazonáltal a mint följobb is csurgói jószágbul ezen két falut kivettem, gróf *Pető János* defectusával boldogemlékezetű *Károly* császártól fölkért nemes Somogy vármegyében situált *Rád* nevű egész pusztámat, mind ezen megnevezett helységekhez és pusztákhoz tartozandó appertinentiákkal, épületekkel és azokban találandó mindenféle marhákkal és egyéb effectusokkal hagyom és testálom *Festetics Lajos* fiamnak és fiui maradékinak, majoratus vagyis primogenitura nevezetű jussa és terhe alatt, ugy hogy mig Isten ő szent fölsége kegyelméből fiui magzattya fönt léssen, az első született és üdősbík fia és annak is fiui gyermeke, juxta ordinem majoratus succedáljon, első fiának pedig magvaszakadván a successio szálljon mindenkor utánna való második fiura s' annak fiui magzatjára juxta ordinem majoratus, a szerint a mint folyül *Pál* fiamnak fiui descendensinek majoratusi successiójok regulálva vagyon, ezt értvén mindazokról a jókról, melyeket *Soprony* városában s' annak határában ugy nemes Somogy vármegyében is *Lajos* fiamnak rendöltem. Annak fiui ágának lejártával pedig succedáljon *Pál* fiamnak fiui ága, a szerint a mint ezt már föllyebb két fiamnak s' azoktul származott fiui ágnak gradualis és mutua successióját bővebben explanáltam és reguláltam. *Hogy pedig Lajos fiamnak több jószágot nem concreddálhattam okát önnön magában föltalálhattya, ha meggondolja, mennyit kértem és intettem, hogy kemény és hirtelen természetét letévén szelidségre adgya magát, ember böcsülő és tisztelő legyen, az öregjebbekkel ujjat ne vonjon, maga meghütséget tegye le és inkább mind testvérgyeivel mind uri szomszédgyával magát szerettesse s' alázatosságban foglalja magát, az mint tovább is atyai mód intem sőt kérem*

Hogy pedig bátyával, *Pál* fiammal ne izetlenkedjék, és

ámbar láteztatik, hogy Pál fiamnak több jószágot testáltam, mindazonáltal jövedelemből nem igen alább való léssen, az folyül irt jószágokon kívül hagyok és testálok Lajos fiamnak *ötven ezer forintokat* és fiui magzatinak majoratus vagyis primogeniturae nevezetü jussa és terhe alatt, ugy hogy mig Isten ő szent fölsége kegyelméből fiui magzattya föntléssen, mindenkor első született és üdösbik fiu és annak is fiu ágában lévő gyermeke juxta prae-declaratam ordinem majoratus succedáljon azon ötven ezer forintokban is. Holott pedig Lajos fiui ágának lejárta történnék, succedáljon ezen ötvenezer forintokban is Pál fiamnak fiui ága a szerint a mint ezt már fölyebb két fiamnak s' azoktul származottfiui ágnak graduális és mutua successióját bővebben explanáltam és reguláltam.

Hogy pedig Lajos fiam ezen neki hagyott ötven ezer forintnak *quinque per centum* interessét vehesse és valami mód ezen ötven ezer frt el ne tévöldgyék vagy el ne harácsolassék, Pál fiamnak hagyott jószágon maradyon ezen terh, Pál fiam pedig mind addig ezen ötven ezer forintokat ne tartozzék Lajos fiamnak letenni, miglen Lajos fiam ötven ezer frtot érő jószágnak vásárlását nem mutattya, és olyas jószágra való investitióját meg nem bizonyitja. És akkor is acquisitionális levélben declaráltassék minémü pénzen az olyatén jószág vásároltatott és valamint majoratus jussával és conditióval volt az 50 ezer frt regulálva, a szerint azon a pénzen vásárlandó jószág is reguláltassék és majoratusnak conditiója alatt birattassék.

Ha pedig Lajos fiam ezen atyai jóvoltommal meg nem elégednék és testamentumomat akármely részében is föl kívánná bontani s' bátyával törvénekde (kit ugyan nem reméllek) oly esetben ezen ötvenezer frtokat elveszesse és egy pénz se adattassék neki, hanem az néki fölyebb hagyott jószággal elégedgyék meg.

Még is ezen ötven ezer forintokrul elmémet és akaratomat bővebben kívánván megmagyarázni és kitenni s' elmémben for-gatván édes magyar hazánk mi mód az török ellenségnek, leginkább nemes Somogy és Szala vármegyékben lévő jószágok kiterjesztetve legyenek, csakhamar megtörténhetik, hogy nevezett vármegyékben levő jószágokat az török elborittya, azért oly esetben (kit Isten ő szent fölsége kegyelmesen eltávoztasson) ha Pál fiam még ezen esetig az ötven ezer frtokat Lajos fiamnak jószág vételére ki nem atta volna és még Pál fiam s' maradéki az 50 ezer frt interessnek füzetése terhe alatt találatnának, ugyan Pál fiam és maradéki nagyon megnyomattatnának és terheltenének, ha ötven ezer frtoktul járandó interes füzetésének terhe alatt maradnának. Ellenben pedig valamint Pál fiamnak és maradékinak Somogy és Szala vármegyékben levő jószágirul el köletne lenni, ugy szintén Lajos fiam és maradéki jószág nélkül lennének és egyedül

sopronyi ház maradna kezeknél, melyből el nem élhetnének. Az okaért ezen okokra nézve hagyom és parancsolom, hogy illetén esetre nevezett Pál fiam és maradéki Lajos fiamnak és maradékinak az ötven ezer frtkra kitett járandó interes helett ezer forintnál többet ne adgyanak.

Pál fiamnak ugyan annyibul panasza lehet, hogy Böhönye nevü helységben való successiót akkori püspök s' utóbb esztergomi érsek, nagy emlékezetü *Eszterházi Imre* ő herczegsége a primo geniturára regulálta, még is öccsének Lajosnak hattam, mindazonáltal mivel gyermekségitül fogva engedelmes voltát tapasztaltam, azért reméllem holtam után is engedelmességgel megböcsül, mind azért, hogy ugyan csak több jószágot testáltam neki, mind azért, hogy öccse Lajos gyermekeinek primogenitura terhe alatt hattam, kihez képest öccsét Lajost sem fogja háborgatni és testamentumomat helyben hagyja.

Mind az két majoratushoz tartozandó jószágok birattassanak ugy mint *Fidei Comissum Majoratus*, vagyis primogeniturának természetivel, semmit azokból a fiaim vagy azoknak fiui maradéki el ne idegeniccsenek. Péntz azon jószágnak vesztése alatt azon jószágra ne vehessenek, ha pedig valamelyik az jószágot terhelni vagy is akárminémü conditiók szin és praetextus alatt alineálni merészölne, maga lineájávjól való atyafi azon jószágot csak egy pedaneus bíró előtt is non obstantibus quibusvis conditionibus, aut perennaliter factis fassionibus vel inscriptionibus, tanquam de facto et de jure nullis, vissza vehesse, melyet is, ha egy esztendő alatt maga lineájából való atyafi elmulatna, azonnal más lineából való atyafinak köteleessége legyen és tartozzék az olyatén jószágot hasonló módon recuperálni és nem alineánsnak, hanem az alineáns successorának adattassék, recuperans pedig az olyatén jószágot mind addig birja, miglen kölcségén kívül maga fáradságáért két száz aranyat az olyatén jószágnak proventusából ki nem veszen, azután jó lélekkel tartozzék az recuperans is abalienans successorának visszaadni az recuperalt jószágot.

Még is az lévén telljes szándékom és akaratom, hogy egyházi vagy is szerzetes renden levő fiak ezen két féle fidei comissum vagy is majoratusbeli jószágoknak bírásában és guberniumjában bele ne bocsáttassanak, azért ha olyatén egyházi vagy szerzetes renden levő fiu primogenitus lenne is, se egyik se a másik majoratusba ne succedáljon se pedig részt vagy osztált ne kívánhasson. És ez mindenkor observáltassék. Hanem egyedül a világi renden lévő fiu ág között illo etiam in casu, ha egy vagy más lineán lévő fiak deficiálnának is folyüil declarált mód és conditiók szerint, a mutua és primo genituralis successio observáltassék és a szerint két majoratushoz tartozandó jószágok bizattassanak és in sua integritate conserváltassanak.

Minthogy pedig Pál fiannak habitálásában és activitásában nagy bizodalom vagyok, hogy a minémü passiva adóságaim lesznek és az leányimat úgy az legatumokat is kifizethesse, azon okbul halálom után akár chartabiankákban akár adós levelekben, akár pedig máskép is creditumom avagy akár-mely jószágomban is kész pénz találtatnék mindenestül és de pleno hagyom kedves Pál fiannak, ki engem eddig is megbecsült és maga jó viselete sok keserűségemben vigasztalásomra volt, reménységem nagy, hogy vénségemnek tovább is támaszkodó pálczája leszen s' kérem is Isten ő szent fölségét, tegye hosszú életivé és tarcsa meg maga jószágában s' mind ezen mind a más világon áldgya meg. Mely atyai áldásomat mind az két édes fiaimra és azoknak maradékira adom és terjesztem.

Ha valami jussom, jószágom vagy más akármi substantiám találkoznék, melyet ezen dispositióban meg nem neveztem és eránta nem disponáltam volna, az légyen Pál fiamé és maradékié.

Mégis föllyebb tettem emlékezetet arrul, hogy ha valamelyik leányom, kit ugyan nem reméllek, tizenöt ezer frttal meg nem elégednék és őssi jószágból kivánná maga részét kimutathatni, tehát oly esetben igen is azon engedetlen leánynak az ősi jószágból excindáltassék az rata portiója és legkevesebb keresményemben se részesüljön, annyival inkább kész pénzbül egy fillér se adattassék] neki, hanem az olyatinnak hagyott tizenötezer frtokat az két fiam ossza föl a proportione, melyiknek több vagy kevesebb esik el néki hagyott jószágbul és ha oly jószág esnék azon leánynak az melyen épületet tettem, azon épületnek árát tartozzék azon engedetlen leány fiaimnak megtéríteni.

Valamint eltökéltett akaratom s' atyai parancsolatom, hogy a fiaim ezen testamentumomhoz magokat mindenkben alkalmaztassák, azt megtarcsák és be is teljesiccsék, a szerint ezen rendölésemet és parancsolatomat azoknak mindennemü successorira is extendálom, úgy hogy ezeknek is semmi hatalmok és activitások ne legyen ezen rendelésem ellen valamit kezdeni, és ágálni, a ki különbet cselekedne semmi bíró és jurisdictio előtt meg ne hallgattassék.

Ötödször. Ezen kívül még is Pethő familiátul vásárlott jószágra hozott consensus regius értelme szerint fiui ágamnak lejárta után egytestvér, Istenben boldogult bátyám generalis de Cavallerie Festetics József uram fiui ágból lévő gyermekei vagy haeressei succedálnak örökségében vagy perpetuitásában kesztheli, kemendi és vasvári jószágoknak, egy szóval azon jószágoknak örökségében és perpetuitásában, melyeket Pethő familiátul vásárlottam. Azért azon esetben megnevezett bátyám uram fiui ága letévén fiaim leányágának általam megirt jószágra investiált pénzbeli summát, azon pénzzel és egyéb általam acquirált jószágokban, ki bevén

a testamentumomat meg nem álló engedetlen leányomat és annak maradékot, egyaránt osztozzanak et quidem secundum ramum mind a négy leányim, mind pedig a deficiens fiaknak fönt álló maradéki, az többi jószágomban pedig magam és fiaimnak leány ága hasonlóképen juxta ramos succedáljon.

Hatodszor. Még is egyrül kölletik emlékeznem és jelentenem, hogy Jankovics Istvánné, néhai Sárkány Krisztina néném asszonytul született Gréczy hugom asszonyal az császmái káptalanban ugy alkuttam meg, hogy az minémü fassiót tett vala édes atyámanak és anyámnak néhai Sárkány Kristina Jankovicsné édes anya, Gréczy Ádámné néném asszony azon fassiót tovább is confirmálta és bizonyossá tett se magamat se maradékimat nem fogja háborgatni és annya által tett fassióját valaminthogy confirmálta, ugy szintén anya fassiójának elrontására se maga se gyermekei nem fognak igyekezni. Én ellenben fogattam, valami keresményem leszen, gyermekeim lejártával megholt hugom asszonynak s' maradékinak fogom hagyni. Azért valamint Istenben boldogult hugom asszony maga fassiójának eleget tett, ugy szintén én is alkumnak eleget kívánván tenni, ha Isten ő fölsége ugy rendölné, hogy mind két ágon lévő gyermekeimnek lejárta történnék, tehát mind ősi mind magam által szerzett jók maradgyanak megirt Jankovics Istvánné asszonyom fönt álló gyermekeire. Igaz ugyan Pethő familiátul szerzett jószágokra az Consensus Regiust más mód ki nem nyerhettem, hanem egyedül magam és bátyám fiu ágára, mindazonáltal az királyi fiscusnak azon jószágon lévő summát, fiui ágnak lejártával lekelletik tenni, azért azon summában is, megirt gyermekeim lejártával succedáljanak megnevezett hugom asszonynak maradéki. Ezen fassiót én ugyan császmái káptalantul még ki nem vettem, ha gyermekeimnek kívántatnék valaha, azon káptalanban megtalálják.

Hetedszer. Noha ugyan az minémü jószágomat fiaim között elosztottam, azon jószágokban találandó ingó és ingatlan javakkal és jókkal mindenikének legáltam, mindazonáltal mi kevés ezüstöm vagyon, arról emlékezetet még nem tettem. Hogy az eránt valami kérdés fönt ne maradjon az két fiam között, tehát az öregbik ezüsből való *aufszaczomat* és az minémü ezüst tálaím és tányérim vannak és lesznek tizenkét pár ezüst kanalakkal együtt, négy öreg ezüst kanállal, nyolcz öregbik ezüst gyertyatartóval egy öreg kávé kannával, két pár ezüst táczával együtt hagyom Pál fiamnak.

A kisebbek *aufszaczomat* pedig többi ezüsből álló gyertyatartókkal, késekkel, öreg és kisebb kannákkal, kávé és herba thee kannákkal, csokoládé és egyéb ezüst tálczáimat, ezüst mosdómat hagyom és testálom Lajos fiamnak. Az fegyverem a mi kevés vagyon az mely jószágot mely fiamnak hagytam, azon jószágban

találtató fegyvereim, lovaim, szekereim és mindennemű marháim legyenek mind azon fiamé.

Nyolczadszor. Ez lévén utolsó akaratom, hagyom és parancsolom fiaimnak s' azok fiainak s' maradékjoknak is, hogy szentül megtarcsák, isteni félelemben foglalják magokat, koronás királyokhoz hívségeket megtarcsák, édes hazájokat szeressék és előmenetelét keressék, alázatosak és ember becsülők legyenek, igaz és tökéletes szivből felebaráttypokat szeressék, nagyra vágyók ne legyenek, az mit hagyhattam azt jó névvel vegyék töllem, röstök és tékozlók ne legyenek, igyekeztvén, az mit nékiek hattam, inkább szaporítani mint sem fogyasztani, s' holtom után imádkozzanak lölkömért, magok szerencsáját mások sérelme nélkül keressék, henyélésre és puha életre magokat ne adgyák, otthon ülők ne legyenek, hanem inkább szolgálatot keressenek. Gyermekeim egymást szeressék, segiccsék, Isten s' világ előtt utálatos irigységet, szertelenséget és mindennemű veszedekéseket távoztatni igyekezzenek, édes leányimhoz is, s' azoknak maradékihoz igaz atyafiui szeretettel és tőlök kitelhető segiccséggel legyenek, szegény jobbágyokkal és cselédekkel irgalmasan bánjanak s' szegényeket segiccsék, — ugy meg nem szünik rajtok az Isten áldása!

Kilenczedszer. Hogy pedig ezen testamentom tételem annyival inkább helyesebben véghez vitetessék, szükségesnek itéltem annak effectuatiójára testamentalis exekutorokat is neveznem. Melyhez képest folyamodván Nagyméltósága gróff *németujvári Battyáni Imre* uram ő excellentiája sokszor velem tapasztaltatott és töllem érdemesen meg nem böcsülhető kegyességéhez és patrocíniumjához, a melyre is, kegyesen ő excellentiája magát ajánlotta, tovább is kérem ő excellentiáját, ezen utolsó akaratomnak sikeresen véghez viendő effectuatiójában való fáradságát ne tilcsa és meg ne vonzza, hanem hozzám mutatott kegyességét és gratiáját s' patrocíniumját halálom után is gyermekeimmel tapasztaltatni méltóztassék, hogy itten kitett és leirt utolsó akaratom hathatósan effectuáltassék; ő excellentiája mellé pedig executoroknak requirálom és denominálom nemes Soprony vagy Vas, vagy Szala vagy Somogy vármegyéknek akkor leendő ordinarius vice ispánnyit, kérvén alázatosan sőt autorizálván is ő excellentiáját, hogy maga mellé vevén megnevezett urak közül vagy egyikét vagy másikat, ezen utolsó akaratomat méltóztassék nem csak effectuálni, hanem gyermekeim közt támadható kérdéseket is és nehézségeket bölcsessége szerint elintézni s' elvégezni s' őket minden lehető impetitorok ellen gyümölcsösen védelmezni.

Tizedszer. Hogy pedig az Archivum jó rendben tartassék ilyen tanácsot adok fiaimnak: fogadjanak egy salarizatus és ezen szolgálatra hittel lekötelezendő archivariust, a kinek kötelessége

legyen az archivumban lévő levelekre vigyázással lenni, hogy az levelek regestrum szerint való rendben és számban tartassanak, semmi azokból el ne vesztegetődhessék és a kinek minémű levelek kiadattatnak, azokról adandó reversalis szerint megintem az archivárius által recipiáltassanak. Igyekezzenek pedig mindenik fiam nagyobb megvilágosítására és manutentiójára másutt is a leveleket kikeresni és azokat is az archivumban letenni.

Tizenegyedszer. Hogy pedig mindenkor kitéssék és tudva lehessen melyik fiamnak micsoda ingó és ingatlan jószág jutott, mind ezeknek valóságos conscriptiója, úgy osztál levél is írásban foglaltassék és ezeknek hiteles párja mind fiaimnál mind az leveles archivumban tétetőgyék és conserváltassék, sőt valamely authenticum helyre is adattassék.

Tizenkettődször. Ezzel fejedzem bé Isten segedelmével ezen testamentomomat s' utolsó akaratomat, és magamat, gyermekeimet az nagy Isten irgalmasságában ajánlom, s' atyai áldásomat gyermekeimre adom. Főnt tartván mindazonáltal magamnak, hogy ezen testamentumomat és utolsó akaratomat, még Isten életemet megtartja, akár egészen akár csak egy részében megváltoztathassam, extendálhassam, restringálhassam, vagy csak modificálhassam is, vagy codicillust is tehessek, kötelezván gyermekeimet, hogy magokat e szerint alkalmaztassák és alkalmaztatni tartozzanak.

Mely testamentumomat kezem írásával és pöcsétemmel meg erősítvén és alább irt s' a végre általam requirált uri emberekkel subscribáltatván, azt két hasonló exemplárban nagyobb securitásnak okáért expediáltatván, úgy hogy egyikének olyan ereje légyen, mint másikának és az egyike az archivumban conserváltassék, másika pedig, ha azt életemben magam végben nem vinném, valamely káptalanban vagy más authenticum helyre reponáltassék.

Datum Pestini die vigesima mensis Seprembris Anno domini millesimo septingentesimo sexagesimo quinto.

Festetics Kristóff (L. S.)

Coram me Josepho Carolo Zbisko, episcopo Tinniniensi, qua requisito teste m. p. (L. S.)

Coram me Jacobo Szvetics de Nemes Ságod, S. Caes. Reg. apostolicae majestatis personalis praesentiae in judiciis locumtenente, et consiliario, qua aequo requisito teste. m. p. (L. S.)

Coram me Joanne Alapi de eadem, Canonico Varadiensi, excelsae Tabulae septemviralis assessore, qua requisito teste. m. p. (L. S.)

Coram me barone Carolo Sigray excelsae tabulae septemviralis assessore, qua requisito teste. m. p. (L. S.)

Coram me Gabriele Péchy de Péch-Ujfalu, exc. tabulae septemviralis assessore. m. p. (L. S.)

Coram me Paulo Nagy de Bük, S. Caes. et reg. apost. majestatis Consiliario, et exc. tabulae septemviralis assessore. m. p. (L. S.)

Coram me Carolo Maythényi de Kesseleökeö, sacr. caes. et reg. apost. majestatis Consiliario et exc. officii palatinalis magistro protonotario. m. p. (L. S.)

Coram me Andrea Nedeczky P. P. regiae in judiciis locumt. et consiliarii magistro protonotario m. p. (L. S.)

Coram me Joanne Jeszenák, suae majestatis sacr. apostolicae consiliario. m. p. (L. S.)

(József császárnak Bécsben, 1788 márczius 22-én kelt megerősítő átiratából, mely az Országos Levéltárban őrzött *Királyi Könyvek* LIII. köt. 356—373. lapjain foglaltatik.)

Közli: DR. KOMÁROMY ANDRÁS.

ADALÉKOK
A XIV. SZÁZADBELI MAGYAR VILÁGI
ARCHONTOLOGIÁHOZ.

— ELSŐ KÖZLEMÉNY. —

Archontologiai kutatások sokféle irányban tanulságosak és érdekesek. Ha már az is magában véve érdekes, ha tudjuk, hogy századokkal ezelőtt bizonyos hivatal vezetése kire bízott, akkor magától értetődik, hogy minden egyes közhivatalról és tulajdonosáról szóló különös ismereteink multunkra vonatkozólag számtalan egyetemes és külön adatokat is szolgáltatnak.

Ha azon fokozatot elemezzük, melyen legrégebb multunk valamely tisztviselője első fellépésétől kezdve tisztviselői működésének utolsó nyomáig keresztülment, akkor körülbelül a mindenkori hivatalnoki pálya egyenes mozzanataival ismerkedünk meg. Találjuk benne, hogyan tudták annak idején az emberek szellemi munkaerejét felhasználni, hogyan kezelték a hivatalnoki kar állandóságát, hogyan léptették őket elő, mennyire terjeszkedett ki hivatalos működésük köre stb. stb., de egyuttal azt is találjuk, hogy az archontologia utján a család-történelmi viszonyokba mélyen beletekinthetünk.

A mindenkori országos hivatalok betöltéséből képesek vagyunk arra következtetni, hogy a mindenkori nemzetségek és egyes családok minő rangúak és hatalmúak voltak; az egyes hivatalnokok emelése és bukása a politikai viszonyokról szóló ismereteinket is megvilágítja és archontologiai tanulmányok nélkül számos család tagjairól egyáltalában semmit sem tudnánk; mindezekből pedig magától érthető, hogy az archontologia, minél mélyebb multba leszállunk, család-történelmi tekintetben annál becsebb útmutatást szolgáltat.

Azon körülménynél fogva, hogy a történelmi kutatás éppen úgy, mint akármelyik természettudományi ág, segéd-eszközeit mai napság minden néven nevezendő tudományos irányokban keresi és azon napról-napra jobban előtérbe lépő törekvésünknel fogva, hogy legrégebb multunk kiváló alak-

jaiban úgy szólva régi ismerősöket lássunk, kiket minden egyes újabb forrás felmerülése után jobban és jobban felismerünk, azt hiszem, hasznos dolgot végeztem, hogy a XIV. századbéli világi archontológiánk ismeretéhez az alábbi adatokkal némileg hozzájárultam. Hogy dolgozatom teljesség tekintetében bizony elég hézagot fog felmutatni, azt elismerem; ennek oka azonban abban keresendő, hogy a XIV. század forrásanyaga az ország számtalan levéltárában még kiadatlanul hever és elég esetben nehezen hozzáférhető; a mi azonban az általam felhasznált kiadatlan és kiadott források minőségi feldolgozását illeti, azt hiszem, hogy a kutatók javarészáének követeléseit ki fogja elégíteni.¹⁾

¹⁾ *A szövegben előforduló rövidítések magyarázata:*

- A = Anjoukori okmánytár I—VI.
 ADE = Anjoukori diplomai emlékek, I—III.
 App. = A Pécz nemzetség Apponyi ágának oklevelei I. 1906.
 Bak. = A bakonybéli apátság oklevéltára I.
 Bék. = Békésmegyei oklevéltár.
 Békefi = Békefi: A zirczi apátság története.
 Blag. = A Blagay-család oklevéltára.
 Botka = Barsmegyei okiratok.
 Csánki = Magyarország tört. földrajza a Hunyadiak korában I—III.
 F. = Fejér, Codex diplomaticus VI—XI.
 Gent. = Acta Legationis Cardinalis Gentilis, Budapest 1884.
 Hokl. = Hazai oklevéltár.
 HO. = Hazai okmánytár. I—VIII.
 K. = Károlyi okmánytár I—II.
 Kn. = Knauz, Monum. ecl. Strigoniensis II.
 Kub. = Kubinyi, Monumenta Hungariae historica II.
 Már. = Máramarosi diplomák (kiadja Mihályi János).
 OL. DL. = Országos Levéltár diplomai osztálya.
 Óváry = A Magyar Tudományos Akadémia történelmi bizottságának oklevélmásolatai I.
 Pal. = Palásthyak I.
 Pann. = Pannonhalmi oklevéltár.
 Pesty = Krassómegeye okmánytára.
 S. = Sopronmegyei oklevéltár I.
 Sz. = Székely okmánytár I—III.
 Szt. = A Sztáray-család oklevéltára I—II.
 Tel. = A Teleki család oklevéltára I. és Teleki, Hunyadiak kora X—XII.
 Tk. = Tkalčić, Monum. civitatis Zagrabiensis I.
 TT. = Történelmi Tár.
 Tar. = Codex Turopoljensis I. (Kiadta Laszowszky Emil. Zágráb, 1904.)
 Vjestnik = Vjestnik kr. hrvatsko-slavonsko-đalmatinskog Zemaljskog arkiva I—VIII.
 W. = Wenzel, Árpád-kori új okmánytár
 Z. = A Zichy-család oklevéltára I—IX.
 Zal. = Zalamegyei oklevéltár I—II.
 ZW. = Zimmermann und Werner, Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen I—III.

1. Abaujmegye.

a) Főispánok.

- 1301—1304 máj. 5. *Aba nb. Somosi Péter*. A. I. 60. F. VIII. 1. 82. HO. VII. 347. 353.
- 1305 és 1312 között. *Aba nb. Amadé nádor fia László*. TT. 1903 121.
- 1307 és 1318 között. *Aba nb. Markvard fia Pál*. F. VI. 2. 343.
- 1312 decz. 24—1315. *Mihály*. A. I. 339. 344. 345. 359. F. VIII. I. 479. HO. VII. 369. Századok 1872. évf. 669.
- 1316 máj. 4. *János*. A. I. 394. 410.
- 1317 jun. 15—1327 jan. 20. *Druget Fülöp* (1327 jun. 22-én még nádor és főispán; aug. 23-án már nem él. Együttal Szepesmegye főispánja is). A. I. 433. 446. 504. 562. 583. 585. II. 61. 138. 197. 227. 237. 270. Pann. II. 365.
- 1327 aug. 23—1337 decz. 18. *Druget Vilmos* (1337-ben egyúttal nádor és Szepesmegye főispánja). A. II. 317. 402. III. 79. 428.
- 1344 szept. 21—1358. *Gyenge Miklós fia Poháros Péter*. A. IV. 448. 636. V. 112. 132. 173. 310. 622. VI. 107. 602. F. IX. 1. 457. IX. 2. 58. (boldvai várnagy) 457. 482. 627. OL. DL. 3925 (1347). 4688 (1357). Supplic. ad Clementem VI. Ann. VII. pars. III. fol. 207 (do. 1349 márcz. 22). Szt. I. 193. 194. 296.¹⁾ *ᲚᲘᲟ (ᲚᲘ ᲚᲟᲟ)*
- 1363—1365. *Perényi Péter*. Századok 1872. évf. 673.
1376. *László*, Opuliai hg. Századok 1872. évf. 673.
1388. *Perényi Miklós*. OL. DL. 7437.
- 1390 jul. 27. *Ákos nb. Böbék²⁾ István fiai László és Ferencz*, királynéi udvarbírák és tárnokmesterek. F. X. 1. 657.
1402. *Perényi Imre*. Századok 1872. évf. 673.

b) Alispánok.

- 1307 és 1318 közt. *Móricz*. F. VI. 2. 343.
1309. *Bekő*. HO. VII. 358.

¹⁾ Fiáról Miklósról lásd: A. V. 134. (do. 1364). F. IX. 7. 625. (do. 1380), továbbá: F. IX. 4. 538. (1373), 641. (1374). IX. 5. 138. (1376). 366. (1379). 578. (do. 1382, hol a »Szaplóczai« nevet használja).

²⁾ A Böbék-névre nézve megjegyzendő, hogy 1408-ban (Zal. II. 337.) Georgius dictus *Bubek* a Zalamegyében levő Erenye nevű faluban mint hospes és tolvaj szerepel.

- 1313—1316 máj. 4. *István*. A. I. 339. 345. 359. 394. 410.
HO. VII. 371. 373. Századok 1872. évf. 669.
- 1317 jun. 15. *Péter*. A. I. 433.
- 1318 márcz. 7. *Bekő*. A. I. 470. 472. 483. HO. VII. 377.
- 1320 nov. 27—1321 jun. 2. *Péter*. A. I. 586. HO. V. 97.
- 1324 szept. 25—decz. 4. *Lukács*. A. II. 159. 227.
- 1325 decz. 4. *Lukács*. OL. DL. 2329.
- 1329 szept. 19. *Lukács*. K. I. 72.
- 1330 nov. 29. *Pál fia János*. A. II. 515.
1331. *Mihály*. F. VIII. 5. 205.
- 1335 márcz. 7. *János*. A. III. 138.
- 1337 nov. 18. *Simon*. A. III. 428.
- 1338 márcz. 26. *Simon*. A. III. 454.
- 1344 szept. 21. *János kapitány*. A. IV. 448.
- 1348 nov. 9. *Gergely fia Pécs*. Z. III. 338.
1376. *Gutkeled nb. Kiszárdai János fia Domonkos*. Századok.
1872. évf. 673.
- 1388 okt. 28. *Mihály fia János (de . . . Echa, talán Perecsa)*
OL. DL. 7437.
- 1390 jul. 27. *Zunuk (Szonok)*. F. X. 1. 657.
1401. *Syneri (valószínűleg Szinyéri) Péter*. Századok 1872.
évf. 673.

e) Szolgabírák.

- 1330 nov. 29. *Szaniszló*. A. II. 515.
- 1337 nov. 18. *Szaniszló*. A. III. 429.
- 1390 jul. 27. *Szendi György*. F. X. 1. 659.

d) Főispáni albiró.

1329. szept. 1.—1334 jan. 31. *Perényi Miklós*. A. II. 429.
485. 588. 592. III. 58.

e) Alispáni jegyző.

- 1325 decz. 4. *István*. A. II. 227.

2. Ajtónállómesterek.

a) Királyiak.

- 1301 szept. 25. *Ratold nb. Domonkos*. F. VIII. 1. 68. Sz.
I. 31.
- 1335 aug. 14—1337 aug. 27. *Szerémi Tamás* (talán Révai;
később Beszterczemegye főispánja). A. III. 254.
401. Z. I. 464. (v. ö. ZW. I. 444.)

- 1340 szept. 24—1342 máj. 14. *Aba nb. Sirokai Petőcz fia Miklós*. A. IV. 121. 191. Esztergami káptalan magánlevéltára; Lad. 23. fasc. 3. Nr. 19. Z. II. 33. (v. ö. A. II. 374. do. 1328.)
- 1342 okt. 12—1353 márcz. 18. *Becsei Töttös István* (ezen idő alatt felváltva: Bars- és Pilismegye főispánja, óbudai várnagy). A. IV. 320. (1347. Pilismegye főispánja.) V. 35. 563. 593. F. IX. 1. 163. 635. 701. IX. 2. 239. (1345 okt. 12-én és 1352. egyúttal a királyné ajtónállómestere is.¹⁾)
- 1352 jun. 15. *Kubly Miklós*, István hg. ajtónálló- és tárnokmestere, szepesi várnagy. F. IX. 2. 165.
- 1353 decz. 2—1357 jan. 18. *Csór nb. Péter fia Tamás*. A. VI. 171 (tévesen Pál). F. IX. 2. 228. S. I. 267. Tk. 213.
- 1358 ápr. 30—1373. *Csór nb. Gönyői János*, Gyórmegye főispánja. F. IX. 3. 558. IX. 4. 489. HO. I. 221. V. 138. S. I. 397. Szt. I. 52. 73. TT. 1898/365. Zal. I. 630. Z. III. 210.²⁾)
- 1374 nov. 12—1378 márcz. 18. *Czudar Mihály*. Bak. I. 401. F. IX. 5. 85. 244. Zal. II. 147. (F. IX. 5. 244. és Pann. II. 556. szerint 1378 febr. 24. és márcz. 18-án Mihály mellett még *Czudar István* is).
- 1379 nov. 2. *Czudar Istrán*. Szt. I. 446.
- 1380—1381 aug. 31. *Liszikai Pál*. F. IX. 5. 464.
- 1382 febr. 10. jul. 15. *Kórógyi Fülöp fia István*. F. IX. 5. 562. Kub. II. 308.
- 1383 febr. 20—1384 jun. 22. *Csanád nb. Telegdi Miklós fia Miklós*. F. X. 1. 150. X. 3. 6. 8. XI. 533. HO. II. 147. Tel. XII. 299. ZW. II. 570. 592.
- 1387 okt. 28.—decz. 4. *Ratold nb. Jolsvai Lesták*. HO. V. 179. Tel. X. 19. Tem. I. 161. Tur. 114.
- 1388 okt. 29—nov. 30. *Ákos nb. Bóbék Ferencz*. F. X. 1. 410. 413. HO. V. 182.
- 1388 okt. 29—1392. nov. 11. *Ratold nb. Jolsvai Lesták*. F. X. 1. 426. 522. 531. 579. 675. X. 2. 54. 537. 639. Tem. I. 176. ZW. III. 1.
- 1393 ápr. 13. *Ákos nb. Bóbék Ferencz*. Szt. I. 522. (v. ö. ZW. III. 149.)
- 1393 ápr. 26. *Sárori Péter fia László*. F. X. 2. 96.

¹⁾ ADE. II. 280. szerint 1348-ban Csór nb. Péter fia Tamás az ajtónállómester, a mi hibás.

²⁾ ADE. II. 668. szerint 1369 jun. 26-án bizonyos Pál az ajtónállómester.

- 1394 decz. 29. *Sárci Péter fia László*. ZW. III. 110.
 1395 febr. 18--1401 febr. 17. *Osl nb. Kanizsai István*. F. X. 2. 267. 453. S. I. 552. Sz. I. 90. Tel. X. 465. Tem. I. 260. 277. Zal. II. 297. ZW. III. 120.

b) Királynéiak.

1352. *Becsei Töttös*, egyúttal királyi is. F. IX. 2. 239.
 1354 jan. 24. *Csór nb. Péter fia Tamás*. Pann. II. 412.
 1364—1368 márcz. 14. *Héder nb. Hédervári Miklós fia Miklós*. Bak. I. 376. F. IX. 3. 471. 560. Pann. II. 509. Z. III. 258. 311.

3. Aradmegye.

a) Főispánok.

- 1319 jul. 27. *Katyisz nb. Szécsényi Tamás*, hasznosi és solymosi várnagy, bácsi és szerémi főispán. A. I. 529.
 1321. *Katyisz nb. Szécsényi Tamás*, bácsi és szerémi főispán. A. I. 640.
 1330 máj. 15. *Katyisz nb. Szécsényi Tamás*, csongrádi és szolnoki főispán. F. VIII. 3. 423.

b) Alispánok.

1344. *László fia János*. Századok 1873. évf. 647.
 1351 nov. 8. *Mihály*. Szt. I. 228.
 1394 máj. 26. *Gerlai János fia Dénes*. Tem. I. 240.
 1398 jun. 14. *Zeleméri Péter fia László*, solymosi várnagy. Tem. I. 278.
 1398 jun. 14. *Almási Péter fia János*, solymosi várnagy. Tem. I. 278.

c) Szolgabírák.

- 1394 máj. 26. *Sarstoi* (valószínűleg *Sárszói*) *Kormos Domonkos*. Tem. I. 240.

4. Árvamegye.

Főispánok.

- 1322 jun. 2.(?) *Csanád nb. Lambert*, országbíró, Csanádmegye főispánja († 1324). F. VIII. 2. 337. (a napi keltezés óvatosan veendő!)
 1330 máj. 15. *Komároni Dancs*, Turóc- és Zólyommegye főispánja. F. VIII. 3. 423.¹⁾
 1355 nov. 30. *Kathy István*, árvai várnagy. F. IX. 2. 421.

¹⁾ Családjáról: F. VIII. 4. 148. és A. V. 148.

5. Bácsmegeye.

a) Főispánok.

1316. *Futaki István*. Turul. 1903. évf. 108.
 1317 máj. 22. *Gutkeled nb. Amadé fia Miklós*, Baranyamegye főispánja. A. I. 428.
 1319 jul. 27—1321. *Katyisz nb. Szécsényi Tamás*, Arad- és Szerémmegye főispánja, hasznosi és solymosi várnagy, (1321) királynéi tárnokmester. A. I. 529. 640.
 1322 aug. 5.—1328 jun. 12. *Aba nb. Nekcsei Demeter*, tárnokmester, Trencsénmegye főispánja. A. II. 40. 67. 117. 210. 284. 364. HO. VII. 394. (F. VIII. 2. 337., mely szerint ő már 1322 jun. 2-án Bács- és Trencsénmegye főispánja lett volna, óvatosan veendő!)
 1330 máj. 15. *Druget János*, nádor, Tolna-, Somogy-, Zemplén-, Fejér- és Ungmegye főispánja. F. VIII. 3. 423.
 1333 jul. 3. *Szentemágócs nb. János*, macsói bán, Bodrog-, Valkó-Baranya- és Szerémmegye főispánja. Z. I. 417.
 1339 jul. 8. *Osl nb. Miklós*, macsói bán, Baranya-, Szerém- és Valkómegye főispánja. HO. V. 111.
 1352 jul. 3. *Osl nb. Domonkos*, macsói bán, Szerém-, Valkó-, Veszprém- és Baranyamegye főispánja. A. V. 594.

b) Alispánok.

- 1355 okt. 29. *Mihály*. A. VI. 383.

c) Szolgabírák.

- 1355 okt. 29. *Dénes*. A. VI. 383.
 1355 okt. 29. *Pál*. A. VI. 383.

6. Bakonymegye.

a) Főispánok.

- 1325 decz. 12. *Heym fia Németi László*, hölgykői várnagy. Zal. I. 89. (vö. 1332 F. VIII. 5. 210., hol egyúttal mint Csesznek volt várnagyja szerepel).
 1332 jun. 29. *Fónyi Balázs*. A. II. 608.
 1337 ápr. 7—aug. 21. *Pok nb. Móricz*, Győrmegeye főispánja. A. III. 338. F. VIII. 4. 421. HO. IV. 158.
 1353 decz. 18. *Pok nb. Simon*, győri és pozsonyi főispán. A. VI. 150.
 1355 jan. 12—1358 jul. 1. *Pok nb. Simon*. A. IV. 167. OL.

DL. 3430. Csánki III. 208. Az Egyház-Gellei plébánia levéltára.

1382 febr. 20—1384 ápr. 1. *Ákos nb. Ákos* Bak. I. 416.¹⁾

b) **Alispánok.**

1337 aug. 21. *Detre* hölgyközi várnagy. HO. IV. 158.

1347 jan. 25. *Giczi János* hölgyközi várnagy. A. V. 2. (HO. III. 159. 1349-ben is hölgyközi várnagy).

1382 febr. 20. *Tamás*. Bak. I. 416.

7. **Bánok.**

a) **Az összes Szlavónia bánjai.**

1301 okt. 20—1309 jun. 15. *Héder nb. Gűszszingi Henrik* (1301-ben Tolnamegye főispánja; 1302 nov. 25-én tárnokmester; 1303-ban tárnokmester és Somogy megye főispánja; 1305-ben tárnokmester, Tolna-, Somogy-, Baranya- és Bodrogy megye főispánja, 1307-ben ugyanaz; 1308-ban tárnokmester). A. I. 39. 92. 183. 386. F. VIII. 1. 116. 251. Gent 305. HO. III. 53. Z. I. 104.

1310 aug. 27. *Blagaji István*. Tk. I. 82.

1313 jun. 27. *Blagaji István*. F. VIII. 1. 526. Tk. I. 85. 86.

1315 decz. 31. *Blagaji István*. Tur. 40.

1317 máj. 22—1322. okt. 6. *Blagaji János*. A. I. 428. (vö. II. 1.) II. 51. F. VIII. 1. 160. Tk. I. 97. 98.²⁾

1323 ápr. 28—1325 ápr. 14. *Gutkeled nb. Felsőlendvai Miklós*, Sopron- és Komárom megye főispánja. († 1325. Tur. 42.) A. II. 8. 77. 93. 117. App. 56. 60. 68. HO. III. 76. S. I. 105. Tur. 41. (F. VIII. 2. 324. és 337., melyek szerint ő már 1322 jan. 5-én és jun. 2-án lett volna bán, óvatosan veendő.)

1325 aug. 21—1342 decz. 19. *Ákos nb. Mikcs*. A. II. 219. 255. 284. 355. 449. 577. III. 79. 170. 323. App. 78. F. IX. 1. 56. HO. VII. 394. Tk. I. 158. Tur. 42. 44. 52.

1343 máj. 19—1347 jun. 27. *Buzád-Hahót nb. Alsólendvai Miklós*. A. IV. 344. 514. 565.³⁾ Esztergami káp-

¹⁾ F. X. 2. 749. szerint 1400-ban Rozgonyi István Bakony megye főispánja, de ez nem helyes; a keltezés 1410-re esik.

²⁾ Supplem. Anal. Scepus. II. 58. szerint 1322 jun. 6-án bizonyos *Tamás* lett volna a szlavoniai bán, a miről egyéb források mitsem tudnak.

³⁾ ADE. II. 316. és Zal. I. 469. szerint még 1348. szept. 8-án is az; de ez nem áll.

- talan magánlevéltára, Lad. 41. fasc. 3. nr. 13.
 Tur. 56.
- 1346 (?) aug. 16—1349 jun. 5. *Balog nb. Szécsi Miklós*, tót- és horvátországi bán. HO. VIII. 216. Tk. I. 186. Tur. 61. 62.
- 1349 jun. 15. *Ratold nb. Lesták vicarius tocius regni Slavonie generalis*. Tur. 63.
- 1349 jul. 6—1350 ápr. 9. *Ugali Pál*. F. IX. 6. 43. Tur. 65. (István hg. bánja).
- 1351 decz. 6—1352 decz. 5. *Hermann nb. Lackfi István*, horvát és dalmát bán. A. V. 532. 593. Tk. I. 205. Z. II. 477.
- 1353—1355 aug. 6. *Buzád-Hahót nb. Alsólendvai Miklós*, horvát bán. A. VI. 323. F. IX. 2. 273. 358. (471 szerint még 1356-ban is). Zal. I. 63.
- 1356 máj. 21—1361 aug. 28. *Ratold nb. Lesták*, Fejér-, Somogy- és Tolnamegye főispánja. ADE. II. 667. A. VI. 524. F. IX. 2. 481. S. I. 267. Zal. I. 63. Z. III. 132. (vö. A. VI. 21. do 1341). Tur. 74. 75.
- 1362 máj. 21—jul. 4. 25. *Üresedésben*. F. IX. 3. 200. 308. Z. III. 210.
- 1362 máj. 8. (?) — 1366 jun. 20. *Osl nb. Kanizsai István*, zágrábi püspök, helytartó. F. IX. 3. 560. HO. VII. 410. S. I. 337. Z. III. 283.
- 1366 aug. 26—1368 máj. 26. *Balog nb. Szécsi Miklós*. Bak. I. 376. TT. 1898 évf. 364. Zal. II. 11. Z. III. 337. 341. 350.
- 1369 febr. 17. (—1381) *Czudar Péter*. ADE. II. 668. III. 78. App. 189. F. IX. 4. 134. HO. V. 161. Tk. I. 235. Zal. II. 147. Z. III. 369. 393. 617. 646. IV. 24. 34. 60. 84. 117. 160. 171. 186.
- 1370 febr. 16—szept. 2. *Czudar Péter* OL. DL. 5890 (e napon Lukács és Miklós az ő »exactores marturinarum« Gorbonok-ban). ZW. II. 360.
- 1371 jan. 28. (*Czudar*) *Péter*. Magyar-zsidó oklevéltár I. 79.
- 1371 máj. 8. *Durazzói Károly hg.* Z. III. 423. 453.
- 1373 jan. 3—febr. 6. *Balog nb. Szécsi Miklós*. Z. III. 484. ZW. II. 399. (óvatosan veendő!)
- 1374 nov. 12. és 22. *Czudar Péter*. Bak. I. 401. OL. DL. 35250. Thallóczy: A bosnyák bánság kezdetéről 68.
- 1380 aug. 20. *Czudar Péter*. Vjestnik VI. 254.
- 1381 máj. 12—1385. jan. 29. *Buzád-Hahót nb. Alsólendvai István és János*. F. IX. 5. 459. XI. 532. HO. II. 146. Kub. II. 308. S. I. 476. Tur. 104. Vjestnik V. 247. Z. IV. 193. (hébe-korba csak maga István).

- 1384 okt. 13. *Horváti János*, (bitorló). F. X. 1. 165.
 1387 jan. 28. *Palisnai János*. F. X. 1. 375.
 1387 jan. 28. *Czudar Péter*. OL. DL. 7312.
 1387 aug. 23. *Ákos nb. Ákos*. HO. V. 179.¹⁾
 1387 márcz. 1. *Tomaj nb. Losonczi István fia László*, (capitaneus generalis regn. Dalmatie, Croatiae, Slavonieque). F. X. 1. 393. (III. 1.) HO. V. 179. Tel. X. 19. Tem. I. 160. Tk. I. 307. Tur. 114. Z. IV. 345.
 1388 jul. 27—decz. 15. *Tomaj nb. Losonczi István fia László*. F. X. 1. 410. HO. V. 182. Tk. I. 310. Tur. 117. ZW. II. 634.
 1389 márcz. 29. *Tomaj nb. Losonczi István fia László*. F. X. 1. 503. Tem. I. 176. Tk. I. 313. (314. do IX. 18. már pridem; vö. Szt. I. 497. do 1390).
 1389 szept. 19. *Ákos nb. Bőbék Detre*. F. X. 1. 513. Tk. I. 316.
 1390 márcz. 29. *Bőbék Detre*. F. X. 1. 579.
 1391 ápr. 6. *Bőbék Detre*. Tur. 128.
 1392 márcz. 10. *Bőbék Detre*. F. X. 1. 675. X. 8. 346. Tk. I. 329.
 1392 aug. 24. *Sárói Péter fia László*. Tk. I. 345. (vö. Z. IV. 3. 365. do 1388).
 1392 nov. 11. *Vegliai János*. F. X. 2. 54.
 1393 nov. 20. *Vegliai János*, dalmát-horvát bán. F. X. 3. 133. Tk. I. 346. 349. Tur. 130. 133. († 1393 nov. 29-én.)
 1394 ápr. 1—1397 márcz. 21. *Bőbék Detre*. F. X. 2. 267. X. 8. 378. Jakab, Oklevéltár Kolozsvár történetéhez I. 78. Tem. I. 261. Tk. I. 353. 389. 390. Tur. 136. 137. 144. 463. Z. V. 123. ZW. III. 110.
 1397 máj. 8—1400. *Dorozsma nb. Garai Miklós*, dalmát-horvát bán. F. X. 2. 432. S. I. 552. Tel. X. 465. Tem. I. 276. Tk. I. 392. Z. V. 59. 149.
 1399 márcz. 12. *Garai Miklós és János*, dalmát-horvát bánok. F. X. 2. 743.

b) Dalmát-horvát bánok.

- 1301 okt. 20. *Güsszingi Henrik*, horvát bán, Somogy- és Tolna-megye főispánja. Z. I. 104.
 1301 febr. 2—1309 jun. 15. *Subić nb. Bribiri Pál*. Gent. 305. Thallóczy: A bosznjak bánság kezdetéről 68.
 1315—1317 aug. 20. *Bribiri Mladen*, horvát és boszniai bán. F. VIII. 1. 588. VIII. 2. 90.

¹⁾ Vö. Tk. I. 310. do. 1388 ápr. 30. (pridem Regni sclav. banus) 311. 312.

- 1346 márcz. 13—1348. *Alsólendvai Miklós*, szlavóniai és horvát bán. A. IV. 565. F. IX. 1. 509. 632.
- 1351—1352 decz. 12. *Lackfi István*, szlavóniai bán. A. V. 593. F. IX. 2. 55. Tk. I. 203. Zal. I. 531.
1353. *Alsólendvai Miklós*, szlavóniai bán. F. IX. 2. 275.
1356. *Alsólendvai Miklós*, F. IX. 2. 471.
- 1357—1358 febr. 18. *Csúz János*, dalmát-horvát bán. ADE. II. 505. F. IX. 2. 649. 667. 685. IX. 6. 89.
- 1359—1366 jul. 30. *Balog nb. Szécsi Miklós*, dalmát-horvát bán. ADE. II. 535. F. IX. 3. 35. 577. HO. V. 138. S. I. 324. Sz. I. 73. Szt. I. 312. Tk. I. 216. Z. III. 143. (kinevezve I. 27. és II. 3-ika között.)
- 1366—1367 jul. 29. *Katyisz nb. Széchenyi Kónya*, dalmát-horvát bán. F. IX. 3. 639. IX. 4. 39. TT. 1898. évf. 364.¹⁾
- 1368 jan. 3—máj. 23. *Hermann nb. Lackfi Imre*, dalmát-horvát bán. F. IX. 4. 118. IX. 7. 563.
- 1369 febr. 17—1370 szept. 2. *Pok nb. Simon*, dalmát-horvát bán. ADE. II. 668. App. 189. F. IX. 4. 180. Szt. I. 357. ZW. II. 360.
- 1371 szept. 16. *Lackfi István*, dalmát-horvát bán. S. I. 397.
- 1373 febr. 6—1374 —aug. 2. *Durazzói Károly hg.* F. IX. 4. 498. HO. II. 126.²⁾ ZW. II. 399. (óvatosan veendő!)
- 1374 nov. 12. és 22. *Balog nb. Szécsi Miklós*. Bak. I. 401. Thallóczy: A bosznyák bánóság kezdetéről 69.
- 1376 márcz. 8. *Durazzói Károly hg.* F. IX. 5. 85. 101.
- 1377 márcz. 13—1380 máj. 4. *Balog nb. Szécsi Miklós*, (1377—1378 horvát-, 1379-ben dalmát-horvát bán). F. IX. 5. 161. 376. 393. HO. V. 161. Starine 19. 117. Szt. I. 446. Zal. II. 147. Z. IV. 61.
- 1380 jun. 11—1383 jun. 15. *Böbék Imre*. ADE. III. 504. F. IX. 5. 389. 459. X. 1. 50. 65. 80. 87. 94. Starine 19. 117. 1382 febr. 2-án és 1383 febr. 2-án *Böbék Detre* az ő helyettese. F. X. 1. 137. 739.
- 1383 jun. 15—1384 márcz. 30. *Hermann nb. Lackfi István bán fia István* dalmát-horvát bán ADE. III. 535. HO. II. 146. S. I. 476.
- 1384 máj. 11—1385. *Hont-Pázmán nb. Szentgyörgyi Tamás*. F. X. 1. 150. X. 8. 143. XI. 532. Vjestnik VI. 8. ZW. II. 591.

¹⁾ F. IX. 3. 35 szerint 1367 máj. 30-án bizonyos *Tamás* a dalmát-horvát bán; ez — úgy látszik — Vásári Miklós esztergami érseknek a fivére és tengermelléki bán.

²⁾ F. IX. 4. 563 szerint 1374 jan. 5-én *Pok nb. Simon* a dalmát-horvát bán; de ez korábbi időre esik.

- 1387 jan. 28. *Palisnai János* szlavóniai bán. F. X. 1. 375.
 1387 aug. 23. *Tomaj nb. Losonci László és István* dalmát-horvát és szörényi bánok. Tk. I.
 1387 okt. 28. *Losonci László*. F. X. 1. 394.
 1387 okt. 17—1387 decz. 4. *Losonci Tamás fia Dénes* dalmát-horvát bán. Tel. X. 19. Tem. I. 160. Tur. 114.
 1388. nov. 22—decz. 15. *Losonci Tamás fia Dénes*. F. X. 1. 410. HO. V. 182. ZW. II. 634.
 1389 decz. 18. *Losonci Tamás fia Dénes*. F. X. 1. 503. Tem. I. 176.
 1390 márcz. 28. *Üresedésben*. F. X. 1. 578.
 1391 febr. 14—márcz. 30. *Bóbék Detre*. F. X. 1. 675. ZW. III. 1. 19.
 1392 okt. 10. *Vlk vajda fia Vlk* ellenbán. F. X. 2. 90. 161. X. 8. 353.
 1392 nov. 11. *Vegliai János*. F. X. 2. 54.
 1392 ápr. 28—nov. 29. *Vegliai János* dalmát-horvát és szlavóniai bán. Tk. I. 346. ZW. III. 56. († 1393 nov. 29-én.)
 1394 jan. 27. *Krbáviai Butko* († 1401 febr. 15-én) Vjestnik VI. 18.
 1394 ápr. 1. *Üresedésben*. Jakab, Oklevéltár Kolozsvár történetéhez I. 78.
 1394 decz. 29—1401 II. 17. *Garai Miklós*. F. X. 8. 400. S. I. 552. Tel. X. 465. Tem. I. 261. 276. Z. V. 149.)

c) Szlavóniai albánok és báni tisztek.

- 1326 máj. 16. *Ladihewiczi (= Ladjevaci) Tamás* dalmát-horvát albán. Kismartoni levéltár. Rep. 42. fasc. 25. (Jahrbuch des Adler 1898/44.)
 1353 ápr. 9. előtt *Mihály fia Péter*. A. VI. 3. (1351—1352. Kőrösmegye főispánja.)
 1355 jun. 11. *Kozma* főjegyző. A. VI. 323.
 1360 *György fia Domonkos*, a dalmát-horvát bán főjegyzője. F. IX. 3. 628.
 1364 okt. 11. *Jakab*, a helytartó helyettese és főjegyzője. Z. III. 253.
 1373 máj. 1—1376 máj. 7. *György*, a bán főjegyzője és helyettese. HO. III. 194. Z. III. 646.
 1377 szept. 30—1380 aug. 20. *Csirke Péter* albán. Tk. I. 263. (Kőrösmegye főispánja) OL. DL. 35255. (do Kőrös 1378 okt. 12.) Vjestnik. VI. 254. Z. IV. 17. 46.

¹⁾ F. X. 2. 759., mely szerint 1400 V. 19-én *Krbáviai Károly* a dalmát-horvát bán, helytelen, mert későbbre esik.

- 1389 jul. 21. *Győr nb. Derzs Márton*. Kőrösmegye főispánja. Tk. I. 314. Vjestnik. VI. 256.
- 1391 *Győr nb. Derzs Márton*. Zágrábmegye főispánja Tk. I. 323.
- 1392 aug. 24. *Dávid* albán, Zágrábmegye főispánja. Tk. I. 345.
- 1392 szept. 8. *Mislenovich János* (Vlk bán al-bánja), Vjestnik VI. 16.
- 1393 ápr. 29. *Tamás* albán, Kőrös- és Zágrábmegye főispánja. Tk. I. 346. F. X. 2. 131.
- 1394 febr. 21. *Tamás* albán. Tk. I. 351.
- 1395 jun. 16. *Michalivich Pál* horvát-dalmát (ellen-) albán. Vjestnik VI. 20.
- 1395 jul. 25. *Pál* horvát-dalmát albán. Z. IV. 605.
- 1395 jun. 6. *Győr nb. Derzs Márton* albán, Zágrábmegye főispánja. Tk. I. 354. 361. 370.
- 1396 jun. 19. *Győr nb. Derzs Márton*, Kőrösmegye főispánja. Tk. I. 372.
- 1396 decz. 3. *Győr nb. Derzs Márton*, Zágrábmegye főispánja. Tk. I. 373. 378.
- 1397 jan. 6. *Győr nb. Derzs Márton*, Zágrábmegye főispánja. Tk. I. 378.
- 1397 jan. 12. *Michalivich Pál* horvát (ellen-) albán, Vjestnik VI. 22. (F. X. 2. 411. ugyanazon napon »*Paulus Michael*« néven.)
- 1397 jan. 17. *Győr nb. Derzs Márton*, Kőrösmegye főispánja. Tk. I. 385. 386.
- 1397 máj. 8. *Bakó* albán, Zágrábmegye főispánja. Tk. I. 393.
- 1397 nov. 21. *Antimfi János* albán, Kőrösmegye főispánja. OL. DL. 8216. (do. Kőrös).
- 1398 okt. 31. *Szencsei Miklós fia Pál*, dalmát-horvát albán. Tel. I. 267.
- 1398 máj. 14. *Antimfi János* albán, Zágrábmegye főispánja. Tk. I. 396.
- 1399 jun. 26. *Antimfi János* albán, Zágrábmegye főispánja. Tk. I. 399.
- 1399 jan. 20. *András*¹⁾ *fia János* horvát-dalmát albán, Zágrábmegye főispánja. Z. V. 128.
- 1400 jul. 6. *Antimfi János* albán, Kőrösmegye főispánja. HO. V. 192.

¹⁾ Ez kétségkívül hibás. Miután Antim fia János 1398-tól 1400-ig félbeszakítás nélkül albán, 1399 szept. 20-ig Zágrábmegye főispánja, világos, hogy itt »András« helyett »Antim« olvasandó.

d) **Macsói bánok.**

- 1320 ápr. 21—1327 jan. 20. *Dorozsma nb. Garai Pál*, Valkó- és Bodrogmegye főispánja (1320-ban kőszegi várnagy; 1323 III. 29-től 1324 III. 24-ig Szerémmegye főispánja). A. I. 574. II. 71. 117. 211. F. VIII. 2. 324. HO. VII. 394. Pann. II. 365.
- 1328 ápr. 21—1334. *Szentemágócs nb. Logrét fia János*, Szerém-, Valkó-, Bodrog- és Baranyamegye főispánja. A. II. 364. 370. 449. 629. III. 79. 210. F. VIII. 3. 267. 366. Z. I. 417. (474. do 1335 nov. 19-én már quondam.)
- 1335 máj. 19—1339 jul. 8. *Osl nb. Miklós*. A. III. 177. 268. (1339-ben Bács-, Szerém-, Valkó- és Baranyamegye főispánja.) F. VIII. 4. 60. HO. V. 111. Z. I. 523.
- 1336-ban *Tamás* Valkómegye főispánja, a macsói bán albirája. A. III. 268.
- 1337-ben *Rücsi Mihály* a macsói bán albirája. Z. I. 523.
- 1342 decz. 19—1353 márcz. 28. *Osl nb. Domonkos*, Szerém-, Bács-, Veszprém-, Valkó- és Baranyamegye főispánja. A. IV. 514. V. 594. F. IX. 1. 56. IX. 2. 239. S. I. 172.
- 1353 máj. 16—1354 okt. 6. *Hermann nb. Lackfi András*, Baranyamegye főispánja. A. VI. 171. 242. F. IX. 2. 212. Z. II. 556.
- 1355 decz. 4—1358 szept. 21. *Csák nb. Ujlaki Miklós* Baranyamegye főispánja. ADE. II. 667. 668. A. VI. 407. F. IX. 2. 369. 392. 497. S. I. 267. Századok 1897. évf. 513.
- 1360—1375. *Dorozsma nb. Garai Miklós*, (1360-ban Baranyamegye-, 1361-ben Szerémmegye főispánja). HO. V. 138. S. I. 324. 397. Sz. I. 73. Vjestnik VIII. 168. Zal. I. 630. Z. III. 189. 559. 600.
- 1371 márcz. 25. *Tamás*, a macsói bán főjegyzője, Vjestnik VIII. 170.
1376. jan. 25—1381 aug. 1. *Horváti János*. ADE. III. 339. 387. 446. F. IX. 5. 84. HO. V. 161. VII. 414. (do 1377 aug. 22. mint Valkómegye főispánja.) Zal. II. 147. Z. IV. 47. (1378-ban Baranyamegye főispánja.) 153. 431.
- 1382 febr. 10—márcz. 31. *Lizskai Pál*, Baranyamegye főispánja. F. IX. 2. 561. IX. 5. 566. (v. ö. Z. IV. 310.) OL. DL. 6877. (do márcz. 31.)
- 1383 febr. 20—1384 jun. 2. *Kórógyi Fülöp fia István*. F. X. 1.

65. 150. X. 3. 311. XI. 533. HO. II. 147. S. I. 476. ZW. II. 570. 592.
- 1387—1390 márcz. 29. *Garai Miklós*. F. X. 1. 410. 579. Tem. I. 160. 176. Tur. 114. Z. IV. 377.
- 1390 decz. 12. *Tomaj nb. Losonci István*, Valkómegeye főispánja. F. X. 1. 644.
- 1391—1392 márcz. 10. *Tomaj nb. Losonci István*, Bodrogmegeye főispánja. F. X. 1. 675. X. 8. 346. HO. VII. 426. Z. IV. 467. ZW. III. 1.
- 1392 nov. 11—1393 ápr. 26. *Hermann nb. Lackfi György*. F. X. 2. 54. 111. ZW. III. 56.
- 1394 decz. 29—1396 jun. 11. *Tröttel Miklós és Kórógyi István*. F. X. 2. 267. 331. X. 8. 378. Tem. I. 261. Z. V. 27. ZW. III. 110.
- 1397 jul. 31. *Gutkeled nb. Maróti János és Perényi Péter*. F. X. 2. 430. 432. Tem. I. 276. (v. ö. Z. V. 41.)
- 1397 szept. 20. *Maróti János*. Z. V. 45.
- 1397 decz. 8. *Böbék Ferencz*. F. X. 2. 452.
- 1398 márcz. 12. *Böbék Ferencz*. Tel. X. 465.
- 1398 nov. 26. *Böbék Ferencz és Maróti János*. F. X. 3. 210.
- 1399 nov. 11. *Böbék Ferencz és Maróti János*. F. X. 3. 151. W. XII. 58. Z. V. 140.
- 1400 jan. 22. *Böbék Ferencz*. Z. V. 147.
- 1400 márcz. 24. *Böbék Ferencz és Maróti János*. Z. V. 156. 211.
- 1400 nov. 11. *Monostori László*, macsói albán. Z. V. 219.¹⁾
- 1401 febr. 17. *Maróti János*. S. I. 552.
- 1401 ápr. 8. *Perényi Péter*, a székelyek főispánja. W. X. 182.

e) Szörényi bánok.

1335. máj. 19—1341 aug. 3. *Balog nb. Szécsi Dénes*, tálnokmester. A. III. 177. 296. IV. 117. F. VIII. 4. 60. Hokl. 216.
- 1342 decz. 19—1349. nov. 1. *Losonci Dénes fia István*. A. V. 240. VI. 305. F. IX. 1. 56. Vjestnik VIII. 167. (1361 jun. 20-án már nem él.)
- 1350—1356. *Balog nb. Szécsi Miklós*. A. V. 593. VI. 263. F. IX. 1. 793. IX. 2. 136. 212. 279. 483. S. I. 222. Szt. I. 230. Z. II. 475.²⁾
- 1368 jan. 20. *Baszaráb László*, oláh vajda. F. IX. 4. 148.
- 1369 nov. 25. *Baszaráb László*, oláh vajda, fogarasi hg. F. IX. 4. 210.

¹⁾ F. X. 2. 759 szerint 1400. máj. 19-én Ujlaki László és Imre a macsói bánok, a mi helytelen; ez későbbi időre esik.

²⁾ F. IX. 2. 47. és 470. do 1347. és 1351. helytelen.

- 1372 jul. 15. *Baszaráb László*, oláh vajda. F. IX. 4. 477.
 1376 jan. 25. *Tröttel János*. F. IX. 5. 84. 101.¹⁾
 1387 márcz. 1—jul. 28. *Losonci László*. F. X. 1. 393. 747.
 (jul. 18-án Temesmegye főispánja.) Pesty 165. 169.
 Tur. 109. Vjestnik I. 196. Z. IV. 345. ¹
 1387 aug. 22. *Losonci László és István*. HO. V. 179. Tem.
 I. 156.
 1387 jul. 18—decz. 4. *Losonci István fia István*. F. X. 1.
 747. (jul. 18-án Temesmegye főispánja). Tel. X. 19.
 Tem. I. 150. 160. Tur. 114.
 1388 jan. 23.—1389 decz. 18. *Ratold nb. Kaplai János* volt
 orosz vajda. F. X. 1. 503. ZW. II. 631.
 1390 jan. 20. *Miresa* oláh vajda. ZW. II. 642.
 1390 szept. 29.—1391 máj. 6. *Perényi Miklós*. F. X. 1. 611.
 675. 724. 725. ZW. III. 1. Pesty 209. 216. (1392
 jun. 11. már condam banus Zewriensis; Pesty 219.)
 1392 márcz. 10. *Gerebencsi Szemere*. F. X. 8. 346.²⁾
 1392 nov. 11.—1393 ápr. 6. *Bóbék Detre*. F. X. 2. 54. 98.
 111. ZW. III. 56.
 1393. *Üresedésben*. F. X. 2. 96.
 1394 decz. 29. *Üresedésben*. ZW. III. 110.
 1395 febr. 18—ápr. 26—máj. 4. *Üresedésben*. F. X. 2. 268.
 288. 298. ZW. III. 110.
 1395 márcz. 7. *Miresa* oláh vajda, fogarasi hg. F. X. 2. 270.
 1396 jun. 10. *Üresedésben*. Tem. I. 261.
 1397 jul. 31. *Üresedésben*. Tem. I. 276.
 1398 márcz. 12. *Üresedésben*. Tel. X. 465.
 1401 febr. 17. *Üresedésben*. S. I. 552.
 1408 decz. 12. *Ozorai Pipo*. F. X. 4. 687.

f) Bolgár bánok.

- 1365—1366. *Hermann nb. Lackfi Dénes és Imre*. F. IX. 3.
 557. 560. HO. II. 19. Tel. XII. 297. TT. 1898. évf. 362.
 1366 decz. 26. *Hémfi Benedek*. Pesty 74. 75. (1366. máj. 24.
 csak mint Döbrentei Benedek mester szerepel.
 Bak. 1. 345.)
 1367. *Kórógyi Fülöp fia László*, temesi főispán, orsovai, miháldi
 és zsidóvári várnagy. F. IX. 4. 120. Tem. I. 300.
 1367 ápr. 15. *Hémfi Péter*. TT. 1898. évf. 363.

¹⁾ F. X. 1. 134. szerint 1383-ban néhai Konya Banus de Seweren említetik; ez azonban nem szörényi bán, hanem a bán családneve: *Szecsényi*.

²⁾ Krassómegyei ember († 1392). Atyja Bereck; fiai: Mihály és Miklós. Vö. Tem. I. 230. és Századok, 1871. évf. 608.

1368—1369. *Hémfi Benedek*. F. IX. 4. 120. 173. (432. már »volt bán«. Zal. II. 199. do 1384. jun. 8. végrendelkezik).

g) **Tengermelléki bánok.**

1367 jul. 18. *Tamás*. F. IX. 4. 53.¹⁾

1374 márcz. 20. *Csúz János*. S. I. 410. (úgy látszik csak volt bán.)

1375 előtt. *Pok nb. Simon*. S. I. 416.

h) **Határozatlan bánok.**

1304 aug. 24. *Barsa nb. Kopasz*. F. VIII. 1. 160.

1304 aug. 24. *Vejtei (= Vojteki) Tivadar*. F. VIII. 1. 160. († 1326 és 1328 között.)

1307 előtt. *IVachun*. F. VIII. 4. 312.²⁾ Zal. I. 127.

1307 okt. 10. *Ratold nb. László*. F. VIII. 1. 221.

1311 szept. 25. *Debreceni Rafany*. Z. I. 133.

1314 jul. 20. *Révai Endre fia Gergely*. A. I. 351. 353. (v. ö. HO. VI. 422.).

1317 márcz. 29. *Szalók nb. Simon*. A. I. 419.

1318 jan. 17. *Bicskei Batand fia Péter*. Hokl. 191.

1344 ápr. 26. *Pál*. A. IV. 413.³⁾

1353 előtt. *Pécz nb. István fia Miklós*; Nagy Imre, a Pécz nemzetség örökösödési pöre 37.

1357 jul. 13. *Hermann nb. Lackfi Dénes*. A. VI. 599.

1371 kör. *Németi Pál*. Századok, 1900. évf. 612.⁴⁾

1375 előtt. *Stephanus »de Starchy«* szlavóniai bán.⁵⁾

1382 jun. 14. *László*. Tk. 29. (»relacio Ladislai bani«).

¹⁾ Ez — úgy látszik — Vásári Miklós esztergami érsek fivére. U. o. 52. do 1367. jun. 30. ő a dalmát-horvát bán; vö. Századok, 1902. évf. októberi füzetével.

²⁾ Ennek fia János 1337-ben bodrogmegyei birtokos (de előfordul már 1307-ben).

³⁾ Szatmármegyei birtokos; de úgy látszik, hogy itt Gutkeled nb. Málczai Pál bán egyik fiáról van szó.

⁴⁾ Fia István akkor temesmegyei birtokos.

⁵⁾ 1375 decz. 2-án olvassuk: »Jobbationes egregii Johannis filii Pauli pie record. filii magnifici Stephani de Starchy qu. bani regni Sclavoniae, Tk. I. 248. 1377-ben: Testamentum Pauli filii Stephani de Starchy capitanei castris Zagrab. (antequam ad expeditionem contra Turcas susceptam cum Paulo filio Renaldi de Wyvar fine conservacionis deposuerat (t. i.) »res suas in conventu b. Nicolai in Zagrabia in silvis fundato . . .« Blyzná-t a claustrum eremitarum de promontorio Zagrab. ubi sepulturam quoque sibi elegit stb. Tk. I. 267. »Starchy« nevű helységet nem ismerünk. Stari = stari a tót nyelvben annyit jelent, mint »öreg«; starsi = sztarsi annyit, mint »öregebb« Úgy látszik tehát, hogy István bán nem is »de Starchy«, hanem csak »Sztarsi« vagyis »öregebb István bán.« Nem lehetetlen tehát, hogy a Blagaji család valamelyik tagjával van dolgunk.

8. Baranyamegye.

a) Főispánok.

1301. *Szerecsen Ajsza*, Bodrog- és Tolnamegye főispánja. Z. I. 106.
- 1305 jan. 23. *Hélder nb. Güssingi Henrik* szlavóniai bán, Somogy-, Tolna- és Bodrogrmegye főispánja. A. I. 92.
- 1307 okt. 14. *Güssingi Henrik.*, szlavóniai bán, Somogy-, Tolna- és Bodrogrmegye főispánja. HO. III. 53.
- 1313 máj. *Kán nb. Siklósi Péter.* A. I. 305.
- 1315 okt. 7. *Güssingi János*, Somogy-, Tolna- és Bodrogrmegye főispánja. A. I. 386.
- 1317 máj. 22. *Gutkeled nb. Amadé fia Miklós* Bácsmegye főispánja. A. I. 428.
- 1319 jun. 12.—1333 *Szentemágócs nb. János*¹⁾ (1328. jun. 12-ike óta macsói bán, 1333-ban Bácsmegye, azonkívül Bodrog- és Valkómegye főispánja. A. I. 520. 548. II. 364. F. VIII. 2. 338. VIII. 3. 366. 415. Z. I. 189. 300. 417.
1336. *Osl nb. macsói bán*, Bodrog-, Szerém- és Valkómegye főispánja. Esztergami primási világi levéltár. Lad. 7. fasc. 1. nr. 16.
- 1339 jul. 8. *Osl nb. Miklós macsói bán.* A. VI. 407.
- 1347 máj. 16—1352 jul. 3. *Osl nb. Domonkos macsói bán.* A. V. 62. 509. 594. Z. II. 389. 415.
- 1354 okt. 6. *Lackfi András macsói bán.* A. VI. 242. Z. II. 556.
- 1355 decz. 4. *Csák nb. Ujlaki Miklós macsói bán.* A. VI. 407.
- 1360—1375. *Dorozsma nb. Garai Miklós macsói bán.* Z. III. 189. 279. 354. 585. 600.
- 1378 ápr. 28. *Horváti János macsói bán.* Z. IV. 47.
- 1382 márcz. 31. *Liszkai Pál macsói bán.* Századok, 1870. évf. 484. OL. DL. 6877.
- 1401 jun. 27. *Gutkeled nb. Maróti János macsói bán.* Z. V. 265.

b) Alispánok.

- 1302 jul. 31. *Kuzu* (talán *Közö*). A. I. 35.
- 1305 máj. 8. *István.* A. I. 95.
- 1315 febr. 25. *István.* A. I. 377.
- 1319 febr. 5. *János.* A. I. 502.

¹⁾ Úgy látszik, hogy tőle kezdve Baranyamegye főispánsága kivétel nélkül a macsói bánok kezén volt.

- 1347 máj. 16—1350 febr. 8. *Lőrinc fia István*. A. V. 62. 87.
Z. II. 378. 415.
- 1351 jul. 14. *Pál*. A. V. 509.
- 1354 okt. 6. *Domonkos*. A. VI. 242. Z. II. 556.
- 1355 decz. 4. *Lőrincz*. A. VI. 407.
1358. *Roland fia Péter*. F. IX. 4. 459. 461.
- 1360 szept. 27. *Miklós fia Demeter*. Z. III. 189.
- 1364 máj. 20. *Miklós fia Demeter*. Z. III. 236.
- 1365 márcz. 31. *Miklós fia Demeter*. Z. III. 279.
- 1368 jun. 19. *Csokmai Pál fia János*. Z. III. 354.
- 1370—1374 okt. 2. *Szentlászlói László fia Balázs*. F. IX. 6.
193. OL. DL. 5361. Z. III 584.
- 1376 jun. 19—1378 ápr. 28. *Szigeti Kozma fia István*. Z. III.
645. IV. 20. 47.
- 1382 márcz. 31. *Bólyi István fia András*. OL. DL. 6877.
(do. Nagyalu); Z. IV. 235.
- 1383 febr. 9—1384 jun. 6. *Szigeti Kozma fia István*. Z. IV.
248. 289.
- 1387 jun. 17. *Miklós fia Márton*. Z. IV. 328.
- 1388 decz. 14—1389 jan. 25. *Gatalkéri Balázs fia István*.
Z. IV. 376. 381. 383.
- 1389 szept. 20. *Hetényi Illés fia János*. Z. IV. 404.
- 1391 máj. 4-ike után. *Bátyai Miklós fia László*. Z. IV. 474.
- 1395 nov. 15. *Radványi Imre fia Miklós*. Z. IV. 619.
- 1395 nov. 15. *Szabói Gergely deák*. Z. IV 619.
- 1396 márcz. 13. *Radványi Kutur Miklós*. Z. V. 17.
- 1396 márcz. 13. *Szabói Gergely deák*. Z. V. 17.
- 1397 jul. 8. *Motičinai Demeter fia Miklós*. Z. V. 39. 42.
(IX. 12.)
- 1398 jun. 11. *Motičinai Demeter fia Miklós*. Z. V. 65.
- 1398 jul. 15. *Motičinai Demeter fia Miklós és Ferencz*. Z. V. 75.
- 1400 ápr. 26. *Motičinai Demeter fia Ferencz*. Z. V. 166.
- 1400 ápr. 26. *Győr nb. Gyulai István*. Z. V. 166.
- 1400 ápr. 26. *Győr nb. Gyulai Ferencz*. Z. V. 166.
- 1401 jun. 27. *Győr nb. Gyulai Ferencz és István*. Z. V. 265.

c) Szolgabirák.

- 1364 máj. 20. *Almási Miklós*. Z. III. 236.
- 1364 máj. 20. *Gurgusi (talán Gyürüsi) Illés fia Fülöp*. Z.
III. 236.
- 1364 máj. 20. *Sillödi Domonkos*. Z. III. 236.
- 1364 máj. 20. *Németi István fia Pál*. Z. III. 236.
- 1374 okt. 2. *Lippói Péter fia Lőrincz*. Z. III. 585.
- 1382 jul. 21—1383 febr. 9. *Budméri Jákó fia Péter*. Z. IV.
235. 249.

- 1387 jun. 17. *Abolmai Pál fia Benedek*. Z. IV. 329. (v. ö. Z. V. 18. do. 1396.)
 1387 jun. 17. *Lothárdi . . . án fia László*. Z. IV. 329.
 1388 decz. 14. *Sillödi Domonkos*. Z. IV. 377.
 1389 jan. 25. *Sillödi Domonkos*. Z. IV. 384.
 1389 jan. 25. *Budméri Kozma fia András*. Z. IV. 382.
 1391 máj. 4-ike után *Löcsi Kozma fia András*. Z. IV. 475.
 1395 nov. 25. *Abolmai Pál fia István*. Z. IV. 619.
 1397 jul. 8. *Abolmai Pál fia Benedek*. Z. V. 39.
 1401 jun. 27. *Hermani Péter deák*. Z. V. 265.
 1401 jun. 27. *Abolmai János fia János*. Z. V. 265.
 1401 jun. 27. *Békatoroki Fechere Lőrincz fia László*. Z. V. 265.
 1401 jun. 27. *Peterdi Pál fia János*, esküdt. Z. V. 265.

9. Barsmegye.

a) Főispánok.

- 1301 jan. 15. *Hontpázmán nb. Gimesi Tamás*, Nyitramegye főispánja. F. VI. 2. 326.
 1307 febr. 19. *Benedek*. A. I. 122.
 1321 nov. 17. *Becsei Imre*, lévai várnagy. Z. I. 205.
 1330 máj. 15. *Becsei Imre*. F. VIII. 3. 424.
 1332 márcz. 11. *Becsei Imre*, lévai várnagy. A. II. 536. F. IX. 7. 41.
 1336 nov. 13—1343 ápr. 6. *Bátmonostori Töttös*. A. IV. 36. 320. VI. 23. (1342 jun. 25. tévesen Borsodmegye főispánja.) F. VIII. 4. 431. (1343. ajtónállómester, lévai és óbudai várnagy.) Z. I. 505.
 1346. *Katyisz nb. Szécsényi Kónya*, Szepes-, Nyitra- és Nógrádmegye főispánja. F. IX. 1. 419.
 1346 márcz. 19. *Kont Miklós*, pohárnokmester. Z. II. 195.
 1348 szept. 8. *Kont Miklós*, pohárnokmester. ADE. II. 315. (»Triurus«). F. IX. 4. 140 (tévesen 1368).
 1349 ápr. 26. *Kont Miklós*, pohárnokmester, Vas-, Sopron-, Nyitra- és Varasdmegye főispánja. A. V. 274. 339. Supplic. ad Clem. VI. Ann. VII. pars III. fol. 207 do 1349 márcz. 22-én.¹⁾
 1355 márcz. 26. *Ratold nb. Lőrincz fia László*, dédesi és diósgyőri várnagy. A. VI. 278.
 1356 jan. 17. *Ratold nb. Lőrincz fia László*. A. VI. 421. (v. ö. A. V. 159.)
 1360. *Ratold nb. Lőrincz fia László*. F. IX. 3. 683.²⁾

¹⁾ F. IX. 1. 652., tévesen Lőrincz (Miklós helyett).

²⁾ F. IX. 4. 140, mely szerint 1368-ban Nicolaus Leucus a főispán, arra igazítandó, hogy 1348-ra és Kont Miklóstra vonatkozik.

- 1369 jul. 6. *Nelepić fia Iván (János)*; Botka: Barsm. oklevelek 57. (1375-ben Hontmegye főispánja.)
 1378 jul. 12. *(Lévai) János*, lévai várnagy. OL. DL. 6554 (a néhai esztergomi érsek germanusa; a Bars melletti közgyűlésen).
 1401. *Miklós* mester. Pal. I. 212.

b) Alispánok.

- 1322 jul. 13. *András*. Botka: Barsm. 14.
 1341 jul. 6. *Jakab* (együttal a főispán jegyzője is). Z. I. 619.
 1346. *Kemény fia János*. F. IX. 1. 418.
 1348 máj. 27. *Ravasz István*. A. V. 204.
 1355 ápr. 23—1356. *János*. Pal. I. 100. Z. II. 611.
 1367 jun. 3. *Berbusnemei (?) Mykoch*. F. IX. 4. 113.
 1378 jul. 22. *Miklós fia István*. OL. DL. 6561.
 1380 kör. *Kistatai Pál fia Antal*. OL. DL. 6733 (datum in Bars feria quinta proxima ante festum exaltacionis sanctae crucis).
 1381 jan. 17. *Varsányi Pál*. Z. IV. 177.
 1391. *Gersei Pető fia György*. F. X. 8. 334.
 1393. jul. 7. *Nagy Domonkos*, hrussói várnagy. F. X. 2. 123.

c) Szolgabírák.

- 1322 jul. 13. *Brezó fia Miklós*. Botka. 14.
 1322 jul. 13. *Dénes fia Sándor*. Botka. 13.
 1348 máj. 27. *Szancsok fia Miklós*. A. V. 204. (v. ö. A. II. 122. III. 123. 572. IV. 269. 317. F. VIII. 4. 513.)
 1353 máj. 30. *Györedi Móricz fia Miklós*. Pal. I. 84.
 1355 máj. 4. *Lőrincz fia Mikó*. Z. II. 613.
 1356. *Rendveji Miklós*. Pal. I. 81.
 1356. *Füssi Vörös Tamás*. Pal. I. 81.
 1401. *Gyepes András*. Pal. I. 212. (v. ö. F. X. 8. 334. do. 1391 de Kis-Herestény és Botka 86 ddo 1413.)

10. Békésmegye.

a) Főispánok.

- 1329 máj. 13. *Márton*. K. I. 71.
 1341 máj. 12. *Berend fia Márton*. A. IV. 92. Bék. 4.
 1343 márcz. 23. *Berend fia Márton*. A. IV. 307.
 1346 ápr. 28. *Berend fia Márton*. Bék. 10.
 1349 márcz. 22. *Szentemágócs nb. Kölcsei András*. Suppl. ad Clem. VI. Ann. VII. Pars III. fol. 207.

1355. *Szentemágócs nb. Kölcsei Dénes fia András*. Z. III. 14.
(1366-ban Zarándmegye főispánja).
1400 jul. 14. *Csáki Miklós és Marczali Miklós*, Zaránd- és
Temesmegye főispánjai. Tem. I. 288. 290. 297.

b) Alispánok.

1346. ápr. 28. *István*. Bék. 10.

11. Beregmegye.

a) Főispánok.

- 1307 jan. 21. *Gergely*. Z. I. 114.
1308 jun. 15. *Jób*. Z. I. 117.
1315 jun. 30. *Dénes fia Tamás*, Ugocsamegye főispánja, munkácsi várnagy. TT. 1903. évf. 120. Z. I. 129. (v. ö. Hokl. 193.)
1321—1332. *Pál fia Beregi Dezső* (a beregszói Hagymás-család őse). A. I. 637. II. 303. 574. F. VIII. 3. 424. Tem. I. 60. 75. TT. 1900. évf. 392. Zal. I. 525. Z. I. 385. 386. II. 563. (v. ö. A. V. 275. és F. VIII. 2. 280.)
1335 ápr. 16.—1341 szept. 22. *Pányoki Tűsz Pető* (a Pálóczi-család őse). A. III. 155. 235. 508. 551. Z. I. 628.
1345 jun. 1—1358. *János fia Morovcsok* (lengyel származású), a királyné lovászmestere (1343 máj. 13-án udvari vitéz és Hontmegye főispánja). A. IV. 512. V. 293. VI. 82. 187. 259. 482. 594. Z. II. 252. 429. 533. 571. III. 100.
1363 nov. 16. *Hermann nb. Lackfi Pál*, Ung- és Zemplénmegye főispánja. Szt. I. 330.
1366 jun. 20. *Hermann nb. Lackfi Pál*. F. IX. 3. 560.
1378 decz. 1. *Hermann nb. Lackfi Pál*. Z. IV. 83. 86.
1383. *Böbék György*, tárnokmester. Századok 1871. évf. 623.
1387 okt. 7. *Kusali Jakcs György, István és András*, kincstartók. HO. VII. 423.
1406 jun. 15. *Podóliai Tivadar hg.* F. X. 4. 486.

b) Alispánok.

- 1349 máj. 13. *Tamás*. A. V. 293.
1350 szept. 4. *László fia Tamás*. Z. II. 429.
1351. *Morovcsok (?) László*. Századok 1871. évf. 622.¹⁾
1353 jul. 1. *Tamás*. Z. II. 533. VIII. 504.

¹⁾ Itt úgy látszik hiba van; 1351-ben Morovcsok a főispán.

- 1354 okt. 18—1355 febr. 7. *Pál fia Tamás*. A. VI. 259. Z. II. 571.
 1356 máj. 28—1357 jun. 3. *Tamás fia Miklós*. A. VI. 482. 594.
 1364 febr. 26. *Bagonya Miklós fia János*. Z. III. 233. 234. (munkácsi várnagy).
 1373 okt. 13. *Bagonya Miklós fia János*. Z. III. 508.
 1377 jan. 17. *Bagonya Miklós fia János*. Z. IV. 2.
 1380 ápr. 14. *László fia János deák*. Z. IV. 141.
 1396. *Szapplói Péter fia Tamás*. OL. DL. 8140. Századok 1873/648.
 1397 ápr. 15. *Szapplói Péter fia Tamás*. Z. V. 34.
 1399 jan. 4. *Szapplói Péter fia Tamás*. Z. V. 97.
 1401. *Szapplói Péter fia Tamás*. OL. DL. 8420.
 1401 okt. 29. *Kerecsenyi Mátyás*, munkácsi várnagy. OL. DL. 8675 (do. Szász). Századok 1873. évf. 648.

c) Szolgabírák.

- 1327 jun. 28. *Kerecsenyi Péter fia Miklós*. A. II. 307.
Gulácsi Tivadar fia Tiba. A. II. 307.
Papi János fia Miklós. A. II. 307.
 1380 ápr. 14. *Bégányi Csúz Jakab*. Z. IV. 142.
 1397 ápr. 15. *Ó-Bégányi István*. Z. V. 34.
Homoki Bálint fia István. Z. V. 34.
 1399 jan. 4. *Borsvai Fábán*. Z. V. 98.

12. Bessenyők ispánjai.

1324. *Druget Fülöp*, nádor, Szepes- és Abaujvármegye főispánja. F. VIII. 2. 511.
 1346 márcz. 11—1352 máj. 18. *Bessenyő Gergely*. TT. 1896. évf. 508. Z. II. 245. 483. (v. ö. F. IX. 2. 181. do 1351. Fivérei Mátyás és Tamás; fiai tolnamegyei birtokosok.)

13. Beszterczemegye.

(Erdélyben.)

Főispánok:

- 1311 és 1313 között. *Majs fia Majs*, pohárnokmester. ZW. I. 300.
 1317 febr. 24. *János*, Kolozsmegye főispánja. F. VIII. 2. 72.
 1321—1322 ápr. 20.. *Katysiz nb. Simon*, a székelyek ispánja. A. II. 15. Századok, 1880 évf. 734.

- 1331 márcz. 2—jul. 30. *Szerémi Tamás* (talán Révai), azelőtt ajtónállómester. A. II. 521. F. VIII. 3. 570. (v. ö. ZW. I. 444.)
- 1334 máj. 3. *Hermann nb. László* a székelyek főispánja. F. VIII. 3. 733.
- 1337 jul. 6. *Hermann nb. László* a székelyek főispánja. F. VIII. 4. 219.
- 1339 szept. 15. *Hermann nb. László*, Csanádmegye főispánja. Sz. I. 48.
- 1341 jan. 15—1342. ápr. 25. *Brassói Miklós fia János és Jakab*. F. VIII. 4. 494. ZW. I. 521.
- 1344 okt. 18. *Lackfi András*, Brassómege és a székelyek főispánja. Sz. I. 51.
- 1373 febr. 15. *Pápa nb. Mezőlaki Miklós*, óbudai várnagy. S. I. 405.

14. Biharmegye.

a) Főispánok.

- 1302 jun. 4. *Bekő*. A. I. 32.
- 1317 aug. 1—1318 márcz. 22. *Debreceni Dózsa*, Szabolcs-
megye főispánja. A. I. 435. 436. 462.
- 1320 okt. 1—1330 máj. 15. *Futaki Dénes*. A. I. 580. F. VIII.
3. 423.
1336. *Aba nb. Nekcsei Demeter*, tárnokmester, Bácsmegye fő-
ispánja. Esztergami primási világi levéltár. Lad. 7.
fasc. 1. Nr. 16.
- 1343 jan. 1. *Miklós*. Tel. XII. 20. 21. (F. IX. 1. 186. do
1343 febr. 28., mely szerint Szécsényi Tamás tárnok-
mester Bihar- és Szepesmegye főispánja, helytelen.)
1370. *Berentei László fia Tamás*, semptei várnagy. F. IX. 4.
229. (fivérei: Miklós, István és János.)
- 1375 jan. 22. *Aba nb. Domoszlai Gergely fia Miklós*, Heves-
megye főispánja. Z. III. 596.
- 1381 decz. 10. *Telegdi Miklós fia Miklós*. F. IX. 6. 268.
- 1395 szept. 16—1396 jun. 10. *Zsidói István* Temesmegye
főispánja. Tem. I. 253. 259.

b) Alispánok.

- 1312 előtt. *Benczencz* (talán a Toldi-család tagja). HO.
VII. 319.
- 1321 jul. 14. *János*. A. I. 623.
- 1324 márcz. 30. *Fülöp*. A. II. 121.
- 1333 decz. 21. *Péter*. A. III. 55.
- 1343 febr. 1. *Jakab*. Tel. XII. 20.

1351. *Bachkai László*, Századok 1871. évf. 622.
 1354 nov. 18. *Gutkeled nb. Várdai László fia János*. Z. II. 575.
 1376 aug. 12—1378 máj. 26. *Toldi György*, Bölönyi-család levéltára Nagyváradon.
 1379. *Toldi György*. F. IX. 6. 242.
 1382 aug. 19. *Toldi György*. OL. DL. 6946.
 1393. *Német János*. F. X. 3. 138. (173. do 1395. de Bechke.)

c) Szolgabírák.

1334. *Bajdold fia Imre*. Századok 1888. évf. 155.

15. Bodrogszemély.

a) Főispánok.

1301. *Szerecsen Ajsza*, Tolna- és Baranyamegye főispánja Z. I. 106.
 1305 jan. 29—1307 okt. *Güssingi Henrik*, szlavóniai bán, Somogy-, Tolna- és Baranyamegye főispánja. A. I. 92. HO. III. 53.
 1315 okt. 7. *Güssingi János*, Somogy- és Tolnamegye főispánja. A. I. 386.
 1320—1327 máj. 21. *Garai Pál*, macsói bán (1320-ban Valkómegye főispánja, kőszegi várnagy, 1326-ban Szerém- és Valkómegye főispánja). A. I. 574. II. 117. 211. 284. F. VIII. 2. 324. HO. VII. 394. Z. I. 162. 175.
 1328 jun. 12—1333. *Szentemágócs nb. János* macsói bán, Szerém-, Valkó-, Bács- és Baranyamegye főispánja. A. II. 364. III. 210. F. VIII. 3. 267. Z. I. 417.
 1336. *Osl nb. Miklós*, macsói bán, Baranya-, Szerém- és Valkómegye főispánja. Esztergami primási világi levéltár, Lad. 7. fasc. 1. nr. 16.
 1342 jun. 29—1347 jun. 24. *Héder nb. szekcsői Herceg Péter*. F. IX. 1. 144. Z. II. 41. 257.
 1374 okt. 2. *Garai Miklós*, macsói bán.¹⁾ Z. III. 585.
 1381 jul. 27. (*Horváti János* (macsói bán). Z. IV. 194.
 1391 ápr. 7. *Tomaj nb. Losonci István* macsói bán. Z. IV. 467. 471.
 1400 máj. 24. *Böbek Ferencz* és *Maróti János*, macsói bánok. Z. V. 171.

b) Alispánok.

- 1339 ápr. 17. *Miklós fia András*. Z. I. 562.
 1350 jul. 24. *Abolmai Péter fia Tamás*. Z. II. 440.

¹⁾ Úgy látszik, hogy tőle kezdve a bodrogi főispánság félbeszakítás nélkül a macsói bánok kezén maradt.

- 1354 ápr. 5. *Lekcsei Hant fia Miklós fia Péter.* Z. II. 560.
 1360 máj. *Bajai Tamás.* Z. III. 175.
 1364 jul. 1. *Gellért fia Tamás.* Z. III. 244.
 1373 márcz. 12—1374 jun. 17. *Gergelyi Sebő fia Pál.* Z. III. 485. 563.
 1374 okt. 2. *Szentlászlói László fia Balázs.* Z. III. 585.
 1378 jun. 26. *Szentmiklósi Dénes fia Tamás.* HO. VII. 415.
 1381 jul. 27. *Bartányi Bakó fia Miklós.* Z. IV. 194.
 1382 aug. 30. *Haraszi Simon fia Benedek.* Z. IV. 233.
 1383 máj. 9. *Kerneczi Miklós fia Miklós.* Z. IV. 641.
 1389 márcz. 1. *Tors János.* Z. IV. 389.
 1389 márcz. 1. *Bakóc germanusa Gál.* Z. IV. 389.
 1390 jan. 20. *Bakóc germanusa Gál.* Z. IV. 416.
 1390 jul. 28. *Nagy Mihály.* Z. IV. 436.
 1391 ápr. 7. *Selendi Albert.* Z. IV. 467.
 1392 decz. 9. *Harapi Miklós.* Z. IV. 501.
 1393 nov. 10. *Füzfalvi István fia Lőrincz.* Z. IV. 529.
 1396 márcz. 20. *Bartányi Nagy István.* Z. V. 19.
 1400 máj. 24. *Vizközi Péter fia András.* Z. V. 164. 171.
 1400 máj. 24. *Derzsi János.* Z. V. 164. 171.
 1401 febr. 28. *Vizközi Péter fia András.* Z. V. 239.

c) Szolgabírák.

- 1350 jul. 24. *Bereck fia Gergely.* Z. II. 440.
 1350 jul. 24. *Iván fia János.* Z. II. 440.
 1354 ápr. 5. *Tárnoki Demeter fia István.* Z. II. 560.
 1360 máj. *László fia János.* Z. III. 175.
 1360 máj. *Fülöp fia Mikola.* Z. III. 175.
 1364 jul. 1. *Lekcsei Mikola.* Z. III. 245.
 1364 jul. 1. *Bajai László fia János.* Z. III. 245.
 1373 márcz. 12. *Sári Barkal fia Jakab.* Z. III. 485.
 1373 márcz. 12. *Bessenyei Albert fia János.* Z. III. 485.
 1373 márcz. 12. *Szecsei Benő fia György.* Z. III. 485.
 1374 jun. 17. *Sári Barkal fia Jakab.* Z. III. 563.
 1374 szept. 30. *Lekcsei Illés fia Illés.* Z. III. 583.
 1374 szept. 30. *Szecsei János fia Dénes.* Z. III. 583.
 1374 okt. 2. *Lippói Péter fia Lőrincz.* Z. III. 585.
 1378 jun. 28. *Bali Imre fia János.* HO. VII. 415.
 1378 jun. 28. *Szalánkemeni Bertalan fia Sebők.* HO. VII. 415.
 1378 jun. 28. *Cseretyési Fető.* HO. VII. 415.
 1381 jul. 27. *Sári Jakab fia György.* Z. IV. 194.
 1381 jul. 27. *Bali Imre fia János.* Z. IV. 194.
 1381 jul. 27. *Barki Mihály.* Z. IV. 195.
 1382 jan. 11. *Bali Imre fia János.* Z. IV. 233.
 1382 jan. 11. *Szölösi Bakó.* Z. IV. 233.

- 1383 máj. 9. *Szákai Sebő*. Z. IV. 641.
 1383 máj. 9. *Csepcsi Gergely fia Miklós*. Z. IV. 641.
 1383 máj. 9. *Barki György*. Z. IV. 641.
 1389 márcz. 1. *Szölösi Bakó*. Z. IV. 389.
 1389 márcz. 1. *Bessenyei Albert fia János*. Z. IV. 389.
 1389 márcz. 1. *Csepcsi István*. Z. IV. 389.
 1389 márcz. 1. *Barki István*. Z. IV. 389.
 1390 jan. 20. *István fia Lőrincz*. Z. IV. 416.
 1390 jan. 20. *Régyi Tamás*. Z. IV. 416.
 1390 jan. 20. *Jakab fia Benedek*. Z. IV. 417.
 1390 jan. 20. *Szecsei Salomon fia Péter fia Miklós*. Z. IV. 417.
 1390 jul. 28. *Lekcsei Sulyok Illés*. Z. IV. 436.
 1390 jul. 28. *Bessenyei Albert fia János*. Z. IV. 436.
 1390 jul. 28. *Karruki István fia László*. Z. IV. 437.
 1391 jan. 21. *Lekcsei Sulyok Illés*. Z. IV. 446.
 1391 jan. 21. *Kétházi Máté fia Miklós*. Z. IV. 447.
 1391 jan. 21. *Szecsei Péter fia Miklós*. Z. IV. 447.
 1391 ápr. 30. *Csepcsi Gergely fia Miklós*. Z. IV. 467.
 1391 ápr. 30. *Régyi Tamás*. Z. IV. 467.
 1391 máj. 28. *Bessenyei Albert fia János*. Z. IV. 465.
 1392 decz. 9. *Barki György*. Z. IV. 501.
 1392 decz. 9. *Bessenyei Földes Benedek*. Z. IV. 501.
 1392 decz. 9. *Bessenyei Miklós fia Ferencz*. Z. IV. 501.
 1393 nov. 10. *Szentlászlói Tamás fia Lőrincz*. Z. IV. 529.
 1393 nov. 10. *Bessenyei Földes Benedek*. Z. IV. 529.
 1393 nov. 10. *Kétházi Máté fia Miklós*. Z. IV. 529.
 1393 nov. 10. *Szecsei András fia László*. Z. IV. 529.
 1396 márcz. 20. *Szentlászlói Tamás fia Lőrincz*. Z. V. 19.
 1396 márcz. 20. *Bessenyei Földes Benedek*. Z. V. 19.
 1396 márcz. 20. *Lekcsei Sulyok Illés*. Z. V. 19.
 1396 márcz. 20. *Szecsei Bálint fia István*. Z. V. 19.
 1396 jul. 3. *Szecsei Jakab fia Benedek*. Z. V. 26.
 1400 máj. 24. *Csepcsi (István fia) Pál*. Z. V. 190.
 1400 máj. 24. *Pukai András*. Z. V. 190.
 1400 máj. 24. *Lengyel András fia László*. Z. V. 190.
 1400 máj. 24. *Lengyel Balázs fia Antal*. Z. V. 190.
 1400 aug. 2. *Tárnoki Máté fia Miklós*. Z. V. 190.
 1400 aug. 2. *Tárnoki Péter fia István*. Z. V. 190.
 1401 febr. 28. *Csepcsi Pál*. Z. V. 239.
 1401 febr. 28. *Pukai András*. Z. V. 239.
 1401 ápr. 18. *Tárnoki Agoston*. Z. V. 228.
 1401 okt. 3. *Rémi István fia Pál*. Z. V. 270.
 1401 okt. 3. *Barochi Mihály fia Péter*. Z. V. 270.

Közli: DR. WERTNER MÓR.

NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ.

A. Á.

- Aba*, nemzetség, 585. 587. 589. 606.
Abaháza, 88.
Aba Sámuel király, 447. 481.
Abaujvár, 79.
Abaujvári alispánok, 585. 586; főispánok, 177. 585. 605. szolgabírák, 586.
Abdenago, 474.
Abner, 471.
Abolmai Benedek, István, János, Pál, 602; Péter fia Tamás, 607.
Abrudbánya, 2. 203. 414. 417. 419. 420. 434.
Absolon, 472.
Achan, 466.
Achat király, 460.
Achis király, 551.
Aeneas Silvius, 467.
Agárd, 94. 397.
Agrippa király, 482. 525.
Agyagos falu, 73.
Ahmat soklyósi bég, 122.
Ajaki Imre, 381.
Ajtai pénzverő-igazgató, 443.
Ajtónállómesterek (királyi és királynéi), 586—588. 602.
Aladár hun fejedelem, 470.
Alapi János váradi kanonok, 581.
Albensis István pap, 99.
Albert Mátyás, 88.
Albin falu, 71.
Aldoboly, 202.
Alföldi István, 94.
Alfonz spanyol király, 458.
Almás vize, 105; község, 428.
Almás Miklós, 601; Péter fia János, 588.
Alnádorok, 344. 360.
Alpár, 66.
Alsó-Borgó, 426.
Alsóbereczki kg, 305.
Alsókázmér, 374.
Alsó-Köher, 456.
Alsólapis, 375.
Alsólendvai István és János, 591; Miklós, 590. 591. 593.
Alsóredmecz, 64. 369. 370. 382.
Alsó-Sebes, 38.
Alsótoronya, 272. 273.
Alsó-Zsidó, 571.
Alvinczi, 80; — Péter, 483.
Amade nádor, 585; fia Miklós, 589. 600.
Amalekiták, 470.
Amesius, 392. 393.
Amurat szultán, 467.
Ananus főpap, 482.
Anda cs. 553. 558; Pál, 544.
Anderko György, 68. 275; István, 384; János, 275; Márton, 372.
II. András kir., 470. 482. 490. 508. 515. 540. 542; jeruzsálemi hadjárata, 490. 491.
Andrássy család, 421.
Andre német commissarius, 28.
Anglia, 466. 494. 516; királya, 342. 542.
Angol-francia háború (1522.), 342.
Anjouk (magyar), 139. 140.
Antikrisztus doktorai (= jezsuiták), 469.
Antimfi János al-bán, 595.
Antiochus király, 447. 486. 487. 543.
Antipater, 479.
Antocs András, 382.
Anyakönyvek a XVI. és XVII. századból, 553—562.
Apacs István, 90.
Apafi Mihály, 447. 450. 473. 476. 483. 491. 497. 529. 548; 479.
Apoldi György, 409. 411.
Apor Ilona, 451. 541; István, 421. 447. 453. 454. 483. 487. 496. 503. 541; Istvánné (Farkas Zsuzsánna), 451. 452; Lázár, 491; Péter, 454.
Aposdorf, 38.
Appony, 286.
Approbata Constitutio, 533.

Aquileia ostroma, 541.
Arácsai Benedek, 168.
Arad, 212. 261. 442; vmegye al- és főispánjai és szolgabirái, 588. 589.
Aranybányák, 514.
Arany-bulla, 515.
Aranymíves Miklós, 461.
Aranymemű, 159.
Aranyos Ilka, 297.
Aranyösszék, 228.
Aranyváltás Abrudbányán, 2. 40. 417. 418. 426. 434.
Archontologiai adatok a XIV. századból, 583—609.
Ardai Pál pap, 292. 379.
Ardó kg, 293.
Arianusok, 486.
Aristobulos, 478. 479.
Aristoteles, 531.
Arnbruster György, 409; Zsigmond, 227.
Assyria, 511.
Asztalos Mátyás, 55.
Asszonyoknak való tanácsok, 545—547.
Athenaeiek, 521.
Attila király, 470. 476. 495. 541; halála, 534. 535.
Atyral Mátyás, 85.
Augsburg, 193. 255.
Augustus császár, 522.
Auner Péter, 42. 226. 227.
Austria, 194. 335. 340. 473. 488; főhercege, 333—336; pénzének értékbiztosítása Magyarországon (1522) 351.
Ausztriai ház, 221. 477. 486. 488. 513. 514. 516. 517. 521. 530; magyar-ellenes politikájának dicsérete, 516—525.
Azar, kg, 373. 407.
Azari András iskolamester, 384. 406; Péter pap, 298. 370. 383.
Abrahám patriárka, 466. 485. 502. 503. 506.
Ács István, 373.
Ádám András, 303; György, 88; János, 87.
Ágcsernő, 92.
Ágóc, 84. 85. 298.
Ágoston cs. 553. 560.
Ágyúk, 348—350.
Ákos nemzetség, 585. 587. 590. 592.
Álomról Cserei Mihály, 463.
Arrai főispánok és várnagyok, 588.
Arvay cs. 553. 558.

B.

Babócsa vára, 105. 111. 118. 119. 132. 134. 255. 261.
Bacco Márton, 409. 411.
Bachkai László, 607.
Bacsonak puszta, 572.
Bacskó (Bacska) kg, 71. 91. 303. 396.
Bacskói Mihály deák, 76.
Bacsok Balázs, 71.
Bagod 254. 255.
Bagoly István, 313; Mihály, 303.
Bagonya Miklós fia János, 605.
Bagotay István, 25.
Baja város, 161.
Bajai János, László, Tamás, 608.
Bajazid szultán, 184.
Baj(i) László, 32. 204.
Bajold fia Imre, 607.
Bajor herceg, 335. 352.
Bajorországi érintkezéseink, 139.
Bakai György pap, 83. 98. 99. 102. 293; Márton, 63. 274.
Bakony vmegye al- és főispánjai, 589. 590.
Bakó al-bán, 595.
Bakóc, 608.
Balai István, 66.
Balaton-Keresztúr, 571; — *Szentgyörgy*, 567. 569. 571.
Balassa cs., 553. 563; — (gyarmathi), 265; Ferencz, 176. 333. 359.
Balázsfalvi gyűlés, 241. 242.
Bali Imre fia János, 608.
Balka János, 283.
Balkó Jakab, 69.
Balog nemzetség, 951. 593. 597.
Balog Gergely, 65. 383; János, 93. 301; László, 483; — *Hövei* Gergely, 85. 286; György, 307; János, 397; — *Szentmiklósi* János, 91.
Balogdi Márton, 63.
Balogh cs., 553. 560; Ádámné, 567.
Balosi Mihály, 370.
Baracsi János pap, 92. 278. 372. 384.
Baracska Pálffy cs., 553. 556. 557. 559.
Barancs falu, 80. 81.
Barankó, 381.
Baranya vmegye, 113. 115. 122. 262. 563.
Baranyai alispánok, 600. 601, főesperes, 323. 325. 326; főispánok, 120. 589. 590. 596. 600. 607; szolgabírák, 601. 602.
Baranyay cs., 553. 557.

- Baranyi* Ferencz, 77.
Baráth cs., 553. 560.
Baráthy cs., 553. 557.
Barclaius János, 461.
Barcza cs., 556. 557.
Barczaság, 519.
Barcsai Ábrahám, 408; Ákos, 478.
 537; Mihály, 10. 221. 223. 437.
 464. 476. 492.
Barján fejevári bég, 129.
Barkal fia Jakab, 608.
Barki Mihály, 608; György és István,
 609.
Barkóczy Ferencz, 415.
Barla András, 370; Mihály, 405.
Barlok Demeter, 54.
Barochi Mihály fia Péter, 609.
Bars vára, 603.
Barsa nemzetség, 599.
Barsi al- és főispánok, 140, 357—
 361. 587. 602. 603.
Barsi György, 313; István, 64;
 Sámuel, 372.
Barsy cs., 553. 556.
Bartányi Bakó fia Miklós és — Nagy
 István, 608.
Bartha, 553; Ábrahám, 21. 24;
 András, 30; Bertalan, 226.
Barthalos Kálmán, 555.
Barylla, 365.
Basta generális, 153. 156. 451. 484.
 529. 547; emlékére vert érem, 547.
Batand szn., 599.
Batka András, 56.
Bathhány gf, 245; id. Ádám gf, 572;
 Imre, 580.
Battyán, 91—93. 302. 569.
Baumgartner bárók, 573.
Bay Ferenczné, 60; Gáspár, 49. 60;
 Mihály, 60. 400.
Bazarab oláh vajda, 365. 366. 597.
 598.
Bácsi al- és főispánok és szolgabírák,
 588. 589. 596. 600. 606. 607.
Bágyoni, 203. 215. 216; Zsigmond,
 219. 421.
Bálám próféta, 465.
Bán Mihály, 60.
Bánffy, 553; Dénes, 447. 464. 476.
 479; György gubernátor, 447. 450.
 466. 483. 490. 538; Miklós, 241.
Bánk bán, 447. 490. 491.
Bánok (jelleg nélkül), 599.
Bányavárosok, 1. 152. 155.
Bányay cs., 553. 559.
Bányáska, 58. 272. 378.
- Bányász* János, 386.
Bárany János, 71. 73.
Bárdy cs., 553. 557.
Bári kg és pusztá, 290. 311. 571.
Bári Márton, 62. 288. 304.
Bártfa, 167. 168.
Báthor, 296. 324.
Báthory cs., 478. 553. 555; András,
 107. 471; Boldizsár, 481.; Erzsébet
 (Kerecsényi Lászlóné), 132; Gábor,
 160. 447. 450. 471. 481. 537. 538;
 György, 264. 265; István, 283;
 István nádor, 194. 322—328. 330.
 331. 333. 354; István fejedelem,
 király, 470. 487. 522. 523; Miklós,
 265; Zsigmond, 447. 464. 481. 529.
 547.
Bátmonostori Töttös, 602.
Bátyai Miklós és László, 601.
Becsey cs., 553. 559. Imre, 602;
 Töttös István, 587. 588.
Bedő Tamás, 84.
Bejczy (Bécsi); 55; István, 270. 277.
 380.
Bekő szn., 585. 586.
Bekőlczei Simon és Balázs, 162.
Beleg, 567. 571. 575.
Belényes, 199. 212.
Belényi Zsigmond, 491.
Belgiojoso futása, 153—155. 157.
Belgium, 489. 517.
Bellarmin Róbert, 294.
Belyna Szaniszló, 150.
Benczenec, 606.
Bende András és Mihály, 384.
Bene György, 379; János, 96.
Benedicti Márton, 73. 283.
Beniczkyek, 153.
Benjamiták, 468.
Benk Mihály, 268. 402.
Benkócz, 283.
Benő László, 299.
Benök András, 85.
Berbusnemei Mikoeh, 603.
Bercsényi Miklós gf generális, 210.
 438. 446—449. 472. 487. 514. 520.
Berczel, 98.
Berczeli János, 58; Miklós, 265.
Berde, 240.
Berez cs., 553—557.
Bereczk Tamás, 383. fia Gergely 608.
Bereczki kg, 84. 85. 298. 396.
Bereczky cs., 553. 556. 558—560.
Beregi al- és főispánok és szolgabírák,
 604. 605.
Beregi Dezső, Pál fia, 604.

- Beregszászi* János, 398; Lőrincz, 279; Mihály, 66.
Beregszó, 604.
Berei Miklós iskolamester, 80; pap, 273. 289. 310.
Berend fia Márton, 603.
Berentei László fia Tamás, 606.
Bergeli István, 289.
Berger Péter, segédpap, 72.
Beriszló Péter velencei követsége, 144.
Berkeszi György, 385; Márton, 205.
Bernárd Mihály, 274. 374.
Berta György, 373. 387.
Bertalan-éj, 239.
Bertók István, 377. 378; Márton, 382.
Berzevicz(ej) Péter pap, 73. 286.
Bessenyei Albert fia János, 608. 609; Miklós fia Ferencz.; — Földes Benedek, 609.
Bessenyő Gergely, Mátyás, Tamás⁴ 605.
Bessenyők ispánjai, 605.
Besztercze, 1. 7. 9. 13. 29. 31. 32. 34. 35. 41. 200. 201. 214. 215. 218. 414. 426. 427. 431; —szék, 41. 47; — vmegye főispánjai, 586. 605. 606; —vidék, 28.
Besztercebánya, 152. 153.
Beszteri György pap, 373. 385.
Bethlen cs., 478. 483. 492; Domokos, 238; Farkas históriája, 462; Gábor fejedelem, 221. 314. 317—320. 471. 477. 479. 482. 488. 516. 519. 520. 537. 548; Gábor, 242; Gergely ifj., 242; Gergely tábornok, 453. 478; István fejed. helytartó, 314. 318; János, 231. 241; id. János, 237—240. 242; János, 479; históriája, 461; József, 242; Kata, 451; Klára gubernátorné, 542; Lajos, 231. 233. 235. 236; Miklós, 211; Miklós kancellár, 447. 466. 492. 538. »bölcseségek«, 551; Sámuel, 431.
Betten, 214.
Betsenes város, 470.
Bezerédj István, 231. 242. 243. 245.
Bécs, 106—108. 231. 234. 240. 247. 250. 251. 255. 258. 264. 265. 333. 336. 345. 362. 364. 415. 466. 479. 490. 493. 508. 515. 538. 541. 551. 582; ostroma, 529. 530; tanácsa, 194.
Bécsi értekezlet a török hadjárat tárgyában (1522.), 333—338. 345. 346. 349; kamarilla, 241; udvar, 481. 488. 493.
Bécsi Sámuel, 224. 413.
Bécs-Újhely, 349.
Bégányi Csúz Jakab, 605.
Békatoroki Pechere Lőrincz fia László, 602.
Béke-kötés, török-lengyel (1508.). 184 —186; — tárgyalás (selmeczi —, 1704), 414. 415.
Békési al- és főispánok, 603. 604.
Békési Gáspár, 522. 523; János, 48; János pap, 93.
Béla király, 482.
Béldi, 241; Pál, 447. 464. 476. 478. 479. 491. 497.
Bély kg, 302. 397.
Bénye, 72. 284. 285. 291. 293. 375. 380. 401.
Bényei János pap, 56. 271. 278. 306. 311. 312. 381. 395. 404; János deák, 292. 294. 381; Mátyás, 284.
Béres Balázs, 374.
Bérov János, 24. 219. 421.
Bicskei Batand fia Péter, 599.
Bihari al- és főispánok, 606. 607.
Birge János, 398.
Bíró, 215; Mihály, 98.
Biste falu, 66. 370. 371. 383.
Bitó cs., 553. 558.
Blandrata, 486.
Blagaji István és János, 590.
Blyzna, 599.
Bocskay cs., 478; — István fejedelem, 154. 156. 157. 159. 160. 470. 477. 479. 482. 488. 516. 520. 548; czíme, 159. 160; egyezsége a törökkel, 154; felkeléséhez adatok, 152 —160; magyar királysága, 154. 157; István, 93. 297. 298. 302. 400.
Boda cs., 553. 560.
Bodnár Mihály, 94.
Bodon Imre, 370.
Bodor Benedek, 390. 391.
Bodrog folyó, 99. 375; vmegye 599; al- és főispánjai és szolgabirái 590. 596. 597. 600. 607—609.
Bodrogkeresztúr, 48. 61. 290. 375. 379. 389. 396. 400.
Bodrogköz, 396.
Boér cs., 528; Péter, 477.
Bogárdy cs., 553. 562.
Bogdány István, 375.
Bohemus Albert pap, 76. 277; János iskolamester, 286.
Bohuss Ferencz, 5.
Boicza, 38.
Boldizsár király veszedelme, 447. 475.

- Boldizsár* János, 60. 296.
Boldogfalva, 324.
Boldva vára, 585.
Bolgár bánok, 598. 599.
Bolha Péter, 77.
Bolkács, 38.
Boly, 89. 303. 396.
Bolyi István és András, 601.
Bonczida, 42. 234.
Bonfnius, 461. 481. 495.
Borbély cs., 553. 560; Pál, 50. 291.
Borbereki Dávidné, 455.
Bordás Imréné, 53. 403; Péter, 308.
Borlobás György, 383.
Bornemissza cs., 553. 559; János, 148. 173; János kanczellár, 456; Judit (Kornis Ferenczné), 320; Mihály, 372.
Borosnyai vizaknai pap, 454; Gáspár, 389.
Boroszlói kanonok, 354.
Borsa, 241.
Borsi kg, 58. 272. 405.
Borsi János, 305.
Borsodi főispánok, 602.
Borsva, 66.
Borsvai Fábián, 605.
Bosák János váradi püspök, 476.
Boslicza, 76.
Boszniai bánok, 592; püspökök, 170. 171.
Botháza, 456.
Botka, 251; Lukácsné, 312.
Botos András, 60.
Bottlik cs., 553. 556.
Botyániak, 478.
Bozinja falu, 575.
Bozza, 453.
Bóday cs., 553. 560.
Bóka cs., 553. 559.
Bónis György, 52. 402; Mihály, 311.
Bótos Mihály, 382.
Böbök (Bubek) Detre, 592—594. 598; Ferencz, 587. 597. 607; György, 604; Imre, 593; István fiai, 585.
Böckj, 155.
Bödögey cs., 553. 558.
Böhönye, 563. 569. 575. 577.
Bölcsész tanítása Sárospatakon, 390—395.
Bölönyi cs. 607.
Brád, 198. 199.
Brandenburgi György őrgróf, 194—197. 321; — hintó, 210.
Brassai Miklós fiai, 606.
Brassó, 41. 202. 228. 229. 240. 422. 445. 452. 454. 455. 459—462. 496. 497. 500. 501. 503. 504. 509. 510. 512. 515. 519. 526. 535. 549. 550. vm. főispánja, 606.
Breznóbánya, 152.
Brezó fia Miklós, 603.
Bribiri Mlăden és Pál bánok, 592.
Brodarics István római követsége, 143. 148. 150. 161. 341—344.
Brosa Mihály, 71.
Bruck (Mura m.), 179. 180.
Brutus, 521.
Brzescie Félix mazoviaai palatinus, 354. 355.
Bucsa Mihály, 74.
Buda, 110. 128. 149. 150. 161. 167—170. 174. 176—182. 184. 189. 192. 194. 197. 243. 248. 329. 354—361. 467. 476. 490. 491. 508. 516.
Budai basa, 105. 121. 124. 128. 137. 221. 248; káptalan, 197. 334; országgyűlés (1523), 140. 357. 358.
Budaméri Jákó fia Péter, 601; Kozma fia András, 602.
Budasych János, 117.
Buday Zsigmond, 214.
Buga András, 67; Gergely, 384.
Buják vára, 324. 325.
Bukarest, 43.
Bukorai ráczok, 206. 207.
Burgio báró, 151.
Burgundi herczeg, 355. 358. 359.
Butkai István, 59.
Butsuny falu, 548.
Buzád-Hahót nemzetség, 590. 591.
Buzás cs., 553. 558.
Buzinkay cs., 553. 558; György, 299. 399.
Büdeskúti Boldizsár, 209. 217. 224.

C. Cz.

- Caius* császár, 447. 481.
Camillus római dictator, 471.
Cannae, 467.
Capitolum (Rómában), 465.
Cantacusenus Constantinus, 43.
Caracotta tolvaj esete, 522.
Caraffa, 501. 531.
Carassus vize, 475.
Carigli jezsuita páter, 526.
Cato, 538.
Celie (Cilli) vára, 249. 250.
Chachryna, 332.
Charanaeusok, 468.

- Chány* Ákos, 113. 246. 249—251.
Chelchy, Jacobus de —, pap, 327.
Chivina András, 274.
Chore, Datan esete, 447. 464.
Chukath Benedek, 168.
Chymor, Mathias de —, 168.
Cillei grófok, 467.
Clissa vára, 151.
Compostella, 465.
Corvin János lipitai herceg, 178. 179.
Corvinus Lukács, 73.
Crispinus, 372. 384.
Crupina Mátyás iskolamester, 283.
Curtius Quintus —, 461.
Cuspinianus János bécsi polgármester, 194.
Cwetko (Simerj) Menyhárt, 137. 138.
Czabowsky prépost lengyel követ, 150.
Czakó István, 385.
Czéke kg, 82. 288. 297. 310; család, 273.
Czelle István, 55.
Czenk, 572.
Czianko György, 279.
Cziechonovo várkapitánya, 354.
Czigánd, 96. 97.
Czikousky Miklós polaneci várnagy, 195.
Czobor (cz.-szentmihályi) Imre, 142. 147. 148. 161. 168. 169. 173. 174. 176. 182. 183; János, 142; Márton, 142. 161. 168. 169; Mihály, 142. 161.
Czudar István, Mihály, 587; Péter, 591. 592.
- Cs.**
- Csaba* hun fejedelem, 470.
Csajághy cs., 553. 557.
Család falu, 569. 572.
Csanaki, 99.
Csanád nemzetség, 587. 588. vára, 261.
Csanádi főispánok, 588. 606.
Csapi Ferencz és János, 75.
Csapó cs., 532. 553—555.
Csarnahó, 83. 303. 311. 404.
Csák nemzetség, 596. 600.
Csák Tamás, 388.
Csákány János pap, 277. 308.
Csákló kg, 73. 283.
Csáktornya, 111. 113. 252.
Csáky András, 9. 10. 15—19. 32. 36. 198—200. 204. 211. 215. 217. 228. 431. 441; István, 420. 428—430. 432. 439. 441.; László, 9. 10. 13. 14. 42. 214. 228. 408. 413. 418. 421. 479. 491. 497. 528. Miklós, 604.
Csályis, 38.
Császár Mihály, 76.
Csázmai káptalan, 579.
Cseh király, 193. 322. 355. 356. 482. 541; korona, 337; országgyűlés, 149. 361; palotaórsége II. Lajosnak, 326; reformátusok üldözése, 466. 475. 476; segélyhadak a török ellen, 337—340. 346—348; zsebrákok garázdálkodása, 522.
Csehek, 329. 336. 495. 519. 534; gyűlöletessége, 339. 346—348.
Csehország, 146. 232. 336. 339. 522. 541. 547.
Cselej, 77. 78. 278. 373. 374. 388.
Csengeri Péter pap, 290. 303.
Csepcsi család, 609.
Csepely István, 369.
Csepreg, 572.
Csepregi Gergely pap, 58. 59. 310; Márton pap, 284. 303.
Cserei Ádám, 506; Erzsébet, 455; György, 456; János, 476; József, 447. 502. 503. 506—508; Judit, 455; Mihály, 445—452. 457. 461. 463. 484. 487. 492. 552; az aranybulláról, 515; történetbölcseleti műve, 445—552.
Cserepes György, 304; Tamás, 410.
Cserepi György pap, 68. 274. 287. 386.
Cseretyési Pető, 608.
Csergei György pap, 370.
Csergő Gergely, 398.
Csernel cs., 553. 556; Pál, 396.
Csernő kg, 302.
Cserze Mihály, 298.
Cseszneki várnagy, 589.
Csesztako, 465.
Csetneki György, 87; János, 180, 181.
Csécsi György iskolamester, 271.
Csépke cs., 553. 561.
Csicseri Mihály pap, 68. 275. 301.
Csicsóka falu, 282.
Csicsva vára, 283.
Csik szék és vmegye, 214. 228. 421. 438. 453. 455. 491. 492. 495. 500. 501. 540. 542.
Csiki havasok, 512. kuruczok, 446.
Csikós Bálint, 373.
Csiksomlyó, 487.
Csirke Péter al-bán, 594. Izsák, 375.
Csizsár Pálné, 400.
Csizmadia András, 368; János, 79.

Csokmai Pál fia János, 601.
Csoknyay cs., 553. 557. 560.
Csoma Ferencz, 311; *Gergely*, 375.
Csomós Bálint, 396.
Csongrád várad, 261. 263; vmegye
 főispánjai, 588.
Csonka Pál, 296.
Csontos György, 75.
Csór nemzetség, 587. 588.
Csörgő falu, 62. 273. 369. 384. 389.
 406.
Csörgő Gergely, 88.
Csulay Balázs, 17.
Csulyák István (miskolczi —) ref.
 esperes egyházlátogatási jegyző-
 könyve, 266—313. 368—407.
Csupor cs., 553. 562.
Csurgó (Chorgó), 118. 125. 569. 575.
Csurulya János, 198.
Csúz János bán, 593. 599; *Jakab*.
 (Bégányi), 605.
Csúzy cs., 553. 558.
Csüre Demeter, 285.

D.

Daczó János, 491.
Dajka István, 66; *Mihály*, 311.
Dalmácia, 331. 353; és Horvátország
 bánjai, 591—595.
Damokos Tamás, 491. 497.
Dániel István, 476.
Danócz, 262.
Darányi cs., 553. 556.
Darholz Ferencz, 59. 283.
Darida György, 386.
Darius király, 471.
Daru *Jakab*, 288.
Darvas Ferencz, 219. 220.
Dálnok, 521.
Dániel Borbála, 542.
Dávid zsidó király, 447. 451. 470—472.
 479. 490. 498. 502. 547. 551.
Dávid puszta, 569. 575.
Deák Ferencz, 243; *György*, 49. 50.
 266; — *Bényei* János professzor,
 292.
Deáki János, 394.
Debreczen, 157. 552.
Debreczeni Raffany bán, 599; *Dózsa*,
 606.
Debreczeni Ferencz, 371; *István*, 379.
Decsy cs., 553. 558.
Deésházy István, 329. 333.
Deli István, 275.
Democritos, 551.

Demjén András, 55; *Péter*, 274.
Derecskei Péter, 78.
Dersffy Farkas szigeti kapitány, 103.
 108. 121. 125. 135; *István*, 251.
Dervis bég, 110. 114. 116. 121. 124.
 248.
Derzs Márton, 595.
Derzi János, 608.
Dese András, 113.
Deseő cs., 553—555. 557. 560 L. *Ko-
 vács-D.-Baracska*.
Detre hölgykői várnagy, 590.
Devalatio, 337. 349. 351.
Dédes vára, 602.
Dénes fia Sándor, 603; *Tamás*, 604.
Déva vára, 8. 15. 16. 18. 206. 211.
 217. 220. 222. 229. 365. 367. 408.
 415. 423. 431. 492.
Dienes György és *Mihály*, 385; *Péter*,
 311.
Diogenes, 483.
Dionysius sziciliiai király, 520.
Diósgyőr vára, 602.
Diószegi Ferencz, 199.
Diplomáziánk a XV. és XVI. szdban,
 139—151. — Lásd: *Követek* a.
Dmosszei Erzsébet, 181. 182.
Dobán Bálint, 282.
Doboka vmegye, 217. 223. 232. 235.
Dobos Pál, 267.
Dobozy cs., 553. 561.
Dobra, 74. 94.
Dobrai István segédpap, 48.
Dobraviva vára, 362.
Dobronoki István, 80.
Dobye László, 530.
Dolnikius (Dulnikius) András pap, 282.
 306. 307.
Dombay cs. 553. 555. 557; *Pál*, 179.
Domio Péter, 311.
Domonkos András, 75.
Domoszlai Gergely és *Miklós*, 606.
Donáth József, 496.
Dorozsma nemzetség, 592. 596. 600.
Dóczy cs., 553. 558.
Dóczy (nagylyucei) Ferencz, 140. 142.
 177. 178. 361; követségei, 149.
 356—360.
Dósa család (Erdély), 512.
Dózsa cs., 553. 561.
Döbrentei Benedek, 598.
Döghalál, 451. 455. 547—549. 551.
 L. *Pestis* a.
Draxa István, 286; *János*, 311.
Drágfy, 264; *János* tárnokmester, 344.
Dráva, 105.

Drensendorff, 194.
Drexellius Jeremiás, 461.
Drégely vára, 485.
Druget nádorok: Fülöp, 605; János, 589; Vilmos, 585.
Ducs Gergelyné, 70.
Dudar, 555.
Duna, 36. 347. 348. 432.
Dunajecz, 159.
Duna-Ordas, 1.
Dunába sülyesztett német fegyversegély, 337. 346.
Dunántúl, 415. 437.
Dunot jezsuita páter, 526.
Durazzói Károly hg. 591. 593.
Dyctis Cretensis, 462.

E. É.

Ebesfalva, 240.
Ecsed, 3.
Ecsedy, 31; Péter, 437.
Eger, 112. 132. 259. 260. 263. 437. 439—441.
Egerbegy, 9. 10.
Egeres, 487.
Egrevy, 571.
Egres falu, 69. 373. 385. 386.
Egri kanonokok, 167, 194; püspök, 260.
Egyiptom, 483. 507. 511. 516.
Egyház-Gelle, 590.
Egyháztörténeti jegyzőkönyvek, 48—102. 266—313. 368—407.
Egyed István, 312.
Elek Lakatos István, 206.
Eli zsidó főpap, 469. 470.
Emmanuel savoyai herceg, 543.
Ens folyó, 340.
Enyed, 202. 240. 241. 518.
Enyedi Ferencz iskolamester, 376.
Eölvéd-Gacsal cs., 553. 558.
Eörsy-Nagy cs., 553. 558.
Eöry (a. Cseresnyés) cs., 553. 557. 559. L. Szabó-E.
Eperjes, 155. 381. 415.
Epicurus, 537.
Erdély, 1. 4. 7. 15. 16. 23. 35. 45. 79. 107. 142. 154. 199. 201. 203. 204. 212. 219. 221. 231. 238. 239. 263. 391. 421. 423. 424. 435. 436. 440. 441. 448. 450. 458. 464—466. 468. 471—473. 475—479. 481. 483. 484. 486. 488—497. 509—516. 518. 519. 523. 525—527. 529—533. 538—540. 542. 544. 547—552; aranykora, 548;

föntartásáról javaslat, 227—230; gazdagodása és sülyedése, 509. 510; külpolitikájáról javaslat, 229. 230; és Magyarország egységessége, 442; II. Rákóczi György alatt, 512. 513; romlásának okai Cserai M. szerint, 450. 529. 530; únioja politikailag és vallásban, 449. 526.
Erdélyi családok rangkorsága, 528; ellenreformáció, 469; evangélikusok üldözése, 488; éhínség, 451. 455. 484. 551; »fehér ló«, 464; fejlődelmek viszonya a Portához, 221; fiscalitások, 40; földrengések, 495; három nemzet, 468; hintók, 210; jezsuiták, 449. 469. 487—489. 526; kancellárok, 319. 320; kath. státus és pecsétje, 488; és magyarországi ember párhuzama, 500. 531. 532; oláh veszedelem, 238. 239. 241; országgyűlések, 4. 240. 241; pestis és éhhalál, 451. 455. 549. 551; prókátorok jellemzése, 492—494; reformátusok, 447. 466. 482; sókamara-ispánok, 148. 173; státusok, 204. 222; szászok, 2. 8. 38. 409. 431—433. 436. 468. 469. 510; (separatismusuk), 527; szorosok hadászati fontossága, 423; törvénykezés szomorú állapota, 492—494; törvénykönyvek, 493; vajdák, 174. 177. 182. 184. 195—197. 321. 330. 365. 367; vallásunió, 449. 488. 526.
Erdélyi cs., 478; Ambrus pap, 288. 302. 397; Balázs, 96; János, 382.
Erdőbénye, 49. 266.
Erdőbényei János iskolamester, 379.
Erdődy Péter, 250.
Erenye (Zala), 585.
Erős Tamás, 56.
Eröss cs., 553. 561.
Erszénygyártó Miklós, 56.
Erzsébet angol királynő, 542.
Erzsébet (Szent), II. András leánya, 451. 508. 542.
Esaiás, 537.
Estók Egyed, 371.
Eszék, 127. 129.
Eszter zsidónő, 476.
Esztergom, 171; ostroma (1604), 152.
Esztergomi érsek, 141. 177. 333. 365. 367. 475. 494. 577. 593. 599. 603; káptalan, 587. 590; primási levéltár, 600, 606.
Eszterházy Imre esztergomi érsek, 577.

Eszterházy cs., 520; Antal, 443. 444; Dániel, 306; Imre, 577.
Európa, 43. 139. 140. 151. 327. 353. 472. 488. 508—510. 516. 535. 548. 550.
Evangelikusok üldözése, 488.
Ezechiás, 460. 472.
Ezüstnemű, 159. 579.
Ehinség Erdélyben, 451. 455. 484. 551.
Eles István, 53; Pál, 378.
Ernek Básta rémuralma emlékére, 547.
Ersek András pap, 374.
Ersekujvár, 403. 420.

F.

Fabius Maximus, 518.
Fabricius római consul, 471.
Fakos, 572.
Farkas András, 312; Imre, 57. 271. 381; Istvánné, 308; Zsuzsánna (Apor Istvánné), 542.
Farkasics, 254. 262.
Fauces Montium, 321. 322.
Fazekas István, 405; János, 63; Kristóf, 410; Mátvás, 60; Tamás, 69.
Fábián Mihály, 289. 310; Péter, 284.
Fáraó, egyiptomi, 463. 503. 505. 506.
Fáy cs., 553. 556.
Fegyverszűnet (magyar-török) pontjai, 171—173.
Fehéregyház (Somogy), 571.
Fejér (Székes-) vármegye főispánja, 389; — (Erdély) vm. 15. 38. 42. 212. 224; főispánja, 486.
Fejérvár, 1. *Gyula- és Székesfejérvár* a. *Feké* Mihály, 398.
Fekete András, 64; István, 288; Jánosné, 78.
Feketeardai Pál pap, 389. 404.
Feketehalom kg, 518. 535.
Feketepatak, 74.
Feksz Mihály, 55. 313.
Feljalu, 478.
Felnémeti Albert pap, 67.
Felpéczy Ferencz 131. 133.
Felsőberezcki falu, 85. 305. 396.
Felső-Borgó, 427.
Felsőkázmér, 374.
Felsőlendvai Miklós, 590.
Felső-Sebes, 38.
Felsőtoronya, 272.
Felvincz, 10. 14.
Fenek pusztá, 571.

I. Ferdinánd (mint főhg), 149. 333. 334. 341. 344. 345. 347—350. 352. 355. 356. 358—360. 362. 364; (király), 508.
Ferebesd pusztá, 575.
Ferencz Imre, 64; Péter, 66.
Festetics gf család hitbizományai, 563—582.
Festetics Borbála (Szarka Istvánné), 568; Erzsébet (Ghilányi Jánosné), 567. 568; Ferencz, 567; György gf, 563; József generális, 567—569. 578; Judit (br. Vécsey Istvánné), 568; Julianna Viktória apáca, 571; Károly, 573; Katalin (Vrancsics Pálné), 568; Kristóf végrendelete, 563—582; Lajos, 563. 568. 572—577. 579; id. Pál, 567; Pál gf, 563. 565. 566. 568. 570—578; Teréz (Hunyady Elekné), 568.
Férjek számára tanácsok, 544. 545.
Fiáth cs., 553. 557.
Ficquelmont, 241.
Fidenae, 471.
Fígedi János pap, 274. 374. 388. 406.
Filép Lukács, 65.
Finta cs. 553. 560.
Firenze (Florentia, Florenz), 143. 341—343.
Flavius Josephus zsidó történetirő, 445—447. 460—462.
Flórián Mihály pap, 295.
Florus Anglicus, 462.
Flumine, Franciscus de — zenggi püspök, 329.
Fodor cs., 553. 555. 556.
Fogarás vára, 20. 211—213. 241. 242. 453. 478. 492. 497. 548; — földé, 549. hercege, 597. 598.
Fogthúy cs., 553. 558.
Folkisdorff Gáspár, 194.
Fonaczi Mátvás, 198.
Fonyai György, 75.
Fonyi Balázs 589. István, 307; János, 65. 375; Mátvás, 55. 270. 312. 403; Mihály, 370.
Forgách Simon gf generális, 219. 416. 418. 420. 421. 427. 431. 434—444. 514. 520; Zsigmondné (Pálffy Kata), 276.
Forsztó Zsigmond, 15.
Földes (Bessenyei) Benedek, 609
Földess cs., 553. 558.
Földrengések Erdélyben, 495.
Földvár, 38.
Földvár György, 13. 216.
Fördös cs., 553. 561.

Fövényesi István, 292.
Fövényed, 571.
Francia-angol háború, 342; király, 342. 513. 514. (kibékítése a német császárral), 349; követség II. Rákóczi F.-nél, 435. 437; szövetsége II. Rákóczi F.-nek, 448.
Franciaország, 230. 516.
Franciaországi magyar követség, 344.
Francziskánusok, 564.
Frangepán cs., 478; Beatrix (Corvin János özvegye), 178. 179.
Fraknoi Vilmos, 161.
Fuggerek (Fukari), 341. 342. 343.
Futaki Dénes, 606; István, 589.
Füredy cs., 553. 560.
Fürfalvi István és Lőrincz, 608.
Fürstemburg, 32.
Füssi Vörös Tamás, 603.
Füzes cs., 553. 557.
Füzér kg, 66. 67. 274. 371. 372. 384.
Füzéralja, 281. 383.
Füzéri Miklós, 396. 399.
Füzes kg, 87.

G.

Gaal István, 59.
Gaditák, 466.
Galgóc, 426.
Galiczia, 232.
Galli Mihály iskolamester, 73.
Gallia, 491. 495. 543.
Garai János bán, 592, 594; Miklós bán, 592. 594. 596. 597. 600. 607; Pál bán, 596. 607.
Garany falu, 80. 288.
Garanyi Bagoly István, 296.
Gaszna Péter, 280. 281. 403.
Gazdag György, 279.
Gál István, 278.
Gálos falu, 575.
Gálszécs, 70. 71. 387.
Gáltó, 20. 31.
Gedra Ambrus, 297.
Gedeon, zsidó főnök, 469.
Gelei István, 390.
Gellért fia Tamás, 608.
Gerchylkar mustramester, 112.
Gercsely, 63. 273. 374. 405. 406.
Geréb család, 478; Péter országbíró, 168.
Gerebencsi Szemere, 598.
Gerenda falu, 387.
Gerendy, 366.
Geresgál, 116. 122.

Gerepse kg, 90.
Gerepszi Tamás, 93.
Gergelyi Sebő fia Pál, 608.
Gerlai Dénes és János, 588.
Gernyeszeg, 532.
Geröffy család, 478.
Gersenyi György, 179.
Gesla (Gizella) magyar királyné, 543.
Geszty úr (1553), 108.
Gethey János alnádor, 149. 344. 359. 360.
Géres, 87. 90.
Géresi Bálint pap, 311. 381. 396. 404. 405.
Géza hg, Salamon öcsese, 478. 479; király, 482; fejedelem, 139.
Ghilányi János, 567. 568.
Giboniták, 467.
Giczi János várnagy, 590.
Gimesi Tamás, 602.
Giskra, 522.
Glosz Márton pap, 73.
Gneseni érsek, 195.
Gombás cs., 553. 560.
Gombkötő József, 287.
Gombosné, 70.
Gomora, 493.
Gorbonok, 591.
Goszthonyi János győri püspök, 149. 344.
Göncz, 52. 155. 392.
Gönczi János, 89. 378; Pál, 373. 387.
Gönyői János, 587.
Görgei Gergely pap, 273. 383; György pap, 371; — Jób, 313.
Görgény vára, 446. 449. 497. 499. 515. 518. 541.
Görgényi erdők, 486.
Görög Péter, 438.
Görög staféták II. Rákóczi Ferencz szolgálatában, 442.
Görögországi érintkezéseink, 139.
Görögök, 478. 530.
Görzi érsek-bíboros, 193.
Gratias Mihály, 301. 397.
Graven labancz tiszt, 501.
Gréczy Ádámné, 579.
Gulácsi Tiba és Tivadar, 605.
Gurgwsi Fülöp és Illés, 601.
Gusztáv Adolf király, 466.
Guthi, 535.
Gutkeled nemzetség, 586. 589. 590. 597. 599. 600. 607.
Gutti kurucz kapitány, 25.
Güssingi Henrik, 590. 592. 600. 607; János, 600. 607.

G Y.

Gyalu, 222. 416. 513.
Gyalui csata, 448.
Gyana András, 267.
Gyarmathy Lukács, 298.
Gyarmati György, 405; Márton, 50; Pál, 84.
Gyárfás István, 31. 422. 520.
Gyenge Miklós, 585.
Gyepes András, 603.
Gyergyó, 492. 549; —szék, 214.
Gyimóthy cs., 553. 560.
Gyógy kg, 203. 215.
Gyöngyös, 412.
Györkei György, 403; Jakab, 394; Mihály, 55. 64.
Győr, 111. 247. 248. — nemzetiség, 595. 601.
Györedi Miklós és Móricz, 603.
Györi főispánok, 587. 589; püspökök, 149. 254. 344. 566.
Győrvar, 572.
Gyula fejedelem, 470.
II. Gyula pápa, 189.
Gyula vára, 105. 259—265. 430.
Gyulafejeérvár, 8. 9. 11—20. 23. 26. 30. 31. 34. 37—39. 41—43. 45. 46. 201—209. 212—217. 219—223. 226. 228. 239. 318. 413. 414. 477. 488. 496. 497. 518. 537. 547.
Gyulafejeérvári országgyűlés (1704.), 4. 8. 226.
Gyulaffy br., 528; László gf., 447. 487.
Gyulai István, 198. 199. — Ferencz és István, 601.
Gyulay Sándor, 25.
Gyűrűk Benedek, 72. 306. 307.
Gyűrűk Pál, 419. 421. 431. 438. 440. 441.

H.

Habsburgok, 103.
Hadadi György, 35. 209. 215. 421.
Hadrianus pápa, 354.
Hadum basa, 248.
Hagymás cs., 604.
Hagymás falu, 575.
Hahót, 572.
Hajdu István, 310.
Hajdú hadak, 11. 31. 40. 114. 121. 123; Kassán és környékén (1604.), 152—160; törökországiak, 32.
Hajók, 348.

Halász cs., 553. 556. 558.
Halászi Ferencz pap, 52. 268. 369. 382; Péter, 52.
Haller, 483. 528; János, 476; István, 492.
Halottrablók, 497. 498.
Halvepapius pap, 152.
Hamán, 475. 476.
Hangách Mihály, 168.
Haramia csapatok, 115. 122—124.
Haranglábi Zsigmond, 498.
Harapi Miklós, 608.
Haraszti Simon fia Benedek, 608.
Harbovszky, 42.
Harczi György, 302.
Hardicsa falu, 79. 307.
Hargitta, 465.
Háromszék, 214. 218. 228. 491. 495. 496. 537.
Harsányi, 432.
Hartai Gábor, 57. 311; István, 271. 276. 381.
Hartos Mihály, 73. 283.
Hasznosi várnagy, 588. 589.
Hatvani Mihály, 375.
Hátszeg, 36.
Hátszegi Márk, 198.
Havasalfölde, 36. 43. 182—184. 365. 423. 453. 499. 549.
Havasalföldi vajdák, 43. 44. 46. 189. 365. 366. 547.
Házassági szerződés, 322—325.
Hector, 485.
Hederhely klastrom, 117. 118. 121.
Hederi Kristóf pap, 75.
Hegedüs János, 377; Mátyás, 269. 378.
Hegyalja, 543.
Hegyhát, 569. 572.
Hegyi cs., 553. 556.
Heister tábornok, 415.
Hejczei Mihály, 295; Péter, 66.
Hellenbach János G. báró, 5. 220. 434.
Helmezc, 91. 92. 303. 396.
Helmezczi István, 50; Márton, 289. 310; Miklós, 88. 373.
Helvetia, 489.
Helytartók, királyi —, 168. 328. 330.
II. Henrik francia király, 476.
Henter Pál, 456.
Henye puszta, 572.
Herczeg Zsigmond, 292. (Szeksoi Péter, 607.
Hermani Péter deák, 602.
Hermann nemzetiség, 591. 593. 596—599. 604. 606.

Herodes király, 478. 479.
Herodotos, 461.
Hetényi Illés fia János, 601.
Heym fia Nemeti László, 589.
Héder nemzetség, 588. 590. 600. 607.
Hédervári Miklós, 588.
Hémfí Benedek, 598. 599; Péter, 598.
Hesszeni örgróf, 467.
Heves vm. főispánja, 606.
Hétfalu, 515.
Hidja, 242. 245. 254.
Hidvég, 414.
Hihalom, 324.
Hintók, 210.
Hűbizományok, 563—582.
Hober Mátyás, 283.
Hodó Pál, 81.
Holdvilág kg, 518. 535.
Holics vára, 328. 330.
Hollandia, 516.
Hollóssy cs., 553. 556. 560. 561.
Homlitó Tamás, 52.
Homoki Bálint, 605.
Homonna, 381.
Homonnai János gróf, 286; ország-bíró, 306.
Homoród-Szentpál, 317.
Hont vm. főispánja, 603. 604.
Hont-Pázmán nemzetség, 593. 602.
Horki Jakab, 74.
Horn György, 461.
Horoszt Mihály, 308.
Horthy fejedelmi főperceptor, 438.
Hortobágy (Erdélyben), 38.
Horvát kir. tanács, 563.
Horvát András, 81; Ferencz, 208—210; György, 89; János, 282; Markó, 106. 246. 247. 249. 253. 255—257. 262.
Horváth cs. 483. 553. 555. 560; György, 168. 271.
Horváthi Ádám, 179.
Horváth-Mészöly cs., 553. 562.
Horváti János bán, 592. 596. 600. 607.
Horváti kg, 50. 52. 56. 268. 368. 377. 402.
Horvátország, 138. 350. 353. 473; bánjai, 103. 109. 130. 247. 250. 338. 485. 591. — 595. megoltalmazása a török ellen, 338. 340. 341. 345. 348. 351. 362.
Hosszúmező, 282. 306. 307.
Hotkovecz falu, 159.
Hotyka, 55. 270. 312. 380. 403.

Hoyos, 241.
Hóhozó István, 269.
Hölgykői várnagy, 589. 590.
Hóvei, 1. Balog.
Hradis város, 328.
Hrussó vára, 603.
Hudí Pál, 74.
Hunyad vára, 8—10. 15. 16. 32. 204. 216. 430; —vmegye, 8. 9. 11. 217. 223. 537; főispánjai, 317.; sérelmei, 206—208.
Hunyadi cs., 478; Elekné, 568; János, 470; Jánosné, 467; László, 467; Mátyás, 467. 482.
Husz János tűzhalála, 474.
Huszár cs., 553. 557.
Huszt vára, 443.
Huszt Mihály, 65; Sándor, 393. 394.
Hutka György, 66; János, 383.
Hűső Pál, 276.

I.

Ibaffalvay Ferencz deák, 120.
Ibrahim basa (1525.), 366.
Ibrányi Mihály, 375; Pál, 268. 368. 377. 389.
Igjártó János, zilahi főbíró, 20.
Ihacs kg, 221.
Ildiko, 534.
Illés cs., 553. 557.
Illyés próféta, 500.
Imreg, 81. 288. 309.
Incze Domokos, 235.
Innsbruck, 355. 356. 467.
Ipolyság, 415.
Iratosi János pap, 57. 62. 272. 278.
Isák Mihály, 249.
Isboseth, 471.
Iskolák, 1. *Sárospatak* a
Istenes István, 302.
Istók Tamás, 66.
István, magyar hg, 587.
István fia Lőrincz, 609.
Istvánffy történetíró, 105. 461.
Izskra János, 278.
Ivachun bán, 599.
Iváncsi István, 306. 307.
Iván fia János, 608.
Ivánkovics, 5. 220.
Ivány cs., 553. 556.
Izabella királyné, 516.
Izsép, 74. 77. 78. 278. 297. 373. 388.
Izsépi János, 77. 78.
Izsó Gergely, 277. 278.; György, 271; Mihály, 288.

J.

Jablonka, 414.
Jaddus zsidó főpap, 476.
Jagellók, 141. 151.
Jagelló-kori nemzetközi érintkezéseink történetéhez adatok, 139—151. 161—197. 321—367.
 »*Jahor*» vadállat, 496.
Jaicza, 530.
Jakab Mihály, 273.
Jakcs család (Kusali), 604.
Jancsó György, 66.
Janicsko Iván, 71.
Jankovics Istvánné, 579.
Jámbor Gergely, 380.
Jánki János pap, 282. 307.
Jánoki Zsigmond, 208. 210. 441.
I. János kir., 516; — *II. János* (Zsigmond) kir., 265. 447. 486. 516.
János Albert, lengyel király, 167.
János fia Morovesok, 604.
Jártó János zilahi főbíró, 417.
Jász Lukács, 261.
Jászai Péter, 90.
 »*Jedikula*» fogház, 497.
Jejte, 469.
Jellasicsh, 241.
Jenei Sámuel, 198. 199.
Jenő vára, 221.
Jeremiás próféta, 472.
Jeruzsálem, 448. 461. 475—477. 483. 490. 507. 508. 525; pusztulása, 450. 484. 495.
Jeszenák János, 582.
Jesztreb, 73. 81. 288. 297. 308.
Jesztrebi István pap, 77.
Jezsuiták, 154. 494. 554. 555; Erdélyben, 449. 469. 487—489. 526; Erdély romlásának okozói, 447. 488. 489; kitiltása Magyarországból, 526. 527.
Joáb, 471. 476.
Jolsvai Lesták, 587.
Jonathán, zsidó hős, 470.
Jonathas, 470.
Jordán folyó, 466.
Josafat, 466.
Josiás király, 472. 490.
Josué, 466—468.
Jothán, 469.
Jómives György, 91.
Jósika Gábor, 408. 412. 415. 418; István, 8. 16; Miklós, 245.
Józa cs., 553. 558; István, 292; János, 404.

I. József király, 482.
II. József császár, 563. 582.
József Mihály, 81.
Juda, 465.
Judás, 474.
Judit, a hős zsidónő, 451. 540.
Juhász (de Nagy-Igmánd) cs., 553. 556. 561.
Juhász András, 281; Imre, 311; János, 68; Mihály, 81.
Julianus bíboros, 467.
Julius Caesar, 471. 538.
Jupiter, 465.
Jurisch Horváth Máté, 184. 186.
Jurit Benedek, 282.
Jussich Márk scardonai comes, 332.
Justinus, 462.

K.

Kaba, 239.
Kabát Mihály, 75.
Kajata kg, 66. 370. 371. 383.
Kajati János, 66.
Kajdi kurucz ezredes, 435. 436.
Kakáva, 38.
Kalmár János, 76. 286; Mihály, 64. 274.
Kalonyai Pál iskolamester, 305.
Kalvár János, 403.
Kambyses, 478. 493.
Kamuti János, 311.
Kanaan, 467.
Kanczellárok, erdélyiek, 319. 320; lengvelek, 325. 327. 328; magyarok, 143. 177. 195; német birodalmi, 360. 361.
Kanizsa, 117—119. 131. 249. 250. 258. 259. 262. 263.
Kanizsai István, 588. 591. László, 359.
Kapcsi András, 64.
Kapi György, 476. 479.
Kaplai János orosz vajda, 598.
Kaponya kg, 91. 303. 397.
Kaposfalvi Pál, 49. 389. 400.
Kaposi György, 401; István, 91. 303. 389. 396; János, 373. 382.
Kaposvár (—újvár), 105. 110. 111. 114. 118. 119. 128. 129. 131. 134. 261.
Kapronczay, 157.
Kapros István, 396; Mihály, 84.
Karácsony cs., 553.
Karád, 84. 97. 98. 297. 298.
Karánsebes, 36.

- Karcsa*, 86. 297—299. 399.
Kardoss cs., 553. 557. 558.
Kardosfalvi Gáspár iskolamester, 288. 374.
Karinthia, 340. 353.
Karos falu, 85. 305.
Karruki István fia László, 609.
Karsova, 36.
Kassa, 73. 153—158. 263. 414. 415. 419; megszarcoztatása a hajduk által, 153—159.
Kassai jezsuiták, 154; kamara, 153. 157; németek sorsa (1604), 153—155; országgyűlés, 159. 160.
Kassai Ferencz, 286; István, 82; János, 48. 277. 306. 307.
Kassaujfalusi István pap, 398.
Kaszai uradalom, 5.
Kaszap-Nagy cs., 553. 562.
Kaszarovszky György, 73.
Kaszás Pál ezredes, 17. 19—23. 25. 31. 32. 42. 45. 209. 421. 422. 520; Tamás, 93.
Katholikus status, erdélyi — keletkezése, 488.
Kathy István, 588.
Katona János, 299; Pál, 420.
Katonaság lázongása, 152.
Kató János, 399.
Katyisz nemzetség, 588. 589. 593. 602. 605.
Kauzsa, 68. 275. 372. 384.
Kausai Máté pap, 66. 288. 308.
Kazul basa, 261.
Kazsu, 79. 81. 287. 308.
Kazsur, 63.
Kádas András, 306. 307. 405.
Kádár János, 410.
Kál (Erdély), 454—456.
Káldy cs., 553. 557.
Kállai cs., 209. 215. 219; István, 17. 21. 24. 416; János, 79.
Kálló vára, 154. 263.
Kálmáncsai István pap, 299. 399; Márton, 97.
Kálmancseh, 123. 132.
Kálmándy cs., 553. 559.
Kálnai cs., 553; István, 389. 401; János, 276. 372. 384.
Kálnoki Bálint, 491. 497; Kata, 542; Sámuel gtné (Lázár Erzsébet), 542.
Kán nemzetség, 600.
Kányafölde, 108. 246. 247. 250. 251. 256—258.
Kápolna kg, 66. 287. 371.
Kápolnay cs., 553. 561.
- III. *Károly*, 575.
 V. *Károly* császár innsbrucki futása, 467.
 IX. *Károly* francia király, 543.
Károlyi gtné, 245; István pap, 98. 278; Sándor generális, 514. 520.
Kásó falu, 80. 288.
Kászonszék, 214.
Kátay (1604), 158.
Kávé, 18.
Kázmér kg, 63. 274. 406.
Kecze, 454. 496.
Keczeli István, 413.
Kecskeméti Gergely, 52; Péter, 66.
Kecskés Márton, 377.
Kelecsény, 63. 273. 374. 405. 406.
Kelecsényi, 295.
Kelemen cs., 553. 559.
Kelettel való érintkezéscink, 139.
Kelöczy Imre, 279. 280. 281.
Kemecsei Tamás iskolamester, 68.
Kemenczei György, 399.
Kemend, 569. 572.
Kemény fia János, 603.
Kemény Boldizsárné, 454; János fejedelem, 478; Zsigmond br., 231. 233.
Kempis Tamás, 461. 508.
Kenchperger, 254.
Kendeffy Mihály, 9. 17; Pál, 541.
Kenderessy Mihály, 149. 344. 359. 360.
Kendi cs., 478; Sándor, 481.
Kenessey cs., 553. 557. 559.
Kenéz Ferencz haramiavezér, 123.
Kcnézló, 19. 60. 296. 380. 400.
Kentele, 12. 13.
Ke(r)ckermannus »Logikája«, 294. 390—393.
Kerechényi András, 136; János, 251; László levelei Nádasdy Tamáshoz, 103—138. 246—265; Mátyás, 605; Mihály, 108. 255. 256. 258; Péter fia Miklós, 605.
Kerekes, 32; János, 80; Márton, 287.
Keres vmegyé, 138.
Kereshegy, 324.
Keresztesi tábor, 33. 35.
Keresztes hadjáratok, 139.
Keresztessi család, 478. 483.
Keresztúr mezőváros, 160. 290. 291. 567.
Kereszturi György, 82; Miklós, 42.
Keresztyn-Sziget, 228.
Kerékgyártó György, 266; János, 58; Máté, 55; Mihály, 396. 405.
Kernecz Miklós, 608.
Kernyesd, 537.

- Kerrász István*, 296.
Keskeny János, 388.
Keszi Mihály, 77. 78.
Keszthely, 563. 565. 569. 571.
Keszthelyi franciskanusok, 564—566 ;
 »Goergikon«, 563 ; ispotály, 564—
 566.
Keszű, 324.
Keve, 470.
Kévély István, 288. 309.
Kéneső készítés Abrudbányán, 2.
Kércz, 38.
Kétházi Máté és Miklós, 609.
Kétó Benedek, 304.
Kibéd, 512.
Kincses falu, 71.
Kincstartók, 144. 604.
Király cs., 553. 558 ; Pál, 65 ; Sámuel,
 33. 437.
Királyfalvi István iskolamester, 373.
Kirchaerus, 461.
Kis György, 92 ; János, 51 ; 377. Ta-
 más, 391.
Kis-Azar, 70. 386 ; Battyán, 571 ;
 Bári, 83. 311 ; Borsva, 371 ; Diós,
 571 ; Ekemező, 38 ; Falud, 82. 291.
 375. 389. 401 ; Géres, 92. 398 ;
 Kázmér, 274 ; Kövesd, 86. 87. 90.
 299. 399 ; Patak, 293. 379. 404 ;
 Rozvág, 96. 398 ; Ruzska, 287 ;
 Szörös, 308 ; Talmos, 38 ; Tárkány,
 91. 397 ; Tikos, 571 ; Toronya, 62.
 405 ; Ujlak, 310 ; Várda, 297.
Kisfaludi Mihály, 368 ; Orbán, 290.
 375. 389. 396. 400.
Kis-Herestényi Gyepes András, 603.
Kismarton, 594.
Kisóczy Mihály jezsuita, 554. 555.
Kiss cs. 553. 557 ; Lukács, 154. 155.
Kistatai Antal és Pál, 603.
Kistályai János iskolamester, 273.
Kisvárdai János pap, 311. 400 ; János
 fia Domonkos, 586.
Kiszte falu, 81. 288.
Klutrisszák, 570.
Klausenburger Mátyás, 226.
Klein János, 46. 47. 200. 201. 426. 427.
Klobusiczky András, 292. 390. 391 ;
 Ferencz, 415.
Koblyncky, 354. 355.
Kocsis János, 62. 295. 397. 405 ;
 Lőrincz, 275 ; Mihály, 62.
Kocsordi Gergely, 297 ; Vazul, 298.
Kolachyn, 176.
Kolbása kg, 67. 274. 275. 372. 384.
Kolbási Vazul pap, 77.
Kollonics Lipót bíboros, 490 ; Sieg-
 frid, 153.
Kolosi Dániel, 294. 379. 381. 391. 393.
 395.
Kolozs vmegye, 217. 223. 237. 238 ;
 főispánjai, 605.
Kolozsvár, 9. 10. 12. 13. 28. 34. 35.
 44. 46. 47. 212. 214. 218. 223. 228.
 229. 237. 239—242. 319. 412. 413.
 415—417. 420. 421. 426. 428. 430.
 431. 434. 435. 481. 483. 488. 492.
 496. 518. 549. 551.
Kolozsvári jezsuiták, 469 ; unitárius
 collegium, 445. 452.
Kolova, 76.
Komár vára, 255. 256. 258.
Komárom, 142. 247 ; vmegye, 142.
 553 ; főispánjai, 590 ; jezsuitái, 554.
 555.
Komáromi Dancs, 588. György, 289 ;
 pap, 96 ; Mihály, 70. 378.
Komáromy cs., 553. 557.
Komjáti Mátyás pap, 48. 51. 267.
Komlós kg, 66. 274. 371. 372. 383.
 384.
Komlósi Sándor, 198. 199. 200.
Komorócz, 73.
Konstanczi zsinat, 474.
Konstantinápoly, 112. 142. 442. 490.
 491. 497.
Konstantinápolyi magyar követségek,
 142.
Kont Miklós, 602.
Kontor Miklós, 77. 278. 373. 387.
Kopasz bán, 599.
Kopácsy cs., 553. 560.
Korcsma János, 94.
Korlát György, 312.
Korláthkői Oswald, 142. 187. 189 ;
 Péter, 333. 344. 352. 360.
Kormos Domonkos, 588.
Kornis cs., 157. 528 ; Borbála, 320 ;
 Ferencz, 314. 317—320 ; Margit,
 320.
Korontál-ország, 106.
Korotna vára, 105. 115. 118. 119. 134.
 261.
Kos Mihály, 11. 13. 31. 224. 413.
Koslárd, 20.
Kossa cs., 553. 555.
Kossár cs., 553. 556.
Kotán Mihály, 90.
Kotnyeles János, 282.
Kotora Mihály, 308.
Kovachóczy István erdélyi cancellár,
 319.

Kovács cs., 553. 556. 559. 561 ;
András, 376 ; György, 313 ; István,
65. 284. 413 ; János, 58. 62. 284 ;
László, 21. 24 ; Mihály, 383 ; Pál,
76. 97. 297 ; Péter, 77. 278. 370. 383.
*Kovács-Deseő-Baracska*y cs., 553. 558
—561.
Kovasóczy család, 478.
Kozárvár, 416.
Kozma falu, 67. 274. 275. 372. 384.
Kozma cs., 553 ; György, 268 ; János,
378 ; Mihály, 278.
Kozmai Boldizsár pap, 67. 304. 398 ;
István, 67 ; Péter, 67.
Kóczán Gergely, 300.
Köny, 567.
Konya szn. 593. 602.
Könyi, I. Ötvös-K.
Körögyi család, 587. 596. 598
Kósa István és János, 384 ; Miklós,
383.
Kóhalom, 227. 411.
Kölcsei család, 603. 604.
Kömpe Gergely, 55 ; Márton, 270.
Köntös János, 71.
Könytár, 293.
Körmend, 247. 248.
Körmendy cs., 553. 557 ; András, 396.
Körmöczbánya, 152.
Körös, 198. 199. 537. 594 ; vmegyei
főispánok, 594. 595 ; vidéke, 220.
Körtvélyes, 87.
Körtvélyesi pap, 101 ; János, 384.
Kőszeg vára, 596. 607.
Kőszögi Mihály, 81.
Kővár, 239. 444. 512.
Kövesd, 75. 86. 299. 399.
Követségek : állandósítás, 151 ; java-
dalmazás, 149. 150 ; kedvezmények,
146. 147 ; köteleességek és jogok, 141.
142. 146—148 ; megbízólevelek, 144.
145. — L. *Külföldi* a.
Kövi István, 289.
Közép-Szolnok vmegye, 238.
Közmondások és szólások, 156. 208.
281. 385. 386. 518. 521. 523. 524.
530. 532. 533. 539. 545. 546.
Krakkó, 221. 327. 328. 364 ; palati-
nusai, 194. 195. 325 ; fővárkapitá-
nyai, 325. 327. 328.
Krassó vm. 598.
Krbáviai Butko 594.
Krisán András, 73.
Krucsa István, 76.
Kvakócz, 74.
Kubly Miklós, 587.

Kulcsár cs., 553. 559.
Kulund, 38.
Kund, 470.
Kunok bírāja, 330.
Kup cs., 553. 560.
Kupai Tamás, 58.
Kuruczok, 3. 28. 37. 46. 446. 448. 460.
496. 499. 500. 501. 508. 510—512.
515. 517. 518. 529. 532. 535. 541.
548. 549 ; Cserei Mihály megítélé-
sében. 448—450.
Kusali Jakcs család, 604.
Kutass cs. 555.
Kutassy cs. 553. 559.
Kutur (Radványi) Miklós, 601.
Kuzu, szn. 600.
Kún Ilona (káli), Cserei Mihályné,
454. 455 ; Mihály, 453 ; — Pál, 92.
Küküllővár, 211—213. 441. 442 ; vár-
megye, 38. 42. 498. 537.
Külföldi követek illetéktelen beavat-
kozása az országgyűlésbe, 148. 149.
Kürthy cs., 553. 556.

L.

Labanczok, 28. 29. 35. 448. 449. 499.
508. 511. 515. 524. 532.
Labrand, 324.
Lackfi András, 596. 600. 606 ; Dénes,
598. 599 ; György, 597 ; Imre, 593.
598 ; István, 591. 593 ; Pál, 604.
Ladmócz, 58. 59. 284. 290. 310. 311.
Ladányi (Báthory G. fejed. gyilkosa),
537 ; István, 86.
Ladihewicz Tamás bán, 594.
Ladonj (?), 253.
Lactus, 461.
Lajos bajor hg. rajnai pfalzi gróf. 335.
338. 352.
I. Lajos (Nagy-) 470. 540 ; *II. Lajos*,
140. 143. 148. 151. 194—196. 321.
322. 327. 328. 331—344. 355—361.
364. 447. 475. 508 ; koronáztatása,
188.
XI. Lajos francia kir., 145. — *XIV.*
Lajos francia kir., 490.
Lajos Miklós, 86.
Lamberg gf (1704), 414.
Lambert országbíró, 588.
Landorjehérvár, 478.
Lasztócz, 63. 274. 374. 388. 406.
Lasztóczy István deák, 63.
Lauretanium, 465.
Laxas András, 276.
Lábán, 503.

- Lácza* falu, 94. 301. 397.
Láposi Mihály pap, 56. 83. 93. 96. 271. 272. 312. 396.
László fia János, 605. 608; Tamás, 604.
I. László (Szent-), 479; *V. László*, 508.; hitszegése, 467.
László János, 77. 78.
Lázár Erzsébet, 542; Ferencz, 224. 225; István, 476. 491.
Leányvár, 94. 397.
Lednicze, 3.
Legenye, 62. 273. 369. 389. 407.
Legenyei Tamás, 297.
Lehel, 470.
Leksei Hant fia Miklós, 608; Illés, 608; — *Sulyok* Illés, 609; Mikola, 608.
Lelesz, 92.
Lemény püspök, 242.
Lencovit, 257.
Lendvay Márton, kir. alleveltárnok, 332.
Lengyel György, 296.
Lengyel hadak, 435. 489; királyság, 448. 512.
Lengyelek és a török elleni segély (1522), 346. 347.
*Lengyeljalu*sí János, 276.
Lengyeljalvi, 226. 227.
Lengyeli család, 609.
Lengyelország, 150. 181. 184. 185. 230. 323. 324. 449. 513. 514. 516. 523. 548; kanczellárjai, 194. 195. 325. 327. 328; királya, 150. 167. 170. 171. 177. 193. 195. 322. 325. 326. 329. 330. 335. 336. 341. 346. 364. 487. 522; primása, 194. 195.
Lengyelországi követségek, 150. 167. 170.
Lenhard Mátyás, 97.
Lenkei Mihályné, 375.
I. Leó pápa és Attila, 476; — *X. Leó* pápa, 151. 194. 352—354.
Leökös Miklós, 602.
Lésza, 235.
Léva vára, 602. 603.
Lévai István, 398.
Lévay cs., 553. 556. 558; János, 603.
Lipchich Miklós lengyel követ, 150.
Lipóczi Tamás, 69.
I. Lipót, 472. 488.
Lippa vára, 194. 195. 196.
Lippay hajdu kapitány, 158. 159.
Lippói Péter fia Lőrincz, 601. 608.
Liptai Vazul, 93.
Liptó vmegye, 153. 159. 302.
Liszka, 48. 51. 61. 155. 297. 377. 380. 398. 405.
*Liszka*i András, 48. 53—55. 61. 99. 296; Pál bán, 587. 596. 600.
Lüteráti cs., 553. *L. Tolnay*.
Lüttilensis György, 74.
Litvánia hercezség, 327.
Livius történetirő, 461. 519. 520.
Logrét fia János, 596.
Loránth cs., 553. 557.
Loreto, 169. 465.
Losonczi Dénes, 594. 597; István, 592. 594. 597. 598. 607; László, 592. 594. 598; Tamás, 594.
Losonczy-Bánffy cs., 553. 555.
Lothárdi László, 602.
Lovass cs., 553. 559.
Lónyay Albert velencei követsége, 141.
Lőcsi András és Kozma, 602.
Lőrincz fia István, László, Mikó, 601—603.
Lővei Pál, 61.
Lubló, 181. 182. 323. 324.
Lucza kg, 420.
Luka falu, 83. 297. 396.
Luka János, 295; Miklós, 379.
Lukin, 156.
Lutetia (= Páris), 543.
Luther Márton, 474. 494; elleni conclave, 353.
Lutheranusok üldözése, 475.
Lux, 245.

M.

- Maár* cs., 553. 556.
Macedoniai László püspök, 323. 325. 326. 344. 352. 355. 360.
Macedonok, 521.
Machabaeusok, 447. 477. 478. 486.
Macskási, 200; Boldizsár, 453.
Macsoi bánok, 589. 596. 597. 600. 607.
Madarasi János pap, 368. 376. 380. 389.
Madarász cs., 553. 557.
Magyrus fizikája, 393.
Magyar Bálint, 255. 256; Fráta, 456; Pál, 76; Tamás, 380.
Magyar és erdélyi ember párhuzama Csereimél, 450. 531. 532; követségek, 173—177. 344; lengyel érintkezés, 170. 174—176; nemzetségek, 585—609; nők bátorsága és kegyessége, 451. 540—543; nyelvű tudományosság, 458; pénz értékesökkentése.

337. 349. 351; rendek, 204. 339;
—török fegyverszünet, 171—173;
várakban német segélyhadak, 340.
Magyarok elégületlensége (1522), 328
—330. 337. 338. 346; harczmodora
a török ellen. 348; idegen segély-
hadak ellen. 337—339; részeges-
kedése, 450. 451.
Magyarország, 2. 6. 106. 107. 138—140.
151. 204. 210. 224. 225. 231. 240.
324. 326. 335—341. 344. 345. 347—
354. 359. 360. 431. 435. 439. 442.
448. 450. 472. 473. 475. 483. 488.
509. 512—514. 516. 519. 522. 530—
532. 539. 549. 552; Erdély romlá-
sának oka, 529. 530; európai hely-
zete II. Rákóczi F. korában, 516;
a kereszténység védőbástyája, 352;
lankadása a török küzdelemben.
345. 349.
Mainzi bíboros-érsek, 352. 360. 361.
Majer András, 94. 95; Péter, 299;
Tamás, 302.
Majláth cs., 264. 571.
Major Péter, 86; Vazul, 305.
Majos János, 13. 34. 42. 215.
Majs fia Majs, 605.
Majthényi Károly nádori ítélőmester,
582.
Makai belényesi kapitány, 199.
Makky cs., 553. 556.
Maklín Péter, 49.
Makochy, 259.
Makovicza, 3.
Makó György, 383.
Mali György pap, 98.
Malomárok (falu), 28.
Manasses király, 466. 472.
Maraksy János, 194. 322.
Marásza kg, 91.
Marcus Aurelius római császár, 494.
Marczali Miklós, 604.
Margita kg, 428.
Marko vajda (1604), 157.
Markussán Péter, 477.
Markvard fia Pál, 585.
Maros folyó, 418. 431.
Maros-szék, 27. 31. 42. 214. 228. 454—
456. 551.
Marosvásárhely, 205. 455. 501. 549.
Marosvásárhelyi gyűlése II. Rákóczi
F.-nek, 514.
Maróti János bán, 597. 600. 607.
Marsupini Ferencz római követsége,
143. 148. 150. 151. 161. 341—343.
354.
Marton István, 305.
Massada vár romlása, 447.
Mato Tamás, 310.
Matoczi, 25.
Matthiae Simon segesvári bíró, 226.
Matusz György, 66.
Maylát, 255.
Mazoviai herczegek, 322—326. 353.
354.
Mácsi Ambrus, 79; András, 374;
Gáspár, 61; Judit, 406.
Máda kg, 293.
Mádéfalva, 492.
Málczai Pál bán, 599.
Mándok, 49.
Máramaros vmegye, 549; főispánja,
317; sója, 204.
Máriazell, 465.
Máriássy György, 72; Johanna Kata
(özv. Radvánszkyné) 4.
Márkus-Szombathy cs., 553. 554. 561.
Márton György, 371.
Máté cs., 553. 557.
Máthé Márk, 68; Pál, 51.
I. Mátyás, 142. 146. 148. 161. 470.
508. 519. 522; diplomatiája, 139.
140.
Mátyás András, 312.
Mátyásfalusi Pál, 302.
Mátyásháza, 64. 369. 370. 382.
Medgyaszai Márton, 295.
Medgyes falu, 573; város, 11. 220.
224. 226. 240. 413. 423. 436. 442—
444.
Medici Károly, 343.
Megis János, 72.
Melít Péter, 76.
Menyhért János, 276.
Merke pusztja, 575.
Mernik falu, 73.
Mesak, 474.
Messe falu, 38. 410.
Meszák Márton, 286.
Meszés-Györk, 571.
Meszlényi Jánosné, 567.
Mező Dániel pap, 555; János, 69.
Mezőlaki Miklós, 606.
Mező-Szentjakab, 29.
Mérey (1554), 109.
Mészáros György, 388; István, 402;
János, 91; Mihály, 382; Pál, 274;
Sebestyén, 387.
Mészáros-Kozma cs., 553. 560. 561.
Mészöly cs., 553. L. *Horváth-M.* a.
Michalivich Pál al-bán, 595.
Miglész kg, 387.

Mihalicsko, 157.
Mihalyók, 74.
Miháldi vár, 598.
Mihály oláh vajda, 471. 481 ; betörése Erdélybe, 547 ; végzete, 447.
Mihályháza, 571.
Mihályi falu, 62. 273. 369. 389. 407.
Mihnye, moldvai vajda, 182. 183.
Mikes szn. 590.
Mike cs., 553—555. 557. 558.
Mikepércs, 298.
Mikes János, 240. 241 ; Kelemen generális, 447. 451. 486. 491. 542 ; Mihály, 10. 17. 19. 31. 34. 39. 40. 202. 215. 216. 228. 412. 415. 416. 418.
Mikháza, 501.
Miklós fia András, 607 ; Demeter, 601 ; István, 603 ; Márton, 601.
Miklóstelke, 38. 410.
Miklósvár-szék, 457.
Mikola László, 532.
Mikolay (de Mikeháza) cs., 553. 556.
Mikó, 426.
Mikóháza, 64. 72. 369. 382.
I. Miksa császár, 179. 180. 193—195. 321 ; király, 112. 134. 253. 259. 261. 263.
Millás, erdélyi oláh izgató, 239.
Miphiboset, 490.
Mircsa oláh vajda, 598.
Miskolci István, 278. 307 ; János, 80. 287 ; Mihály, 368 ; 83 ; S. János, 296. 297. 387. — Csulyák István egyházlátogatási jegyzőkönyvei, 48—102. 266—313. 368—407.
Mislei András, 78.
Mistenovich János al-bán, 595.
Mladesowith, 157.
Mocs kg, 553. 555.
Mogyorós kg, 74. 286.
Mohácsi veszedelem, 151. 447. 448. 475. 515.
Mojzes zsidó törvényhozó, 447. 448. 465. 466. 505. 510.
Mokcsai János, 311.
Moldva és oláh vajdák viszálya (1525), 365. 366.
Moldvaország, 175. 176. 264. 434. 540. 549 ; vajdái, 148. 170. 173—177. 182. 183. 188. 263. 264. 365. 366.
Molitoris János pap, 74. 286.
Molnár cs., 553. 557 ; András, 283 ; Bálint, 405 ; István, 307 ; János, 86. 285. 399 ; Lukács, 405 ; Márton, 271 ; Mihály, 410.

Momus, 458.
Monica, Szt. Ágoston anyja, 545.
Monostori László bán, 597.
Morgay János, 122. 123. 125. 126. 135. 136. 247.
Morocscok János és László, 604.
Morva folyó, 328.
Morvaország, 146. 232. 322. 355. 356. 473. 476. 488.
Morvaországi magyar követség, 150 ; rendk gyűlése (1560), 258 ; hadak veresége (1704), 414.
Mosóczi Mihály pap, 82.
Motičinai Demeter és fiai, 601.
Móricz szász választófejedelem támogatása, 467.
Munkács, 3. 538. 540. 604. 605.
Munkácsi János, 36. 411.
Mura folyó, 179. 180.
Murány vára, 152.
Muslay cs., 556.
Muszka János, 382.
Muszkák, 327. 523.
Musztafa basa (1525), 366.
Mylius, 294.

N.

Nabal, 471. 545.
Nabarzenes, 471.
Nabugodonosor, 475.
Nagiski János, 301.
Nagy cs., 553. 557. 558 ; András, 79 ; Antal, 251 ; Borbála, 456 ; Domonkos, 603. Ferencz, 299 ; Gáspár, 45. 81 ; György, 52 ; István, 313 ; (Bartányi) István, 608. János, 53. 77. 78. 273. 308. 373. 378. 403. 443 ; József, 456 ; Lukács, 98 ; Márton, 92 ; Mihály, 77. 273. — 608 ; Miklós, 57 ; Pál, 98. 305 ; 483. 582. Péter, 83 ; Tamás, 310. 405.
Nagy-Ajta, 454. 456 ; Almás 429. 430 ; Azar, 70. 282. 386 ; Bajom, 575 ; Battyán, 571 ; Bányá, 223. 404. 418. 443 ; Bári, 83. 311 ; Borsva, 371 ; Csűr, 228 ; Domása, 74 ; Ekemező, 38. 439. 440 ; Enyed, 455. 484. (pusztulása), 469. 472 ; Falu, 379 ; Géres, 300. 398 ; Győr, 415 ; Kázmér, 297 ; Kövesd, 299. 399 ; Lak, 7 ; Rozvány, 96. 398 ; Ruzska, 307 ; Sink, 213. 410 ; Szeben, 8. 14. 20. 25. 29. 32. 38—41. 206. 211. 218. 223. 226—229. 239.

240. 366. 409—411. 423. 434. 453.
 471. 475. 479. 480. 489. 490. 492.
 501. 510. 537. 541. (ostroma 1704/5).
 415. 421—423. 436; Szombat, 187.
 437. 518; Szóllós, 478; Talmos, 38;
 Tikos, 571; Toronya, 292. 405;
 Várad, 212. 530. L. *Várad*. (bírá-
 jának tetszhalott leánya), 497. 498.
Nagyari János, 483; József, 460. 490.
Nagy-Bene László, 80.
Nagyidai András, 67. 278; János,
 372. 384. 406.
Nagy-Lajos király, 470. 540.
Nagylucsei Orbán, 142.
Nagyodi István iskolamester, 50;
 pap, 369. 406.
Nagy-Sándor király, 471. 476.
Nagytályai István, 375; János, 68.
Nalácz, 483.
Naszód, 239. 242.
Navarra, 543.
Nádasdy Kristóf, 255. 256; *Tamáshoz*
 írt levelei Kerechényi Lászlónak,
 103—138. 246—265.
Nádorok, 168. 177. 178. 195—197.
 322—328. 330. 331. 333. 354. 355.
 585. 589. L. *Nádasdy Tamás* a.
Nánási, 273; András, 499.
Nándorfejérvár, 128; elestének fon-
 tossága, 345. 348. 352.
Nedeczky András, 582.
Nedelce, 109.
Neksei Demeter, 589. 606.
Nelepić fia István, 603.
Nemcziczky Mátyás, 73.
Nemes János (hidvégi), 491.
Nemzetközi érintkezéseink. L. *Jagello-*
kori alatt.
Nero császár, 481. 488. 512. 543.
Neszmély, 553. 555.
Neuenburgi prépost, 194.
Nevelős Miklós, 371.
Newgrad (Newhaus) vára, 362.
Német birodalmi magyar követségek,
 140. 148. 149; császár, 349. 473;
 csapatok a magyar várakba (1522),
 340; —cseh surlódás, 346. 347;
 hadak, 213. 214. 217. 427; hadi se-
 gély ellenzése, 337—341. 346—348.
 351; segélyfegyvereknek a Dunába
 sülyesztése, 346; választófejedelmek,
 335. 336. 339. 350. 359.
Német András, 67. János, 607.
Németi Ambrus, 284; István fia Pál,
 599. 601; László (Heym fia) 589.
 Mihály, 81.

Németlipcsei György pap, 74.
Németország, 340. 349. 350. 490. 495.
 518.
Németújvári gfok, 590. 592. 600. 607.
Nikolsburg, 258.
Nikomédia, 411. 412.
Nilus folyó, 505.
Nógrádi főispánok, 602.
Noszlopy cs., 553. 561.
Nürnbergi birodalmi gyűlés (1522/23).
 140. 148. 149. 161. 329. 335. 336.
 338—340. 343—345. 351. 352. 356—
 359.
Nypczicz Miklós, 364.

Ny.

Nyakó István, 94. 301.
Nyáry, 72. 73. 283; 553. 556.
Nyerges Márton, 410.
Nyikos cs., 554. 555.
Nyilas Pál, 290.
Nyíri falu, 66. 371.
Nyíri István, 66; János, 389; Péter,
 94.
Nyitrai püspök, 115. főispánok 602.
Nyomárkai László, 406.
Nyugoti államokkal való érintkezé-
 seink, 139.
Nyúzó, 520; István, 84.

O. Ó.

Obersky (Oborsky) Márton, 354. 355.
Oklevéltárak, 584.
Okolicsányi Mihály, 219.
Oktalás ellenőrzése, 267; rendje a pa-
 tati főiskolán, 99—102. 294. 389—
 395.
Oktinai Nathanael pap, 88.
Oláh cs., 554. 560.
Oláh izgatások Erdélyben, 219. 238.
 239; és moldva vajdák viszálya.
 365. 366; —szász szövetekezés, 241;
 vajdak. 36. 365. 366. 471. 481. 597.
 598.
Oláhfalu, 216.
Oláhok jellemzése, 423.
Oláhország, 423. 548; szövetekezése
 II. Rákóczi F.-czel, 230; és a török
 hódítás, 345.
Olajos Gergely, 383.
Olaszi kg, 53. 54. 61. 278. 279. 281.
 295. 296. 374. 378. 379. 403.
Olaszország, 193. 353. 465. 541.
Olcsva, 444.

Olmütz, 149. 150. 476.
Olmützi cseh országgyűlés (1525),
 149.
Ondi István, 66.
Onodi István, 456.
Opatowi palatinus, 328.
Opoczenski Szaniszló, 327.
Opoczno, 326.
Oppelni herczeg, 145. 177. 178; her-
 czegség, 187. 481.
Orbó, 34. 35. 44. 45.
Orbán Elek, 29. 46. 47. 200. 201;
 János, 63.
Ordas kg, 432.
Orlad, 38.
Orlainé, 40. 203. 215. 219.
Ormankeőzy Gergely erdélyi kancellár,
 320.
Ormosd, 250.
Orosz czár, 230. vajdák, 598.
Orosz Ferencz, 276; István, 276. 297;
 János, 273. 397; Lukács, 274;
 Tamás, 385.
Oroszlán Gáspár és Mihály, 299.
Oroszország, 328. 354.
Orosztony Miklós, 113. 115.
Orrotlan Anna, 303.
Orsova, 598.
Országbirák, 108. 168. 174. 177. 182.
 184. 306. 588.
Országgyűlések, 4. 8. 30. 34. 35. 39.
 140. 149. 159. 160. 226. 240. 241.
 357. 358. 361. 514.
Országgh (guthi-) család, 478.
Orvos-doctorok, 156. 355. 356.
Osl nemzetség, 588. 589. 591. 596.
 600. 607.
Otrokocsi Ferencz »Examen«-je, 494.
Ovenus, 457.
Ovidius, 498.
Oxonium, 494.
Ozorai Pipo bán, 598.
Ó-Bégányi István, 605.
Óbudai várnagy, 587. 602. 606.
Onod, 3. 403; véres esete, 449. 472.
Ora mint fejedelmi ajándék, 222.

Ö. Ö.

Örmény kereskedők, 434.
Órös kg, 89. 90. 300. 398.
Órs, 331.
Ótvös Tamás, 292. 379. 404.
Ótvös-Könyv, 571. 575.
Óri Bálint, 375.
Ószi Pál, 67.

P.

Paczali János pap, 59. 269. 297.
Pakai András, 609.
Palaticsy János, 123. 131. 133.
Palásthy cs., 553. 556.
Palestina, 508.
Palisnai János, 592. 594.
Palocsay György, 212.
Palotay cs., 553. 559.
Palócz János, 410.
Palyenka Antal, 74. 286.
Panda cs., 554. 559.
Pandák János, 382.
Pannoniae regnum, 354.
Pap cs., 554. 556. 561; Ambrus, 285;
 András, 312. 388; György, 291. 401;
 Imre, 86; Mihály, 198.
Papi János és Miklós, 605.
Parlagi István, 52.
Parnó, 76. 286.
Parthusok, 521.
Paszadi Tamás, 57. 58.
Pata, 116. 122. 132.
Patai cs., 161; Pál, 291.
Patak L. *Sárospaták* a.
Pataki András, 267; István, 398;
 Jakab, 269; Lőrincz, 373. 385. 386.
Patkó Mihály, 78.
Páczen falu, 86. 299. 399.
V. Pál pápa, 526.
Pál Ferencz, 406.
Páldeák András, 277. 278.
Pálffy cs., 553. 557; Kata (Forgách
 Zsigmondné), 276. — L. *Baracska-*
Kovács a.
Pálffi János, 239; Zsigmond, 375.
Pál fia Tamás, 605; Beregi Dezső,
 604; Kistatai Antal, 603.
Pálháza, 66. 370. 371. 380. 383.
Pálházi Miklós iskolamester, 85.
Pálóczy nótárius, 319. család, 604.
Pány cs., 554. 559.
Pányoki Tűsz Pető, 604.
Pápa, 111. nemzetség, 606.
Pápai János, 1—3. 205. 213. 414.
 426. 432; Márton, 91.
Párics falu, 79. 297.
Párisi vérnász, 543.
Pártos Mihály, 410.
Pásztor András, 289.
Pázmánd, 553. 555.
Pázmándy cs., 561.
Pázmány cs., 554. 561; Péter, 459.
 535. (Kalauz-a), 494. 552.
Pechere Lőrincz fia László, 602.

- Peczek* Ferencz, 168.
Pecsovicsné, 567.
Pedemontium, 543.
Pekry Lőrincz gf generális, 5. 10. 11. 15. 17. 24. 31. 32. 34. 35. 39—42. 204. 211. 212. 216. 218. 223. 225—228. 413. 418. 431. 432. 434. 444. 447. 454. 477. 487. 514. 520.
Pelejte, 77. 277. 278. 373. 387.
Pelejtei Márton pap, 48. 53. 300.
Pente Imre, 55. 270. 312. 403.
Perbenyik, 94. 95. 301. 397.
Perecz Mátyás, 284.
Perecsa, 586.
Perecsei, iskolamester, 377.
Peremesi Miklós, 396.
Peres János, 86.
Perényi Imre nádor, 177. 195. 585; Miklós, 586. 598. Péter, 585. 597. — család, 478.
Perhalasztás külföldi követségben járóknak, 146. 147.
Perlak, 131.
Pertal basa, 265.
Pest, 239. 241—243. 563. 581.
Pesti Mátyás, 280; Pál, 53. 281.
Pesti Hírlap, 244.
Pestis és éhhalál Erdélyben, 451. 455. 548. 549. 551.
Petérdi Pál fia János, 602.
Petheő (gersei) cs., 169. 252. 575. — fia (Gersei) György, 603.
Pethő család, 569. 578. 579.
Petki Jánosné, 451. 541.
Petne (?) János, 119.
Pétrahó, 293. 404.
Petrenko Miklós, 74.
Petri Mihály, 86.
Petrics, 157.
Petronius, 480.
Petrovecz falu, 159.
Petróczy István, br. 5. 6. 40. 41. 46. 210. 211.
Pez német ezredes, 157.
Péchy Gábor, 582.
Pécz nemzetség, 599.
Pécs, 105. 110. 112. 127. 129. 248.
Pécsi kanonokok, 150. 323. 325. 326. 343. 344; püspök, 195; szandsakság, 248.
Péntek cs., 554. 558.
Pénz, magyar — értékének leszállítása (1522), 337. 349. 351.
Pénzes István, 307.
Pénzverés, 434. 437. 443.
Péter magyar király, 447. 481.
Péter Balázs, 386; György, 312; János, 313. 385. — fia Lőrincz, 601. 608.
Pfeffer Lukács zólyomi várnagy, 152.
Philisteusok, 469.
Phineas pap, 465.
»Piccardusok», 475. 476.
Pichlerné, 573.
Pikor András, 310.
Pilatus, 474. 491.
Pilis vm. főispánok, 587.
Pilliske, 38.
Pirgrof, 157.
Piskolti István, 86.
Plagai Ambrusné, 67.
Platon, 520. 531.
Plinius II., 462.
Plöki egyházmegye, 327; kanonokok, 354.
Plötschius Osváld beszercebányai jegyző, 153.
Plutarchos, 462.
Pocsai Mihály, 90.
Podóliai Tivadar hg., 604.
Pogány Zsigmond (csebi), 149. 344. 352. 359. 360.
Pohárnokmesterek, 602. 605.
Pok nemzetség, 589. 593. 599.
Polanec vára, 195.
Polgári, 259.
Polyák Simon, 74.
Polyánka, 71. 75.
Polyánkai Imre, 381. 404.
Pompeius, 471. 521.
Pongrácz cs., 34. 553. 555; András, 45. 415. 437. 438; György, 29. 42. 218. 373. 421; Lukács, 388; Mátyás, 188.
Porcsalmi György, 377; István, 311.
Porcsesz, 38.
Pordán, 252.
Portu (török —), 121. 210. 221. 222. 230. 471. 512. 530. 548.
Portuensis dioecesis, 194.
Poseni kanonokok, 354.
Posgay cs., 554. 560. 561.
Possai András, 77.
Potol, 131.
Pojnar, 366.
Pozsony, 108. 161; főispánjai, 589; harminczada, 334.
Pócs sz. név, 585.
Pólyi Jakab, 385.
Prága, 148. 152. 328. 329. 333. 334. 344. 361. 364. 476. 481.
Prágai pap, 101.
Prágai Jeromos tűzhalála, 474.

Pralukai Mihály, 47.
Prasiczky Zsigmond morva nemes, 259.
Prié, marchio de —, 571.
Priscus, 462.
Privigyei, 54.
Ptolemaeus király, 477.
Puchner, 239. 241.
Puffendorff Sámuel, 461.
Puha György, 388.
Puskás János, 310.
Pusztajalu, 66. 274. 371. 372. 383.
Pusztá-Szentmiklós, 46. 47. 202. 203.
Püspöki Gáspár, 402.
Pyrhus király, 471.

Q.

Quedlinburgi magyar követség, 139.

R.

Rabovszki Miklós, 388.
Rabutín, 32. 34. 218. 436. 489. 538. 551.
Rachab, 466.
Rad falu, 87. 304. 396.
Radák István, 413.
Radi András, 89.
Radnót, 210. 523.
Radonai István, 54. 295.
Radul havasalföldi vajda, 365. 366.
Radváni Imre és Miklós, 601.
Radvánszky Györgyné (Máriássy Johanna Kata), 153. 221; — *János*, 1. 3.—20. 22—24. 26. 28—31. 33—36. 38. 39. 41—44. 46. 198—203. 205—217. 219—222. 224. 408. 409. 411. 412. 414. 416. 417. 419—421. 426—431. 434. 436. 439—442; tanácsai az 1705. évi teendőkre nézve, 436. 437.
Radvány, 1. 65. 66. 370. 382. 383. 436. 439. 440.
Radványi Kutur Miklós, 601.
Rafány, szn. 599.
Raiz Lajos, 157.
Rajnai Pfalz grófja, 335. 338. 352.
Rakamazi sánczok, 221.
Rakovicz, 38.
Ramus filozófiája, 393. 395.
Rason, 342.
Raszlaviczai, 70.
Ravasz István, 603.
Rácz Imre, 368; István, 216; Pál, 370.
Ráczok, 155. 198. 206. 212. 215. 530; veresége Aradnál (1705), 442.

Rádai Pál, 219.
Rádi pusztá, 569. 575. 567.
Rákos falu, 453. 455. 573.
Rákóczi cs., 304. 512; családról Cserei Mihály, 448; *II. R. Ferencz* fejedelem, 1—4. 6. 8. 15. 16. 22. 31. 39. 203. 205. 210. 212. 213. 222. 224. 412. 414. 417. 420. 426. 428. 431. 432. 434. 436. 439—441. 444. 446. 448. 512. 513. 520. 524. 526. 530; fejedelemmé választásához adatok, 1—47. 198—230. 408—444; részére politikai tanácsok, 222; rész-pénze, 448. 449. 509. 510. 514.; szabadságharcza, 445. 448. 451.; *I. György* fejedelem, 98. 221. 448. 477. 488. 492. 512. 516. 520; *II. György* fejedelem, 447. 448. 450. 464. 512. 513. 537. 538. 548; sorsa, 221. 222. 464; tatár hadjárata, 548; — *János*, 59. 87.
Ráska, 274.
Ráskai Gáspár, 329; Balázs, 170. 171.
Rátkai György pap, 84.
Rátold nemzetség, 586. 587. 591. 598. 599. 602.
Redmecz, 64. 65. 369. 382.
Redmeczi István, 274. 370. 383.
Reformátusok írtása Franciaországban és Savoyában, 543.
Regécz, 3.
Rendveji Miklós, 603.
Renget, 30.
Rento István, 287.
Resko János, 287.
Retkes János, 385.
Revistyei uradalom, 438.
Rezi vára, 571.
Régyi Tamás, 609.
Rémi István és Pál, 609.
Részegségéről, 534—540.
Révayak, 153. 586. 599. 606.
Révész Márton, 397.
Réz Miklós, 291; Péter, 297.
Rézpénz, 449. 509. 510. 514.
Rheiner István, 410.
Rhener András, 227.
Rhédey (Rhédai) Ferencz, 160. 512.
Ricius Jeromos szépművészeti és orvos-doktor, 355. 356; Pál. orvos, 356.
Ricse falu, 96. 301. 397.
Rinót Mihály, 278; Miklós, 373.
Rizeral orvos-doctor, 156.
Rodai László, 34.
Rodnabánya, 427.

Rohonc, 554.
Rosoniensis conventus, 195.
Roland fia Péter, 601.
Rozgonyi István, 590. — János pap, 279.
Rozondi Máté pap, 310.
Rozvád (Rozvágy), 95. 300.
Rozvádi Máté pap, 269. 298.
Rozsos István, 61.
Róma, 148. 150. 151. 161. 169. 194. 343. 353. 356. 465. 476. 488. 494. 508. 519. 521. 522. 525. 538.
Római Antikrisztus, 466; császárság, 508. 516. 530; magyar követéségek, 139. 143. 148. 150. 151. 161. 354; pápák, 463. 467. 495. 543; szent birodalom, 339. 351. 357—359.
Róth János kurucz ezredes, 435. 436.
Rózsa Tamás 55. 312.
Ruboniták, 466.
Rueber tokaji várkapitány, 154.
Rukurd, 38.
Ruszkai András, 48.
Ruth asszony, 469.
Rutkai Ferencz, 73.
Rücsi Mihály, 596.
Rüsz, 38.

S.

Saágh falu, 569. 572.
Sabác, 530.
Sajgó György és Mihály, 377.
Sajószentpéteri Márton, 308.
Sajtó az újjáalakulás szolgálatában (1848), 244.
Sakara Péter, 313; Tamás, 60.
Salamon magy. király, 447. 478. 479. 481; zsidó király, 473. 534.
Salamon György, 410.
Salamon kg. 96.
Salánki Miklós, 375. 389. 400.
Salya Vazul, 98.
Samaritanusok, 494.
Sanuto Marino, 144.
Sapos Mihály, 94.
Sarádi István, 537.
Saroghdy Benedek, 168.
Sartoris Gönczi János pap, 81.
Sarstoi Kormos Domonkos, 588.
Saul király, 470. 471. 478.
Savedra (Didacus), 462.
Savoya (Sabaudia), 543.
Sáfrán Márton, 55.
Sághy cs., 554. 559.
Sámson zsidó főnök, 469.

Sámuel zsidó próféta, 469. 470.
Sándor lengyel kir., 174; — moldva vajda, 264. — L. Nagy-Sándor a. VI. Sándor pápa, 190.
Sándor cs., 554. 559. 561; Gergely, 65; István, 567; János, 520; Miklós, 313. 377. 378. 402.
Sápos Miklós, 301.
Sára kg, 53. 269. 278. 313. 377. 402.
Sárai János, 267.
Sári, 379; András, 274.
Sári Barkal, György, Jakab, 608.
Sárkány kg, 518.
Sárkány Ambrus (ákosházi), 333. 334; Krisztina (Jankovics Istvánné), 579.
Sárkány-Sziget, 572.
Sárközy cs., 554. 556. 558.
Sárái István, 63. Péter fia László, 587. 588. 592.
Sárosi András, 78; István, 86; János, 483.
Sárospatak, 3. 55. 83. 84. 98. 101. 102. 157. 270. 273. 277. 278. 287. 292. 293. 296—298. 375. 379—381. 390—393. 400. 404. 489. 538.
Sárospataki főiskola állapota (1629—42), 99—102. 294. 295. 381. 389—395.
Sárpataki Márton, 477. 542.
Sárvár, 249. 252.
Sárvöl, 569. 571.
Scardona, 144. 331. 332.
Scheipner Simon, 227.
Schichmeier, 220.
Sculteti Péter, 74.
Sculletus György, 74. L. Soltész a. *Scythia*, 483. 535.
Szcmjelovi palatinatus, 328.
Sebes vára, 430. 442.
Sebestyén cs., 554. 555; Gizella, 555; István, 304.
Sebők Péter, 66.
Sedechiás, 447. 472—474.
Segesvár, 226. 227. 409. 411. 549.
Segnyey Pongrácz (1604), 157.
Seianus, 476.
Selendi Albert, 608.
Selmecz (bánya), 5. 220. 434. —i béke-tárgyalás (1704), 414. 415.
Semei, 471.
Semjén kg, 96. 301.
Sempte vára, 606.
Seneca, 461.
Senecharib, 472.
Sennyei, 94.
Ser András, 310.

- Seres* János, 405.
Serédi báró, 528.
Serfözés, 266.
Seuler Bertalan, 227.
Sexti Dániel, 5. 220.
Séra cs., 59. 60.
Sforza (1554), 111. 112.
Sigmond István, 79.
Sigray Károly báró, 581.
Siklós, 1. Soklyós.
Siklósi Péter főispán, 600.
Sillódi Domonkos, 601. 602.
Simándi István, 49; János, 271. 306.
 307. 311. 312. 369. 374. 381. 382.
 389. 400. 404. 405.
Simerj (Cwetko) Menyhárt, 137. 138.
Simon János, 276.
Simonffy Mihály, 483.
Simonis György, 96.
Simonyi falu, 569.
Sina, 38.
Sinapius Tamás, 74.
Sinka Mihály, 12.
Sinkó István, 69.
Sipos István, 298; János, 68. 275.
 384; Pál, 384; Péter, 301. 397.
Sirokai Petőcz fia Miklós, 587.
Sisera, 469.
Sitve, 38.
Sivkovich-század, 239.
Skublics, 572.
Slavkova, 159.
Smars György, 73.
Smidek Tamás, 438.
Sneller család, 572. 573.
Sochacov vára, 195.
Socrates, 544.
Sodoma, 462. 493.
Sofia, 261.
Soklyós szandsakság, 248; vára, 110.
 112. 117. 122.
Solt, 1—6. 13. 434.
Soltész Balázs, 309; Benedek, 283;
 Mihály, 283; Pál, 386. — *L. Scultetus* a.
Solymos vára, 194—196. 588. 589.
Somi Márton, 368.
Somlyó, 3. 18. 442. 444.
Somogy vára, 110. 114. 117. 247;
 vmegye, 563. 569. 571. 575. 576. 580.
 (főispánjai), 589—592. 600. 607.
Somogyi haramiak és hajdúk, 115.
 123.
Somogyi puszta, 571.
Somogyi (de Rempe-Hollós) cs., 554.
 556.
- Somos* kg., 368.
Somosi János, 88; Márton, 76; Péter,
 585.
Somossy cs., 554. 560.
Somosujvár, 443.
Soós cs., 554. 555. 557. 559.
Sopron vm., 563. 572. 580. (főispán-
 jai), 590. 602; — város, 257. 350.
 567. 569. 572—575. 577. (ispotálya),
 572.
Só és sókereskedés, 173. 204. 218. 223.
Sókut, 73.
Sós Albert, 90; András, 82; István,
 75. 90; Péter, 82. 90.
Sóvári Bálint, 287.
Spanhemius, 494.
Spanyolország, 355. 358. 359. 467.
 475. 539.
Spartacus, 521.
Sprowa Szaniszló, 326. 327.
Squarlich Mihály, 332.
Stajerország (Styria), 124. 340.
Stanislai Jakab pap, 283.
Stansich György, 332.
Starchy István bán, 599.
Statilius János, 150. 189. 331.
Stepán István, 546.
Sthipsich Boldizsár, 332.
Stolnik Constantin, 211.
Strelesky Szaniszló kanonok, 354. 355.
Strozcka, 187.
Subic nemzetség, 592.
Suetonius, 461.
Suk, 13. 14. 492.
Suki László, 452.
Sulpitius Severus, 462.
Sulyok (Lekse) Illés, 609.
Suri György, 290. 375; Mihály, 98.
 99. 101.
Süketfalvi Gergely, deák prókátor, 492.
Szaicz (Helvetia), 489. 517.
Svédország, 230. 516.
Sydlowycz Kristóf lengyel kancellár,
 194. 195. 197. 325. 327. 328.
Sydrach, 474.

Sz.

- Szabolcsi* főispánok, 606.
Szabó cs, 554. 557; András, 62. 272.
 275; Balázs, 76; Benedek, 126.
 292; Ferencz, 375; Gergely, 91.
 277; György, 65. 66. 399; Imre,
 299. 305; István, 70; János, 52.
 88. 283. 399; Lajos, 241; Márton,
 284; Máté, 86; Mátyás, 311;

- Mihály, 296. 369. 376. 379. 401 ;
Miklós, 62. 64 ; Pál, 273.
- Szabóczéhek*, 126.
- Szabó-Eőry* cs., 553. 554. 561. 1. *Eőry*.
- Szabói* Gergely deák, 601.
- Szacsur*, 74. 283.
- Szakács* Ambrus, 87.
- Szakmári* András, 310.
- Szakonyi* cs., 554. 557.
- Szalai* István, 380.
- Szalay* cs., 554. 560. 561 ; Miklós, 118.
- Szalay-Bakony* cs., 554. 558.
- Szaláncz* vára, 276.
- Szalánczi* Márton, 378.
- Szalánczka*, 69. 276. 373. 385.
- Szalánczvár*alja, 68. 69. 276. 373. 385.
- Szalánkemeni* Bertalan, 608.
- Szalka*, 261. 263.
- Szalkai* László, esztergomi érsek, 365. 367.
- Szalók* nemzetség, 599.
- Szalókai* András, 49 .
- Szamosfalva*, 209. 214. 216. 217. 415.
- Szamosujvár*, 412. 416. 422. 423. 481.
- Szancok* fia Miklós, 603.
- Szandecz*, 181. 182.
- Szani* Mihály, 311.
- Szaplonczai*, 585.
- Szapolyai*, 1. *Zapolyai* alatt.
- Szapplói* Péter és Tamás, 605.
- Szarka* cs., 554. 561 ; István, 403. 568. 570.
- Szarvas* János, 85. 305.
- Szathmáry* György, esztergomi érsek, 141.
- Szatmár*, 13. 155. 415. 421. 424. 431. 434. 443. vmegye, 599.
- Szakai* Sebő, 609.
- Száky* cs., 554. 558.
- Szántó* kg, 155. 571.
- Szász* Istvánné 54 ; János, 479. 480 ; Károly, 237. 241. 242 ; Mihály, 272 ; Péterné, 54.
- Szászok* (erdélyiek), 2. 8. 38. 240. 431—433. 436. 468. 469. 510 ; hét bírása, 38. 226. 227. 409—411 ; ispánja, 226 ; külön törekvése, 527 ; rossz katonák, 229 ; szövetsége az oláhokkal, 241.
- Szászországi* érintkezéseink, 139.
- Szász-Keresztur*, 38. 409 ; — *Régen*, 240 ; — *Sebes*, 11. 31. 227. 239. 443 ; — *Város*, 223. 226. 228.
- Száva* Mihály, 14. 20. 31. 32. 35. 39. 40. 42. 45. 46. 200. 201. 204. 211. 214—217. 223. 437 ; Sándor, 455. 456.
- Százvály* cs., 554.
- Szeben*, 1. *Nagyszeben*,
- Szebeni* Péter, 148. 173.
- Szecsse*, 324. .
- Szecssei* János, 268. — család 608. 609.
- Szecsse*, 38.
- Szedlicske*, 283.
- Szeged*, 169. 170. 203. 205. 211—213. 215. 219. 220. 222. 225.
- Szegedi* Benedek, 101 ; Gábor, 455. 456.
- Szegedy* Judith (Festetics Kristófné), 566.
- Szeghy* cs., 554. 561.
- Szekcsői Herczeg* Péter 608.
- Szekeresi* János, pap, 63.
- Szeki* István (petki), 455.
- Személynökök*, 141. 177. 333. 344. 352. 360. 581.
- Szempcz*, 109.
- Szenczi* Mihály, 291.
- Szencsei* Miklós és Pál, 595.
- Szendi* György, 586.
- Szendró*, 157. 248.
- Szent András*, 571 ; — *György* (Seps-i), 240 ; — *Iván*, 153. 572 ; — *Jakab*, 572 ; — *Katolna*, 496 ; — *László*, 575 ; — *Lőrincz*, 572 ; (Baranya), 106. 114. 137. 143 ; — *Marja*, 289. 310 ; — *Mihály*, 540 ; — *Miklós*, 549. 569 ; — *Pál*, 46. 208—211 ; — *Péter*, 215. 216.
- Szent Ágoston*, 545.
- Szent Erzsébet* (magyar), 451. 508. 542.
- Szentemágócs* nemzetség, 589. 596. 600. 603. 604. 607.
- Szentes* kg, 88. 304. 398.
- Szentesi* István iskolamester, 311.
- Szentgyörgyi* Tamás, 593 ; — és bazini Péter gf. országbíró, erd. vajda, 174. 177. 182. 184.
- Szent István* király, 540. 543.
- Szent-Iváni* jezsuita páter »dilemmái», 494.
- Szentiványi*, 153 ; Ferencz pap, 86. 300.
- Szent László* király, 470. 540.
- Szentlászlói* család, 601. 608. 609.
- Szentmarjai*, 298.
- Szentmiklósi* Dénes fia Tamás, 608.
- Szent Pál* apostol, 495. 544.
- Szent Péter* apostol, 495.

- Szentpéteri*, 384; István. 290; János, 395; Mihály, 391. 395. 404.
Szepesi János, 415.
Szepesi gróf, 195. 321. 328. 330; ispánok, 168. 585. 602. 605. 606. várnagyok, 587.
Szepszvár, 153. 155. 157. 159; —*alja* (Kirchdorf), 159.
Szepsesség, 155.
Szepszi Máté, 48. 49. 99; Mihály, 70. 101. 274; Pál, 292. 293. 297. 313. 374. 378; — *Szöcs* Mihály, 400.
Szerdahely, 11. 85. 299. 305. 396. 399. 572; —*szék*, 206.
Szerdahelyi Imre, 300; Pál, 51; Vazul, 83. 299. 396.
Szerecsen Ajsza főispán, 600. 607; György (mesztegnyei), 178. 179.
Szerédnyei Márton, 310.
Szerencs, 3.
Szerencsi Tamás, 268.
Szerémi Tamás, 586. 606.
Szerémi főispánok, 588. 589. 596. 600. 607. püspökök, 143. 177. 344. 352. 355. 360.
Szerémségi török hódítás, 345.
Széchényi Ignác gf. 572. — Tamás tárnokmester, 606.
Szécs, 67. 75. 76. 79. 277. 287. 297. 381. 382.
Szécséni István, 63.
Szécsény, 437. 38.
Szécsényi Kónya bán, 593. 602; Tamás 588. 589. 606.
Szécsi Bálint, 68. 373; Dénes bán, 597. Ferencz, 69. 306. 307. 374; György, 79; Imre, 405; Jakab, 299. Miklós bán, 591. 593. 597.
Szécsén Pál, 400.
Szécskeresztur, 69. 277. 373. 385. 386.
Szécskereszturi Gergely, 58. 277.
Szék, 238. 239.
Székely Ferencz, 84. 85. 90; — (kevendi) György püspök, 144; Lukács, 103. 108. 109. 132. 250; Miklós, 143. 144. 149; — Mózes, 516.
Székely hadak, 239—241. 422. 424; szabadság romlása, 491.
Székelyek, 2. 8. 31. 223. 228. 239. 240. 468. 469; ispánja, 330. 597. 605. 606.
Székesfejérvár, 110. 129. 540.
Széki Istvánné, 456; Zsuzsánna (Cserei Mihályné), 455. 456.
Szépíri havasok, 500. 540.
- Szibiel*, 38.
Szicília, 520.
Sziciliái vezernye, 239.
Szigeti Kozma fia István, 601.
Szigetvár, 103—106. 110—114. 116—138. 246—249. 251—257. 260—262. 447; kapitányai, 103. 109; pusztulása, 485; szabóczéhe, 126.
Szikszi János, 375; Mihály, 53. 309.
Szikszo, 101. 155.
Szilágy vmegye, 22. 25.
Szilágyi család, 478.
Szilák György, 97.
Szilasi, Báthory G. fejed. gyilkosa, 537.
Szilézia, 155. 473. 488.
Szilisz, 38.
Szilvási András, 382; János, 42.
Szilvásujfalu, 68. 275. 372. 384.
Szinai Mátyás, 368.
Szinyér vára, 258; falu, 87.
Szinyér János, 79.
Szinyéri Péter, 586.
Szirmai István, 414.
Szítás Gergely, 309.
Szítkezés büntetése, 50—52. 54. 56. 58. 59. 61. 63. 64. 77. 82. 85—90. 92. 93. 97. 98. 267—271. 273—275. 277. 278. 287—290. 296. 298. 308. 311. 368. 370. 372. 383. 384. 387. 388. 396.
Szlávéria, 473; bánjai, 590—594. 599. 600. 607.
Szluha Ferencz, 567. 568; György, 204. 214. 217. 223.
Sztancs, 80.
Sztankócz, 71.
Sztanyo János, 76. 277.
Sztarnai György, 296.
Sztropkai István, 80.
Szokoly, 478.
Szolnoki Vazul pap, 89.
Szolnok, 239. 260.
Szolnoki főispánok, 588.
Szombathelyi klarisszák, 570.
Szombathely cs., 554; György, 428—430. 432. 437. 439—441.
Szomju István, 78. 297.
Szomotor, 58. 59. 310.
Szondy György hósi halála, 485.
Szopori Boldizsár, 440.
Szöcs Gergely, 307; Mihály, 400.
Szög falu, 85. 305. 375.
Szogy cs., 554. 559.
Szörényi bánok, 594. 597. 598.
Szóke Mihály, 409.

Szölösi Bakó, 608. 609; — István, 291.
Szölöske, 58. 59. 284. 289. 310.
Szöllös (Zala), 571.
Szörös Ferencz, 85.
Szöts Boldizsár, 53. 54; János, 49;
 Mihály, 375.
Szudrucán István, 198. 199.
Szuhay, 152; Benedek, 48. 290;
 György, 406.
 II. *Szulejmán* szultán, 485.
Szücs cs., 554. 557—560.
Szürke cs., 67.
Szürnyeg, 81. 82. 288. 309.
Szürnyegi István, 310.
Szvetics Jakab, kir. személynök, 581.

T.

Tabody cs., 554. 556.
Tacitus (Cornelius), 43. 461. 520. 524.
Tahy Ferencz, 122. 124. 127. 131.
 250.
Takács Bálint, 56.
Takácsy cs., 554. 561.
Tamassa cs., 554. 556.
Tamás fia Miklós, 605.
Tapolcza Máté, 280.
Tapolczafő, 555.
Tar Mihály, 269.
Tarcal, 101. 380. 400.
Tarcali András, 394.
Tarcsai János pap, 404.
Tarjány hajdukapitány, 158.
Tarso Kelemen, 69.
Tasi Gáspár, 386.
Tassy Mátyás, 70.
Tata vára, 142.
Tatárok, 184. 221. 327. 328: átvonulása és a moldva vajda, 434; betörése Erdélybe, 540. 542; elleni hadjárata II. Rákóczi Gy.-nek, 548.
Tatárország, 542.
Tatika vára, 571.
Tállya, 155.
Tárkány, 93. 94. 281. 302.
Tárkányi, 92. 93.
Tárnoki család, 608. 609.
Tárnokmesterek, 170. 171. 585. 587. 589. 590. 604. 606.
Telegdi Miklós, 587. 606.
Teleki gf, László, 233; *Mihály*, 4. 7. 10. 12—14. 31. 33. 34. 40. 42. 44—46. 198. 202—205. 209. 212. 214. 216. 217. 223. 228. 413. 415. 418. 420. 421. 427—429. 432. 437. 438. 441. 442. 446. 447. 450. 453.

464. 473. 478. 479. 491. 492. 529. 531. 532. 538. 548; Sándor, 242.
Temerkény castellum, 263.
Temes vmegye, 599.
Temesi ispánok, 194. 322. 326. 328. 330. 331. 598. 604. 606.
Temesvár, 36. 211. 213.
Tengermelléki bánok, 593. 599.
Terebes, 79. 286. 307. 376.
Terebesi Gergely, 305. 388; György, 374. 405; János, 373. 405; Márton, 373.
Terjek Tamás, 249—251.
Tescheni Hedvig hercegnő, 178.
Tetszalottak, 497. 498.
Teutsch német tisz, 154.
Tevely kg., 553. 555.
Tevely cs., 554. 559.
Técsi, 400.
Thaly cs., 554. 556.
Thare, 502.
Thege cs., 554. 556.
Thelegdy István, kincstartó, 144. 176.
Tholdi család, 478.
Tholnai L. Tolnai.
Thorn, 322. 325. 326.
Thoroczkay István generális, 2. 7. 9—11. 14—19. 24. 31—35. 37. 40. 44. 204. 207. 209. 211—213. 215. 216. 218. 219. 223. 225. 228. 420. 520; *Péterné*, 25.
Thököly, 160; Imre, 208. 222. 411. 412. 453. 492. 499. 516. 540; (levelezése), 443.
Thuróczi Gáspár, 73. 283; János, 74.
Thury cs., 554—557. 559.
Thurzó Szaniszló, 154. 157—159; Elek kincstartó, 334.
Thüringiai Herman gróf, 508. 542.
Tibai Ferencz, 90.
Tiberius császár, 478.
Tiboldi Pál, 512.
Tihanyi cs., 554. 557.
Timár Albert, 64.
Timko János, 404.
Tinnini püspök, 581.
Tisza-folyó, 155. 260. 263.
Tisza Péter, 94.
Tofeus Mihály, erdélyi ref. püspök, 482.
Tokai István, 404.
Tokaj, 3. 154—157. 291. 543; asszú-bora, 532.
Tolcsa, 51. 52. 267. 268. 278. 280. 293. 368. 376. 378. 380. 401.

- Toldi* asszony (Festetics Pálné), 567; György, 607.
- Tolna*, 128; — vmegye, 605; főispánjai, 600. 607.
- Tolnai* (Tholnai) István, 272. 292. 293. 379. 389. 390. 392. 394. (»Kalausz«-a), 461; P. István, 389. János, 67. 71. 72. 74. 379. 381. 390—395; Pál, 388; Péter, 374. 379. 389.
- Tolnai* főispánok, 589—592.
- Tolnay-Lite áty* cs., 554. 559.
- Tomaj* nemzetség, 592. 594. 597. 607.
- Tomori* család, 478.
- Toponár*, 563. 567. 569. 575.
- Toporc*, 159.
- Torda*, 13. 34. 46. 240. 484. 493; vármegye, 13. 421.
- Toronya*, 57. 62. 272. 278. 374. 378. 405.
- Toronyai* Gáspár, 404; Mihály, 296.
- Tors* János, 608.
- Tóth* (Thót), András, 52. 85. 269. 274. 279. 300. 305; Bálint, 63. 80; Ferencz, 300; Gergely, 83; György, 79. 87. 281. 369. 377; Imre, 297. 372; István, 65. 94. 301. 405. 406; János, 303. 371. 387; László, 80, Lukács, 80; Márton, 296. 372; Mátyás, 55. 380; Mihály, 67. 91. 274. 375. 377. 397; Miklós, 36. 82. 89. 299. 300. 398; Pál, 309. 372; Pál István, 274. 384; Pál Mihály, 372; Simon, 406; Tamás, 66—83.
- Tóth-Decsy* cs., 554. 558.
- Tótkajnya*, 74.
- Tótország*, 104. 108. 122. 124. 137. 138. 249. 254; bánjai, 591.
- Tótsenk*, 90.
- Tólcseki*, 401; Benedek, 94. 303; Vazul, 63.
- Tömörkény* várard, 261.
- Töröcsvári* csata, 478; havasok, 499.
- Török*, 571.
- Török* cs., 554—556. 561; Balázs, 380; János, 81; Pál, 288; Péter, 94.
- Török* császár, 112. 173. 174. 191. 222. 265. 327. 337. 346. 357. 485. 497. 514. 516. 535; császár követe a kassai országgyűlésen, 160; elleni hadjárat terve (152^{1/2}), 189—192. 333—340. 343—351. 353. 356—359; elleni védekezés, 328. 329. 362; hadak II. Rákóczi F. alatt, 31. 32. 40. 413. 442; hadi készülődés (1521.), 327. (1705), 434; hajduk, 32; hódítás Horvátországban, 338. 340. 341. 362; nemzet, 222; protektorátus ellen (1705), 435.
- Törökország*, 15. 18. 32. 204. 213. 223. 249. 332. 423.
- Törökországi* magyar követségek, 147. 168.
- Törökök*, 36. 184. 188. 328. 402. 470; Dalmáciában, 331. 332.
- Törvénykezés* szomorú állapota Erdélyben, 492—494.
- Töttös* (Bátmonostori), 602; — (Becsei) 587. 588.
- Tövös*, 9—11. 12. 14. 15. 17—19.
- Tókés* Albert, 403.
- Tra(m)psky* Pál varsói prépost, 354. 355.
- Trelcatius*, 294.
- Tremec* Mihály, 136—138. 253.
- Trencsén*, 178. 179. 518; főispánjai, 589.
- Trencsényi* Miklós, 79. 303.
- Trepka* András, 326. 327. 333; morvaországi követsége, 150.
- Tröttel* János bán, 598; Miklós bán, 597.
- Tura*, 262.
- Turóc* vmegye, 69. 283. 472; főispánjai, 588.
- Turóczy* Mátyás, 74.
- Tusa* falu, 387.
- Tussai* cs., 76.
- Túsz* Pető (Pányoki), 604.
- Türe*, 428. 429.
- Tyrnavius* Pál pap, 291. 306. 307. 374. 375. 380. 401.
- Tyrus* város, 476.
- Tys* báró, 535.

U.

- Ubrisi*, 210.
- Udvarbírák* (királynéi —), 585.
- Udvarhely-szék*, 42. 214. 228. 239. 317—319. 487. 512; *vára* történetéhez adatok, 314—320. (453.)
- Ugali* Pál, 591.
- Ugocsi* főispánok, 604.
- Ugron* Pál, 316.
- Uhrin* István, 387.
- Ujegyház-szék*, 206. 227.
- Ujfalva*, 262. 278. 377.
- Ujfalusi* Gáspárné, 68. 276; György, 374. 377. 380. 387. 402; Pál, 68.
- Ujfalvi* család, 478.
- Ujházy* András pap 403.

Ujhely, 56. 83. 85. 271. 272. 278. 303. 311. 312. 374. 381. 389. 396. 400. 404. 512.
Ujhelyi diákok, 271—273.
Ujhelyi András, 86. 90; Márton. 65. 78.
Ujlak kg., 80. 287. 296. 297. 369.
Ujlaki András, 65. 370; György. 309; Imre és László bánok. 597. János, 91. 382; Máté, 272; Miklós bán. 596. 600.
Ujszállás, 68. 276. 373. 385.
Ujvár, 106. 107. 252; (Érsek-), 421. 436.
Ujvári György, 12. 62. Renáld fia Pál, 599.
Ujváros, 68. 276. 373. 385.
Ujvárosy, 211.
Ujváry cs., 554. 560.
 I. *Ulászló* hitszegése, 467; — II. *Ulászló*, 141—144. 149. 161. 167—170. 173. 174. 177. 179. 180. 182. 184—187. 189. 475. 476. 508. 530.
Ung vm. főispánok, 589. 604.
Ungnad, 106. 107.
Ungvár, 73. 277.
Ungvári István, 387.
Unióáriusok, 502. L. *Kolozsvár*.
Urban Márton, 368.
Uzon, 240. 241.
Uzza, 471.

V. W.

Vadász János, 50.
Vaiszmiller hadnagy, 515.
Vajasd, 35.
Vajda, falu, 84. 85. 298.
Vajda cs., 554. 558; Ambrus, 270. 312; György, 375; János, 292; László, 476; Pál, 55.
Vajdahunyad, 8. 9. 15—19.
Vajó András, 13. 413.
Valak András, 71.
Valerius Dávid professor, 292.
Valkói főispánok, 589. 596. 597. 600. 607.
Vallásunió áldása Erdélyre, 488.
Vallon zsoldosok lázongása (1604), 152. 157.
Valois Margit, 543.
Varannai István pap, 61.
Varannó, 61. 70—72. 282. 283. 306. 307.
Varasd vára, 251. 257. vmegye főispánjai, 602.

Varga Ambrus, 74; András, 308; Bálint, 373; György, 384; Ilka. 379; Imre, 90. 275; István, 311. 375; János, 284. 286. 289. 302; Mihály, 310; Pál, 32. 67. 404. 410.
Vargha cs., 554. 556.
Vari János pap, 371.
Varsányi Pál, 603.
Varsó, 323—326.
Varsói prépost, 354. 355.
Vas vmegye, 108. 563. 572. 580; főispánjai, 602.
Vas Lukács, 375.
Vasadi László, 168.
Vaskapu, 513.
Vasli királyné, 475.
Vass György, 420.
Vastag Mátyás, 97.
Vasvár, 569. 572.
Vasváry, 242.
Vaudemont generális kegyetlenkedése, 543. 544.
Vay László, 10—12. 19. 31—33. 40. 42. 200. 201. 204. 223. 225. 421.
Vácsi János, 69. 72.
Vágás falu, 65. 66. 370. 382. 383.
Vágási Mihály, 368; Miklós, 371.
Vágó György, 384; Máté, 275; Pál, 68; Simon, 275.
Vágújhely, 567.
Válya falu, 38.
Válya Varga János, 286.
Vámos János, 275.
Vámosgyörkény, 324.
Vámosujfalu, 52. 268. 377. 402.
Vámosujfalusi György, 389. 400.
Váncsodi László, 90. 300. 398. 399.
Ványai Bálint, 291.
Várad (Nagy-), 148. 155. 173. 174. 261. 481. 483. 537. I. *Nagyvárad* alatt.
Váradgya, 35.
Várad kanonokok, 148. 173. 581; káptalan, 148. 173. 174; püspökök. 144. 168. 476.
Várad Mihály pap, 81. 302.
Várad cs., 554. 559.
Várbástyák nevei, 314—316.
Várday cs., 554. 559; János és László, 607.
Vári Bálint, 56; István, 66. 71; János, 287.
Várnai ütközet, 467. 474.
Váry cs., 554. 556.
Vásárhely (Erdély), 34.

- Vásári* Miklós eszterg. érsek, 593. 599.
Veér Farkas, 239.
Vegliai János bán, 592. 594.
Vehécz, 73.
Vejtei (Vojteki) Tivadar, 599.
Velenceze, 141. 161. 526; követe (1525), 149.
Velencezei magyar követek, 143. 144. 149.
Veléte, 63. 273. 374. 405. 406.
Velétei Pál, 388.
Verbiczky Demeter, 72.
Veres András, 288; Demeter, 409; Györgv, 268; János, 410; Miklós, 82; Pálné, 286; Péter, 273.
Vereskő, 518.
Veresmart, 262.
Veresmárti Miklós, 288. 375.
Verőczy (Veréczy) Ferencz professzor, 294. 392. 393.
Veszprém vm., 553; főispánjai, 589; püspökei, 190. 247.
Veterani tábormok, 541.
Vécs, 58. 310.
Vécsey Istvánné br. 568. 570.
Végh (Vég) cs., 554. 555. 560—562; Gáspár, 268. 377; István, 383; János, 87; Mihály, 77, 278; Péter (Csengeri), 83.
Végrendeletek, 563—582.
Végyvárad, 348.
Véke kg., 88. 398.
Vékei István, 98.
Vérbulcs, 470.
Vicenty cs., 554. 557.
Vics Pál, 410.
Vid, magyar főúr, 479.
Vid Lőrincz, 292. 379.
Víg Lőrincz, 404.
Vihnye, 418. 421.
Vily falu, 64. 65. 369. 370. 382.
Vilyi Imre, 275; János, 77; Mihály, 369.
Vinnai János pap, 87. 277. 387.
Virágh cs., 554. 560.
Visnyó, 71. 73.
Viss, 59. 60. 400.
Vissi János pap, 94.
Vitány, 65. 370. 382.
Vitányi Istvánné, 65.
Viza, 18.
Vizakna, 228. 454.
Vizkelety cs., 554. 558. 559. 561.
Vizközi András és Péter, 608.
Vizsolyi András pap, 373. 387.
Vlk vajda, 594. 595.
- Vobeser* császári őrnagy, 438.
Volff lovászmester, 327.
Vonyárcz, 571.
Vörös (Füssi) Tamás, 603.
Vöröstorony szoros, 222. 423. 436.
Vrancsics Pálné, 568.
Werbőczy István kir. személynök, 141. 142. 161. 333. 344. 349. 352. 359. 360; követségei, 149. 161.
Wesselényi Ferencz nádor, 221; Ferencz br., 241; Miklós br.-hoz irt levelek, 231—245.
Wikkenburg bárók, 572—574.
Wladislawia, 354.
Wodianer Fülöp, 245.
Wodofre Benjamin, 461. 494.
Wolff falu, 573.
Wollebius, 393.
Wolsky Miklós, 195; Szaniszló, 355.
Wormsi birod. gyűlés, 161. 350.
Wronow, 181. 182.
Wzyn, 332.

Z.

- Zagyvay*, 154.
Zala (Szala) vmegye, 123. 563. 571. 572. 576. 580. 585.
Zalai haramiak, 123.
Zalatna, 2.
Zalkod, 59. 61. 389.
Zamutó, 73.
Zanini, 241.
Zaránd vm. főispánok, 604.
Zaránd (Somogy), 575.
Zarnov, 326.
Zavoda János, 73.
Zay Ferencz, 261. 263.
Zádor Imre, 288. 308.
Zágráb (Zábrág), 123. 254. 575. 599, vármegye, 138. főispánjai, 595.
Zágrábi convent, 599. püspök, 138. 569. 575. 591.
Zápolyai István nádor, 168. 178. 179; — János, szepesi gróf, erd. vajda, király, 178. 194. 195. 321. 328. 330. 365. 367. 482. 508. 516; — család defectusa, 486.
Zbiskó József Károly, knini püspök, 581.
Zebegnyei János, 404.
Zele Jakab, 251.
Zeleméri László és Péter, 588.
Zeleni Mihály pap, 377.
Zelicz, 569. 575.
Zelina, 117. 123. 124. 249. 252. 253.

- Zemplén* kg., 289. 297. 309—311 ;
 — *vmegye* főispánjai, 589. 604.
Zempléni György iskolamester, 62.
 273. 369 ; György pap, 284. 285.
 380.
Zenggi püspök, 329.
Zerény János, 247. 249—251.
Zernyesti csata, 446. 491. 498.
Zeyk József, 235. 238. 241. 242 ;
 Károly, 240.
Zétalaka kg., 216.
Zétény, 87. 88. 303. 304. 396.
Zétényi Mihály, 272. 313. 402.
Ziegler István csász. kancellár, 322.
Zilah város, 19. 20. 416. 417. 421.
Zilahi Péter, 42.
Ziska János felkelése, 467.
Zoka Mátyás, 73.
Zokol vára, 106. 107.
Zoltán fejedelem, 470.
Zólyom vára, 152. 199 ; vármegye, 1.
 3. 4. 7. 13. 16. 22. 152. 201. 414.
 439. (főispánjai) 588.
Zólyomi György, 291 ; János, 387.
Zólyomy Miklós, 492. 512.
- Zöld* István, 247.
Zrínyi család, 478 ; Ilona, 451. 540 ;
 Miklós (III.) 362. 364 ; Miklós (IV.)
 bán, a szigeti hős, 103. 109. 252.
 263. 447. 485.
Zunuk (Szonok), 586.
- Zs.
- Zsadány*, 53. 54. 269. 278. 279. 285.
 293. 313. 378. 402.
Zsegra (Zehra), 159.
Zsenge Mihály, 290. 375.
Zsibó, 231. 232. 238. 518.
Zsidói István, 606.
Zsidók, 466—468. 476. 477. 482. 483.
 486. 495. 507. 518. 519. 525. 548 ;
 frigyládája, 469 ; története, 445.
Zsidóvár, 598.
Zsigmond császár és magyar király,
 139. 474. 481 ; lengyel király, 150.
 184. 185. 190. 192. 322. 325. 326.
 364.
Z olczai István, 291.
Zsoldos cs., 554. 557.

